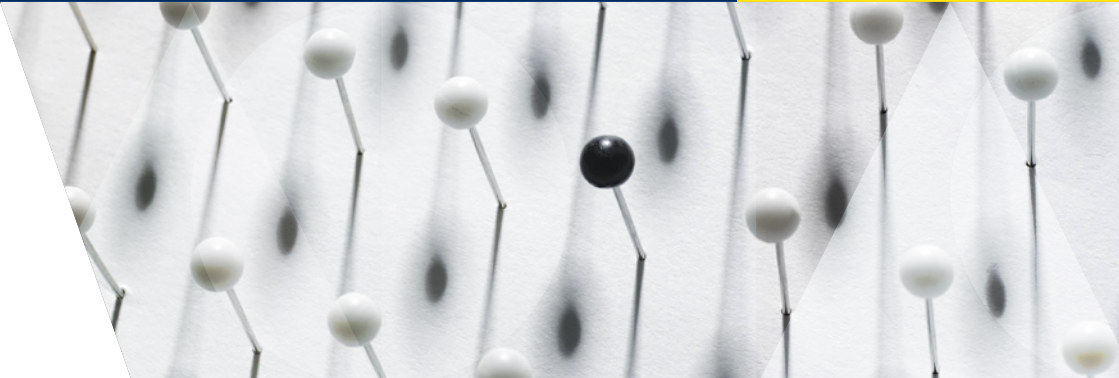

ROKASGRĀMATA

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā

2020. gada izdevums

Šīs rokasgrāmatas trešā izdevuma manuskripts tika pabeigts 2020. gada jūlijā. Tā sākotnēji tika publicēta piecās valodās 2020. gada decembrī. Šajā trešajā izdevumā ir iekļautas ES acquis izmaiņas patvēruma, robežu un imigrācijas jomā, kā arī Eiropas tiesu prakses attīstība kopš 2014. gada. Pirmais izdevums tika publicēts četrās valodās 2013. gadā, tam sekoja otrais izdevums 2014. gadā. Šīs rokasgrāmatas turpmākie atjauninājumi būs pieejami Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) tīmekļa vietnē <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) tīmekļa vietnē echr.coe.int sadaļā "Publikācijas".

Pārpublicēšanas gadījumā atsauce uz avotu ir obligāta.

Atkalizmantošana ir atļauta, izņemot komerciālos nolūkus, ja tiek norādīts avots.

Fotoattēlu autortiesības (vāks un iekšlapas): © iStockphoto

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, 2024

Lai izmantotu vai reproducētu fotoattēlus vai citus materiālus, uz ko Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūrai / Eiropas Padomei nav autortiesību, atļauja jāprasa tieši autortiesību īpašniekiem.

Ne Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra / Eiropas Padome, ne personas, kuras rīkojas Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras / Eiropas Padomes vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajā publikācijā iekļautā informācija.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2024

Eiropas Padome: ISBN 978-92-871-9790-0

FRA – print: ISBN 978-92-9461-941-9

doi:10.2811/084

TK-02-20-493-LV-C

FRA – PDF: ISBN 978-92-9461-940-2

doi:10.2811/905184

TK-02-20-493-LV-N

Rokasgrāmata ir sagatavota angļu valodā. ECT neuzņemas atbildību par tulkojumu kvalitāti citās valodās. Šajā rokasgrāmatā paustie uzskati nav ECT saistoši. Rokasgrāmatā ir atsauces uz atlasītiem komentāriem un rokasgrāmatām. ECT neuzņemas atbildību par to saturu un, iekļaujot šīs publikācijas sarakstā, nekādā veidā tās neatbalsta. Papildu publikācijas ir pieejamas ECT tīmekļa vietnes bibliotēkā: echr.coe.int.

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā 2020. gada izdevums

Priekšvārds

Kopš 2011. gada Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, Eiropas Padome un Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir publicējušas rokasgrāmatas vairākās Eiropas tiesību jomās. Rokasgrāmatā ir sniegts pārskats par Eiropas tiesību normām attiecībā uz patvērumu, robežām un imigrāciju, sniedzot skaidrojumu par Eiropas Padomes un ES piemērojamajiem pasākumiem.

Rokasgrāmata ir paredzēta juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, robežsargiem, imigrācijas iestāžu darbiniekiem un citiem speciālistiem, kuri sadarbojas ar dalībvalstu iestādēm, kā arī valstu cilvēktiesību institūcijām, nevalstiskām organizācijām un citām struktūrām, kam var rasties juridiski jautājumi par kādu no aprakstītajām jomām.

Eiropas Savienības Pamattiesību harta kļuva juridiski saistoša, kad 2009. gada decembrī stājās spēkā Lisabonas līgums. Tai ir tāds pats juridiskais spēks kā Eiropas Savienības dibināšanas līgumiem. Lisabonas līgumā ir paredzēta arī ES pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, kas ir juridiski saistoša visām ES un Eiropas Padomes dalībvalstīm.

Kopš rokasgrāmatas otrā izdevuma publicēšanas 2014. gadā ir bijuši nozīmīgi notikumi Eiropas tiesībās patvēruma, robežu un imigrācijas jomā. Piemēram, ar vairākiem pieņemtiem ES instrumentiem ir pilnveidotas vai izveidotas jaunas, lielapjoma ES informācijas tehnoloģijas sistēmas migrācijas pārvaldībai. Ir bijušas arī mazākas likumdošanas izmaiņas, piemēram, Šengenas *acquis* par robežām, nelikumīgu migrāciju un vīzām.

Tāpat Eiropas Savienības Tiesa ir noskaidrojusi vairākus juridiskus jautājumus, kas radās no ES migrācijas un patvēruma tiesību aktu īstenošanas judikatūrā, kura visu laiku paplašinās. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir izdevusi arī vairākus svarīgus spriedumus, jo īpaši patvēruma meklētāju uzņemšanas apstākļu jomā. Ņemot vērā šīs izmaiņas, rokasgrāmatai bija nepieciešama atjaunināšana, lai nodrošinātu tās juridiskās vadības pareizības saglabāšanu.

Ir būtiski pilnveidot izpratni par kopējiem principiem, kuri ir izstrādāti divu Eiropas tiesu judikatūrā un ES regulās un direktīvās. Šī izpratne palīdz nodrošināt attiecīgo Eiropas standartu un garantiju pienācīgu īstenošanu un pamattiesību pilnīgu ievērošanu valstu līmenī. Ceram, ka rokasgrāmata palīdzēs šā svarīgā mērķa īstenošanā.

Marialena Tsirli

Eiropas Cilvēktiesību tiesas
sekretāre

Sirpa Rautio

Eiropas Savienības Pamattiesību
aģentūras direktore

Saturs

PRIEKŠVārds	3
Saīsinājumi	11
Rokasgrāmatas izmantošana	14
IEVADS	19
Eiropas Padome	19
Eiropas Savienība	21
Eiropas Savienības Pamattiesību harta	25
Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai	26
Svarīgākie aspekti	27
1 TERITORIJAS UN PROCEDŪRU PIEEJAMĪBA	29
Ievads	31
1.1. Šengenas vīzu režīms	32
1.2. Neatļautas ieceļošanas novēršana	35
1.3. Ieceļošanas aizliegumi un Šengenas brīdinājumi	36
1.4. Pārbaudes robežu šķērsošanas vietās	39
1.5. Iekšējās robežas Šengenas zonā	40
1.6. Vietējā pierobežas satiksme	41
1.7. Tranzīta zonas	43
1.8. Patvēruma pieejamība	44
1.9. Repatriēšana un atturēšana jūrā	46
Svarīgākie aspekti	48
2 LIELAPJOMA ES INFORMĀCIJAS TEHNOLOĢIJU SISTĒMAS UN SADARBSPĒJA	49
Ievads	51
2.1. Lielapjoma ES informācijas sistēmas	52
2.1.1. Eiropas patvēruma daktiloskopiskā datubāze (<i>Eurodac</i>)	53
2.1.2. Vīzu informācijas sistēma (<i>VIS</i>)	54
2.1.3. Šengenas Informācijas sistēma (<i>SIS</i>)	54
2.1.4. Ieceļošanas/izceļošanas sistēma (<i>IIS</i>)	55
2.1.5. Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēma (<i>ETIAS</i>)	56
2.1.6. Eiropas Sodamības reģistru informācijas sistēma attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem (<i>ECRIS-TCN</i>)	57
2.1.7. Eiropas informācijas sistēma (<i>EIS</i>)	57

2.2.	Sadarbība	60
2.2.1.	Kopējs identitātes repozitorijs	61
2.2.2.	Eiropas meklēšanas portāls	62
2.2.3.	Vairāku identitāšu detektors	62
2.2.4.	Kopējs biometrisku datu salīdzināšanas pakalpojums	63
2.3.	Uzraudzība	63
2.4.	Mērķa ierobežojums, datu minimizēšana un datu precizitāte	65
2.5.	Tiesības uz informāciju	68
2.6.	Pieklūve datiem	71
2.7.	Datu nosūtīšana trešām personām	74
2.8.	Datu subjektu tiesības	75
	Svarīgākie aspekti	78
3	STATUSS UN AR TO SAISTĪTIE DOKUMENTI	81
	Ievads	83
3.1.	Patvēruma meklētāji	84
3.2.	Atzīti bēgļi un personas, attiecībā uz kurām ir atzīta alternatīvās aizsardzības nepieciešamība	86
3.3.	Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri	87
3.4.	Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi	89
3.5.	Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti	90
3.6.	Pastāvīgie iedzīvotāji	93
3.7.	Turcijas valstspiederīgie	96
3.8.	Lielbritānijas valstspiederīgie	99
3.9.	EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie	99
3.10.	Bezvalstnieki un pilsonības vai dokumentu zaudēšana	100
	Svarīgākie aspekti	103
4	PATVĒRUMA MEKLĒTĀJA STATUSA NOTEIKŠANA UN PĀRVIETOŠANAS	
	ŠĶĒRŠĻI – SATURISKIE ASPEKTI	105
	Ievads	109
4.1.	Patvēruma tiesības un neizraidīšanas princips	109
4.1.1.	Iespējamie riski saskaņā ar ES tiesībām	113
4.1.2.	Riska raksturs saskaņā ar ECTK	117
4.1.3.	Riska novērtēšana	122
4.1.4.	Aizsardzības pietiekamība	126
4.1.5.	Iekšēja pārcelšana	129
4.1.6.	Drošība citur	130
4.1.7.	Izslēgšana no starptautiskās aizsardzības darbības jomas	133
4.1.8.	Starptautiskās aizsardzības izbeigšana	135

4.2.	Kolektīva izraidīšana	137
4.3.	Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām	140
4.4.	Trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu	142
4.4.1.	Pastāvīgie iedzīvotāji	142
4.4.2.	EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie	143
4.4.3.	Turcijas valstspiederīgie	145
	Svarīgākie aspekti	146
5	PROCESUĀLĀS GARANTIJAS UN JURIDISKAIS ATBALSTS PATVĒRUMA UN ATGRIEŠANAS LIETĀS	149
	levads	151
5.1.	Patvēruma procedūras	152
5.1.1.	Intervija, izskatīšanas procedūra un sākotnējā lēmuma pieņemšana	152
5.1.2.	Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību	155
5.1.3.	Pārsūdzība ar automātisku apturošu spēku	158
5.1.4.	Paātrinātās patvēruma procedūras	161
5.2.	Dublinas procedūra	162
5.3.	Procedūras, kas ir saistītas ar patvēruma meklētāju uzņemšanas nosacījumiem	168
5.4.	Atgriešanas procedūras	169
5.5.	Juridiskā palīdzība patvēruma un atgriešanas procedūrās	171
5.5.1.	Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās	173
5.5.2.	Juridiskā palīdzība atgriešanas procedūrās	174
5.5.3.	Juridiskā palīdzība uzņemšanas apstākļu apstrīdēšanā	175
	Svarīgākie aspekti	175
6	PRIVĀTĀ UN ĢIMENES DZĪVE UN TIESĪBAS STĀTIES LAULĪBĀ	177
	levads	180
6.1.	Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni	182
6.2.	Ģimenes statusa legalizēšana	184
6.3.	Tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos	194
6.4.	Ģimenes saglabāšana – aizsardzība pret izraidīšanu	200
6.4.1.	Attiecību izjukšana	200
6.4.2.	Kriminālās sodāmības	201
	Svarīgākie aspekti	205
7	AIZTURĒŠANA UN PĀRVIETOŠANĀS BRĪVĪBAS IEROBEŽOJUMI	207
	levads	211
7.1.	Brīvības atņemšana vai pārvietošanās brīvības ierobežošana?	212
7.2.	Alternatīvas aizturēšanai	214

7.3.	Tiesībām uz brīvību izņēmumu izsmeljošs uzskaitījums	216
7.3.1.	Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī	219
7.3.2.	Aizturēšana izraidīšanas vai izdošanas nolūkā	221
7.4.	Paredzēts ar likumu	225
7.5.	Nepieciešamība un samērīgums	226
7.6.	Patvaļība	227
7.6.1.	Labticība	229
7.6.2.	Pienācīga rūpība	229
7.6.3.	Reālas izredzes uz piespiedu izraidīšanu	231
7.6.4.	Maksimālais aizturēšanas ilgums	232
7.7.	Personu ar īpašām vajadzībām aizturēšana	234
7.8.	Procesuālās garantijas	238
7.8.1.	Tiesības tikt informētiem par aizturēšanas iemesliem	238
7.8.2.	Tiesības uz aizturēšanas pārskatīšanu	240
7.9.	Aizturēšanas apstākļi vai režīmi	243
7.10.	Kompensācija par prettiesisku aizturēšanu	246
	Svarīgākie aspekti	247
8	PIESPIEDU ATGRIEŠANA UN PĀRVIETOŠANAS VEIDS	249
	levads	250
8.1.	Piespiedu izraidīšanas veikšana: droša, cieņpilna un humāna	252
8.2.	Konfidencialitāte	253
8.3.	Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums	254
8.4.	Izmeklēšana	257
	Svarīgākie aspekti	258
9	EKONOMISKĀS UN SOCIĀLĀS TIESĪBAS	261
	levads	264
9.1.	Galvenie tiesību avoti	265
9.2.	Ekonomiskās tiesības	268
9.2.1.	EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi	270
9.2.2.	Norīkotie darba ņēmēji	271
9.2.3.	Zilās kartes turētāji, pētnieki un studenti	272
9.2.4.	Turcijas valstspiederīgie	273
9.2.5.	Pastāvīgie iedzīvotāji un ģimenes atkalapvienošanās direktīvas labuma guvēji	275
9.2.6.	Tādu citu valstu valstspiederīgie, ar kurām noslēgti asociācijas vai sadarbības nolīgumi	275
9.2.7.	Patvēruma meklētāji un bēgļi	278
9.2.8.	Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti	279
9.3.	Izglītība	280

9.4.	Mājokļi	283
9.5.	Veselības aprūpe	289
9.6.	Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība	293
	Svarīgākie aspekti	299
10	PERSONAS AR ĪPAŠĀM VAJADZĪBĀM	303
	levads	305
10.1.	Bērni bez pavadņa	306
	10.1.1. Uzņemšana un attieksme	307
	10.1.2. Vecuma noteikšana	310
10.2.	Cilvēku tirdzniecības upuri	312
10.3.	Personas ar invaliditāti	314
10.4.	Spīdzināšanas upuri	316
10.5.	Uz dzimumu balstītas vardarbības upuri	317
	Svarīgākie aspekti	319
	PAPILDLITERATŪRA	321
	TIEŠSAISTES INFORMĀCIJAS AVOTI	329
	LIETU SARAKSTS	333
	KĀ ATRAST EIROPAS TIESU JUDIKATŪRU	353
	ES INSTRUMENTI UN ATLASĪTIE NOLĪGUMI	359
1.	PIELIKUMS. ROKASGRĀMATĀ CITĒTO ES REGULU UN DIREKTĪVU PIEMĒROJAMĪBA	370
2.	PIELIKUMS. ATTIECĪGO EIROPAS PADOMES INSTRUMENTU PIEMĒROJAMĪBA	377
3.	PIELIKUMS. PIEŅEMTIE ESH NOTEIKUMI	380
4.	PIELIKUMS. PIEŅEMTĀS ATTIECĪGĀS ANO KONVENCIJAS	385
5.	PIELIKUMS. PIELIKUMOS IZMANTOTIE VALSTU KODI	387

Saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ĀKK	Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstis
BMS	Kopējs biometrisku datu salīdzināšanas pakalpojums
CAT	Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret spīdzināšanu
CETS	Eiropas Padomes līgumu sērija
CIR	Kopējs identitātes repozitorijs
CPT	Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai
CRC	ANO Konvencija par bērna tiesībām
DAI	Datu aizsardzības iestāde
DSFR	Dienvidslāvijas Sociālistiskā Federatīvā Republika
EASO	Eiropas Patvēruma atbalsta birojs
EBTA	Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija
ECRIS-TCN	Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēma attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
ECTK	Eiropas Cilvēktiesību konvencija
EDAU	Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājs
EEK	Eiropas Ekonomikas kopiena
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EEZ pilsoņi	Vienas no 27 ES dalībvalstu, Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas pilsoņi
Eiropols	Eiropas Savienības Aģentūra tiesībaizsardzības sadarbībai
EIS	Eiropola informācijas sistēma
EKT	Eiropas Kopienu Tiesa (kopš 2009. gada decembra Eiropas Savienības Tiesa)

EP	Eiropas Padome
EPPA	Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja
EPPO	Eiropas Prokuratūra
ES	Eiropas Savienība
ESH	Eiropas Sociālā harta
ES Pamattiesību harta	Eiropas Savienības Pamattiesību harta
ESP	Eiropas meklēšanas portāls
EST	Eiropas Savienības Tiesa (līdz 2009. gada decembrim Eiropas Kopienų Tiesa)
ESTK	Eiropas Sociālo tiesību komiteja
ETIAS	Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēma
eu-LISA	Eiropas Savienības Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā
Eurodac	Eiropas patvēruma daktiloskopiskā datubāze
Eurojust	Eiropas Savienības Aģentūra tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās
FRA	Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra
Frontex	Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra
GC	Virspalāta
GRETA	Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību
HRC	Cilvēktiesību komiteja
ICCPR	Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām
IIS	Ieceļošanas/izceļošanas sistēma
IT	Informācijas tehnoloģija

LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
MID	Vairāku identitāšu detektors
NVO	Nevalstiska organizācija
PPU	Steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedība
SAR	Meklēšana un glābšana
SIS	Šengenas informācijas sistēma
SOLAS	Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras
UNCRPD	Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
UNHCR	Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs
UNMIK	Apvienoto Nāciju Organizācijas Pagaidu pārvaldes misija Kosovā
UNRWA	Apvienoto Nāciju Organizācijas Palīdzības un darba aģentūra Palestīnas bēgļiem Tuvajos Austrumos
VDAR	Vispārīgā datu aizsardzības regula
VIS	Vīzu informācijas sistēma

Rokasgrāmatas izmantošana

Rokasgrāmatā ir sniegts pārskats par patvēruma, robežu pārvaldības un imigrācijas jomās piemērojamajām tiesībām, kas paredzētas Eiropas Savienības (ES) tiesību aktos un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā (ECTK). Rokasgrāmatā ir arī apskatīta tādu ārvalstnieku situācija, kurus ES parasti dēvē par trešo valstu valstspiederīgajiem, taču šim iedalījumam nav nozīmes citētajās ECTK tiesībās.

Rokasgrāmatā nav aprakstītas to ES, Islandes, Lihtenšteinas, Norvēģijas un Šveices pilsoņu tiesības, kuri atbilstoši ES tiesību aktiem var brīvi ieceļot un pārvietoties ES teritorijā. Šo pilsoņu kategorijas tiek pieminētas tikai tādā gadījumā, ja tas ir nepieciešams, lai izskaidrotu to ģimenes locekļu situāciju, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie.

ES tiesību aktos ir aptuveni 25 dažādas trešo valstu valstspiederīgo kategorijas. Katras kategorijas pārstāvjiem ir dažādas tiesības, kas atšķiras atkarībā no šo personu saistības ar ES dalībvalstīm vai kas ir piešķirtas, ņemot vērā to vajadzību saņemt īpašu aizsardzību. Dažiem, piemēram, patvēruma meklētājiem, ES tiesību aktos ir nodrošināts visaptverošs noteikumu kopums, turpretī citiem, piemēram, studentiem, pētniekiem, viesauklēm, sezonas darba ņēmējiem un augstprasmīgiem darba ņēmējiem, ES ir pieņēmusi kopīgus uzņemšanas noteikumus. Tomēr daži direktīvās izvirzītie nosacījumi ir fakultatīvi vai regulē konkrētus aspektus, atstājot citas tiesības ES dalībvalstu ziņā. Kopumā tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuriem atļauts apmesties ES, parasti piešķir vispusīgākas tiesības nekā personām, kuras uzturas tikai īslaicīgi. Apvienotā Karaliste 2020. gada 1. februārī izstājās no Eiropas Savienības. Izstāšanās līgumā tika noteikts pārejas periods līdz 2020. gada 31. decembrim, kurā tika turpināta ES tiesību aktu piemērošana Apvienotajai Karalistei ⁽¹⁾. Rokasgrāmatas [1. tabulā](#) ir sniegts plašs dažādo ES tiesību aktos noteikto trešo valstu valstspiederīgo kategoriju pārskats.

Šī rokasgrāmata ir izstrādāta, lai palīdzētu praktizējošiem juristiem, kuru specializācija nav patvēruma, robežu un imigrācijas tiesību joma; tā ir paredzēta juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, robežsargiem, imigrācijas iestāžu darbiniekiem un citiem speciālistiem, kuri sadarbojas ar valstu iestādēm, kā arī nevalstiskajām organizācijām (NVO) un citām struktūrām, kurām var rasties juridiski jautājumi par kādu no šiem tematiem. Šī rokasgrāmata ir galvenais

(¹) Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, OV 2020 L 29/7.

atsauces materiāls par ES un ECTK tiesībām šajās jomās, un tajā izskaidrots katras jomas regulējums ES tiesību sistēmā, kā arī ECTK, Eiropas Sociālajā hartā (ESH) un citos Eiropas Padomes (EP) instrumentos. Katras nodaļas sākumā ir tabula, kurā norādītas piemērojamās abu Eiropas tiesību sistēmu normas. Pēc tam ir secīgi aprakstīti abu Eiropas sistēmu piemērojamie tiesību akti, kas var attiekties uz katru tematu. Tas lasītājam ļauj salīdzināt abu tiesību sistēmu kopīgos un atšķirīgos elementus.

Praktiskā darba veicēji no valstīm, kas nav ES dalībvalstis, bet ir Eiropas Padomes un līdz ar to ECTK dalībvalstis, ar savām valstīm saistīto informāciju var meklēt uzreiz ECTK iedaļās. ES dalībvalstu praktiskā darba veicējiem būs jāizmanto abas iedaļas, jo šīm valstīm ir saistošas abas tiesību sistēmas. Ja ir vajadzīga plašāka informācija par konkrētu jautājumu, rokasgrāmatas sadaļā “Papildliteratūra” ir sniegtas atsauces uz specifiskākiem materiāliem.

ECTK tiesību sistēma ir izklāstīta, sniedzot īsas atsauces uz konkrētām Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) lietām par atbilstošo rokasgrāmatas tematu. Konkrētās lietas ir atlasītas, izskatot daudzus ECT pieņemtus spriedumus un lēmumus par migrācijas jautājumiem.

ES tiesību sistēmu veido pieņemtie likumdošanas pasākumi, atbilstošās Līgumu, jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, normas, kas interpretēti Eiropas Savienības Tiesas (Tiesa, līdz 2009. gadam – Eiropas Kopienų Tiesa (EKT)) judikatūrā.

Šajā rokasgrāmatā aprakstītās vai citētās judikatūras piemēri ir ņemti no ievērojama ECT un EST judikatūras kopuma. Lai palīdzētu lasītājam atrast judikatūru tiešsaistē, rokasgrāmatas beigās ir sniegtas attiecīgas norādes.

Ne visi dažādie ES tiesību akti par patvērumu, robežu pārvaldību un imigrāciju ir saistoši pilnīgi visām ES dalībvalstīm. Pārskats par tiesību aktu attiecināmību uz dalībvalstīm ir sniegts rokasgrāmatas 1. pielikumā “Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība”. Tajā arī redzams, ka nepiemērot šajā rokasgrāmatā uzskaitītos instrumentus visbiežāk ir izvēlējušās Dānija un Īrija. Vairāki ES instrumenti robežu jomā, tostarp Šengenas *acquis*, t. i., visi par šo jomu pieņemtie ES tiesību akti, un atsevišķi citi ES tiesību instrumenti attiecas arī uz dažām valstīm ārpus ES, konkrētāk, Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un/vai Šveici.

Lai gan visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir ECTK līgumslēdzējas puses, ne visas ir parakstījušas vai ratificējušas visus ECTK protokolus, kā arī nav pārējo šajā rokasgrāmatā minēto Eiropas Padomes konvenciju dalībnieces. Pārskats par atsevišķu Eiropas Padomes instrumentu, tostarp attiecīgo ECTK protokolu, piemērojamību ir sniegts [2. pielikumā](#).

Būtiskas atšķirības pastāv arī starp valstīm, kas ir pievienojušās ESH. ESH sistēmai pievienojušās valstis drīkst izlemt, vai pieņemt atsevišķus Hartas pantus, vienlaikus ievērojot prasības par obligāto minimumu. Rokasgrāmatas [3. pielikumā](#) ir sniegts pārskats par pieņemtajiem ESH noteikumiem.

Rokasgrāmata neattiecas uz starptautiskajām cilvēktiesībām vai bēgļu tiesībām, izņemot gadījumus, kad tās ir skaidri iekļautas ECTK vai ES tiesībās. Tā tas ir, piemēram, 1951. gada Ženēvas Konvencijā par bēgļa statusu (1951. gada Ženēvas Konvencija), uz kuru tieši atsaucas Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 78. pants. Protams, Eiropas valstīm ir saistoši arī visi līgumi, kuriem tās ir pievienojušās. Piemērojamie starptautiskie instrumenti ir uzskaitīti rokasgrāmatas [4. pielikumā](#).

Rokasgrāmatas ievadā ir īsumā izskaidrota ar ECTK un ES tiesību aktiem izveidoto divu tiesību sistēmu nozīme, kā arī tajā ir desmit nodaļas par šādiem tematiem:

- teritorijas un procedūru pieejamība;
- lielapjoma ES informācijas tehnoloģiju (IT) sistēmas un sadarbība;
- statuss un ar to saistītie dokumenti;
- patvēruma meklētāja statusa noteikšana un pārvietošanas šķēršļi – saturiskie aspekti;
- procesuālās garantijas un juridiskais atbalsts patvēruma un atgriešanas lietās;
- privātā un ģimenes dzīve un tiesības stāties laulībā;
- aizturēšana un pārvietošanās brīvības ierobežojumi;

- piespiedu atgriešana un pārvietošanas veids;
- ekonomiskās un sociālās tiesības;
- personas ar īpašām vajadzībām.

Katra nodaļa attiecas uz atsevišķu tematu, bet iekšējās atsaucēs uz citām tēmām un nodaļām palīdz pilnīgāk izprast piemērojamo tiesisko regulējumu. Katras nodaļas beigās ir izklāstīti svarīgākie aspekti.

Rokasgrāmatā ir aptverti tikai tie tiesību akti, kas ir spēkā līdz 2020. gada jūlijam. Lasītājam jāņem vērā, ka ES tiesību aktos bieži tiek veikti grozījumi. Grozījumi tiesību aktos, tostarp dažādu ES tiesību aktu jaunākā konsolidētā versija, ir pieejama vietnē eur-lex.europa.eu. Piemēram, attiecībā uz kopējo Eiropas patvēruma sistēmu Eiropas Komisija 2016. gadā iesniedza apspriešanai vairākus tiesību aktu priekšlikumus, lai pārskatītu visus ES patvēruma tiesību instrumentus, kas ir uzskaitīti sadaļā “[ES tiesību instrumenti un atlasītie nolīgumi](#)”. 2020. gada jūlijā šie tiesību aktu priekšlikumi vēl joprojām bija izskatīšanā.

Rokasgrāmatas elektroniskajā versijā ir iekļautas hipersaites uz citēto abu Eiropas tiesu judikatūru un ES tiesību aktiem. Atverot hipersaites uz ES tiesību aktu avotiem, lasītājs tiks novirzīts uz eur-lex.europa.eu pārskata lapām, kur varēs atvērt lietu vai tiesību aktu jebkurā pieejamajā ES valodā.

1. tabula. ES tiesību aktos noteiktās trešo valstu valstspiederīgo kategorijas

Personas, kuru tiesības izriet no ES normām par brīvu pārvietošanos	ES dalībvalstu pilsoņu ģimenes locekļi
	Apvienotās Karalistes valstspiederīgie līdz pārejas laika beigām
Personas, kuru tiesības izriet no starptautiskiem nolīgumiem	Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstu un Šveices pilsoņu ģimenes locekļi
	Turcijas valstspiederīgie un viņu ģimenes locekļi
	To trešo valstu (vairāk nekā 100 valstu) valstspiederīgie, kas noslēgušas divpusējus vai daudzpusējus nolīgumus ar ES

Īstermiņa un ilgtermiņa imigranti	Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais
	ES ilgtermiņa iedzīvotāji
	Zilās kartes turētāji un viņu ģimenes locekļi
	Norīkoti darba ņēmēji
	Pētnieki
	Uzņēmuma robežās pārcelti darbinieki
	Studenti
	Viesaukles
	Sezonas darba ņēmēji
	Vietējās pierobežas satiksmes atļaujas turētāji
Īstermiņa uzturēšanās	Ilgtermiņa vīzas turētāji
	Bezvīzu režīma trešo valstu valstspiederīgie
Personas, kurām vajadzīga aizsardzība	Trešo valstu valstspiederīgie, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi
	Patvēruma meklētāji
	Personas, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība
	Personas, kurām piešķirta pagaidu aizsardzība
	Bēgļi
Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti	Cilvēku tirdzniecībā cietušie
	Trešo valstu valstspiederīgie, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi
	Trešo valstu valstspiederīgie, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi un kuru pārvietošana ir atlikta

NB! Trešās valsts valstspiederīgais var atbilst vairāk nekā vienai kategorijai.

Avots: Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA), 2020. gads

Ievads

Rokasgrāmatas ievadā ir īsi izskaidrots, kāda nozīme ir katrai Eiropas tiesiskajai kārtībai, kas regulē migrāciju. Atsauces uz Eiropas Padomes tiesību sistēmu galvenokārt attiecas uz ECTK un ECT izstrādāto judikatūru un attiecīgā gadījumā uz ESH. ES tiesību sistēma lielākoties ir izklāstīta, atsaucoties uz attiecīgajām regulām un direktīvām, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas normām.

Eiropas Padome

Eiropas Padome tika izveidota pēc Otrā pasaules kara, lai apvienotu Eiropas valstis un veicinātu tiesiskumu, demokrātiju un cilvēktiesības. Eiropas Padomes sastāvā 2020. gada jūlijā bija 47 dalībvalstis, tostarp visas ES dalībvalstis.

EP 1950. gadā pieņēma ECTK, un saskaņā ar tās 19. pantu tika izveidota ECT kā tiesiskais mehānisms, lai nodrošinātu to, ka valstis izpilda Konvencijā noteiktos pienākumus.

ECT izskata personu, personu grupu, NVO vai juridisko personu iesniegtās sūdzības par iespējamiem Konvencijas pārkāpumiem. Tā var izskatīt arī starpvalstu lietas, ko viena vai vairākas EP dalībvalstis ierosina pret citu dalībvalsti. Lai varētu vērsties ECT, personai nav jābūt pilsonim vai likumīgam iedzīvotājam kādā no līgumslēdzējām valstīm ⁽²⁾. ECTK 1. pantā valstīm ir prasīts “nodrošināt” Konvencijā paredzētās tiesības “ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā”.

⁽²⁾ ECTK ietver tikai dažus noteikumus, kuros ir tieši minēti ārvalstnieki vai ar kuriem tiek ierobežotas konkrētas valstspiederīgo vai likumīgo iedzīvotāju tiesības (sk., piemēram, ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktu; ECTK Protokola Nr. 4 2., 3. un 4. pantu; un ECTK Protokola Nr. 7 1. pantu).

Dažos konkrētos gadījumos “jurisdikcijas” koncepcija var ietvert ne tikai valsts teritoriju. Saskaņā ar ECTK 1. pantu Konvencijas dalībvalsts ir atbildīga par jebkādu tās struktūru darbību un bezdarbību neatkarīgi no tā, vai šī darbība vai bezdarbība izrietējusi no attiecīgās valsts tiesību aktiem vai arī pienākuma ievērot starptautiskās juridiskās saistības ⁽³⁾.

Migrācijas jautājumi ir radījuši milzīgu ECT judikatūras kopumu. Šajā rokasgrāmatā ir iztirzāti atlasīti piemēri. Tie galvenokārt attiecas uz ECTK 3. pantu (spīdzināšanas aizliegums, necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršana), 5. pantu (tiesības uz brīvību un drošību), 8. pantu (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) un 13. pantu (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību). ECTK 13. pantā valstīm prasīts, lai valsts iestādes nodrošinātu vietējo aizsardzību attiecībā uz sūdzībām, kas iesniegtas atbilstoši Konvencijai.

Saskaņā ar subsidiaritātes principu primārais pienākums nodrošināt ECTK paredzēto saistību ievērošanu gulstas uz valstīm, atstājot vēršanos ECT kā galējo risinājumu. Valstīm ir rīcības brīvība. ECT neaizstāj neatkarīgas un objektīvas valsts tiesas, ja tās ir rūpīgi izmeklējušas faktus, konsekventi piemērojot attiecīgos cilvēktiesību standartus saskaņā ar ECTK un tās judikatūru, ja pieteikuma iesniedzēja personīgās intereses ir adekvāti sabalansētas ar sabiedrības vispārīgākām interesēm un ja ir nonākts pie secinājumiem, kas nav “ne patvaļīgi, ne acīmredzami nesamērīgi” ⁽⁴⁾.

Valstīm ir starptautisks pienākums nodrošināt, ka to amatpersonas ievēro ECTK. Pašreiz visas EP dalībvalstis ir iekļāvušas vai pārņēmušas ECTK savos tiesību aktos, tāpēc to tiesnešiem un amatpersonām jārikojas atbilstoši Konvencijas noteikumiem.

EP 1961. gadā pieņēma ESH (pārskatīta 1996. gadā), lai garantētu pamata sociālās un ekonomiskās tiesības. No 47 Eiropas Padomes dalībvalstīm 2020. gada jūlijā 43 valstis bija ratificējušas ESH ⁽⁵⁾. ESH nav paredzēta tiesai, bet to piemēro Eiropas Sociālo tiesību komiteja (ESTK), kuras sastāvā ir neatkarīgi eksperti, kas lemj par atbilstību valsts tiesību aktiem un praksei divu

⁽³⁾ ECT, *Matthews pret Apvienoto Karalisti* [virspalāta], Nr. 24833/94, 1999. gada 18. februāris, 32. punkts; ECT, *Bosphorus Hava Yolları Turizm pret Ticaret Anonim Şirketi pret Īriju* [virspalāta], Nr. 45036/98, 2005. gada 30. jūnijs, 153. punkts.

⁽⁴⁾ ECT, *Faruk Rooma Alam pret Dāniju* (dec.), Nr. 33809/15, 2017. gada 6. jūnijs, 35. punkts.

⁽⁵⁾ Trīsdesmit četrām valstīm saistoša ir 1996. gada pārskatītā ESH versija, un deviņām valstīm – ESH 1961. gada versija. Eiropas Sociālajā hartā dalībvalstīm ir atļauts izvēlēties pievienoties tikai konkrētiem noteikumiem, ievērojot noteiktu minimumu. Pārskats par ESH noteikumu piemērojamību ir sniegts 3. pielikumā.

procedūru robežās: ziņošanas procedūras, saskaņā ar kuru valstis regulāri iesniedz nacionālos ziņojumus, un kolektīvo sūdzību procedūras ⁽⁶⁾, kas ļauj organizācijām iesniegt sūdzības. ESTK pieņem secinājumus par valstu ziņojumiem un lēmumus par kolektīvajām sūdzībām. Rokasgrāmatā ir minēti atsevišķi ESTK secinājumi un lēmumi.

Eiropas Savienība

ES sastāvā ir 27 dalībvalstis. ES tiesības veido līgumi un sekundārie ES tiesību akti. Līgumus, konkrētāk, Līgumu par Eiropas Savienību (LES) un Līgumu par Eiropas Savienības darbību (LESD), ir apstiprinājušas visas ES dalībvalstis, un tos dēvē arī par “primārajiem ES tiesību aktiem”. ES institūcijas, kurām līgumos piešķirtas attiecīgas pilnvaras, ir pieņēmušas ES regulas, direktīvas un lēmumus, ko bieži dēvē par “sekundārajiem ES tiesību aktiem”.

ES ir attīstījusies no trim starptautiskām organizācijām, kas tika nodibinātas 20. gadsimta piecdesmitajos gados un darbojās enerģētikas, drošības un brīvās tirdzniecības jomā un ko kopā dēvēja par Eiropas Kopienām. Eiropas Kopienų galvenais mērķis bija veicināt ekonomikas attīstību, nodrošinot personu brīvu pārvietošanos un preču, kapitāla un pakalpojumu brīvu apriti. Tādējādi personu brīva pārvietošanās ir ES pamatprincips. Pirmā regula par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos tika pieņemta 1968. gadā ⁽⁷⁾, un tajā tika atzīts, ka darba ņēmējiem jāvar ne tikai brīvi pārvietoties, bet arī ņemt līdzi savus ģimenes locekļus neatkarīgi no to valstspiederības. ES ir izstrādājusi komplicētu papildu tiesību aktu kopumu par sociālā nodrošinājuma tiesību pārvietošanu, par tiesībām uz sociālo palīdzību un par veselības aprūpi, kā arī noteikumus par kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu. Liela daļa šo tiesību aktu, ko galvenokārt izstrādāja ES valstspiederīgo vajadzībām, attiecas arī uz dažādām tādu personu kategorijām, kuri nav ES dalībvalsts valstspiederīgie.

Eiropas Ekonomikas zona (EEZ) tika izveidota 1994. gadā. Tādu EEZ dalībvalstu, kas nav ES dalībvalstis, proti, Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas valstspiederīgajiem ir tādas pašas tiesības brīvi pārvietoties kā ES valstspiederīgajiem ⁽⁸⁾. Tāpat, pamatojoties uz īpašu ES un Šveices nolīgumu, kas tika noslēgts

⁽⁶⁾ Sūdzību procedūra nav obligāta (atšķirībā no ziņošanas procedūras), un 2020. gada jūlijā to bija akceptējušas 15 ESH dalībvalstis.

⁽⁷⁾ Padomes 1968. gada 15. oktobra [Regula \(EEK\) Nr. 1612/68](#).

⁽⁸⁾ [Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu](#), 1992. gada 2. maijs, III daļa, Personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte, OV L 1, 1994., 3. lpp.

1999. gada 21. jūnijā ⁽⁹⁾, tiesības pārvietoties un apmesties ES ir arī Šveices pilsoņiem. Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice ir Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) dalībvalstis. Tā ir starpvaldību organizācija, kas izveidota, lai veicinātu brīvu tirdzniecību un ekonomikas integrāciju. EBTA ir savas iestādes, tostarp tiesa. EBTA tiesa ir pilnvarota interpretēt EEZ līgumu attiecībā uz Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju. Tā ir izveidota pēc Eiropas Savienības Tiesas parauga un ievēro tās judikatūru.

ES tiesībās privilēģēts statuss var būt arī Turcijas valstspiederīgajiem. Viņiem nav tiesību brīvi ieceļot vai pārvietoties ES. Taču 1963. gadā tika noslēgts Eiropas Ekonomikas Kopienas (EEK) un Turcijas Asociācijas nolīgums (Ankaras nolīgums), un 1970. gadā tika pieņemts tā Papildu protokols ("Ankaras nolīguma Papildu protokols") ⁽¹⁰⁾. Tā rezultātā tiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuriem atļauts ieceļot ES darba vai uzņēmējdarbības veikšanas nolūkā, ir zināmas privilēģijas, tiesības uzturēties ES un aizsardzība pret izraidīšanu. Uz Turcijas valstspiederīgajiem attiecas arī Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. panta klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības, kurā atļauts tiem piemērot tikai tādus ierobežojumus, kādi pastāvēja, kad šī klauzula stājās spēkā uzņēmējā dalībvalstī. ES arī ir noslēgusi nolīgumus ar vairākām citām valstīm (skatīt 9. nodaļas **9.2.6. sadaļu**), taču tie nav tik vispusīgi kā Ankaras nolīgums.

Apvienotajai Karalistei izstājoties no Eiropas Savienības, Lielbritānijas valstspiederīgie kļuva par trešās valsts valstspiederīgajiem kopš 2020. gada 1. februāra. Izstāšanās līgumā tika noteikts pārejas laiks līdz 2020. gada 31. decembrim, kuru drīkst arī pagarināt, un tā laikā Apvienotajai Karalistei paliek saistoši ES tiesību akti ⁽¹¹⁾. Visu rokasgrāmatā aprakstīto ES tiesību aktu normu piemērošana Apvienotajai Karalistei turpināsies līdz pārejas laika beigām. Līdz tam izturēšanās pret Lielbritānijas valstspiederīgajiem ir tāda pati kā pret citiem ES valstspiederīgajiem.

⁽⁹⁾ Nolīgums starp Eiropas Kopienas un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā, OV L 114, 2002., 6. lpp.

⁽¹⁰⁾ EEK un Turcijas Asociācijas nolīgums (1963), OV 217, 29.12.1964. (Ankaras nolīgums), kas papildināts ar 1970. gada novembrī parakstīto Papildu protokolu OV L 293, 1972., 3. lpp.

⁽¹¹⁾ Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, OV 2020 L 29/7, 126.–127. pants.

Māstrihtas līgums stājās spēkā 1993. gadā, un ar to tika izveidota ES pilsonība, taču nosakot, ka attiecīgajai personai jābūt kādas ES dalībvalsts pilsonim. Šī koncepcija ir plaši izmantota, lai atbalstītu pilsoņu un viņu ģimenes locekļu pārvietošanās brīvību neatkarīgi no viņu pilsonības.

Šengenas nolīgums, ar ko atcēla iekšējās robežpārbaudes starp iesaistītajām ES dalībvalstīm, tika parakstīts 1985. gadā. Līdz 1995. gadam tika izveidota komplicēta ārējo pārbaužu piemērošanas sistēma, kas regulēja piekļuvi Šengenas zonai. Šengenas sistēmu, ko sākotnēji reglamentēja starpvaldību līmenī, 1997. gadā iekļāva ES tiesiskajā kārtībā. Tiek turpināta ar robežu pārvaldību saistīto noteikumu pilnveide un izstrāde Šengenas Robežu kodeksa (Regula (ES) 2016/399) kontekstā. ES 2004. gadā izveidoja *Frontex* (kopš 2016. gada to oficiāli dēvē par Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūru), lai palīdzētu ES dalībvalstīm Eiropas Savienības ārējo robežu pārvaldībā.

Kopš Romas līguma noslēgšanas 1957. gadā līgumā secīgi ieviestie grozījumi ir paplašinājuši Eiropas Kopienu jeb tagadējās ES jurisdikciju jautājumos, kas skar migrāciju; Amsterdamas līgums piešķīra ES jaunas pilnvaras robežu, imigrācijas un patvēruma, tostarp vīzu un atgriešanas, jomā. Vislielākās pārmaiņas tika ieviestas ar Lisabonas līgumu, kurā ES tika piešķirtas jaunas pilnvaras trešo valstu valstspiederīgo integrācijas jomā.

Iepriekš minētais liecina, ka ES patvēruma *acquis* – starpvaldību nolīgumu, regulu un direktīvu kopums, ar ko ES reglamentē gandrīz visus patvēruma aspektus, – ir ticis pastāvīgi pilnveidots. Tomēr ne visām ES dalībvalstīm ir pienākums piemērot visus patvēruma *acquis* elementus (skatīt [1. pielikumu](#)).

Pēdējo gadu desmitu laikā ES ir pieņēmusi tiesību aktus par konkrētu personu kategoriju imigrāciju uz ES, kā arī noteikumus par trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi uzturas ES (skatīt [1. pielikumu](#)).

Atbilstoši ES līgumiem ES izveidoja savu tiesu, kura līdz 2009. gada decembrim, kad stājās spēkā Lisabonas līgums, bija zināma kā Eiropas Kopienų Tiesa (EKT) un kuras jaunais nosaukums kopš tā laika ir Eiropas Savienības Tiesa (EST) ⁽¹²⁾. EST ir uzticētas vairākas pilnvaras. Pirmkārt, Tiesai ir pilnvaras lemt par ES iestāžu rīcības vai bezdarbības atbilstību ES un attiecīgajiem starptautiskajiem

(12) Šajā rokasgrāmatā, apskatot pirms 2009. gada decembra pieņemtus lēmumus un spriedumus, sniegta atsauce uz EKT, bet, apskatot lietas, kurās spriedums pieņemts pēc 2009. gada decembra, – uz EST.

tiesību aktiem, kā arī pieņemt lēmumus par ES dalībvalstu izdarītiem ES tiesību aktu pārkāpumiem. Otrkārt, EST ir ekskluzīvas pilnvaras nodrošināt ES tiesību aktu pareizu un vienotu piemērošanu un interpretāciju visās ES dalībvalstīs. Atbilstoši LESD 263. panta ceturtajai daļai EST pieejamība privātpersonām ir diezgan ierobežota ⁽¹³⁾.

Taču individuālas sūdzības, kas attiecas uz ES tiesību aktu interpretāciju vai likumīgumu, vienmēr var iesniegt valstu tiesās. ES dalībvalstu tiesu iestādēm, ņemot vērā lojālas sadarbības pienākumu un principus, ar ko nosaka ES tiesību aktu spēkā esamību valstu līmenī, ir jānodrošina ES tiesību aktu pareiza piemērošana un īstenošana valstu tiesību sistēmās. Turklāt atbilstoši EKT nolēmumiem lietā *Francovich* ⁽¹⁴⁾ ES dalībvalstīm konkrētos apstākļos ir jānodrošina atlīdzinājums, tostarp kompensācija attiecīgās situācijās, personām, kurām dalībvalsts, neievērojot ES tiesību aktus, ir nodarījusi kaitējumu. Ja valstu tiesām rodas šaubas par ES normas interpretāciju vai likumīgumu, tās var – un atsevišķos gadījumos tas ir obligāti ⁽¹⁵⁾ – lūgt EST norādes, izmantojot LESD 267. pantā paredzēto prejudiciālā nolēmuma procedūru. Lai nodrošinātu ātru nolēmumu lietās, ko kādā valsts tiesā izskata attiecībā uz apcietinātu personu, brīvības, drošības un tiesiskuma jomās tika izveidota steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedība (*PPU*) ⁽¹⁶⁾.

⁽¹³⁾ Tā tas, piemēram, bija gadījumā ar EKT apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P, *Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Eiropas Savienības Padomi un Eiropas Komisiju* [virspalāta], 2008. gada 3. septembris; kā arī EST, C-274/12 P, *Telefonica SA pret Eiropas Komisiju* [virspalāta], 2013. gada 19. decembris.

⁽¹⁴⁾ EKT, apvienotās lietas C-6/90 un C-9/90, *Francovich un Bonifaci un citi pret Itālijas Republiku*, 1991. gada 19. novembris; EKT, lieta C-479/93, *Andrea Francovich pret Itālijas Republiku*, 1995. gada 9. novembris.

⁽¹⁵⁾ Atbilstoši LESD 267. panta 3. punktam šāds pienākums vienmēr ir tādām tiesām, kuru lēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, un attiecas arī uz citām tiesām, ja lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets ir ES normas spēkā esamība un ja ir iemesls uzskatīt apšaubīšanu par pamatotu (skatīt, piemēram, EKT 1987. gada 22. oktobra spriedumu lietā 314/85 *Foto-Frost pret Hauptzollamt Lübeck-Ost*).

⁽¹⁶⁾ Skatīt 23. panta a) apakšpunktu Tiesas statūtu Protokolā Nr. 3 un Tiesas Reglamenta 107.–114. pantu. Plašāku izklāstu par lietām, kam varētu būt jāpiemēro *PPU*, skatīt 33. punktā EST *Ieteikumos valsts tiesām saistībā ar prejudiciālās tiesvedības ierosināšanu* (2018/C 257/01) 2018. gada 20. jūlijs: “valsts tiesa pieteikumu par steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedības piemērošanu varētu plānot iesniegt, piemēram, LESD 267. panta ceturtajā daļā minētajā gadījumā, kad persona ir ieslodzīta vai tai ir atņemta brīvība, ja atbilde uz uzdoto jautājumu ir noteicoša, lai izvērtētu šīs personas tiesisko stāvokli, vai strīdā par vecāku varu vai [...] bērnu aizgādību, ja tiesas, kurā saskaņā ar Savienības tiesībām ir iesniegta lieta, kompetence ir atkarīga no atbildes uz prejudiciālo jautājumu”.

Eiropas Savienības Pamattiesību harta

Eiropas Kopienu sākotnējos līgumos nebija minētas cilvēktiesības un to aizsardzība. Tomēr, tā kā EKT tika iesniegtas lietas par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem ES tiesību darbības jomās, EKT izstrādāja jaunu pieeju, lai nodrošinātu personu aizsardzību, iekļaujot pamattiesības tā dēvētajos Eiropas tiesību “pamatprincipos”. EKT uzskatīja, ka šie pamatprincipi atspoguļotu cilvēktiesību aizsardzību, kas paredzēta valstu konstitūcijās un līgumos par cilvēktiesībām, jo īpaši ECTK. EKT paziņoja, ka tā nodrošinās ES tiesību aktu atbilstību šiem principiem ⁽¹⁷⁾.

Atzīstot, ka tās politika varētu ietekmēt cilvēktiesības, un cenšoties panākt, lai pilsoņi justos “tuvāk” ES, 2000. gadā ES izsludināja Eiropas Savienības Pamattiesību hartu. Hartā ir uzskaitītas cilvēktiesības, kas pārņemtas no ES dalībvalstu konstitūcijām, ECTK, ESH un starptautiskajiem nolīgumiem par cilvēktiesībām, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencijas par bērna tiesībām (CRC). ES Pamattiesību hartas 2000. gada versija bija tikai “deklarācija”, konkrētāk, tā nebija juridiski saistoša. Neilgi pēc tam Eiropas Komisija – galvenā iestāde, kas ierosina jaunus ES tiesību aktus, – paziņoja, ka tā nodrošinās tiesību aktu priekšlikumu atbilstību Hartai.

Tomēr 2009. gadā 1. decembrī, stājoties spēkā Lisabonas līgumam, tika mainīts ES Pamattiesību hartas statuss, padarot to par juridiski saistošu dokumentu, kam ir tāds pats juridiskais spēks kā līgumiem. Turklāt ES institūcijām un ES dalībvalstīm ir pienākums ievērot Hartu, “ja tās īsteno ES tiesību aktus” (Hartas 51. panta 1. punkts).

Ir pieņemts protokols, ar ko interpretēt Hartu attiecībā uz Poliju un Apvienoto Karalisti ⁽¹⁸⁾. 2011. gadā kādā migrācijas lietā EST nolēma, ka šā protokola galvenais mērķis ir ierobežot Hartas piemērošanu sociālo tiesību jomā. Tiesa arī lēma, ka protokols neietekmē ES patvēruma tiesību aktu īstenošanu ⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁷⁾ EKT, lieta 44/79, *Liselotte Hauer pret Land Rheinland-Pfalz*, 1979. gada 13. decembris, 15. punkts.

⁽¹⁸⁾ LESD Protokols Nr. 30 par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas piemērošanu Polijai un Apvienotajai Karalistei, OV C 2008 115/313.

⁽¹⁹⁾ EST 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N.S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M.E. un citi pret bēgļu patvēruma pieteikumu komisāru un tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru* [virspalāta].

ES Pamattiesību hartas 18. pantā – pirmo reizi Eiropas līmenī – ir noteiktas patvēruma tiesības. Atbilstoši Hartas 18. pantam tās ir ierobežotas tiesības: “[p]atvēruma tiesības garantē, ievērojot noteikumus, kas ietverti ... Ženēvas Konvencijā ..., kā arī saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienību un Līgumu par Eiropas Savienības darbību”. Hartas 19. pants ietver aizliegumu atgriezt personu situācijā, kurā viņam vai viņai ir pamatotas bailes no vajāšanas vai kurā pastāv reāls risks ciest no spīdzināšanas vai necilvēcīgas un pazemojošas rīcības, vai soda (neizraidīšanas princips), kā arī kolektīvas izraidīšanas aizliegumu.

Arī citas Hartas normas par indivīdiem garantēto aizsardzību varētu būt piemērojamas migrācijas jomā. Hartas 47. pantā ir paredzētas autonomas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un noteikti taisnīgas tiesas principi. Atbilstoši šajā pantā noteiktajam principam par pārskatīšanu tiesā ir jānodrošina lietas izskatīšana tiesā. Šajā pantā ir paredzēta plašāka aizsardzība nekā ECTK 13. pantā, kurā garantētas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību valsts institūcijās, kas nav obligāti tiesas. Turklāt Hartas 52. pantā ir noteikts, ka Hartas normu nodrošinātā minimālā aizsardzība atbilst ECTK paredzētajai aizsardzībai; tomēr ES var piemērot plašāku tiesību interpretāciju, nekā to ir ierosinājusi ECT.

Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai

ES tiesību akti ir cieši saistīti ar ECTK. EST vadās no ECTK, nosakot cilvēktiesību aizsardzības tvērumu saskaņā ar ES tiesību aktiem. ES Pamattiesību harta atspoguļo ECTK paredzēto tiesību diapazonu, neierobežojot to tikai līdz šīm tiesībām. Attiecīgi ES tiesību akti ir izstrādāti lielākoties saskaņā ar ECTK, tomēr ES vēl nav parakstījusi ECTK. Tomēr saskaņā ar pašlaik spēkā esošajiem likumiem personām, kas vēlas iesniegt sūdzību par ES un tās neveikto cilvēktiesību garantēšanu, nav tiesību ierosināt lietu pret ES kā tādu ECT. Noteiktos apstākļos pastāv iespēja netieši sūdzēties par ES, ierosinot lietu pret vienu vai vairākām ES dalībvalstīm ECT ⁽²⁰⁾.

⁽²⁰⁾ Plašāku informāciju par ECT judikatūru šajā sarežģītajā jomā jo īpaši skatīt ECT 2005. gada 30. jūnija spriedumā lietā *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi pret Irju*, [virspalāta] Nr. 45036/98; ECT *Avotiņš pret Latviju* [virspalāta], Nr. 17502/07, 2016. gada 23. maijs.

Lisabonas līgumā ir iekļauts noteikums, kas uzdod ES pievienoties ECTK kā pilntiesīgai pusei (LES 6. panta 2. punkts). Ar ECTK Protokolu Nr. 14 ⁽²¹⁾ tiek veikti grozījumi ECTK, lai ļautu īstenot šo pievienošanos. Vēl nav skaidrs, kā tā tiks īstenota praktiski un jo īpaši – kā tā ietekmēs EST un ECT turpmākās attiecības. Tomēr pastāv iespēja, ka ES pievienošanās ECTK uzlabos to personu piekļuvi tiesai, kuras uzskata, ka ES nav garantējusi viņu cilvēktiesību ievērošanu.

Sarunas par vienošanās projektu attiecībā uz ES pievienošanos ECTK aizsākās 2010. gadā. Vienošanās par pievienošanos projektu veido tekstu kopums, kas ir nepieciešams, lai ES pievienotos ECTK. Tas ietver noteikumus par pievienošanās tvērumu, nepieciešamajām korekcijām ECTK tekstā un sistēmā, ES dalību EP institūcijās un tās balsttiesībām Ministru komitejā. EST atzinumā 2/13 ⁽²²⁾ par vienošanās projektu attiecībā uz ES pievienošanos ECTK Tiesa lēma, ka vienošanās projekts neatbilst ES līgumiem. Sarunas par ES pievienošanos ECTK turpinās, bet tās var ilgt vairākus gadus.

Svarīgākie aspekti

- Migrāciju uz Eiropu un tās teritorijā reglamentē valsts tiesību aktu, Savienības tiesību aktu, ECTK, ESH un citu Eiropas valstu starptautisko saistību kombinācija.
- Par jebkuru no EP 47 dalībvalstīm var iesniegt sūdzību saistībā ar valsts iestādes darbību vai bezdarbību, ar ko pārkāpta ECTK. Tas attiecas arī uz visām 27 ES dalībvalstīm. Ar ECTK ir garantēta aizsardzība ikvienai personai visu Konvencijas 47 dalībvalstu jurisdikcijā neatkarīgi no šo personu pilsonības vai uzturēšanās statusa.
- ECTK 13. pantā ir noteikta prasība valstīm nodrošināt valsts aizsardzību attiecībā uz sūdzībām, kas iesniegtas saistībā ar Konvenciju. Subsidiaritātes princips, kā to saprot ECTK kontekstā, primāro pienākumu nodrošināt atbilstību ECTK uzliek valstīm, atstājot vēršanos ECT kā galējo risinājumu.
- Sūdzības par ES dalībvalsts darbību vai bezdarbību, pārkāpjot ES tiesības, var tikt iesniegtas valsts tiesās, kam ir pienākums nodrošināt ES tiesību pareizu piemērošanu un kuras var – dažkārt tām ir pienākums – vērsties Tiesā, lūdzot prejudiciālu nolēmumu par attiecīgās ES normas interpretāciju vai likumīgumu.

⁽²¹⁾ Eiropas Padome, Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Protokols Nr. 14, ar kuru tiek veikti grozījumi konvencijas kontroles sistēmā, 2004, CETS Nr. 194.

⁽²²⁾ EST, Atzinums 2/13, 2014. gada 18. decembris.

1

Teritorijas un procedūru pieejamība

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada Šengenas nolīgumu, 1990. gada 19. jūnijs Regula par vīzu sarakstu, Regula (ES) 2018/1806 Vīzu kodekss, Regula (EK) 810/2009 VIS regula, Regula (EK) Nr. 767/2008	Šengenas vīzu režīms	
Direktīva par sankcijām pret pārvadātājiem, 2001/51/EK Atbalstīšanas direktīva, 2002/90/EK	Neatļautas ieceļošanas novēršana	
SIS robežpārbaūžu regula, Regula (ES) 2018/1861 SIS atgriešanas regula, Regula (ES) 2018/1860 Atgriešanas direktīva, 2008/115/EK, 11. pants	Šengenas brīdinājumi un ieceļošanas aizliegumi	ECTK, Protokols Nr. 4, 2. pants (pārvietošanās brīvība)
Šengenas Robežu kodekss, Regula (ES) 2016/399	Robežpārbaudes	
Šengenas Robežu kodekss, Regula (ES) 2016/399, III sadaļa	Iekšējās robežas	

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Atgriešanas direktīva, 2008/115/EK, 4. panta 4. punkts	Tranzīta zonas	ECT, <i>Amuur pret Franciju</i> , Nr. 19776/92, 1996. gads, un <i>Z.A. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 61411/15 un 3 citi, 2017. gads (aizturēšana tranzīta zonā ir uzskatāma par brīvības atņemšanu) ECT, <i>Ilias un Ahmed pret Ungāriju</i> [virspalāta], Nr. 47287/15, 2019. gads (valstu jurisdikcija aptver tranzīta zonas pie zemes robežām)
Regula par vietējo pierobežas satiksmi, Regula (EK) Nr. 1931/2006	Vietējā pierobežas satiksme	
ES Pamattiesību harta, 18. pants (tiesības uz patvērumu) un 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā) Patvēruma procedūru direktīva, 2013/32/ES	Patvēruma meklētāji	ECTK, 3. pants (spīdzināšanas aizliegums)
Šengenas Robežu kodekss, Regula (ES) 2016/399, 4. un 13. pants Jūras robežu regula, Regula (ES) Nr. 656/2014, 10. pants	Repatriēšana un atturēšana jūrā	
ES Pamattiesību harta, 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu) Patvēruma procedūru direktīva, 2013/32/ES Šengenas Robežu kodekss, Regula (ES) 2016/399, 14. pants, 3. punkts SIS robežpārbaucēju regula, Regula (ES) 2018/1861, 54. pants Vīzu kodekss, Regula (EK) 810/2009, 32. panta 3. punkts un 34. panta 7. punkts	Tiesiskās aizsardzības līdzekļi	ECT, <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 27765/09, 2012. gads (kolektīva izraidīšana starptautiskajos ūdeņos) ECTK, 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību)

Ievads

Šajā nodaļā ir sniegts to režīmu pārskats, kas piemērojami personām, kuras vēlas ieceļot Eiropas valsts teritorijā. Nodaļā ir izklāstītas arī galvenās prasības, kas valstīm jāievēro atbilstoši ECTK un ES tiesībām, ieviešot nosacījumus par piekļuvi teritorijai un pārvaldot robežas.

Kopumā valstīm ir suverēnas tiesības kontrolēt ārvalstnieku ieceļošanu un ilgstošu uzturēšanos to teritorijā. Taču gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir paredzēti atsevišķi šīs suverenitātes ierobežojumi. Valstspiederīgajiem ir tiesības ieceļot savā valstī, un ES valstspiederīgajiem atbilstoši ES tiesību aktiem ir vispārīgas tiesības ieceļot citās ES dalībvalstīs. Turklāt, kā paskaidrots turpmāk, gan ES tiesības, gan ECTK aizliedz pie robežas atteikt ieceļošanu personām un atgriezt tās atpakaļ uz valstīm, kur tām draud vajāšana vai cits būtisks kaitējums (neizraidišanas princips).

ES tiesību sistēma – pastāv ES dalībvalstīm kopīgi noteikumi attiecībā uz īstermiņa vīzu izsniegšanu un robežkontroles īstenošanu. ES ir ieviesusi arī noteikumus neregulāras ieceļošanas novēršanai. Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra *Frontex* sniedz atbalstu ES dalībvalstīm ES ārējo robežu pārvaldībā ⁽²³⁾. Aģentūra sniedz tehnisku un operatīvu atbalstu, veicot kopīgas operācijas, ātru intervenci uz zemes, gaisa vai jūras robežām un nosūtot ekspertus uz migrācijas pārvaldes atbalsta darba grupām, kas ir izvietotas ES dalībvalstīs, kuras saskaras ar nesamērīgiem migrācijas izaicinājumiem. Eiropas Robežu uzraudzības sistēma, ko dēvē par *EUROSUR*, darbojas kā informācijas apmaiņas sistēma starp ES dalībvalstīm un *Frontex*. Līdz 2027. gadam *Frontex* darbosies pastāvīgs korpuss ar 10 000 operatīvo darbinieku, lai sniegtu atbalstu ES dalībvalstīm robežkontrolē un atgriešanas uzdevumos. Darbojoties kopīgā operācijā vai ātrā intervencē uz robežas, ES dalībvalstis saglabā atbildību par savu darbību un bezdarbību.

Kā redzams 1. attēlā, Šengenas *acquis* attiecas gandrīz uz visām ES dalībvalstīm. Tajā ir noteikta vienota sistēma ārējo robežu kontrolei un atļauts personām brīvi šķērsot robežas Šengenas zonā. Ne visas ES dalībvalstis ir pievienojušās Šengenas zonai, un Šengenas sistēma ārpus ES attiecas arī uz Islandi, Lihtenšteinu,

⁽²³⁾ Regula (ES) 2019/1896 par Eiropas Robežu un krasta apsardzi, ar kuru atceļ Regulu (ES) Nr. 1052/2013 un (ES) 2016/1624, OV 2019 L 295/1.

Norvēģiju un Šveici. **Šengenas Robežu kodeksa** (Regula (ES) 2016/399) 4. pants aizliedz piemērot kodeksu veidā, kas uzskatāms par izraidīšanu vai nelikumīgu diskrimināciju.

ECTK – valstīm ir tiesības atbilstoši noteiktajam starptautisko tiesību principam un, ievērojot tām ar līgumiem noteiktos pienākumus (arī ECTK), kontrolēt ārvalstnieku ieceļošanu, uzturēšanos un izraidīšanu. Ar ECTK nav skaidri reglamentēta teritorijas pieejamība ārvalstniekiem, un tajā arī nav noteikts, kam ir jāpiešķir vīza. ECT judikatūrā ir paredzēti tikai daži ierobežojumi valstu tiesībām atteikt ieceļošanu pie robežas, piemēram, ja šāda rīcība būtu uzskatāma par izraidīšanu. Judikatūrā konkrētos gadījumos var pieprasīt, lai valstis atļautu ieceļošanu tad, ja tas būtu priekšnosacījums konkrētu Konvencijā paredzētu tiesību, jo īpaši tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību, ievērošanai ⁽²⁴⁾.

1.1. Šengenas vīzu režīms

ES un Šengenas zonas dalībvalstu valstspiederīgajiem un to ģimenes locekļiem ir tiesības ieceļot ES dalībvalstu teritorijā bez iepriekšējas atļaujas, ja viņi izpilda Šengenas Robežu kodeksa (6. panta) nosacījumus. Šīs tiesības var tikt liegtas tikai ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību un sabiedrības veselību saistītu iemeslu dēļ.

ES tiesību sistēma – Vīzu saraksta regulas (Regulas (ES) 2018/1806, ar grozījumiem) 1. pielikumā uzskaitīto valstu valstspiederīgajiem, lai iekļūtu ES teritorijā, ir vajadzīga pirms ieceļošanas izsniegta vīza. Šīs regulas pielikumā tiek regulāri ieviesti grozījumi. Eiropas Komisijas tīmekļvietnē ir ievietota atjaunināta karte, kurā norādītas vīzu prasības Šengenas zonā ⁽²⁵⁾. ES dalībvalstis nedrīkst noteikt prasību pēc vīzas tām Turcijas valstspiederīgo kategorijām, uz kurām neattiecas prasība pēc vīzas laikā, kad stājās spēkā 1970. gada Ankaras nolīguma Papildu protokolā paredzētās klauzulas par atturēšanos no jebkādas darbības noteikumi ⁽²⁶⁾.

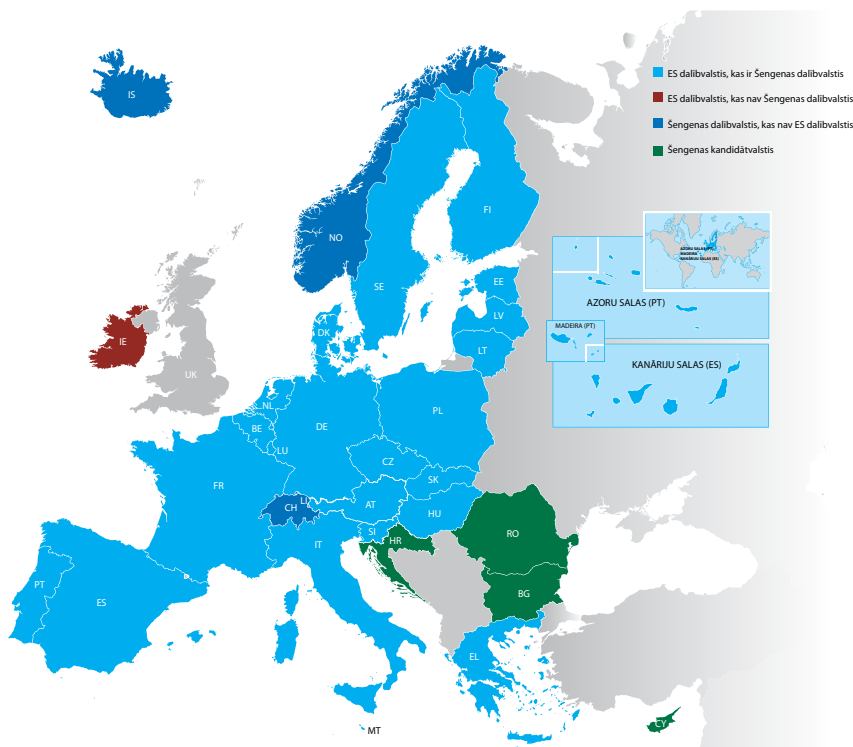
⁽²⁴⁾ Vairāk informācijas skatīt ECT 1985. gada 28. maija sprieduma lietās *Abdulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9214/80, Nr. 9473/81 un Nr. 9474/81 82.–83. punktā.

⁽²⁵⁾ Eiropas Komisija, *Migrācija un iekšlietas, Vīzu politika*.

⁽²⁶⁾ Ankaras nolīguma Papildu protokols, OV L 293, 1972., 3. lpp., 41. pants.

Personas dati par īstermiņa vīzu pieteikumu iesniedzējiem tiek glabāti Vīzu informācijas sistēmā (VIS Regula (EK) Nr. 767/2008, kas grozīta ar Regulu (ES) 2019/817). Tā ir centrālā ES IT sistēma, kurā ir savienoti konsulāti un ārējo robežu šķērsošanas vietas.

1. attēls. Šengenas zona

Avots: Eiropas Komisija, Migrācijas un iekšlietu ģenerāldirektorāts, 2020. gads

Uz vizītēm, kas ilgst līdz 90 dienām jebkurā 180 dienu ilgā laikposmā Šengenas zonas valstīs, attiecas **Vīzu kodekss** (Regula (EK) Nr. 810/2009, kurā pēdējo reizi veikti grozījumi ar Regulu (ES) 2019/1155). Turpretī ilgtermiņa vīzas – kuru maksimālais derīguma termiņš ir viens gads saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 265/2010 – ir galvenokārt individuālo valstu atbildībā. Valstspiederīgajiem, kuriem atbilstoši Vīzu saraksta regulai (Regulai (ES) 2018/1806) nav

vajadzīga vīza, var būt nepieciešams saņemt vīzu pirms ierašanās, ja vizītes mērķis nav īss apmeklējums. Visas vīzas ir jāsaņem pirms ceļošanas. Šī prasība neattiecas tikai uz konkrētām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām.

Piemērs. EST spriedumā lietā *Koushkaki* ⁽²⁷⁾ lēma, ka dalībvalsts iestādes nevar atteikties izsniegt pieteikuma iesniedzējam "Šengenas vīzu", ja vien uz to nav attiecināms kāds no Vīzu kodeksā uzskaitītajiem vīzas atteikuma pamatojumiem. Tomēr valstu iestādēm ir plaša rīcības brīvība to novērtēt. Vīza tiek atteikta, ja ir pamatotas šaubas par pieteikuma iesniedzēja nodomu atstāt dalībvalstu teritoriju pirms vīzas derīguma termiņa beigām. Lai noteiktu, vai pastāv pamatotas šaubas par šādu nodomu, kompetentajām iestādēm jāveic individuāla vīzas pieteikuma izskatīšana, kurā tiek ņemta vērā vispārējā situācija pieteikuma iesniedzēja dzīvesvietas valstī un īpašības, kas raksturo pieteikuma iesniedzēju, jo īpaši viņa vai viņas ģimenes, sociālā un ekonomiskā situācija, iespējamais agrākas – legālas vai nelegālas – uzturēšanās fakts kādā no dalībvalstīm, kā arī viņa vai viņas saikne ar dzīvesvietas valsti un dalībvalstīm.

Piemērs. Lietā *X. un X.* ⁽²⁸⁾ sīriešu pāris un viņu trīs bērni devās uz Beļģijas vēstniecību Beirūtā (Libānā) un pieteicās vīzai ar ierobežotu teritoriālo derīgumu, pamatojoties uz Vīzu kodeksa 25. panta 1. punkta a) apakšpunktu. Pieteikums tika noraidīts, jo pieteikuma iesniedzēju nodoms bija uzturēties ilgāk par 90 dienām un lūgt patvērumu Beļģijā. EST lēma, ka, lai gan pieteikuma iesniedzēji oficiāli iesniedza pieteikumu vīzai, viņu lūgums bija ārpus Vīzu kodeksa tvēruma. Tiesa norādīja, ka saskaņā ar Patvēruma procedūru direktīvu (2013/32/ES) pieteikumi starptautiskās aizsardzības piešķiršanai ir jāiesniedz ES dalībvalstu teritorijā. Atzīstot, ka šīs lietas situācijā trešās valsts valstspiederīgajiem tiktu ļauts iesniegt pieteikumus vīzai, lai censtos iegūt starptautisko aizsardzību. Turklāt tā apgalvoja, ka šī lieta ietilpst valsts tiesību aktu piemērošanas jomā, jo netika pieņemti nekādi ES pasākumi saskaņā ar LESD 79. panta 2. punkta a) apakšpunktu par ilgtermiņa vīzām un uzturēšanās atļaujām humanitāru iemeslu dēļ.

⁽²⁷⁾ EST 2013. gada 19. decembra spriedums lietā C-84/12, *Rahmanian Koushkaki pret Bundesrepublik Deutschland* [virspalāta].

⁽²⁸⁾ EST 2017. gada 7. marta spriedums lietā C-638/16 *PPU, X. un X. pret État belge* [virspalāta]. Līdzīgā lietā ECT lēma, ka ECTK neattiecas uz vīzu pieteikumiem, kas tika iesniegti līgumslēdzēju pušu vēstniecībās un konsulātos (*M.N. un citi pret Beļģiju* [virspalāta], Nr. 3599/18, 2020. gada 5. maijs).

Saskaņā ar [Vīzu kodeksa](#) 32. panta 3. punktu negatīvus lēmumus par vīzām var pārsūdzēt.

Piemērs. Lietā *El Hassani* ⁽²⁹⁾ EST izskatīja Marokas valstspiederīgā gadījumu, kurš iesniedza pieteikumu Šengenas vīzai, lai apciemotu sievu un dēlu, kuri ir Polijas valstspiederīgie. Pieteikums un tam sekojošais izskatīšanas lūgums tika noraidīti, jo nebija noteiktības pieteikuma iesniedzēja nodomam aizbraukt no Polijas līdz vīzas termiņa beigām. EST lēma, ka Vīzu kodeksa 32. panta 3. punkts par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir interpretējams tādā nozīmē, ka ES dalībvalstīm jāparedz pārsūdzības procedūra pret vīzas noraidošiem lēmumiem, kuru procesuālie noteikumi ir ES dalībvalstu valsts tiesību aktos ietverts jautājums. Tiesa lēma, ka šī procedūra arī ietver lietas pārskatīšanu tiesā.

Saskaņā ar Konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, 19. pantu ⁽³⁰⁾ trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ir vienotas vīzas, drīkst brīvi pārvietoties visā Šengenas zonā, kamēr to vīzas ir spēkā un kamēr tie izpilda ar savu vīzu saistītos ieceļošanas nosacījumus. Saskaņā ar 21. pantu uzturēšanās atļauja, kas papildināta ar ceļošanas dokumentu, noteiktos apstākļos var aizstāt vīzu. [Regulā \(EK\) Nr. 1030/2002](#) (pēdējo reizi veikti grozījumi ar [Regulu \(ES\) 2017/1954](#)) ir noteikts vienots formāts uzturēšanās atļaujām. Ārvalstnieki, uz kuriem neattiecas prasība par vīzu, drīkst brīvi pārvietoties Šengenas zonas teritorijā ne ilgāk kā 90 dienas 180 dienu ilgā laikposmā ar noteikumu, ka viņi izpilda ieceļošanas nosacījumus saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksu ⁽³¹⁾.

1.2. Neatļautas ieceļošanas novēršana

ES tiesību sistēma – Šengenas Robežu kodeksā ir noteikta prasība šķērsot ES ārējās robežas tikai noteiktās robežu šķērsošanas vietās. ES dalībvalstīm ir noteikta prasība nodrošināt efektīvu robežu uzraudzības sistēmu neatļautas ieceļošanas novēršanai, tajā pašā laikā pilnībā ievērojot pamattiesības (Šengenas Robežu kodeksa 4. un 13. pants) (skatīt arī [1.8.](#) un [10.2.](#) sadaļu).

⁽²⁹⁾ EST 2017. gada 13. decembra spriedums lietā C-403/16, *Soufiane El Hassani pret Minister Spraw Zagranicznych*.

⁽³⁰⁾ Konvencija, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu (1985. gada 14. jūnijs), starp Beniluksa Ekonomikas savienības valstu valdībām, Vācijas Federatīvās Republikas valdību un Francijas Republikas valdību par pakāpenisku kontroles atcelšanu pie kopīgām robežām (OV L 249, 2000., 19. lpp.).

⁽³¹⁾ Saskaņā ar [Regulu \(ES\) 2018/1240](#), sākot ar 2021. gadu, ceļotājiem bez vīzām būs nepieciešama derīga Eiropas ceļošanas atļauja.

Ir izstrādāti tiesību akti, lai novērstu neatļautu piekļuvi ES teritorijai. [Direktīvā par sankcijām pret pārvadātājiem](#) (2001/51/EK) ir paredzētas sankcijas pārvadātājiem, piemēram, avioliņijām, kas ievēd ES neregistrētus migrantus.

[Atbalstīšanas direktīvā](#) (2002/90/EK) ir definēta neatļauta ieceļošana, tranzīts un uzturēšanās, kā arī paredzētas sankcijas šādu pārkāpumu atbalstītājiem. Šīm sankcijām jābūt efektīvām, samērīgām un preventīvām (3. pants). ES dalībvalstis var nolemt nepiemērot sankcijas par humānās palīdzības sniegšanu, taču tas nav obligāti (1. panta 2. punkts).

1.3. Ieceļošanas aizliegumi un Šengenas brīdinājumi

Ar ieceļošanas aizliegumu konkrētām personām tiek aizliegts ieceļot valstī, no kuras tās izraidītas. Aizliegums parasti ir spēkā konkrētu laikposmu un nodrošina, ka par bīstamām vai nevēlamām uzskatītām personām nepiešķir vīzu vai cita veida atļauju ieceļot teritorijā.

ES tiesību sistēma – ieceļošanas aizliegumus ievada datubāzē, t. i., Šengenas Informācijas sistēmā (*SIS*), kurai var piekļūt un kuru var izmantot citu Šengenas valstu iestādes. Šī sistēma ir vienīgais praktiskais instruments, ar ko valsts, kura noteikusi ieceļošanas aizliegumu, var nodrošināt, ka attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais neatgriezīsies tās teritorijā, ieceļojot no citas Šengenas valsts un pēc tam brīvi pārvietojoties bez robežpārbaudēm. [SIS robežpārbaucēju regulas](#) (ES) 2018/1861 24. pants norāda uz divām situācijām, kad dalībvalstij jāievada *SIS* brīdinājums par ieceļošanas un uzturēšanās aizliegumu. Pirmais gadījums attiecas uz brīdinājumiem trešo valstu valstspiederīgajiem, par kuriem pēc individuāla novērtējuma veikšanas dalībvalsts ir pieņēmusi tiesas vai administratīvu lēmumu, secinot, ka konkrētās personas klātbūtne dalībvalsts teritorijā rada apdraudējumu sabiedriskajai kārtībai, sabiedrības drošībai vai valsts drošībai. Otrais gadījums attiecas uz personām, pret kurām ir izdots atgriešanas lēmums. Saskaņā ar regulas 54. pantu ieceļošanas aizliegumus var apstrīdēt.

Piemērs. Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) lietā *M. et Mme Forabosco* anulēja lēmumu, ar ko tika atteikta vīza *Forabosco* kunga sievai, kuru Vācijas iestādes bija iekļāvušas *SIS* datubāzē, jo Vācijā bija noraidīts viņas

patvēruma pieteikums. Francijas Valsts padome nolēma, ka ieceļošanas aizliegums, kas *SIS* datubāzē registrēts, pamatojoties uz nelabvēlīgu lēmumu par patvērumu, nav pietiekams iemesls, lai atteiktu Francijas ilgtermiņa vīzu ⁽³²⁾.

Piemērs. Francijas Valsts padome lietā *M. Hicham B.* lika īslaicīgi apturēt lēmumu par ārvalstnieka izraidīšanu, kas pieņemts tāpēc, ka šī persona bija iekļauta *SIS* datubāzē. Lēmumā par ārvalstnieka izraidīšanu bija pieminēts, ka persona ir registrēta *SIS* datubāzē, taču nebija norādīts, kurā valstī veikts attiecīgais ieraksts. Tā kā izraidīšanas lēmumi jāpamato ar tiesību aktiem un faktiem, izraidīšanas rīkojums tika atzīts par nelikumīgu ⁽³³⁾.

Ja ieceļošanas aizliegums ir pievienots atgriešanas lēmumam, kas pieņemts atbilstoši *Atgriešanas direktīvas* (2008/115/EK) 3. panta 6. punktam, tā termiņam nevajadzētu pārsniegt piecus gadus ⁽³⁴⁾.

Piemērs. Lietā *Ouhrami* ⁽³⁵⁾ EST paskaidroja atšķirību starp atgriešanas lēmumu un ieceļošanas aizliegumu. Tiesa apgalvoja, ka, kamēr tiek izpildīts personas pienākums atgriezties, personas "nelikumīgo uzturēšanos" reglamentē atgriešanas lēmums. Tiklīdz persona atstāj dalībvalsts teritoriju, stājas spēkā ieceļošanas aizlieguma tiesiskās sekas un ieceļošanas aizlieguma termiņa sākumu aprēķina, sākot no datuma, kad repatriants faktiski pamet ES teritoriju.

Saskaņā ar *SIS atgriešanas regulu* (Regula (ES) 2018/1860) atgriešanas lēmums pats par sevi arī tiek ierakstīts *SIS*, tiklīdz ir veikts sagatavošanās darbs. Ja cita dalībvalsts vēlas piešķirt vai pagarināt uzturēšanās atļauju vai ilgtermiņa vīzu personai, uz kuru attiecas atgriešanas lēmums kopā ar ieceļošanas aizliegumu, tai ir jākonsultējas ar attiecīgo dalībvalsti.

Ar ieceļošanas aizliegumiem, kas noteikti ārpus Regulas par *SIS* izveidi robežpārbaužu jomā un Atgriešanas direktīvas darbības jomas, netiek oficiāli aizliegts citām valstīm atļaut ieceļošanu Šengenas zonā. Tomēr citas valstis var aizliegumus ņemt vērā, pieņemot lēmumu par vīzas izsniegšanu vai ieceļošanas atļaušanu. Tādēļ aizliegumi var darboties visā Šengenas zonā, lai arī

⁽³²⁾ Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. et Mme Forabosco*, Nr. 190384, 1999. gada 9. jūnijs.

⁽³³⁾ Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. Hicham B.*, Nr. 344411, 2010. gada 24. novembris.

⁽³⁴⁾ EST 2013. gada 19. septembra spriedums lietā C-297/12, *Kriminālprocess pret Gjoko Filev un Adnan Osmani*.

⁽³⁵⁾ EST 2017. gada 26. jūlija spriedums lietā C-225/16, *Kriminālprocess pret Mossa Ouhrami*.

aizliegums var būt būtisks tikai tā izdevējai valstij, kura uzskata personu par nevēlamu, tostarp, piemēram, tādu iemeslu dēļ, kas grauj politisko stabilitāti: ES dalībvalsts Šengenas zonā izdotsais brīdinājums par Krievijas politiku neļāva Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas (EPPA) dalībniekam apmeklēt parlamentārās asamblejas sesijas Francijā. Šo situāciju padziļināti apsprieda EPPA Juridiskās un cilvēktiesību komitejas 2011. gada oktobra sanāksmē, pēc kuras tika izstrādāts ziņojums par pārvietošanās brīvības ierobežojumiem, kas noteikti kā sods par politiskajiem uzskatiem ⁽³⁶⁾.

ECTK – personas iekļaušana *SIS* datubāzē ir darbība, ko veic kāda dalībvalsts atbilstoši ES tiesību aktu darbības jomai. Tādēļ var iesniegt sūdzības ECT par to, ka attiecīgā valsts, iekļaujot vai paturot kādu personu sarakstā, iespējams, ir pārkāpusi ECTK.

Piemērs. Lietā *Dalea pret Franciju* ⁽³⁷⁾ Rumānijas pilsonis, kuru Francija iekļāva *SIS* datubāzē, pirms Rumānija pievienojās ES, nevarēja veikt uzņēmējdarbību, sniegt un saņemt pakalpojumus Šengenas zonas valstīs. Viņa sūdzība par to, ka šādi tiek pārkāptas viņa tiesības veikt profesionālo darbību (aizsargātas ECTK 8. pantā par tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), tika atzīta par nepieņemamu. Savā palātas lēmumā par reģistrēšanu *SIS* datubāzē un tās radīto ietekmi ECT uzskatīja, ka, nosakot to, kā nodrošināt aizsardzību pret patvaļību, valsts rīcības brīvība attiecībā uz ieceļošanu valsts teritorijā ir plašāka nekā attiecībā uz izraidīšanu.

ECT arī ir nācies izskatīt tāda ceļošanas aizlieguma radīto ietekmi, kas noteikts tāpēc, ka persona ir iekļauta ANO pārvaldītajā par terorismu aizdomās turēto personu sarakstā, kā arī ceļošanas aizliegumu, kas ir paredzēts, lai novērstu valsts vai ārvalstu imigrācijas tiesību aktu pārkāpumus.

Piemērs. Lieta *Nada pret Šveici* ⁽³⁸⁾: Itālijas un Ēģiptes valstspiederīgais dzīvoja *Campione d'Italia* (Itālijas anklāvā Šveicē), un Šveices iestādes, īstenojot ANO Drošības padomes noteiktās terorisma apkarošanas sankcijas, bija viņu iekļāvušas "Federālajā rīkojumā par Taliban" [*Federal Taliban Ordinance*]. Šā ieraksta dēļ sūdzības iesniedzējs nevarēja pamest

⁽³⁶⁾ Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja, Rezolūcija 1894 (2012. gads) par pārvietošanās brīvības ierobežojumu kā soda par politisko nostāju nepieļaujamību, kas pieņemta 2012. gada 29. jūnijā.

⁽³⁷⁾ ECT 2010. gada 2. februāra lēmums lietā *Dalea pret Franciju* (dec.), Nr. 964/07.

⁽³⁸⁾ ECT 2012. gada 12. septembra virspalātas spriedums lietā *Nada pret Šveici*, Nr. 10593/08.

Campione d'Italia, un viņa centieni panākt izslēgšanu no saraksta tika noraidīti. ECT norādīja, ka Šveices iestādēm, piemērojot ANO terorisma apkarošanas rezolūcijas, bija zināma rīcības brīvība. Tiesa konstatēja, ka Šveice, tūlītēji nebrīdinot Itāliju vai ANO izveidoto Sankciju komiteju, ka par iesniedzēju nav pamatotu aizdomu, un neņemot vērā sankciju režīma ietekmi uz viņa individuālo situāciju, pārkāpa ECTK 8. pantā noteiktās iesniedzēja tiesības. ECT arī secināja, ka Šveice pārkāpa ECTK 13. pantu kopsakarā ar 8. pantu, jo iesniedzējam nebija reālu līdzekļu, kā panākt izslēgšanu no saraksta.

Ceļošanas aizliegumam jārespektē tiesības atstāt jebkuru valsti, kā izklāstīts ECTK Protokola Nr. 4 2. pantā.

Piemērs. Lieta *Stamose pret Bulgāriju* ⁽³⁹⁾ bija par Bulgārijas valstspiederīgo, kuram Bulgārijas iestādes noteica divus gadus ilgu ceļošanas aizliegumu par ASV imigrācijas tiesību aktu pārkāpumiem. Pirmoreiz izvērtējot, vai ceļošanas aizliegums, kas noteikts, lai novērstu valsts vai ārvalstu imigrācijas tiesību aktu pārkāpumus, atbilst ECTK Protokola Nr. 4 2. pantam, ECT secināja, ka vispārīgs un bezizņēmuma pasākums, ar ko vienas valsts imigrācijas tiesību aktu pārkāpuma dēļ iesniedzējam vispār aizliedz ceļot uz ārvalstīm, nav samērīgs.

1.4. Pārbaudes robežu šķērsošanas vietās

ES tiesību sistēma – lai šķērsotu ES ārējās robežas, trešo valstu valstspiederīgajiem jāizpilda ieceļošanas vai izceļošanas nosacījumi. Ieceļošanas atteikuma gadījumā iestādēm jāizdod lēmums, norādot precīzus iemeslus atteikumam (Šengenas Robežu kodeksa 14. pants). Saskaņā ar *Šengenas Robežu kodeksa* 14. panta 3. punktu personām, kurām ir atteikta ieceļošana, ir tiesības to apstrīdēt. Tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir tiesīgi izmantot tiesības uz pārvietošanās brīvību (3. pants un 8. panta 6. punkts), piemēro labvēlīgākus noteikumus ES ārējo robežu šķērsošanai.

Šengenas Robežu kodeksa 4. pants pieprasa robežpārbaudes pienākumus pildīt, pilnībā respektējot cilvēka cieņu ⁽⁴⁰⁾. Pārbaudes robežu šķērsošanas vietās jāveic, nediskriminējot personu dzimuma, rases vai izcelsmes, ticības vai

⁽³⁹⁾ ECT 2012. gada 27. novembra spriedums lietā *Stamose pret Bulgāriju*, Nr. 29713/05.

⁽⁴⁰⁾ Skatīt EST 2013. gada 17. janvāra spriedumu lietā C-23/12, *Mohamad Zakaria*.

pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Lai novērtētu un uzraudzītu Šengenas *acquis* piemērošanu, tostarp pamattiesību respektēšanu šajā kontekstā, ir izveidots īpašs mehānisms (Regula (ES) Nr. 1053/2013).

ECTK – konsulātā veiktā identitātes pārbaude, pieprasot musulmaņu sievietēm noņemt galvas lakatu, vai lidostā veiktā drošības pārbaude, pieprasot sikhu vīriešiem noņemt turbānu, nepārkāpj viņu tiesības uz ticības brīvību, kas paredzētas ECTK 9. pantā ⁽⁴¹⁾.

Lietā *Ranjit Singh pret Franciju* ANO Cilvēktiesību komiteja uzskatīja, ka, pieprasot sikhu vīrietim noņemt turbānu, lai nofotografētu viņu oficiālam identitātes dokumentam, tika pārkāpts *Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (ICCPR)* 18. pants. Tā nepieņēma argumentu, ka prasība tikt nofotografētam bez galvassegas identitāti apliecinoša dokumenta noformēšanai bija nepieciešama sabiedriskās drošības un kārtības aizsargāšanas nolūkā. ANO Cilvēktiesību komiteja pamatoja savu lēmumu ar to, ka valsts nebija paskaidrojusi, kāpēc sikhu turbāna valkāšana apgrūtinātu tādas personas identificēšanu, kas turbānu valkā visu laiku, un to, kā šāda rīcība palielinātu dokumentu krāpniecības vai viltošanas iespējamību. Komiteja arī ņēma vērā to, ka, ja personu apliecinošajā fotoattēlā attiecīgā persona būtu redzama bez turbāna, tai, iespējams, liktu noņemt turbānu identitātes pārbaudēs ⁽⁴²⁾.

1.5. Iekšējās robežas Šengenas zonā

ES tiesību sistēma – Šengenas Robežu kodekss (Regula (ES) 2016/399) atcēla iekšējās robežpārbaudes Šengenas zonā, izņemot atsevišķus gadījumus (III sadaļa, II nodaļa). EST ir lēmusi, ka valstis pie iekšējām robežām nevar veikt tādu uzraudzību, kam ir robežpārbaudei līdzīga iedarbība ⁽⁴³⁾. Šengenas iekšējo robežu uzraudzība, tostarp ar elektroniskiem līdzekļiem, ir atļauta tad, ja tās pamatā ir pierādījumi par nelikumīgu uzturēšanos, taču uz to attiecas zināmi ierobežojumi, piemēram, saistībā ar intensitāti un biežumu ⁽⁴⁴⁾.

⁽⁴¹⁾ ECT 2005. gada 11. janvāra spriedums lietā *Phull pret Franciju* (dec.), Nr. 35753/03; ECT 2008. gada 4. marta spriedums lietā *El Morsli pret Franciju* (dec.), Nr. 15585/06.

⁽⁴²⁾ ANO Cilvēktiesību komiteja, *Ranjit Singh pret Franciju*, Paziņojums Nr. 1876/2000 un Nr. 1876/2009, 2011. gada 22. jūlija nostāja, 8.4. punkts. Skatīt arī ANO Cilvēktiesību komiteja, *Mann Singh pret Franciju*, Paziņojums Nr. 1928/2010, 2013. gada 19. jūlija nostāja.

⁽⁴³⁾ EST 2010. gada 22. jūnija spriedums apvienotajās lietās C-188/10 un C-189/10, *Aziz Melki un Selim Abdeli* [virspalāta], 74. punkts.

⁽⁴⁴⁾ EST 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-278/12 *PPU, Atiqullah Adil pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*.

Piemērs. Lietā *Bundesrepublik Deutschland pret Touring tours* ⁽⁴⁵⁾ EST nolēma, ka Šengenas Robežu kodeksa 21. pants aizliedz valsts tiesību aktus, kas pieprasa katram pasažieru transportēšanas uzņēmumam, kas sniedz pārrobežu pakalpojumus Šengenas zonā, pārbaudīt pases un uzturēšanās atļaujas pasažieriem, pirms viņi šķērso iekšējo robežu, lai novērstu to trešo valstu valstspiederīgo transportēšanu, kuriem nav ceļošanas dokumentu. Tās būtu dalībvalsts teritorijā veiktas pārbaudes, kas būtu līdzvērtīgas robežpārbaudēm, un tādēļ ir aizliegtas.

Ja dalībvalstis izņēmuma apstākļos ievieš īslaicīgas pārbaudes pie iekšējās robežas, par tām tiek publicēta informācija Eiropas Komisijas tīmekļvietnē ⁽⁴⁶⁾. Īslaicīga robežpārbaudu ieviešana nepadara ES iekšējo robežu par ārējo robežu.

Piemērs. Lietā *Arib* ⁽⁴⁷⁾ EST izskatīja jautājumu, vai iekšējo robežu, uz kuras ir atjaunotas robežpārbaudes saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksu (Regula (ES) 2016/399), var uzskatīt par līdzvērtīgu ārējai robežai Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) izpratnē. EST norādīja, ka Atgriešanas direktīvu turpina piemērot, ja dalībvalsts atjauno robežpārbaudes pie savas iekšējās robežas. Tiesa lēma, ka iekšējo robežu un ārējo robežu jēdzieni viens otru izslēdz un ka iekšējās robežas, pie kurām ir atjaunotas robežpārbaudes, nevar uzskatīt par ārējām robežām. EST secināja, ka izvairīšanās no direktīvas piemērošanas robežu gadījumos neaptver nelielā situācijā nonākušus migrantus, kas ir aizturēti pie iekšējās robežas, pie kuras ir atjaunotas robežpārbaudes.

1.6. Vietējā pierobežas satiksme

ES tiesību sistēma – vietējās pierobežas satiksmes režīms (*Regula (EK) Nr. 1931/2006*) veido atkāpi no vispārīgajiem noteikumiem, ar ko regulantē robežpārbaudes personām, kuras šķērso ES dalībvalstu ārējās robežas. Kritēriji un nosacījumi, kas ir jāizpilda, šķērsojot ārējo sauszemes robežu, tiek atviegloti blakus esošās trešās valsts pierobežas iedzīvotājiem, tādējādi

⁽⁴⁵⁾ EST 2018. gada 13. decembra spriedums lietā C-412/17 un C-474/17, *Bundesrepublik Deutschland pret Touring tours und Travel GmbH un Sociedad de Transportes SA*.

⁽⁴⁶⁾ Skatīt Eiropas Komisija, Migrācija un iekšlietas, Ko mēs darām, Politika, Šengena, Robežas un vīzas; Šengenas zona, Īslaicīga atkārtota robežpārbaudu ieviešana.

⁽⁴⁷⁾ EST 2019. gada 19. marta spriedums lietā C-444/17, *Préfet des Pyrénées-Orientales pret Abdelaziz Arib* [virspalāta].

veicinot ES attiecības ar tās kaimiņvalstīm. Šis režīms nodrošina, ka robežas ar ES kaimiņvalstīm nav šķērslis tirdzniecībai, sociālajai un kultūras apmaiņai vai reģionālajai sadarbībai.

Saskaņā ar Vietējās pierobežas satiksmes regulas 4. pantu pierobežas iedzīvotāji, kuriem ir vietējās pierobežas satiksmes atļauja, drīkst ieceļot kaimiņvalstī, ja viņiem ir derīgs ceļošanas dokuments un ja nav *SIS* brīdinājuma, kas neļauj viņiem ieceļot Šengenas zonā. Vīzas netiek pieprasītas, pasēs netiek uzlikts zīmogs, un netiek veiktas pārbaudes par ceļojuma mērķi un īpašumā esošajiem iztikas līdzekļiem. Vietējās pierobežas satiksmes atļaujas turētājiem ir tiesības uz nepārtrauktu uzturēšanos līdz 3 mēnešiem (5. pants). EST izskatīja jautājumu par vietējās pierobežas satiksmes atļaujas turētāju uzturēšanos.

Piemērs. Lieta *Shomodi* ⁽⁴⁸⁾ attiecās uz Ukrainas valstspiederīgo, kuram bija vietējās pierobežas satiksmes atļauja, kas ļāva viņam ieceļot Ungārijas pierobežas zonā. Tā kā viņš uzturējās Šengenas zonā ilgāk nekā 3 mēnešus 6 mēnešu laikposmā, viņam tika atteikta ieceļošana Ungārijā. EST nodalīja laika ierobežojumu, ko nosaka vietējās pierobežas satiksmes režīms, no Šengenas 90 dienu ierobežojuma 180 dienu ilgā laikposmā. Tiesa norādīja, ka Vietējās pierobežas satiksmes regula nosaka ierobežojumu konkrēti nepārtrauktas uzturēšanās gadījumiem un ka tiesību aktos nav ieteikuma, ka 3 mēnešu ierobežojumam jābūt vienā un tajā pašā 6 mēnešu laikposmā. Tiesa arī paskaidroja, ka vietējās pierobežas satiksmes atļaujas turētāja uzturēšanās tiek pārtraukta, tiklīdz persona šķērso robežu, lai atgrieztos savas dzīvesvietas trešā valstī, neatkarīgi no robežas šķērsošanas biežuma. Tiklīdz pierobežas iedzīvotājs atkal ieceļo Šengenas zonā, maksimālais 3 mēnešu laikposms sākas no jauna.

Vietējās pierobežas satiksmes atļaujas turētāji drīkst uzturēties valsts pierobežas zonā, kas stiepjas ne tālāk kā 30 km (izņēmuma gadījumos 50 km) no robežas. Attiecībā uz Kaļiņingradu (eksklāvs, kas ir daļa no Krievijas) saskaņā ar [Regulu \(ES\) Nr. 1342/2011](#) vietējās pierobežas satiksmes režīms aptver visu Kaļiņingradas reģionu.

⁽⁴⁸⁾ EST 2013. gada 21. marta lēmums lietā C-254/11, *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti Kirendeltsége pret Oskar Shomodi*.

1.7. Tranzīta zonas

Valstis dažkārt ir centušās apgalvot, ka to jurisdikcija neattiecas uz personām tranzīta zonās.

ES tiesību sistēma – Atgriešanas direktīvas 4. panta 4. punkts nosaka tiesību minimumu, kas jānodrošina arī personām, kuras aizturētas vai notvertas saistībā ar nelikumīgu robežas šķērsošanu. Izturēšanās pret viņiem nedrīkst būt nelabvēlīgāka kā pret citiem nelikumīgā situācijā nonākuši migrantiem, un vienmēr jārespektē neizraidīšanas princips.

ECTK – valsts atbildība var iestāties arī attiecībā uz personām, kas uzturas tranzīta zonā.

Piemērs. Lieta *Amuur pret Franciju* ⁽⁴⁹⁾: sūdzības iesniedzējus turēja Parīzes lidostas tranzīta zonā. Francijas iestādes apgalvoja, ka uz prasītājiem neattiecas Francijas jurisdikcija, jo tie nebija "ieceļojuši" Francijā. ECT tam nepiekrīta un secināja, ka tobrīd spēkā esošo valsts likumu normās nebija pietiekami garantētas ECTK 5. panta 1. punktā noteiktās iesniedzēju tiesības uz brīvību.

Piemērs. Lieta *Z.A. un citi pret Krieviju* ⁽⁵⁰⁾: pieteikuma iesniedzēji tika turēti Krievijas lidostas tranzīta zonā. Krievijas valdība apgalvoja, ka uz pieteikuma iesniedzējiem neattiecas Krievijas jurisdikcija. Tomēr ECT nepiekrīta un secināja, ka pieteikuma iesniedzēju turēšana tranzīta zonā bija faktiskā brīvības atņemšana, pārkāpjot ECTK 5. panta 1. punktu. Tiesa arī konstatēja ECTK 3. panta pārkāpumu, jo apstākļi tranzīta zonā bija tādi, kas radīja pieteikuma iesniedzēju garīgas ciešanas, iedragāja viņu cieņu un pazemoja viņus.

Piemērs. Lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju* ⁽⁵¹⁾ ECT atkārtoti apstiprināja, ka tranzīta zonas, kas ir izveidotas pie sauszemes robežām, ietilpst Ungārijas jurisdikcijā.

⁽⁴⁹⁾ ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 52.–54. punkts. Skatīt arī ECT 2009. gada 12. februāra spriedumu lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04; ECT 2008. gada 24. janvāra spriedumu lietā *Riad un Idiab pret Beļģiju*, Nr. 29787/03 un Nr. 29810/03.

⁽⁵⁰⁾ ECT 2017. gada 28. marta spriedums lietā *Z.A. un citi pret Krieviju*, Nr. 61411/15 un 3 citi.

⁽⁵¹⁾ ECT 2019. gada 21. novembra spriedums lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju* [virspalāta], Nr. 47287/15, 186. punkts.

1.8. Patvēruma pieejamība

Nespējot iegūt derīgu ceļošanas dokumentu, praksē patvērumu meklējošie cilvēki bieži nonāk pie robežas bez derīgiem dokumentiem vai šķērso robežu nelikumīgā veidā. Neatkarīgi no tā, vai viņi ir atrasti vai aizturēti – starptautiskajos ūdeņos, pie robežas vai teritorijā –, ja viņi izsaka vēlēšanos rast patvērumu, attiecībā uz viņiem ir jāveic attiecīgas valsts procedūras. Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem neizraidīšanas princips aizliedz sūtīt projām personas, kuras meklē patvērumu no vajāšanas vai būtiska kaitējuma, vispirms neizvērtējot viņu pieprasījumu (skatīt arī 4. nodaļu).

ES tiesību sistēma – ES Pamattiesību hartas 18. pantā ir noteiktas patvēruma tiesības un 19. pantā – izraidīšanas aizliegums. Saskaņā ar **Šengenas Robežu kodeksa** 4. pantu robežpārbaudžu darbībām pilnībā jāatbilst **1951. gada Konvencijas par bēgļu statusu** prasībām un pienākumiem saistībā ar starptautiskās aizsardzības pieejamību, jo īpaši neizraidīšanas principu. Šīs prasības piemēro visām robežpārbaudēm, tostarp pārbaudēm oficiālajās robežu šķērsošanas vietās un robežu uzraudzības darbībām pie sauszemes vai jūras robežām, ietverot pārbaudes, kas tiek veiktas starptautiskajos ūdeņos.

ES patvēruma *acquis* ir piemērojams tikai no tā brīža, kad persona ir ieradies pie dalībvalsts robežas, tostarp teritoriālajos ūdeņos un tranzīta zonās (**Patvēruma procedūru direktīvas** (2013/32/ES) 3. panta 1. punkts). Direktīvas 6. pantā ir paredzēti sīki noteikumi par piekļuvi patvēruma procedūrai. Konkrētāk, 6. panta 1. punktā dalībvalstīm tiek prasīts reģistrēt pieteikumu trīs darbadienu laikā vai sešu darbadienu laikā, ja pieteikums ir iesniegts iestādēm, kas nav atbildīgas par tā reģistrāciju. Šīs iestādes ietver arī tiesas⁽⁵²⁾. Direktīvas 6. panta 2. punktā valstīm likts nodrošināt personām reālu iespēju iesniegt pieteikumu iespējami īsā laikā. Saskaņā ar direktīvas 8. pantu, ja pastāv pazīmes, ka pie robežas esoša persona vēlas iesniegt pieteikumu patvērumam, dalībvalstīm jāsniedz informācija par iespēju to izdarīt.

Patvēruma procedūru direktīvas 43. pantā ir atļauts apstrādāt patvēruma pieteikumus pie robežas vai tranzīta zonās. Pie robežas var pieņemt lēmumus par pieteikuma pieņemamību. Apstākļos, kādos atbilstoši direktīvas 31. panta 8. punktam var izmantot paātrinātās procedūras, lēmums var tikt pieņemts arī pēc būtības. Ir spēkā tie paši pamatprincipi un garantijas, kas attiecas uz

⁽⁵²⁾ EST 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā C-36/20 PPU, *Ministerio Fiscal pret VL*, 59.–68. punkts.

dalībvalsts teritorijā iesniegtiem patvēruma pieprasījumiem. Saskaņā ar direktīvas 43. panta 2. punktu robežprocedūrās lēmums jāpieņem ne vēlāk kā četru nedēļu laikā no pieprasījuma iesniegšanas brīža, pretējā gadījumā pieteikuma iesniedzējam jāatļauj ieceļot teritorijā, lai turpinātu pieteikuma apstrādi. Direktīvas 24. panta 3. punktā ir prasīts nepiemērot robežprocedūras neaizsargātiem pieteikumu iesniedzējiem, kuriem vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas, ja viņi ir piedzīvojuši izvarošanu vai citu smagu vardarbību, kad pie robežas nevar sniegt pienācīgu atbalstu. Direktīvas 25. panta 6. punkta b) apakšpunktā ir paredzēti vairāki ierobežojumi tādu pieteikumu apstrādei, ko pie robežas iesnieguši bērni bez pavadības. Šos noteikumus nepiemēro Īrijai, uz kuru joprojām attiecas [Direktīvas 2005/85/EK](#) 2005. gada versijas 35. pants.

ECTK – patvēruma tiesības kā tādas nav paredzētas. Taču ECTK 3. pantā ir aizliegts pie robežas vai citur valsts jurisdikcijā aizraidīt personu, ja tādējādi šai personai tiek radīts risks piedzīvot spīdzināšanu, vai arī cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos ar viņu vai sodīšanu.

Piemērs. Lieta *Kebe un citi pret Ukrainu* ⁽⁵³⁾ attiecās uz Eritrejas bezbīletniekiem uz tāda tirdzniecības kuģa klāja, kas bija ie braucis Ukrainas ostā, dodoties uz Saūda Arābiju. ECT konstatēja, ka Ukrainas iestādes bija pārkāpušas ECTK, neļaujot sūdzības iesniedzējiem izkāpt krastā un lūgt patvērumu. Lai gan netika atrasti izšķiroši pierādījumi tam, vai sūdzības iesniedzēji bija lūguši patvērumu Ukrainā, ECT uzskatīja, ka, ņemot vērā tajā laikā pieejamo objektīvo informāciju, Saūda Arābijā pastāvēja būtisks risks tikt atgrieztiem Eritrejā un Ukraina nebija izskatījusi viņu prasību saskaņā ar ECTK 3. pantu.

Piemērs. Lietā *M.A. un citi pret Lietuvu* ⁽⁵⁴⁾ sūdzības iesniedzēji, kas bēga no Čečenijas Republikas, centās šķērsot Lietuvas un Baltkrievijas robežu trīs atsevišķos gadījumos. Lai gan viņi katrā reizē apgalvoja, ka viņi vēlas iegūt starptautisko aizsardzību, viņiem tika liegta ieceļošana tādēļ, ka viņiem nebija nepieciešamo ceļošanas dokumentu. Lietuvas robežsargi nepieņēma viņu patvēruma pieteikumus un nenosūtīja viņus uz kompetento iestādi, lai veiktu pārbaudi un noteiktu statusu atbilstoši valsts tiesību aktiem. ECT

⁽⁵³⁾ ECT 2017. gada 12. janvāra spriedums lietā *Kebe un citi pret Ukrainu*, Nr. 12552/12.

⁽⁵⁴⁾ ECT 2018. gada 11. decembra spriedums lietā *M.A. un citi pret Lietuvu*, Nr. 59793/17. Skatīt arī ECT 2020. gada 23. jūlija spriedumu lietā *M.K. un citi pret Poliju*, Nr. 40503/17, 42902/17 un 43643/17.

konstatēja, ka netika veikta pārbaude par to, vai bija droši atgriezt pieteikuma iesniedzējus Baltkrievijā – valsti, kas nav ECTK dalībvalsts. Tiesa nolēma, ka, neļaujot sūdzības iesniedzējiem iesniegt patvēruma pieteikumus un atgriežot viņus Baltkrievijā, tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Ārkārtējos gadījumos pārvietošana, izraidīšana vai izdošana var tikt atzīta par ECTK 2. pantā paredzēto tiesību uz dzīvību pārkāpumu ⁽⁵⁵⁾.

1.9. Repatriēšana un atturēšana jūrā

Iekļūst ES teritorijā un EP dalībvalstīs var pa gaisu, sauszemi vai jūru. Jūrā veiktajās robežuzraudzības darbībās ir jāievēro ne tikai cilvēktiesības un tiesību akti par bēgļiem, bet arī starptautiskās jūras tiesības.

Darbības starptautiskajos ūdeņos reglamentē ANO Jūras tiesību konvencija, kā arī Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras (SOLAS) un Starptautiskā konvencija par meklēšanu un glābšanu uz jūras (SAR). Šajos instrumentos ir noteikts pienākums sniegt palīdzību un glābt personas, kuras jūrā atrodas briesmās. Papildus tam kuģa kapteinim ir pienākums nogādāt jūrā izglābtās personas “drošībā”. Šajā jomā viens no pretrunīgākajiem jautājumiem ir par to, kur izcelt krastā jūrā izglābtas vai notvertas personas.

Repatriēšana un atturēšana rada jautājumus par atbilstību neizraidīšanas principam un tiesībām atstāt jebkuru valsti. Veicot repatriēšanu jūrā, personas tiek piespiestas atgriezties trešā valstī, no kurienes tās ir devušās projām. Praktizējot atturēšanu, tiek novērsta personu došanās projām no trešās valsts teritorijas vai, ja personas jau atrodas starptautiskajos ūdeņos, tiek novērsta viņu nokļūšana ES dalībvalstu teritoriālajos ūdeņos.

ES tiesību sistēma – Šengenas Robežu kodeksa 13. pants, skatot kopā ar 3. un 4. pantu, nosaka, ka robežu uzraudzībai jānovērš nelikumīga robežu šķērsošana un tai jānovērš un jāattur personas no pārbaužu apiešanas robežu šķērsošanas vietās, tajā pašā laikā respektējot neizraidīšanas principu. **Jūras robežu regula** (Regula (ES) Nr. 656/2014) regulē ārējo jūras robežu uzraudzību, ko veic ES dalībvalstis operatīvās sadarbības ar *Frontex* kontekstā. Ar 4. pantu tiek nodrošināta pamattiesību un neizraidīšanas principa aizsardzība. Jūras robežu regulas 10. pantā ir paredzēta izglābto personu krastā izkāpšanas modalitāte.

⁽⁵⁵⁾ ECT 2019. gada 14. novembra spriedums lietā *N.A. pret Somiju*, Nr. 25244/18.

EP sistēma – ECTK attiecas uz visām personām, kas atrodas Eiropas Padomes dalībvalsts jurisdikcijā. ECT ir vairākkārt lēmusi ⁽⁵⁶⁾, ka uz personām var attiekties valsts jurisdikcija, kad attiecīgā valsts tās kontrolē starptautiskajos ūdeņos. ECT virspalāta 2012. gadā lietā pret Itāliju noteica tādu migrantu tiesības, kuri cenšas sasniegt Eiropas zemi, un valstu pienākumus šādos apstākļos.

Piemērs. Lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju* ⁽⁵⁷⁾ sūdzības iesniedzēji bija daļa no aptuveni 200 migrantu, tostarp patvēruma meklētāju un citu personu, grupas, ko Itālijas krasta apsardze notvēra starptautiskajos ūdeņos, Maltas meklēšanas un glābšanas zonā. Atbilstoši Itālijas un Lībijas nolīgumam tika panākta migrantu atgriešana Lībijā, un viņiem netika dota iespēja lūgt patvērumu. Netika reģistrēti viņu vārdi vai valstspiederība. ECT norādīja, ka stāvoklis Lībijā bija ļabi zināms un viegli pārbaudāms vairākos informācijas avotos. Tāpēc tā uzskatīja, ka Itālijas iestādes zināja vai tām bija jāzina, ka iesniedzēji pēc atgriešanās Lībijā nelikumīgu migrantu statusā piedzīvos ECTK neatbilstošu rīcību un nesaņems nekādu aizsardzību. Itālijas iestādes arī zināja, vai tām bija jāzina, ka nebija pietiekamu garantiju, kas iesniedzējus pasargātu no riska tikt patvaļīgi atgrieztiem to izcelsmes valstīs, tostarp Somālijā un Eritrejā. Tām būtu bijis īpaši jāņem vērā patvēruma procedūras trūkums un tas, ka nebija iespējams panākt, lai Lībijas iestādes atzītu Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos (UNHCR) piešķirto bēgļa statusu.

ECT atkārtoti apstiprināja, ka tas, ka iesniedzēji nebija lūguši patvērumu vai aprakstījuši riskus, ar ko saskārās tāpēc, ka Lībijā nebija patvēruma sistēmas, neatbrīvoja Itāliju no tās saistībām atbilstoši ECTK 3. pantam. ECT atkārtoja, ka Itālijas iestādēm bija jānoskaidro, kā Lībijas iestādes pildīja savas starptautiskās saistības bēgļu aizsardzības jomā. Tāpēc, pārvietojot iesniedzējus uz Lībiju, tika pārkāpts ECTK 3. pants, jo viņi tika pakļauti izraidīšanas riskam.

⁽⁵⁶⁾ ECT 2001. gada 11. janvāra spriedums lietā *Xhavara un citi pret Itāliju un Albāniju* (dec.), Nr. 39473/98; ECT 2010. gada 29. marta spriedums lietā *Medvedyev un citi pret Franciju* [virspalāta], Nr. 3394/03.

⁽⁵⁷⁾ ECT virspalātas 2012. gada 23. februāra spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09.

Svarīgākie aspekti

- Valstīm ir tiesības izlemt, vai ļaut ārvalstniekiem ieceļot to teritorijā, taču tām jāievēro ES tiesību akti, ECTK un piemērojamās cilvēktiesību garantijas (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- ES tiesību akti un ECTK aizliedz noraidīt personas pie robežām un atgriezt tās valstīs, kur tās ir pakļautas vajāšanas vai cita būtiska kaitējuma riskam (izraidīšanas aizliegums) (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzēti ES dalībvalstīm kopēji noteikumi par īstermiņa vīzu izsniegšanu (skatīt [1.1. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzētas garantijas, kas jāievēro robežpārbaudēs (skatīt [1.4. sadaļu](#)) un robežuzraudzības darbībās, jo īpaši jūrā (skatīt [1.9. sadaļu](#)).
- ES tiesībās, konkrētāk, Šengenas *acquis*, personām atļauts Šengenas zonā ceļot bez robežpārbaudēm (skatīt [1.1. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos noteiktais vietējās pierobežas satiksmes režīms atvieglo pierobežas zonas iedzīvotājiem dalībvalsts ārējās sauszemes robežas šķērsošanu (skatīt [1.6. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem vienas Šengenas valsts noteikts ieceļošanas aizliegums konkrētajai personai var liegt ieceļošanu visā Šengenas zonā (skatīt [1.3. sadaļu](#)).
- ES Pamattiesību hartā ir paredzētas patvēruma tiesības un izraidīšanas aizliegums. ES patvēruma *acquis* ir piemērojami no brīža, kad persona ieradusies pie ES robežas. ECTK nenosaka tiesības uz patvērumu kā tādas; tomēr personas noraidīšana, tādējādi pakļaujot personu spīdzināšanas vai cita veida sliktas izturēšanās riskam, ir aizliegta (skatīt [1.8. sadaļu](#)).
- Zināmos apstākļos ECTK ierobežo valstu tiesības aizturēt vai aizraidīt migrantu pie tās robežas (skatīt šīs nodaļas ievadu un [1.7.](#), [1.8.](#) un [1.9. sadaļu](#)) neatkarīgi no tā, vai migrants atrodas tranzīta zonā vai arī citā teritorijā šīs valsts jurisdikcijā.

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotojām jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

2

Lielapjoma ES informācijas tehnoloģiju sistēmas un sadarbspēja

ES	Aptvertie jautājumi	EP
VIS regula, Regula (EK) Nr. 767/2008 Lēmums par VIS pieejamību tiesībsardzības iestādēm, 2008/633/TI Eurodac regula, Regula (ES) Nr. 603/2013 SIS regula, Regula (ES) 2018/1862; SIS robežpārbaužu regula, Regula (ES) 2018/1861; SIS atgriešanas regula, Regula (ES) 2018/1860 IIS regula, Regula (ES) 2017/2226 ETIAS regula, Regula (ES) 2018/1240 ECRIS-TCN regula, Regula (ES) 2019/816 Eiropa regula, Regula (ES) 2016/794 eu-LISA regula, Regula (ES) 2018/1726	ES IT sistēmas	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisku apstrādi ("Konvencija Nr. 108") Modernizētā Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisku apstrādi ("Modernizētā Konvencija Nr. 108") ECT 2008. gada spriedums lietā <i>S. un Marper</i> [virspalāta], Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04 (pirkstu nospiedumu saglabāšana)
Regula sadarbībai robežu un vīzu jomā, Regula (ES) 2019/817 Regula sadarbībai patvēruma un migrācijas jomā, Regula (ES) 2019/818	Sadarbībspēja	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Konvencija Nr. 108 Modernizētā Konvencija Nr. 108

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 8. panta 2. punkts (tiesības uz personas datu aizsardzību) Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) 5. pants Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm, (ES) 2016/680, 4. pants EST 2014. gada lēmums apvienotajās lietās C-293/12 un C-594/12, <i>Digital Rights Ireland</i> [virspalāta] (pārmērīgu datu apstrāde)	Nolūka ierobežojums	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Modernizētā Konvencija Nr. 108, 5. pants
Vispārīgā datu aizsardzības regula (VDAR), 13. un 14. pants Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm, (ES) 2016/680, 13. pants	Tiesības uz informāciju	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Modernizētā Konvencija Nr. 108, 8. pants
Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) 5. pants EST 2014. gada lēmums apvienotajās lietās C-293/12 un C-594/12, <i>Digital Rights Ireland</i> [virspalāta] (personas datu aizsardzība pret ļaunprātīgas izmantošanas un nelikumīgas piekļuves risku) Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm, (ES) 2016/680, 4. pants Juridiskie instrumenti, ar kuriem ir izveidotas ES IT sistēmas (kā uzskaitīts iepriekš)	Neatļauta piekļuve datiem	Modernizētā Konvencija Nr. 108, 7. pants
Vispārīgā datu aizsardzības regula (VDAR), 5. nodaļa Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm, (ES) 2016/680, 5. nodaļa Juridiskie instrumenti, ar kuriem ir izveidotas ES IT sistēmas (kā uzskaitīts iepriekš)	Datu nosūtīšana trešām valstīm	Modernizētā Konvencija Nr. 108, 14. pants

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 8. panta 2. punkts (tiesības uz personas datu aizsardzību) Vispārīgā datu aizsardzības regula (VДАР), 15.–17. pants Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm, (ES) 2016/680, 14.–17. pants EST 2016. gada spriedums apvienotajās lietās C-203/15 un C-698/15, <i>Tele2 Sverige</i> [virspalāta] (ziņošanas pienākums, lai nodrošinātu tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību)	Datu subjektu tiesības (piekļuve datiem un datu labošana un dzēšana)	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Modernizētā Konvencija Nr. 108, 9. pants ECT 2006. gada lēmums lietā <i>Segerstedt-Wiberg un citi pret Zviedriju</i>, Nr. 62332/00 (piekļuve drošības dienestu rīcībā esošai informācijai)

Ievads

Šajā nodaļā ir aplūkotas lielapjoma IT sistēmas, ko ES ir izveidojusi brīvības, drošības un taisnīguma jomā. Tā iepazīstina ar garantijām, kas ir saistītas ar konkrētām pamattiesībām, jo īpaši tām, kas attiecas uz datu aizsardzību, tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, tiesībām uz patvērumu un tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību. Tajā ir izskaidrota arī sadarbība, ko panāk, savstarpēji savienojot lielapjoma ES IT sistēmas. Tā sniegs iespēju sankcionētiem lietotājiem veikt meklēšanu par personu visās sistēmās un redzēt datus, kuriem viņi drīkst piekļūt, tā vietā, lai veiktu meklēšanu katrā sistēmā atsevišķi.

ES tiesību sistēma – ES dalībvalstu vīzu, robežu, patvēruma un imigrācijas iestādes arvien vairāk paļaujas uz tehnoloģijām, pieņemot lēmumus attiecībā uz personām. IT sistēmas arī arvien vairāk tiek izmantotas iekšējās drošības mērķiem. Trešo valstu valstspiederīgajiem – pieteikuma starptautiskajai aizsardzībai iesniedzējiem, nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem, pieteikuma vīzas saņemšanai iesniedzējiem vai ikdienas ceļotājiem – ir grūtības saprast, kā IT sistēmas darbojas un kā tās ietekmē lēmumu pieņemšanu.

ES ir izveidojusi sešas lielapjoma IT sistēmas, neieskaitot Eiropola datubāzes. Šīs IT sistēmas sniedz atbalstu migrācijas, patvēruma un robežu pārvaldībā, tiesiskās sadarbības veicināšanā un iekšējās drošības stiprināšanā ES iekšienē.

ES Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (*eu-LISA*) tika izveidota 2011. gadā ar [Regulu \(ES\) Nr. 1077/2011](#) un nostiprināta ar [Regulu \(ES\) 2018/1726](#). Aģentūra ir atbildīga par lielapjoma ES IT sistēmu pilnveidi un operatīvo pārvaldību. Tā nodrošina sistēmu efektīvu, drošu un nepārtrauktu darbību, kā arī pastāvīgu un nepārtrauktu datu apmaiņu starp valstu iestādēm, kas tās izmanto. Aģentūrai ir jānodrošina visaugstākā līmeņa datu drošība, datu kvalitāte un datu aizsardzība.

EP sistēma – Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi ([CETS Nr. 108](#)), kas ir modernizēta ar grozījumu protokolu ([CETS Nr. 223](#)), nosaka galvenos aizsardzības principus personas datu apstrādē, ko veic gan privātais, gan valsts sektors. Šie principi tiek līdzvērtīgi piemēroti datu apstrādei, ko veic lielapjoma ES IT sistēmas. Konvencija Nr. 108 un tās modernizācijas protokols ("[Modernizētā Konvencija Nr. 108](#)") aizsargā personas pret ļaunprātīgu izmantošanu, kas var būt saistīta ar personas datu apstrādi, un cenšas regulēt personas datu pārrobežu plūsmu. Saskaņā ar ECTK 8. pantā noteiktajām tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību ECT ir aplūkojusi personas datu automātisko apstrādi lielapjoma datubāzēs, kas ir izveidotas valsts līmenī. Kopā ar EP ieteikuma rakstura tiesību instrumentiem, piemēram, [Policijas rekomendāciju](#) (Rekomendācija Nr. R (87) 15), šāda judikatūra nodrošina vadību personas datu izmantošanai, ko veic tiesībaizsardzības iestādes, piemēram, uzdodot jautājumu jebkurā no tālāk norādītajām ES IT sistēmām.

2.1. Lielapjoma ES informācijas sistēmas

ES IT sistēmas tiek izmantotas vairākos ar migrāciju saistītos procesos: patvēruma procesā, vīzu apstrādē, robežpārbaudē laikā, izdodot uzturēšanās atļaujas, aizturot nelikumīgā situācijā nonākušus migrantus, atgriešanas procedūrās un ieceļošanas aizliegumu izdošanā, kā arī apmainoties ar informāciju par trešo valstu valstspiederīgo kriminālo sodāmību. Tām ir arī papildu mērķi. Jo īpaši tiesībaizsardzības iestādes var tās izmantot, lai apkarotu terorismu un citus smagus noziegumus saskaņā ar stingriem nosacījumiem. Šajā nodaļā ir aprakstītas sešas lielapjoma ES sistēmas, kā arī Eiropola datubāzes, un veids, kā tās kļūst sadarbīspējīgas. Tikai pirmās trīs no tālāk norādītajām

sistēmām – Eiropas patvēruma daktiloskopiskā datubāze (*Eurodac*), Vīzu informācijas sistēma (VIS) un SIS – darbojās 2020. gada jūlijā, un *Eurodac* un VIS tiesiskais regulējums bija izskatīšanā.

2.1.1. Eiropas patvēruma daktiloskopiskā datubāze (*Eurodac*)

Eurodac glabā to trešo valstu valstspiederīgo pirkstu nospiedumus, kuri piesakās patvērumam vienā no ES dalībvalstīm, kā arī to migrantu pirkstu nospiedumus, kuri ir aizturēti saistībā ar nelikumīgu robežas šķērsošanu. Par 14 gadiem jaunāku bērnu pirkstu nospiedumi netiek apstrādāti, lai gan *Eurodac* regulas [notiekošā pārskatīšana](#) paredz samazināt šo vecumu līdz 6 gadiem. Saskaņā ar *eu-LISA* 2018. gadā *Eurodac* glabāja gandrīz 5,5 miljonus pirkstu nospiedumu datu kopu ⁽⁵⁸⁾. Sistēma darbojas kopš 2003. gada, un tā tika pārskatīta 2013. gadā ar Regulu (ES) Nr. 603/2013 (*Eurodac* [regulu](#)) ⁽⁵⁹⁾.

Eurodac palīdz ES dalībvalstīm noteikt, kur starptautiskās aizsardzības statusa pieteikuma iesniedzēji pirmo reizi ieeļoja ES. Pirkstu nospiedumu glabāšana *Eurodac* ļauj ES dalībvalstij uzzināt, vai persona ir jau pieteikusies patvērumam citur, vai arī persona ir bijusi aizturēta citā ES dalībvalstī pēc nelikumīgas ieeļošanas. Tādējādi tā sniedz atbalstu ES dalībvalstīm [Dublinas regulas](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013) piemērošanā (skatīt [5.2. sadaļu](#)).

Papildu mērķis, kura labad valsts tiesībaizsardzības iestādes un ES Aģentūra tiesībaizsardzības sadarbībai (Eiropols) ir pilnvarotas piekļūt *Eurodac* datiem, ir terorisma vai citu smagu noziedzīgu nodarījumu novēršana, atklāšana vai izmeklēšana, bet tikai šajos nolūkos saskaņā ar stingriem nosacījumiem. Praktisku šķēršļu dēļ kopš 2020. gada jūlija Eiropols nevarēja izveidot savienojumu ar *Eurodac*.

Eurodac regulu piemēro visām ES dalībvalstīm, kā arī Šengenas asociētajām valstīm ⁽⁶⁰⁾.

⁽⁵⁸⁾ *eu-LISA* (2019. gads), *Eurodac – 2018. gada pārskats*, 2019. gada jūnijs, 4. lpp.

⁽⁵⁹⁾ To papildina īstenošanas regula, kurā ir izklāstīti detalizētāki noteikumi *Eurodac* piemērošanai; skatīt Komisijas Īstenošanas regulu (EK) Nr. 1560/2003 (OV 2003. L 222 3. lpp.), kurā veikti grozījumi ar Komisijas Īstenošanas regulu (ES) Nr. 118/2014 (OV 2014. L 39 1. lpp.).

⁽⁶⁰⁾ Īrijai ir saistoša tikai Padomes 2000. gada 11. decembra Regula (EK) Nr. 2725/2000 par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas Eurodac izveidi, lai efektīvi piemērotu Dublinas Konvenciju, OV 2000. L 316 1. lpp.

2.1.2. Vīzu informācijas sistēma (VIS)

VIS mērķis ir atvieglot pieteikšanās Šengenas vīzām (īstermiņa vīzām) procedūru un veikt datu apmaiņu starp Šengenas dalībvalstīm – tostarp to diplomātiskajām un konsulārajām pārstāvniecībām – par šādiem pieteikumiem. Tā kalpo arī ar patvērumu, imigrācijas kontroli un drošību saistītiem mērķiem. Tajā tiek glabāti dati par vīzu pieteikumu iesniedzējiem, tostarp pirkstu nospiedumi, fotoattēli un lēmumi par īstermiņa vīzu pieteikumiem. Par 12 gadiem jaunāku bērnu pirkstu nospiedumi netiek apstrādāti, lai gan VIS regulas [notiekošā pārskatīšana](#) paredz samazināt šo vecuma ierobežojumu līdz 6 gadiem.

[VIS regulā](#) (EK) Nr. 767/2008 ir aprakstīts, kā VIS darbojas. VIS sāka darboties visā pasaulē 2015. gada novembrī ⁽⁶¹⁾. Līdz 2018. gada augustam VIS tika ievadīti vairāk nekā 60 miljoni vīzu pieteikumu un 40 miljoni pirkstu nospiedumu datu kopu ⁽⁶²⁾.

Viens no VIS mērķiem ir Šengenas zonas iekšējās drošības stiprināšana; [Padomes Lēmums 2008/633/TI](#) piešķir valstu tiesībaizsardzības iestādēm un Eiropalam piekļuvi datiem, lai novērstu, atklātu un izmeklētu terorismu vai citus smagus noziedzīgus nodarījumus, bet tikai šajos nolūkos un saskaņā ar stingriem nosacījumiem. Šī piekļuve stājās spēkā ar 2013. gada septembri ⁽⁶³⁾. [2. tabulā](#) ir parādīts, kurās ES dalībvalstīs piemēro VIS.

2.1.3. Šengenas Informācijas sistēma (SIS)

SIS glabā brīdinājumus par noteiktām meklētu vai bezvēsts pazudušu personu kategorijām (gan ES pilsoņiem, gan trešo valstu valstspiederīgajiem) un trūkstošām lietām. Tajā ir arī brīdinājumi par trešo valstu valstspiederīgajiem, uz kuriem attiecas ieceļošanas atteikums vai atgriešanas lēmums. Datubāze

⁽⁶¹⁾ 2015. gada 12. jūnija Komisijas Īstenošanas lēmums (ES) 2015/912, ar ko nosaka datumu, no kura Vīzu informācijas sistēma (VIS) sāk darbību 21., 22. un 23. reģionā, OV 2015. L 148 28. lpp.

⁽⁶²⁾ Eiropas Komisija (2019. gads), *Faktu lapa: ES informācijas sistēmas – drošība un robežas*, Brisele, 2019. gada aprīlis, 1. lpp.

⁽⁶³⁾ Skatīt Padomes 2013. gada 22. jūlija Lēmumu 2013/392/ES, ar kuru nosaka datumu, kad stājas spēkā Lēmums 2008/633/TI par izraudzīto dalībvalstu iestāžu un Eiropola piekļuvi Vīzu informācijas sistēmai (VIS) konsultāciju nolūkos, lai novērstu, atklātu un izmeklētu teroristu nodarījumus un citus smagus noziedzīgus nodarījumus, OV 2013 L 198 45. lpp., kas pēc tam tika aizstāts sekmīgas atcelšanas darbības rezultātā, kā nolēma EST, ar Padomes 2015. gada 26. oktobra Īstenošanas lēmumu (ES) 2015/1956, ar ko nosaka dienu, kad stājas spēkā Lēmums 2008/633/TI par izraudzīto dalībvalstu iestāžu un Eiropola piekļuvi Vīzu informācijas sistēmai (VIS) konsultāciju nolūkos, lai novērstu, atklātu un izmeklētu teroristu nodarījumus un citus smagus noziedzīgus nodarījumus, OV 2015 L 284 146. lpp.

ietver norādes policistiem un robežsargiem par konkrētām veicamajām darbībām, ja tiek atrasta persona vai priekšmets (piemēram, aizdomās turamā arestēšanu, neaizsargātas pazudušas personas aizsardzību vai nederīgas pases konfiscēšanu). Valsts tiesībaizsardzības, robežkontroles, muitas, vīzu un tiesu iestādes var piekļūt *SIS* glabātajiem datiem, stingri ievērojot savas pilnvaras.

Sistēma darbojas kopš 1995. gada marta. Tās modernizētā otrā paaudze ⁽⁶⁴⁾ uzsāka darbu 2013. gada aprīlī. *SIS* tiesiskā regulējuma pārskatīšana, kas ietver trīs dažādus tiesību aktus – konkrētāk, *SIS regulu* (Regulu (ES) 2018/1862), *SIS robežpārbaudes regulu* (Regulu (ES) 2018/1861) un *SIS atgriešanas regulu* (Regulu (ES) 2018/1860) –, sākās 2018. gada decembrī. Tā ieviesa svarīgus tehniskos un operatīvos uzlabojumus, tostarp jaunas brīdinājuma kategorijas (piemēram, atgriešanas lēmumus), un radīja efektīvāku informācijas apmaiņu starp ES dalībvalstu tiesībaizsardzības iestādēm un ar ES aģentūrām, piemēram, Eiropolu, Eiropas Savienības Aģentūru tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (*Eurojust*) un *Frontex*. *SIS* 2018. gadā kopumā bija vairāk nekā 82 miljoni brīdinājumu, no kuriem tikai apmēram 930 000 bija brīdinājumi par personām, bet pārējie – par priekšmetiem. Veicot 2018. gadā pārbaudes vairāk nekā 6,1 miljardu reižu, tā bija visplašāk lietotā ES IT sistēma migrācijas un drošības jomā ⁽⁶⁵⁾. 2. tabulā ir parādīts, kurās ES dalībvalstīs piemēro *SIS*.

2.1.4. Ieceļošanas/izceļošanas sistēma (IIS)

IIS tika izveidota ar *IIS regulu* (Regulu (ES) 2017/2226, kurā pēdējo reizi tika veikti grozījumi ar *Regulu (ES) 2019/817*), lai reģistrētu visu trešo valstu valstspiederīgo, kuriem ir ļauta īslaicīga uzturēšanās (gan ceļotājiem ar vīzu, gan bez tās) ieceļošanu un izceļošanu Šengenas zonā, konkrētāk, uz vienu vai vairākām vizītēm ne vairāk kā 90 dienas 180 dienu laikposmā. Sistēma aprēķina un kontrolē ieceļojušo trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās ilgumu, lai atvieglotu robežu šķērsošanu *bona fide* ceļotājiem un lai identificētu tos, kas pārsniedz atļautās uzturēšanās ilgumu un vilto identitāti. Tā aizstās pašreizējo pienākumu iespiest zīmogu pasē manuāli ar elektronisko reģistrāciju par to, kad un kur persona ieceļoja Šengenas zonā un izceļoja no tās, un ar automātisku aprēķinu, cik dienu persona vēl drīkst uzturēties īstermiņā. IIS arī reģistrē ieceļošanas aizliegumus.

⁽⁶⁴⁾ Skatīt *Regulu (ES) Nr. 1987/2006*, OV 2006 L 381, 4. lpp.; un *Lēmumu 2007/533/TI*, OV 2007 L 205, 63. lpp.

⁽⁶⁵⁾ *eu-LISA* (2019. gads), *SIS II – 2018. gada statistika: faktu lapa*, 2019. gada marts.

IIS mērķi arī ietver nelikumīgas imigrācijas novēršanu un migrācijas plūsmu pārvaldības veicināšanu. Kā papildu mērķis sistēmai ir paredzēts dot ieguldījumu teroristu nodarījumu un citu smagu noziedzīgu nodarījumu novēršanā, atklāšanā un izmeklēšanā. Rezultātā līdztekus robežu, vīzu un imigrācijas iestādēm valstu tiesībaizsardzības iestādēm un Eiropolam būs pieejami tajā glabātie dati, bet tikai iepriekš minētajiem mērķiem saistībā ar valsts drošību un saskaņā ar stingriem nosacījumiem.

Paredzams, ka sistēma sāks darboties 2022. gadā. IIS tiks piemērota visām valstīm, kas ir daļa no Šengenas zonas (skatīt [2. tabulu](#)).

2.1.5. Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēma (ETIAS)

Ar *ETIAS regulu* (Regulu (ES) 2018/1240, kurā pēdējo reizi veikti grozījumi ar [Regulu \(ES\) 2019/817](#)) ir izveidota pirms robežpārbaudes sistēma ceļotājiem bez vīzām. Automatizētā sistēma pārbauda valstspiederīgos no trešām valstīm, kurām nav nepieciešama vīza, lai noteiktu, vai viņiem ir atļauts ieceļot ES un uzturēties līdz 90 dienām 180 dienu ilgā laikposmā. Izmantojot tiešsaistes pieteikumu rīku, tā ievāc personas datus par ceļotājiem bez vīzām, pirms viņi ierodas pie ES ārējām robežām. *Frontex* un attiecīgās(-o) dalībvalsts(-u) robežkontroles iestādes veic šo datu divkārtšu pārbaudi citās attiecīgajās datubāzēs. Ja pārbaudēs tiek konstatēts, ka persona nerada drošības, nelikumīgas migrācijas vai sabiedrības veselības apdraudējuma risku, persona saņem automātisku atļauju ieceļot ES. Pretējā gadījumā pieteikums tiek nodots kompetento iestāžu veiktām manuālām pārbaudēm. Tādējādi Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēma (*ETIAS*) atvieglo ceļošanu, sniedzot ceļotājiem agrīnas norādes par iespējām saņemt atļauju ieceļošanai Šengenas zonā.

Pirms persona uzsāk ceļojumu, pārvadātājiem, piemēram, avioliņijām, ir ierobežota piekļuve *ETIAS* un IIS datiem tikai, lai pārbaudītu, vai ceļotājam ir *ETIAS* atļauja un vai nav izmantotas visas 90 dienas 180 dienu laikposmā.

Paredzams, ka sistēma sāks darbu 2022. gada beigās. *ETIAS* tiks piemērota visām valstīm, kas ir daļa no Šengenas zonas (skatīt [2. tabulu](#)).

2.1.6. Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēma attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem (ECRIS-TCN)

ECRIS-TCN ir centralizēta datubāze, kas ļauj ES dalībvalstīm apmainīties ar informāciju par trešo valstu valstspiederīgo kriminālo sodāmību, ja tie ir notiesāti ES. Tā darbojas pēc principa “trāpījums/nav trāpījuma”. Sistēma tika izveidota ar *ECRIS-TCN regulu* (Regulu (ES) 2019/816), un tā papildina decentralizēto ES kriminālās sodāmības datubāzi (Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēmu (*ECRIS*)), ko izveidoja ar *Padomes Lēmumu 2009/316/TI*.

ECRIS-TCN palīdz konstatēt pēc principa “trāpījums/nav trāpījuma”, kurā(-ās) dalībvalstī(-īs) ir ziņas par pārbaudītā trešās valsts valstspiederīgā sodāmību. Meklēšanu var veikt, izmantojot biometriskos datus, piemēram, pirkstu nospiedumus. Trāpījuma gadījumā valsts tiesu iestādes var divpusēji sazināties ar attiecīgo dalībvalsti, lai uzzinātu vairāk, izmantojot *ECRIS*.

Valstu iestādēm būs tiesības veikt meklēšanu *ECRIS-TCN* par kriminālo tiesvedību, kā arī nekriminālo tiesvedību (piemēram, apstrādājot uzturēšanās atļaujas pieteikumus). Eiropols, *Eurojust* un Eiropas Prokuratūra arī ir saņēmuši tiešu piekļuvi *ECRIS-TCN* atbilstoši to attiecīgajām pilnvarām.

Paredzams, ka *ECRIS-TCN* varēs sākt darbu 2022. gada beigās. Visas ES dalībvalstis, izņemot Dāniju un Īriju, piedalās sistēmā (skatīt [2. tabulu](#)).

2.1.7. Eiropola informācijas sistēma (EIS)

EIS ir Eiropola centrālās informācijas un izlūkošanas datubāze. To reglamentē ar Eiropola dibināšanas regulu *Regulu (ES) 2016/794*, un tā darbu sāka 2005. gadā. Tā aptver visas Eiropola pilnvarojumā ietilpstošās noziedzības jomas, un tajā ir informācija par transnacionāla rakstura smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, par aizdomās turamām un notiesātām personām, par krimināliem formējumiem un noziedzīgos nodarījumos izmantotiem līdzekļiem. Uzlabotā EIS versija, kas sāka darbu 2013. gadā, var uzglabāt un divkārši pārbaudīt biometrijas un ar kibernetizāciju saistītus datus. EIS ir atsauču sistēma, ko var izmantot, lai pārbaudītu, vai informācija par konkrētu personu vai priekšmetu ir pieejama ārpus valstu jurisdikcijām.

Eiropola personālam un ES dalībvalstu tiesībaizsardzības iestāžu izraudzītiem darbiniekiem ir piekļuve EIS. Valstu iestādes var veikt meklēšanu sistēmā, un trāpījuma gadījumā tās var pieprasīt papildu informāciju ar Eiropola drošas informācijas apmaiņas tīkla lietojumprogrammas (*SIENA*) starpniecību. Turklāt [Eiropola sadarbības partneriem](#) drīkst būt netieša piekļuve datu uzglabāšanai un meklēšanai ar Eiropola operatīvā centra starpniecību.

Lielpjoma IT sistēmas ir uzskaitītas 2. tabulā, norādot galveno mērķi, attiecīgos trešo valstu valstspiederīgos, apstrādātos biometriskos identifikatorus un to ģeogrāfisko lietojumu. Lai uzzinātu vairāk par šīm ES datubāzēm, jo īpaši no datu aizsardzības skatpunkta, skatīt [Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā](#) 8.3.2. sadaļu.

2. tabula. Lielpjoma ES IT sistēmas migrācijas un drošības jomā

IT sistēma	Galvenais nolūks	Aptvertās personas	Biometriskie identifikatori	Piemērojamība
Eurodac	Valsts, kas ir atbildīga par starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, noteikšana Papildu nolūks: tiesībaizsardzība	Starptautiskās aizsardzības pieteikumu iesniedzēji un saņēmēji Migranti, kas ir šķērsojuši ārējās robežas nelikumīgi		27 ES dalībvalstis + ŠAV
VIS	Datu apmaiņas veicināšana starp Šengenas dalībvalstīm saistībā ar vīzu pieteikumiem Papildu nolūks: tiesībaizsardzība	Vīzas pieteikumu iesniedzēji un līdzekļu devēji		24 ES dalībvalstis (izņemot Horvātiju, Īriju un Kipru) + ŠAV
SIS	Tiesībaizsardzības sadarbības veicināšana, lai garantētu drošību ES un Šengenas dalībvalstīs.	Bezvēsts pazudušās, neaizsargātās un meklētās personas	 	25 ES dalībvalstis (izņemot Īriju un Kipru) + ŠAV

IT sistēma	Galvenais nolūks	Aptvertās personas	Biometriskie identifikatori	Piemērojamība
SIS – robežpārbaudes	Brīdinājumu ievadīšana un apstrādāšana, lai atteiktu ieceļošanu vai uzturēšanos Šengenas dalībvalstīs	Trešo valstu valstspiederīgie, kas ir notiesāti vai turēti aizdomās par pārkāpumu ar brīvības atņemšanas sodu uz vismaz 1 gadu Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti	 	25 ES dalībvalstis (izņemot Īriju un Kipru) + ŠAV
SIS – atgriešana	Brīdinājumu par trešo valstu valstspiederīgajiem, uz kuriem attiecas atgriešanas lēmums, ievadīšana un apstrādāšana	Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti, uz kuriem attiecas atgriešanas lēmums	 	25 ES dalībvalstis (izņemot Īriju un Kipru) + ŠAV
IIS	Trešo valstu valstspiederīgo atļautā uzturēšanās ilguma aprēķināšana un uzraudzība un personu, kuras pārsniedz atļautās uzturēšanās termiņu, identificēšana	Trešo valstu valstspiederīgie ceļotāji, kas ierodas uz īstermiņa uzturēšanos	 	24 ES dalībvalstis (izņemot Horvātiju, Īriju un Kipru) + ŠAV
ETIAS	Novērtēt pirms ceļojuma, vai bezvīzu režīms trešās valsts valstspiederīgajiem rada drošības, nelegālas migrācijas vai sabiedrības veselības risku	Ceļotāji, kas ir no bezvīzu režīma trešām valstīm	Nav	26 ES dalībvalstis (izņemot Īriju) + ŠAV

IT sistēma	Galvenais nolūks	Aptvertās personas	Biometriskie identifikatori	Piemērojamība
ECRIS-TCN	Informācijas kopīgošana par iepriekšējiem notiesājošiem spriedumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem	Trešo valstu valstspiederīgie ar iepriekšēju sodāmību Trešo valstu valstspiederīgie ar iepriekšēju sodāmību	 	25 ES dalībvalstis (izņemot Dāniju un Īriju)
EIS	Datu glabāšana un meklēšana par starptautiskiem smagiem noziedzīgiem nodarījumiem un terorismu	Personas, kuras ir turamas aizdomās vai notiesātas par smagiem organizētās noziedzības nodarījumiem un terorismu	 	27 ES dalībvalstis

NB! ***Zilā krāsā iekrāsota** IT sistēma nozīmē, ka tā (pilnībā) sāks darboties vēlāk – precīzu datumu noteiks Eiropas Komisija. Lai atrastu jaunāko informāciju par darbības uzsākšanas datumu, skatīt eulisa.europa.eu (visām IT sistēmām, izņemot Eiropolu) un europol.europa.eu (Eiropolam)*

: pirkstu nospiedumi;

: plaukstu nospiedumi;

: sejas attēls;

: DNS profils.

ŠĀV: Asociētās Šengenas līguma valstis, t. i., Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice.

Plašāku informāciju par piemērojamību var atrast 1. pielikuma piezīmēs.

Avots: FRA, pamatojoties uz juridiskajiem instrumentiem, 2020. gads

2.2. Sadarbspēja

Sadarbspēja ir dažādu IT sistēmu spēja savstarpēji komunicēt un apmainīties ar datiem. Praksē tas nozīmē, ka pilnvaroti lietotāji varēs veikt mērķētu meklēšanu par personu dažādās IT sistēmās vienlaikus un skatīt personas datus, kuru piekļuvei viņi ir pilnvaroti, tā vietā, lai veiktu vairākkārtēju meklēšanu atsevišķās sistēmās. Tas jādara saskaņā ar viņu piekļuves tiesībām un pamatā esošo sistēmu datu aizsardzības prasībām. Pārformulējot iepriekš teikto, ES IT sistēmas, kuras pašlaik nav savstarpēji saistītas un darbojas silosā, varēs

“savstarpēji sarunāties”, tiklīdz tās būs sadarbējīgas. Sadarbības mērķis ir palīdzēt iestādēm pārbaudīt to personu identitāti, kuru dati tiek uzglabāti vismaz vienā no pamatā esošajām IT sistēmām, un atklāt vairākas identitātes.

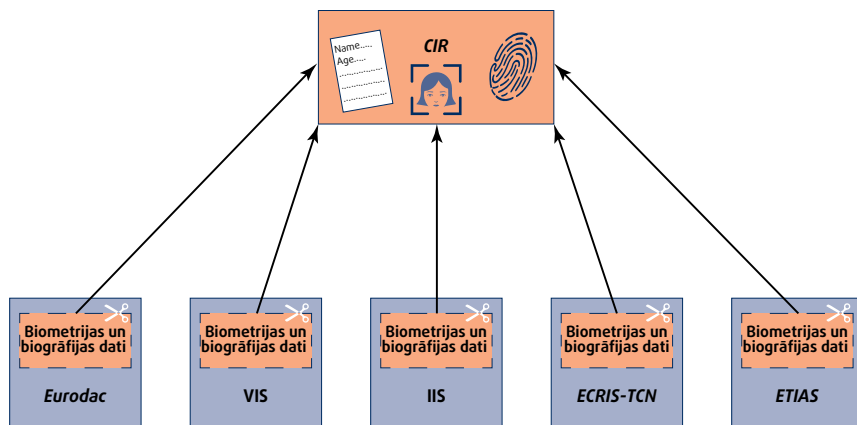
Sadarbība var veicināt aizsardzību, piemēram, sniedzot atbalstu bezvēsts pazudušu personu, tostarp bērnu, atrašanā, bet tā rada arī problēmas attiecībā uz pamattiesībām. Tie izriet no to personu, kuru dati tiek glabāti IT sistēmās, vajās pozīcijas un viņu zināšanu trūkuma par savām tiesībām.

Lielapjoma ES IT sistēmu sadarbības pamatkomponenti, kas ir izveidoti ar Sadarbības regulām ([Regulu \(ES\) 2019/817](#) un [Regulu \(ES\) 2019/818](#)), ir izskaidroti 2.2.1.–2.2.4. sadaļā. Paredzams, ka tās sāks darboties līdz 2023. gada beigām.

2.2.1. Kopējs identitātes repozitorijs

Kopējais identitātes repozitorijs (*CIR*) glabā visu to personu, kuru dati ir atrodamī lielpjoma ES IT sistēmās, identitātes pamatdatus kopējā, centrālā datu glabātavā (Sadarbības regulu IV nodaļa). Šis identitātes datu repozitorijs būs kopīgs, un to izmantos visas IT sistēmas, izņemot *SIS*, kurai tiks piemērots atsevišķs tehnisks risinājums. Specifiski personu biometrijas un biogrāfiskie dati tiek pārvietoti no esošajām sistēmām (piemēram, *Eurodac*, *VIS* un *IIS*) un tiek uzglabāti kopējā platformā, kā parādīts 2. attēlā. Jaunās IT sistēmas (*ETIAS* un *ECRIS-TCN*) iestrādās šo komponentu savā arhitektūrā. Kopējā repozitorijā glabātie dati turpina “piederēt” pamatā esošajām IT sistēmām.

2. attēls. Kopējs identitātes repozitorijs

Avots: FRA, 2020. gads

2.2.2. Eiropas meklēšanas portāls

Eiropas meklēšanas portāls (*ESP*) darbojas kā vienots logs, lai vienā meklēšanas reizē vienlaikus veiktu meklēšanu dažādās IT sistēmās un *CIR*. Ar portāla starpniecību lietotāji varēs aplūkot personas datus, kas tiek uzglabāti tajās IT sistēmās, kuras tie ir pilnvaroti aplūkot, tostarp *SIS*, *EIS* un divās Interpola datubāzēs, izmantojot gan biogrāfiskos, gan biometrijas datus. Vienotā ekrānā tiks parādīti apvienotie rezultāti.

2.2.3. Vairāku identitāšu detektors

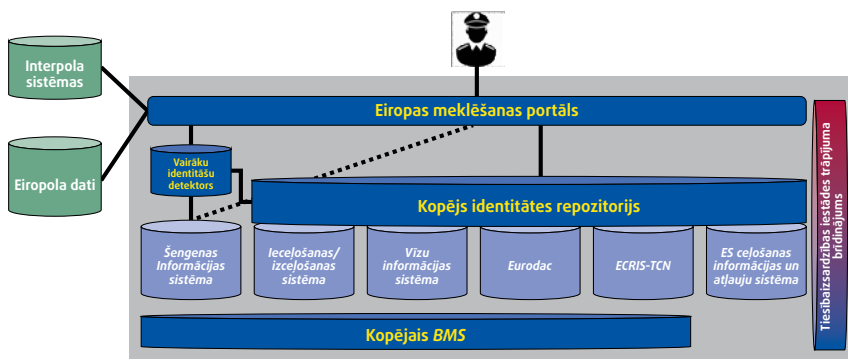
Vairāku identitāšu detektors (*MID*) ir mehānisms, lai atklātu, vai tās pašas personas dati tiek glabāti vairākās IT sistēmās ar dažādiem vārdiem un identitātēm (Sadarbības regulu V nodaļa). Vienas personas dažādās identitātes tiks atklātas un sasaistītas, kas palīdzēs apkarot identitātes viltošanu. Kad valsts iestādes ar piekļuves tiesībām veic meklēšanu sistēmās, tās var redzēt visas identitātes, kas ir reģistrētas sistēmās saistībā ar personu, neatkarīgi no tā, vai tās tiek uzglabātas ar citu vārdu un uzvārdu. Vairāku identitāšu detektors ir paredzēts, lai nodrošinātu personas pareizu identificēšanu gan ar automatizēta, gan manuālās pārbaudes procesa starpniecību.

2.2.4. Kopējs biometrisku datu salīdzināšanas pakalpojums

Salīdzinot IT sistēmās glabāto biometrisku datu veidnes, kopējais biometrisku datu salīdzināšanas pakalpojums (*BMS*) dod iespēju meklēt un salīdzināt biometriskos datus, piemēram, pirkstu nospiedumus un sejas attēlus dažādās IT sistēmās (Sadarbspējas regulu III nodaļa). Tas ir rīks, kas veicina dažādās sistēmās uzsāktu meklēšanu, izmantojot biometriskos datus. Bez tā nebūtu iespējams izmantot biometriskos datus *CIR* un vairāku identitāšu detektorā.

3. attēlā ir ilustratīvi parādīti lielapjoma IT sistēmu sadarbības tehniskie komponenti un tajā iesaistītās, atsevišķās pamatā esošās IT sistēmas.

3. attēls. Sadarbības tehniskie komponenti

Avots: Eiropas Komisija, 2018. gads

2.3. Uzraudzība

ES tiesību sistēma – augsta un konsekventa datu aizsardzības līmeņa nodrošināšanai valstu un ES iestādes ir pilnvarotas pārraudzīt IT sistēmu atbilstību ES datu aizsardzības standartiem. Uzraudzību kopīgi veic ES dalībvalstu datu aizsardzības iestādes (DAI) un Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājs (EDAU). Katra atsevišķā IT sistēma, kā arī Sadarbības regulas nosaka to specifisko lomu un pilnvaras.

EDAU ir atbildīgs par personu pamattiesību aizsardzības uzraudzīšanu un nodrošināšanu attiecībā uz ES aģentūru un iestāžu veikto personas datu apstrādi, tostarp to datu, kas tiek glabāti lielapjoma ES IT sistēmās. Šim nolūkam EDAU rīkojas kā izmeklēšanas un sūdzību izskatīšanas iestāde. Tas strādā ciešā sadarbībā ar valstu uzraudzības iestādēm.

Lai gan pastāv nelielas atšķirības starp ES IT sistēmu juridiskajiem pamatiem, kopumā tie nosaka, ka valstu DAI un EDAU jāsadarbojas, katram rīkojoties savu pilnvaru robežās. Tie veido uzraudzības koordinācijas grupas katrai lielapjoma ES IT sistēmai, lai nodrošinātu to funkcionēšanas koordināciju un efektīvu uzraudzību. Valstu DAI un EDAU pārstāvji regulāri satiekas – parasti divas reizes gadā Eiropas Datu aizsardzības kolēģijas ietvaros – lai apspriestu kopīgos jautājumus par uzraudzību. Aktivitātes ietver arī kopīgas pārbaudes un izmeklēšanu un darbu kopīgas metodikas izstrādē. Tādas pašas saistības izriet arī no [ES institūciju datu aizsardzības regulas](#) (Regulas (ES) 2018/1725) 62. panta.

Turklāt katrai personai ir tiesības iesniegt sūdzību valsts DAI, kurai tā jāizmeklē un jāinformē sūdzības iesniedzējs par sūdzības izskatīšanas virzību vai iznākumu 3 mēnešu laikā ⁽⁶⁶⁾. Ar apgalvojumiem par datu aizsardzības pārkāpumiem, ko izdarījusi *eu-LISA*, pārvaldot ES IT sistēmas, personas var vērsties EDAU, kuram jāinformē sūdzības iesniedzējs par sūdzības izskatīšanas virzību un iznākumu 3 mēnešu laikā (ES institūciju datu aizsardzības regulas 57. panta 1. punkta e) apakšpunkts un 63. pants). Nesekmīga iznākuma gadījumā abas sūdzību procedūras var novest pie lietas izskatīšanas tiesā: attiecīgi kompetentajās valsts tiesās vai EST ⁽⁶⁷⁾ (skatīt arī [2.8. sadaļu](#)).

EP sistēma – Modernizētajā Konvencijā Nr. 108 ir noteikta prasība valstīm nozīmēt vienu vai vairākas pilnībā neatkarīgas un objektīvas uzraudzības iestādes, lai nodrošinātu atbilstību Konvencijai (15. pants). Šādām iestādēm jābūt pilnvarotām izmeklēt, iejaukties, izdot lēmumus par Konvencijas datu aizsardzības standartu pārkāpumiem un uzlikt administratīvas sankcijas līdztekus pilnvarojumam uzsākt tiesvedību, ja tiek izteikti apgalvojumi par Konvencijā noteikto garantiju pārkāpumiem. Uzraudzības iestādēm ir nepieciešams arī pilnvarojums rīkoties ar personu sūdzībām par datu aizsardzības tiesībām.

⁽⁶⁶⁾ VDAR, 13. panta 2. punkta d) apakšpunkts, 14. panta 2. punkta e) apakšpunkts un 52.–53. pants.

⁽⁶⁷⁾ VDAR, 52. pants; ES institūciju datu aizsardzības regula, 64. pants.

2.4. Mērķa ierobežojums, datu minimizēšana un datu precizitāte

ES tiesību sistēma – mērķa ierobežojuma princips nosaka, ka personas dati jāvēc tikai konkrētiem mērķiem, kuriem ir jābūt skaidri definētiem. Princips izriet no **ES Pamattiesību hartas** 8. panta 2. punkta, un to atspoguļo ES datu aizsardzības tiesību akti, konkrētāk, **VDAR** 5. panta 1. punkta b) apakšpunkts, kā arī **Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm** 4. panta 1. punkta b) apakšpunkts un **ES institūciju datu aizsardzības regulas** 4. panta 1. punkta b) apakšpunkts. Mērķa ierobežojums arī nozīmē to, ka personas datu apstrādi nedrīkst turpināt veidā, kas neatbilst šiem mērķiem. Attiecīgajai personai jāspēj paredzēt mērķi, kura dēļ dati tiks apstrādāti ⁽⁶⁸⁾.

Visi juridiskie instrumenti, ar kuriem ir izveidotas ES IT sistēmas, konkretizē mērķi, kādēļ tiek apstrādāti personas dati. ES IT sistēmām var būt papildu mērķi, piemēram, palīdzība nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu aizturēšanā un atgriešanā, kā arī terorisma un citu smagu noziedzīgu nodarījumu apkarošanā (skatīt 3. tabulu) ⁽⁶⁹⁾. IT sistēmu un to sadarbības lietošanas optimizēšana papildu mērķiem nedrīkst novest pie funkciju nesamērīga pieauguma, kā rezultātā dati tiek izmantoti sākotnēji neparedzētiem mērķiem.

3. tabula. Primārie un papildu mērķi juridiskajos instrumentos par ES IT sistēmām

IT sistēma	Primārais mērķis	Papildu mērķi	
		Aizturēšana un atgriešana	Smagu noziedzīgu nodarījumu un terorisma apkarošana
<i>Eurodac</i>	Dublinas regulas piemērošana	Jā (daļēji – aizturēšana)	Jā
VIS	Atbalsta sniegšana vīzu pieteikuma procesā un robežpārbaudēs	Jā	Jā
<i>SIS</i>	Iekšējās drošības garantijas dalībvalstīs	Nē	–
<i>SIS</i> – robežas	Brīdinājumu par iecelošanas un uzturēšanās aizliegumu apstrāde	–	Nē

⁽⁶⁸⁾ EST, C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) pret Telefónica de España SAU*, Ģenerāladvokātes Kokott 2007. gada 18. jūlijā sniegtais atzinums, 53. punkts.

⁽⁶⁹⁾ Skatīt arī EST virspalātas 2010. gada 26. oktobra spriedumu lietā C-482/08, *Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste pret Eiropas Savienības Padomi*.

IT sistēma	Primārais mērķis	Papildu mērķi	
		Aizturēšana un atgriešana	Smagu noziedzīgu nodarījumu un terorisma apkarošana
SIS – atgriešana	Brīdinājumu par atgriešanas lēmumiem apstrāde	–	Nē
IIS	Visu trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un izceļošanas reģistrācija	Jā	Jā
ETIAS	Trešo valstu valstspiederīgo bez vīzām pārbaudes pirms robežas šķērsošanas	Nē	Jā
ECRIS-TCN	Informācijas apmaiņa par trešo valstu valstspiederīgo iepriekšēju sodāmību citās ES dalībvalstīs tiesiskās sadarbības kontekstā.	Nē	–
Sadarbbspēja	Pareizas personas identifikācijas nodrošināšana	–	–

NB! – = jau daļa no primārā mērķa.

Avots: FRA, pamatojoties uz spēkā esošajiem juridiskajiem instrumentiem, 2020. gads

Pašreizējā tendence ES IT sistēmās, kā arī valstu sistēmās ir apstrādāt vairāk biometrisko un burtciparu datu. Datu minimizēšanas princips ir cieši saistīts ar mērķa ierobežojuma principu. Tas ir izskaidrots VDAR 5. panta 1. punkta c) apakšpunktā, Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm 4. panta 1. punkta c) apakšpunktā un ES institūciju datu aizsardzības regulas 4. panta 1. punkta c) apakšpunktā. Saskaņā ar datu minimizēšanas principu personas datiem jābūt adekvātiem, atbilstoši, un tajos ir jāietver tikai tas, kas nepieciešams tiem mērķiem, kādiem tos apstrādā. Ievērojot datu minimizēšanas principu, piemēram, VIS iepriekš ievāktos biometriskos datus izmanto atkārtoti, ja pieteikuma iesniedzējs atkārtoti piesakās Šengenas vīzai 59 mēnešu laikā ([Vīzu kodeksa](#) (Regulas (EK) Nr. 810/2009) 13. panta 3. punkts).

Piemērs. Lietā *Digital Rights Ireland* ⁽⁷⁰⁾ EST kritizēja vispārināto veidu, kādā *Datu saglabāšanas direktīva (2006/24/EK)* tika attiecināta uz visām personām un visiem elektroniskās saziņas līdzekļiem, kā arī visiem informācijas plūsmas datiem, neievērojot atšķirības, ierobežojumus vai izņēmumus.

Saskaņā ar datu precizitātes principu pārzinis nedrīkst izmantot informāciju, neveicot pasākumus, kas sniegtu pietiekamu pārliecību, ka dati ir precīzi un atjaunināti. Šis princips ir atspoguļots VDAR 5. panta 1. punkta d) apakšpunktā, Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm 4. panta 1. punkta d) apakšpunktā un ES institūciju datu aizsardzības regulas 4. panta 1. punkta d) apakšpunktā. Pārzinim jāveic visi saprātīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka neprecīzi personas dati tiek dzēsti vai izlaboti bez kavēšanās. Datu precizitātes principu atspoguļo arī visi juridiskie instrumenti, kas reglamentē ES IT sistēmas ⁽⁷¹⁾. *eu-LISA regula* arī pilnvaro aģentūru strādāt pie tā, lai izveidotu automatizētus datu kvalitātes kontroles mehānismus un kopīgus datu kvalitātes rādītājus visām IT sistēmām (12. pants).

EP sistēma – tiesības uz ģimenes un privātās dzīves neaizskaramību saskaņā ar ECTK 8. pantu ietver privāto un ģimenes dzīvi, mājas un saraksti. Šīs tiesības papildina *Modernizētā Konvencija Nr. 108*. Konvencijas 5. panta 4. punkta b) apakšpunktā ir noteikts mērķa ierobežojuma princips. Personas datu apstrāde jāveic likumīgiem mērķiem, un personas datus nedrīkst apstrādāt veidā, kas neatbilst šiem mērķiem. Tam seko datu minimizēšanas princips saskaņā ar Konvencijas 5. panta 4. punkta c) apakšpunktu, kurā ir teikts, ka personas datu apstrādei jābūt "adekvātai, būtiskai un bez pārmērības saistībā ar to apstrādes mērķiem". Konvencijā ir arī noteikta prasība, ka datiem jābūt precīziem (5. panta 4. punkta d) apakšpunkts).

⁽⁷⁰⁾ EST virspalātas 2014. gada 8. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-293/12 un C-594/12, *Digital Rights Ireland Ltd pret Minister for Communications, Marine and Natural Resources un citiem un Kärntner Landesregierung un citiem*, 57. punkts.

⁽⁷¹⁾ Skatīt Vizu informācijas sistēmas (VIS) regulas 29. panta 1. punkta c) apakšpunktu; *Eurodac* regulas 23. panta 1. punkta c) apakšpunktu; *SIS* regulas 59. panta 1. punktu; Regulas par *SIS* izveidi robežpārbaūžu jomā 44. panta 1. punktu; *SIS* atgriešanas regulas 19. pantu (ietverot iekšējo atsauci uz Regulu par *SIS* izveidi robežpārbaūžu jomā); *IIS* regulas 39. panta 1. punkta c) apakšpunktu; *ETIAS* regulas 7. panta 2. punkta a) apakšpunktu un 8. panta 2. punkta a) apakšpunktu; un *ECRIS-TCN* regulas 13. panta 1. punkta d) apakšpunktu.

Piemērs. ECT uzskatīja, ka valstu iestāžu piekļuve centralizētajās sistēmās uzglabātajiem personas datiem rada iejaukšanos tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību (ECTK 8. pants). Jo īpaši lietā *Leander pret Zviedriju* ⁽⁷²⁾ ECT konstatēja šādu iejaukšanos saistībā ar slepenu policijas reģistru. Lietā *S. un Marper pret AK* ⁽⁷³⁾ ECT konstatēja, ka pirkstu nospiedumu saglabāšana iestāžu reģistros ir uzskatāma par iejaukšanos tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību. Lietā *Weber un Saravia pret Vāciju* ⁽⁷⁴⁾ ECT uzskatīja, ka datu pārsūtīšana citām iestādēm un to veikta sekojošā izmantošana palielina to personu grupu, kuras zina pārtvertos personas datus, un tādējādi var novest pie izmeklēšanas uzsākšanas pret attiecīgajām personām. Tiesas ieskatā šis apdraudējums rada iejaukšanos tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību atsevišķi no tā, ko ietver personas datu sākotnējā vākšana un glabāšana.

Plašākai informācijai par mērķa ierobežojumu, datu minimizēšanu un precizitāti skatīt *Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā* 3. nodaļu un 8.3.2. sadaļu.

2.5. Tiesības uz informāciju

ES tiesību sistēma – ES tiesību akti datu aizsardzības jomā ietver noteikumus, kas garantē tiesības uz informāciju un pārredzamības principu ⁽⁷⁵⁾. Saskaņā ar VDAR 13. un 14. pantu un *Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm* 14. pantu personām jābūt informētām par pārziņa identitātes datiem un kontaktinformāciju, datu apstrādes mērķi, saglabāšanas laikposmiem, tiesībām pieprasīt piekļuvi uzglabātajiem datiem un to dzēšanu vai labošanu un tiesībām iesniegt sūdzību uzraudzības iestādē. Līdzīgas prasības izriet no *ES institūciju datu aizsardzības regulas* 79. panta. Tomēr ar *Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm* 13. panta 3. punktu un *ES institūciju datu aizsardzības regulas* 79. panta 3. punktu paredz dažus iespējamus izņēmumus šīm saistībām, lai novērstu notiekošās izmeklēšanas kavēšanu vai ierobežošanu vai lai aizsargātu sabiedrisko drošību

⁽⁷²⁾ ECT 1987. gada 26. marta spriedums lietā *Leander pret Zviedriju*, Nr. 9248/81.

⁽⁷³⁾ ECT virspalātas 2008. gada 4. decembra spriedums lietā *S. un Marper pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 73. punkts.

⁽⁷⁴⁾ ECT 2006. gada 29. jūnija spriedums lietā *Weber un Saravia pret Vāciju*, Nr. 54934/00.

⁽⁷⁵⁾ VDAR 5. panta 2. punkts, *Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm* 26. apsvērums un *ES institūciju datu aizsardzības regulas* 4. panta 1. punkts.

un valsts drošību. Informācijas sniegšana ir ne tikai pārredzamības prasība saskaņā ar ES tiesību aktiem datu aizsardzības jomā, bet ā arī veicina personas cieņas ievērošanu, kā noteikts [ES Pamattiesību hartas](#) 1. pantā.

Tiesības uz informāciju ir ietvertas *Eurodac*, *VIS*, *SIS*, *IIS* un *ETIAS* juridiskajos instrumentos, kā arī Sadarbības regulās ⁽⁷⁶⁾. *SIS* tvērumā tās pilnībā attiecas uz brīdinājumiem par ieceļošanas vai uzturēšanās aizliegumu vai atgriešanas lēmumiem. Policijas vai tiesiskās sadarbības krimināllietās kontekstā tiesības uz informāciju var būt ierobežotas, ja to atļauj valsts tiesību akti, jo īpaši lai garantētu valsts drošību, aizsardzību un sabiedrības drošību un lai novērstu, atklātu, izmeklētu un ierosinātu lietu par kriminālpārkāpumiem ([Regulas par SIS izveidi robežpārbaužu jomā](#) 52. panta 2. punkts). Attiecībā uz *ECRIS-TCN* personām ir tiesības iegūt rakstveida informāciju par savu kriminālo sodāmību saskaņā ar tās dalībvalsts tiesību aktiem, kurā tās pieprasa šādas informācijas sniegšanu ([ECRIS-TCN regulas](#) 21. apsvērums).

Lai gan parasti ir jāinformē personas, kad tiek vākti to dati, šādai informācijai nav obligāti jāaptver visi datu izmantošanas mērķi. Tiesību uz informāciju galvenie aspekti, ko garantē dažādi instrumenti, ar kuriem izveido lielapjoma ES IT sistēmas, ir parādīti 4. tabulā.

⁽⁷⁶⁾ *Eurodac* regulas 29. pants; *VIS* regulas 37. pants; *Regulas par SIS izveidi robežpārbaužu jomā* 52. pants un *SIS* atgriešanas regulas 19. pants (ietverot iekšējo atsauci uz Regulu par *SIS* robežpārbaužu jomā); *IIS* regulas 50. pants; *ETIAS* regulas 64. pants; un *Sadarbības regulu* 47. pants.

4. tabula. Tiesības uz informāciju, kad dati tiek vākti ES IT sistēmās

	<i>Eurodac</i>	<i>VIS</i>	<i>SIS</i>	<i>SIS – robežas</i> <i>SIS – atgriešana</i>	<i>IIS</i>	<i>ETIAS</i>	<i>ECRIS-TCN</i>	<i>Sadarbības</i> <i>spēja</i>
Instrumentā ir noteikums par tiesībām uz informāciju	Jā	Jā	Nē	Jā, ar ierobežojumiem	Jā	Jā	Nē	Jā
Informācija jāsniedz saprotamā veidā	Jā	Nē	n/a	Nē	Jā	Nē	n/a	Jā
Informācija jāietver, ja datus var izmantot:	Jā	Jā	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Jā
	Dalīji: atgriešana	Jā	n/a	Jā, ar ierobežojumiem	Jā	n/a	n/a	Jā
	Jā	Jā	n/a	Jā, ar ierobežojumiem	Jā	Nē	n/a	Jā
Datu subjekts ir jāinformē par iespējamu datu kopīgošanu ar trešām valstīm	Nē	Jā	n/a	n/a	Jā	n/a	n/a	n/a

NB! n/a = nav attiecināms.
Avots: FRA, pamatojoties uz spēkā esošajiem juridiskajiem instrumentiem, 2020. gads

EP sistēma – saskaņā ar *Modernizētās Konvencijas Nr. 108* 8. pantu dalībvalstīm jāparedz, ka pārzīni informē datu subjektus par savu identitāti un pastāvīgo dzīvesvietu, apstrādes juridisko pamatu un nolūku, apstrādāto personas datu kategorijām, personas datu saņēmējiem (ja tādi ir) un to, kā datu subjekti var īstenot savas tiesības, kas ietver tiesības piekļūt, labot un saņemt tiesisko aizsardzību. Jāsniedz arī jebkura cita informācija, kas uzskatāma par nepieciešamu, lai nodrošinātu godīgu un pārredzamu personas datu apstrādi.

Plašākai informācijai par tiesībām uz informāciju skatīt *Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā* 6.1. un 8.3.2. sadaļu.

2.6. Piekļuve datiem

ES tiesību sistēma – juridiskajos instrumentos, ar kuriem izveido lielapjoma ES IT sistēmas, ir skaidri noteikts iestāžu veids, kas drīkst veikt meklēšanu IT sistēmās, tostarp ar sadarbības palīdzību. ES dalībvalstīm ir pienākums paziņot Eiropas Komisijai to iestāžu nosaukumus, kurām ir tiesības piekļūt IT sistēmai. Šī informācija tiek padarīta publiski pieejama *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*, un to veic arī *eu-LISA* ⁽⁷⁷⁾. Pārskats par iestāžu veidiem, kam ir atļauts veikt meklēšanu atsevišķās ES IT sistēmās, ir sniegts 5. tabulā. Jo vairāk ir to, kuriem ir piekļuve, jo lielāks nelikumīgas izmantošanas risks.

Visās ES IT sistēmās, izņemot *ECRIS-TCN*, ir atļauta valstu tiesībaizsardzības iestāžu un Eiropola piekļuve terorisma un citu smagu noziedzīgu nodarījumu apkarošanai. Uz to attiecinā *SIS* regulu par policijas sadarbību un robežpārbaudēm galveno mērķi ⁽⁷⁸⁾ un kā papildu mērķi *Eurodac*, *VIS*, *IIS* un *ETIAS* noteikto ⁽⁷⁹⁾.

⁽⁷⁷⁾ Par *SIS* skatīt OV 2019 C 222, 1. lpp.; par *Eurodac* skatīt *eu-LISA, Izraudzīto iestāžu saraksts, kurām ir piekļuve Eurodac Centrālajā sistēmā ierakstītajiem datiem saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 603/2013 27. panta 2. punktu tās pašas regulas 1. panta 1. punktā noteiktajam mērķim*, 2019; un par *VIS* skatīt OV 2016 C187, 4. lpp.

⁽⁷⁸⁾ *SIS* regulas 1. pants; Regulas par *SIS* izveidi robežpārbaudžu jomā 1. pants.

⁽⁷⁹⁾ *Eurodac* regulas 1. panta 2. punkts; Padomes Lēmuma 2008/633/TI 1. pants; *IIS* regulas 6. panta 2. punkts; un *ETIAS* regulas 1. panta 2. punkts.

5. tabula. Iestādes, kurām ir atļauts veikt meklēšanu IT sistēmās ar mērķi

IT sistēma	Vīzu izdošana	Robežpārbaudes	Smagu noziedzīgu nodarījumu un terorisma apkarošana	Nelikumīgās migrācijas apkarošana	Atgriešanas procedūra	Dublinas procedūra
Eurodac	n/a	n/a	Policija un Eiropols	Policija	Imigrācijas iestādes	Patvēruma iestādes
VIS	Vīzu un robežu iestādes	Robežu iestādes	Policija un Eiropols	Policija	Imigrācijas iestādes	Patvēruma iestādes
SIS – robežas SIS – atgriešana	Vīzu un robežu iestādes	Robežu iestādes	Policija un Eiropols	Policija	Imigrācijas iestādes	n/a
IIS	Vīzu un robežu iestādes	Robežu iestādes	Policija un Eiropols	Policija	Imigrācijas iestādes	n/a
ETIAS	n/a	Robežu iestādes	Policija un Eiropols	Imigrācijas iestādes	n/a	n/a
ECRIS-TCN	n/a	n/a	Policija, Eiropols, tiesu iestādes, Eurojust un Eiropas Prokuratūra	n/a	n/a	n/a
Sadarbspēja	Vīzu un robežu iestādes	Robežu iestādes	Policija un Eiropols	Policija	Imigrācijas iestādes	Patvēruma iestādes

NB! n/a = nav attiecināms.

Avots: FRA, pamatojoties uz spēkā esošajiem juridiskajiem instrumentiem, 2020. gads

ES datu aizsardzības tiesību akti aizliedz neatļautu piekļuvi personas datiem VDAR 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā un [Datu aizsardzības direktīvas](#) [policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm](#) 4. panta 1. punkta f) apakšpunktā. Abos ir noteikts, ka personas dati ir "jāapstrādā veidā, kas nodrošina attiecīgu personas datu drošību, tostarp aizsardzību pret neatļautu vai nelikumīgu apstrādi". Saskaņā ar VDAR 28. un 32. pantu apstrādātājam un pārzinim jāīsteno vajadzīgie pasākumi, lai izvairītos no datu izpaušanas nesankcionētām trešām personām vai to piekļūšanas datiem.

Piemērs. Lietā *Digital Rights Ireland* ⁽⁸⁰⁾ EST paskaidroja, ka ES tiesību aktiem par personas datu vākšanu un saglabāšanu jānosaka pietiekamas garantijas, lai efektīvi pasargātu personas datus no ļaunprātīgas izmantošanas riska un no nelikumīgas piekļuves šiem datiem un to izmantošanas. Jāņem vērā datu kvantitāte un sensitīvais raksturs. Nepieciešamība pēc šādām garantijām ir vēl lielāka, ja personas dati tiek apstrādāti automātiski un ja ir būtisks risks, ka šiem datiem var piekļūt nelikumīgi. Šajā jautājumā EST izgaismoja nepieciešamību pēc noteikumiem, kas "kalpotu attiecīgo datu aizsardzības un drošības skaidrai un stingrai reglamentēšanai, lai nodrošinātu to pilnīgu integritāti un konfidencialitāti" ⁽⁸¹⁾.

EP sistēma – [Modernizētajā Konvencijā Nr. 108](#) ir noteikta prasība, lai pārzinis un attiecīgā gadījumā apstrādātājs veiktu piemērotus drošības pasākumus pret riskiem, piemēram, neatļautu piekļuvi personas datiem vai to iznīcināšanu, zaudēšanu vai izpaušanu (7. pants). Saskaņā ar Konvencijas 15. pantu valstīm ir jānodrošina, ka uzraudzības iestādēm ir saistoši konfidencialitātes pienākumi attiecībā uz konfidencialu informāciju, kurai tām ir vai ir bijusi piekļuve savu pienākumu izpildes laikā.

Plašākai informācijai par uzglabāto datu izmantošanu un aizsargāšanu pret neatļautu piekļuvi skatīt [Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā](#) 4. nodaļu un 8.3.2. sadaļu.

⁽⁸⁰⁾ EST virspalātas 2014. gada 8. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-293/12 un C-594/12, *Digital Rights Ireland Ltd pret Minister for Communications, Marine and Natural Resources un citiem un Kärntner Landesregierung un citiem*, 54. punkts (ar papildu atsaucēm).

⁽⁸¹⁾ Turpat, 66. punkts.

2.7. Datu nosūtīšana trešām personām

ES tiesību sistēma – ES datu aizsardzības regulējums un atsevišķie juridiskie instrumenti, ar ko ir izveidotas dažādas ES IT sistēmas, stingri reglamentē personas datu nosūtīšanu trešām valstīm un starptautiskām organizācijām. **VDAR** V nodaļa un **Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm** nosaka datu pārziņa un apstrādātāja pienākumu nodrošināt to, ka datu apstrāde pēc to nosūtīšanas trešai valstij vai starptautiskai organizācijai atbilst datu aizsardzības noteikumiem. Saskaņā ar **VDAR** 44. pantu pārzinis un apstrādātājs ir arī atbildīgi par turpmāku nosūtīšanu, piemēram, no vienas trešās valsts uz citu trešo valsti.

Ņemot vērā atsevišķās ES IT sistēmās uzglabāto datu dažādos veidus, datu kopīgošanu ar trešām valstīm un starptautiskām organizācijām reglamentē atšķirīgi katrā informācijas sistēmā, kā attēlots 6. tabulā. **Eurodac regulā** ir noteikts tālākas datu kopīgošanas aizliegums (35. pants). **ETIAS regulā** (65. pantā) ir ietverts skaidrs aizliegums kopīgot tajā ietvērto informāciju ar trešām valstīm un starptautiskām organizācijām, izņemot Interpolu un dažus stingri ierobežotus gadījumus atgriešanas atvieglošanai. Citās ES datubāzēs ir atļauta personas datu kopīgošana ar trešām valstīm, lai identificētu trešo valstu valstspiederīgos atgriešanas mērķim, lai gan ar dažiem izņēmumiem⁽⁸²⁾. Lai veicinātu policijas sadarbību, noteiktos apstākļos dalībvalsts drīkst arī kopīgot **SIS** datus ar trešām valstīm ar mehānismu palīdzību, ko izmanto Eiropols (48. pants) un **Eurojust** (49. pants) saskaņā ar **SIS regulu**. **ECRIS-TCN regulā** nav atļauta datu kopīgošana ar trešām valstīm, bet valstu pieprasījumi pēc **ECRIS-TCN** ietvertās informācijas par iepriekšēju sodāmību ir jāadresē **Eurojust**, kas sazināsies ar ES dalībvalsti, kuras rīcībā ir informācija par sodāmību (17. pants).

Parasti informācija tiek kopīgota, lai saņemtu palīdzību no izcelsmes valsts trešās valsts valstspiederīgā identificēšanas nolūkā, ņemot vērā pārvietošanu nākotnē. Tas arī attiecas uz noraidītajiem patvēruma pieteikuma iesniedzējiem.

⁽⁸²⁾ Skatīt IIS regulas 41. panta 2. punktu; **SIS** atgriešanas regulas 15. pantu un **VIS** regulas 31. pantu.

6. tabula. Mērķi, kuru dēļ ir atļauta datu kopīgošana ar trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām ES IT sistēmās

IT sistēma	Mērķi, kuru dēļ ir atļauta datu kopīgošana ar trešām personām
VIS	Atgriešanas nolūkos
SIS	Kopīgošana nenotiek, izņemot, ja to veic Eiropols un <i>Eurojust</i> ar brīdinājumu izdevušās dalībvalsts piekrišanu noteiktos apstākļos
SIS – robežas	Kopīgošana nenotiek, izņemot, ja to veic Eiropols ar brīdinājumu izdevušās dalībvalsts piekrišanu
SIS – atgriešana	Atgriešanas nolūkos
IIS	Atgriešanas nolūkos
ETIAS	Atgriešanas nolūkos Pārbaudēm Interpola datubāzēs
ECRIS-TCN	Kopīgošana nenotiek, izņemot ar piemērošanu <i>Eurojust</i> , kas sazināsies ar ES dalībvalsti, kuras rīcībā ir informācija
Sadarbība	Kopīgošana nenotiek

Avots: FRA, pamatojoties uz spēkā esošajiem leģislatīvajiem instrumentiem, 2020. gads

EP sistēma – **Modernizētā Konvencija Nr. 108** reglamentē personas datu pārrobežu plūsmas. Dalībvalstis nedrīkst aizliegt šādu datu nosūtīšanu saņēmējam citas dalībvalsts jurisdikcijā, ja vien nepastāv reāls un nopietns risks, kas tas novedis pie Konvencijas noteikumu apiešanas. Konvencijas 14. panta 2. punktā ir noteikts, ka pārrobežu datu plūsmas saņēmējam, kurš nav dalībvalsts jurisdikcijā, ir atļautas tikai tad, ja tiek nodrošināts attiecīgs aizsardzības līmenis. Attiecīgu aizsardzības līmeni var nodrošināt tās valsts tiesību akti vai starptautiska organizācija, vai *ad hoc*, vai apstiprinātas standartizētas garantijas, ko ir pieņēmušas un īsteno personas, kuras ir iesaistītas datu nosūtīšanā un turpmākā apstrādē.

Plašākai informācijai par starptautisku datu nosūtīšanu skatīt *Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā* 7. nodaļu.

2.8. Datu subjektu tiesības

ES tiesību sistēma – **ES Pamattiesību hartas** 8. panta 2. punktā ir noteikts, ka tiesības uz personas datu aizsardzību ietver aspektu, ka “[i]kvienam ir pieejas tiesības datiem, kas par viņu savākti, un tiesības ieviest labojumus šajos datos”. Iespēja īstenot piekļuves tiesības ir daļa no tiesībām uz efektīvu tiesību

aizsardzību, kā noteikts Hartas 47. pantā. EST ir apgalvojusi, ka tiesiskās aizsardzības raksturojumu nosaka veidā, kas ir atbilstošs efektīvas tiesību aizsardzības tiesā principam ⁽⁸³⁾.

Tiesības uz piekļuvi saviem uzglabātajiem datiem un to labošanu un dzēšanu ir arī iekļautas ES datu aizsardzības tiesību aktos, konkrētāk, [VDAR 15.–17. pantā](#), [Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm 14.–17. pantā](#) un [ES institūciju datu aizsardzības regulas 80.–83. pantā](#). Ar noteikumu, ka pasākums ir vajadzīgs un samērīgs ar konkrētajiem iemesliem, drīkst ierobežot piekļuves tiesības, kas ir garantētas VDAR 15. pantā un Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm 14.–15. pantā. Piemēram, šāds iemesls var ietvert nepieciešamību aizsargāt valsts drošību vai novērst kriminālpārkāpumus.

Parasti attiecīgās personas jāinformē par piekļuves, labošanas un dzēšanas tiesībām brīdī, kad dati tiek iekļauti IT sistēmās (skatīt [2.5. sadaļu](#)).

Piemērs. Lietā *Tele2 Sverige* ⁽⁸⁴⁾ EST uzskatīja, ka tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību un tiesību uz personas datu aizsardzību ietekmējošo drošības pasākumu kontekstā valsts tiesībaizsardzības iestādēm jāinformē skartās personas saskaņā ar piemērojamajām valsts procedūrām, tiklīdz informēšana vairs nerada risku izmeklēšanai, ko veic šīs iestādes. EST ir konstatējusi, ka informēšana faktiski ir nepieciešama, lai sniegtu šo pasākumu skartajām personām cita starpā īstenot savas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, ko garantē ES Pamattiesību hartas 47. pants.

⁽⁸³⁾ EST virspalātas 2007. gada 13. marta spriedums lietā C-432/05, *Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd pret Justitiekanslern*, 37. punkts; 2013. gada 27. jūnija spriedums lietā C-93/12, *ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov pret Izpildītelen direktor na Darzhaven fond 'Zemedelie'-Razplashatelnia agentsia*, 59. punkts; un EST virspalātas 2014. gada 18. decembra spriedums lietā C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve pret Moussa Abdida*, 45. punkts

⁽⁸⁴⁾ EST virspalātas 2016. gada 21. decembra spriedumu apvienotajās lietās C-203/15 un C-698/15, *Tele2 Sverige AB pret Post- och telestyrelsen un Iekšlietu ministrijas valsts sekretārs pret Tom Watson un citiem*, 12. punkts. Skatīt arī *mutatis mutandis* EST virspalātas 2010. gada 19. janvāra spriedumu lietā C-555/07, *Seda Küçükdeveci pret Swedex GmbH & Co. KG*, 52. punkts; un EST virspalātas 2015. gada 6. oktobra spriedumu lietā C-362/14, *Maximillian Schrems pret Datu aizsardzības komisāru*, 95. punkts.

Tiesības uz piekļuvi datiem, to labošanu un dzēšanu ir atspoguļotas visās ES IT sistēmās (tostarp sadarbības komponentos) ⁽⁸⁵⁾, bet tās ir ierobežotas attiecībā uz SIS. Saskaņā ar SIS atgriešanas regulas 19. pantu, Regulas par SIS izveidi robežpārbaucēju jomā 53. panta 3. punktu un SIS regulas 67. panta 3. punktu iestādes drīkst liegt piekļuvi SIS, ja tas ir nepieciešams likumīga uzdevuma veikšanai saistībā ar brīdinājumu vai trešo personu tiesību un brīvību aizsardzībai. Sadarbības kontekstā Regulu (ES) 2019/817 un (ES) 2019/818 49. pantā ir noteikts pilnvarojums *eu-LISA* izveidot tīmekļa portālu, lai veicinātu tiesību uz piekļuvi personas datiem, to labošanu, dzēšanu vai apstrādes ierobežojumu īstenošanu. Tīmekļa portāls ietvers lietotāja saskarni, kas ļaus personām saņemt tās dalībvalsts iestāžu kontaktinformāciju, kura ir atbildīga par dažādu identitāšu manuālu verifikāciju.

Visas ES IT sistēmas, tostarp sadarbības kontekstā, garantē tiesības iesniegt pārsūdzību tiesā vai kompetentā iestādē ⁽⁸⁶⁾. Turklāt VDAR 78.–79. pants, Datu aizsardzības direktīvas policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm 53.–54. pants un ES institūciju datu aizsardzības regulas 64. pants atkārtoti apstiprina, ka pārzinim vai apstrādātājam, kā arī uzraudzības iestādei jānodrošina tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību saistībā ar jebkuru lēmumu. Iespēja iesniegt administratīvu sūdzību uzraugošajai iestādei netiek uzskatīta par efektīvu tiesību aizsardzību saskaņā ar ES Pamattiesību hartu.

EP sistēma – datu subjektu tiesības reglamentē *Modernizētās Konvencijas Nr. 108* 9. pants. Katrai personai ir tiesības iegūt apstiprinājumu ar viņu saistīto personas datu apstrādei, jebkurā laikā iebilst pret viņa vai viņas personas datu apstrādi un panākt datu labošanu vai dzēšanu, ja tie ir apstrādāti pretēji Konvencijā noteiktajam. Tiesiskās aizsardzības līdzekļus nosaka saskaņā ar Konvenciju.

⁽⁸⁵⁾ Skatīt VIS regulas 38. pantu; *Eurodac* regulas 29. panta 4. punktu; IIS regulas 52. pantu; *ETIAS* regulas 64. pantu; *ECRIS-TCN* regulas 25. pantu; un Sadarbības regulu 48. pantu.

⁽⁸⁶⁾ VIS regulas 40. panta 1. punkts; *Eurodac* regulas 29. panta 14. punkts; IIS regulas 54. panta 1. punkts; *ETIAS* regulas 64. pants; SIS atgriešanas regulas 19. pants; Regulas par SIS izveidi robežpārbaucēju jomā 54. pants; SIS regulas 68. pants; *ECRIS-TCN* regulas 27. pants; un Sadarbības regulu 48. panta 8. punkts.

Piemērs. Lietā *Segerstedt-Wiberg un citi pret Zviedriju* ⁽⁸⁷⁾ par piekļūvi drošības dienestu rīcībā esošai personīgajai informācijai ECT uzskatīja, ka valsts drošības intereses un terorisma apkarošana ir svarīgāka par pieteikuma iesniedzēja interesēm attiecībā uz piekļūvi informācijai par viņu Drošības policijas failos. Lietā *Yonchev pret Bulgāriju* ⁽⁸⁸⁾ ECT konstatēja, ka tiesību aktiem jānodrošina efektīva un pieejama procedūra, kas ļauj pieteikumu iesniedzējiem piekļūt jebkurai svarīgai informācijai par viņiem.

Plašākai informācijai par datu subjektu tiesībām skatīt *Rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā* 6. nodaļu.

Svarīgākie aspekti

- ES dalībvalstu vīzu, robežu, patvēruma un imigrācijas iestādes palaujas uz tehnoloģiju, pieņemot lēmumus, kas skar personu (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- *Eurodac* palīdz dalībvalstīm noteikt, kur pieteikuma starptautiskajai aizsardzībai iesniedzēji pirmo reizi ieceļoja ES un kur viņu prasības ir jāizskata (skatīt [2.1.1. sadaļu](#)).
- *VIS* ietver pirkstu nospiedumus, fotoattēlus un lēmumus par pieteikumiem Šengenas vīzām un atvieglo Šengenas vīzu pieteikšanās procedūru (skatīt [2.1.2. sadaļu](#)).
- *SIS* ietver brīdinājumus par noteiktām meklētu vai bezvēsts pazudušu personu un pazudušu priekšmetu kategorijām un trešo valstu valstspiederīgajiem, uz kuriem attiecas ieceļošanas aizliegums vai atgriešanas lēmums. *SIS* palīdz valstu tiesībaizsardzības, robežkontroles, muitas, vīzu un tiesu iestādēm (skatīt [2.1.3. sadaļu](#)).
- Esot darbībā, *IIS* reģistrē visu trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un izceļošanu no Šengenas zonas un kontrolē uzturēšanās ilgumu. Tā atvieglo trešo valstu valstspiederīgo, kuri pārsniedz atļauto uzturēšanās ilgumu Šengenas zonā, identifikāciju (skatīt [2.1.4. sadaļu](#)).

⁽⁸⁷⁾ ECT 2006. gada 6. jūnija spriedums lietā *Segerstedt-Wiberg un citi pret Zviedriju*, Nr. 62332/00, 91. punkts.

⁽⁸⁸⁾ ECT 2017. gada 7. decembra spriedums lietā *Yonchev pret Bulgāriju*, Nr. 12504/09, 49.–53. punkts.

- Esot darbībā, *ETIAS* pārbauda bezvīzu režīma trešo valstu valstspiederīgos, lai noskaidrotu, vai tie rada drošības, nelikumīgas migrācijas vai sabiedrības veselības risku (skatīt [2.1.5. sadaļu](#)).
- Esot darbībā, *ECRIS-TCN* dod iespēju apmainīties ar informāciju par trešo valstu valstspiederīgo, kuri ir notiesāti ES, kriminālo sodāmību (skatīt [2.1.6. sadaļu](#)).
- Šīs dažādās lielapjoma ES IT sistēmas tiks padarītas sadarbspējīgas, ļaujot iestādēm meklēt datus par personu visās sistēmās, tostarp izmantojot biometriskos datus, saskaņā ar to piekļuves tiesībām (skatīt [2.2. sadaļu](#)).
- Valstu DAI un EDAU nodrošina to, ka datu apstrādē tiek ievēroti Eiropas datu aizsardzības tiesību akti (skatīt [2.3. sadaļu](#)).
- ES un EP tiesību aktos ir noteikta prasība, ka personas datus drīkst izmantot tikai mērķim(-iem), kam tie ir vākti (skatīt [2.4. sadaļu](#)).
- Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem personām ir tiesības zināt par to, ka viņu personas dati tiek apstrādāti, bet šīs tiesības dažos gadījumos var būt ierobežotas (skatīt [2.5. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos ir skaidri noteikts, kādiem personas datiem katra iestāde drīkst piekļūt un kādam mērķim (skatīt [2.6. sadaļu](#)).
- ES un EP tiesību aktos ir noteikts stingrs ierobežojums personas datu kopīgošanai ar trešām valstīm un starptautiskām organizācijām (skatīt [2.7. sadaļu](#)).
- Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem personām ir tiesības piekļūt par viņiem uzglabātajiem datiem un pieprasīt neprecīzu vai nelikumīgi apstrādātu datu labošanu vai dzēšanu (skatīt [2.8. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

3

Statuss un ar to saistītie dokumenti

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 9. pants (tiesības palikt) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 6. pants (dokumentācija)	Patvēruma meklētāji	ECT virspalātas 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 13229/03, un 2013. gada spriedums lietā <i>Suso Musa pret Maltu</i>, Nr. 42337/12 (ieceļošana tiek uzskatīta par neatļautu līdz oficiālai atļaušanai)
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	Atzīti bēgļi un personas, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība	ECTK, 3. pants (spīdzināšanas aizliegums)
Direktīva par cilvēku tirdzniecības upuriem (uzturēšanās atļaujas) (2004/81/EK) Direktīva par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK)	Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri	Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 14. pants, 2005. gads (uzturēšanās atļaujas piešķiršana arī upura personīgā stāvokļa dēļ) ECT 2017. gada spriedums lietā <i>Chowdury un citi pret Grieķiju</i>, Nr. 21884/15 (Bangladešas cilvēku tirdzniecības upuri Grieķijā) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i>, Nr. 25965/04 (cilvēku tirdzniecības upuris no Krievijas Kiprā)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
	Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi	ECT virspalātas 2005. gada spriedums lietā <i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> , Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99, un 2013. gada spriedums lietā <i>Savridin Dzhurayev pret Krieviju</i> , Nr. 71386/10 (ECT noteikta izraidīšana, neskatoties uz 39. noteikuma pazīmēm)
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) EKT virspalātas 2009. gada spriedums lietā C-357/09 <i>PPU, Kadzoev</i>	Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti	ECT 2018. gada spriedums lietā <i>Ibrogimov pret Krieviju</i> , Nr. 32248/12 (diskriminācijas upuris un uzturēšanās atļaujas atcelšana)
Ilgtermiņa uzturēšanās direktīva (2003/109/EK) EST 2019. gada spriedums lietā C-302/18, <i>X pret Belgische Staat</i> (kritērijs "resursi" neattiecas uz resursu izcelsmi)	Pastāvīgie iedzīvotāji	Konvencija par personu dzīvesvietu, 1955. gada 13. decembris ECT virspalātas 2012. gada lēmums lietā <i>Kurič un citi pret Slovēniju</i> , Nr. 26828/06 (uzturēšanās atļauju nelikumīga atņemšana)
Ankaras nolīguma 1970. gada Papildu protokola 41. pants (stāvokļa saglabāšanas klauzula) EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmums 1/80 (ģimenes locekļu privilēģijas)	Turcijas valstspiederīgie	
Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)	EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie	
EST virspalātas 2019. gada lēmums lietā C-135/08, <i>Rottmann</i> , un C-221/17, <i>Tjebbes</i> (Savienības pilsonības zaudēšana)	Bezvalstnieki un pilsonības zaudēšana	ECT 2018. gada spriedums lietā <i>Hoti pret Horvātiju</i> , Nr. 63311/14 (pastāvīgie iedzīvotāji, kas ir bezvalstnieki)

Ievads

Šajā nodaļā aplūkots dažādu migrantu grupu statuss un to dokumentācija.

Daudziem migrantiem statusa vai to apliecināšu dokumentu trūkums var radīt dažādus sarežģījumus, piemēram, nespēju saņemt publiskus vai privātus pakalpojumus vai iesaistīties darba tirgū. ES tiesību aktos ir paredzēti detalizēti un obligāti noteikumi gan par migrantu statusu, gan par dokumentāciju, un šo noteikumu neievērošana ir uzskatāma par ES tiesību aktu pārkāpumu. Pie ECT var vērsties, lai izskatītu, vai statusa vai dokumentācijas neesamība ierobežo attiecīgās personas tiesības, kas paredzētas ECTK, un, ja tā, vai šādi ierobežojumi ir pamatoti.

Ja uzņēmēja valsts nav sniegusi oficiālu atļauju, tā var trešās valsts valstspiederīgā klātbūtni uzskatīt par nelikumīgu. Tomēr gan ES tiesībās, gan ECTK ir paredzēti apstākļi, kādos trešās valsts valstspiederīgā klātbūtne jāuzskata par likumīgu arī tad, ja attiecīgā valsts to nav atļāvusi (skatīt 3.2. sadaļu un 3.5. sadaļu). ES, ECTK, ES Pamattiesību hartā un ESH paredzētās tiesības tiek piešķirtas tikai tādām personām, kuras konkrētajā valstī uzturas likumīgi (skatīt 9. nodaļu).

ES tiesību aktos var būt skaidri noteikumi par konkrēta statusa atzīšanu vai piešķiršanu. Tajos var būt noteikts, ka konkrēti dokumenti jāizsniedz obligāti (skatīt 3.1., 3.2. un 3.8. sadaļu). Ja atbilstoši ES vai valsts tiesību aktiem personai ir tiesības uz konkrētu statusu – vai konkrētiem dokumentiem –, šā statusa nepiešķiršana vai dokumentu neizsniegšana ir uzskatāma par ES tiesību aktu pārkāpumu.

ECTK valstīm nav skaidri prasīts piešķirt migrantam konkrētu statusu vai izsniegt viņam vai viņai konkrētus dokumentus. Noteiktos apstākļos, ievērojot tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (8. pants), valstij var nākties atzīt migranta statusu, atļaut tam uzturēties vai izsniegt dokumentus. Tomēr nevar uzskatīt, ka Konvencijas 8. pantā ir garantētas vispārīgas tiesības uz konkrētu uzturēšanās atļaujas veidu. Ja valsts tiesību aktos ir paredzēti vairāki uzturēšanās atļauju veidi, parasti tiks lūgts, lai ECT analizētu konkrētas atļaujas izsniegšanas juridiskās un praktiskās sekas ⁽⁸⁹⁾.

⁽⁸⁹⁾ ECT 2018. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Hoti pret Horvātiju*, Nr. 63311/14, 121.–122. punkts; ECT 2007. gada 6. decembra spriedums lietā *Liu pret Krieviju*, Nr. 42086/05, 50. punkts.

3.1. Patvēruma meklētāji

Patvēruma meklētāji lūdz starptautisko aizsardzību, jo nevar atgriezties vai tikt atgriezti izcelsmes valstī, tāpēc, ka viņiem ir pamatotas bailes par vajāšanu vai risks piedzīvot nežēlīgu izturēšanos vai citu būtisku kaitējumu (skatīt 4. nodaļu).

ES tiesību sistēma – patvēruma meklētāji ir definēti kā “starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēji”. Viņu stāvoklis ir reglamentēts ES patvēruma *acquis*. Rokasgrāmatas 1. pielikumā ir uzskaitīti visi attiecīgie patvēruma *acquis* tiesību akti un valstis, kurās tos piemēro. Piekļuve patvēruma procedūrai ir aplūkota rokasgrāmatas 1. nodaļā. Šajā sadaļā ir veltīta tādiem patvēruma meklētājiem, kuru prasības tiek izskatītas un kuri gaida galīgo lēmumu. ES tiesību aktos ir aizliegta patvēruma meklētāja piespiedu izraidīšana, kamēr nav pieņemts lēmums par patvēruma pieteikumu. **Patvēruma procedūru direktīvas** (2013/32/ES) 9. panta 1. punktā noteikts, ka patvēruma meklētāja klātbūtne ES dalībvalsts teritorijā ir likumīga. Atbilstoši šim pantam patvēruma meklētājiem atļauj “palikt dalībvalstī” procedūras nolūkā, līdz atbildīgā iestāde pieņems lēmumu, taču pastāv daži izņēmumi galvenokārt turpmāku pieteikumu gadījumā.

Patvēruma meklētāju tiesības uz dokumentiem ES tiesību aktos ir noteiktas **Uzņemšanas nosacījumu direktīvā** (2013/33/ES; skatīt rokasgrāmatas 1. pielikumu par ES dalībvalstīm, kurām šī direktīva ir saistoša). Direktīvas 6. pantā ir noteikts, ka ikvienai personai, kas iesniedz patvēruma pieteikumu, trīs dienu laikā jāizsniedz dokuments, kurā apliecināts personas patvēruma meklētāja statuss vai tas, ka tai atļauts uzturēties patvēruma pieteikuma izskatīšanas laikā. Atbilstoši 6. panta 2. punktam valstis var šo pienākumu nepildīt, ja pieteikuma iesniedzējs ir aizturēts vai atrodas pie robežas.

ECTK – nav atbilstoša noteikuma, ar ko reglamentē patvēruma meklētāju statusu, kamēr tiek apstrādāts pieteikums viņu aizsardzībai. Tāpēc būs jānoskaidro, vai valsts tiesību aktos patvēruma meklētājiem ir atļauts uzturēties teritorijā, kamēr tiek apstrādāti viņu pieteikumi.

ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā ir atļauts aizturēt patvēruma meklētājus ar nolūku neļaut tiem “nelikumīgi ieceļot” valsts teritorijā. Atbilstoši ECT judikatūrai ieceļošana ir “neatļauta”, kamēr to nav oficiāli atļāvušas valsts iestādes.

Piemērs. ECT spriedumā lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti* ⁽⁹⁰⁾ nolēma, ka ieceļošana nav atļauta līdz brīdim, kad to oficiāli atļauj valsts iestādes. Šajā lietā ECT konstatēja, ka, likumīgi aizturot patvēruma meklētāju un 7 dienas turot pienācīgos apstākļos, kamēr tiek apstrādāts viņa patvēruma pieteikums, netika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts.

Piemērs. Taču lietā *Suso Musa pret Maltu* ⁽⁹¹⁾ Tiesa nolēma, ka, ja valsts ir pārsniegusi savas tiesiskās saistības un vai nu pēc savas iniciatīvas, vai arī saskaņā ar ES tiesību aktiem pieņēmusi tiesību aktu, kurā tādiem migrantiem, kuru patvēruma pieteikums tiek izskatīts, ir skaidri atļauts ieceļot vai uzturēties, jebkāda turpmāka aizturēšana ar nolūku novērst neatļautu ieceļošanu var radīt šaubas par aizturēšanas atbilstību 5. panta 1. punktam.

ECTK Protokola Nr. 4 2. pantā ir norādīts uz valstī "likumīgi" atrodošos personu brīvu pārvietošanos, turpretī ar ECTK Protokola Nr. 7 1. pantu nosaka konkrētas procesuālās garantijas pret to personu izraidīšanu, kuras ir "likumīgi iedzīvotāji valsts teritorijā". Tomēr persona var zaudēt savu likumīgo statusu.

Piemērs. ANO Cilvēktiesību komitejā ⁽⁹²⁾ Vācijas valdība atzina, ka patvēruma meklētāji ir likumīgi iedzīvotāji patvēruma procedūras laikā. Tomēr lietā *Omwenyeke pret Vāciju* ⁽⁹³⁾ ECT akceptēja valdības argumentu par to, ka, pārkāpjot nosacījumus, ko valsts tika pievienojusi viņa pagaidu dzīvesvietai – t. i., pienākumu uzturēties konkrētas pilsētas teritorijā –, pieteikuma iesniedzējs zaudēja savu likumīgo statusu un tādējādi uz viņu neattiecas ECTK Protokola Nr. 4 2. pants.

⁽⁹⁰⁾ ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 65. punkts.

⁽⁹¹⁾ ECT 2013. gada 23. gada jūlija spriedums lietā *Suso Musa pret Maltu*, Nr. 42337/12.

⁽⁹²⁾ CCPR/C/DEU/2002/5, 2002. gada 4. decembris.

⁽⁹³⁾ ECT 2007. gada 20. novembra lēmums lietā *Omwenyeke pret Vāciju* (dec.), Nr. 44294/04.

3.2. Atzīti bēgļi un personas, attiecībā uz kurām ir atzīta alternatīvās aizsardzības nepieciešamība

ES tiesību sistēma – **ES Pamattiesību hartā** ir garantētas patvēruma tiesības (18. pants), kas ir plašākas par tiesībām lūgt patvērumu. Personām, kuras ir tiesīgas saņemt patvērumu, ir tiesības uz sava statusa atzīšanu. **Kvalificēšanas direktīvas** (2011/95/ES) 13. pantā (bēgļa statuss) un 18. pantā (alternatīvās aizsardzības statuss personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība un kuras nevar kvalificēt kā bēgļus) ir paredzētas konkrētas tiesības saņemt bēgļa statusu vai alternatīvo aizsardzību. Personas, kurām piešķirta starptautiskā aizsardzība, var zaudēt savu statusu, ja ir reāli uzlabojies stāvoklis to izcelsmes valstī (skatīt 4.1.8. sadaļu).

Šīs pašas direktīvas 24. pantā ir reglamentētas tiesības uz dokumentiem. Personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība, ir tiesības uz uzturēšanās atļaujām: trīs gadi bēgļiem un viens gads personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība. Atbilstoši direktīvas 25. pantam bēgļiem un atsevišķos gadījumos alternatīvās aizsardzības saņēmējiem ir tiesības uz ceļošanas dokumentiem.

ECTK – nav paredzētas tādas tiesības uz patvērumu, kādas ir noteiktas ES Pamattiesību hartas 18. pantā. Turklāt ECT arī nevar pārbaudīt, vai netiek pārkāpta ECTK, atsakot vai anulējot 1951. gada **Ženēvas Konvencijā** ⁽⁹⁴⁾ noteikto bēgļa statusu vai neatzīstot Kvalificēšanas direktīvā ⁽⁹⁵⁾ noteikto alternatīvo aizsardzību. Taču ECT var pārbaudīt, vai ārvalstnieka piespiedu izraidīšana šai personai radītu reālu risku piedzīvot ECTK 3. pantam vai konkrētiem citiem ECTK noteikumiem neatbilstošu apiešanos (skatīt 4. nodaļu) ⁽⁹⁶⁾.

⁽⁹⁴⁾ ECT 1996. gada 17. decembra spriedums lietā *Ahmed pret Austriju*, Nr. 25964/94, 38. punkts.

⁽⁹⁵⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 226. punkts (par Kvalificēšanas direktīvas 15. pantu).

⁽⁹⁶⁾ ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *N.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07, 106.–107. punkts.

3.3. Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri

ES tiesību sistēma – Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK) par nelikumīgiem ir atzīti atsevišķi nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu nelikumīgas nodarbināšanas veidi. Darbiniekiem, kas ir bērni, vai personām, kas strādā īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, ir iespējams izsniegt pagaidu uzturēšanās atļauju, lai atvieglotu sūdzību iesniegšanu par darba devējiem (13. pants).

Padomes Direktīvā 2004/81/EK par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībā, kas veicina nelegālo imigrāciju, ir atļauts nogaidīšanas periods, kura laikā upuri nedrīkst izraidīt (6. pants). Tajā arī ES dalībvalstīm prasīts izdot uzturēšanās atļauju tādiem cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri sadarbojas ar iestādēm (8. pants). Atļaujai jābūt derīgai vismaz sešus mēnešus un atjaunojamai. Lai gan *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva* (2011/36/ES) neattiecas tieši uz upuru uzturēšanās atļaujām, tajā ir prasīts nodrošināt palīdzības un atbalsta pasākumus pirms kriminālprocesa, tā laikā un pēc tā pabeigšanas (11. pants). Taču, ja tiesas procesi pret cilvēku tirgotājiem nav paredzēti vai upuris nav sadarbojies izmeklēšanā, nav skaidri noteikts, ka ES dalībvalstij ir jāpiešķir uzturēšanās atļauja.

ECTK – atbilstoši ECTK 4. pantā noteiktajam verdzības un piespiedu darba aizliegumam noteiktos apstākļos valstīm var būt jāizmeklē gadījumi, kad pastāv aizdomas par cilvēku tirdzniecību, un jāveic upuru vai iespējamo upuru aizsardzības pasākumi.

Piemērs. Lieta *Chowdury un citi pret Grieķiju* ⁽⁹⁷⁾ attiecās uz 42 neregistrētiem Bangladešas valstspiederīgajiem, kuri bija strādājuši kā sezonas strādnieki lauksaimniecībā Grieķijā. Pieteikuma iesniedzēji sūdzējās par to, ka viņi tika pakļauti cilvēku tirdzniecībai un ka Grieķija nav izpildījusi savu pienākumu saskaņā ar ECTK 4. pantu. Lai gan principā Grieķijā bija izveidots tiesiskais regulējums cilvēku tirdzniecības apkarošanai, operatīvie pasākumi bija *ad hoc* par spīti tam, ka valsts iestādes zināja par migrantu strādnieku situāciju un ļaunprātīgo izmantošanu, kurai viņi bija

⁽⁹⁷⁾ ECT 2017. gada 30. marta spriedums lietā *Chowdury un citi pret Grieķiju*, Nr. 21884/15.

pakļauti. Turklāt ECT secināja, ka, attaisnojot apsūdzētos no apsūdzībām par cilvēku tirdzniecību šaurā interpretācijā, mīkstinot spriedumus un piešķirot upuriem ļoti mazu kompensāciju, iestādēm nav izdevies izpildīt savu procesuālo pienākumu garantēt efektīvu izmeklēšanu un tiesisko procedūru attiecībā uz cilvēku tirdzniecības situācijām un piespiedu darbu.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju* ⁽⁹⁸⁾ Krievijas izcelsmes persona bija kļuvusi par cilvēku tirdzniecības upuri Kiprā. Tiesa uzskatīja, ka Kipra nav izpildījusi savas saistības saskaņā ar ECTK 4. pantu divos aspektos: pirmkārt, tā nebija izveidojusi piemērotu tiesisko un administratīvo regulējumu cilvēku tirdzniecības apkarošanai un, otrkārt, policija nebija veikusi piemērotus operatīvos pasākumus, lai pasargātu upuri no cilvēku tirdzniecības. Tā arī konstatēja, ka Krievijas iestādes nebija pienācīgi izmeklējušas upura savervēšanu, ko tirgotāji veica Krievijas teritorijā. Šo neizdarību pastiprina apstākļi, kādos cietusī aizbrauca no Krievijas un viņas vēlākā nāve Kiprā.

EP sistēma – valstīs, kas ir pievienojušās *Eiropas Padomes Konvencijai par cīņu pret cilvēku tirdzniecību* (CETS Nr. 197), iestādēm jāpiešķir iespējamam upurim atkopšanās un nogaidīšanas periods, kura laikā upuri nevar pārvietot (14. pants). Ja kompetentajām iestādēm ir “pietiekams pamats uzskatīt, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris”, šī persona nevar tikt pārvietota no attiecīgās valsts teritorijas, kamēr nav noteikts, vai attiecīgā persona ir vai nav bijusi cilvēku tirdzniecības upuris (10. panta 2. punkts). Kompetentā iestāde var izsniegt upuriem atjaunojamas uzturēšanās atļaujas, ja tā uzskata, ka personu uzturēšanās ir nepieciešama viņu personīgā stāvokļa dēļ vai sadarbībai kriminālizmeklēšanā (14. panta 1. punkts). Noteikumu mērķis ir nodrošināt, lai cilvēku tirdzniecības upuriem nedraudētu atgriešana izcelsmes valstī, nesāņemot pienācīgu palīdzību (skatīt arī **10. nodaļu** par neaizsargātām grupām un **2. pielikumu**, kurā uzskaitīti ratificētie tiesību akti).

⁽⁹⁸⁾ ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 284. punkts.

3.4. Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi

Kad ECT saņem pieteikumu, tā drīkst izlemt pēc puses vai jebkuras citas iesaistītās personas lūguma vai pēc savas iniciatīvas to, ka valstij jāveic konkrēti pagaidu pasākumi, kamēr ECT turpina lietas izskatīšanu ⁽⁹⁹⁾. Imigrācijas kontekstā pagaidu pasākumi, pamatojoties uz [Tiesas reglamenta](#) 39. noteikumu ⁽¹⁰⁰⁾, bieži ietver prasību, lai valsts atturētos veikt personu atgriešanu valstīs, kurās tām draud nāve, spīdzināšana vai cita nežēlīga izturēšanās ⁽¹⁰¹⁾. Šādi pasākumi bieži attiecas uz patvēruma meklētājiem, par kuru pieteikumiem izteikts galīgais noraidījums un kuri izmantojuši visas valsts tiesību aktos paredzētās pārsūdzības tiesības ar apturošu iedarbību. Neatkarīgi no personas statusa attiecīgajā valstī, tiklīdz ECT ir piemērojusi 39. noteikuma pagaidu pasākumu personas pārvietošanas novēršanai lietas izskatīšanas laikā, izraidošajai valstij ir pienākums ievērot atbilstību jebkuram norādītajam 39. noteikuma pasākumam ⁽¹⁰²⁾.

Piemērs. Lietā [Mamatkulov un Askarov pret Turciju](#) ⁽¹⁰³⁾ atbildētāja valsts izdeva prasītājus Uzbekistānai, neievērojot ECT noteikto 39. noteikuma pagaidu pasākumu. Lietas fakti skaidri liecināja, ka, izdodot prasītājus, ECT tika liegta iespēja pienācīgi izskatīt prasītāju sūdzības atbilstoši līdzīgās lietās iedibinātajai praksei. Tāpēc Tiesa nevarēja pasargāt prasītājus no iespējamajiem ECTK pārkāpumiem. Atbilstoši Konvencijas 34. pantam valstis apņēmas atturēties no jebkādas darbības vai bezdarbības, kas varētu kavēt individuālu prasītāja tiesību efektīvu piemērošanu. Bija uzskatāms, ka dalībvalsts, neievērojot pagaidu pasākumus, liedza ECT efektīvi izskatīt prasītāja sūdzību un kavēja viņa vai viņas tiesību efektīvu izmantošanu, un tādējādi pārkāpa Konvencijas 34. pantu.

⁽⁹⁹⁾ ECT [Tiesas reglaments](#), spēkā no 2019. gada 3. jūnija, 39. noteikums.

⁽¹⁰⁰⁾ Sīkas norādes par to, kā iesniegt pieprasījumu atbilstoši 39. noteikumam, skatīt ECT "[Pagaidu pasākumi](#)".

⁽¹⁰¹⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. marta spriedums lietā [F.G. pret Zviedriju](#), Nr. 43611/11.

⁽¹⁰²⁾ ECT 2013. gada 18. aprīļa spriedums lietā [Azimov pret Krieviju](#), Nr. 67474/11.

⁽¹⁰³⁾ ECT virspalātas 2005. gada 4. februāra spriedums lietā [Mamatkulov un Askarov pret Turciju](#), Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99.

Piemērs. Lietā *Savriddin Dzhurayev pret Krieviju* ⁽¹⁰⁴⁾ īpašā operācijā, kurā piedalījās Krievijas valsts aģenti, prasītājs bija piespiedu kārtā pārvests uz Tadžikistānu, lai gan bija spēkā ECT noteiktais pagaidu pasākums. Atbildētāja valsts, neievērojot pagaidu pasākumu, radīja prasītājam risku piedzīvot nežēlīgu izturēšanos Tadžikistānā un liedza ECT iespēju nodrošināt prasītājam ECTK 3. pantā noteikto tiesību praktisku un efektīvu ievērošanu. Tādējādi tika pārkāpts Konvencijas 34. un 3. pants. ECT lika atbildētājai valstij īstenot praktiskus korektīvus pasākumus, lai aizsargātu prasītāju no pastāvošajiem viņa dzīvības un veselības apdraudējumiem ārvalsts jurisdikcijā. Turklāt, ņemot vērā šādu incidentu atkārtošanos, ECT lika atbildētājai valstij nekavējoties atrisināt šo atkārtoto problēmu, veicot izšķirīgus un vispārīgus pasākumus, ar ko nodrošināt iespējamo upuru reālu aizsardzību atbilstoši ECT noteiktajiem pagaidu pasākumiem.

3.5. Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti

Ja persona ieceļojusi vai uzturējusies valstī bez atļaujas vai likumīga pamatojuma, tās klātbūtne tiek uzskatīta par neatbilstošu vai nelikumīgu. Neatbilstošai vai nelikumīgai klātbūtnei var būt dažādi cēloņi, sākot no slepenas ieceļošanas vai aizbēgšanas no obligātās uzturēšanās vietas un beidzot ar personīgo apstākļu maiņas izraisītu nespēju atjaunot iepriekš likumīgu uzturēšanās atļauju. Likumīga statusa neesamība bieži ietekmē iespēju izmantot citas procesuālās tiesības un pamattiesības (skatīt [9.5. sadaļu](#) par sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības pieejamību).

ES tiesību sistēma – atbilstoši [Atgriešanas direktīvai](#) (2008/115/EK; ES dalībvalstis, kurām šī direktīva ir saistoša, skatīt rokasgrāmatas [1. pielikumu](#)) vairs nedrīkst ignorēt trešo valstu valstspiederīgos, kuri uzturas nelikumīgi. Tām ES dalībvalstīm, kurām šī direktīva ir saistoša, ir vai nu jālegalizē šo personu uzturēšanās, vai arī jāpieņem to atgriešanas lēmums. Direktīvas darbības joma attiecas uz visām personām, kurām nav likumīgas atļaujas uzturēties attiecīgajā valstī. Direktīvas 6. pantā ES dalībvalstīm ir noteikts pienākums pieņemt šo personu “atgriešanas lēmumu”. Tomēr direktīvas 6. panta 4. punktā ir uzskaitīti apstākļi, kādos valstis var šo pienākumu neievērot. Papildus humāniem vai citiem iemesliem uzturēšanos var legalizēt, ņemot vērā arī spiedīgus

⁽¹⁰⁴⁾ ECT 2013. gada 25. aprīļa spriedums lietā *Savriddin Dzhurayev pret Krieviju*, Nr. 71386/10.

ģimenes vai privātās dzīves apstākļus, pamatojoties uz ES Pamattiesību hartas 7. pantā un ECTK 8. pantā garantētajām tiesībām (skatīt 6. nodaļu par ģimenes dzīvi).

Piemērs. Lietā *M. Ghevondyan* ⁽¹⁰⁵⁾ Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) 2012. gada 4. jūnijā nolēma, ka Atgriešanas direktīvas 6. pantā dalībvalstu kompetentajām iestādēm nav noteikts pienākums sistemātiski pieņemt atgriešanas lēmumu par trešo valstu valstspiederīgajiem, kas nonākuši nelikumīgā situācijā. Direktīvas 6. panta 4. punktā ir minēti vairāki 6. panta 1. punkta izņēmumi un atkāpes no tā. Tāpēc atgriešanas lēmumus nedrīkst pieņemt automātiski. Administrācijai ir pienākums ņemt vērā ārvalstnieka personīgo un ģimenes situāciju, kā arī apstākļus, kuru dēļ nevarētu pieņemt izraidīšanas rīkojumu. Atbilstoši direktīvas 5. pantam šādi apstākļi ir arī labākās bērna intereses, ģimenes situācija un ārvalstnieka veselības stāvoklis. Tāpēc, ja ārvalstnieks atsaucas uz šādu pamatojumu, tiesām ir jāpārbauda lēmuma likumīgums saistībā ar tā ietekmi uz ārvalstnieka personīgo situāciju.

Tāpat kā patvēruma meklētāju gadījumā, arī šādām personām var atļaut palikt valstī, kamēr notiek atļaujas pieprasīšanas procedūra (6. panta 5. punkts), taču tas nav obligāti. Noteikums neattiecas uz šo personu statusu. Atgriešanas direktīvas 12. apsvērumā ir pausta izpratne par vispārīgo situāciju, t. i., to, ka dažas personas, kuras paliek valstī neatļauti, nevar tikt izraidītas. Tajā arī ir noteikts, ka valstīm jāsniedz rakstveida apstiprinājums par viņu situāciju. Rakstveida apstiprinājums ir obligāts, ja brīvprātīgas izceļošanas laiks tiek pagarināts vai ja izraidīšana tiek atlikta (14. panta 2. punkts). Vissatraucošākā ir tādu personu situācija, kuras jāatbrīvo no apcietinājuma, jo ir beidzies maksimālais atļautais aizturēšanas periods (skatīt 7. nodaļu par aizturēšanu), un kurām joprojām nav uzturēšanās atļaujas ⁽¹⁰⁶⁾.

⁽¹⁰⁵⁾ Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*, Nr. 356505, 2012. gada 4. jūnijs.

⁽¹⁰⁶⁾ Plašākai informācijai par neizraidītu personu situāciju skatīt FRA (2011. gads), *Eiropas Savienībā nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu pamattiesības*, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojā, 2. nodaļa.

Piemērs. Lietā *Kadzoev* ⁽¹⁰⁷⁾ noraidīts Čečenijas izcelsmes patvēruma meklētājs, kuru nevarēja izraidīt, Bulgārijā tika atbrīvots no apcietinājuma pēc tam, kad EST nolēma, ka piemērojamajos ES tiesību aktos nekādā gadījumā nav atļauts pārsniegt maksimālo aizturēšanas periodu. Pēc atbrīvošanas prasītājam nebija nedz statusa, nedz arī dokumentu un viņš bija bezpalīdzīgs, jo Bulgārijas tiesību aktos nebija paredzēts atbilstošs statuss, lai gan viņu nevarēja izraidīt.

ECTK – nav paredzētas tiesības saņemt konkrētu statusu vai attiecīgus dokumentus uzņēmējā valstī, tomēr noteiktos apstākļos atteikums, ja tas ir diskriminējošs, var būt ECTK pārkāpums.

Piemērs. Lieta *Novruk un citi pret Krieviju* ⁽¹⁰⁸⁾ attiecās uz vairākiem prasītājiem, kuri pieteicās pagaidu uzturēšanās atļaujai Krievijā, bet tā tika viņiem atteikta, jo pieteikuma iesniedzējiem bija pozitīvs HIV testa rezultāts. ECT uzsvēra ar HIV inficēto personu īpašo neaizsargātību un norādīja, ka ieceļošanas, uzturēšanās un dzīvesvietas ierobežojumus ar HIV inficētām personām nevar objektīvi attaisnot, atsaucoties uz bažām par sabiedrības veselību. Vispārīgajā valsts tiesību akta noteikumā, kurā prasīts deportēt HIV pozitīvus ārvalstniekus, nebija paredzēta iespēja individuāli novērtēt situāciju, ņemot vērā konkrētās lietas faktus, un tas tika atzīts par neobjektīvu. Tiesa lēma, ka ir pārkāpts ECTK 14. pants kopā ar 8. pantu, jo prasītāji ir bijuši diskriminācijas upuri sava veselības stāvokļa dēļ.

ESH – personīgā darbības joma būtībā attiecas uz pārējo dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi dzīvo vai strādā teritorijā. Taču ESTK ir lēmusi, ka konkrētas tiesības, ņemot vērā to pamatbūtību un saistību ar cilvēka cieņu, attiecas uz visām personām, kuras uzturas attiecīgajā teritorijā, tostarp neliikumīgajiem migrantiem. Šīs tiesības ir tiesības uz medicīnisko palīdzību ⁽¹⁰⁹⁾,

⁽¹⁰⁷⁾ EKT virspalātas 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *PPU, Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)*.

⁽¹⁰⁸⁾ ECT 2016. gada 15. marta spriedums lietā *Novruk un citi pret Krieviju*, Nr. 31039/11 un 4 citi. Skatīt arī ECT 2011. gada 10. marta spriedumu lietā *Kiyutin pret Krieviju*, Nr. 2700/10.

⁽¹⁰⁹⁾ ESTK *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 14/2003, pēc būtības, 2004. gada 8. septembris; ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 69/2011, pēc būtības, 2012. gada 23. oktobris.

tiesības uz pajumti ⁽¹¹⁰⁾ un tiesības uz izglītību ⁽¹¹¹⁾. ANO Cilvēktiesību komiteja arī apstiprināja valstu pienākumu nodrošināt ikvienam piekļuvi būtiskai veselības aprūpei, kas ir nepieciešama, lai novērstu paredzamus riskus dzīvībai, neatkarīgi no migrācijas statusa ⁽¹¹²⁾.

3.6. Pastāvīgie iedzīvotāji

ES tiesību sistēma – Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvā (2003/109/EK, kas grozīta ar Direktīvu 2011/51/ES; skatīt 1. pielikumu) ES dalībvalstīm, kurās šī direktīva ir saistoša, ir paredzētas tiesības uz privileģētu “pastāvīgās uzturēšanās statusu” tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi un pastāvīgi ES dalībvalstī nodzīvojuši piecus gadus ⁽¹¹³⁾. Uz šīm tiesībām attiecas nosacījumi par stabiliem un regulāriem ienākumiem, kā arī par apdrošināšanu slimības gadījumiem.

Lai iegūtu pastāvīgā iedzīvotāja statusu saskaņā ar Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas 5. panta 1. punkta a) apakšpunktu, trešo valstu valstspiederīgajiem jāparāda, ka viņiem ir stabili, regulāri un pietiekami ienākumi.

Piemērs. Lietā *X. pret Beļģiju* ⁽¹¹⁴⁾ EST paskaidroja, ka ienākumu izcelsme nav izšķirošais kritērijs, lai noteiktu, vai tie ir stabili, regulāri un pietiekami. Nav obligāti, lai personai pašai būtu šādi ienākumi, tos var nodrošināt arī trešā persona. EST izmantoja salīdzināmas prasības, kas ir noteiktas Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 7. panta 1. punkta b) un c) apakšpunktā.

⁽¹¹⁰⁾ ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, pēc būtības, 2009. gada 20. oktobris.

⁽¹¹¹⁾ ESTK, Secinājumi, 2011. gads, paziņojums par 17. panta 2. punkta interpretāciju.

⁽¹¹²⁾ ANO Cilvēktiesību komiteja, *Toussaint pret Kanādu*, paziņojums Nr. 2348/2014, 2018. gada 24. jūlija nostāja.

⁽¹¹³⁾ Skatīt arī EST 2012. gada 18. oktobra spriedumu lietā C-502/10, *Staatssecretaris van Justitie pret Mangat Singh*.

⁽¹¹⁴⁾ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-302/18, *X pret Belgische Staat*.

Līdzīgi nosacījumi tiem, kas ir izklāstīti Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvā, ir atrodami [Ģimenes atkalapvienošanas direktīvā](#) (2003/86/EK; skatīt [6. nodaļu](#) par ģimenēm). Kad EST paziņoja šīs prasības, tā nosliecās uz šauru interpretāciju. Tā uzskatīja, ka ES dalībvalstu rīcības brīvību nedrīkst izmantot tā, ka tas varētu apdraudēt direktīvas mērķi ⁽¹¹⁵⁾.

Kā teikts Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas 11. pantā, piešķirot pastāvīgā iedzīvotāja statusu, personai vairākās svarīgās jomās tiek nodrošināta attieksme, kas ir vienlīdzīga attieksmei pret valstspiederīgajiem (skatīt [9. nodaļu](#) par ekonomiskajām un sociālajām tiesībām).

Atbilstoši EST judikatūrai ES dalībvalstis nedrīkst noteikt pārmērīgas un nesamērīgas nodevas par uzturēšanās atļauju piešķiršanu tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir pastāvīgie iedzīvotāji, un viņu ģimenes locekļiem. Ar šādām nodevām tiktu apdraudēta direktīvas mērķa sasniegšana, mazinot tās efektivitāti.

Piemērs. Lietā *CGIL un INCA* ⁽¹¹⁶⁾ EST izskatīja nodevas 80–200 EUR apmērā noteikšanu par uzturēšanās atļaujas izdošanu vai atjaunošanu atkarībā no uzturēšanās atļaujas termiņa papildus iepriekšnoteiktajai nodevai 73,50 EUR par šādu atļauju, neņemot vērā termiņu. Tiesa norādīja, ka dalībvalstīm nav neierobežota rīcības brīvība noteikt nodevas trešo valstu valstspiederīgajiem par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu un ka dalībvalstis nedrīkst noteikt tādas nodevas, kas varētu radīt šķērslī Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvā paredzēto tiesību izmantošanai. EST secināja, ka nodevas ir nesamērīgas attiecībā pret direktīvā noteikto mērķi un ka tās var traucēt direktīvā noteikto tiesību īstenošanai.

Piemērs. EST spriedumā lietā *Eiropas Komisija pret Nīderlandi* ⁽¹¹⁷⁾ nolēma, ka Nīderlande neizpildīja tās pienākumu, kas noteikts Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvā, nosakot pārmērīgas un nesamērīgas nodevas (188–830 EUR apmērā) i) trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri vēlas saņemt pastāvīgā

⁽¹¹⁵⁾ EST 2010. gada 4. marta spriedums lietā C-578/08, *Rhimou Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken*, 52. punkts.

⁽¹¹⁶⁾ EST, C-309/14, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) pret Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze*, 2015. gada 2. septembris.

⁽¹¹⁷⁾ EST, C-508/10, *Eiropas Komisija pret Nīderlandes Karalisti*, 2012. gada 26. aprīlis.

iedzīvotāja statusu, ii) trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri saņēmuši pastāvīgā iedzīvotāja statusu citā ES dalībvalstī un vēlas izmantot savas uzturēšanās tiesības Nīderlandē, un iii) trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri vēlas atkalapvienoties. Konkrētāk, Tiesa norādīja, ka ES dalībvalstīm nav neierobežota rīcības brīvība noteikt nodevas trešo valstu valstspiederīgajiem par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu un ka ES dalībvalstis nedrīkst noteikt tādas nodevas, kas varētu radīt šķērslī ilgtermiņa uzturēšanās direktīvā paredzēto tiesību izmantošanai.

Saskaņā ar EST lemto ES dalībvalstis var noteikt integrācijas prasības trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir ieguvuši pastāvīgā iedzīvotāja statusu, tiktāl, ciktāl šīs prasības neapdraud direktīvā noteikto mērķu sasniegšanu ⁽¹¹⁸⁾.

EST arī izskaidroja ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas 13. panta nozīmi. Tas nedod iespēju ES dalībvalstīm piešķirt pastāvīgā iedzīvotāja statusu pēc labvēlīgākiem nosacījumiem, nekā noteikts direktīvā, bet drīzāk atļauj valstu shēmu līdzāspastāvēšanu ⁽¹¹⁹⁾.

ECTK – pastāvīga uzturēšanās parasti ir atzīta par faktoru, kas jāņem vērā, ja ir ierosināta izraidīšana (skatīt 4.4. sadaļu).

Piemērs. Lietā *Kurić un citi pret Slovēniju* ⁽¹²⁰⁾ ECT izskatīja Slovēnijas pastāvīgo iedzīvotāju reģistru un tādu bijušo Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas (SFRY) pilsoņu “dzēšanu” no reģistra, kuri joprojām bija pastāvīgie iedzīvotāji, taču nebija pieprasījuši Slovēnijas pilsonību noteiktajā 6 mēnešu laikposmā. “Dzēšanas” sekas bija vai nu bezvalstniecība, vai arī uzturēšanās tiesību zaudēšana ⁽¹²¹⁾. Ārvalstnieki, kuri nebija citu SFRY republiku pilsoņi, šādi netika ietekmēti. ECT atkārtoja, ka no reālas privātās un ģimenes dzīves neaizskaramības var izrietēt pozitīvas saistības, jo īpaši tādu ilgtermiņa migrantu, piemēram, prasītāju, gadījumā, kuri nelikumīgi “dzēsti” no pastāvīgo iedzīvotāju reģistra, tādējādi pārkāpjot ECTK 8. pantu. ECT arī konstatēja, ka dažādā attieksme pret ārvalstniekiem,

⁽¹¹⁸⁾ EST, C-579/13, P. un S. pret *Commissie Sociale Zekerheid Breda un College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen*, 2015. gada 4. jūnija.

⁽¹¹⁹⁾ EST, C-469/13, *Shamim Tahir pret Ministero dell'Interno, Questura di Verona*, 2014. gada 17. jūlijs, 39.–44. punkts.

⁽¹²⁰⁾ ECT virspalātas 2012. gada 26. jūnija spriedums lietā *Kurić un citi pret Slovēniju*, Nr. 26828/06.

⁽¹²¹⁾ Slovēnija nav pievienojusies Eiropas Padomes 2006. gada Konvencijai par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību (CETS Nr. 200).

kuru izcelsmes valsts nav *SFRY*, un ārvalstniekiem, kuri agrāk bijuši *SFRY* pilsoņi, bija uzskatāma par diskrimināciju, pārkāpjot Konvencijas 14. pantu, kas lasāms kopā ar 8. pantu.

Eiropas Padomes 1955. gada Eiropas Konvencijā par personu dzīvesvietu (*CETS* Nr. 19) ir noteikts uzlabots statuss visās dalībvalstīs tādām personām, kuras ir pastāvīgie iedzīvotāji, taču tikai tad, ja šīm personām ir Konvencijas dalībvalstu valstspiederība.

3.7. Turcijas valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – ar 1963. gadā parakstīto *Ankaras nolīgumu* un tam 1970. gadā pievienoto *Papildu protokolu* tika nostiprinātas toreizējās Eiropas Ekonomikas Kopienas (EEK) un Turcijas tirdzniecības un ekonomiskās attiecības, ņemot vērā Turcijas iespējamo pievienošanos EEK. Par šo nolīgumu ir pieņemti vairāk nekā 60 Eiropas Savienības Tiesas spriedumu. Nolīgums ir arī papildināts ar vairākiem Asociācijas padomes lēmumiem, no kuriem daži ir saistīti ar daudzu Turcijas valstspiederīgo statusu ES dalībvalstu teritorijā. *Asociācijas padomes lēmuma Nr. 1/80* 6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka Turcijas valstspiederīgie, kas ir likumīgi nodarbināti ES dalībvalstī, iegūst tiesības palikt šajā dalībvalstī.

Ankaras nolīgums nesniedz Turcijas valstspiederīgajiem būtiskas tiesības ieceļot vai uzturēties ES dalībvalstī. Tomēr pašnodarbinātas personas un pakalpojumu sniedzēji gūst labumu no klauzulas par atturēšanos no jebkādas darbības (Papildu protokola 41. pants). Atbilstoši šai klauzulai valstis nevar paredzēt jaunas un stingrākas procesuālās vai finanšu prasības papildus tām, kas jau tikušas piemērotas, kad nolīgums stājās spēkā ⁽¹²²⁾. Šīs tiesības neattiecas uz tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas izmantot – nevis sniegt – pakalpojumus ⁽¹²³⁾.

⁽¹²²⁾ EKT 2000. gada 11. maija spriedums lietā C-37/98, *Karaliene pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, ex parte Abdulnasir Savas*; EKT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā C-16/05, *Karaliene, Veli Tum un Mehmet Dari pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*; EST 2011. gada 21. jūlija spriedums lietā C-186/10, *Oguz pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

⁽¹²³⁾ EST virspalātas 2013. gada 24. septembra spriedums lietā C-221/11, *Leyla Ecem Demirkan pret Bundesrepublik Deutschland*.

Piemērs. Vairākās lietās ir skatītas prasības, ko piemēro tādiem Turcijas izcelsmes kravas automašīnu vadītājiem, kurus Turcijā nodarbina Turcijas uzņēmumi, lai tie vadītu automašīnas uz Vāciju. Šīs lietas attiecās uz Turcijas uzņēmumu tiesībām uz brīvību sniegt pakalpojumus ES dalībvalstīs. EKT spriedumā lietā *Abatay* ⁽¹²⁴⁾ nolēma, ka Vācija nedrīkst piemērot prasību par darba atļauju tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas sniegt pakalpojumus tās teritorijā, ja šāda atļauja netika prasīta jau tad, kad stājās spēkā klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības.

Lietā *Essent Energie Productie BV* ⁽¹²⁵⁾ Turcijas valstspiederīgie, kuri likumīgi uzturējās un strādāja Vācijā, tika nosūtīti uz Nīderlandi pakalpojumu sniegšanai. EST secināja, ka nav pieļaujams pieprasīt darba atļauju, lai šos darbiniekus padarītu pieejamus darbam no cita uzņēmuma, jo šie Turcijas valstspiederīgie necentās piekļūt darba tirgum Nīderlandē. Darba atļaujas pieprasīšana būtu līdzvērtīga jaunam pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumam.

Lietā *Soysal* ⁽¹²⁶⁾ attiecās uz pienākumu saņemt vīzu. EKT lēma, ka Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā ir liegts ieviest pienākumu saņemt vīzu ieceļošanai Vācijā tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas sniegt pakalpojumus Turcijas uzņēmuma vārdā, ja vīza netika prasīta laikā, kad protokols stājās spēkā. Tiesa uzskatīja, ka šo secinājumu neietekmē fakts, ka valsts tiesību akts, ar ko ieviesa pienākumu saņemt vīzu, bija Regulas (EK) Nr. 539/2001 īstenošanas tiesību akts (skatīt 1. nodaļu). Sekundārie ES tiesību akti ir jāinterpretē atbilstoši starptautiskajam nolīgumam, kurā iekļauta klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības.

EST spriedumā lietā *Oguz* ⁽¹²⁷⁾ uzskatīja, ka klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības neliedz ES dalībvalstīm izmantot valsts tiesību aktus, lai sodītu par pārkāpumiem imigrācijas jomā. Tomēr to, ka *Oguz* kungs

⁽¹²⁴⁾ EKT 2003. gada 21. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-317/01 un C-369/01, *Eran Abatay un citi un Nadi Sahin pret Bundesanstalt für Arbeit*.

⁽¹²⁵⁾ EST 2014. gada 11. septembra spriedums lietā C-91/13, *Essent Energie Productie BV pret Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*.

⁽¹²⁶⁾ EKT 2009. gada 19. februāra spriedums lietā C-228/06, *Mehmet Soysal un Ibrahim Savatli pret Bundesrepublik Deutschland*.

⁽¹²⁷⁾ EST 2011. gada 21. jūlija spriedums lietā C-186/10, *Tural Oguz pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, 46. punkts; EKT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā C-16/05, *Karaliene, Veli Tum un Mehmet Dari*.

astoņus gadus pēc tam, kad bija saņēmis atļauju ieejot un uzturēties valstī, kļuva par pašnodarbinātu personu, neievērojot valsts imigrācijas tiesību aktus, EST neuzskatīja par pārkāpumu.

Lieta *A, B, P* ⁽¹²⁸⁾ attiecās uz diviem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri pieprasīja uzturēšanās atļauju pēc darba uzsākšanas Nīderlandē, un trešais pieteikuma iesniedzējs apprecējās ar Turcijas un Nīderlandes valstspiederīgo, kura pieteicās uzturēšanās atļaujai saistībā ar ģimenes atkalapvienošanos. EST secināja, ka uzturēšanās atļaujas izsniegšana trešo valstu valstspiederīgajiem, tostarp Turcijas valstspiederīgajiem, kas ir atkarīga no to biometrisku datu ievākšanas un saglabāšanas, neveido “jaunu ierobežojumu” EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmumu Nr. 2/76 un Nr. 1/80 izpratnē. Tiesa lēma, ka mērķis novērst un apkarot identitātes un dokumentu viltošanu bija primārs iemesls sabiedrības interesēs, kas to attaisnoja.

Jaunākajās ES dalībvalstīs klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības attiecībā uz Turcijas pilsoņiem ir spēkā no datuma, kad šīs valstis pievienojās ES.

Ankaras nolīguma 1970. gada Papildu protokolā ir paredzētas vairākas tiesības, kas ir aplūkotas rokasgrāmatas [9. nodaļā](#) par ekonomisko un sociālo tiesību pieejamību. Par statusu jānorāda, ka Turcijas valstspiederīgajiem ir tiesības uzturēties teritorijā, kamēr tie izmanto savas sociālās un darba tirgus tiesības ⁽¹²⁹⁾.

Atbilstoši EEK un Turcijas Asociācijas padomes (skatīt rokasgrāmatas [6. nodaļu](#) par ģimenes dzīvi) Lēmumam 1/80 ģimenes locekļiem, tostarp tādiem, kuri nav Turcijas valstspiederīgie, ir tiesības uz privilēģētu attieksmi ⁽¹³⁰⁾. Uz šīm

⁽¹²⁸⁾ EST 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā C-70/18, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid v. A un citi*.

⁽¹²⁹⁾ EKT 2008. gada 18. decembra spriedums lietā C-337/07, *Altun pret Stadt Böblingen*, 21. punkts; EKT 1997. gada 23. janvāra spriedums lietā C-171/95, *Recep Tetik pret Land Berlin*, 48. punkts; Eiropas Padomes 1955. gada Eiropas Konvencija par personu dzīvesvietu, 2. pants: “katra līgumslēdzēja puse [tostarp Turcija un daudzas citas ES dalībvalstis], ciktāl atļauj tās ekonomiskie un sociālie apstākļi, veicina pārējo līgumslēdzēju valstspiederīgo paildzinātu vai pastāvīgu uzturēšanos tās teritorijā”.

⁽¹³⁰⁾ EST 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-451/11, *Natthaya Dülger pret Wetteraukreis*.

tiesībām neattiecas nosacījumi par iemeslu, kura dēļ Turcijas valstspiederīgajam sākotnēji piešķirtas ieceļošanas un uzturēšanās tiesības uzņēmējā ES dalībvalstī.

Piemērs. EKT spriedumā lietā *Altun* ⁽¹³¹⁾ uzskatīja, ka Turcijas pilsoņa iegūtās tiesības uzturēties ES dalībvalstī un tādējādi arī tiesības bēgla statusā iesaistīties valsts darba tirgū neliedza viņa ģimenes loceklim izmantot Asociācijas padomes Lēmumā 1/80 paredzētās tiesības. Turklāt spriedumā lietā *Kahveci* ⁽¹³²⁾ EST precizēja, ka Turcijas izcelsmes darba ņēmēja ģimenes locekļi joprojām var pieprasīt attiecīgajā lēmumā piešķirtās tiesības, ja darba ņēmējs, saglabājot Turcijas pilsonību, ir ieguvis uzņēmējas ES dalībvalsts pilsonību.

3.8. Lielbritānijas valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – Apvienotajai Karalistei izstājoties no Eiropas Savienības, Lielbritānijas valstspiederīgie kļuva par trešās valsts valstspiederīgajiem kopš 2020. gada 1. februāra. Izstāšanās līgumā tika noteikts pārejas laiks līdz 2020. gada 31. decembrim (kuru drīkst arī pagarināt), un tā laikā Apvienotajai Karalistei paliek saistoši ES tiesību akti ⁽¹³³⁾. Tas nozīmē, ka izturēšanās pret Lielbritānijas valstspiederīgajiem ir tāda pati kā pret citiem ES pilsoņiem. Pēc pārejas laika beigām to tiesības un pienākumi būs atkarīgi no jebkura līguma, kuru ES var noslēgt ar Apvienoto Karalisti.

3.9. EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības, kā arī tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuru ģimenes locekļi ir ES valstspiederīgie, kas ir izmantojuši savas

⁽¹³¹⁾ EKT 2008. gada 18. decembra spriedums lietā C-337/07, *Altun pret Stadt Böblingen*, 50. punkts

⁽¹³²⁾ EST 2012. gada 29. marta spriedums apvienotajās lietās C-7/10 un C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie pret Tayfun Kahveci un Osman Inan*.

⁽¹³³⁾ Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, OV 2020 L 29/7, 126.–127. punkts.

tiesības uz brīvu pārvietošanos, atbilstoši noteiktiem nosacījumiem ir tiesības ieceļot un uzturēties ES dalībvalsts teritorijā, lai pavadītu vai pievienotos attiecīgajam EEZ valstu, Šveices vai ES pilsonim ⁽¹³⁴⁾. Šīs tiesības var tikt neievērotas tikai ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību un sabiedrības veselību saistītu iemeslu dēļ.

Šīs tiesības nodrošina arī tiesības uz uzturēšanās dokumentiem, kas apliecina šo personu statusu. Atbilstoši *Brīvas pārvietošanās direktīvas* (2004/38/EK) 10. panta 1. punktam trešās valsts valstspiederīgā ģimenes locekļu uzturēšanās atļaujas jāizsniedz ne vēlāk kā 6 mēnešu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas un apstiprinājums par pieteikšanos uzturēšanās atļaujai jāizsniedz nekavējoties.

ECTK – neizsniedzot trešās valsts valstspiederīgajam uzturēšanās atļauju, uz ko šai personai ir tiesības atbilstoši ES tiesību aktiem, var tikt pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Spriedumā lietā *Aristimuño Mendizabal pret Franciju* ⁽¹³⁵⁾ ECT secināja, ka Francijas iestādes, izsniedzot uzturēšanās atļauju pārmērīgi novēloti, t. i., pēc vairāk nekā 14 gadiem, ir pārkāpušas ECTK 8. pantā paredzētās prasītājas tiesības. ECT norādīja, ka prasītājai bija tiesības saņemt šo atļauju gan atbilstoši ES, gan Francijas tiesību aktiem.

3.10. Bezvalstnieki un pilsonības vai dokumentu zaudēšana

Ne ES tiesību aktos, nedz arī ECTK nav noteikumu par pilsonības iegūšanu. Šī joma ir valstu kompetencē. Tomēr pastāv daži valstu rīcības ierobežojumi attiecībā uz pilsonības zaudēšanu.

⁽¹³⁴⁾ Skatīt ar EEZ un Šveici noslēgtos nolīgumus (skatīt 5. un 6. zemsvītras piezīmi) un *Brīvas pārvietošanās direktīvu* (Direktīva 2004/38/EK, OV L 158, 2004., 77. lpp.).

⁽¹³⁵⁾ ECT 2006. gada 17. janvāra spriedums lietā *Aristimuño Mendizabal pret Franciju*, Nr. 51431/99.

ES tiesību sistēma – ES dalībvalstis ir pilnvarotas izdot noteikumus par pilsonības iegūšanu un zaudēšanu, kas ietver arī ES pilsonību, kā arī pilsonības piešķirtās papildu tiesības. LESD 20. pantā ir paredzēta Savienības pilsonība, taču ES pilsonības sniegtās priekšrocības ir pieejamas tikai tādām personām, kas ir kādas ES dalībvalsts pilsoņi ⁽¹³⁶⁾.

Tomēr pilsonības zaudēšanas gadījumā var tikt piemēroti ES tiesību akti, ja ir zaudētas arī ES tiesības. LESD 67. panta 2. punktā ir noteikts, ka izturēšanās pret bezvalstniekiem ir tāda pati kā pret trešo valstu valstspiederīgajiem.

Piemērs. Lietā *Rottmann* ⁽¹³⁷⁾ *Dr. Rottmann* piedzimstot bija Austrijas pilsonis. Pēc tam, kad viņu Austrijā apsūdzēja krāpšanā vainu pastiprinošos apstākļos saistībā ar aroddarbību, viņš pārcēlās uz Vāciju, kur pieteicās naturalizācijai. Atbilstoši tiesību aktiem, saņemot Vācijas pilsonību, viņš zaudēja Austrijas pilsonību. Kad Austrijas iestādes informēja Vācijas iestādes par to, ka Austrijā ir izdots *Dr. Rottmann* apcietināšanas orderis, Vācijas iestādes centās anulēt prasītāja Vācijas pilsonību, jo viņš to bija ieguvis ar viltu. Tomēr ar šo lēmumu viņš tika padarīts par bezvalstnieku. Tiesa, kas iesniedza lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, vēlējās noskaidrot, vai uz šo lietu attiecas ES tiesību akti, jo, kļūstot par bezvalstnieku, *Dr. Rottmann* zaudētu arī Savienības pilsonību. EST nosprieda, ka uz ES dalībvalsts lēmumu atņemt personai pilsonību, ciktāl tas ietver ES pilsoņa statusa un ar to saistīto tiesību zaudēšanu, attiecas ES tiesību aktu darbības joma un tāpēc tam ir jāatbilst šo tiesību aktu principiem. EST secināja, ka dalībvalsts drīkst atcelt pilsonību, kas iegūta ar viltu, arī tad, ja šī persona tāpēc zaudē ne tikai attiecīgās dalībvalsts, bet arī Savienības pilsonību. Tomēr šādam lēmumam jāatbilst samērīguma principam, un tas cita starpā nozīmē, ka ir jāpiešķir saprātīgs laikposms, kurā attiecīgajai personai atgūt izcelsmes dalībvalsts pilsonību.

⁽¹³⁶⁾ LESD 20. panta 1. punktā: "Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj valsts pilsonību"; EKT 1992. gada 7. jūlija spriedums lietā C-369/90, *Mario Vicente Micheletti un citi pret Delegación del Gobierno en Cantabria*; EKT 2001. gada 20. februāra spriedums lietā C-192/99, *Karaliene pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, ex parte: Manjit Kaur, iestājpilsoņa: Justice*.

⁽¹³⁷⁾ EST virspalātas 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-135/08, *Janko Rottmann pret Freistaat Bayern*, 41.–45. punkts.

Piemērs. Lietā *Tjebbes* ⁽¹³⁸⁾ tika izskatīti Nīderlandes tiesību akti, ar ko paredzēja automātisku valstspiederības zaudēšanu Nīderlandes valstspiederīgajiem, kas dzīvoja ārpus Nīderlandes 10 vai vairāk gadus. Denaturalizētu personu bērni arī zaudēja Nīderlandes valstspiederību saskaņā ar 10 gadu noteikumu. Ņemot vērā *Rottmann* lietu, EST noteica, ka lēmumam par valstspiederības atcelšanu jāatbilst samērīguma principam. EST uzskatīja, ka valsts iestādēm jāveic individuāla pārbaude, lai noteiktu, vai ES dalībvalsts valstspiederības zaudēšanas, kas ietver ES pilsonības zaudējumu, sekas var nesamērīgi ietekmēt attiecīgās personas ģimenes un profesionālās dzīves normālu attīstību. Turklāt jābūt pieejamam tiesiskās aizsardzības līdzeklim valstspiederības atjaunošanai, ja pasākums tiek uzskatīts par nesamērīgu.

ECTK – nav paredzētas tiesības saņemt valsts pilsonību ⁽¹³⁹⁾. Tomēr ECT ir noteikusi, ka, patvaļīgi noraidot pilsonības pieteikumu, kā arī zaudējot pilsonību, var tikt pārkāpts Konvencijas 8. pants, jo šāds noraidījums vai zaudējums var ietekmēt personas privāto dzīvi ⁽¹⁴⁰⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *Genovese pret Maltu* ⁽¹⁴¹⁾ ECT izskatīja Maltas pilsonības nepiešķiršanu bērnam, kurš ārvalstīs ir ārpus Maltas dzimis sievietei, kura nav Maltas pilsoņe, bet kura likumīgi atzītais tēvs ir Maltas pilsonis. Ja Konvencijas 8. pantu skatītu atsevišķi, pilsonības pieteikuma noraidījums pats par sevi nebūtu uzskatāms par šā panta pārkāpumu, taču Tiesa uzskatīja, ka noraidījuma ietekme uz prasītāja sociālo identitāti paplašināja 8. panta vispārīgo darbības jomu un tvērumu un ka, ņemot vērā noraidījuma patvaļīgo un diskriminējošo būtību, tika pārkāpts ECTK 8. pants, kas lasāms kopā ar 14. pantu.

⁽¹³⁸⁾ EST virspalātas 2019. gada 12. marta spriedums lietā C-221/17, *Tjebbes un citi pret Minister van Buitenlandse Zaken*.

⁽¹³⁹⁾ Eiropas Cilvēktiesību komisija, 1985. gada 1. jūlija lēmums lietā *K. un W. ģimene pret Nīderlandi* (dec.), Nr. 11278/84.

⁽¹⁴⁰⁾ ECT 1999. gada 12. janvāra spriedums lietā *Karashev pret Somiju* (dec.), Nr. 31414/96; ECT virspalātas 2003. gada 9. oktobra spriedums lietā *Slivenko pret Latviju*, Nr. 48321/99; ECT 2005. gada 17. marta spriedums lietā *Kuduzović pret Slovēniju* (dec.), Nr. 60723/00; ECT 2016. gada 21. jūnija spriedums lietā *Ramadan pret Maltu*, Nr. 76136/12, 85. punkts; ECT 2017. gada 7. februāra spriedums lietā *K2 pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 42387/13.

⁽¹⁴¹⁾ ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Genovese pret Maltu*, Nr. 53124/09.

Piemērs. Lietā *Hoti pret Horvātiju* ⁽¹⁴²⁾ prasītājs bija Kosovā dzimis bezvalstnieks, kurš dzīvoja un strādāja Horvātijā kopš 1979. gada. Horvātija 2014. gadā atteicās pagarināt viņa pagaidu uzturēšanās atļauju, jo viņš nevarēja uzrādīt derīgu ceļošanas dokumentu. ECT konstatēja, ka tādiem bezvalstniekiem kā prasītājs tika pieprasīts izpildīt pienākumus, kurus sava statusa dēļ viņi nevarēja izpildīt, kas konkrētajā gadījumā bija derīga ceļošanas dokumenta uzrādīšana, lai pieteiktos pastāvīgai uzturēšanās atļaujai Horvātijā. Tiesa arī novēroja, ka Horvātijas iestādes neatlaidīgi pieprasīja pieteikuma iesniedzējam iegūt ceļošanas dokumentu no Kosovas iestādēm, lai gan viņa bezpavalstniecība bija acīmredzama no dzimšanas apliecībā norādītā. Tā rezultātā Horvātija neizpildīja tās pozitīvo pienākumu nodrošināt efektīvu un pieejamu procedūru, kas dotu iespēju noteikt prasītāja statusu Horvātijā, pienācīgi ņemot vērā viņa tiesības uz privāto dzīvi saskaņā ar ECTK 8. pantu.

Svarīgākie aspekti

- Statuss un dokumenti bieži nodrošina nepilsoņiem piekļuvi darba tirgum, kā arī privātajiem un publiskajiem pakalpojumiem (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- ES Pamattiesību hartā ir skaidri garantētas patvēruma tiesības. Lai gan ECTK nav garantētas tiesības saņemt patvērumu, izraidītājam valstij var būt jāatturas no tādas personas piespiedu izraidīšanas, kurai galamērķa valstī draud nonāvēšana vai nežēlīga izturēšanās (skatīt [3.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem patvēruma meklētājiem ir tiesības uzturēties uzņēmējas valsts teritorijā, kamēr nav pieņemts galīgais lēmums par to patvēruma pieteikumu, un viņiem ir jāsaņem dokuments, kas ļauj viņiem uzturēties dalībvalstī, kamēr tiek izskatīts patvēruma pieteikums (skatīt [3.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem atzītiem bēgļiem un alternatīvās aizsardzības saņēmējiem ir jāizsniedz gan uzturēšanās atļauja, gan ceļošanas dokumenti (skatīt [3.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesībām un ECTK cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības saņemt uzturēšanās atļauju, lai atvieglotu to sadarbību ar policiju. ES tiesību aktos un ECTK valstīm var tikt prasīts veikt konkrētus šo personu aizsardzības pasākumus (skatīt [3.3. sadaļu](#)).

⁽¹⁴²⁾ ECT 2018. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Hoti pret Horvātiju*, Nr. 63311/14. Skatīt arī ECT 2020. gada 12. maija spriedumu lietā *Sudita Keita pret Ungāriju*, Nr. 42321/15.

- Atbilstoši Atgriešanas direktīvai ES dalībvalstīm ir vai nu jālegalizē nelikumīgā situācijā nonākušu trešo valstu valstspiederīgo stāvoklis, vai arī jāpieņem lēmums par viņu atgriešanu (skatīt [3.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK, neatzīstot migranta statusu vai neizsniedzot viņam vai viņai dokumentus, var tikt pārkāpts Konvencijas 8. pants (skatīt [3.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi un pastāvīgi ES dalībvalstī nodzīvojuši 5 gadus, ir tiesības uz privilēģētu statusu (pastāvīgu uzturēšanos) (skatīt [3.6. sadaļu](#)).
- Turcijas valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem nevar piemērot tādas nosacījumus par pašnodarbinātību vai pakalpojumu sniegšanu, kas ir stingrāki par tiem nosacījumiem, kuri bija spēkā Ankaras nolīguma 1970. gada Papildu protokola pieņemšanas brīdī. Darba ņēmējiem, kuri ir Turcijas pilsoņi, un viņu ģimenes locekļiem ir privilēģētas uzturēšanās tiesības (skatīt [3.7. sadaļu](#)).
- Apvienotajai Karalistei izstājoties no ES (2020. gada 1. februārī), Lielbritānijas valstspiederīgie kļuva par trešās valsts valstspiederīgajiem (skatīt [3.8. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem, ja EEZ, Šveices vai ES valstspiederīgie izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, viņu ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, ir tiesības uz privilēģētu statusu (skatīt [3.9. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos un ECTK nav noteikumu par pilsonības saņemšanu vai zaudēšanu, taču, ja zaudējot pilsonību, tiek zaudētas arī ES tiesības, var tikt piemēroti ES tiesību akti (skatīt [3.10. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

4

Patvēruma meklētāja statusa noteikšana un pārvietošanas šķēršļi – saturiskie aspekti

ES	Aptvertie jautājumi	EP
LESD 78. pants un ES Pamattiesību hartas 18. pants (patvēruma tiesības), abos tiesību aktos ir atsaucies uz ANO Konvenciju par bēgļa statusu, kurā šis princips paredzēts 33. pantā ES Pamattiesību harta, 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)	Neizraidīšanas princips	ECTK 3. pants ECT skaidrojumā lietā <i>Soering pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 14038/88, 1989. gads (izraidīšana, kas izraisa pakļautību nežēlīgas izturēšanās iespējai) ECTK, 2. pants (tiesības uz dzīvību) ECT virspalātas 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Itāliju</i>, Nr. 37201/06 (absolūts aizliegums veikt atgriešanu, ja personai draud spīdzināšana)
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) 4. pants	Riska novērtēšana	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07 (kā novērtēt reāla riska esamību vispārējas vardarbības situācijās un attiecībā uz humanitārajiem apstākļiem) ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Salah Sheekh pret Nīderlandi</i>, Nr. 1948/04 (vajātu grupu locekļu pierādīšanas pienākums)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT virspalātas 2016. gada spriedums lietā <i>J.K. un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 59166/12, un <i>F.G. pret Zviedriju</i> , Nr. 43611/11 (pierādīšanas pienākums)
Dublinas regula, Regula (ES) 604/2013 EST virspalātas 2011. gada spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 <i>N.S. un M.E.</i> (pārsūtīšana atbilstoši Dublinas regulai)	Pārsūtīšana atbilstoši Dublinas regulai	ECT virspalātas 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> , Nr. 30696/09 (atgriešana neatbilstošos apstākļos no vienas ES dalībvalsts citā) ECT virspalātas 2014. gada spriedums lietā <i>Tarakhel pret Šveici</i> , Nr. 29217/12 (individuālās garantijas)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 5. un 9. pants	Smagi slimu personu izraidīšana	ECT 1997. gada spriedums lietā <i>D. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 30240/96 (nedziedināmi slima cilvēka izraidīšana) ECT virspalātas 2016. gada spriedums lietā <i>Paposhvili pret Beļģiju</i> , Nr. 41738/10 (nenovēršamas nāves draudu neesamība)
	Diplomātiskās garantijas	ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Ramzy pret Īslandi</i> , Nr. 25424/05 (nepietiekamas garantijas) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8139/09 (pieņemamas garantijas)
ES Pamattiesību hartas 18. pants (patvēruma tiesības) Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) EKT virspalātas 2009. gada spriedums lietā C-465/07 <i>Elgafaji</i> (alternatīvā aizsardzība)	Patvēruma noteikšana (bēgļa statuss un alternatīvā aizsardzība)	

ES	Aptvertie jautājumi	EP
EST virspalātas 2014. gada spriedums lietā C-542/13, <i>M'Bodj</i> (alternatīvā aizsardzība un smaga slimība) Izslēgšana no aizsardzības darbības jomas: EST virspalātas 2010. gada spriedums apvienotajās lietās C-57/09 un C-101/09, <i>B un D</i> EST virspalātas 2017. gada spriedums lietā C-573/14, <i>Lounani</i> (terorisms) EST 2018. gada spriedums lietā C-369/17, <i>Ahmed</i> (alternatīvā aizsardzība) Aizsardzības izbeigšana: EST virspalātas 2010. gada spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, <i>Abdulla</i> ES Pamattiesību harta, 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)		
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) 8. pants	Iekšēja pārcelšana	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07 (kā novērtēt nežēlīgas izturēšanās risku pārcelšanas aizsardzības gadījumos)
ES Pamattiesību harta, 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)	Kolektīvas izraidīšanas aizliegums	ECTK, Protokols Nr. 4, 4. pants (ārzemnieku kolektīvas izraidīšanas aizliegums) ECT 2002. gada spriedums lietā <i>Čonka pret Beļģiju</i>, Nr. 51564/99 (izraidīšana bez individuāla novērtējuma) ECT virspalātas 2012. gada spriedums lietā <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i>, Nr. 27765/09 (kolektīva izraidīšana starptautiskajos ūdeņos)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT virspalātas 2020. gada spriedums lietā <i>N.D. un N.T. pret Spāniju</i> , Nr. 8675/15 un Nr. 8697/15 (žoga uz robežas postīšana)
	Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām	ECT virspalātas 2005. gada spriedums lietā <i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> , Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99 (acīmredzams taisnīgas tiesas neievērošanas risks, kas būtu pretrunā ECTK 6. pantam)
Pastāvīgie iedzīvotāji: Ilgttermiņa uzturēšanās direktīvas (2003/109/EK) 12. pants EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 28. pants EST virspalātas 2013. gada spriedums lietā C-300/11 ZZ (paziņošanas pienākumi) Turcijas valstspiederīgie: EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmums 1/80, 14. panta 1. punkts EKT 2007. gada spriedums lietā C-349/06, <i>Polat</i> (pasākumi, kas pilnvaro Turcijas valstspiederīgo tiesību ierobežošanu)	Trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu	

Ievads

Šajā nodaļā apskatīts, kad atbilstoši ES tiesību aktu un/vai ECTK prasībām nedrīkst vai nevar veikt personas piespiedu izraidīšanu no valsts.

Atbilstoši ECTK **absolūti** piespiedu izraidīšanas **šķēršļi** pastāv vismaz tad, ja ar personas piespiedu izraidīšanu tiktu pārkāptas absolūtās tiesības, kas garantētas 2. pantā (tiesības uz dzīvību) un 3. pantā (spīdzināšanas, cietsirdīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas aizliegums). ECTK 15. pantā ir noteiktas tiesības, kas ir absolūtas un no kurām nedrīkst atkāpties.

Gandrīz absolūti piespiedu izraidīšanas **šķēršļi** pastāv vispārīga aizlieguma izņēmumu gadījumā, piemēram, atbilstoši [1951. gada Ženēvas Konvencijai](#) un [Kvalificēšanas direktīvai](#) (2011/95/ES). Abos instrumentos ir atļauts ārkārtas apstākļos piemērot bēgļa piespiedu izraidīšanas aizlieguma izņēmumus.

Neabsolūti šķēršļi pastāv, lai panāktu personas privāto interešu vai tiesību un publisko vai valsts interešu līdzsvaru, piemēram, ja ar personas piespiedu izraidīšanu tiktu izjaukta ģimene (skatīt [4.3. sadaļu](#)).

4.1. Patvēruma tiesības un neizraidīšanas princips

ES patvēruma tiesību sākumpunkts ir [1951. gada Ženēvas Konvencija](#) un tās [1967. gada Protokols](#), un pašreiz tie lielā mērā ir iekļauti ES tiesību aktos ar [Kvalificēšanas direktīvu](#) (2011/95/ES). Īpašs līgums, kas attiecas tieši uz bēgļu tiesībām, ir 1951. gada Ženēvas Konvencija. Neizraidīšanas princips ir bēgļu aizsardzības pamatelements ⁽¹⁴³⁾. Tas nozīmē, ka būtībā bēgļus nevar nosūtīt atpakaļ uz valsti, kurā tiem ir pamats bailēm no vajāšanas.

⁽¹⁴³⁾ Atbilstoši starptautiskajiem tiesību aktiem par cilvēktiesībām neizraidīšanas principa nozīme ir plašāka, nekā paredzēts 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. panta 1. punktā, jo neizraidīšanas pienākumi ir paredzēti arī ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem 3. pantā, kā arī vispārīgajos starptautiskajos tiesību aktos, tostarp Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 7. pantā. Skatīt UNHCR (2007. gads), *Konsultatīvais atzinums par to, kā eksteritoriāli piemērot neizraidīšanas pienākumus, kas izriet no 1951. gada Konvencijas par bēgļa statusu un tās 1967. gada Protokola*.

1951. gada Ženēvas konvencijas 33. panta 1. punktā ir noteikts: "Neviena dalībvalsts nekādā gadījumā neizraida vai neatgriež bēgli ("izraidīto") uz tās valsts robežu, kuras teritorijā viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem."

Neatgriešanas princips attiecas gan uz atgriešanu izcelsmes valstī, gan uz atgriešanu jebkurā valstī, kur bēglis piedzīvotu vajāšanu. Visas ES un Eiropas Padomes dalībvalstis ir 1951. gada Ženēvas Konvencijas puses, savukārt Turcija piemēro Konvenciju tikai attiecībā uz bēgļiem no Eiropas ⁽¹⁴⁴⁾. UNHCR ir izdevis *Rokasgrāmatu par procedūrām un kritērijiem bēgļa statusa noteikšanai un starptautiskās aizsardzības vadlīnijām*, kas pēdējo reizi tika atjaunināta 2019. gada februārī attiecībā uz 4.1.1.–4.1.8. un 5.1. sadaļā aplūkoto jautājumiem ⁽¹⁴⁵⁾.

ES tiesību sistēma – LESD 78. pants nosaka, ka ES jānodrošina patvēruma, alternatīvās aizsardzības un pagaidu aizsardzības politika, "ievērojot atbilstību neizraidīšanas principam. Šai politikai jāatbilst [1951. gada Ženēvas Konvencijai un tās Protokolam] un citiem attiecīgiem nolīgumiem", piemēram, ECTK, ANO Konvencijai par bērna tiesībām (CRC), ANO Konvencijai pret spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu, ICCPR un Starptautiskajam paktam par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Isteņojot šo politiku, ir pieņemti ES patvēruma *acquis* pasākumi, tostarp Dublīnas regula (Regula (ES) Nr. 604/3), Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES), Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES) un Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES). ES patvēruma *acquis* neattiecas vai tikai daļēji attiecas uz Dāniju un Īriju (skatīt 1. pielikumu).

Piemērs. EST spriedumā lietā *Aydin Salahadin Abdulla un citi*, komentējot Kvalificēšanas direktīvas īstenošanu, uzsvēra, ka "no Direktīvas preambulas trešā, sešpadsmitā un septiņpadsmitā apsvēruma izriet, ka 1951. gada Ženēvas Konvencija veido pamatu bēgļu aizsardzības starptautiski tiesiskajam režīmam un ka Direktīvas noteikumi, kas attiecas uz bēgļa statusa

⁽¹⁴⁴⁾ Turcija saglabā ģeogrāfisku atrunu atbilstoši Konvencijas 1. panta B punktam, kurā tās pienākumi attiecināti uz cilvēkiem, ko ietekmējuši Eiropā norisinājušies notikumi.

⁽¹⁴⁵⁾ UNHCR (2019. gads) *Rokasgrāmata par procedūrām un kritērijiem bēgļa statusa noteikšanai un starptautiskās aizsardzības vadlīnijām saskaņā ar 1951. gada Konvenciju un 1967. gada Protokolu saistībā ar bēgļu statusu*, UNHCR, Ženēva.

piešķiršanas nosacījumiem, kā arī uz tā saturu, ir pieņemti, lai palīdzētu dalībvalstu kompetentajām iestādēm piemērot šo konvenciju, pamatojoties uz kopīgiem jēdzieniem un kritērijiem” (¹⁴⁶).

Ar Kvalificēšanas direktīvu (2011. gada pārskatītā versija) (¹⁴⁷) ES tiesību aktos tika noteikts kopēju standartu kopums, lai personas kvalificētu kā bēgļus vai kā tādās personas, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība. Tajā iekļautas arī ar šo aizsardzību saistītās tiesības un pienākumi, kuru pamatelements ir 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. pantā noteiktais neizraidīšanas princips.

Tomēr ne 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. pantā, ne arī Kvalificēšanas direktīvas 17. un 21. pantā šāda izraidīšana nav absolūti aizliegta. Attiecīgajos pantos ir atļauta bēgļa piespiedu izraidīšana sevišķos ārkārtas apstākļos, proti, tad, ja persona rada draudus uzņēmējas valsts drošībai vai ja pēc smaga nozieguma izdarīšanas šī persona apdraud sabiedrību.

ES Pamattiesību hartas 18. pantā ir garantētas patvēruma tiesības, tostarp neizraidīšanas principa ievērošana. Hartas 19. pantā ir noteikts, ka nevienu nedrīkst pārvietot, izraidīt vai izdot valstij, kur attiecīgo personu sodīs ar nāvi, spīdzinās vai citādi necilvēcīgi vai pazemojoši pret viņu izturēsies vai sodīs. Hartas skaidrojumā norādīts, ka 19. panta 2. punkts ietver attiecīgo ECT judikatūru par ECTK 3. pantu (¹⁴⁸).

EST secināja, ka bēgļiem ir nodrošināta lielāka aizsardzība saskaņā ar ES tiesību aktos noteikto neizraidīšanas principu, jo jebkura veida pārvietošanai saskaņā ar Kvalificēšanas direktīvu jāatbilst patvēruma tiesībām un neizraidīšanas principam, kā noteikts ES Pamattiesību hartas 4. pantā un 19. panta 2. punktā (¹⁴⁹).

(¹⁴⁶) EST 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08 un C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland*, 52. punkts; EST virspalātas 2010. gada 17. jūnija spriedums lietā C-31/09, *Nawras Bolbol pret Bevāndorlāsi és Állampolgársági Hivatal*, 37. punkts; EST 2019. gada 23. maija spriedums lietā C-720/17, *Mohammed Bilali pret Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, 54. punkts.

(¹⁴⁷) Direktīva 2011/95/ES (OV L 337, 2011, 9. lpp.).

(¹⁴⁸) Skatīt paskaidrojumus saistībā ar Pamattiesību hartu (2007/C 303/02); ECT 1996. gada 17. decembra spriedums lietā *Ahmed pret Austriju*, Nr. 25964/94; ECT 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Soering pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 14038/88.

(¹⁴⁹) EST virspalātas 2019. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-391/16, C-77/17 un C-78/17, *M pret Ministerstvo vnitra; X un X pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, 94.–95. punkts.

ECTK – 2. un 3. pants absolūti aizliedz atgriezt personu, kura saskartos ar reālu izturēšanās risku pretēji jebkurai no šiem noteikumiem. Tas atšķiras no vajāšanas riska, pamatojoties uz vienu no 1951. gada Ženēvas Konvencijā noteiktiem iemesliem.

ECT uzskata, ka ECTK 3. pantā ir ietverta viena no demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām, un tajā tiek absolūti aizliegta spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša attieksme vai sodīšana neatkarīgi no upura rīcības, lai cik nevēlama vai bīstama tā nebūtu. Saskaņā ar 3. pantu valsts atbildība tiks iesaistīta, ja tiek veikta jebkāda piespiedu izraidīšana, par kuru tiek norādīti iemesli, kas liek uzskatīt, ka attiecīgajai personai pastāvēja reāls risks tikt pakļautai spīdzināšanai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodīšanai valstī, kur tā tika atgriezta ⁽¹⁵⁰⁾.

Piemērs. Lietā *Saadi pret Itāliju* ⁽¹⁵¹⁾ iesniedzējs bija Tunisijas valstspiederīgais, kuram, neatrodoties Tunisijā, bija piespriests 20 gadus ilgs ieslodzījums par dalību teroristu organizācijā. Iesniedzējs arī bija notiesāts Itālijā par sazvērestību. ECT uzskatīja, ka tas, ka iesniedzējs, iespējams, nopietni apdraudēja sabiedrību, nekādā veidā nemazināja risku piedzīvot kaitējumu piespiedu izraidīšanas gadījumā. Turklāt uzticamos ziņojumos par cilvēktiesībām bija fiksēta nežēlīga izturēšanās pret ieslodzītajiem Tunisijā, jo īpaši pret tādām personām, kas notiesātas par terorismu. Šo risku nenovērsa arī šajā gadījumā sniegtās diplomātiskās garantijas. Tāpēc Tiesa uzskatīja, ka bija pietiekams pamatojums uzskatīt, ka, izraidot piespiedu kārtā iesniedzēju uz Tunisiju, viņam tiktu radīts reāls risks piedzīvot ECTK 3. pantam neatbilstošu izturēšanos.

Piemērs. Lietā *Abdulle pret Tieslietu ministru* ⁽¹⁵²⁾ Maltas civiltiesā nolēma, ka, izraidot piespiedu kārtā uz Lībiju patvēruma meklētājus, kuri pēc tam tika ieslodzīti un spīdzināti, Malta pārkāpa ECTK 3. pantu un Maltas konstitūcijas 36. pantu.

⁽¹⁵⁰⁾ ECT 2018. gada 1. februāra spriedums lietā *M.A. pret Franciju*, Nr. 9373/15; ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04, 135. punkts; ECT 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Soering pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 14038/88; ECT 1991. gada 30. oktobra spriedums lietā *Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13163/87 un 4 citi.

⁽¹⁵¹⁾ ECT virspalātas 2008. gada 28. februāra spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06. Skatīt arī ECT 2012. gada 27. marta spriedumu lietā *Mannai pret Itāliju*, Nr. 9961/10.

⁽¹⁵²⁾ Malta, Konstitucionālā jurisdikcija (*Gurisdizzjoni Kostituzzjonali*), *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et pret Ministru tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla* (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali), Nr. 56/2007, 2011. gada 29. novembris.

4.1.1. Iespējamie riski saskaņā ar ES tiesībām

ES tiesību sistēma – **Kvalificēšanas direktīvā** ir paredzēta aizsardzība pret izraidīšanu. Personas ir tiesīgas saņemt bēgļa statusu (skatīt **3. nodaļu** par statusu un ar to saistītajiem dokumentiem), ja tām pastāv pamatotas bailes no vajāšanas **1951. gada Ženēvas Konvencijas** 1. panta A punkta izpratnē. Atbilstoši Kvalificēšanas direktīvas 9. pantam vajāšanas darbībai jābūt:

- a) “pietiekami smagai tās rakstura vai biežuma dēļ, lai tā veidotu cilvēka pamattiesību smagu pārkāpumu, jo īpaši tādu tiesību, no kuru aizsardzības nevar atkāpties saskaņā ar [ECTK] 15. panta 2. punktu; vai
- b) vairāku pasākumu, tostarp cilvēktiesību pārkāpumu, akumulācijai, kas ir pietiekami smagi, lai ietekmētu individu līdzigā veidā, kā minēts a) apakšpunktā”.

Kvalificēšanas direktīvas 9. pantā arī ir precizēts, ka vajāšana var notikt dažādi, tostarp kā fiziskas vai garīgas vardarbības darbības, administratīvi vai tiesiski pasākumi (piemēram, tiesību akti, ar kuriem aizliedz homoseksualitāti vai reliģijas brīvību), un “darbības, kas īpaši vērstas pret kādu dzimumu vai pret bērniem”. Piemēram, var uzskatīt, ka no vajāšanas cieš cilvēku tirdzniecības upuri. Dažādos iepriekš uzskaitītos vajāšanas veidus un darbības jāvar piedēvēt vienam no pieciem **vajāšanas iemesliem**, kas atvasināti no 1951. gada Ženēvas Konvencijas: rase, valstspiederība, reliģija, dalība konkrētā sociālajā grupā un politiskā nostāja. Šie pieci vajāšanas iemesli ir iekļauti arī Kvalificēšanas direktīvas 10. pantā, kura pārstrādātajā versijā skaidri prasīts, nosakot piederību īpašai sociālajai grupai, pietiekami ņemt vērā dzimuma identitāti.

Vajāšana var notikt arī tad, ja attiecīgā persona pēc atgriešanās ir spiesta slēpt savu politisko pārliecību, dzimumorientāciju vai reliģisko pārliecību un praksi, lai izvairītos no būtiska kaitējuma.

Piemērs. Apvienotajās lietās *Y and Z* ⁽¹⁵³⁾ EST tika lūgts noteikt, kādas darbības var būt uzskatāmas par “vajāšanas darbībām” kā smags reliģijas brīvības pārkāpums Kvalificēšanas direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta un ES Pamattiesību hartas 10. panta izpratnē. Konkrētāk, Tiesa tika jautāts, vai reliģisku iemeslu dēļ veiktu vajāšanas darbību definīcija ir attiecināma uz “brīvības nodoties savai ticībai” aizskārumu. EST precizēja, ka vajāšanas darbība faktiski var izrietēt no ierobežojuma īstenot reliģisko brīvību publiski. Tas, vai ES Pamattiesību hartas 10. panta 1. punktā garantēto tiesību pārkāpums ir uzskatāms par vajāšanas darbību direktīvas 9. panta 1. punkta izpratnē, ir atkarīgs no šādu darbību smagā rakstura un nopietnajām sekām, kādas tās rada skartajām personām. EST arī lēma, ka valstu iestādes, individuāli izvērtējot pieteikumu par bēgļa statusa piešķiršanu, nevar saprātīgi sagaidīt, ka patvēruma meklētājs iepriekš paredzēs reliģiskās darbības, kas var apdraudēt viņa vai viņas dzīvību izcelsmes valstī.

Piemērs. Lietā *Fathi* ⁽¹⁵⁴⁾ EST atkārtoti apstiprināja “reliģijas” plašo definīciju, kas aptver visus to veidojošos komponentus neatkarīgi no tā, vai tie ir publiski vai privāti, kolektīvi vai individuāli. Tiesa uzskatīja, ka Kvalificēšanas direktīvā sniegtā “reliģijas” definīcija tikai neizsmelīgi uzskaita komponentus, kas var raksturot reliģijas jēdzienu kā iemeslu vajāšanai. Pieteikuma iesniedzējam, kurš apgalvo, ka uz viņu attiecas vajāšanas risks reliģijas dēļ, nedrīkst pieprasīt sniegt paziņojumus vai uzrādīt dokumentus par katru no Kvalificēšanas direktīvas 10. panta 1. punkta b) apakšpunktā ietvertajiem komponentiem savas reliģiskās pārliecības pamatošanai. Tiesa arī konstatēja, ka nāvēssoda vai brīvības atņemšanas soda piespriešana var pati par sevi būt “vajāšanas darbība” direktīvas 9. panta 1. punkta izpratnē ar noteikumu, ka šādus sodus faktiski piemēro izcelsmes valstī, kurā ir pieņemti šādi tiesību akti.

⁽¹⁵³⁾ EST 2012. gada 5. septembra spriedums apvienotajās lietās C-71/11 un C-99/11, *Bundesrepublik Deutschland pret Y un Z*, 72. un 80. punkts.

⁽¹⁵⁴⁾ EST 2018. gada 4. oktobra spriedums lietā C-56/17, *Bahtiyar Fathi pret Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*.

Piemērs. Lietā *X, Y un Z* ⁽¹⁵⁵⁾ EST apgalvoja, ka, izvērtējot pieteikumu bēgļa statusam, kompetentās iestādes nevar saprātīgi gaidīt, lai patvēruma pieteikuma iesniedzējs noslēptu savu homoseksualitāti izcelsmes valstī vai noliegtu savu seksuālo orientāciju, lai izvairītos no vajāšanas riska.

Tiek atzītas aizsardzības vajadzības personām, kuru patvēruma pieprasījums tiek izteikts, esot uzņēmējā valstī ("*sur place* bēgļiem"). Kvalificēšanas direktīvas 5. pants jo īpaši attiecas uz jautājumu par pamatotām bailēm no vajāšanas vai būtiska kaitējuma, pamatojoties uz notikumiem, kas ir bijuši pēc tam, kad pieteikuma iesniedzējs atstājis savu izcelsmes valsti.

Alternatīvā aizsardzība: Kvalificēšanas direktīvā ir garantēta "alternatīvā aizsardzība" tādām personām, ko nevar kvalificēt kā bēgļus, bet kurām, atgriežoties izcelsmes valstī vai iepriekšējā pastāvīgajā dzīvesvietā, draudētu reāls risks ciest būtisku kaitējumu, kas definēts kā nāvessods vai tā izpilde (15. panta a) apakšpunkts), spīdzināšana vai necilvēcīga pazemojoša izturēšanās, vai necilvēcīga vai pazemojoša sodīšana (15. panta b) apakšpunkts), kā arī smagi un individuāli draudi civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai plaši izplatītas vardarbības dēļ starptautisku vai iekšēju bruņotu konfliktu gadījumā (15. panta c) apakšpunkts).

Piemērs. Lietā *Mohamed M'Bodj pret État Belge* ⁽¹⁵⁶⁾ EST lēma, ka ar smagu slimību sirgstošajam prasītājam nevar piešķirt alternatīvo aizsardzību minētā iemesla dēļ saskaņā ar Kvalificēšanas direktīvas 15. pantu. Fakts, ka pārvietošana ir liegta piemērotas medicīniskās ārstēšanas trūkuma dēļ izcelsmes valstī, nenozīmē, ka prasītājam jāpiešķir alternatīvā aizsardzība un tādējādi likumīga uzturēšanās ES dalībvalstī, ja vien veselības aprūpe nav viņam tieši liegta izcelsmes valstī.

⁽¹⁵⁵⁾ EST 2013. gada 7. novembra spriedums apvienotajās lietās C-199/12, C-200/12 un C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel pret X un Y, un Z pret Minister voor Immigratie en Asiel*.

⁽¹⁵⁶⁾ EST virspalātas 2014. gada 18. decembra spriedums lietā C-542/13, *Mohamed M'Bodj pret État Belge*.

Piemērs. *MP pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* ⁽¹⁵⁷⁾ attiecās uz iespējamu alternatīvās aizsardzības piešķiršanu personai, kura bija spīdzināšanas upuris izcelsmes valstī. EST nolēma, ka ES dalībvalstis nedrīkst izraidīt pieteikuma iesniedzēju, ja šādas izraidīšanas rezultātā ievērojami un pastāvīgi pasliktinātos šīs personas garīgās veselības traucējumi, jo īpaši, ja pasliktināšanās apdraudētu viņa dzīvību. Tomēr fakts, ka pārvietošanu kavē piemērotas ārstēšanas trūkums, nenožīmē, ka šim pieteikuma iesniedzējam jāpiešķir alternatīvā aizsardzība saskaņā ar Kvalificēšanas direktīvas 15. panta b) apakšpunktu un tādējādi likumīga uzturēšanās ES dalībvalstī. Lemjot par alternatīvās aizsardzības piešķiršanu, iestādēm jānoskaidro, vai upura atgriešana izcelsmes valstī var ietvert tišu, iestāžu veiktās nepieciešamās medicīniskās ārstēšanas liegšanu, jo tie ir nosacījumi, saskaņā ar kuriem persona atbilst alternatīvās aizsardzības piešķiršanas kritērijiem.

Piemērs. Lietā *Elgafaji* ⁽¹⁵⁸⁾ EST izvērtēja alternatīvās aizsardzības saņēmēja statusa piešķiršanu Irākas pilsonim, kuru nevarēja kvalificēt kā bēgļi, un argumentāciju pamatoja ar Kvalificēšanas direktīvas 15. panta c) punktā minēto “smagu un individuālu draudu civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai plaši izplatītas vardarbības dēļ starptautisku vai iekšēju bruņotu konfliktu gadījumā” nozīmi. Tiesa nosprieda, ka direktīvas 15. panta c) apakšpunktam ir individuāla darbības joma, kas atšķiras no direktīvas 15. panta a)–b) apakšpunktā minēto terminu “nāves sods”, “tā izpilde” un “spīdzināšana vai necilvēcīga pazemojoša izturēšanās pret viņu, vai necilvēcīga vai pazemojoša sodīšana” piemērošanas jomas. Tas attiecas uz kaitējuma risku vispārīgākā nozīmē, kas saistīts vai nu ar pieteikuma iesniedzēja individuālo stāvokli, un/vai vispārīgo situāciju izcelsmes valstī.

Lai varētu saņemt alternatīvo aizsardzību atbilstoši 15. panta c) apakšpunktam, ir jāpierāda, ka pieteikuma iesniedzēju ietekmē apstākļi, kas raksturo viņa vai viņas individuālo stāvokli, un/vai plaši izplatīta vardarbība. Jo vairāk pieteikuma iesniedzējs var pierādīt, ka tas viņu skar tieši tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar viņa vai viņas individuālo stāvokli, jo mazāka ir plaši izplatītās

⁽¹⁵⁷⁾ EST virspalātas 2018. gada 24. aprīļa spriedums lietā C-353/16, *MP pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

⁽¹⁵⁸⁾ EKT virspalātas 2009. gada 17. februāra spriedums lietā C-465/07, *Meki Elgafaji un Noor Elgafaji pret Staatssecretaris van Justitie*, 35.–39. punkts. Līdzīgos jautājumos skatīt arī EST 2014. gada 30. janvāra spriedumu lietā C-285/12, *Aboubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*.

vardarbības pakāpe, kāda tiek prasīta, lai viņš vai viņa varētu saņemt alternatīvo aizsardzību atbilstoši 15. panta c) apakšpunktam. Izņēmuma apstākļos pieteikuma iesniedzējs var būt tiesīgs saņemt alternatīvo aizsardzību, ja bruņotam konfliktam raksturīgā plaši izplatītā vardarbība sasniedz tādu līmeni, ka pastāv nopietni un pamatoti iemesli uzskatīt, ka pieteikuma iesniedzējs būtu pakļauts reālam kaitējuma draudu riskam tāpēc vien, ka atrastos izcelsmes valstī vai reģionā ⁽¹⁵⁹⁾.

4.1.2. Riska raksturs saskaņā ar ECTK

ECTK – pārvietošana ir pilnībā aizliegta, ja valsts pakļautu personu reālam dzīvības zaudēšanas riskam saskaņā ar ECTK 2. pantu vai spīdzināšanai vai necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei, vai sodīšanai saskaņā ar 3. pantu. Nav nepieciešams pierādīt vajāšanu 1951. gada Ženēvas Konvencijas izpratnē. Pārvietošanas aizliegumam nav nekādu izņēmumu (skatīt 4.1.7. sadaļu).

ECT sliecas izskatīt lietas saskaņā ar ECTK 2. vai 3. pantu atkarībā no konkrētajiem apstākļiem un izturēšanās pret personu, kas ir iespējama, ja tā tiek izraidīta vai izdota. Tiesa bieži vai nu konstatē, ka jautājumi saskaņā ar abiem pantiem ir nešķīrāmi, un izskata tos kopā ⁽¹⁶⁰⁾, vai izskata sūdzību saskaņā ar 2. pantu saistītās galvenās sūdzības kontekstā saskaņā ar 3. pantu

Piemērs. Lietā *Bader un Kanbor pret Zviedriju* ⁽¹⁶¹⁾ ECT konstatēja, ka izraidot kādu uz Sīriju, kur viņš ir notiesāts uz nāvi *in absentia*, tiktu pārkāpts ECTK 2. un 3. pants.

Piemērs. Lietā *Al-Saadoon un Mufdhi pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁶²⁾, kad Apvienotās Karalistes iestādes, kas darbojās Irākā, nodeva Irākas civiliedzīvotājus Irākas kriminālajai administrācijai apstākļos, kad civiliedzīvotājus varēja notiesāt ar nāvessodu, tika konstatēts, ka Apvienotā Karaliste pārkāpj 3. pantu. Tiesa neuzskatīja par nepieciešamu izskatīt sūdzības arī saskaņā ar ECTK 2. pantu vai Protokolu Nr. 13.

⁽¹⁵⁹⁾ EST tika arī lūgts definēt terminu “iekšējs bruņots konflikts” lietā C-285/12, *Aboubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, 2014. gada 30. janvāris.

⁽¹⁶⁰⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. marta spriedums lietā *F.G. pret Zviedriju*, Nr. 43611/11, 110. punkts.

⁽¹⁶¹⁾ ECT 2005. gada 8. novembra spriedums lietā *Bader un Kanbor pret Zviedriju*, Nr. 13284/04.

⁽¹⁶²⁾ ECT 2010. gada 2. marta spriedums lietā *Al-Saadoon un Mufdhi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 61498/08.

ECT koncentrējas uz paredzamām sekām, ja persona tiek pārvietota uz ierosināto atgriešanas valsti. Tā izskata personas individuālo situāciju, kā arī vispārējos apstākļus valstī, piemēram, vai tur vispārīgā situācija ir vardarbība vai bruņots konflikts un vai tur pastāv cilvēktiesību pārkāpumi. Ja persona ir **dalībnieks grupā, kura ir pakļauta sistemātiskas nežēlīgas izturēšanās gadījumiem** ⁽¹⁶³⁾, var arī neatsaukties uz personīgā riska faktoru pierādījumiem.

Piemērs. Lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi* ⁽¹⁶⁴⁾ ECT konstatēja, ka minoritāšu klanu dalībnieki Somālijā bija aizliegtas nežēlīgas izturēšanās riska “mērķa grupa”. Būtisks faktors bija, vai pieteikuma iesniedzējs varētu iegūt aizsardzību un pieprasīt atlīdzinājumu par darbībām, kas pagātnē bija pastrādātas pret viņu tajā valstī. ECT uzskatīja, ka viņš nevarētu saņemt šādu aizsardzību vai atlīdzinājumu, ņemot vērā, ka nav bijuši būtiski situācijas uzlabojumi Somālijā, kopš viņš ir aizbēdzis. Pieteikuma iesniedzējs un viņa ģimene bija īpaši izraudzīti par mērķi, jo viņi piederēja minoritātes grupai un bija zināms, ka viņiem nav nekādu aizsardzības līdzekļu. Pieteikuma iesniedzējam nevarēja prasīt pierādījumus par papildu īpašām atšķirības pazīmēm par viņu personīgi, lai pierādītu, ka viņš personīgi bija un turpina būt pakļauts riskam. ECT secināja, ka viņa izraidīšana būtu ECTK 3. panta pārkāpums.

Vairumā gadījumu vispārējās vardarbības stāvoklis valstī neveido ECTK 3. panta pārkāpumu. Tomēr, ja vardarbības pakāpe vai intensitāte ir pietiekami augsta, personai nav jāpierāda, ka viņš vai viņa ir sliktākā situācijā nekā citi tās grupas dalībnieki, kurai viņš vai viņa pieder. Dažkārt personai var nākties pierādīt gan personiskā riska faktoru, gan vispārējās vardarbības riska kombināciju. Vienīgais jautājums, kas Tiesai jāizskata, ir jautājums, vai pastāv paredzams un reāls nežēlīgas izturēšanās risks, kas ir pretrunā ECTK 3. pantam.

Piemērs. Lietā *N.A. pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁶⁵⁾ ECT konstatēja, ka vispārējās vardarbības līmenis Šrilankā nebija pietiekami augsts, lai liegtu visiem atgriezties valstī. Tomēr, ņemot to vērā kopā ar pieteikuma

⁽¹⁶³⁾ ECT 2013. gada 9. aprīļa spriedums lietā *H. un B. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 70073/10 un Nr. 44539/11, 91. punkts; ECT 2015. gada 1. decembra spriedums lietā *Tadzhibayev pret Krieviju*, Nr. 17724/14, 43. punkts.

⁽¹⁶⁴⁾ ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04.

⁽¹⁶⁵⁾ ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *N.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07, 114.–117. un 147. punkts.

iesniedzēja personīgajiem faktoriem, viņa atgriešana būtu ECTK 3. panta pārkāpums. Pirmo reizi ECT pieņēma iespēju, ka vispārējās vardarbības situācija pati par sevi varētu nozīmēt visu personu atgriešanas aizliegumu ⁽¹⁶⁶⁾.

Piemērs. Lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁶⁷⁾ ECT norādīja, ka plaši izplatītā vardarbība Mogadišo, Somālijā, bija pietiekami augstā līmenī un intensitātē, lai radītu reālu risku jebkura tur esošā civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai. Novērtējot vardarbības līmeni, Tiesa izskatīja šādus neizsmeļošus kritērijus: vai konfliktā iesaistītās puses izmantoja karadarbības metodes un taktiku, kas palielināja civiliedzīvotāju upuru risku, vai tieši vērsās pret civiliedzīvotājiem; vai šādu metožu un/vai taktikas izmantošana bija plaši izplatīta starp konflikta pusēm; vai cīņas bija lokālas vai plaši izplatītas, un, visbeidzot, cīņu rezultātā nogalināto, ievainoto un pārvietoto civiliedzīvotāju skaits. Vispārējās vardarbības situācija Mogadišo bija pietiekami intensīva, lai liktu ECT secināt, ka jebkura atgrieztā persona būtu pakļauta reālam nežēlīgas izturēšanās riskam pretēji 3. pantam, pamatojoties tikai uz faktu par viņa vai viņas klātbūtni valstī, ja vien nevarēja pierādīt, ka viņam vai viņai ir pietiekami laba saikne ar ietekmīgām personām vai grupām pilsētā, kas ļautu viņam vai viņai iegūt aizsardzību.

Piemērs. Lietā *L.M un citi pret Krieviju* ⁽¹⁶⁸⁾ Palestīnas bezvalstnieks un divi Sīrijas valstspiederīgie tika aizturēti Krievijā, gaidot savu izraidīšanu uz Sīriju. ECT konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēju apgalvojumi par to, ka viņu izraidīšana uz Sīriju pārkāptu ECTK 2. un 3. pantu, ir pamatoti, ņemot vērā konflikta intensitātes līmeni Sīrijā, jo īpaši pieteikuma iesniedzēju izcelsmes valstīs Alepo un Damaskā, kur bija norisinājušās īpaši smagas cīņas un pastāvēja ievērojami nežēlīgas izturēšanās draudi.

Pārvietojamā persona var būt pakļauta dažāda veida **kaitējuma** riskam, kas var izvērsties par izturēšanos pretrunā ECTK 3. pantam, tostarp riska avotiem, kuru **cēlonis ir nevis pati uzņēmēja valsts**, bet gan tās nevalstiskie dalībnieki, slimība vai humanitārie apstākļi valstī.

⁽¹⁶⁶⁾ Skatīt arī ECT 2017. gada 26. janvāra spriedumu lietā *X. pret Šveici*, Nr. 16744/14.

⁽¹⁶⁷⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 241.–250. un 293. punkts. Nesenāku novērtējumu par situāciju Somālijā skatīt ECT 2013. gada 5. septembra spriedumā lietā *K.A.B. pret Zviedriju*, Nr. 886/11.

⁽¹⁶⁸⁾ ECT 2015. gada 15. oktobra spriedums lietā *L.M. un citi pret Krieviju*, Nr. 40081/14, Nr. 40088/14 un Nr. 40127/14, 119.–127. punkts.

Piemērs. Lieta *J.K. un citi pret Zviedriju* ⁽¹⁶⁹⁾ attiecās uz Irākas vīrieti, kurš bija strādājis Amerikas klientu labā un darbojies ASV bruņoto spēku karabāzē Irākā, un viņa ģimeni, kura aizbēga no Irākas, jo viņi bija pakļauti nopietniem draudiem un vardarbībai no *Al-Qaeda*. ECT norādīja, ka tajā situācijā Irākas valsts nevarētu sniegt pieteikuma iesniedzējiem efektīvu aizsardzību pret *Al-Qaeda* vai citu privātu grupējumu draudiem un ka tādēļ pieteikuma iesniedzēji saskartos ar reālu turpinātas vajāšanas risku no nevalstiskiem dalībniekiem, ja viņi atgrieztos Irākā.

Piemērs. Lieta *D. pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁷⁰⁾ attiecās uz nedziedināmi slima vīrieša izraidīšanu. Tiesa izskatīja pieteikuma iesniedzēja piespiedu izraidīšanas apstākļus: medicīniskās ārstēšanas atņemšanu, skarbos apstākļos atgriešanas valstī un viņa iespējami nenovēršamo nāvi atgriežoties. Tā secināja, ka šajos ārpuskārtas apstākļos pieteikuma iesniedzēja piespiedu izraidīšana būtu ECTK 3. panta pārkāpums. Tomēr tiesa noteica augstu sliekšni šāda veida lietām. Vēlāk izskatītā lietā *N. pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁷¹⁾ sievietes izraidīšana uz Ugandu netika uzskatīta par ECTK 3. panta pārkāpumu, jo pieejamie pierādījumi liecināja, ka sievietes mītnes valstī bija pieejama medicīniskā ārstēšana un viņa nebija nedziedināmi slima tajā laikā.

Piemērs. *Paposhivili pret Beļģiju* ⁽¹⁷²⁾ attiecās uz Gruzijas valstspiederīgo, kurš slimoja ar leikēmiju un atkārtoti ar tuberkulozi un kuram bija paredzēta pārvietošana noziedzīgas darbības Beļģijā dēļ. ECT piemēroja pieeju kā lietā *D. pret Apvienoto Karalisti*. Tā paskaidroja, ka, pat nepastāvēt nenovēršamas nāves riskam, piemērotas un pieejamas ārstēšanas neesamība uzņemtajā valstī, kas pakļauj personu "nopietnam, straujam un neatgriežamam viņa vai viņas veselības stāvokļa pasliktinājumam, no kura izriet ievērojams paredzamā mūža ilguma samazinājums", ir ietverta 3. pantā. Tiesa nolēma, ka pieteikuma iesniedzēja pienākums ir sniegt pierādījumus par to, ka pastāv reāls risks tikt pakļautam ārstēšanai, kas neatbilst ECTK 3. pantam, un iestāžu pienākums ir izvērtēt, vai uzņemtajā valstī ir pieejama piemērota ārstēšana tā, lai pieteikuma iesniedzējs nenonāktu situācijā, kurā pret viņu ir vērsta slikta izturēšanās. Valstīm jāizvērtē

⁽¹⁶⁹⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. augusta spriedums lietā *J.K. un citi pret Zviedriju*, Nr. 59166/12.

⁽¹⁷⁰⁾ ECT 1997. gada 2. maija spriedums lietā *D. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 30240/96.

⁽¹⁷¹⁾ ECT virspalātas 2008. gada 27. maija spriedums lietā *N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 26565/05.

⁽¹⁷²⁾ ECT virspalātas 2016. gada 13. decembra lēmums lietā *Paposhvili pret Beļģiju*, Nr. 41738/10, 183.–191. punkts.

personas pārvietošanas sekas, salīdzinot viņa vai viņas veselību pirms pārvietošanas un to, kāds varētu būt veselības stāvoklis pēc pārvietošanas. Tiesa konstatēja, ka Beļģijas iestādes netika pārbaudījušas pieteikuma iesniedzēja veselības stāvokli viņa pārvietošanas kontekstā un tādējādi ir pārkāpušas ECTK 3. pantu.

Piemērs. Lietā *Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁷³⁾ bija ietvertas par teroristiem uzskatītas personas, kurām bija paredzēta izdošana ASV. Tiesa konstatēja, ka 3. panta pārkāpums netiktu izdarīts, ņemot vērā viņu paredzamos aizturēšanas apstākļus *ADX Florence* (supermaksimālās drošības cietumā) vai iespējamās notiesāšanas ilgumu.

Piemērs. Lietā *Aswat pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁷⁴⁾ Tiesa konstatēja, ka ierosinātā pieteikuma iesniedzēja, kas ir aizdomās turēts terorists ar nopietniem garīgās veselības traucējumiem, izdošana ASV būtu 3. panta pārkāpums, ņemot vērā viņa aizturēšanas apstākļu neskaidrību uzņemtajā valstī. Viņa garīgās veselības traucējumi bija pietiekami smagi, lai būtu nepieciešams pārvest viņu no parastā cietuma uz augstas drošības pakāpes psihiatrisko slimnīcu Apvienotajā Karalistē. Medicīniskie pierādījumi skaidri norādīja, ka viņam būtu piemērotāk turpināt palikšanu turpat "viņa paša veselības un drošības dēļ". Tādējādi, ņemot vērā pieejamos medicīniskos pierādījumus, pastāvēja reāls risks, ka pieteikuma iesniedzēja izdošana citai valstij un atšķirīga un iespējami naidīgāka cietuma vide rezultātā būtiski pasliktinātu viņa garīgo un fizisko veselību un ka ar šādu pasliktināšanos tiktu sasniegts 3. pantā noteiktais sliekšnis.

Piemērs. Lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁷⁵⁾ Tiesa konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēji izraidīšanas gadījumā, visticamāk, nonāks bēgļu nometnēs Somālijā un kaimiņvalstīs, kur ārkārtīgi sliktie humanitārie apstākļi veidoja ECTK 3. panta pārkāpumu. Tiesa norādīja, ka humanitāro situāciju neizraisīja tikai dabas parādības, piemēram, sausums, bet tās cēlonis bija arī Somālijā konfliktējošo pušu darbība vai bezdarbība.

⁽¹⁷³⁾ ECT 2012. gada 10. aprīļa lēmums lietā *Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24027/07 un 3 citi.

⁽¹⁷⁴⁾ ECT 2013. gada 16. aprīļa spriedums lietā *Aswat pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 17299/12.

⁽¹⁷⁵⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 267.–292. punkts.

Piemērs. Valsts līmenī lietā *M. A.* ⁽¹⁷⁶⁾, Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) atcēla lēmumu nosūtīt atpakaļ uz Albāniju Albānijas valstspiederīgo M. A., kuram tika atteikta uzturēšanās atļauja. Tā konstatēja, ka Albānijā M. A. tiktu pakļauts sliktas izturēšanās iespējai un nāvei, ko nodarītu M. A. veiktā policijas reida laikā nogalinātās personas ģimenes locekļi. Valsts padome uzskatīja, ka ECTK 3. punkts tiek piemērots tad, kad valsts iestādes nevar piedāvāt piemērotu aizsardzību, pat ja risku rada privātas grupas.

ECT arī jāizsver, vai personas dalība disidentu aktivitātēs uzņēmējā valstī palielina viņa vai viņas risku atgriežoties tikt pakļautam izturēšanās veidam, kas ir pretrunā ECTK 3. pantam ⁽¹⁷⁷⁾.

Piemērs. Lietā *S.F. un citi pret Zviedriju* ⁽¹⁷⁸⁾ Tiesa norādīja, ka tiktu pārkāpts ECTK 3. pants, ja tiktu pārvietota politisko disidentu ģimene no Irānas, kas bija aizbēgusi no Irānas un piedalījies nozīmīgās politiskās aktivitātēs Zviedrijā. Tiesa konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēju aktivitātes Irānā pašas par sevi nebija pietiekamas riska radīšanai, bet viņu aktivitātes Zviedrijā bija svarīgas, jo pierādījumi liecināja, ka Irānas iestādes efektīvi kontrolēja saziņu internetā un režīma kritiķus pat ārpus Irānas. Tādējādi Irānas iestādes viegli identificētu pieteikuma iesniedzējus atgriežoties, ņemot vērā viņu aktivitātes un incidentus Irānā pirms došanās uz Zviedriju un faktu, ka ģimenei nācies atstāt Irānu nelikumīgi bez derīgiem personas dokumentiem.

4.1.3. Riska novērtēšana

Principiem, ko piemēro saskaņā ar ES tiesību aktiem, ir daudz kopīga ar principiem, ko piemēro saskaņā ar ECTK, novērtējot atgriešanas risku. Šo kopību var izskaidrot ar to, ka ES patvēruma *acquis* standarti ir lielā mērā atvasināti no ECT judikatūras un UNHCR vadlīnijām. Šie principi ietver faktu, ka novērtējumiem jābūt individuāliem un ka tiem jābalstās uz visu būtisko un

⁽¹⁷⁶⁾ Francijas Valsts padomes (*Conseil d'État*) 2011. gada 1. jūlija spriedums lietā *M. A.*, Nr. 334040.

⁽¹⁷⁷⁾ Skatīt, piemēram, ECT 2014. gada 7. janvāra spriedumu lietā *A.A. pret Šveici*, Nr. 58802/12; ECT virspalātas 2016. gada 23. marta spriedumu lietā *F.G. pret Zviedriju*, Nr. 43611/11; ECT 2008. gada 11. decembra spriedumu lietā *Muminov pret Krieviju*, Nr. 42502/06.

⁽¹⁷⁸⁾ ECT 2012. gada 15. maija spriedums lietā *S.F. un citi pret Zviedriju*, Nr. 52077/10.

jaunāko tiesību aktu, faktu, dokumentu un pierādījumu izvērtēšanu. Tas ietver informāciju par konkrēto situāciju izcelsmes valstī. Pagātnē personai nodarīts kaitējums var būt pārliecinoša pazīme riskam nākotnē.

ES tiesību sistēma – **Kvalificēšanas direktīvas** 4. pantā ir izklāstīti noteikumi starptautiskās aizsardzības pieteikumos ietvertu faktu un apstākļu izvērtēšanai. Piemēram, jābūt individuālam novērtējumam. Ja persona ir pieredzējusi vajāšanu iepriekš, tas var būt pārliecinošs rādītājs par turpmāku risku atgriežoties. Darbiniekiem, kuri nosaka atbilstību kritērijiem, ir jāapsver jebkurš paskaidrojums, kas ir patiesi centieni pamatot prasību.

Novērtējuma veikšanas laika noteikšanai **Kvalificēšanas direktīvas** 4. panta 3. punktā ir noteikts, ka tas jāveic laikā, kad tiek pieņemts lēmums par pieteikumu. Pārskatītās **Patvēruma procedūras direktīvas** 46. panta 3. punktā ir noteikta prasība, ka pārsūdzības procedūrās faktu izskatīšana un tiesību aktu piemērošana jāveic attiecībā uz laiku, kad tiek izskatīta pārsūdzība. Laika noteikšana aizsardzības izbeigšanas statusa izvērtēšanai ir aprakstīta [4.1.8. sadaļā](#).

ECTK – ECT izšķir divus patvēruma prasību veidus, pamatojoties uz riska raksturu. No vienas puses, ja risks rodas no vispārīgas un labi zināmas situācijas, iestādēm jāveic riska novērtēšana pēc pašu ierosmes. No otras puses, situācijās, kad patvēruma pieprasījumi balstās uz individuālu risku, “patvērumu pieprasošās personas pienākums ir paļauties un pamatot šādu risku” ⁽¹⁷⁹⁾. Pēdējā no minētajiem gadījumiem pieteikuma iesniedzēja pienākums ir atsaukties uz pierādījumiem, ar kuriem var pierādīt pietiekamu pamatojumu tam, ka, ja viņš vai viņa tiks pārvietots no dalībvalsts, viņš vai viņa būs pakļauti tādas izturēšanās reālam riskam, kas ir aizliegta ar ECTK 2. vai 3. pantu. Ja tiek sniegta atsaucē uz šādiem pierādījumiem, valdības pienākums ir kļūdēt šaubas par to ⁽¹⁸⁰⁾. ECT ir atzinusi, ka patvēruma meklētāji bieži atrodas īpašā situācijā, kad bieži ir nepieciešams tulkot šaubas viņiem par labu, izvērtējot viņu apgalvojumu

⁽¹⁷⁹⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. marta spriedums lietā *F.G. pret Zviedriju*, Nr. 43611/11, 126.–127. punkts; ECT virspalātas 2016. gada 23. augusta spriedums lietā *J.K. un citi pret Zviedriju*, Nr. 59166/12, 98. punkts.

⁽¹⁸⁰⁾ ECT virspalātas 2008. gada 28. februāra spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06, 129. punkts.

un iesniegto papilddokumentu ticamību⁽¹⁸¹⁾. Tomēr, ja trūkst informācijas vai ja ir pietiekams iemesls apšaubīt viņa vai viņas iesniegto pierādījumu ticamību, no personas tiek sagaidīts pietiekami ticams paskaidrojums⁽¹⁸²⁾.

Piemērs. Lietā *Singh un citi pret Beļģiju* ⁽¹⁸³⁾ Tiesa norādīja, ka Beļģijas iestādes bija noraidījušas dokumentus, kas bija iesniegti, lai atbalstītu afgāņu valstspiederīgo patvēruma pieteikumu. Iestādes nebija pietiekami izskatījušas dokumentāciju, pirms atzina to par nepārliciecināšu. Jo īpaši tās nebija pārbaudījušas UNHCR Ēdeli biroja izdoto dokumentu kopiju autentiskumu, ar kuriem pieteikuma iesniedzējiem bija piešķirts bēgļu statuss, lai gan šāda pārbaude bija viegli paveicama. Tādējādi tās nebija veikušas stingru un rūpīgu patvēruma pieteikumu pārbaudi saskaņā ar ECTK 13. pantu, pārkāpjot šo pantu kopā ar 3. pantu.

Ņemot vērā ECTK 2. un 3. pantā garantēto tiesību absolūto raksturu un patvēruma meklētāju neaizsargātību, iestāžu pienākums ir pārbaudīt riska esamību pēc savas ierosmes. Tas tā ir gadījumā, ja pieteikuma iesniedzējs izvēlas nepaļauties vai izpaust personīgu iemeslu patvērumam, tīši atturoties no tā pieminēšanas, un ja valstij top zināmi ar konkrēto personu saistīti fakti, kas var pakļaut viņu sliktas izturēšanās riskam, atgriežoties attiecīgajā valstī⁽¹⁸⁴⁾.

Atbilstoši ECTK 36. pantam dalībvalstij ir tiesības iesaistīties lietā, ko tās valstspiederīgais ECT ir iesniedzis pret citu dalībvalsti. Tika secināts, ka šo normu – ko iekļāva ECTK, lai valsts varētu nodrošināt savu valstspiederīgo diplomātisko aizsardzību – nepiemēro tādām lietām, kas attiecas uz iesniedzēja bailēm atgriezties dalībvalstī, kuras valstspiederīgais viņš ir un kurā viņš varētu piedzīvot Konvencijas 2. un 3. pantam neatbilstošu izturēšanos⁽¹⁸⁵⁾.

⁽¹⁸¹⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. augusta spriedums lietā *J.K. un citi pret Zviedriju*, Nr. 59166/12, 93. punkts; ECT 2014. gada 18. novembra spriedums lietā *M.A. pret Šveici*, Nr. 52589/13, 55. punkts; ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04, 148. punkts; ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07, 50. punkts.

⁽¹⁸²⁾ ECT 2005. gada 21. jūnija spriedums lietā *Matsiukhina un Matsiukhin pret Zviedriju* (dec.), Nr. 31260/04; ECT 2007. gada 8. marta spriedums lietā *Collins un Akaziebie pret Zviedriju* (dec.), Nr. 23944/05; ECT 2014. gada 3. aprīļa spriedums lietā *A.A.M. pret Zviedriju*, Nr. 68519/10.

⁽¹⁸³⁾ ECT 2012. gada 2. oktobra spriedums lietā *Singh un citi pret Beļģiju*, Nr. 33210/11.

⁽¹⁸⁴⁾ ECT virspalātas 2016. gada 23. marta spriedums lietā *F.G. pret Zviedriju*, Nr. 43611/11, 127. punkts.

⁽¹⁸⁵⁾ ECT 2013. gada 5. septembra spriedums lietā *I. pret Zviedriju*, Nr. 61204/09.

Atbilstoši ECT judikatūrai risks jānovērtē, ne tikai pamatojoties uz individuāliem faktoriem, bet arī kumulatīvi ⁽¹⁸⁶⁾. Katram novērtējumam jābūt individuālam, un tajā jāņem vērā visi pierādījumi ⁽¹⁸⁷⁾. Personas iepriekšēja vajāšana var būt nopietna norāde par turpmāku risku ⁽¹⁸⁸⁾.

Novērtējot risku atgriešanās gadījumā, ECT ir izskatījusi pierādījumus par vispārīgajiem apstākļiem valstī, kā arī pierādījumus par konkrētu attiecīgās personas risku. Tā ir sniegusi norādes par to, kādus dokumentus var ņemt vērā, izvērtējot stāvokli valstī, piemēram, *UNHCR* un starptautisko cilvēktiesību organizāciju ziņojumus ⁽¹⁸⁹⁾. Tā ir atzinusi atsevišķus ziņojumus par neuzticamiem, ja informācijas avoti ir nezināmi un ja secinājumi neatbilst citu uzticamu ziņojumu saturam ⁽¹⁹⁰⁾.

Ja persona nav izraidīta, ECT novērtējumā ņem vērā riska izvērtēšanas brīdi ⁽¹⁹¹⁾. Šis princips ir piemērots neatkarīgi no tā, vai attiecīgās ECTK garantētās tiesības bija absolūtas, piemēram, atbilstoši 3. pantam, vai arī neabsolūtas, piemēram, atbilstoši 8. pantam ⁽¹⁹²⁾. Ja iesniedzējs jau ir izraidīts, ECT noskaidros, vai persona ir piedzīvojusi sliktu izturēšanos, tostarp piespiedu izraidīšanas procesā ⁽¹⁹³⁾, un vai par valsti pieejamā informācija liecina par pietiekamu pamatojumu uzskatīt, ka pret iesniedzēju slikti izturēsies.

Piemērs. Lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti* ⁽¹⁹⁴⁾ ECT izskatīja starptautisko organizāciju ziņojumus par apstākļiem un vardarbības līmeni Somālijā, kā arī par *alShabaab* – Somālijas musulmaņu nemiernieku

⁽¹⁸⁶⁾ ECT 2012. gada 15. maija spriedums lietā *S.F. un citi pret Zviedriju*, Nr. 52077/10, 68.–69. punkts.

⁽¹⁸⁷⁾ ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07, 51. punkts (par medicīnisko sertifikātu); ECT 2010. gada 20. jūlija spriedums lietā *N. pret Zviedriju*, Nr. 23505/09, 52. punkts; ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

⁽¹⁸⁸⁾ ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07; ECT virspalātas 2016. gada 23. augusta spriedums lietā *J.K. un citi pret Zviedriju*, Nr. 59166/12, 99.–102. punkts.

⁽¹⁸⁹⁾ ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *N.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07, 118.–122. punkts.

⁽¹⁹⁰⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 230.–234. punkts.

⁽¹⁹¹⁾ ECT virspalātas 2008. gada 28. februāra spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06.

⁽¹⁹²⁾ ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08.

⁽¹⁹³⁾ ECT 2017. gada 4. aprīļa spriedums lietā *Thuo pret Kipru*, Nr. 3869/07.

⁽¹⁹⁴⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

grupējuma – izdarītajiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Tiesa nevarēja paļauties uz valdības faktu izpētes ziņojumu par Somāliju, ko iesniedza Nairobi (Kenija), jo tajā bija minēti nekonkrēti un anonīmi informācijas avoti un tā saturs neatbilda citai sabiedriski pieejamajai informācijai. Ņemot vērā pieejamos pierādījumus, Tiesa uzskatīja, ka, visticamāk, apstākļi Somālijā drīzumā neuzlabosies.

Piemērs. Lieta *Muminov pret Krieviju* ⁽¹⁹⁵⁾: iesniedzējs bija Uzbekistānas valstspiederīgais, kas saskaņā ar pieejamo informāciju pēc izdošanas no Krievijas acīmredzot izcietā piecus gadus ilgu cietumsodu Uzbekistānā. ECT nolēma, ka, lai gan papildus informācijai par notiesāšanu nebija citas uzticamas informācijas par iesniedzēja apstākļiem pēc viņa izdošanas, ziņas par vispārīgo nežēlīgo izturēšanos pret notiesātajiem Uzbekistānā bija pietiekamas, lai Tiesa konstatētu ECTK 3. panta pārkāpumu.

4.1.4. Aizsardzības pietiekamība

Atbilstoši starptautiskajām bēgļu tiesībām patvēruma meklētājam, kurš apgalvo, ka viņam draud vajāšana, ir tiesības saņemt bēgļa statusu, ja viņš var pierādīt gan pietiekami pamatotas bailes no vajāšanas kāda 1951. gada *Ženēvas Konvencijā* noteiktā iemesla dēļ, gan to, ka valsts nespēj nodrošināt pietiekamu aizsardzību. Lai valsts nodrošinātā aizsardzība būtu pietiekama, uzņēmējai valstij – gan valsts iestāžu darbiniekiem, gan citām struktūrām, kas kontrolē valsts teritorijas daļu, – ir jāgrib un jāvar savā tiesību sistēmā nodrošināt pietiekami lielu aizsardzību pret nežēlīgu izturēšanos, no kā baidās patvēruma meklētājs.

ES tiesību sistēma – nosakot atbilstību bēgļa vai alternatīvās aizsardzības saņēmēja statusam, jāņem vērā, vai ierosinātajā atgriešanās valstī pieteikuma iesniedzēju pasargātu no kaitējuma, no kā viņš baidās. Atbilstoši *Kvalificēšanas direktīvas* 7. pantam “aizsardzību pret vajāšanu vai būtisku kaitējumu var nodrošināt vienīgi: (..) valsts vai (..) partijas vai organizācijas, tostarp starptautiskas organizācijas, kas kontrolē valsti vai būtisku valsts teritorijas daļu, ja tās vēlas un spēj nodrošināt aizsardzību (..)” un tai jābūt “efektīvai un neierobežotai laikā”. Ir jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, *inter alia* uzturot efektīvu tiesību sistēmu atklāšanai, apsūdzēšanai un sodīšanai. Pieteikuma iesniedzējam ir jāvar izmantot šādas aizsardzības sistēmas.

⁽¹⁹⁵⁾ ECT 2008. gada 11. decembra spriedums lietā *Muminov pret Krieviju*, Nr. 42502/06.

Piemērs. Spriedumā lietā *Salahadin Abdulla un citi* ⁽¹⁹⁶⁾ par bēgļa statusa izbeigšanu EST lēma, ka, lai bēgļa valstspiederības valsts piedāvātā aizsardzība būtu pietiekama, valstij vai citām struktūrām, kas nodrošina aizsardzību atbilstoši Kvalificēšanas direktīvas 7. panta 1. punktam, objektīvi jābūt pietiekamai spējai un vēlmei novērst vajāšanas darbības. Tām jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, *inter alia* uzturot efektīvu tiesību sistēmu, lai atklātu, apsūdzētu un sodītu par vajāšanas darbībām, un šai sistēmai jābūt pieejamai attiecīgajai personai pēc bēgļa statusa izbeigšanas. Valstij vai citai struktūrai, kas nodrošina aizsardzību, ir jāspēj izpildīt konkrētas prasības, *inter alia* nodrošināt pilnvaras, organizatorisko struktūru un līdzekļus, ar ko uzturēt obligāto tiesiskuma un kārtības līmeni bēgļa valstspiederības valstī.

Īpašs aizsardzības režīms attiecas uz Palestīnas bēgļiem. Lai sniegtu šiem bēgļiem aizsardzību un palīdzību, tika izveidota Apvienoto Nāciju Organizācijas Palīdzības un darba aģentūra Palestīnas bēgļiem Tuvajos Austrumos (*UNRWA*). *UNRWA* darbojas Rietumkrastā, tostarp Austrumjeruzalemē un Gazas sektorā, kā arī Jordānijā, Sīrijā un Libānā. Personām, kuras saņem *UNRWA* palīdzību, nav tiesību uz bēgļa statusu (*Kvalificēšanas direktīvas* 12. panta 1. punkta a) apakšpunkts, ar ko ES tiesību aktos pārņemts 1951. gada Ženēvas Konvencijas 1. panta D. punkts).

Piemērs. Lietā *Bolbol* ⁽¹⁹⁷⁾ Palestīnas izcelsmes bezvalstniece pameta Gazas sektoru un ieradās Ungārijā, kur iesniedza patvēruma pieteikumu. Viņa pirms tam nebija lūgusi *UNRWA* aizsardzību un palīdzību. EST precizēja, ka Kvalificēšanas direktīvas 12. panta 1. punkta a) apakšpunkta piemērošanas nolūkā uzskatāms, ka persona saņēmusi aizsardzību un palīdzību no ANO aģentūras, kas nav *UNHCR*, tikai tad, ja viņš vai viņa šo aizsardzību vai palīdzību patiešām izmantoja, nevis tikai tāpēc vien, ka šai personai teorētiski ir tādas tiesības.

⁽¹⁹⁶⁾ EST virspalātas 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland*.

⁽¹⁹⁷⁾ EST virspalātas 2010. gada 17. jūnija spriedums lietā C-31/09, *Nawras Bolbol pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*.

Piemērs. Spriedumā lietā *El Kott* ⁽¹⁹⁸⁾ EST arī norādīja, ka personām, kuras ir spiestas pamest UNRWA darbības teritoriju tādu iemeslu dēļ, kas nav saistīti ar to vēlmēm, ir ārpus to ietekmes un neatkarīgi no to gribas, ir automātiski jāpiešķir bēgļa statuss, ja nav piemērojams neviens no direktīvas 12. panta 1. punkta b) apakšpunktā vai šā panta 2. un 3. punktā minētajiem izslēgšanas iemesliem.

ECTK – novērtējot to, vai ir, vai arī tiktu pārkāpts 3. pants, var tikt pārbaudīta jebkāda aizsardzība, ko uzņēmēja valsts vai tās organizācijas varētu nodrošināt piespiedu kārtā izraidāmajai personai Pastāv līdzība starp aizsardzības pietiekamību bēgļu lietās (aprakstīta iepriekš) un lietās par ECTK 3. pantu. Ja izturēšanās, kas personai draud atgriešanās gadījumā, atbilst minimālajam smaguma līmenim, kas vajadzīgs, lai izvērtētu atbilstību 3. pantam, ir jānovērtē, vai uzņēmēja valsts reāli un praktiski spēj un vēlas aizsargāt attiecīgo personu pret šo risku.

Piemērs. Lieta *Hida pret Dāniju*: ⁽¹⁹⁹⁾ iesniedzējs bija roms, kuram draudēja piespiedu atgriešana Kosovā 2004. gada konflikta laikā. Tiesu satrauca pret mazākumtautībām vērstie vardarbības incidenti un noziegumi, un tā nolēma, ka etnisku kopienu locekļiem, piemēram, romiem, joprojām ir vajadzīga starptautiskā aizsardzība Tiesa norādīja, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Pagaidu pārvaldes misija Kosovā (UNMIK) pirms katras Dānijas Valsts policijas komisāra ierosinātās piespiedu atgriešanas veica individuālu pārbaudi. Ja UNMIK iebilda pret kādas personas atgriešanu, policijas komisārs apturēja procedūru un gaidīja turpmāku informāciju. Policijas komisārs vēl nebija sazinājies ar UNMIK par iesniedzēja lietu, jo viņa piespiedu atgriešana vēl nebija iepļānota. Tiesu apmierināja tas, ka, ja UNMIK iebilstu pret iesniedzēja piespiedu atgriešanu, arī šajā gadījumā atgriešana tiktu apturēta līdz turpmākas informācijas saņemšanai. Tiesa secināja, ka nav pietiekama pamatojuma uzskatīt, ka iesniedzējam – romam –, atgriežoties Kosovā, būtu reāls risks piedzīvot spīdzināšanu vai necilvēcīgu vai nežēlīgu apiešanos vai sodīšanu. Tāpēc Tiesa pasludināja lietu par nepieņemamu acīmredzamas nepamatotības dēļ.

⁽¹⁹⁸⁾ EST virspalātas 2012. gada 19. decembra spriedums lietā C-364/11, *Mostafa Abed El Karem El Kott un citi pret Bevāndorlāsi és Állampolgársági Hivatal*.

⁽¹⁹⁹⁾ ECT 2004. gada 19. februāra lēmums lietā *Hida pret Dāniju* (dec.), Nr. 38025/02.

ECT saņēma lūgumu pārbaudīt, vai ar uzņēmējas valsts nodrošinātajām **diplomātiskajām garantijām** var vai nevar novērst nežēlīgas izturēšanās risku, kas citādi draudētu personai atgriešanās gadījumā. Arī tad, ja uzņēmēja valsts ir paredzējusi garantijas, ar tām vien nepietiek, lai nodrošinātu pienācīgu aizsardzību pret šādu risku. Ir jāpārbauda, vai arī garantiju piemērošana praksē pietiekami aizsargās personu pret nežēlīgas izturēšanās risku. Nozīme, kādu katrā lietā piešķir uzņēmējas valsts sniegtajām garantijām, ir atkarīga no domiņošanaiem apstākļiem attiecīgajā brīdī.

Vispirms ECT noskaidro, vai vispārīgā situācija cilvēktiesību jomā uzņēmējā valstī ir tāda, ka garantijas nevar ņemt vērā. Ļoti retos gadījumos vispārīgie apstākļi valstī būs tādi, ka garantijām vispār nebūs nozīmes. Parasti ECT vispirms novērtēs sniegto garantiju kvalitāti un pēc tam to, vai, ņemot vērā uzņēmējas valsts īstenoto praksi, garantijas ir uzticamas. Novērtējumā ECT arī ņems vērā dažādus jaunākajā judikatūrā ieskicētus faktorus ⁽²⁰⁰⁾.

4.1.5. Iekšēja pārcelšana

Atbilstoši ES tiesībām un ECTK valstis var secināt, ka persona, kura būs apdraudēta savā mītnes vietā, var būt drošībā citā savas mītnes valsts daļā un tāpēc viņam vai viņai nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība.

ES tiesību sistēma – iekšējās aizsardzības iespējamība ir paredzēta [Kvalificēšanas direktīvas](#) 8. pantā.

ECTK – ja valsts ierosina iekšējo pārcelšanu, ir jāsagatavo detalizēts novērtējums par situāciju no atgriešanās vietas līdz galamērķim, tostarp jānovērtē, vai atgriešanās vieta ir droša, vai uz ceļiem nav bloķētu posmu un vai konkrētas teritorijas, kas personai jāšķērso, lai nonāktu galamērķī, nav bīstamas. Ir jānovērtē arī individuālie apstākļi ⁽²⁰¹⁾.

⁽²⁰⁰⁾ ECT 2017. gada 7. novembra spriedums lietā *T.M. un citi pret Krieviju*, Nr. 31189/15 un 5 citi, 24. punkts; ECT virspalātas 2014. gada 4. novembra spriedums lietā *Tarakhel pret Šveici*, Nr. 29217/12, 120.–122. punkts; ECT 2014. gada 17. aprīļa spriedums lietā *Gayratbek Saliev pret Krieviju*, Nr. 39093/13, 65.–67. punkts; ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09, 189. punkts; ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Ismoilov un citi pret Krieviju*, Nr. 2947/06, 127. punkts; ECT virspalātas 2008. gada 28. februāra spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06.

⁽²⁰¹⁾ ECT 2014. gada 3. aprīļa spriedums lietā *A.A.M pret Zviedriju*, Nr. 68519/10, 73. punkts; ECT virspalātas 2016. gada 23. augusta spriedums lietā *J.K. un citi pret Zviedriju*, Nr. 59166/12, 96. punkts.

Piemērs. Spriedumā lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti* ⁽²⁰²⁾ ECT nolēma, ka ECTK 3. pantā dalībvalstīm principā nav aizliegts paļauties uz iekšējas pārcelšanas iespējamību, ja persona, kurai jāatgriežas, varētu droši izvairīties no reāla nežēlīgas apiešanās riska, pārcēloties uz jauno vietu, saņemot atļauju tajā iekļūt un apmetoties tajā. Konkrētajā gadījumā Tiesa uzskatīja, ka atsevišķās Somālijas dienvidu un centrālajās teritorijās atgriežamajai personai varētu nedraudēt reāls nežēlīgas apiešanās risks, kura cēlonis ir vienīgi vispārīgs vardarbības stāvoklis. Ja atgriežamajām personām jāceļo uz teritoriju vai pa teritoriju, kas atrodas *alShabaab* kontrolē, tās, iespējams, būtu pakļautas ar 3. pantu pretrunā esošas izturēšanās riskam, ja vien nevar pierādīt, ka pieteikuma iesniedzējs nesen ir dzīvojis Somālijā un tādēļ var izvairīties no *alShabaab* uzmanības pievēršanas. Pieteikuma iesniedzēju gadījumā Tiesa norādīja vairākus iemeslus, kādēļ iesniedzēji būtu pakļauti reālam 3. pantu pārkāpjošas izturēšanās riskam ⁽²⁰³⁾.

4.1.6. Drošība citur

ES tiesību sistēma – ES dalībvalsts drīkst starptautiskās aizsardzības nolūkos atgriezt pieteikuma iesniedzēju citā valstī viņa vai viņas pieteikuma izskatīšanai ar nosacījumu, ka šī valsts tiek uzskatīta par drošu un ka tiek ievērotas noteiktas garantijas. Šajā sadaļā ir izskaidrots, kad tas ir iespējams. Piemērojamās procesuālās garantijas pieaugušajiem ir aprakstītas [5.2. sadaļā](#) un bērniem bez pavadona – [10.1. sadaļā](#).

Par citas valsts drošību liecina divi faktori. Valsti var uzskatīt par drošu, ja tā izpilda prasību kopumu, kas ir uzskaitīts [Patvēruma procedūru direktīvā](#) (38. pants). Tostarp patvēruma meklētājs jāuzņem **drošā trešā valstī**, tam jāsniedz iespēja meklēt aizsardzību, un, ja tiek konstatēta nepieciešamība pēc starptautiskās palīdzības, pret viņu jāizturas saskaņā ar [1951. gada Ženēvas Konvenciju](#). Ir sevišķi svarīgi, lai valstis nepieļautu atgriežamās personas turpmāku izraidīšanu uz nedrošu valsti. Lai noteiktu, vai valsts ir droša trešā valsts, jābūt iepriekš izveidotam sarakstam, kas jāreģistrē Komisijā. Droša trešā valsts arī pieprasa saistību starp pieteikuma iesniedzēju un attiecīgo trešo valsti, uz kā pamata patvēruma meklētājam būtu pamatoti doties uz minēto valsti.

⁽²⁰²⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

⁽²⁰³⁾ Skatīt arī ECT 2013. gada 27. jūnija spriedumu lietā *M.Y.H. pret Zviedriju*, Nr. 50859/10.

Tranzīts caur valsti (drošu tranzīta valsti) nav kvalificējams kā pietiekama saistība starp pieteikuma iesniedzēju un drošu trešo valsti ⁽²⁰⁴⁾. Šo noteikumu neievērošanas gadījumos ES dalībvalsts nevar paļauties uz atspēkojamu pieņēmumu par drošību saskaņā ar Patvēruma procedūru direktīvu ⁽²⁰⁵⁾.

Otrs pieņēmums attiecas uz valstīm, kuras piemēro **Dublinas regulu**, konkrētāk, ES dalībvalstīm, Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un Šveici (skatīt 5.2. sadaļu). Dublinas regulā ir ietverta **pienākuma noteikšana** ES dalībvalstīm izskatīt starptautiskās aizsardzības pieteikumus. Pastāv kritēriju hierarhija, lai noteiktu pienākumu izskatīt pieteikumus, ko personas ir iesniegušas vienā ES dalībvalstī un pēc tam ir aizceļojušas uz citu dalībvalsti. Pastāv atspēkojams pieņēmums, ka visas valstis, kas piemēro Dublinas regulu, ir drošas un ievēro ES Pamattiesību hartu un ECTK.

Atbilstoši vienam no Dublinas regulā uzskaitītajiem kritērijiem par to valsti, kurai jāizskata pieteikums, parasti nosaka valsti, kas atļāva pieteikuma iesniedzējam ieceļot kopējā teritorijā (Dublinas regulas III nodaļa). Lai noteiktu, caur kuru valsti persona ieceļojusi, ierašanās brīdī paņem viņa vai viņas pirkstu nospiedumus un tos ievada *Eurodac* datubāzē (skatīt *Eurodac regulu* (ES) Nr. 603/2013), kurai var piekļūt visas valstis, kuras piemēro Dublinas regulu. Piemēram, ja patvēruma meklētājs ierodas valstī A, iesniedz patvēruma pieteikumu un tiek paņemti viņa pirkstu nospiedumi, bet pēc tam aizceļo uz valsti B, tad valstī B ņemtie pirkstu nospiedumi tiks salīdzināti ar valstī A ņemtajiem pirkstu nospiedumiem. Valstij B tad būs jāpiemēro Dublinas kritēriji, lai noteiktu, vai patvēruma pieteikuma izskatīšana ir tās vai valsts A pienākums.

Valstīm jānodrošina, lai personām nebūtu jāatgriežas tādās ES dalībvalstīs, kuru patvēruma un uzņemšanas procedūrās ir sistemātiski trūkumi. Atsevišķos gadījumos, kuros var tikt nopietni pārkāpta **ES Pamattiesību harta**, valstīm var nākties izskatīt pieteikumu arī tad, ja atbilstoši Dublinas regulai tas nav to pienākums.

⁽²⁰⁴⁾ EST 2020. gada 19. marta spriedums lietā C-564/18, *LH pret Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*; EST 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 PPU un C-925/19 PPU, *FMS un citi pret Országos Idegrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegrendészeti Főigazgatóság*, 157.–160. punkts.

⁽²⁰⁵⁾ EST 2018. gada 25. jūlija spriedums lietā C-404/17, *A. pret Zviedrijas Migrācijas aģentūru*.

Piemērs. Apvienotajās lietās *N.S. un M.E.* ⁽²⁰⁶⁾ EST pieņēma prejudiciālu nolēmumu par to, vai konkrētos apstākļos valstij var būt pienākums izskatīt pieteikumu atbilstoši Dublinas regulas 3. panta 2. punktā paredzētajai suverenitātes klauzulai arī tad, ja saskaņā ar Dublinas kritērijiem atbildīga ir cita ES dalībvalsts. Tiesa precizēja, ka ES dalībvalstīm, istenojot regulas 3. panta 2. punktā piešķirto rīcības brīvību, jārikojas atbilstoši ES Pamattiesību hartā atzītajām pamattiesībām un principiem. Tāpēc dalībvalstis nedrīkst nosūtīt patvēruma meklētāju uz dalībvalsti, kas ir atbildīga saskaņā ar regulu, ja pierādījumi liecina – un dalībvalsts nevar nezināt – par sistemātiskiem trūkumiem patvēruma piešķiršanas procesā un uzņemšanas apstākļos, kas varētu neatbilst Hartas 4. pantam (spīdzināšanas aizliegums). Tādējādi dalībvalstīm ir pienākums arī pārbaudīt atbilstību pārējiem regulas kritērijiem un noteikt, vai par patvēruma pieteikuma izskatīšanu atbild cita dalībvalsts. Ja nav iespējams noteikt citu dalībvalsti vai noteikšanas procedūra būtu nesaprātīgi gara, saskaņā ar 3. panta 2. punktu tās pienākums ir pašai izskatīt pieteikumu.

ECTK – lai novērtētu ierosinātās piespiedu izraidīšanas prognozējamās sekas, ECT papildus dažādaī tai iesniegtajai informācijai ņems vērā arī uzticamus ziņojumus par cilvēktiesību ievērošanu. Izraidītājai valstij ir pienākums pārbaudīt risku, jo īpaši, ja ziņojumi par cilvēktiesību ievērošanu attiecīgajā valstī liecina, ka izraidītāja valsts ir zinājusi vai tai bija jāzina par riskiem.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽²⁰⁷⁾ ECT nolēma, ka iesniedzēja dzīves un aizturēšanas apstākļi Grieķijā neatbilda ECTK 3. pantam. Autoritatīvi ziņojumi liecināja, ka nebija pieejama arī patvēruma piešķiršanas procedūra un pastāvēja turpmākas izraidīšanas risks. Tāpēc tika atzīts, ka Beļģijas iestādes, saskaņā ar Dublinas sistēmu pārsūtot iesniedzēju uz Grieķiju, ir pārkāpušas ECTK 3. pantu, jo pieejamie pierādījumi liecināja, ka iestādes ir zinājušas vai tām bija jāzina par to, ka patvēruma meklētājiem Grieķijā tobrīd bija risks piedzīvot pazemojošu apiešanos.

⁽²⁰⁶⁾ EST virspalātas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N.S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M.E. un citi pret bēgļu patvēruma pieteikumu komisāru un tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru*.

⁽²⁰⁷⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

Piemērs. Lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju* ⁽²⁰⁸⁾ ECT secināja, ka Ungārija ir pārkāpusi ECTK 3. pantu, izraidot divus patvēruma meklētājus no Ban-gladešas uz Serbiju no tranzīta zonas pierobežas teritorijā. Iestādes nebija pienācīgi izvērtējušas, vai pieteikuma iesniedzējiem būs efektīva patvē-ruma pieejamība šajā valstī, kā arī vai viņi būs pakļauti ķēdes veida izraidī-šanai uz Ziemeļmaķedoniju vai Grieķiju, kur patvēruma meklētāju uzņem-šanas apstākļi pārkāpa Konvencijas standartus.

4.1.7. Izslēgšana no starptautiskās aizsardzības darbības jomas

ES tiesību sistēma – Kvalificēšanas direktīvas 12. un 17. pantā, kuru pamatā ir 1951. gada *Ženēvas Konvencijas* 1. panta F. punkts, ir paredzēti noteikumi, ar ko no starptautiskās aizsardzības darbības jomas izslēdz personas, kurām tā nepienākas. Tās ir personas, kuras, iespējams, izdarījušas vismaz vienu no šādām darbībām:

- noziegumu pret mieru, kara noziegumu vai noziegumu pret cilvēci;
- smagu nepolitisku noziegumu ārpus patvēruma valsts pirms uzņemšanas bēgļa statusā;
- darbību, kas ir pretēja ANO mērķiem un principiem.

Novērtējums par izslēgšanu no starptautiskās aizsardzības darbības jomas jāveic pēc tam, kad ir novērtēts, vai personu var kvalificēt kā starptautiskās aizsardzības saņēmēju. Personas, uz kurām attiecas izslēgšanas klauzulas, netiek uzskatītas par bēgļiem vai personām, kuras ir tiesīgas saņemt alterna-tīvo aizsardzību.

Eiropas Patvēruma atbalsta biroja (EASO) publikācija *Izslēgšana: Kvalificēšanas direktīvas 12. un 17. pants* paredz juridisko analīzi, kas kalpo kā rīks tiesām, kuras izskata iespējamās lietas par izslēgšanu no starptautiskās aizsardzības darbības jomas ⁽²⁰⁹⁾.

⁽²⁰⁸⁾ ECT virsplāts 2019. gada 21. novembra spriedums lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju*, Nr. 47287/15.

⁽²⁰⁹⁾ EASO (2016. gads), *Izslēgšana: Kvalificēšanas direktīvas (Direktīvas 2011/95/ES) 12. un 17. pants – juridiskā analīze*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Piemērs. Spriedumā lietā *B un D* ⁽²¹⁰⁾ EST sniedza norādes par to, kā jāpiemēro iemesli bēgļa statusa liegšanai. Tas, ka attiecīgā persona bija organizācijas biedrs un aktīvi atbalstīja šīs organizācijas bruņoto cīņu, nav nopietns iemesls automātiski uzskatīt personas darbības par “nopietnu nepolitisku noziegumu” vai “darbībām, kas ir pretējas Apvienoto Nāciju Organizācijas mērķiem un principiem”. Saskaņā ar abiem noteikumiem šai personai tiktu liegta bēgļu aizsardzība. Tas, vai pastāv nopietni iemesli uzskatīt, ka persona ir atbildīga par šādām darbībām vai noziegumiem, jānosaka, pamatojoties uz precīzu faktu izvērtēšanu katrā individuālā gadījumā. Tas ir jādara, lai noskaidrotu, vai organizācijas izdarītie akti atbilst šajās tiesību normās izklāstītajiem nosacījumiem un vai attiecīgo personu, ņemot vērā direktīvas 12. panta 2. punktā pieprasīto pierādīšanas līmeni, var uzskatīt par individuāli atbildīgu par šo aktu izdarīšanu. Tiesa arī piebilda, ka priekšnosacījums bēgļa statusa liegšanai nav tas, ka attiecīgā persona rada pastāvīgu apdraudējumu patvēruma dalībvalstij, vai samērīguma novērtēšana katrā konkrētā gadījumā ⁽²¹¹⁾.

Piemērs. Lietā *Lounani* ⁽²¹²⁾ EST paskaidroja, ka bēgļa statusa atņemšana saskaņā ar Kvalificēšanas direktīvas 12. panta 2. punkta c) apakšpunktu neattiecas vienīgi uz faktiskajiem terora aktu veicējiem. Tā aptver arī personas, kuras iesaistās to personu vervēšanā, organizēšanā, transportēšanā vai apgādāšanā ar aprikojumu, kuras ceļo uz citu valsti no savas valsts, lai *inter alia* pastrādātu, plānotu vai sagatavotu terora aktus. Šīs izslēgšanas klauzulas piemērošanai nav nepieciešams priekšnosacījums, ka iesniedzējs ir bijis notiesāts par terorisma pārkāpumu.

Piemērs. Lietā *Shajin Ahmed* ⁽²¹³⁾ EST apstiprināja, ka izslēgšanas pamatojums attiecībā uz alternatīvo aizsardzību saskaņā ar 17. panta 1. punktu ir jāizskata, ņemot vērā to, kā Tiesa interpretē direktīvas 12. panta 2. punkta b) un c) apakšpunktu saistībā ar izslēgšanu no bēgļa statusa.

⁽²¹⁰⁾ EST virspalātas 2010. gada 9. novembra spriedums apvienotajās lietās C-57/09 un C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland pret B un D*.

⁽²¹¹⁾ Skatīt arī EST 2015. gada 24. jūnija spriedumu lietā C-373/13, *H. T. pret Land Baden-Württemberg*.

⁽²¹²⁾ EST virspalātas 2017. gada 31. janvāra spriedums lietā C-573/14, *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides pret Mostafa Lounani*.

⁽²¹³⁾ EST 2018. gada 13. septembra spriedums lietā C-369/17, *Shajin Ahmed pret Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*.

ECTK – tā kā spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas aizliegums ir absolūts un nav atkarīgs no cietušā rīcības, novērtējumu par ECTK 3. panta ievērošanu neietekmē iesniedzēja iespējamā pārkāpuma veids. Tāpēc iesniedzēja rīcību neatkarīgi no tās nevēlamības vai bīstamības nevar ņemt vērā.

Piemērs. Spriedumā lietā *Saadi pret Itāliju* ⁽²¹⁴⁾ Tiesa atkārtoti apstiprināja 3. pantā noteiktā spīdzināšanas aizlieguma absolūtumu. Iesniedzēju Itālijā vajāja par līdzdalību starptautiskā terorismā, un bija pieņemts rīkojums par viņa piespiedu izraidīšanu uz Tunisiju. ECT konstatēja, ka viņš būtu pakļauts reālam 3. pantu pārkāpjošas izturēšanās riskam, ja atgrieztos Tunisijā. Viņa rīcība un apsūdzību smagums nebija nozīmīgi attiecībā pret novērtējumu saskaņā ar 3. pantu.

4.1.8. Starptautiskās aizsardzības izbeigšana

ES tiesību sistēma – ja risks trešā valstī ir mazinājies, atbilstoši *Kvalificēšanas direktīvas* 11. un 16. pantam, kuros atspoguļoti *1951. gada Ženēvas Konvencijas* 1. panta C. punkta noteikumi par aizsardzības izbeigšanu, starptautisko aizsardzību var pārtraukt.

Piemērs. Lieta *Salahadin Abdulla un citi* ⁽²¹⁵⁾ attiecās uz tādu Irākas valstspiederīgo bēgļa statusa izbeigšanu, kuriem šo statusu bija piešķīrusi Vācija. Bēgļa statusa izbeigšanas iemesls bija viņu izcelsmes valsts apstākļu uzlabošanās. EST nolēma, ka Kvalificēšanas direktīvas 11. panta piemērošanas nolūkā persona zaudē savu bēgļa statusu tad, ja ir notikusi nozīmīga un pastāvīga apstākļu maiņa attiecīgajā trešā valstī un baiļu iemesls, kura dēļ ticis piešķirts bēgļa statuss, vairs nepastāv, un ja personai nav citu iemeslu baidīties no vajāšanas. Lai novērtētu apstākļu maiņu, valstīm, ņemot vērā bēgļa individuālo situāciju, jāpārbauda, vai aizsardzības dalībnieks vai dalībnieki ir veikuši saprātīgus pasākumus, lai novērstu vajāšanu, un vai viņiem tādējādi ir efektīva tiesību sistēma, kas ļauj atklāt,

⁽²¹⁴⁾ ECT virspalātas 2008. gada 28. februāra spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06, 138. punkts. Skatīt arī ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedumu lietā *Ismoilov un citi pret Krieviju* Nr. 2947/06, 127. punkts; ECT 2008. gada 19. jūnija spriedumu lietā *Ryabikin pret Krieviju* Nr. 8320/04.

⁽²¹⁵⁾ EST virspalātas 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland*.

apsūdzēt un sodīt par darbībām, kuru dēļ notiek vajāšana. Šai aizsardzībai jābūt pieejamai ieinteresētajam valstspiederīgajam bēgļa statusa izbeigšanās gadījumā.

Piemērs: lieta *M, X un X* ⁽²¹⁶⁾ attiecās uz trim pieteikuma iesniedzējiem, kuriem bija vai nu anulēts, vai atteikts bēgļa statuss, pamatojoties uz Kvalificēšanas direktīvas 14. pantu, jo viņi radīja apdraudējumu uzņēmējas ES dalībvalsts drošībai vai arī bija notiesāti par smagu noziedzīgu nodarījumu. EST norādīja, ka trešās valsts valstspiederīgie, kuriem ir pamatotas bailes no vajāšanas, ir klasificējami kā bēgļi direktīvas un 1951. gada Ženēvas Konvencijas izpratnē neatkarīgi no tā, vai viņiem ir oficiāli piešķirts bēgļa statuss, kā norādīts direktīvā. Lai gan šādām personām (vairs) nebūs visas tiesības un priekšrocības, ko ar direktīvu paredz personām ar piešķirtu bēgļa statusu, viņiem joprojām būs zināmas tiesības, kas ir noteiktas 1951. gada Ženēvas Konvencijā.

Apstākļu maiņas gadījumā netiks izbeigts tādu bēgļu un alternatīvās aizsardzības saņēmēju statuss, kuri iepriekš cietuši ļoti būtisku kaitējumu, ja viņi var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, lai atteiktos pieņemt izcelsmes valsts aizsardzību (Kvalificēšanas direktīvas 11. un 16. pants).

ECTK – nav konkrētu normu par statusa izbeigšanu. Tāpēc ECT noskaidros, kādas ir plānotās piespiedu izraidīšanas prognozējamās sekas. Iepriekšējie apstākļi uzņēmējā valstī var radīt priekšstatu par tās tagadējo situāciju, taču risks tiek novērtēts, pamatojoties uz pašreizējiem apstākļiem ⁽²¹⁷⁾. Izvērtējot stāvokli, ECT ņem vērā attiecīgus valdību ziņojumus, kā arī UNHCR un dažādu starptautisku NVO, piemēram, *Human Rights Watch* un *Amnesty International*, sniegto informāciju.

⁽²¹⁶⁾ EST virspalātas 2019. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-391/16, C-77/17 un C-78/17, *M pret Ministerstvo vnitra, X un X pret Commissaire général aux réfugiés et aux*.

⁽²¹⁷⁾ ECT 2003. gada 14. oktobra spriedums lietā *Tomic pret Apvienoto Karalisti* (dec.), Nr. 17837/03; ECT 2004. gada 19. februāra spriedums lietā *Hida pret Dāniju* (dec.), Nr. 38025/02.

Piemērs. ECT ir sagatavojusi dažādus novērtējumus par risku, ar ko, atgriežoties Šrilankā, saskartos jaunie tamilu vīrieši. Šie novērtējumi ir sagatavoti dažādos ilgstošā konflikta posmos un arī pēc karadarbības beigām. ECT ņēma vērā mainīgos vispārīgos apstākļus valstī un pārbaudīja ar šo valsti saistītos riska faktorus, kas ierosinātajā piespiedu izraidīšanas brīdī varētu skart attiecīgās personas ⁽²¹⁸⁾.

4.2. Kolektīva izraidīšana

Kolektīva izraidīšana ir aizliegta gan ar ES tiesību aktiem, gan ECTK. Par kolektīvu izraidīšanu ir uzskatāms jebkāds pasākums, ar ko personas neatkarīgi no to juridiskās situācijas ⁽²¹⁹⁾ piespiež grupā pamest teritoriju vai valsti un kas īstenots bez pamatotas un objektīvas katras personas individuālās situācijas izskatīšanas ⁽²²⁰⁾. Kolektīvas izraidīšanas aizliegums neatņem likumīgās tiesības grupu pārvietošanai ar čarterreisiem ⁽²²¹⁾.

ES tiesību sistēma – kolektīva izraidīšana ir pretrunā [LESD 78. pantam](#), kurā noteikts, ka patvēruma *acquis* jābūt saskaņā ar “citiem saistītiem līgumiem”, un tā ir aizliegta arī [ES Pamattiesību hartas 19. pantā](#).

ECTK – kolektīva izraidīšana ir aizliegta 4. pantā Konvencijas Protokolā Nr. 4. Šo aizliegumu piemēro arī starptautiskajos ūdeņos ⁽²²²⁾ un neuzņemšanas un noraidīšanas kontekstā pie robežas ⁽²²³⁾. Termins “izraidīšana” attiecas uz ārvalstnieka piespiedu pārvietošanu no teritorijas neatkarīgi no uzturēšanās

⁽²¹⁸⁾ ECT 1991. gada 30. oktobra spriedums lietā *Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13163/87 un 4 citi; ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *N.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07.

⁽²¹⁹⁾ ECT virspalātas 2014. gada 3. jūlija spriedums lietā *Gruzija pret Krieviju (I)*, Nr. 13255/07, 168.–170. punkts.

⁽²²⁰⁾ Plašāka ieskata gūšanai skatīt ECT “Ārzemnieku kolektīva izraidīšana”, faktu lapa, 2020. gada marts, pieejama vietnē echr.coe.int sadaļā Prese (Press) / Preses dienests (Press Service) / Faktu lapas (Factsheets) / Izraidīšana (Expulsion).

⁽²²¹⁾ ECT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā *Sultani pret Franciju*, Nr. 45223/05.

⁽²²²⁾ ECT virspalātas 2012. gada 23. februāra spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09.

⁽²²³⁾ ECT virspalātas 2020. gada 13. februāra spriedums lietā *N.D. un N.T. pret Spāniju* Nr. 8675/15 un Nr. 8697/15, 185. un 187. punkts; ECT 2020. gada 23. jūlija spriedums lietā *M.K. un citi pret Poliju*, Nr. 40503/17, 42902/17 un 43643/17. 200. un 204. punkts.

likumīguma un ilguma, aizturēšanas vietas un personas statusa vai rīcības ⁽²²⁴⁾. Izšķirošais kritērijs, lai izraidīšanu raksturotu kā “kolektīvu”, ir katras grupas personas atsevišķās lietas saprātīgas un objektīvas izskatīšanas trūkums. Izraidītās grupas lielums nav svarīgs, pat divas personas var veidot grupu ⁽²²⁵⁾. Attiecīgajām personām katrai atsevišķi jāsniedz iespēja izteikt savus argumentus kompetentajām iestādēm, un bērni to var darīt ar savu vecāku vai galvenā aprūpētāja starpniecību ⁽²²⁶⁾. Tomēr katra izraidītās grupas dalībnieka personīgo apstākļu individuālās pārbaudes pakāpe ir atkarīga no vairākiem faktoriem.

Piemērs. Spriedumā lietā *Čonka pret Beļģiju* ⁽²²⁷⁾ ECT secināja, ka ar romu izcelsmes patvēruma meklētāju grupas piespiedu izraidīšanu ticis pārkāpts ECTK Protokola Nr. 4 4. pants. Tiesu neapmierināja, kā tika ņemti vērā katra izraidītās grupas dalībnieka personīgie apstākļi. Konkrētāk, pirms iesniedzēju piespiedu izraidīšanas policijas iestādes paziņoja, ka tiks veikta kolektīva izraidīšana, un lika attiecīgajai iestādei to īstenot. Visām attiecīgajām personām lika vienā laikā ziņot noteiktajā policijas iecirknī, un visi izraidīšanas rīkojumi un aresta iemeslu uzskaitījumi bija formulēti identiski. Turklāt iesniedzējiem nebija pieejami juristu pakalpojumi, un arī patvēruma procedūra nebija pabeigta.

Piemērs. Lietā *Khlaifia un citi pret Itāliju* ⁽²²⁸⁾ ECT izskatīja gadījumu ar trim Tunisijas valstspiederīgajiem, kurus jūrā notvēra krasta apsardze, aizturēja uzņemšanas centrā un uz kuģu klāja, un tad viņi atgriezās Tunisijā pēc tam, kad tika izdoti saskaņā ar identiskiem noteikumiem izstrādāti individuālie izraidīšanas rīkojumi. Tiesa nolēma, ka fakts, ka vairākas personas tika pakļautas līdzīgiem lēmumiem, pats par sevi nenoveda pie secinājuma, ka būtu notikusi kolektīva izraidīšana. Protokola Nr. 4 4. pants negarantē

⁽²²⁴⁾ ECT virspalātas 2020. gada 13. februāra spriedums lietā *N.D. un N.T. pret Spāniju* Nr. 8675/15 un Nr. 8697/15, 185. punkts. Skatīt arī ECT 2020. gada 24. marta spriedumu lietā *Asady un citi pret Slovēniju*, Nr. 24917/15, 60. punkts

⁽²²⁵⁾ ECT virspalātas 2020. gada 13. februāra spriedums lietā *N.D. un N.T. pret Spāniju* Nr. 8675/15 un Nr. 8697/15, 193.–194. un 202.–203. punkts.

⁽²²⁶⁾ ECT 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā *Moustahi pret Franciju* Nr. 9347/14, 133.–137. punkts.

⁽²²⁷⁾ ECT 2002. gada 5. februāra spriedums lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99. Skatīt arī ECT 2013. gada 23. jūlija spriedumu lietā *M.A. pret Kipru*, Nr. 41872/10, kurā ECT nekonstatēja Protokola Nr. 4 4. panta pārkāpumu.

⁽²²⁸⁾ ECT virspalātas 2016. gada 15. decembra spriedums lietā *Khlaifia un citi pret Itāliju*, Nr. 16483/12, 237.–254. punkts.

tiesības uz individuālu interviju visos apstākļos. Tiesa secināja, ka pieteikuma iesniedzējiem bijusi reāla un efektīva iespēja izteikt argumentus pret viņu izraidīšanu identifikācijas laikā un viņu valstspiederības noskaidrošanas brīdī.

Piemērs. Lietā *N.D. un N.T. pret Spāniju* ⁽²²⁹⁾ ECT izskatīja divu Subsahāras Āfrikas valstspiederīgo pārvietošanu, kuri bija ieceļojuši Spānijai piederošajā Meliljas anklāvā kā daļa no lielākas grupas, kas demolēja un pārrāpās pāri žogam uz robežas. Spānijas iestādes aizturēja iesniedzējus un nodeva tos Marokai, neveicot ne individuālas procedūras, ne arī dodot iespēju meklēt patvērumu. ECT norādīja, ka pieteikuma iesniedzēji – kuriem saskaņā ar Tiesas konstatēto nebija pierādāmu prasību atbilstoši ECTK 3. pantam – nebija izmantojuši citus līdzekļus likumīgai ieceļošanai Spānijā. Jo īpaši viņi nesniedza pārliecinošus pierādījumus, ka viņiem netika ļauts fiziski nokļūt tuvumā esošajā, oficiālajā robežas šķērsošanas vietā, kur Spānijas iestādes bija izveidojušas biroju patvēruma pieprasījumu reģistrēšanai. ECT secināja, ka individuālu lēmumu par pārvietošanu trūkumu izraisīja pašu iesniedzēju rīcība un tādēļ nav ticis pārkāpts ECTK Protokola Nr. 4 4. pants.

Kolektīva izraidīšana ir pretrunā arī **ESH** un tās 19. panta 8. punktam par aizsardzību pret izraidīšanu.

Piemērs. Lēmumā lietā *Eiropas Romu un klejotāju forums pret Franciju* ⁽²³⁰⁾ ESTK nolēma, ka attiecīgajā periodā pieņemtie administratīvie lēmumi, ar ko Rumānijas un Bulgārijas izcelsmes romiem lika atstāt Francijas teritoriju, kurā tie dzīvoja, neatbilda ESH, jo lēmumi netika pamatoti ar romu personīgo apstākļu pārbaudi, lēmumi neatbilda samērīguma principam, un, tā kā lēmumi bija vērsti uz romu kopienu, tie bija arī diskriminējoši. Komiteja secināja, ka ar šiem lēmumiem tiek pārkāpts E pants par nediskrimināciju, kas lasāms kopā ar ESH 19. panta 8. punktu.

⁽²²⁹⁾ ECT virspalātas 2020. gada 13. februāra spriedums lietā *N.D. un N.T. pret Spāniju* Nr. 8675/15 un 8697/15.

⁽²³⁰⁾ ESTK, *Eiropas Romu un klejotāju forums pret Franciju*, sūdzība Nr. 64/2011, pēc būtības, 2012. gada 24. janvāris.

4.3. Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām

Gan ES tiesībās, gan ECTK ir atzīts, ka var pastāvēt piespiedu izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no tādām cilvēktiesībām, kuras nav absolūtas, un kas ir piemērojami gadījumos, kad jāpanāk līdzsvars starp sabiedrības un attiecīgās personas interesēm. Izplatītākās būtu tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kas var ietvert apsvērumus saistībā ar personas veselību (tostarp fizisko un garīgo veselību), bērna interesēm, vajadzību saglabāt ģimenes kopību vai īpašām mazāk aizsargātu personu vajadzībām.

ES tiesību sistēma – atgriešanas procedūrās ir jāņem vērā bērna intereses, ģimenes dzīve, attiecīgās personas veselības stāvoklis un neizraidīšanas princips ([Atgriešanas direktīvas](#) 5. pants).

Piemērs. Lietā *Abdida* ⁽²³¹⁾ EST apstiprināja, ka, pārvietojot smagi slimu trešās valsts valstspiederīgo uz valsti, kurā nav pieejama piemērota ārstēšana, kā rezultātā rodas necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās risks, tiek pārkāpts Atgriešanas direktīvas 5. pants. Turklāt Tiesa nolēma, ka valsts tiesību akti, kas nesniedz apturošu iedarbību pārsūdzībām, ar ko apstrīd atgriešanas lēmumu un kas var pakļaut iesniedzēju nopietnam smagas un neatgriežamas veselības stāvokļa pasliktināšanās riskam, ir neatbilstoši direktīvai.

ECTK – valstīm ir tiesības atbilstoši starptautiskajām tiesībām un ņemot vērā no līgumiem izrietošos pienākumus, tostarp ECTK, kontrolēt ārvalstnieku ieeļošānu, uzturēšanos un izraidīšanu. Ir izstrādāta plaša judikatūra par apstākļiem, kādos ierobežojamās tiesības var būt piespiedu izraidīšanas šķērslis. Ierobežojamās tiesības ir tādas, kas ietver neatņemamus nosacījumus, piemēram, ECTK 8.-11. pantā paredzētās tiesības. ECTK 8. pantā garantētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību bieži tiek minētas kā izraidīšanas šķērslis gadījumos, kad nepastāv risks piedzīvot necilvēcīgu vai pazemojošu apiešanos, kas būtu pretrunā 3. pantam. Šo ECTK 8. pantā paredzēto tiesību ievērošana ir apskatīta rokasgrāmatas [6.2. sadaļā](#).

⁽²³¹⁾ EST virspalātas 2014. gada 18. decembra spriedums lietā C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve pret Moussa Abdida*.

Piespiedu izraidīšanas šķēršļus var ņemt vērā arī tad, ja uzņēmējā valstī ir iespējams acīmredzams ECTK 5. vai 6. panta pārkāpums, piemēram, ja persona riskē tikt patvaļīgi ieslodzīta bez tiesas, viņai vai viņam draud ļoti ilgs ieslodzījums pēc notiesāšanas acīmredzami netaisnīgā tiesas procesā vai arī viņam vai viņai var tikt acīmredzami liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu. Iesniedzēja pierādīšanas pienākums ir augsts ⁽²³²⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *Mamatkulov un Askarov pret Turciju* ⁽²³³⁾ ECT izvērtēja, vai, izdodot iesniedzējus Uzbekistānai, viņiem tika radīts reāls acīmredzams taisnīgas tiesas neievērošanas risks, kas būtu pretrunā ECTK 6. pantam.

Piemērs. Spriedumā lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti* ⁽²³⁴⁾ ECT secināja, ka saskaņā ar ECTK 6. pantu iesniedzēju nedrīkstēja izraidīt piespiedu kārtā uz Jordāniju, jo bija ļoti ticams, ka lietas otrreizējā izskatīšanā pret viņu izmantos pierādījumus, kas iegūti, spīdzinot trešās personas.

Piemērs. Spriedumā valsts lietā *EM (Libāna) pret Apvienotās Karalistes Lordu palātu* secināja, ka, ja ir noticis acīmredzams ierobežojamo (neabsolūto) tiesību, piemēram, ECTK 8. pantā garantēto tiesību, pārkāpums, ar ko tiek skarta izskatāmo tiesību būtība, samērīgums nav jānovērtē ⁽²³⁵⁾.

ESH – 19. panta 8. punktā ir aizliegts izraidīt strādājošos, kuri legāli uzturas līgumslēdzējas valsts teritorijā, izņemot gadījumus, kad tie apdraud valsts drošību, rīkojas pretēji sabiedrības interesēm vai pārkāpj morāles normas.

⁽²³²⁾ ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09, 233. punkts.

⁽²³³⁾ ECT virspalātas 2005. gada 4. februāra spriedums lietā *Mamatkulov un Askarov pret Turciju*, Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99. Skatīt arī ECT 2014. gada 8. jūlija spriedumu lietā *M.E. pret Dāniju* Nr. 58363/10.

⁽²³⁴⁾ ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09.

⁽²³⁵⁾ Apvienotā Karaliste, *EM (Libāna) pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* [2008] UKHL 64, 2008. gada 22. oktobris.

ESTK ir nepārprotami lēmusi, ka, ja valsts ir piešķirusi uzturēšanās tiesības migrējoša darba ņēmēja laulātajai(-am) un/vai bērniem, migrējoša darba ņēmēja uzturēšanās tiesību zaudēšana nevar ietekmēt viņa ģimenes locekļu neatkarīgās uzturēšanās tiesības, kamēr šiem ģimenes locekļiem ir šādas tiesības.

Uz ārvalstniekiem, kuri vai nu likumīgi, vai arī iestādēm neiebilstot pret to nelikumīgo statusu uzņēmējas valsts vajadzību dēļ nodzīvojuši valstī pietiekami ilgu periodu, ir jāattiecinā noteikumi, ar ko pret piespiedu izraidīšanu pašreiz aizsargā citus ārvalstniekus ⁽²³⁶⁾.

4.4. Trešo valstu valstspiederīgie, kuriem ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu

ES tiesību sistēma – atsevišķām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām, kam nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība, ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu. Šo personu vidū cita starpā ir ilgtermiņa uzturēšanās atļaujas turētāji, trešo valstu valstspiederīgie, kuri ir ģimenes locekļi tādiem ES/EEZ valstspiederīgajiem, kuri ir izmantojuši savas tiesības uz pārvietošanās brīvību, kā arī Turcijas valstspiederīgie.

4.4.1. Pastāvīgie iedzīvotāji

ES tiesību sistēma – pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir lielāka aizsardzība pret izraidīšanu. Lēmums par pastāvīga iedzīvotāja izraidīšanu jāpamato ar rīcību, kas rada faktisku un pietiekami nopietnu apdraudējumu valsts politikai vai sabiedrības drošībai (**Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas** 12. pants), un to nedrīkst norīkot automātiski pēc notiesājoša sprieduma pieņemšanas, bet gan tam ir nepieciešama izvērtēšana katrā individuālā gadījumā ⁽²³⁷⁾.

⁽²³⁶⁾ ESTK, Secinājumi, 2011. gads, paziņojums par 19. panta 8. punkta interpretāciju.

⁽²³⁷⁾ EST 2017. gada 7. decembra spriedums lietā C-636/16, *Wilber López Pastuzano pret Delegación del Gobierno en Navarra*.

4.4.2. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – EEZ valstu valstspiederīgo, tostarp ES pilsoņu (bet tikai tad, ja šīs personas ir izmantojušas tiesības uz brīvu pārvietošanos), ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības ir uzturēšanās tiesības, kas izriet no ES tiesību normām par brīvu pārvietošanos. Atbilstoši *Brīvas pārvietošanās direktīvai* (2004/38/EK) tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuriem ir šādas ģimenes saites, ir lielāka aizsardzība pret izraidīšanu nekā trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri atbilst citām kategorijām. Saskaņā ar direktīvas 28. pantu šīs personas var tikt izraidītas tikai sabiedriskās kārtības vai valsts drošības dēļ⁽²³⁸⁾. Pastāvīgos iedzīvotājus var izraidīt “nopietnu sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumu dēļ”. Kā noteikts direktīvas 27. panta 2. punktā, šiem pasākumiem jāatbilst proporcionālītātes principam un jāpamatojas tikai uz attiecīgā indivīda personisko darbību, turklāt attiecīgajai personai “jārada faktiski, attiecīgajā brīdī esoši un pietiekami nopietni draudi, kas skar vienu no sabiedrības pamatinteresēm”⁽²³⁹⁾. Lēmumi, tostarp apsvērumi, uz kuriem pamatojas lēmums, valstīm jāpaziņo attiecīgajām personām rakstiski (30. pants)⁽²⁴⁰⁾.

⁽²³⁸⁾ Skatīt turpmāk minētos spriedumus lietās, kuros Tiesa interpretējusi direktīvas 28. panta 3. punktā minēto jēdzienu “nopietni valsts drošības apsvērumi”: EST virspalātas 2018. gada 2. maija spriedumu apvienotajās lietās C-331/16 un 366/16, *K. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie un H. F. pret Belgische Staat*, 39.–56. punkts; EST 2012. gada 22. maija spriedums lietā C-348/09, *P. I. pret Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid*, 20.–35. punkts; EST virspalātas 2010. gada 23. novembra spriedums lietā C-145/09, *Land Baden-Württemberg pret Panagiotis Tsakouridis*, 39.–56. punkts.

⁽²³⁹⁾ Ieskatam Direktīvas 2004/38/EK 27. panta judikatūrā par jēdzienu “valsts politika” skatīt EST 2011. gada 17. novembra spriedumu lietā C-434/10, *Petar Aladzov pret Zamestnik director na Stolichna direksia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti*; EST 2011. gada 17. novembra spriedumu lietā C-430/10, *Hristo Gaydarov pret Director na Glavna direksia ‘Ohranitelna politsia’ pri Ministerstvo na vatreshnite raboti*. Plašākai informācijai par jēdzienu “faktiski, attiecīgajā brīdī esoši un pietiekami nopietni draudi, kas skar vienu no sabiedrības pamatinteresēm” skatīt EKT 2004. gada 29. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās C-482/01 un C-493/01, *Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden-Württemberg*, 65.–71. punkts.

⁽²⁴⁰⁾ Skatīt arī FRA (2018. gads), *Īstenojot ES pilsoņu tiesības: valstu tiesu veikta brīvas pārvietošanās un saistīto tiesību realizēšana*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2.5. sadaļa.

Piemērs. Spriedumā lietā *ZZ pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* ⁽²⁴¹⁾ EST interpretēja Brīvas pārvietošanās direktīvas 30. panta 2. punktu, kurā iestādēm prasīts attiecīgās personas informēt par apsvērumiem, uz kuriem pamatojas lēmums par uzturēšanās tiesību nepiešķiršanu, izņemot, ja tas ir pretrunā valsts drošības interesēm. Nosakot to, vai iestādes var neatklāt konkrētu informāciju valsts drošības interešu dēļ, EST norādīja, ka ir jālīdzsvaro valsts drošība un no Pamattiesību hartas 47. pantā noteiktajām tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību izrietošās prasības. Tiesa secināja, ka valsts tiesai, kas pārbauda iestāžu lēmumu precīzi un plaši neinformēt par apsvērumiem, ar kuriem pamatots atteikums, jābūt kompetentai nodrošināt, ka informāciju neatklāj tikai tad, ja tas patiešām ir nepieciešams. Attiecīgā persona katrā ziņā jāinformē par lēmuma pamatojuma būtību, pienācīgi ievērojot nepieciešamo pierādījumu konfidencialitāti.

Šveices valstspiederīgo aizsardzības pret izraidīšanu juridiskais pamats ir noteikts Nolikuma starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos I pielikuma 5. pantā. Atbilstoši šim noteikumam nolīgumā var ierobežot piešķirtās tiesības vienīgi ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību un sabiedrības veselību saistītu iemeslu dēļ ⁽²⁴²⁾.

Tiesību aktos ir paredzēta ģimenes locekļu aizsardzība tā EEZ valsts valstspiederīgā nāves, šķiršanās vai izceļošanas gadījumā, kurš izmantojis tiesības uz brīvu pārvietošanos (Brīvas pārvietošanās direktīvas 12. un 13. pants). Īpašos gadījumos trešo valstu valstspiederīgie var būt aizsargāti pret izraidīšanu arī atbilstoši LESD 20. pantam (skatīt 6.2. sadaļu) ⁽²⁴³⁾.

⁽²⁴¹⁾ EST virspalātas 2013. gada 4. jūnija spriedums lietā C-300/11, *ZZ pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

⁽²⁴²⁾ Nolikums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

⁽²⁴³⁾ Informāciju par lietu, kurā piešķirta aizsardzība, skatīt EST virspalātas 2011. gada 8. marta spriedumā lietā C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEm)*. Informāciju par lietu, kurā aizsardzība netika piešķirta, skatīt EST virspalātas 2011. gada 15. novembra spriedumu lietā C-256/11, *Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres* un EST 2013. gada 8. maija spriedumā lietā C-87/12, *Kreshnik Ymeraga un citi pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*; skatīt arī EST 2012. gada 8. novembra spriedumu lietā C-40/11, *Yoshikazu Iida pret Stadt Ulm*.

4.4.3 Turcijas valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – atbilstoši **EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmuma 1/80** 14. panta 1. punktam Turcijas valstspiederīgos, kuri izmanto **Ankaras nolīgumā** paredzētās tiesības, var izraidīt tikai ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību un sabiedrības veselību saistītu iemeslu dēļ. Tiesa ir uzsvērusi, ka, izskatot ierosinājumu par tādu Turcijas valstspiederīgo izraidīšanu, kuri ir izveidojuši un nodrošinājuši dzīvesvietu kādā no ES dalībvalstīm, ir jāpiemēro tie paši kritēriji, ko attiecina uz EEZ valstu valstspiederīgajiem. ES tiesību aktos ir aizliegta Turcijas valstspiederīgā izraidīšana, ja šāda izraidīšana balstās tikai uz vispārīgi preventīviem iemesliem, piemēram, lai atturētu citus ārvalstu valstspiederīgos, vai ja tā automātiski seko notiesājoša sprieduma pieņemšanai. Saskaņā ar labi iedibinātu judikatūru atkāpes no personu brīvas pārvietošanās pamatprincipa, tostarp valsts politikas, ir jāinterpretē šauri, lai to darbības jomu nevarētu vienpusīgi noteikt ES dalībvalstis ⁽²⁴⁴⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *Nazli* ⁽²⁴⁵⁾ EKT secināja, ka Turcijas valstspiederīgo nedrīkstēja izraidīt, lai vispārīgi atturētu citus ārvalstniekus, un ka uz izraidīšanu jāattiecinā tādi paši kritēriji kā EEZ valstu valstspiederīgo izraidīšanas gadījumā. Tiesa noteica analogiju ar principiem, ko piemēro tādu darba ņēmēju pārvietošanās brīvībai, kuri ir dalībvalsts valstspiederīgie. Nemazīnot narkotisko vielu lietošanas radīto sabiedriskās kārtības apdraudējumu, Tiesa atbilstoši šiem principiem secināja, ka izraidīt tādu Turcijas valstspiederīgo, kuram ir Asociācijas padomes lēmumā piešķirtās tiesības un par kuru pieņemts notiesājošs spriedums, būtu pamatoti tikai tad, ja šīs personas rīcība var radīt iemeslu uzskatīt, ka viņš vai viņa izdarīs citus smagus pārkāpumus, kas varētu apdraudēt uzņēmējas ES dalībvalsts sabiedrības intereses.

Piemērs. Spriedumā lietā *Polat* ⁽²⁴⁶⁾ Tiesa norādīja, ka pasākumi, ar ko atļauj ierobežot Turcijas valstspiederīgajiem piešķirtās tiesības un kas atbilstoši Asociācijas padomes lēmuma 14. pantam pieņemti ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību un sabiedrības veselību saistītu iemeslu dēļ,

⁽²⁴⁴⁾ EKT 1975. gada 28. oktobra spriedums lietā 36/75, *Roland Rutili pret Ministre de l'intérieur*, 27. punkts; EKT 2004. gada 29. aprīļa spriedums apvienotajās lietās C-482/01 un C-493/01, *Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden-Württemberg*, 67. punkts

⁽²⁴⁵⁾ EKT 2000. gada 10. februāra spriedums lietā C-340/97, *Ömer Nazli, Caglar Nazli un Melike Nazli pret Stadt Nürnberg*.

⁽²⁴⁶⁾ EKT 2007. gada 4. oktobra spriedums lietā C-349/06, *Murat Polat pret Stadt Rüsselsheim*.

jāpamato vienīgi ar attiecīgās personas individuālu rīcību. Šādus pasākumus var pamatot ar vairākiem uzņēmējā ES dalībvalstī pieņemtiem notiesājošiem spriedumiem tikai tad, ja attiecīgās personas rīcība ir uzskatāma par reālu un pietiekami nopietnu sabiedrības pamatinteresu apdraudējumu. Šis apstāklis ir jāapstiprina valsts tiesai.

Svarīgākie aspekti

- Pastāv absolūti, gandrīz absolūti un neabsolūti izraidīšanas šķēršļi (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- Atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijā paredzētajam neizraidīšanas principam ir aizliegts atgriezt cilvēkus tādās situācijās, kurās viņu dzīvība vai brīvība būtu apdraudēta viņu rases, reliģijas, tautības, piederības kādai īpašai sociālajai grupai vai politisko uzskatu dēļ (skatīt [4.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem visām darbībām, ko ES dalībvalstis veic, īstenojot ES patvēruma *acquis* vai Atgriešanas direktīvu, tostarp Dublinas regulu, jāatbilst tiesībām uz patvērumu un neizraidīšanas principam (skatīt [4.1. sadaļu](#)).
- ECTK 3. pantā noteiktais slikta izturēšanās aizliegums ir absolūts. Personas, kurām ir reāls risks galamērķa valstī piedzīvot izturēšanos, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam, nedrīkst izraidīt neatkarīgi no to rīcības vai pret tām izvirzīto apsūdzību smaguma. Iestādēm šis risks jāizvērtē, neņemot vērā to, vai personu var izslēgt no aizsardzības darbības jomas atbilstoši Kvalificēšanas direktīvai vai 1951. gada Ženēvas Konvencijai (skatīt [4.1.2. sadaļu](#) un [4.1.7. sadaļu](#)).
- Novērtējot, vai pastāv reāls risks, ECT uzsvāru liek uz prognozējamām sekām, ko varētu radīt personas piespiedu izraidīšana uz ierosināto atgriešanās valsti, ņemot vērā šīs personas individuālos apstākļus, kā arī vispārīgos apstākļus valstī (skatīt [4.1.3. sadaļu](#) un [4.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK patvēruma meklētājam principā jāpamato sava prasība ar faktiem un bieži, novērtējot šo personu apgalvojumu ticamību, šaubas jāvērtē par labu iesniedzējiem. Tomēr, ja nav pamatojuma vai iesniegtā informācija rada nopietnu iemeslu apšaubīt patvēruma meklētāja iesniegumu patiesumu, attiecīgajai personai jāsniedz pieņemams skaidrojums (skatīt [4.1.3. sadaļu](#)).
- Personai var būt risks uzņēmējā valstī piedzīvot ES tiesību aktos vai ECTK aizliegtu izturēšanos arī tad, ja tās cēlonis ir nevis pati uzņēmēja valsts, bet gan tās nevalstiskie dalībnieki, slimība vai humanitārie apstākļi valstī (skatīt [4.1.2. sadaļu](#)).

- Persona, kurai, atgriežoties piederības vietā uzņēmējā valstī, draudētu ES tiesību aktos vai ECTK aizliegta izturēšanās, var būt drošībā citā valsts daļā (iekšējā aizsardzība) (skatīt 4.1.5. sadaļu). Pastāv arī iespēja, ka uzņēmēja valsts var šo personu no attiecīgā riska pasargāt (aizsardzības pietiekamība). Šādos gadījumos izraidītāja valsts var secināt, ka attiecīgajai personai nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība (skatīt 4.1.4. sadaļu).
- Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir aizliegta kolektīva izraidīšana (skatīt 4.2. sadaļu).
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem attiecīgos trešo valstu valstspiederīgos, kuri ir EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, var izraidīt tikai ar sabiedrisko kārtību vai valsts drošību saistītu iemeslu dēļ. Šīs atkāpes ir jāinterpretē stingri un jānovērtē, ņemot vērā vienīgi attiecīgās personas individuālo rīcību (skatīt 4.4.2. sadaļu).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotojām jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

5

Procesuālās garantijas un juridiskais atbalsts patvēruma un atgriešanas lietās

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	Patvēruma procedūras	
ES Pamattiesību harta, 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tribunālā un taisnīgu tiesu)	Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību	ECTK, 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i> Nr. 30471/08 (valsts tiesību aizsardzības iestādei ir jāizskata sūdzība pēc būtības)
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 46. panta 5.–9. punkts	Apturošs spēks	ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Gebremedhin pret Franciju</i> Nr. 25389/05 (valsts tiesību aizsardzības līdzekļa apturošais spēks attiecībā uz patvēruma pieprasījumiem tranzīta zonā) ECT virspalātas 2012. gada spriedums lietā <i>De Souza Ribeiro pret Franciju</i> Nr. 22689/07 (bez automātiskā apturošā spēka attiecībā uz noteiktiem izraidīšanas gadījumiem)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT virspalātas 2012. gada spriedums lietā <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> Nr. 27765/09 (valsts tiesību aizsardzības līdzekļu apturoša spēka neesamība attiecībā uz militāro personālu, kas veic repatriēšanu jūrā)
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 31. panta 8. punkts	Paātrinātās patvēruma procedūras	ECT 2012. gada spriedums lietā <i>I.M. pret Franciju</i> Nr. 9152/09 (procesuālās garantijas paātrinātās patvēruma procedūrās)
Dublinas regula, Regula (ES) Nr. 604/2013 EST spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 <i>N.S. un M.E.</i> [virspalāta], 2011. gads EST C-245/11, <i>K.</i> [virspalāta], 2012. gads EST C-578/16, <i>C.K. un citi pret Slovēniju</i> , 2017. gads EST C-646/16, <i>Jafari</i> [virspalāta], 2017. gads EST C-490/16, <i>A.S. pret Slovēniju</i> [virspalāta], 2017. gads EST C-163/17, <i>Jawo</i> [virspalāta], 2019. gads	Dublinas procedūra	ECT virspalātas 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> Nr. 30696/09 (pārsūtīšana saskaņā ar Dublinas regulu, radot pazemojošas izturēšanās risku)
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) EST C-61/11 <i>PPU, El Dridi</i> , 2011. gads EST C-562/13, <i>Abdida</i> [virspalāta], 2014. gads EST C-47/15, <i>Affum</i> [virspalāta], 2016. gads	Atgriešanas procedūra	ECTK, 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību) ECTK, Protokols Nr. 7, 1. pants (procesuālās garantijas ārzemnieku izraidīšanas gadījumā) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>C.G. un citi pret Bulgāriju</i> Nr. 1365/07 (procesuālo garantiju neesamība piespiedu izraidīšanas procedūrās)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu)	Tiesiskā palīdzība	ECTK, 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību) ECT virspalātas 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> Nr. 30696/09 (neefektīva juridiskās palīdzības shēma)
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES), 20.-22. pants	Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās	Ministru komiteja, Pamatnostādnes par cīvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās, 2009. gads
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 13. pants (tiesiskās aizsardzības līdzekļi)	Juridiskā palīdzība saistībā ar atgriešanas lēmumiem	Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gads

Ievads

Šajā nodaļā ir aplūkota starptautiskās aizsardzības pieteikumu pārbaudes procedūra (patvēruma procedūrās) un atgriešanas procedūras. Vispirms apskatītas procedūras prasības, kas jāievēro tām personām, kuras pieņem lēmumus par patvēruma piešķiršanu vai personas atgriešanu. Pēc tam ir aprakstītas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību saistībā ar šādiem lēmumiem, uzskaitot galvenos tiesiskās aizsardzības efektivitātes priekšnosacījumus (skatīt arī [1.8. sadaļu](#) par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem robežu pārvaldības kontekstā). Visbeidzot, nodaļā ir aplūkoti ar juridisko palīdzību saistīti jautājumi. Tas, kā tiek veikta piespiedu izraidīšana, ir aprakstīts rokasgrāmatas [8. nodaļā](#).

ECT judikatūrā valstīm prasīts objektīvi un ļoti rūpīgi pārbaudīt pieprasījumus, kuros ir pietiekami pamatotas bailes no reāla riska atgriešanās gadījumā piedzīvot spīdzināšanu, necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos vai sodīšanu. Dažas ECT judikatūrā noteiktās prasības ir iekļautas pārstrādātajā [Patvēruma procedūru direktīvā](#).

Šajā nodaļā ECTK 13. pantā noteiktās tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu tiks salīdzinātas ar plašāka tvēruma tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas paredzētas [ES Pamattiesību hartas](#) 47. pantā.

5.1. Patvēruma procedūras

Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka patvēruma meklētājiem jābūt pieejamām efektīvām patvēruma procedūrām, tostarp tiesiskās aizsardzības sistēmai, ar ko apturēt piespiedu izraidīšanu pārsūdzības procesa laikā.

ES [Patvēruma procedūru direktīvā](#) (2013/32/ES) ir paredzēti ļoti detalizēti noteikumi par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai. Direktīvu piemēro patvēruma pieprasījumiem, kas iesniegti to ES dalībvalstu teritorijā, kurām šī direktīva ir saistoša, tostarp pie šo dalībvalstu robežām, teritoriālajos ūdeņos un tranzīta zonās (3. pants).

5.1.1. Intervija, izskatīšanas procedūra un sākotnējā lēmuma pieņemšana

ES tiesību sistēma – patvēruma meklētājiem un viņu apgādājamajiem jābūt pieejamām patvēruma procedūrām ([Patvēruma procedūru direktīvas](#) 6. pants; skatīt arī rokasgrāmatas [1.8. sadaļu](#)). Viņiem ir atļauts palikt ES dalībvalstī, kamēr tiek pieņemts lēmums par pieteikumu (9. pants) vai notiek lietas izskatīšana pārsūdzības gadījumā (46. pants). Izņēmumi attiecībā uz tiesībām palikt ir atļauti tikai konkrētu atkārtotu pieteikumu gadījumā (9. panta 2. punkts un 41. pants) un izdošanas gadījumos. Uz izdošanu, ko veic atbilstoši [Padomes pamatlēmumam 2002/584/TI](#) par Eiropas apcietināšanas orderi, attiecas atsevišķas procesuālās garantijas ⁽²⁴⁷⁾.

Pieteikuma iesniedzējiem jādod iespēja tikt **personiski intervētiem** (Patvēruma procedūru direktīvas 14. un 15. pants) ⁽²⁴⁸⁾. Intervijai jānotiek konfidencialā vidē un parasti bez pieteikuma iesniedzēja ģimenes locekļu klātbūtnes. Personai, kura veic interviju, jābūt kompetentai ņemt vērā ar pieteikumu saistītos apstākļus, tostarp pieteikuma iesniedzēja kultūras izcelsmi, dzimumu, seksuālo orientāciju, dzimumidentitāti vai neaizsargātību. Ir jā sagatavo attiecīgs ziņojums, kas jādara pieejams arī pieteikuma iesniedzējam (17. pants). Pirms atbildīgā iestāde ir pieņēmusi lēmumu par pieteikumu, ES dalībvalstīm jānodrošina pieteikuma iesniedzējam iespēja izteikt piezīmes par ziņojumu (17. panta 3. punkts). Saskaņā ar pārstrādātās direktīvas 15. panta 3. punkta e) apakšpunktu

⁽²⁴⁷⁾ EKT 2008. gada 1. decembra spriedums lietā C-388/08 *PPU, Kriminālprocess pret Artur Leymann un Aleksej Pustovarov*.

⁽²⁴⁸⁾ Skatīt arī EST 2012. gada 22. novembra spriedumu lietā C- 277/11, *M. M. pret Tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru un citiem*.

intervijām ar bērniem jānotiek bērniem piemērotā veidā. Uz bērniem bez pavaldoņa attiecas īpašas garantijas, tostarp tiesības uz pārstāvi (25. pants). Galvenajam apsvērumam jābūt bērna interesēm (25. panta 6. punkts, skatīt arī rokasgrāmatas 10. nodaļu). Vairāk informācijas par juridisko palīdzību skatīt 5.5. sadaļā.

Pieteikums jāizskata atbilstoši Patvēruma procedūru direktīvas procesuālajām prasībām, kā arī **Kvalificēšanas direktīvas** prasībām par pierādījumu novērtēšanu (4. pants). Izskatīšanai jābūt individuālai, objektīvai un taisnīgai, un tajā jāizmanto aktualizēta informācija (Patvēruma procedūru direktīvas 10. pants un Kvalificēšanas direktīvas 4. pants). Saskaņā ar Patvēruma procedūru direktīvas 10. pantu tiesai pielīdzināmā vai administratīvā institūcija, kas ir atbildīga par pirmās instances lēmumu pieņemšanu, nedrīkst automātiski noraidīt pieteikumus, pamatojoties uz to, ka pieteikums nav iesniegts, cik drīz vien iespējams. Ar Patvēruma procedūru direktīvas 12. pantu nosaka, ka patvēruma pieteikuma iesniedzēji jāinformē par sekojošo procedūru un termiņu valodā, ko viņi saprot vai varētu, saprātīgi pieņemot, saprast; viņiem jānodrošina tulka pakalpojumi pēc nepieciešamības; jāatļauj viņiem sazināties ar UNHCR vai organizācijām, kas sniedz juridiskas konsultācijas; jāsniedz viņiem piekļuve pierādījumiem, kas ir izmantoti lēmuma pieņemšanā par viņu pieteikumu; jāpaziņo viņiem par lēmumu saprātīgā laikposmā; un jāinformē viņi par lēmumu valodā, ko viņi saprot vai varētu, saprātīgi pieņemot, saprast. Direktīvas 13. pantā ir noteikts, ka pieteikuma iesniedzējiem ir pienākums sadarboties ar iestādēm.

Piemērs. Lietas *A, B un C* ⁽²⁴⁹⁾ attiecas uz trim starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzējiem Nīderlandē, kuri baidījās no vajāšanas savas seksuālās orientācijas dēļ. Valsts iestādes noraidīja viņu pieteikumu, pamatojoties uz to, ka apgalvojumi par viņu homoseksualitāti bija neskaidri un neticami, un tiem trūka saskaņotības. EST apgalvoja, ka, pārbaudot patvēruma prasību, ES dalībvalstīm ir saistoša ES Pamattiesību harta, jo īpaši 1. pants (cilvēka cieņa) un 7. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību). Lai gan Tiesa atzina, ka "stereotipa jēdzieni" var veidot lietderīgus elementus patvēruma pieteikuma izskatīšanā, izskatīšanā jāietver individuāls novērtējums, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja personīgos apstākļus un neaizsargātību. Valsts iestādēm nav jāveic detalizēta

⁽²⁴⁹⁾ EST virspalātas 2014. gada 2. decembra spriedums lietā no C-148/13 līdz C-150/13, *A, B un C pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

iztaujāšana par iesniedzēja seksuālo praksi, jo tas būtu pretrunā ar cilvēka cieņu. Tiesa secināja, ka homoseksualitātes neatzišana iestādēm no paša sākuma nevar novest pie secinājuma, ka personas paziņojumam trūkst ticamības.

Patvēruma meklētājiem ir tiesības **atsaukt** savus pieprasījumus. Arī atsaukšanas procedūrās ir jāievēro prasības par paziņošanu, tostarp rakstisku paziņojumu (Patvēruma procedūru direktīvas 44. un 45. pants). Ja ir saprātīgs iemesls uzskatīt, ka iesniedzējs ir nešaubīgi atsaucis vai atteicies no sava pieteikuma, pieteikumus drīkst apstrādāt kā atsauktus vai atstātus; tomēr valstij jāpieņem lēmums vai nu par izskatīšanas izbeigšanu un veiktās darbības reģistrāciju, vai pieteikuma noraidīšanu (Patvēruma procedūru direktīvas 27. un 28. pants).

Atbildīgajai iestādei **lēmumi par patvēruma pieteikumiem** jāpieņem pēc iespējas ātri un ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, izņemot Patvēruma procedūru direktīvas 31. panta 3. un 4. punktā noteiktajos apstākļos, kad pārskatīšanas termiņu drīkst pagarināt par ne vairāk kā 21 mēnesi. Ja lēmumu nevar pieņemt 6 mēnešu laikā, ir jāpaziņo pieteikuma iesniedzējam par kavēšanos vai pēc viņa vai viņas pieprasījuma jāsniedz informācija par to, kad gaidāms lēmums par pieteikumu (31. panta 6. punkts). Izskatot prasību, ir jāievēro direktīvas II nodaļā noteiktās pamatgarantijas. Lēmumi ir jāsniedz rakstiski, un tajos jābūt informācijai par to apstrīdēšanu (direktīvas 11. pants).

Saskaņā ar Patvēruma procedūru direktīvas 33. pantu ES dalībvalstis var atzīt **pieteikumus par nepieņemamiem**, piemēram, atkārtotus pieteikumus, kuros nav jaunu elementu, vai ja valsts, kas nav ES dalībvalsts, tiek uzskatīta par pieteikuma iesniedzējam drošu trešo valsti. Personiska intervija nav jāveic tikai nepieņemamu atkārtotu pieteikumu gadījumā (34. pants).

ECTK – Tiesa ir lēmusi, ka personām ir jābūt pieejamām patvēruma procedūrām, kā arī jāsaņem pienācīga informācija par ievērojamo procedūru. Iestādes arī nedrīkst pieļaut, ka lēmumus par patvēruma pieprasījumiem pieņem pārmērīgi novēloti ⁽²⁵⁰⁾. Novērtējot patvēruma pieprasījumu izskatīšanas efektivitāti pirmajā instancē, Tiesa ir ņēmusi vērā arī citus faktorus, piemēram, tulku un juridiskās palīdzības pieejamību, kā arī to, vai pastāv uzticama iestāžu

⁽²⁵⁰⁾ ECT 2016. gada 13. oktobra spriedums lietā *B.A.C. pret Grieķiju*, Nr. 11981/15; ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* Nr. 30696/09; ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju* Nr. 30471/08.

un patvēruma meklētāju saziņas sistēma ⁽²⁵¹⁾. Attiecībā uz riska novērtēšanu 13. pantā prasīts, lai valsts iestāde objektīvi un rūpīgi pārbaudītu ikvienu prasību, kurā paustas pamatotas bažas par 3. pantam (vai 2. pantam) neatbilstošas izturēšanās risku iesniedzēja izraidīšanas gadījumā ⁽²⁵²⁾.

5.1.2. Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību

Personām jāvar izmantot praktiskus un efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus patvēruma vai uzturēšanās atļaujas pieteikuma noraidījuma gadījumā, kā arī jebkādas sūdzības par iespējamu cilvēktiesību pārkāpumu gadījumā. Tāpēc gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir atzīts, ka, lai nodrošinātu individuālu gadījumu efektīvu un ātru izskatīšanu, ir jāievēro procesuālās garantijas. Šajā nolūkā gan ES tiesību aktos, gan ECT judikatūrā ir paredzētas sīki izstrādātas procesuālās prasības.

ES tiesību sistēma – ES Pamattiesību hartas 47. pantā ir noteiktas “tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu”. Hartas 47. panta pirmās daļas pamats ir ECTK 13. pants, kurā nodrošinātas tiesības uz “efektīvu aizsardzību no valsts institūciju puses”. Taču ES Pamattiesību hartā ir noteikts, ka lieta jāizskata tiesai, savukārt ECTK 13. pantā prasīta tikai lietas izskatīšana valsts iestādē ⁽²⁵³⁾.

ES Pamattiesību hartas 47. panta otrās daļas pamats ir ECTK 6. pants, kurā garantētas tiesības uz lietas taisnīgu tiesu, taču vienīgi nosakot civilās tiesības un pienākumus vai jebkādas apsūdzības krimināllietā. Šīs normas dēļ ECTK 6. pantu nevar piemērot imigrācijas un patvēruma lietās, jo tās nav saistītas ar civilo tiesību vai pienākuma noteikšanu ⁽²⁵⁴⁾. ES Pamattiesību hartas 47. pantā šāda nodalījuma nav.

Patvēruma procedūru direktīvas 46. pantā ir paredzētas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību saistībā ar lēmumu par starptautiskās aizsardzības noraidīšanu, atteikumu atsākt iepriekš pārtrauktu pieteikuma izvērtēšanu un lēmumu

⁽²⁵¹⁾ Vairāk informācijas skatīt ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 301. punkts.

⁽²⁵²⁾ Turpat, 293. punkts.

⁽²⁵³⁾ Skaidrojumi par ES Pamattiesību hartu (2007/C 303/02), OV 2007 C 303 17. lpp.

⁽²⁵⁴⁾ ECT virspalātas 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā *Maaouia pret Franciju* Nr. 39652/98, 38.–39. punkts.

atņemt starptautisko aizsardzību. Ar to jānodrošina faktiskā un juridiskā pamatojuma pilnīga un *ex nunc* pārbaude. Noteiktie termiņi nedrīkst darīt pārsūdzības iesniegšanu neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtinātu.

ECTK – 13. pantu, ar ko garantē tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību valsts iestādē, piemēro imigrācijas lietām. Kopā ar 13. pantu var lasīt arī citas, tostarp Konvencijas 3. pantā paredzētās tiesības. Turklāt ir atzīts, ka atbilstošas procesuālās garantijas ietver arī ECTK 8. pantā piešķirtās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (īsi aprakstītas rokasgrāmatas 5.4. sadaļā). Lai nodrošinātu svarīgas garantijas patvēruma un imigrācijas lietās, bieži atsaucas arī uz patvaļības aizliegumu, kas ietverts visās ECTK paredzētajās tiesībās ⁽²⁵⁵⁾. Tomēr ECTK 6. pants, kurā ir garantētas tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā, netiek piemērots patvēruma un imigrācijas lietām (skatīt 5.5. sadaļu). Informācija par tiesību aizsardzību nelikumīgas vai patvaļīgas brīvības atņemšanas gadījumos ir sniegta rokasgrāmatas 7. nodaļā (7.10. sadaļā).

ECT ir noteikusi vispārīgus efektīvas tiesību aizsardzības priekšnosacījumus ar patvēruma meklētāju izraidīšanu saistītās lietās. Iesniedzējiem jābūt pieejamai tiesību aizsardzībai valsts līmenī, lai varētu izvērtēt jebkādas “pierādāmas sūdzības” būtības atbilstību ECTK un vajadzības gadījumā nodrošinātu attiecīgu atlīdzinājumu ⁽²⁵⁶⁾. Tā kā tiesību aizsardzībai jābūt efektīvai gan praksē, gan arī tiesību aktos, ECT var būt cita starpā jāizvērtē, vai patvēruma meklētājam tika piešķirts pietiekami ilgs termiņš pārsūdzības iesniegšanai.

Piemērs. Lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju* ⁽²⁵⁷⁾ ne administratīvās, ne arī tiesu iestādes nereaģēja uz iesniedzēju nopietnajiem apgalvojumiem par nežēlīgas izturēšanās risku, kas viņiem rastos, atgriežoties Irākā vai Irānā. Turklāt valsts iestādes neizskatīja viņu pagaidu patvēruma pieprasījumus, nepaziņoja viņiem par neizskatīšanas iemesliem un nedeva viņiem atļauju saņemt juridisku palīdzību, lai gan viņi skaidri pieprasīja jurista pakalpojumus brīdī, kad atradās apcietinājumā. Šīs valstu iestāžu bezdarbības dēļ iesniedzēji nevarēja iesniegt apgalvojumus saistībā

⁽²⁵⁵⁾ ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *C.G. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 1365/07, 49. punkts.

⁽²⁵⁶⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 288. punkts; ECT virspalātas 2000. gada 26. oktobra spriedums lietā *Kudla pret Poliju*, Nr. 30210/96, 157. punkts.

⁽²⁵⁷⁾ ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*, Nr. 30471/08, 111.–117. punkts.

ar ECTK 3. pantu atbilstoši attiecīgajam tiesiskajam regulējumam. Turklāt iesniedzēji nevarēja pieprasīt, lai iestādes atceltu lēmumu par viņu piespiedu izraidīšanu, jo viņiem netika izsniegti piespiedu izraidīšanas rīkojumi un netika paziņots par viņu piespiedu izraidīšanas iemesliem. Ar piespiedu izraidīšanu lietām saistīta izskatīšana tiesā Turcijā nebija uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzību, jo piespiedu izraidīšanas rīkojuma atcelšanas pieprasījumam nebija apturoša spēka, ja vien administratīvā tiesa nepieņēma īpašu lēmumu par rīkojuma izpildes atlikšanu. Tādējādi iesniedzējiem netika nodrošināta efektīva un pieejama tiesību aizsardzība saistībā ar viņu sūdzībām par atbilstību ECTK 3. pantam.

Piemērs. Austrijas un Čehijas Republikas konstitucionālās tiesas konstatēja, ka konkrētiem termiņiem vajadzēja būt par divām un septiņām dienām garākiem ⁽²⁵⁸⁾. Savukārt EST spriedumā lietā *Diouf* ⁽²⁵⁹⁾ secināja, ka piecpadsmit dienu termiņš pārsūdzībai paātrinātā procedūrā "principā nav nepietiekams efektīva tiesību aizsardzības līdzekļa sagatavošanai un iesniegšanai, un tas liekas esam saprātīgs un samērīgs salīdzinājumā ar skartajām tiesībām un interesēm".

Citas valsts darbības, kas var mazināt garantiju efektivitāti, ir personu neinformēšana par lēmumu vai viņu pārsūdzības tiesībām un aizturēta patvēruma meklētāja saziņas ar ārpusauli kavēšana. Dažas ECT izstrādātās prasības ir līdzīgas Patvēruma procedūru direktīvā noteiktajām procesuālajām garantijām.

Piemērs. Lietā *Čonka pret Beļģiju* ⁽²⁶⁰⁾ par romu izcelsmes patvēruma meklētāju kolektīvo izraidīšanu ECTK Protokola Nr. 4 4. panta ietvaros administratīvu un praktisku šķēršļu dēļ iesniedzējiem bija ierobežotas iespējas panākt viņu patvēruma pieprasījumu izskatīšanu Beļģijā. Pirmās instances procesā iesniedzējiem nebija pieejama viņu lieta un viņi nevarēja apskatīt uzklaušanās laikā veiktās piezīmes vai pieprasīt viņu

⁽²⁵⁸⁾ Austrija, Austrijas Konstitucionālā tiesa (*Österreichische Verfassungsgerichtshof*), 1998. gada 24. jūnija *Lēmumi G31/98, G79/98, G82/98, G108/98*; Čehija, Čehijas Konstitucionālā tiesa (*Ústavní soud České republiky*), *Lēmums Nr. 9/2010*, Coll., kas stājās spēkā 2010. gada janvārī.

⁽²⁵⁹⁾ EST 2011. gada 28. jūlija sprieduma lietā C-69/10, *Brahim Samba Diouf pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 67. punkts.

⁽²⁶⁰⁾ ECT 2002. gada 5. februāra spriedums lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99.

apsvērumu protokolēšanu. Augstākā instancē pieejamajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nebija automātiska apturoša spēka. Tiesa secināja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās Protokola Nr. 4 4. pantu.

Ja ar vienu tiesību aizsardzības līdzekli nevar pilnīgi izpildīt ECTK 13. panta prasības, to var izdarīt, apvienojot vairākus valsts tiesību aktos paredzētus tiesību aizsardzības līdzekļus ⁽²⁶¹⁾.

5.1.3. Pārsūdzība ar automātisku apturošu spēku

ES tiesību sistēma – **Patvēruma procedūru direktīvas** 46. pantā ir noteiktas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā vai tribunālā. Tas izriet no **ES Pamattiesību hartas** 47. panta formulējuma. Direktīvā ES dalībvalstīm prasīts atļaut pieteikuma iesniedzējiem palikt to teritorijā līdz pārsūdzības iesniegšanas termiņa beigām, kā arī līdz pārsūdzības iznākumam. Saskaņā ar direktīvas 46. panta 6. punktu automātisku tiesību palikt nav tad, ja ir iesniegti konkrēta tipa nepamatoti un nepieņemami pieteikumi. Tādā gadījumā pārsūdzības struktūrai ir jādod tiesības pieņemt lēmumu par to, vai pieteikuma iesniedzējs var palikt teritorijā pārsūdzības pārskatīšanai vajadzīgajā periodā. Līdzīgs izņēmums attiecas uz pārsūtišanas lēmumiem, ko pieņem atbilstoši **Dublinas regulai** (Regula (ES) Nr. 604/2013, 27. panta 2. punkts).

ECTK – Tiesa ir lēmusi, ka, ja persona pārsūdz sava patvēruma pieprasījuma noraidījumu, pārsūdzībai jābūt ar automātiski apturošu iedarbību, ja šīs personas atgriešanas pasākuma izpildei var būt neatgriezeniskas sekas, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam.

Piemērs. Spriedumā lietā *Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju* ⁽²⁶²⁾ ECT atzina, ka iesniedzēja apgalvojumi par nežēlīgas izturēšanās risku Eritrejā bija pietiekami ticami, lai viņa sūdzība par atbilstību ECTK 3. pantam būtu “pierādāma”. Tāpēc iesniedzējs varēja atsaukties uz ECTK 13. pantu saistībā ar tās 3. pantu. Ar pēdējo no minētajiem noteikumiem pieprasa, lai ārvalstu valstspiederīgajiem būtu piekļuve tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ar apturošu iedarbību pret lēmumu par viņu piespiedu pārvietošanu uz valsti, kurā ir reāls iemesls uzskatīt, ka viņi var tikt pakļauti nežēlīgas

⁽²⁶¹⁾ ECT virspalātas 2000. gada 26. oktobra spriedums lietā *Kudla pret Poliju*, Nr. 30210/96.

⁽²⁶²⁾ ECT 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju*, Nr. 25389/05.

izturēšanās riskam pretrunā 3. pantam. Attiecībā uz patvēruma meklētājiem, kuri apgalvoja, ka viņiem ir šāds risks, un kuriem jau bija piešķirta atļauja ieceļot Francijas teritorijā, Francijas tiesību aktos bija paredzēta procedūra, kas atbilda dažām no šīm prasībām. Tomēr šī procedūra netika piemērota personām ar šādu risku, kuras nonāca pie robežas tūlīt pēc ierašanās lidostā. Lai iesniegtu patvēruma pieteikumu, ārvalstniekiem bija jāatrodas Francijas teritorijā. Ja viņi nonāca pie robežas, viņi nevarēja iesniegt šādu pieteikumu, ja vien viņi vispirms nesaņēma atļauju ieceļot valstī. Ja viņiem nebija šim nolūkam nepieciešamo dokumentu, viņiem nācās pieteikties ieceļošanas atļaujai patvēruma iemeslu dēļ. Tad viņiem nācās uzturēties “gaidīšanas zonā”, kamēr iestādes pārbaudīja, vai viņu ieplānotais patvēruma pieteikums nebija “acīmredzami nepamatots”. Ja iestādes uzskatīja pieteikumu par acīmredzami nepamatotu, tās atteica attiecīgajai personai atļauju ieceļot valstī. Lai gan attiecīgā persona varēja lūgt administratīvajām tiesām apturēt ministrijas lēmumu par atļaujas nepiešķiršanu, šādam pieteikumam nebija apturošas iedarbības un tajā nebija noteikts termiņš. Pēc vispārēja atzinuma viņš vai viņa varēja vērsties pie neatliekamo pieteikumu tiesneša, ko iesniedzējs bija darījis bez rezultāta. Tomēr šim tiesiskās aizsardzības līdzeklim nebija automātiskas apturošas iedarbības, kas nozīmēja, ka personu varēja pārvietot, pirms tiesnesis izdevis lēmumu. Ņemot vērā ECTK 3. panta nozīmīgumu un spīdzināšanas vai nežēlīgas izturēšanās radītā kaitējuma neatgriezeniskumu, no 13. panta izriet, ka, ja dalībvalsts ir pieņēmusi lēmumu par ārvalstnieka piespiedu izraidīšanu uz valsti, par ko ir pamatoti uzskatīt, ka attiecīgajai personai draud spīdzināšana vai nežēlīga izturēšanās, šai personai ir jābūt pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ar automātisku apturošu iedarbību. Piemērs. Tā kā iesniedzējam nebija piekļuves šādam tiesiskās aizsardzības līdzeklim, atrodoties “uzgaidāmajā zonā”, tika pārkāpts ECTK 13. pants, kas ir lasāms kopā ar 3. pantu.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽²⁶³⁾, ņemot vērā valsts iestāžu pieļautās nepilnības iesniedzēja patvēruma pieprasījuma izskatīšanas procedūrā un risku, ko viņam radīja tieša vai netieša atgriešana izcelsmes valstī, jo netika nopietni pārbaudīti viņa patvēruma pieteikuma apstākļi un netika nodrošināta efektīva tiesību aizsardzība, Tiesa secināja, ka Grieķija pārkāpa ECTK 13. pantu saistībā ar tās 3. pantu

⁽²⁶³⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 293. punkts.

Piemērs. Lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju* ⁽²⁶⁴⁾ Itālijas kuģis jūrā pārtvēra potenciālos patvēruma meklētājus. Itālijas iestādes lika viņiem domāt, ka viņi tiek vesti uz Itāliju, un neinformēja viņus par veicamajām procedūrām, lai izvairītos no atgriešanas atpakaļ Lībijā. Tādējādi iesniedzēji nevarēja iesniegt sūdzības kompetentajā iestādē saskaņā ar ECTK 3. pantu vai Protokola Nr. 4 4. pantu un iegūt pilnīgu un rūpīgu savu pieprasījumu novērtējumu, pirms tika īstenots atgriešanas pasākums. Tiesa secināja, ka tika pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu un Protokola Nr. 4 4. pants.

ECT konstatēja, ka prasībai saskaņā ar ECTK 13. pantu, kas lasāms kopā ar ECTK 8. pantu un ECTK Protokola Nr. 4 4. pantu, nav nepieciešams valsts tiesību aizsardzības līdzeklis, lai iegūtu automātisku apturošo iedarbību.

Piemērs. Lietā *De Souza Ribeiro pret Franciju* ⁽²⁶⁵⁾ pieteikuma iesniedzējs bija Brazīlijas valstspiederīgais, kurš bija dzīvojis Francijas Gviānā (Francijas aizjūras teritorijā) kopā ar ģimeni kopš septiņu gadu vecuma. Pēc viņa administratīvās aizturēšanas par to, ka viņš nevarēja uzrādīt derīgu uzturēšanās atļauju, iestādes izdeva rīkojumu par viņa piespiedu izraidīšanu. Viņš tika piespiedu kārtā izraidīts nākamajā dienā apmēram 50 minūtes pēc tam, kad viņš iesniedza pārsūdzību pret pārvietošanas rīkojumu. ECT virspalāta uzskatīja, ka, ja tiek apstrīdēta izraidīšana iespējamās iejaukšanās dēļ privātajā un ģimenes dzīvē, nav obligāti nodrošināt automātisku apturošo iedarbību, lai tiesiskās aizsardzības līdzeklis būtu efektīvs. Tomēr Tiesa secināja, ka steiga, ar kādu tika izpildīts atgriešanas rīkojums, padarīja pieejamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus neefektīvus praksē un tādēļ nepieejamus. Iesniedzējam nebija praktiskas piekļuves efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem saistībā ar savu sūdzību atbilstoši Konvencijas 8. pantam, kad viņam bija paredzēta piespiedu izraidīšana. Tiesa apgalvoja, ka ir pārkāpts 13. pants saistībā ar 8. pantu.

⁽²⁶⁴⁾ ECT virspalātas 2012. gada 23. februāra spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09, 197.-207. punkts.

⁽²⁶⁵⁾ ECT virspalātas 2012. gada 13. decembra spriedums lietā *De Souza Ribeiro pret Franciju*, Nr. 22689/07, 83. punkts.

Piemērs. Lieta *Khlaifia un citi pret Itāliju* ⁽²⁶⁶⁾ attiecās uz Tunisijas valstspiederīgo atgriešanu no Itālijas. Iesniedzēji neprasīja patvērumu, bet apstrīdēja viņu atgriešanas kolektīvo raksturu, apgalvojot, ka tā bija kolektīva izraidīšana, kas ir aizliegta ECTK Protokola Nr. 4 4. pantā. Saskaņā ar Itālijas tiesību aktiem iesniedzēji drīkstēja pārsūdzēt atgriešanas lēmumu, bet šāda pārsūdzība automātiski neatceltu piespiedu pārvietošanu. ECT secināja, ka ar noteikumu, ka pastāv efektīva atgriešanas lēmuma apstrīdēšanas iespēja, nav nepieciešams pārsūdzēt iespējamās Protokola Nr. 4 4. panta pārkāpumus, lai automātiski apturētu piespiedu pārvietošanu. Tikai tad, ja pastāv neatgriezeniska kaitējuma risks ECTK 2. vai 3. panta pārkāpuma veidā, tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir nepieciešama automātiska apturošā iedarbība. Tāpēc Tiesa nekonstatēja, ka būtu pārkāpts 13. pants saistībā ar Protokola Nr. 4 4. pantu.

5.1.4. Paātrinātās patvēruma procedūras

ES tiesību sistēma – Patvēruma procedūru direktīvas 31. panta 8. punktā ir uzskaitītas 10 situācijas, kurās varētu piemērot paātrinātās procedūras, piemēram, ja pieteikums tiek uzskatīts par nepamatotu, jo iesniedzējs ir no drošas izcelsmes valsts, vai ja iesniedzēji atsakās nodot pirkstu nospiedumus. Lai arī var turpināt piemērot direktīvā noteiktos pamatprincipus un garantijas, pārsūdzībai var nebūt automātiskas apturošas iedarbības, tādēļ uzturēšanās tiesības pārsūdzības procedūras laikā ir speciāli jāpieprasa un/vai tās var piešķirt, izvērtējot individuālus gadījumus (skatīt arī 5.1.3. sadaļu). Praksē paātrinātajām procedūrām var būt arī īsāki termiņi, kuros var pārsūdzēt negatīvu lēmumu.

ECTK – Tiesa uzskatīja, ka ir nepieciešama objektīva un rūpīga katra patvēruma pieteikuma izskatīšana. Ja tā nenotika, Tiesa konstatēja ECTK 13. panta, kas lasāms kopā ar 3. pantu, pārkāpumus.

Piemērs. Lietā *I.M. pret Franciju* ⁽²⁶⁷⁾ iesniedzējs, kurš apgalvoja, ka ir pakļauts nežēlīgas izturēšanās riskam, ja viņu piespiedu kārtā izraidīs uz Sudānu, centās pieteikties patvērumam Francijā. Iestādes uzskatīja, ka viņa patvēruma pieteikuma pamatā bija “apzināta krāpniecība” vai tas bija uzskatāms par “patvēruma procedūras ļaunprātīgu izmantošanu”, jo

⁽²⁶⁶⁾ ECT virspalātas 2016. gada 15. decembra spriedums lietā *Khlaifia un citi pret Itāliju*, Nr. 16483/12, 272.–281. punkts.

⁽²⁶⁷⁾ ECT 2012. gada 2. februāra spriedums lietā *I.M. pret Franciju*, Nr. 9152/09, 136.–160. punkts.

tika iesniegts pēc tam, kad bija pieņemts iesniedzēja piespiedu izraidīšanas rīkojums. Tāpēc viņa patvēruma pieteikumu pirmo un vienīgo reizi automātiski izskatīja paātrinātā procedūrā, kas nenodrošināja pietiekamas garantijas. Piemēram, pieteikuma iesniegšanas termiņš no 21 dienas tika samazināts līdz piecām dienām. Ļoti īsais iesniegšanas periods radīja lielus sarežģījumus, jo iesniedzējam bija jāiesniedz vispusīgs pieteikums franču valodā ar pavaddokumentiem, kuriem jāatbilst tām pašām prasībām, kas jāievēro personām, kuras īsteno parasto procedūru un nav apcietinātas. Lai gan iesniedzējs varēja vērsties administratīvajā tiesā, lai apstrīdētu rīkojumu par piespiedu izraidīšanu, viņam tam bija tikai 48 stundas laika (parastajā procedūrā noteiktais termiņš ir divi mēneši). Tādējādi iesniedzēja patvēruma pieteikumu noraidīja, un valsts sistēma kā kopums viņam nenodrošināja praksē efektīvu tiesību aizsardzību. Tādējādi viņš nevarēja aizstāvēt savu sūdzību saskaņā ar ECTK 3. pantu. Tiesa konstatēja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

5.2. Dublinas procedūra

Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) 3. panta 1. punktā ES dalībvalstīm prasīts izskatīt jebkuru starptautiskās aizsardzības pieteikumu, ko iesniedzis trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, un noteikts, ka pieteikumu izskata viena dalībvalsts. Regulā ir noteikts, kuras valsts pienākums ir izskatīt patvēruma pieteikumu. Saskaņā ar šajā regulā noteiktajiem kritērijiem, ja par pieteikuma izskatīšanu ir atbildīga cita valsts, regulā ir paredzēta procedūra pārsūtīšanai uz attiecīgo valsti.

ES tiesību sistēma – Dublinas regulā ir noteikti termiņi, kuros valstīm jāizpilda pieprasījumi par patvēruma meklētāju uzņemšanu vai uzņemšanu atpakaļ (21., 22., 25. un 29. pants), un norādīts, ka valstīm pirms pieteikuma iesniedzēja pārsūtīšanas jāsavāc konkrēti pierādījumi (22. pants) un ka tām jānodrošina personas datu konfidencialitāte (39. pants) un vispārīgi jāinformē persona par Dublinas regulu (4. pants), par paredzēto pārsūtīšanu atbilstoši regulai un par pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem (26. pants). Regulā arī ir noteiktas prasības par pierādījumiem administratīvās sadarbības jomā (34. pants) un garantijas attiecībā uz atbildības izbeigšanos (19. pants).

Piemērs. Lietas *Ghezelbash* un *Karim* ⁽²⁶⁸⁾ saistās ar Dublinas regulā noteikto efektīvo tiesiskās aizsardzības līdzekļu darbības jomu. Lietā *Ghezelbash* EST nolēma, ka iesniedzējam bija tiesības pārsūtišanas lēmuma pārsūdzībā aizbildināties par vienu no kritērijiem, kas saskaņā ar Dublinas regulu nosaka atbildību, nepareizu piemērošanu, konkrētāk, kritērijiem saistībā ar vīzas piešķiršanu saskaņā ar 12. pantu. Lietā *Karim* EST secināja, ka iesniedzējs, apstrīdot pārsūtišanas lēmumu, var izraisīt pārkāpumu noteikumam, ka dalībvalsts vairs nav atbildīga par starptautiskās aizsardzības pieteikumu, ja iesniedzējs neatrodas tās teritorijā vismaz trīs mēnešus (Dublinas regulas 19. panta 2. punkts).

Dublinas regula nodrošina Dublinas noteikumu piemērošanu pat pēc tam, kad persona ir atsaukusi patvēruma pieteikumu (20. panta 5. punkts un 18. panta 1. punkta c) apakšpunkts) ⁽²⁶⁹⁾.

Atbilstoši Dublinas regulas 5. pantam parasti ar katru pieteikuma iesniedzēju rīko personisku sarunu. Pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli – vai nu ir jāļauj viņiem palikt valstī, kamēr pārsūdzības struktūra pārskata pārsūtišanas lēmumu, vai arī pārsūdzības struktūrai pēc savas iniciatīvas vai pēc pieprasījuma jāvar apturēt pārsūtišanu (27. panta 3. punkts).

Dublinas regulā ir paredzētas arī procesuālās garantijas bērniem bez pavadoņa (vairāk informācijas skatīt rokasgrāmatas 10.1. sadaļā) un noteikumi ģimenes vienotības sekmēšanai. Regulas 8.–11. un 16. pantā ir uzskaitīti kritēriji, pēc kuriem noteikt atbildīgo dalībvalsti ar galvenajiem ģimenes locekļiem (definēti regulas 2. panta g) apakšpunktā) saistītos gadījumos. Turklāt dalībvalsts pārējo ģimenes locekļu apvienošanas nolūkā var lūgt, lai pieteikumu izskata cita ES dalībvalsts (17. panta 2. punkts – “humānā klauzula”). Atbilstoši 7. panta 3. punktam ES dalībvalstīm jāņem vērā jebkādi pieejamie pierādījumi par to, vai kādas ES dalībvalsts teritorijā atrodas pieteikuma iesniedzēja ģimenes locekļi un radnieki, ar nosacījumu, ka šādi pierādījumi tiek iesniegti, pirms cita dalībvalsts ir uzņēmusies atbildību par patvēruma pieteikuma izskatīšanu, un ka par iepriekšējo pieteikumu vēl nav pieņemts lēmums pēc būtības.

⁽²⁶⁸⁾ EST virspalātas 2016. gada 7. jūnija spriedums lietā C-63/15, *Mehrdad Ghezelbash pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*; EST virspalātas 2016. gada 7. jūnija spriedums lietā C-155/15, *George Karim pret Migrationsverket*.

⁽²⁶⁹⁾ Skatīt arī EST 2012. gada 3. maija spriedumu lietā C-620/10, *Migrationsverket pret Nurije Kastrati un citiem*, 49. punkts.

Nopietnu humanitāru sarežģījumu gadījumā ES dalībvalstij noteiktos apstākļos var būt jāizskata patvēruma pieteikums, ja viena persona ir atkarīga no citas personas un ja starp šīm personām pastāv ģimenes saites.

Piemērs. Lietā *K* ⁽²⁷⁰⁾ tika ierosināts no Austrijas uz Poliju pārsūtīt sievieti, kuras vedeklai nesen bija piedzimis bērns. Turklāt vedeklai bija nopietna slimība un invaliditāte, kuru viņa ieguva pēc traumatiskas pieredzes trešā valstī. Ja šis notikums kļūtu zināms, vedeklu varētu apdraudēt iespēja, ka viņas ģimenes vīrieši, ievērojot uz ģimenes goda atjaunošanu vērstās kultūras tradīcijas, nodarīs viņai smagus miesas bojājumus. Tādos apstākļos EST nolēma, ka, ja 15. panta 2. punktā [Regulas 2003. gada versijā, kas ir pārformulēta 2013. gada versijas 16. panta 1. punktā] paredzētie nosacījumi ir izpildīti, dalībvalsts, kurai šajā normā minēto humāno apsvērumu dēļ ir pienākums uzņemt patvēruma meklētāju, kļūst par dalībvalsti, kura ir atbildīga par patvēruma pieteikuma izskatīšanu.

ES dalībvalsts var nolemt izskatīt pieteikumu arī tad, ja saskaņā ar Dublīnas regulas kritērijiem šāda izskatīšana nav tās pienākums (17. panta 1. punktā paredzētā "suverenitātes klauzula") ⁽²⁷¹⁾. Atbilstoši regulas 3. panta 2. punktam, ja pārsūtīšana uz to ES dalībvalsti, kas saskaņā ar Dublīnas regulas kritērijiem uzskatāma par atbildīgo valsti, pieteikuma iesniedzējam radītu risku piedzīvot nežēlīgu izturēšanos, kas aizliegta Hartas 4. pantā, tai valstij, kura plāno pārsūtīt pieteikuma iesniedzēju, jāizskata pārējie regulas kritēriji un saprātīgā laikposmā jānosaka, vai atbilstoši šiem kritērijiem var noteikt citu dalībvalsti, kas būs atbildīga par patvēruma pieteikuma izskatīšanu. Šādā gadījumā, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību pārkāpšanas risku, par atbildīgo pieteikuma izskatītāju valsti var kļūt pirmā minētā valsts (3. panta 2. punkts).

⁽²⁷⁰⁾ EST virspalātas 2012. gada 6. novembra spriedums lietā C-245/11, *K. pret Bundesasylamt*.

⁽²⁷¹⁾ Skatīt arī EST 2013. gada 30. maija spriedumu lietā C-528/11, *Zuheyir Frayeh Halaf pret Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*; EST 2019. gada 23. janvāra spriedumu lietā C-661/17, *M.A un citi*.

Piemērs. Spriedumā apvienotajās lietās *N.S. un M.E.* ⁽²⁷²⁾ Tiesa vērtēja, vai, pārsūtot personas uz Grieķiju atbilstoši Dublinas regulai, tiktu pārkāpts ES Pamattiesību hartas 4. pants, kas atbilst ECTK 3. pantam. Pirms EST sāka izskatīt lietas, ECT jau bija nolēmusi, ka patvēruma meklētāju uzņemšanas un pārējie apstākļi Grieķijā neatbilda ECTK 3. pantam (skatīt lietu *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽²⁷³⁾). EST nolēma, ka ES dalībvalstis nevarēja "nezināt" par sistemātiskajiem trūkumiem patvēruma piešķiršanas procesā un uzņemšanas apstākļos Grieķijā, kas radīja patvēruma meklētājiem reālu risku tikt pakļautiem necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei. Tiesa uzsvēra, ka Dublinas regula ir jāīsteno atbilstoši Hartā paredzētajām tiesībām, kas nozīmē, ka, ja nav citu atbildīgu ES dalībvalstu, Apvienotajai Karalistei un Īrijai bija pienākums izskatīt patvēruma pieprasījumus, lai gan tie bija iesniegti Grieķijā.

Piemērs. Lietā *C.K. un citi pret Slovēniju* ⁽²⁷⁴⁾ EST nolēma, ka paredzētā pārsūtīšana atbilstoši Dublinas regulai ir jāatliek, ja iesniedzēja medicīniskais stāvoklis ir tik nopietns, ka rada pamatotu iemeslu uzskatīt, ka pārsūtīšanas rezultātā radīsies reāls necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās risks, kā noteikts ES Pamattiesību hartas 4. pantā. Tiesa nolēma, ka ne tikai no sistemātiskām nepilnībām izrietoši riski, bet arī iesniedzēja personīgo situāciju ietekmējošie apstākļi var atsevišķos gadījumos liegt pārsūtīšanu atbilstoši Dublinas regulai. EST konstatēja, ka Dublinas regulas 17. panta 1. punkts, kas ir lasāms kopā ar ES Pamattiesību hartas 4. pantu, nenosaka ES dalībvalstīm pienākumu izmantot rīcības brīvības klauzulu. Tomēr rīcības brīvības klauzulu var piemērot, ja personas veselības stāvoklis "neliecina par iespējamu uzlabojumu īstermiņā" vai ja turpmāka apturēšana radītu "risku attiecīgās personas stāvokļa pasliktinājumam".

Saskaņā ar EST judikatūru starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju drīkst pārsūtīt uz dalībvalsti, kura ir atbildīga par pieteikuma apstrādi vai kura iepriekš piešķir personai alternatīvo aizsardzību, ja vien sagaidāmie dzīves

⁽²⁷²⁾ EST virspalātas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10, *N.S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M.E. un citi pret bēgļu patvēruma pieteikumu komisāru un tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru*. Skatīt arī EST 2013. gada 14. novembra spriedumu lietā C-4/11, *Bundesrepublik Deutschland pret Kaveh Puid*.

⁽²⁷³⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

⁽²⁷⁴⁾ EST 2017. gada 16. februāra spriedums lietā C-578/16, *C.K. un citi pret Slovēniju*.

apstākļi tajā dalībvalstī starptautiskās aizsardzības statusa saņēmējiem nepakļauj personu ārkārtīgas materiālās nabadzības situācijai, kas ir pretrunā ar necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegumu.

Piemērs. Lietā *Jawo* ⁽²⁷⁵⁾ tika izskatīts jautājums par to, vai ES Pamattiesību hartā ir aizliegta iesniedzēja pārsūtīšana saskaņā ar Dublīnas regulu uz atbildīgo dalībvalsti, ja pastāv nopietns risks, ka iesniedzējs būs pakļauts necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās iespējai. Iesniedzējs, kas ir Gambijas valstspiederīgais, sākotnēji iesniedza patvēruma pieteikumu Itālijā un turpināja ceļu, kamēr pieteikums nebija izskatīts, un iesniedza vēl vienu pieteikumu Vācijā. Vācijas iestādes noraidīja pieteikumu kā nepieņemamu un norīkoja iesniedzēja pārsūtīšanu uz Itāliju. Iesniedzējs apgalvoja, ka Vācija bija atbildīgā dalībvalsts, jo bija izbeidzies Dublīnas regulā noteiktais sešu mēnešu termiņš, un pārsūtīšana uz Itāliju būtu nelikumīga tur esošo sistemātisko nepilnību un dzīves apstākļu dēļ. EST secināja, ka iesniedzēja pārsūtīšana atbilstoši Dublīnas regulai uz citu dalībvalsti ir necilvēcīga un pazemojoša, ja tā pakļauj personu ārkārtīgas materiālās nabadzības situācijai, kas "neļauj viņam nodrošināt savas pamatvajadzības".

Piemērs. Lietas *Ibrahim, Sharqawi un Magamadov* ⁽²⁷⁶⁾ attiecās uz personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība dalībvalstī un kuras pieteikušās patvērumam citā dalībvalstī. EST secināja, ka patvēruma meklētāju drīkst pārsūtīt uz dalībvalsti, kura ir atbildīga par pieteikuma apstrādi vai kura iepriekš piešķirusi iesniedzējam alternatīvo aizsardzību, ja vien sagaidāmie dzīves apstākļi tajā dalībvalstī nepakļauj personu ārkārtīgas materiālās nabadzības situācijai, kas ir pretrunā ar necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegumu. Tiesa paskaidroja, ka attiecīgās dalībvalsts sociālās sistēmas neatbilstība neattiecināma uz secinājumu par to, ka tur pastāv šādas izturēšanās risks.

⁽²⁷⁵⁾ EST virspalātas 2019. gada 19. marta spriedums lietā C-163/17, *Abubacarr Jawo pret Bundesrepublik Deutschland*.

⁽²⁷⁶⁾ EST virspalātas 2019. gada 19. marta spriedums apvienotajās lietās C-297/17, C-318/17, C-319/17 un C-438/17, *Bashar Ibrahim (C-297/17), Mahmud Ibrahim un citi (C-318/17), Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayrji, Hosam Fattayrji (C-319/17) pret Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland pret Taus Magamadov (C-438/17)*.

Piemērs. Lietās *Jafari* un *A.S. pret Slovēniju* ⁽²⁷⁷⁾ Austrijas un Slovēnijas tiesas pieprasīja paskaidrojumu, vai, veicinot robežu šķērsošanu masveidā izņēmuma situācijā, var izskatīt vīzas izdošanas iespēju, vai tā veido "nelikumīgu šķērsošanu" saskaņā ar Dublinas regulu. EST nolēma, ka dalībvalsts joprojām ir atbildīga par starptautiskās aizsardzības pieprasījumu, kad tā ļauj personām bez vīzas ieceļot humanitāru iemeslu dēļ. Ir uzskatāms, ka persona šķērso robežu nelikumīgi, iekļūstot dalībvalsts teritorijā, pat ja robežu šķērso neparasti liels skaits personu. EST apstiprināja, ka šādā situācijā turpina piemērot Dublinas regulu.

ECTK – Dublinas regulas interpretācija nav ECT uzdevums. Tomēr, kā liecina Tiesas judikatūra, var piemērot ECTK 3. un 13. pantā paredzētās garantijas arī saistībā ar pārsūtīšanu atbilstoši Dublinas regulai ⁽²⁷⁸⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽²⁷⁹⁾ ECT secināja, ka gan Grieķija, gan Beļģija pārkāpa iesniedzēja tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu, kas noteiktas ECTK 13. pantā saistībā ar tās 3. pantu. Tiesa secināja, ka tādēļ, ka Grieķija nespēja piemērot patvēruma tiesību aktus un ka pastāvēja nozīmīgas strukturālas nepilnības piekļuvē patvēruma procedūrām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, nebija efektīvu garantiju, kas aizsargātu iesniedzēju no turpmākas patvaļīgas piespiedu pārvietošanas uz Afganistānu, kur viņam draudēja nežēlīga apiešanās. Savukārt Beļģijā procedūra, ar ko apstrīdēt atbilstoši Dublinas regulai veikto pārsūtīšanu uz Grieķiju, neatbilda ECT judikatūras prasībām par ciešu un rūpīgu sūdzības izskatīšanu gadījumos, kad izraidīšana uz citu valsti var radīt personai risku piedzīvot 3. pantā aizliegtu apiešanos.

Piemērs. Lietā *Tarakhel pret Šveici* ⁽²⁸⁰⁾ ECT nolēma, ka, pat ja nebūtu "sistemātisku nepilnību" Itālijas uzņemšanas pasākumos, vienalga tiktu pārkāpts ECTK 3. pants, ja iesniedzēji tiktu atgriezti Itālijā, Šveices

⁽²⁷⁷⁾ EST virspalātas 2017. gada 26. jūlija spriedums lietā C-646/16, *Khadija Jafari un Zainab Jafari pret Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*; un EST virspalātas 2017. gada 26. jūlija spriedums lietā C-490/16, *A.S. pret Republika Slovenija*.

⁽²⁷⁸⁾ ECT 2013. gada 2. aprīļa spriedums lietā *Mohammed Hussein un citi pret Nīderlandi un Itāliju* (dec.), Nr. 27725/10; ECT 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā *Mohammed pret Austriju*, Nr. 2283/12.

⁽²⁷⁹⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

⁽²⁸⁰⁾ ECT virspalātas 2014. gada 4. novembra spriedums lietā *Tarakhel pret Šveici*, Nr. 29217/12.

iestādēm vispirms neiegūstot no Itālijas iestādēm individuālas garantijas, ka pret iesniedzējiem izturēsies veidā, kas ir piemērots bērnu vecumam, un ka ģimene paliks kopā.

5.3. Procedūras, kas ir saistītas ar patvēruma meklētāju uzņemšanas nosacījumiem

ES tiesību sistēma – 15 dienu laikā no patvēruma pieteikuma iesniegšanas patvēruma meklētāji jāinformē par priekšrocībām, kas viņiem pienākas, un pienākumiem, kas viņiem jāpilda saistībā ar uzņemšanas nosacījumiem (*Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (2013/33/ES) 5. pants). Jāsniedz arī informācija par pieejamo juridisko palīdzību vai citu palīdzību. Informācija jāsniedz valodā, kuru persona saprot vai kuru ir pamats uzskatīt par viņam(-ai) saprotamu. Patvēruma pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības pārsūdzēt iestāžu lēmumus par priekšrocību nepiešķiršanu (*Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 26. pants).

Uzņemšanas nosacījumu direktīvā paredzēto pienākumu neievērošanu var atzīt par ES tiesību pārkāpumu, kurš rada pamatu *Francovich* zaudējumiem (skatīt šīs rokasgrāmatas *ievadu*), un/vai ECTK 3. panta pārkāpumu ⁽²⁸¹⁾.

Piemērs. Gan ECT (lieta *M.S.S.*), gan EST (lieta *N.S. un M.E.*) ir lēmušas, ka sistemātiski trūkumi patvēruma piešķiršanas procesā un patvēruma meklētāju uzņemšanas apstākļos atbildīgajā dalībvalstī ietver necilvēcīgu un pazemojošu attieksmi, kas neatbilst ECTK 3. pantam vai ES Pamattiesību hartas 4. pantam ⁽²⁸²⁾.

⁽²⁸¹⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09; ECT 2020. gada 2. jūlija spriedums lietā *N.H. un citi pret Franciju*, Nr. 28820/13, Nr. 75547/13 un Nr. 13114/15.

⁽²⁸²⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09; EST virspalātas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10, *N.S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M.E. un citi pret bēgļu patvēruma pieteikumu komisāru un tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru*, 86. punkts.

5.4. Atgriešanas procedūras

ES tiesību sistēma – *Atgriešanas direktīvā* (2008/115/EK) ir paredzētas konkrētas garantijas par atgriešanas lēmumu pieņemšanu (6., 12. un 13. pants), kā arī aicināts piespiedu izraidīšanas vietā izmantot brīvprātīgu izceļošanu (7. pants).

Atbilstoši direktīvas 12. pantam atgriešanas lēmumi un lēmumi par atkārtotas ieceļošanas aizliegumu, kā arī informācija par pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem jānoformē rakstiski tādā valodā, ko attiecīgā persona saprot vai ko tai vajadzētu saprast. Tāpēc ES dalībvalstīm ir pienākums publicēt informācijas lapas vismaz piecās valodās no tām, ko saprot migrantu grupas, kuras parasti ieceļo attiecīgajā dalībvalstī. Atgriešanas direktīvas 13. pantā noteikts, ka ir jānodrošina trešo valstu valstspiederīgajiem tiesības pārsūdzēt atgriešanas lēmumu vai panākt tā pārskatīšanu kompetentā tiesā vai administratīvā iestādē, vai citā kompetentā struktūrā, kurai ir pilnvaras īslaicīgi apturēt piespiedu izraidīšanu pārskatīšanas laikā. Trešās valsts valstspiederīgajam ir jābūt iespējai saņemt bezmaksas juridiskas konsultācijas, pārstāvību un vajadzības gadījumā palīdzību valodas ziņā atbilstoši valsts tiesību aktu noteikumiem.

Piemērs. Lieta *FMS un citi* ⁽²⁸³⁾ attiecās uz noraidītiem afgāņu un irāņu patvēruma meklētājiem, kuri tika aizturēti tranzīta zonā Ungārijā, valsts dienvidu daļas pierobežas zonā ar Serbiju. Pēc tam, kad viņu patvēruma pieteikumi tika noraidīti kā nepieņemami saskaņā ar Ungārijas tiesību aktiem, attiecībā uz viņiem tika izdoti atgriešanas lēmumi, pieprasot viņiem doties atpakaļ uz Serbiju. Tomēr Serbija atteicās uzņemt viņus atkārtoti tā iemesla dēļ, ka *ES un Serbijas atpakaļuzņemšanas nolīgumā* izklāstītie nosacījumi netika izpildīti (iesniedzēji bija ieceļojuši Ungārijā no Serbijas caur tranzīta zonām, un tā nebija nelikumīga ieceļošana). Pēc tam Ungārijas iestādes izlaboja galamērķa valsti sākotnējos atgriešanas lēmumos, aizstājot to ar personu attiecīgajām izcelsmes valstīm. EST paskaidroja, ka galamērķa valsts izlabošana sākotnējā atgriešanas lēmumā ir tik būtiska, ka tas ir uzskatāms par jaunu atgriešanas lēmumu. Jābūt pieejamai efektīvai lietas izskatīšanai pret šādu lēmumu. Kopumā EST arī uzskatīja, ka, lai gan dalībvalstis drīkst nodrošināt to, ka atgriešanas lēmumus var apstrīdēt ar tiesu nesaistītās iestādēs (Atgriešanas direktīvas 13. panta

⁽²⁸³⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 *PPU* un C-925/19 *PPU, FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 110.–123. un 124.–130. punkts.

1. punkts), noteiktā procedūras posmā atgriešanas lēmumam pakļautajai personai jābūt iespējai apstrīdēt tā likumību vismaz vienā tiesu iestādē saskaņā ar tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā, ko garantē ES Pamattiesību hartas 47. pants. Ja nepastāv valsts noteikumi, kas paredz šādu lietas izskatīšanu, valsts tiesai ir tiesības izskatīt lietu, kurā tiek apstrīdēts atgriešanas lēmums.

Direktīvas 9. pantā noteikts, ka izraidīšanas lēmumi jāatliek, ja, tos izpildot, tiktu pārkāpts neizraidīšanas princips un ja attiecīgās personas izmanto tiesiskās aizsardzības līdzekli, kam ir apturošs spēks. Izraidīšanu var atlikt arī, ņemot vērā īpašus, ar konkrēto personu saistītus iemeslus, piemēram, veselības stāvokli, kā arī tad, ja pastāv tehniski izraidīšanas šķēršļi. Ja izraidīšana tiek atlikta, ES dalībvalstīm rakstiski jāapstiprina, ka izpildes pasākums ir atlikts (14. pants).

Atgriešanas direktīva neattiecas uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kuru ģimenes locekļi ir EEZ valstu / Šveices valstspiederīgie vai tādi ES valstspiederīgie, kuri ir pārcēlušies uz citu ES dalībvalsti – šo personu situācija ir reglamentēta [Brīvas pārvietošanās direktīvā](#) (2004/38/EK). Brīvas pārvietošanās direktīvā ir noteiktas procesuālās garantijas attiecībā uz ieceļošanas un uzturēšanās ierobežojumiem sabiedriskās kārtības, sabiedriskās drošības vai sabiedrības veselības dēļ. Atbilstoši direktīvai šādu lēmumu pieņemšanas gadījumā ir jābūt pieejamām juridiskām un attiecīgā gadījumā arī administratīvām procedūrām (27., 28. un 31. pants). Par pieņemtajiem lēmumiem attiecīgās personas jāinformē rakstiski un tā, lai viņām būtu saprotams lēmumu saturs un sekas. Paziņojumā ir jānorāda procesuālie aspekti saistībā ar pārsūdzību iesniegšanu, kā arī termiņi (30. pants). Līdzvērtīga aizsardzība attiecas uz Turcijas valstspiederīgajiem ⁽²⁸⁴⁾.

ECTK – papildus ar ECTK 13. pantu saistītiem apsvērumiem īpašas garantijas ir paredzētas Konvencijas Protokola Nr. 7 1. pantā. Tās jāievēro tādu ārzemnieku izraidīšanas gadījumos, kuri tiesiski uzturas valsts teritorijā. ECT arī ir lēmusi, ka 8. pantā ir paredzētas procesuālas garantijas pret patvaļīgu iejaukšanos tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tās var attiekties uz personām, kuras uzturējušās konkrētā valstī noteiktu laiku un, iespējams, šajā valstī ir izveidojušas privāto un ģimenes dzīvi vai ir iesaistītas tiesvedībā. Ar 8. pantu saistītu lēmumu pieņemšanas procesuālo nepilnību dēļ varēja tikt pieņemti tiesību aktiem neatbilstoši lēmumi un tādējādi pārkāpts 8. panta 2. punkts.

⁽²⁸⁴⁾ EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmums 1/80.

Piemērs. Lietā *C.G. un citi pret Bulgāriju* ⁽²⁸⁵⁾, ņemot vērā slepenu novērošanas ziņojumu, valsts drošības iemeslu dēļ piespiedu kārtā tika izraidīts pastāvīgais iedzīvotājs. ECT nolēma, ka nepārrēdzama procedūra, piemēram, tāda, ko izmantoja iesniedzēja gadījumā, nav uzskatāma par pilnīgu un pamatotu novērtējumu, kas prasīts ECTK 8. pantā. Turklāt Bulgārijas tiesas bija atteikušās savākt pierādījumus, lai apstiprinātu vai izklaidētu pret iesniedzēju izvirzītos apgalvojumus, un to pieņemtie lēmumi bija formāli. Tādējādi iesniedzēja lieta netika pienācīgi uzklausa vai pārskatīta, kā prasīts Protokola Nr. 7 1. panta 1. punkta b) apakšpunktā.

Piemērs. Lietās *Anayo un Saleck Bardi* ⁽²⁸⁶⁾ – abas lietas attiecās uz trešo valstu valstspiederīgo atgriešanos, kurā bija iesaistīti bērni. ECT konstatēja, ka tika pārkāpts ECTK 8. pants, jo lēmumu pieņemšanas process bija nepilnīgs, piemēram, netika ņemtas vērā bērna intereses un nenotika iestāžu, kas šīs intereses nosaka, darbības koordinācija.

Steigā īstenota piespiedu pārvietošana, kas būtībā liedz tiesu iestāžu veiktu pārvietošanas pasākuma likumības izvērtēšanu pārmērīgi īsā termiņa dēļ, padara esošos tiesiskās aizsardzības līdzekļus neefektīvus un nepieejamus, tādējādi pārkāpjot ECTK 13. pantu ⁽²⁸⁷⁾.

5.5. Juridiskā palīdzība patvēruma un atgriešanas procedūrās

Iespēja saņemt juridisko palīdzību ir tiesiskuma īstenošanas pamatelements. Ja nav pieejama tiesa, nav iespējams efektīvi aizsargāt personas tiesības ⁽²⁸⁸⁾. Juridiskajam atbalstam ir sevišķi liela nozīme patvēruma un atgriešanās procedūrās, kurās valodas barjeru dēļ attiecīgajām personām var būt grūti izprast bieži vien sarežģītās vai ātri īstenotās procedūras.

⁽²⁸⁵⁾ ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *C.G. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 1365/07.

⁽²⁸⁶⁾ ECT 2010. gada 21. decembra spriedums lietā *Anayo pret Vāciju*, Nr. 20578/07; ECT 2011. gada 24. maija spriedums lietā *Saleck Bardi pret Spāniju*, Nr. 66167/09.

⁽²⁸⁷⁾ ECT 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 156.–164. punkts.

⁽²⁸⁸⁾ Plašākai informācijai skatīt: *FRA* (2010. gads), *Piekluve efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem: patvēruma meklētāju perspektīva*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

ECTK – tiesības uz tiesu pieejamību izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu, ko garantē ECTK 6. pants, – šīs tiesības dominē ikvienā demokrātijā ⁽²⁸⁹⁾. Kā jau norādīts, 6. pants tiek uzskatīts par nepiemērojamu patvēruma un imigrācijas tiesvedībā, jo tiesvedība neattiecas uz personas civilo tiesību vai pienākuma noteikšanu vai kriminālpasākumu ⁽²⁹⁰⁾. Tomēr tas nenozīmē, ka principi attiecībā uz tiesu pieejamību, ko ECT noteikusi saistībā ar ECTK 6. pantu, neattiecas uz 13. pantu. ECTK 13. panta prasības par procesuālajām garantijām ir mazāk stingras nekā 6. pantā, taču 13. pantā garantētās tiesību aizsardzības īstenošanas galvenais priekšnosacījums ir procedūras pieejamība.

Piemērs. Spriedumā lietā *G.R. pret Nīderlandi* ⁽²⁹¹⁾ attiecībā uz to, cik reāli pieejama ir uzturēšanās atļaujas saņemšanas nolūkā īstenojamā administratīvā procedūra, Tiesa secināja, ka ir ticis pārkāpts ECTK 13. pants. Tā norādīja, ka, lai gan administratīvā procedūra uzturēšanās atļaujas saņemšanai un atkāpe no likumā noteiktajām nodevām bija pieejama tiesību aktos, tā nebija pieejama praksē, jo, ņemot vērā iesniedzēja ģimenes ienākumu apmēru, administratīvā nodeva bija nesamērīgi liela. Tiesa arī uzsvēra, ka kompetentais ministrs, kurš nepilnīgi izskatīja iesniedzēja trūcīgos apstākļus, īstenoja procedūru tikai formāli. Tā atkārtoja, ka tiesu pieejamības principi, kas izstrādāti saistībā ar 6. pantu, attiecas arī uz konvencijas 13. pantu. Tāpēc šī pārkāpšanās bija jāinterpretē kā pienākums nodrošināt procedūras pieejamību.

ECT savā judikatūrā ir atsaukusies uz Eiropas Padomes rekomendācijām par juridisko atbalstu, lai veicinātu tiesu pieejamību, jo īpaši sevišķi nabadzīgiem cilvēkiem ⁽²⁹²⁾.

⁽²⁸⁹⁾ ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums lietā *Airey pret Īriju*, Nr. 6289/73.

⁽²⁹⁰⁾ ECT virspalātas 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā *Maaouia pret Franciju*, Nr. 39652/98, 38. punkts.

⁽²⁹¹⁾ ECT. 2012. gada 10. janvāra spriedums lietā *G.R. pret Nīderlandi*, Nr. 22251/07, 49.–50. punkts.

⁽²⁹²⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, *Rekomendācija Nr. R (81) 7 par pasākumiem, kas veicina pieejamību tiesai*, kas tika pieņemta 1981. gada 14. maijā; ECT 2007. gada 22. marta spriedums lietā *Siałkowska pret Poliju* Nr. 8932/05.

Piemērs. Lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽²⁹³⁾ ECT uzskatīja, ka iesniedzējam trūka praktisku līdzekļu, ar ko samaksāt juristam Grieķijā, kur viņš tika atgriezts. Viņš nesaņēma informāciju par piekļuvi organizācijām, kas piedāvā juridisko konsultāciju un vadību. Šā iemesla dēļ, kā arī tāpēc, ka bija ierobežots tādu juristu skaits, kuri sniedz juridisko palīdzību, Grieķijas juridiskās palīdzības sistēma kopumā nenodrošināja efektīvu palīdzību praksē. ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

ES tiesību sistēma – tiesību uz juridisko palīdzību un atbalstu izstrāde tika sāta *ES Pamattiesību hartā*. Atbilstoši Hartas 51. pantam ES dalībvalstīm tā jāpieņem, tikai īstenojot ES tiesību aktus. Hartas 47. pantā noteikts, ka “ikvienai personai ir iespējas saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību” un ka “juridiskā palīdzība tiek sniegta tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu, ciktāl šī palīdzība ir nepieciešama, lai nodrošinātu efektīvu tiesiskuma īstenošanu”.

Atšķirībā no ECTK noteiktajām tiesībām ES tiesību aktos paredzētās tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu attiecas uz patvēruma un imigrācijas lietām. Juridiskās palīdzības iekļaušana ES Pamattiesību hartas 47. pantā apliecina tās vēsturisko un konstitucionālo nozīmi. Komentējot tā noteikumus par juridisko palīdzību, 47. pantu skaidrojumā ir pieminēta Strasbūras judikatūra, konkrētāk, spriedums lietā *Airey* ⁽²⁹⁴⁾. Juridiskā palīdzība patvēruma un imigrācijas lietās ir būtisks priekšnosacījums efektīvai tiesību aizsardzībai un lietas taisnīgai izskatīšanai tiesā.

5.5.1. Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās

ES tiesību sistēma – atbilstoši *Patvēruma procedūru direktīvas* 22. panta 1. punktam pieteikumu iesniedzējiem ir tiesības konsultēties ar juridisko padomdevēju par jautājumiem saistībā ar pieteikumu. Saskaņā ar direktīvas 20. pantu negatīva administratīvās iestādes lēmuma gadījumā ES dalībvalstis nodrošina pieteikuma iesniedzējiem bezmaksas juridiskās palīdzības un pārstāvības pieejamību lēmuma pārsūdzēšanai, kā arī pārsūdzības lietas izskatīšanai. Bezmaksas juridisko palīdzību un/vai pārstāvību var nepiešķirt, ja pārsūdzībai

⁽²⁹³⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 319. punkts.

⁽²⁹⁴⁾ ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums lietā *Airey pret Īriju*, Nr. 6289/73.

nav reālu izredžu gūt panākumus (20. panta 3. punkts). ES dalībvalstis var pieprasīt konkrētu nosacījumu, piemēram, finansiālu ierobežojumu vai termiņu, ievērošanu (21. pants).

Direktīvas 23. pantā ir noteikta arī juridiskās palīdzības un pārstāvības kompetence, tostarp atļauts juridiskajam konsultantam piekļūt informācijai pieteikuma iesniedzēja lietā, kā arī reāli satikt klientu, ja attiecīgā persona tiek turēta vai ir ieslodzīta slēgtā zonā, piemēram, aizturēšanas vietā vai tranzīta zonā. Pieteikuma iesniedzējiem ir atļauts ierasties uz personisko interviju kopā ar juridisko konsultantu vai citu padomdevēju, kas kā tāds atļauts vai pieļauts valsts tiesību aktos.

EP Pamatnostādnēs par cilvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās ⁽²⁹⁵⁾ arī ir atzītas tiesības uz juridisko palīdzību.

5.5.2. Juridiskā palīdzība atgriešanas procedūrās

ES tiesību sistēma – noteikums par juridisko palīdzību attiecas ne tikai uz patvēruma procedūrām, bet arī uz atgriešanas procedūrām. Tas ir būtiski, jo personas var lūgt pārskatīt tiesā arī atgriešanas lēmumu. Atsevišķas personas, par kurām pieņemts atgriešanas lēmums atbilstoši [Atgriešanas direktīvai](#), iespējams, nekad nav iesniegušas pārsūdzību vai panākušas to prasību izskatīšanu tiesā. Dažas no šīm personām, uzturoties ES dalībvalstī, var būt izveidojušas ģimeni, un tām būs jāvērsas tiesā, lai noteiktu atgriešanas lēmuma atbilstību cilvēktiesībām. Ņemot to vērā, atbilstoši Atgriešanas direktīvas 13. panta 4. punktam ES dalībvalstis “nodrošina, ka pēc pieprasījuma bez maksas tiek nodrošināta nepieciešamā juridiskā palīdzība un/vai īstenota pārstāvība” saskaņā ar attiecīgajiem valsts tiesību aktiem un Direktīvas [2005/85/EK](#) 15. panta 3.–6. punkta noteikumiem (skatīt [5.5.1. sadaļu](#)).

Šajos noteikumos norādīts, ka juridiskā palīdzība jānodrošina pēc pieprasījuma. Tas nozīmē, ka personas jāinformē par juridiskās palīdzības sniegšanu skaidrā, vienkāršā un šīm personām saprotamā valodā, pretējā gadījumā šie noteikumi zaudētu jēgu un mazinātu tiesiskuma īstenošanas efektivitāti.

⁽²⁹⁵⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, [Pamatnostādnēs par cilvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās](#), kas pieņemtas 2009. gada 1. jūlijā.

EP *Divdesmit vadlīnijas piespiedu atgriešanai* (9. vadlīnija) arī sniedz juridisku palīdzību atgriešanas kontekstā ⁽²⁹⁶⁾.

5.5.3. Juridiskā palīdzība uzņemšanas apstākļu apstrīdēšanā

ES tiesību sistēma – attiecīgā persona var apstrīdēt atbilstoši **Uzņemšanas nosacījumu direktīvai** (2013/33/ES) pieņemtu patvēruma atbalsta atteikumu (direktīvas 26. pants). Pārsūdzības vai pārskatīšanas gadījumā ES dalībvalstīm jānodrošina bezmaksas juridiskā palīdzība un pārstāvība, ciktāl šāda palīdzība tiek pieprasīta un ciktāl tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu tiesu efektīvu pieejamību. Saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu ES dalībvalstis uz juridisko palīdzību var attiecināt ierobežojumus, kas līdzinās **Patvēruma procedūru direktīvā** paredzētajiem noteikumiem par patvēruma lēmumu pārskatīšanu.

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību aktos ir prasīts izskatīt patvēruma pieteikumus un atgriešanu, īstenojot taisnīgas un efektīvas procedūras (skatīt **5.1.1. sadaļu** un **5.4. sadaļu**).
- ECTK 13. pantā ir prasīts, lai valsts iestādes nodrošinātu efektīvu tiesību aizsardzību attiecībā uz jebkādu pierādāmu sūdzību par kādu no ECTK vai tās protokolu normām. Imigrācijas kontekstā tajā īpaši prasīts objektīvi un rūpīgi pārbaudīt jebkuru apgalvojumu par to, ka ir pietiekams pamatojums uzskatīt, ka attiecīgās personas izraidīšana vai izdošana tai radīs reālu risku attiecībā uz izturēšanos, kas būtu pretrunā ECTK 2. vai 3. pantam (skatīt **5.1.2. sadaļu**).
- ECTK 13. pantā ir paredzēts tiesiskās aizsardzības līdzeklis ar apturošu iedarbību, ja persona apgalvo, ka atgriešanas pasākuma īstenošana var pakļaut viņu reālam ECTK 2. vai 3. panta pārkāpuma riskam, ņemot vērā iespējamā kaitējuma neatgriezenisko raksturu. Gadījumos, kad nepastāv šāda kaitējuma risks, ECTK ir prasīts, lai personai ir efektīva iespēja apstrīdēt izraidīšanas lēmumu, nodrošinot pietiekami rūpīgu viņa vai viņas sūdzību izskatīšanu, ko veic neatkarīga un objektīva valsts tiesa (skatīt **5.1.3. sadaļu**).

⁽²⁹⁶⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, **Divdesmit vadlīnijas piespiedu atgriešanai**, pieņemtas 2005. gada 4. maijā.

- ES Pamattiesību hartas 47. pantā ir prasīts nodrošināt tiesisko aizsardzību un paredzētas plašākas taisnīguma garantijas nekā ECTK 13. pantā (skatīt [5.1.2. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzētas procesuālās garantijas attiecībā uz patvēruma meklētāju tiesībām uz atbalstu un pabalstiem un to atcelšanu (skatīt [5.3. sadaļu](#)).
- Juridiskās palīdzības neesamība var tikt atzīta par ECTK 13. panta, kā arī ES Pamattiesību hartas 47. panta pārkāpumu (skatīt [5.5. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotojumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

6

Privātā un ģimenes dzīve un tiesības stāties laulībā

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 9. pants (tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni) Padomes 1997. gada Rezolūcija par pasākumiem, kas jāpieņem fiktīvu laulību apkarošanai	Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni	ECTK, 12. pants (tiesības stāties laulībā) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>O'Donoghue un citi pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 34848/07 (šķēršļi tiesībām stāties laulībā) ECT 2017. gada spriedums lietā <i>Schembri pret Maltu</i> (dec.), Nr. 66297/13 (laulība netiek uzskatīta par autentisku)
ES Pamattiesību hartas 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība) Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) EST virspalātas 2018. gada spriedums lietā C-673/16, <i>Coman</i> (viendzimuma laulības) EKT virspalātas 2008. gada spriedums lietā C-127/08, <i>Metock</i> (trešās valsts valstspiederīgā ģimenes locekļa iepriekšēja likumīga uzturēšanās ES dalībvalstīs nav nepieciešama)	Ģimenes statusa legalizēšana	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi</i>, Nr. 50435/99 (bērna intereses). ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju</i>, Nr. 265/07 (Nigērijas dzīvesbiedra ciešās saites ar viņa izcelsmes valsti) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Nunez pret Norvēģiju</i>, Nr. 55597/09, (ģimenes dzīve Norvēģijā)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
EKT 2002. gada spriedums lietā C-60/00, <i>Carpenter</i> (laulātā, kas ir trešās valsts valstspiederīgā, kopā ar bērniem var palikt viņas laulātā piederības valstī, ja vīrs pārceļas uz citu ES dalībvalsti) EKT 1986. gada spriedums lietā C-59/85, <i>Nīderlandes valsts pret Reed</i> (neprecēti dzīvesbiedri) EST virspalātas 2011. gada spriedums lietā C-34/09, <i>Zambrano</i> (bērni, kuriem ir risks zaudēt ES pilsonības nodrošinātās priekšrocības) EST virspalātas 2011. gada spriedums lietā C-256/11, <i>Dereci</i> (laulātais un bērni) Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais Ģimenes atkalapvienošanas direktīva (2003/86/EK) (ģimenes loceklim parasti jāpiesakās, esot ārpus valsts)		
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) EST 2014. gada spriedums lietā C-338/13, <i>Noorzia</i> (minimālais vecums, lai iesniegtu pieteikumu par ģimenes atkalapvienošanos) EST 2010. gada spriedums lietā C-578/08, <i>Chakroun</i> (nav nozīmes tam, vai ģimene izveidota pirms vai pēc trešās valsts valstspiederīgā ierašanās) Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais: Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK)	Tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos	ECTK, 14. pants (aizsardzība pret diskrimināciju) kopā ar 8. pantu (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT virspalātas 2016. gada spriedums lietā <i>Biao pret Dāniju</i>, Nr. 38590/10 (netieša diskriminācija) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tuquabo-Tekle un citi pret Nīderlandi</i>, Nr. 60665/00 (atstāti bērni) ESH 19. panta 6. punkts (ārvalstu strādnieku ģimenes atkalapvienošanās)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību hartas 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība)	Aizsardzība pret izraidišanu	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību)
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 13. pants Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas (2003/86/EK) 15. pants	<i>Attiecību izjukšanas gadījumi</i>	ECT 1988. gada spriedums lietā <i>Berrehab pret Nīderlandi</i> , Nr. 10730/84 (attiecību uzturēšana ar bērniem)
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 27.–33. pants Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais: Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas (2003/86/EK) 6. panta 2. punkts	<i>Kriminālās sodāmības gadījumi</i>	ECT 2001. gada spriedums lietā <i>Boultif pret Šveici</i> , Nr. 54273/00, (kritēriji izraidišanas samērīguma novērtēšanai) ECT virspalātas 2006. gada spriedums lietā <i>Üner pret Nīderlandi</i> , Nr. 46410/99 (kritēriji šķēršļu novērtēšanai, kas izriet no tiesībām uz ģimenes un privātās dzīves neaizskaramību) ECT 2018. gada spriedums lietā <i>Assem Hassan Ali pret Dāniju</i> , Nr. 25593/14 (bērna interesu kritēriji un nemieru vai noziegumu novēršana)

Ievads

Šajā nodaļā aplūkotas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kā arī tiesības stāties laulībā un izveidot ģimeni. Tajā arī aplūkoti ar ģimenes statusa legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanas saistīti aspekti, kā arī garantijas ģimenes vienotības saglabāšanai.

ECTK – tiesības uz “privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību” ir garantētas 8. pantā. Jēdziens “privātā dzīve” ir ļoti plašs, un ir grūti atrast tā izsmejošu definīciju. Tas ietver personas fizisko un psiholoģisko integritāti, tiesības uz personīgo attīstību un tiesības izveidot un pilnveidot attiecības ar citiem cilvēkiem un ārpasauli ⁽²⁹⁷⁾. Izraidot tādu migrantu, kurš ir apmeties uz dzīvi attiecīgajā valstī, papildus iespējamai ietekmei uz “ģimenes dzīvi” var tikt aizskartas šīs personas tiesības uz “privātās dzīves” neaizskaramību, un atkarībā no lietas apstākļiem šāda iejaukšanās var būt pamatota vai nepamatota. Lietas apstākļi nosaka arī to, vai Tiesai jāliek uzsvars uz “ģimenes” vai “privātās” dzīves aspektu ⁽²⁹⁸⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *Omojudi pret Apvienoto Karalisti* ⁽²⁹⁹⁾ ECT atkārtoti apstiprināja, ka ECTK 8. pantā ir aizsargātas arī tiesības izveidot un pilnveidot attiecības ar citiem cilvēkiem un ārpasauli un ka tas var attiekties arī uz personas sociālās identitātes aspektiem. Ir jāpieņem, ka jēdziens “privātā dzīve” 8. panta izpratnē ietver vispārējās sociālās saites starp migrantiem, kuri valstī apmetušies uz dzīvi, un kopienu, kurā tie dzīvo, neatkarīgi no tā, vai pastāv “ģimenes dzīve”.

ES tiesību sistēma – **ES Pamattiesību hartā** ir paredzētas tiesības stāties laulībā un izveidot ģimeni (9. pants), kā arī tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (7. pants). Tajā ir aizsargātas arī bērnu tiesības (24. pants), jo īpaši tiesības uzturēt attiecības ar abiem vecākiem (24. panta 3. punkts).

⁽²⁹⁷⁾ ECT 2002. gada 29. aprīļa spriedums lietā *Pretty pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 2346/02, 61. punkts.

⁽²⁹⁸⁾ ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08; ECT virspalātas 2008. gada 23. jūnija spriedums lietā *Maslov pret Austriju* Nr. 1638/03; ECT virspalātas 2006. gada 18. oktobra spriedums lietā *Üner pret Nīderlandi* Nr. 46410/99.

⁽²⁹⁹⁾ ECT 2009. gada 24. novembra spriedums lietā *Omojudi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 1820/08, 37. punkts.

Migrācijas jomā pirmajā instrumentā par personu brīvu pārvietošanos, ko pieņēma vairāk nekā pirms 50 gadiem ([Regula \(EEK\) Nr. 1612/68](#), kas ir labota un aizstāta ar [Regulu \(ES\) Nr. 492/2011](#)), tika skaidri noteikts, ka Eiropas migrējošos darba ņēmējus var pavadīt ne tikai viņu laulātie un bērni, kuri ir jaunāki par 21 gadu, bet arī apgādājamie bērni, kuri ir vecāki par 21 gadu, un apgādājamie vecāki un vecvecāki. Šis noteikums pašreiz attiecas arī uz reģistrētiem partneriem, un ir jāatvieglo arī citu ģimenes locekļu uzņemšana, kā arī viņu uzturēšanās atļaujas izsniegšana. Šīs tiesības nebija – un nav – atkarīgas no ģimenes locekļu pilsonības. Tā kā vairums valstu ar savu imigrācijas politiku cenšas ierobežot trešo valstu valstspiederīgo pārvietošanos, liela daļa tiesveidības procesu ES ir attiekušies nevis uz EEZ valstu valstspiederīgajiem, bet gan tādu viņu ģimenes locekļu tiesībām, kas ir trešo valstu valstspiederīgie.

EST ir jautāts, vai ģimenes migrācijas ierobežojumi varētu atturēt ES pilsoņus izmantot to tiesības uz brīvu pārvietošanos un vai tie kavēs ES pilsonības priekšrocību izmantošanu. Paradoksāli, taču daudzās ES dalībvalstīs tiem ES valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir daudz lielākas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos nekā šo valstu valstspiederīgajiem. Ģimenes atkalapvienošanos tiem ES valstspiederīgajiem, kuri neizmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, reglamentē valsts tiesību akti, kas dažās ES dalībvalstīs nosaka vairāk ierobežojumu.

Atbilstoši 7. pantam [Lēmumā 1/80](#), kas pieņemts saskaņā ar [Ankaras nolīgumu](#) īpaši noteikumi attiecas arī uz Turcijas valstspiederīgo ģimenes locekļiem. ES līmenī pieņemot [Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvu](#) (2003/109/EK) un [Ģimenes atkalapvienšanās direktīvu](#) (2003/86/EK) attiecībā uz tādu trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir apgādnieki, proti, ģimenes locekļiem ES, kuri pieprasa ģimenes atkalapvienošanos), tika paplašinātas ES pilnvaras šajā jomā.

Visbeidzot, jau izsenis Eiropas valstīs īpašas ģimenes atkalapvienšanās privilēģijas ir attiekušās uz bēgļiem, jo tie nevar atgriezties savā izcelsmes valstī, lai turpinātu ģimenes dzīvi. Attiecīgi īpaši noteikumi par bēgļiem ir paredzēti Ģimenes atkalapvienšanās direktīvas V nodaļā.

6.1. Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni

Tiesības stāties laulībā ir paredzētas ECTK 12. pantā, bet ES tiesību aktos – ES Pamattiesību hartas 9. pantā. Tās ietver tiesības izveidot laulāto attiecības un ģimeni. Tās ir diezgan skaidri nodalītas no tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību, kurām ir nepieciešamas esošas ģimenes attiecības, lūdzot imigrācijas atļauju.

Eiropas valstis ir noteikušas ierobežojumus attiecībā uz tiesībām stāties laulībā, jo, lai apietu imigrācijas pārbaudes, tiek izmantotas fiktīvas laulības.

Fiktīvas laulības ir laulības, kas tiek noslēgtas tikai ar mērķi dot iespēju attiecīgajai personai iecelt vai dzīvot ES dalībvalstī⁽³⁰⁰⁾ un bez nodoma dzīvot kopā vai dalīties ar citām laulībai raksturīgām sociālām īpašībām. Fiktīvas laulības veicināšana daudzās jurisdikcijās ir atzīta par noziedzīgu nodarījumu.

Laulība ir uzskatāma par **piespiedu laulību**, ja viens (vai abi) laulātie nevēlas stāties laulībā. Piespiedu laulība ir starptautiski atzīta par cilvēktiesību pārkāpumu un ar dzimumu saistītu vardarbības veidu⁽³⁰¹⁾. Personas piespiešana stāties piespiedu laulībā daudzās jurisdikcijās ir arī atzīta par noziedzīgu nodarījumu. Praksē var būt grūti atšķirt piespiedu laulību no fiktīvas laulības, jo īpaši tad, ja laulība ir **“vecāku organizēta”** – šis jēdziens var attiekties uz dažādām situācijām, sākot ar laulību, kas līdzinās piespiedu laulībai, un beidzot ar sistēmu, kurā laulātie brīvi un brīvprātīgi izvēlas partneri no kandidātu saraksta, ko viņu ģimenes sagatavojušas, rūpīgi pārbaudot šo partneru piemērotību⁽³⁰²⁾. Pastāv cieša saikne arī starp piespiedu laulību un **bērnu laulību**.

⁽³⁰⁰⁾ 1. pants Padomes 1997. gada 4. decembra rezolūcijā par pasākumiem, kas jāpieņem fiktīvu laulību apkarošanai (OV C 382, 1997., 1. lpp.); Ģimenes atkalapvienošanas direktīva, 16. panta 2. punkta b) apakšpunkts.

⁽³⁰¹⁾ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, (Stambulas konvencija), 2011. gads, CETS Nr. 210.

⁽³⁰²⁾ Eiropas Padome, Parlamentārā Asambleja, Rezolūcija 1468 (2005) par piespiedu laulībām un bērnu laulībām, kas tika pieņemta 2005. gada 5. oktobrī; Eiropas Padome, Parlamentārā Asambleja, Rezolūcija 2233 (2018) par piespiedu laulībām, kas tika pieņemta 2018. gada 28. jūnijā.

ES tiesību sistēma – ņemot vērā pieņemumus par fiktīvām laulībām imigrācijas nolūkā, ES līmenī tika pieņemta [Padomes Rezolūcija 97/C382/01](#). Rezolūcijā ir paustas Eiropas valstu bažas par fiktīvām laulībām un uzskaitīti faktori, kas varētu liecināt par to, ka laulība ir fiktīva.

Tiesību aktos par personu brīvu pārvietošanos nav noteikumu par imigrācijas atļauju līgavai vai līgavainim, un tajos uzsvars ir likts uz ģimenes statusa legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanos. Uz personām, kuras cenšas panākt tāda topošā laulātā uzņemšanu, kas ir ārvalstnieks, attiektos tikai nediskriminācijas princips.

ECTK – saskaņā ar ECT judikatūru valsts var attiecīgi paredzēt pamatotos nosacījumus attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgā tiesībām stāties laulībā, lai pārbaudītu, vai paredzētā laulība nav fiktīva, un to novērstu. Tādējādi valsts, pārbaudot laulības ar ārvalstnieku, lai noskaidrotu, vai tās nav fiktīvas, ne vienmēr pārkāpj ECTK 12. pantu. Pārbaudes nolūkā ārvalstniekiem var prasīt paziņot iestādēm par plānoto laulību un, vajadzības gadījumā, pieprasīt iesniegt informāciju par viņu imigrācijas statusu un laulības autentiskumu. Tomēr ECT secināja, ka, lai gan personām, kurām jāveic imigrācijas pārbaudes, izvirzītā prasība pieteikties apstiprinājuma sertifikātam, lai varētu saņemt atļauju stāties laulībā Apvienotajā Karalistē, nebija acīmredzami nepieņemama, tā radīja vairākas nopietnas bažas.

Piemērs. Lieta *O'Donoghue pret Apvienoto Karalisti* ⁽³⁰³⁾ attiecās uz Apvienotās Karalistes noteiktiem laulības noslēgšanas šķēršļiem. Personām, kurām jāveic imigrācijas pārbaude, bija jāsaņem imigrācijas iestāžu atļauja, lai varētu noslēgt laulību, kam ir civiltiesisks spēks, ja vien šīs personas neprecējās Anglijas baznīcas rīkotā ceremonijā. ECT secināja, ka šai sistēmai nebija racionālas saistības ar paziņoto mērķi, t. i., fiktīvu laulību skaita samazināšanu, jo, lemjot par prasītā sertifikāta izsniegšanu, izšķirīgajā pārbaudē tika ņemts vērā tikai pieteikuma iesniedzēja imigrācijas statuss un netika pārbaudīts laulības autentiskums. Tiesa secināja, ka sistēma neatbilda ECTK 12. pantam. To arī atzina par diskriminējošu reliģijas dēļ, jo apstiprinājuma sertifikāts nebija jāsaņem tikai tādām personām, kuras

⁽³⁰³⁾ ECT 2010. gada 14. decembra spriedums lietā *O'Donoghue un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 34848/07.

grasījās laulāties Anglijas baznīcā. Tiesa arī secināja, ka šo sertifikātu saņemšanas nodeva bija pārmērīgi liela un ka nebija paredzēti izņēmumi vai mazāka maksa trūcīgiem cilvēkiem.

Piemērs. Lieta *Schembri pret Maltu* ⁽³⁰⁴⁾ attiecās uz Maltas valstspiederīgo, kas satika afgāņu izcelsmes Pakistānas pilsoni pēc tam, kad viņu atbrīvoja no aizturēšanas saistībā ar imigrāciju, kur viņš tika turēts par nelikumīgu ieeļošānu. Viņš nelikumīgi pārcēlās uz Itāliju. Abi uzturēja saziņu un apprecējās. Vīrs pieteicās vīzai Maltas vēstniecībā Romā. Malta noraidīja viņa pieteikumu, jo viņš bija melojis par savu uzturēšanās statusu Itālijā. Vēlāk kļuva zināms, ka iestādēm bija aizdomas par fiktīvu laulību. ECT noraidīja iesniedzēja argumentu par ECTK 8. panta pārkāpšanu, jo šis noteikums neaizsargā fiktīvas laulības. Tiesa secināja, ka laulība nav autentiska un ka nepastāv saistītas attiecības 8. panta piemērojamības izpratnē.

6.2. Ģimenes statusa legalizēšana

Jēdziens “ģimenes statusa legalizēšana” ir tad, kad valsts iedzīvotājs, kurš ir apgādnieks, – kā ģimenes loceklis – vēlas legalizēt tāda viņa ģimenes locekļa statusu, kas jau atrodas valsts teritorijā vai nu nelikumīgā, vai arī kādā citā statusā.

ES tiesību sistēma – Brīvas pārvietošanās direktīvā (2004/38/EK) izklāstītie noteikumi attiecas uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir ES valstspiederīgo ģimenes locekļi un kuri ir īstenojuši brīvas pārvietošanās tiesības. Attiecīgie ģimenes locekļi ir laulātie, bērni vecumā līdz 21 gadam, par 21 gadu vecāki, taču apgādājami bērni, laulātā vai partnera apgādībā esoši tieši augšupēji radinieki (2. panta 2. punkts, kā arī konkrētos apstākļos “jebkuri citi ģimenes locekļi” (3. panta 2. punkts)). Saskaņā ar EEZ līgumu un ES un Šveices nolīgumu Savienības brīvas pārvietošanās tiesības tiek paplašinātas uz visu ģeogrāfisko apgabalu, uz kuru attiecas abi līgumi. Tomēr attiecīgo ģimenes locekļu kategorija ir vairāk ierobežota, kā attēlots 7. tabulā.

⁽³⁰⁴⁾ ECT 2017. gada 19. septembra spriedums lietā *Schembri pret Maltu* (dec.), Nr. 66297/13.

7. tabula. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie

Brīvas pārvietošanās direktīva (2. pants)	Laulātais (ietverot to pašu dzimumu) Partneris reģistrētās partnerattiecībās, ja uzņēmējas dalībvalsts tiesību aktos reģistrētas partnerattiecības ir noteiktas kā līdzvērtīgas laulībai Savienības pilsoņa, kā arī viņa laulātā vai partnera reģistrētās partnerattiecībās tiešie pēcnācēji vecumā līdz 21 gadam, kuri ir tā apgādībā Savienības pilsoņa, kā arī viņa laulātā vai partnera reģistrētās partnerattiecībās apgādībā esošie tiešie augšupējie radnieki
EEZ līgums (V pielikums) (*)	Laulātais vai partneris reģistrētās partnerattiecībās EEZ valstspiederīgā vai laulātā vai partnera reģistrētās partnerattiecībās tiešie pēcnācēji, kuri ir vai nu jaunāki par 21 gadu, vai atrodas EEZ valstspiederīgā vai laulātā vai partnera reģistrētās partnerattiecībās apgādībā. EEZ valstspiederīgā vai tā laulātā vai partnera reģistrētās partnerattiecībās tieši augšupējie radnieki
ES un Šveices nolīgums (I pielikums, 3. pants)	ES vai EBTA pilsoņa laulātais vai reģistrēts neprecēts partneris ES vai EBTA pilsoņa un viņa vai viņas laulātā vai reģistrēta neprecēta partnera tiešais pēcnācējs līdz 21 gada vecumam ES vai EBTA pilsoņa un viņa vai viņas laulātā vai reģistrēta neprecēta partnera augšupējs radnieks

(*) EEZ Apvienotās komitejas Lēmums Nr. 158/2007 (2007. gada 7. decembris), ar ko Brīvas pārvietošanās direktīva ir iestrādāta EEZ līguma darbības jomā.

EST ir izstrādājusi jēdziena “laulātais” un “citi ģimenes locekļi” skaidrojumu.

Piemērs. Lieta *Coman* ⁽³⁰⁵⁾ attiecās uz Rumānijas valstspiederīgo *Coman* kungu un ASV valstspiederīgo *Hamilton* kungu, kuri četrus gadus dzīvoja kopā Savienotajās Valstīs, pirms viņi apprecējās Beļģijā. Pamatojoties uz Brīvas pārvietošanās direktīvu, viņi lūdza Rumānijas iestādēm izdot viņiem nepieciešamos dokumentus, lai pāris varētu pastāvīgi strādāt un dzīvot Rumānijā. Tomēr Rumānijas iestādes atteicās piešķirt *Hamilton* kungam uzturēšanās tiesības tādēļ, ka Rumānijā – kura neatzīst viendzimuma laulības – viņš netika uzskatīts par ES pilsoņa “laulāto”. EST secināja, ka, lai gan ES dalībvalstis drīkst izvēlēties, vai apstiprināt laulību starp viena dzimuma

⁽³⁰⁵⁾ EST virspalātas 2018. gada 5. jūnija spriedums lietā C-673/16, *Relu Adrian Coman un citi pret Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne*.

personām, tās nedrīkst traucēt ES pilsoņa uzturēšanās brīvībai, atsakoties piešķirt viņa tāda paša dzimuma laulātajam (šajā gadījumā trešās valsts valstspiederīgajam) izrietošas tiesības uzturēties to teritorijā. Tiesa atzina, ka pret viendzimuma laulībām jāizturas tāpat kā pret pretēju dzimumu laulībām konkrētā juridiskā nolūkā, t. i., to ES pilsoņu tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos, kas izmanto ES brīvas pārvietošanās tiesības.

Piemērs. Spriedumā lietā *Rahman* ⁽³⁰⁶⁾ EST precizēja, ka Brīvas pārvietošanās direktīvas 3. panta 2. punktā ES dalībvalstīm ir ne tikai atļauts, bet arī uzlikts par pienākumu piešķirt zināmas priekšrocības ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumiem, ko iesnieguši tādi citi ES pilsoņu ģimenes locekļi, kuri ir apgādājami un kuri var pierādīt, ka atkarība pastāvēja brīdī, kad viņi lūdza atļauju ieceļot. Lai šo pienākumu izpildītu, ES dalībvalstīm jānodrošina, ka to tiesību aktos ir ietverti pasākumi, kas attiecīgajām personām nodrošina to ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumu pienācīgu un padziļinātu izskatīšanu un atteikuma gadījumā ļauj saņemt pamatojumu, ko viņiem ir tiesības iesniegt pārskatīšanai tiesu iestādē.

EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, kas ir izmantojuši brīvas pārvietošanās tiesības, bieži atrodas privileģētā situācijā salīdzinājumā ar tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas ir valsts valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas nav izmantojuši brīvas pārvietošanās tiesības, jo viņu statusu reglamentē tikai valsts tiesību akti. Ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, tiesības ieceļot un uzturēties nav atkarīgas no tā, kad un kā attiecīgā persona ieceļojusi uzņēmējā valstī. Šīs tiesības ir arī personām, kas ieceļojušas nelikumīgā veidā.

Piemērs. Lieta *Metock* ⁽³⁰⁷⁾ attiecās uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kas bija laulāti ar ES pilsoņiem, kuri dzīvoja Īrijā, taču nebija Īrijas pilsoņi. Īrijas valdība apgalvoja, ka, lai varētu izmantot Brīvas pārvietošanās direktīvā paredzētās tiesības, laulātajam, kas ir trešās valsts valstspiederīgais, iepriekš jābūt likumīgi dzīvojušam citā ES dalībvalstī un ka tiesības ieceļot un uzturēties nav jāpiešķir tādām personām, kuras ieceļojušas uzņēmējā

⁽³⁰⁶⁾ EST virspalātas 2012. gada 5. septembra spriedums lietā C-83/11, *Iekšlietu ministrijas valsts sekretārs pret Rahman un citiem*.

⁽³⁰⁷⁾ EKT virspalātas 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā C-127/08, *Metock un citi pret Tieslietu, līdztiesības un jurisprudences reformu ministru*, 53.–54. un 58. punkts. Spriedumu lietā *Metock* Šveices Federālā augstākā tiesa ņēma vērā 2009. gada 29. septembra lēmumā *BGE 136 II 5*.

dalībvalstī, pirms kļuvušas par ES pilsoņu laulātajiem. Tiesa lēma, ka ES dalībvalstis nedrīkst noteikt, ka Brīvas pārvietošanās direktīvā paredzētās tiesības uz kopdzīvi ir atkarīgas, piemēram, no laulības noslēgšanas vietas un datuma un no tā, vai attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais iepriekš ir likumīgi dzīvojis citā ES dalībvalstī.

Piemērs. Spriedumā lietā *MRAX* ⁽³⁰⁸⁾ EKT secināja, ka nebūtu likumīgi atteikt uzturēšanās atļauju tad, ja trešo valstu valstspiederīgie, kuri ir precējušies ar ES pilsoņiem, ieceļoja valstī nelikumīgi pēc to vīzu derīguma termiņa beigām.

Laika gaitā EST ir paplašinājusi no ES līgumiem izrietošo ES valstspiederīgo tiesību un brīvību piemērošanas jomas, konkrētos apstākļos piešķirot atvasinātas tiesības šādu personu ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie.

Piemērs. Lieta *Carpenter* ⁽³⁰⁹⁾ attiecās uz trešās valsts valstspiederīgo, kura bija precējusies ar Apvienotās Karalistes valstspiederīgo, kura uzņēmums par atalgojumu sniedza pakalpojumus citās ES dalībvalstīs. Tika veiksmīgi pierādīts, ka, neļaujot sievai kopā ar vīru palikt Apvienotajā Karalistē un pieskatīt vīra bērnus, kamēr viņa nebija valstī, tiktu ierobežota vīra brīvība sniegt pakalpojumus ES. Šajā spriedumā Tiesa, pamatojoties uz LESD 56. pantā noteikto pakalpojumu sniegšanas brīvību, atzina tāda ES pilsoņa ģimenes tiesības, kurš nekad nebija dzīvojis ārvalstīs, taču veica pārrobežu saimniecisko darbību. EKT arī atsaucās uz ECTK 8. pantā noteiktajām pamattiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību.

EST ir atzinusi, ka noteiktos apstākļos uzturēšanās tiesības var būt tieši saistītas ar LESD 20. pantā noteikto ES pilsoņa statusu, piemērojot to tad, ja ES pilsonis nekad nav izmantojis tiesības uz brīvu pārvietošanos.

⁽³⁰⁸⁾ EKT 2002. gada 25. jūlija spriedums lietā C-459/99, *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) pret Beļģijas valsti*, 80. punkts.

⁽³⁰⁹⁾ EKT 2002. gada 11. jūlija spriedums lietā C-60/00, *Mary Carpenter pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, 36.–46. punkts. Skatīt arī EKT 1992. gada 7. jūlija spriedumu lietā C-370/90, *The Queen pret IAT un Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department* par iespēju pieprasīt šādas tiesības tādiem ES pilsoņiem, kuri atgriežas savā piederības valstī.

Piemērs. Lietā *Zambrano* ⁽³¹⁰⁾ EST norādīja, ka divu Beļģijas bērnu – kuri piedzima un tika uzaudzīnāti Beļģijā un kuri nekad nebija izmantojuši brīvas pārvietošanās tiesības (tādēļ Brīvas pārvietošanās direktīvas 3. panta 1. punkts nebija piemērojams) – vecākiem, kas bija trešo valstu valstspiederīgie, nedrīkstēja liegt uzturēšanās un darba atļaujas, jo tas atņemt ES pilsonības bērniem iespēju patiesi īstenot to tiesību būtību, kuras viņiem piešķir ES pilsoņu statuss (LESD 20. pants).

Sekojošajās lietās Tiesa uzsvēra, ka pārrobežu pārvietošanās ES iekšienē paliek priekšnosacījums. Lietā *McCarthy* ⁽³¹¹⁾ EST nolēma, ka atteikums piešķirt AK uzturēšanās atļauju trešās valsts valstspiederīgajam, kas bija vīrs sievietei ar dubultu Īrijas/AK pilsonību, neatņēma viņai ES pilsoņa tiesības. Lietā *Dereci* ⁽³¹²⁾ EST norādīja, ka ES dalībvalstis var atteikt uzturēšanās atļauju trešās valsts valstspiederīgajam ģimenes loceklim, ja vien šāds atteikums konkrētajam ES pilsonim neliedz faktiski izmantot tiesības, kas piešķirtas saskaņā ar ES pilsoņa statusu; tas ir jāpārbauda valsts iesniedzējai tiesai. Par šo novērtējumu EST norādīja, ka vēlme saglabāt ģimenes vienotību ekonomisku vai ģimenes iemeslu dēļ pats par sevi nav pietiekami, lai uzskatītu, ka Savienības pilsonim būs jāpamet Savienības teritorija ⁽³¹³⁾.

Taču šādi nolēmumi tika pieņemti konkrēto lietu apstākļu dēļ, un šis princips neattiecas uz visiem gadījumiem. Piemēram, bērnam, kas ir Savienības pilsonis, jābūt juridiski, finansiāli vai emocionāli atkarīgam no trešās valsts valstspiederīgā, kuram atteiktas uzturēšanās tiesības, jo šādas atkarības dēļ Savienības pilsonim nāktos pamest ne tikai tā pilsonības dalībvalsts, bet arī visas Eiropas Savienības teritoriju ⁽³¹⁴⁾.

⁽³¹⁰⁾ EST virspalātas 2011. gada 8. marta spriedums lietā C-34/09, *Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEm)*; EKT 2004. gada 19. oktobra spriedums lietā C-200/02, *Zhu un Chen pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, 42.–47. punkts.

⁽³¹¹⁾ EST 2011. gada 5. maija spriedums lietā C-434/09, *Shirley McCarthy pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, 49. un 54.–56. punkts.

⁽³¹²⁾ EST virspalātas 2011. gada 15. novembra sprieduma lietā C-256/11, *Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres*, 68. punkts.

⁽³¹³⁾ Skatīt arī EST virspalātas 2017. gada 14. novembra spriedumu lietā C-165/16, *Toufik Lounes pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

⁽³¹⁴⁾ EST 2012. gada 6. decembra spriedums apvienotajās lietās C-356/11 un C-357/11, *O. un S. pret Maahanmuuttovirasto un Maahanmuuttovirasto pret L.*, 56. punkts.

Piemērs. Lietā *lida pret Ulm* ⁽³¹⁵⁾ Japānas pilsonis pārcēlās uz Vāciju kopā ar savu Vācijas izcelsmes sievu un nepilngadīgo meitu. Viņa sieva un meita vēlāk pārcēlās uz Austriju, savukārt prasītājs palika Vācijā. *lida* kungs un viņa sieva kopš 2008. gada ilgstoši dzīvoja šķirti, kaut arī laulību nebija šķīruši. *lida* kungs 2008. gadā pieteicās Savienības pilsoņa ģimenes locekļa uzturēšanās atļaujai, taču Vācijas iestādes pieteikumu noraidīja. Ņemot vērā šos apstākļus, EST tika lūgts noskaidrot, vai trešās valsts valstspiederīgajam var ļaut dzīvot viņa ģimenes locekļu izcelsmes valstī, lai gan šie ģimenes locekļi vairs nedzīvo izcelsmes dalībvalstī un pārsvarā uzturas citā ES dalībvalstī. EST norādīja, ka uz trešās valsts valstspiederīgo, kas ir ģimenes loceklis Savienības pilsonim, kurš ir īstenojis savas tiesības brīvi pārvietoties, Brīvas pārvietošanās direktīva normas attiecas tikai tad, ja viņš apmetas tajā uzņēmējā dalībvalstī, kurā dzīvo viņa ģimenes locekļi, kas ir ES pilsoņi. EST arī norādīja, ka *lida* kunga meita nevar pieprasīt tēva uzturēšanās tiesības, jo direktīvas 2. panta 2. punkta d) apakšpunkts attiecas vienīgi uz tiešiem augšupējiem radniekiem, kuri ir bērna apgādībā, nevis situācijām, kad bērns ir apgādībā kādam no vecākiem.

EST arī izvērtēja lietu no LESD 20. un 21. panta skatpunkta. Tiesa izslēdza iespēju, ka atteikums *lida* kunga laulātajai un meitai liegtu efektīvi īstenot viņu tiesības, kas ir saistītas ar viņu Savienības pilsoņu statusu. Pieņemot šo secinājumu, EST ņēma vērā to, ka prasītājs pieteicās uzturēšanās tiesībām dalībvalstī, kurā nedzīvoja viņa meita un laulātā, kā arī to, ka atbilstoši valsts tiesību aktiem *lida* kungam būtībā bija tiesības saņemt uzturēšanās tiesību pagarinājumu, kā arī pastāvīgā iedzīvotāja statusu Direktīvas 2003/109/EK izpratnē.

Ģimenes atkalapvienošanās pieprasījumi ir jāizskata pat tad, ja pastāv ieceļošanas aizliegums attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgo, kas ir ES pilsoņa ģimenes loceklis, kurš nekad nav izmantojis brīvas pārvietošanās tiesības.

Piemērs. Lietā *K.A. un citi* ⁽³¹⁶⁾ vairākiem trešo valstu valstspiederīgajiem nelikumīgā situācijā tika norīkots atgriezties savās valstīs un tika liegta ieceļošana Beļģijā, dažiem no viņiem valsts politikas apdraudējuma dēļ. Joprojām atrodoties Beļģijā, viņi iesniedza pieteikumus uzturēšanās atļaujām, pamatojoties uz ģimenes atkalapvienošanos ar Beļģijas

⁽³¹⁵⁾ EST 2012. gada 8. novembra spriedums lietā C-40/11, *Yoshikazu lida pret Stadt Ulm*.

⁽³¹⁶⁾ EST virspalātas 2018. gada 8. maija spriedums lietā C-82/16, *K.A. un citi pret Belgische Staat*.

valstspiederīgajiem. Beļģijas iestādes atteicās izskatīt viņu pieteikumus, pamatojoties tikai uz to, ka trešo valstu valstspiederīgajiem bija noteikts ieceļošanas aizliegums. EST norādīja uz apgādības attiecību pastāvēšanu, kas praksē liktu ES pilsonim pievienoties ģimenes loceklim, kas ir trešās valsts valstspiederīgais, un tādēļ atstāt ES, kamēr iestādes izlemtu, vai ir jāatceļ ieceļošanas aizliegums un jāizdod uzturēšanās atļauja trešās valsts valstspiederīgajam. EST secināja, ka LESD 20. pantā ir prasīts, ka ģimenes atkalapvienošanās pieprasījumi jāizskata pat tad, ja pastāv ieceļošanas aizliegums attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgo, kas ir ES pilsoņa ģimenes loceklis, kurš nekad nav izmantojis brīvas pārvietošanās tiesības. To, vai starp trešās valsts valstspiederīgo un ES pilsoni pastāv atkarība un vai valsts politikas iemesli attaisno ieceļošanas aizlieguma noteikšanu, jāizvērtē katrā gadījumā atsevišķi.

Brīvas pārvietošanās direktīvas 2. panta 2. punktā ģimenes locekļu kategorijā ir iekļauti arī "reģistrēti partneri", ja tas atbilst uzņēmējas ES dalībvalsts tiesību aktiem. Noteiktos apstākļos tiesības pievienoties pilsonim vai migrantam, kas konkrētajā valstī apmeties uz dzīvi, var piešķirt arī neregistrētiem partneriem.

Piemērs. Spriedumā lietā *Nīderlandes valsts pret Reed* ⁽³¹⁷⁾ EKT nolēma, ka, tā kā Nīderlandes tiesību aktos pastāvīgajiem Nīderlandes pilsoņu partneriem ir atļauts kopā ar viņiem dzīvot Nīderlandē, šādas priekšrocības jāpiešķir arī *Reed* kundzei, kurai bija stabilas attiecības ar darba ņēmēju no Apvienotās Karalistes, kurš izmantoja līgumā piešķirtās tiesības Nīderlandē. Tiesa nolēma, ka, atļaujot neprecētajam dzīvesbiedram uzturēties valstī, tiktu veicināta integrācija uzņēmējā valstī un tādējādi sekmēta darba ņēmēju brīva pārvietošanās. Uzturēšanās atteikums būtu uzskatāms par diskrimināciju.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā ir reglamentēta attiecīgo trešās valsts izcelsmes apgādnieku laulāto un neprecētu nepilngadīgu bērnu situācija. Direktīvas 5. panta 3. punktā ir noteikts, ka, ja ģimenes loceklis joprojām uzturas ārpus tās dalībvalsts teritorijas, kurā uzturas apgādnieks, ir jāiesniedz un

⁽³¹⁷⁾ EKT 1986. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-59/85, *Nīderlandes valsts pret Ann Florence Reed*, 28.–30. punkts.

jāizskata ģimenes atkalapvienošanās pieteikums. ES dalībvalstis var piemērot atkāpes no šā noteikuma. Šādu prasību nevar piemērot EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļiem ⁽³¹⁸⁾.

Valstu noteikumi, kuros ir pieprasīts, lai vecākam apgādniekam, kas ir trešās valsts valstspiederīgais, būtu pietiekami līdzekļi (pamatojoties uz iepriekšējiem ienākumiem) pirms tiek piešķirtas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanās, atbilst Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 7. panta 1. punkta c) apakšpunktam ⁽³¹⁹⁾.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā ir atļauts ES dalībvalstīm "pieprasīt, lai trešo valstu valstspiederīgie veiktu integrācijas pasākumus saskaņā ar valsts tiesību aktiem" (7. panta 2. punkts). Ja integrācijas pasākumi pastāv pirms ģimenes atkalapvienošanās atļaušanas, ES dalībvalstis bieži pieprasa, piemēram, lai ģimenes locekļi pierādītu pamata valodas zināšanas.

Piemērs. Lieta *K. un A.* ⁽³²⁰⁾ attiecās uz divām sievietēm, kuras centās pievienoties saviem vīriem, kas bija trešo valstu valstspiederīgie ar likumīgu uzturēšanos. Ģimenes atkalapvienošanās pieteikumos sievas centās panākt atbrīvojumu no pilsoņu integrācijas eksāmena kārtēšanas, pamatojoties uz fiziskajām un mentālajām grūtībām, ar ko katra saskārās. Pieteikumi tika noraidīti, jo šie šķēršļi nebija pietiekami nozīmīgi. EST uzskatīja, ka Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 7. panta 2. punktā ir atļauts noteikt integrācijas pasākumus trešo valstu valstspiederīgajiem. Tomēr samērīguma princips pieprasa, lai integrācijas pasākumi īstenotu integrācijas mērķus, nevis ierobežotu ģimenes atkalapvienošanās iespēju. Tiesa nolēma, ka ES dalībvalstīm jāizvērtē iesniedzēja individuālie apstākļi (piemēram, apgādnieka attiecīgo ģimenes locekļu vecums, analfabētisms, izglītības līmenis, ekonomiskā situācija vai veselības stāvoklis), kā rezultātā var saņemt atbrīvojumu no pilsoņu integrācijas eksāmena kārtēšanas, ja ģimenes atkalapvienošanās citādi būtu pārmērīgi apgrūtināta.

⁽³¹⁸⁾ EKT 2002. gada 25. jūlija spriedums lietā C-459/99, *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) pret Beļģijas valsti*; EKT virspalātas 2006. gada 31. janvāra spriedums lietā C-503/03, *Eiropas Kopienų Komisija pret Spānijas Karalisti*.

⁽³¹⁹⁾ EST 2016. gada 21. aprīļa spriedums lietā C-558/14, *Mimoun Khachab pret Subdelegación del Gobierno en Álava*.

⁽³²⁰⁾ EST 2015. gada 9. jūlija spriedums lietā C-153/14, *Minister van Buitenlandse Zaken pret K. un A.*

ECTK – ECT ir izskatījusi daudz lietu par jautājumiem saistībā ar atteikumu uzņemt dalībvalstu pilsoņu un tajās apmetušos migrantu laulātos vai citus ģimenes locekļus vai legalizēt šo personu statusu. Viens no svarīgākajiem kritērijiem, lemjot par dalībvalsts atteikuma pamatotību, ir tas, vai pastāv šķēršļi ģimenes dzīves veidošanai ārvalstīs. Pastāv iespēja, ka pilsonim būtu jāpamet sava valsts, taču, ja tas netiks atzīts par nepamatotu, ECT lielākoties uzskatīs dalībvalsts lēmumu par samērīgu ⁽³²¹⁾. Tiesas judikatūra šajā jomā ir cieši saistīta ar katras lietas konkrētajiem apstākļiem un faktiem (citus piemērus skatīt 6.4. sadaļā).

Piemērs. Lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju* ⁽³²²⁾ Tiesa secināja, ka norvēģietei, kuras vīrs ir nigērietis, nebija pamata domāt, ka vīram ļaus dzīvot kopā ar viņu un viņu bērnu Norvēģijā, lai gan viņi apprecējās tad, kad vīrs bija likumīgs valsts iedzīvotājs. ECT īpaši ņēma vērā vīra saikni ar viņa izcelsmes valsti.

Piemērs. Lietā *Nunez pret Norvēģiju* ⁽³²³⁾ iesniedzējs ieceļoja Norvēģijā, lai gan iepriekš tajā ar citu vārdu bija izdarījis noziedzīgu nodarījumu un viņam par to bija noteikts atkārtotas ieceļošanas aizliegums. Iesniedzējs apprecējās ar Norvēģijas valstspiederīgo, un viņiem piedzima divas meitas. Tiesa secināja, ka, izraidojot prasītāju, Norvēģija pārkāpta ECTK 8. pantu.

Tiesa apstiprināja atteikumu legalizēt ārvalstu laulātā statusu pēc laulības izjukšanas neatkarīgi no tā, ka tāpēc ģimenes bērniem, kuri ir uzņēmējas valsts pilsoņi, var nākties šo valsti pamest (skatīt arī 6.4.1. sadaļu).

Piemērs. Lietā *Sorabjee pret Apvienoto Karalisti* ⁽³²⁴⁾ Eiropas Cilvēktiesību komisija atzina, ka iesniedzējas sūdzība par viņas mātes piespiedu izraidīšanas uz Keniju atbilstību 8. pantam nav pieņemama. Tā secināja, ka, tā kā iesniedzējai bija trīs gadi, viņa bija pietiekami veca, lai varētu pārcelties

⁽³²¹⁾ ECT 2008. gada 31. jūlija spriedums lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*, Nr. 265/07, 68. punkts; ECT 2012. gada 12. jūnija spriedums lietā *Bajstultanov pret Austriju*, Nr. 54131/10, 91. punkts; ECT 2009. gada 17. februāra spriedums lietā *Onur pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27319/07, 60.–61. punkts.

⁽³²²⁾ ECT 2008. gada 31. jūlija spriedums lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*, Nr. 265/07.

⁽³²³⁾ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Nunez pret Norvēģiju*, Nr. 55597/09.

⁽³²⁴⁾ Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1995. gada 23. oktobra lēmums lietā *Sorabjee pret Apvienoto Karalisti* (dec.), Nr. 23938/94.

kopā ar māti un pielāgoties vides maiņai. Tas, ka viņa bija Lielbritānijas pilsoņe, netika ņemts vērā. Šī pieeja ir pretrunā Eiropas Savienības Tiesas nostājai lēmumā lietā *Zambrano* (skatīt iepriekš sniegto piemēru šajā sadaļā).

Tomēr, ja valsts tiesas ir nolēmušas, ka bērnam ir jāpaliek dzīvesvietas valstī, ECT var nevēlēties atbalstīt imigrācijas iestāžu ierosinātu ģimenes izšķiršanu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi* ⁽³²⁵⁾ Tiesa secināja, ka, ja valsts tiesas ir skaidri nospriedušas, ka bērna interesēs ir palikt Nīderlandē kopā ar nīderlandiešu izcelsmes tēvu, būtu nesamērīgi atteikties legalizēt meitas brazīliešu izcelsmes mātes statusu, jo viņas regulāri uztur attiecības.

Tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību var tikt ierobežotas arī netieši pat tad, ja nav skaidri atteikta uzturēšanās atļauja.

Piemērs. Spriedumā lietā *G.R. pret Nīderlandi* ⁽³²⁶⁾ tika vērtēts, kā pārmērīgi lielas nodevas par ārvalstu laulātā imigrācijas statusa legalizēšanu ierobežoja iesniedzēja tiesības. Tiesa nolēma izvērtēt lietas atbilstību ECTK 13. pantam, jo sūdzība attiecās uz iesniedzēja nespēju apstrīdēt uzturēšanās atļaujas atteikumu – viņa pieteikumu noraidīja tikai tāpēc, ka viņš nebija samaksājis vajadzīgās nodevas ⁽³²⁷⁾.

⁽³²⁵⁾ ECT 2006. gada 31. janvāra spriedums lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi*, Nr. 50435/99.

⁽³²⁶⁾ ECT 2012. gada 10. janvāra spriedums lietā *G.R. pret Nīderlandi*, Nr. 22251/07.

⁽³²⁷⁾ ECT 2009. gada 10. marta spriedums lietā *Anakomba Yula pret Beļģiju*, Nr. 45413/07.

6.3. Tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos

Ģimenes atkalapvienošanās ir situācija, kurā ES vai Eiropas Padomes dalībvalsts iedzīvotājs vēlas, lai viņam pievienojas viņa ģimenes locekļi, kuri imigrācijas brīdī palika izcelsmes valstī.

ES tiesību sistēma – Brīvas pārvietošanās direktīvas normas par EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri izmanto līgumā paredzētās tiesības, nenodala ģimenes legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanās – izšķirošais faktors ir attiecībā starp ģimenes locekli un ES pilsoni, kas ir apgādnieks (skatīt arī 7. tabulu).

Par tādiem ģimenes locekļiem, kas nav pamatģimenes locekļi, EST nosprieda, ka ES dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība izvēlēties faktorus, kas ņemami vērā, izskatot Brīvas pārvietošanās direktīvas 3. panta 2. punktā uzskaitīto personu iesniegtos ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumus. Tādējādi dalībvalstīm ir tiesības savos tiesību aktos paredzēt konkrētas prasības par atkarības veidu un ilgumu. Taču EST arī ir norādījusi, ka šīm prasībām jāatbilst ierastajai to terminu izpratnei, kas attiecībā uz atkarību izmantoti minētās direktīvas 3. panta 2. punktā, un tās nedrīkst ietekmēt šīs tiesību normas efektivitāti ⁽³²⁸⁾.

Atbilstoši **Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas** 4. pantam tiesības pievienoties attiecīgam trešās valsts izcelsmes apgādniekam ir laulātajiem un nepilngadīgiem neprecētiem bērniem, taču ES dalībvalstis drīkst paredzēt nosacījumus par to, kādiem jābūt apgādnieka ienākumiem. Saskaņā ar direktīvu, ja bērns ir vecāks par 12 gadiem un ierodas atsevišķi no pārējās ģimenes, pirms ieceļošanas un uzturēšanās atļaujas piešķiršanas šīs direktīvas noteiktajā kārtībā dalībvalsts var pārbaudīt, vai bērns atbilst integrācijas nosacījumiem, ko paredz ar spēkā esošajiem valsts tiesību aktiem šīs direktīvas ieviešanas brīdī. EKT noraidīja Eiropas Parlamenta iesniegtu sūdzību, kurā apgalvots, ka šīs ierobežojošās direktīvas normas ir pārkāpušas pamattiesības. Tomēr EKT uzsvēra, ka, ieviešot šo direktīvu, dalībvalstīm jāievēro vairākas prasības ⁽³²⁹⁾.

⁽³²⁸⁾ EST 2012. gada 5. septembra spriedums lietā C-83/11, *Iekšlietu ministrijas valsts sekretārs pret Rahman un citiem*, 36.–40. punkts.

⁽³²⁹⁾ EKT virspalātas 2006. gada 27. jūnija spriedums lietā C-540/03, *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi*, 62.–65. punkts.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 4. panta 5. punkts ļauj ES dalībvalstīm noteikt apgādnieka un viņa/viņas laulātā minimālo vecumu, kas nevar pārsniegt 21 gadu, pirms laulātais viņam/viņai var pievienoties. Dažas ES dalībvalstis ir izmantojušas šo opciju, apgalvojot, ka tā palīdz novērst piespiedu laulības.

Piemērs. Lietā *Noorzia* ⁽³³⁰⁾ EST norādīja, ka, pieprasot iesniedzējiem sasniegt 21 gada vecumu, pirms tiek atļauts iesniegt ģimenes atkalapvienošanās pieteikumu, nekavē tiesību uz ģimenes atkalapvienošanās īstenošanu un pārmērīgi to neapgrūrina. Šāds noteikums novērš piespiedu laulības un ir savienojams ar līdztiesības un juridiskās noteiktības principiem.

ES tiesību aktos netiek ņemts vērā tas, vai ģimenes attiecības tika izveidotas pirms vai pēc tam, kad apgādnieks uzsāka uzturēties teritorijā ⁽³³¹⁾.

Par tādu trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri dzīvo ES, Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 2. panta d) apakšpunktā ir konkrēti norādīts, ka direktīva ir piemērojama neatkarīgi no tā, vai ģimene izveidota pirms vai pēc migranta ierašanās mītnes valstī, lai gan atsevišķu dalībvalstu tiesību aktos tas ir skaidri nodalīts. To neņem vērā, arī izvērtējot tādu EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļu atbilstību, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie.

Piemērs. Spriedumā lietā *Chakroun* ⁽³³²⁾ EST izvērtēja Nīderlandes tiesību aktu, kas nošķir ģimenes “dibināšanu” un “atkalapvienošanu” un katram veidam piemērojamās atšķirīgās uzturēšanās režīma prasības, tostarp finansiālās prasības. Šāda nošķiršana bija atkarīga vienīgi no tā, vai attiecības bija uzsāktas pirms vai pēc apgādnieka ierašanās uzņemtajā valstī, lai apmestos uz dzīvi. Tā kā šajā gadījumā laulātais pāris apprecējās divus gadus pēc apgādnieka ierašanās Nīderlandē, viņu gadījumu uzskatīja par ģimenes dibināšanu, nevis ģimenes atkalapvienošanu, lai gan apstrīdētā lēmuma pieņemšanas brīdī pāris bija precējies vairāk nekā 30 gadu. Tiesa apstiprināja, ka Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā noteiktās attiecīgā

⁽³³⁰⁾ EST 2014. gada 7. jūlija spriedums lietā C-338/13, *Marjan Noorzia pret Bundesministerin für Inneres*.

⁽³³¹⁾ EKT virspalātas 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā C-127/08, *Metock un citi pret Tieslietu, līdztiesības un jurisprudences reformu ministru*.

⁽³³²⁾ EST 2010. gada 4. marta spriedums lietā C-578/08, *Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken*.

apgādnieka tiesības atkalapvienoties ar attiecīgiem ģimenes locekļiem – trešās valsts valstspiederīgajiem – nav atkarīgas no tā, vai ģimenes attiecības izveidotas pirms vai pēc apgādnieka ieceļošanas. Tiesa ņēma vērā to, ka ES tiesību aktos (direktīvas 2. panta d) apakšpunkts un 6. apsvērums un ES Pamattiesību hartas 7. pants) šāds nodalījums nepastāv, un to, ka nedrīkst ietekmēt direktīvas normu efektivitāti.

Brīvas pārvietošanās direktīvā un pirms tās pieņemšanas – **Regulā (EEK) Nr. 1612/68** – ir skaidri norādīts, ka EEZ valstu valstspiederīgo laulātajiem ir tiesības uzturēties kopā ar viņiem, taču tādiem EEZ valstu valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir jāpiešķir arī tādas pašas “sociālās un nodokļu priekšrocības” kā viņu uzņēmēju valstu pilsoņiem, tostarp jāpiemēro jebkādi imigrācijas noteikumi, kas ir spēkā situācijās, uz kurām direktīva tieši neattiecas ⁽³³³⁾.

Bērniem bez pavadoņa, kuriem ir piešķirts bēgļa statuss, ir tiesības saskaņā ar Ģimenes atkalapvienošanās direktīvu atkalapvienoties ar saviem pirmās pakāpes tiešiem augšupējiem radniekiem. Datums, ko piemēro, lai noteiktu, vai bēglis ir bērns bez pavadoņa Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas izpratnē, ir datums, kad viņš vai viņa ieceļoja ES dalībvalstī un iesniedza patvēruma pieteikumu, nevis datums, kad tika iesniegts ģimenes atkalapvienošanās pieteikums ⁽³³⁴⁾.

ECTK – ECT ir izskatījusi vairākas lietas par atteikumu piešķirt vīzu atstātajiem laulātajiem, bērniem vai vecāka gadagājuma radniekiem, ar kuriem iesniedzējam iepriekš citā valstī ir bijusi ģimenes dzīve.

Būtībā, ja ģimenes dzīve tika izveidota laikā, kad iesaistītās personas apzinājās, ka to imigrācijas statuss nenodrošina šīs ģimenes dzīves noturību uzņēmējā valstī no paša sākuma, ģimenes locekļa, kurš nav šīs valsts pilsonis, piespiedu izraidīšana veidotu ECTK 8. panta pārkāpumu tikai izņēmuma gadījumos ⁽³³⁵⁾.

⁽³³³⁾ EBTA tiesas 2011. gada 26. jūlija sprieduma lietā Nr. E-4/11, *Arnulf Clauder* 44. punkts.

⁽³³⁴⁾ EST 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā C-550/16, *A un S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, 55.–60. un 64. punkts.

⁽³³⁵⁾ ECT 2006. gada 31. janvāra spriedums lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nederlandi*, Nr. 50435/99, 39. punkts; ECT 2008. gada 31. jūlija spriedums lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*, Nr. 265/07, 57. punkts.

Attiecībā uz atstātajiem laulātajiem daudzus argumentus, ko EP dalībvalstis izvirzījušas – un ECT akceptējusi – ģimenes statusa legalizēšanas lietās, piemēro arī ģimenes atkalapvienošanās lietās. Laulātajiem, kuri dzīvo EP dalībvalstīs un ir noslēguši laulību ar partneriem, kas dzīvo citā valstī, var nākties pārcelties uz citu valsti, ja viņi nevar pierādīt, ka tam būs nopietni šķēršļi, jo īpaši tad, ja viņiem bija jāzina par ierobežojošiem imigrācijas noteikumiem. Dalībvalstīm nav pienākuma respektēt laulātu pāru izvēli dzīvot konkrētā valstī un piešķirt uzturēšanās atļauju tādas personas laulātajam, kurš nav šīs valsts pilsonis. Tomēr, ja dalībvalsts nolemj pieņemt tiesību aktu, ar kuru noteiktu imigrantu kategorijām tiek piešķirtas tiesības atkalapvienoties ar laulātajiem, tas jādara atbilstoši ECTK 14. pantā noteiktajam diskriminācijas aizlieguma principam ⁽³³⁶⁾.

Piemērs. Lieta *Biao pret Dāniju* ⁽³³⁷⁾ attiecās uz Togo izcelsmes naturalizācijas ceļā par Dānijas valstspiederīgo kļuvušo (pirmo iesniedzēju), kurš apprecējās ar Ganas valstspiederīgo (otro iesniedzēju). Iesniedzēji dzīvoja Zviedrijā, un viņiem bija dēls, kurš ieguva Dānijas pilsonību, pateicoties tēva valstspiederībai. Kad otrais iesniedzējs pieteicās ģimenes atkalapvienošanās atļaujai Dānijā, viņas pieprasījums tika noraidīts tādēļ, ka iesniedzējiem nebija atbildības “piesaistes prasībai” saskaņā ar Ārvalstnieku likumu, kurš nosaka, ka, piesakoties ģimenes atkalapvienošanai, pārim nedrīkst būt ciešākas saites ar citu valsti – Ganu iesniedzēja gadījumā – nekā ar Dāniju. No “piesaistes prasības” tika atbrīvotas personas, kuras bija Dānijas pilsoņi vismaz 28 gadus, kā arī personas, kuras nebija Dānijas valstspiederīgie, bet bija dzimuši Dānijā un bija tur likumīgi nodzīvojuši vismaz 28 gadus. Iesniedzēji apgalvoja, ka viņi bijuši pakļauti netiešai diskriminācijai “piesaistes prasību” dēļ. ECT uzskatīja, ka valdībai “nav izdevies pierādīt, ka pastāvēja nepārvarami vai ļoti svarīgi iemesli, kas nav saistīti ar etnisko izcelsmi, lai attaisnotu 28 gadu noteikuma netieši diskriminējošās sekas”. Tāpēc Tiesa konstatēja, ka ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar 8. pantu.

⁽³³⁶⁾ ECT virspalātas 2016. gada 24. maija spriedums lietā *Biao pret Dāniju*, Nr. 38590/10, 138. punkts; ECT 2012. gada 6. novembra spriedums lietā *Hode un Abdi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 22341/09, 43.–55. punkts.

⁽³³⁷⁾ ECT virspalātas 2016. gada 24. maija spriedums lietā *Biao pret Dāniju*, Nr. 38590/10.

Piemērs. Lietā *Jeunesse pret Nīderlandi* ⁽³³⁸⁾ Nīderlandes iestādes atteica uzturēšanās atļauju surinamiešu mātei ar trim Nīderlandē dzimušiem bērniem. ECT konstatēja izņēmuma rakstura apstākļus, kā rezultātā tika atzīts ECTK 8. panta pārkāpums. Tiesa norādīja, ka iesniedzēja ir dzimusi kā Nīderlandes valstspiederīgā, bet zaudējusi šo valstspiederību ne savas gribas dēļ, kad Surinama ieguva neatkarību, ka iestādes nav iebildušas pret viņas klātbūtni valstī 16 gadus, kas ļāva viņai izveidot un uzturēt spēcīgas ģimenes, sociālās un kultūras saites Nīderlandē, un ka tās nav ņēmusi vērā vai izvērtējušas pierādījumus par to, cik praktisks, iespējams un samērīgs ir atteikums viņai uzturēties Nīderlandē.

Bieža iezīme migrācijas gadījumos ir bērnu atstāšana – vecāki dodas prom, lai iekārtotos uzņēmējā valstī, un atstāj bērnus, bieži vien vecvecāku vai citu radnieku aprūpē, līdz būs juridiski, sociāli un ekonomiski iekārtojušies un nodrošinājuši pietiekamus apstākļus, lai bērni varētu viņiem pievienoties. ECT pieeja šādos gadījumos lielā mērā ir atkarīga no katras lietas individuālajiem apstākļiem.

Piemērs. Lietā *Tuquabo-Tekle un citi pret Nīderlandi* ⁽³³⁹⁾ bija iesaistīts Nīderlandē dzīvojošas mātes, viņas vīra un trīs bērnu atkalapvienošanās pieteikums, lai viņiem pievienotos Eritrejā dzīvojoša meita. Vispirms māte ieguva tiesības uzturēties Norvēģijā un ņemt līdzi bērnus humanitāru iemeslu dēļ. Tikai vecākais dēls pievienojās viņai Norvēģijā pēc viena gada, kamēr divi citi viņas bērni palika dzīvot Eritrejā un plānoja pievienoties viņai vēlāk. Viņas laulība ar Nīderlandē dzīvojošu bēgļu noveda pie tā, ka visa ģimene apmetās uz dzīvi Nīderlandē, kur piedzima vēl divi bērni. Rezultātā *Tekle* kundze un viņas vīrs ieguva Nīderlandes valstspiederību. Viņi iesniedza pagaidu uzturēšanās vīzas pieteikumu 14 gadus vecajai meitai, kura joprojām dzīvoja Eritrejā. Nīderlandes iestādes noraidīja pieprasījumu tādēļ, ka ciešā ģimenes saikne starp māti un bērnu pa to laiku bija beigusī pastāvēt. Tā kā iesniedzēji bija izveidojuši ciešu saikni Nīderlandē un uzturēja tikai virspusīgu saikni ar izcelsmes valsti, saskaņā ar ECT lemto vislabākais veids ģimenes dzīves izveidei bija piešķirt meitai tiesības apmesties uz dzīvi ⁽³⁴⁰⁾.

⁽³³⁸⁾ ECT virspalātas 2014. gada 3. oktobra spriedums lietā *Jeunesse pret Nīderlandi*, Nr. 12738/10, 121.–122. punkts.

⁽³³⁹⁾ ECT 2006. gada 1. marta spriedums lietā *Tuquabo-Tekle un citi pret Nīderlandi*, Nr. 60665/00.

⁽³⁴⁰⁾ ECT 2016. gada 8. novembra spriedums lietā *El Ghatet pret Šveici*, Nr. 56971/10.

ESH – tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos ir garantētas ESH 19. panta 6. punktā. ESTK ir noteikusi šādus ģimenes atkalapvienošanās nosacījumus un ierobežojumus:

a) atteikums veselības stāvokļa dēļ ir pieļaujams vienīgi tādu konkrētu slimību gadījumā, kas ir tik nopietnas, ka apdraud sabiedrības veselību ⁽³⁴¹⁾;

b) prasība par piemērotu mājokli nedrīkst būt tik ierobežojoša, lai nepieļautu ģimenes atkalapvienošanos ⁽³⁴²⁾;

c) prasība, ka migrējošiem strādājošajiem, kuri vēlas atkalapvienoties ar savas ģimenes locekļiem, jābūt dzīvojušiem valstī vairāk nekā vienu gadu, ir pārmērīga, un tādējādi ar to tiek pārkāpta ESH;

d) migrējošiem strādājošajiem, kuru ienākumi ir pietiekami, lai viņi varētu aprūpēt savas ģimenes locekļus, nedrīkst automātiski liegt tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos šo ienākumu izcelsmes dēļ, ciktāl šīm personām ir juridiskas tiesības uz iespējamiem pabalstiem;

e) prasība par to, ka migrējošā strādājošā ģimenes locekļiem jākārtos valodas un/vai integrācijas testi, lai viņiem ļautu ieceļot valstī, vai jākārtos (un jānokārtos) šie testi pēc ierašanās, lai viņiem atļautu valstī palikt, ir ierobežojums, kas varētu kavēt 19. panta 6. punktā noteiktā pienākuma izpildi, un tāpēc neatbilst ESH ⁽³⁴³⁾.

Saskaņā ar ESTK bēgļiem jāvar pilnā mērā izmantot tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos saskaņā ar ESH. Sekmējot ģimenes atkalapvienošanos, valstīm jāreaģē uz bēgļu un patvēruma meklētāju konkrētajām vajadzībām ⁽³⁴⁴⁾.

⁽³⁴¹⁾ ESTK Secinājumi XVIII-1, Turcija, 19. panta 6. punkts.

⁽³⁴²⁾ ESTK Secinājumi 2011. gads, Beļģija, 19. panta 6. punkts.

⁽³⁴³⁾ Jaunāko paziņojumu par šiem principiem skatīt ESTK, Secinājumi, 2011. gads, paziņojums par 19. panta 6. punkta interpretāciju.

⁽³⁴⁴⁾ ESTK Secinājumi, 2015. gads, paziņojums par ESH noteikto bēgļu tiesību interpretāciju.

6.4. Ģimenes saglabāšana – aizsardzība pret izraidīšanu

Ir daudz tādu gadījumu, kad trešās valsts valstspiederīgā laulātajam vai kādam no vecākiem draud izraidīšana vai šī persona ir izraidīta, un tas var nopietni ietekmēt esošo ģimenes dzīvi. Šādas situācijas parasti rodas divos gadījumos, konkrētāk, ja izirst attiecības vai ja iestājas krimināla sodāmība, kas var būt arī savstarpēji saistīti.

Iestādes arī var nolemt, ka ģimenes loceklis vairs neatbilst prasībām, pamatojoties uz kurām viņam vai viņai sākotnēji piešķīra uzturēšanās atļauju. Šādos gadījumos, ir jāizvērtē apstākļi, kas ir būtiski attiecīgās personas situācijai.

6.4.1. Attiecību izjukšana

Ja trešās valsts valstspiederīgais vēl nav saņēmis uzturēšanās atļauju attiecībā uz sevi, taču attiecības, kas ir uzturēšanās pamatā, ir izjukušas, ārvalsts izcelsmes partneris var zaudēt tiesības uz turpmāku uzturēšanos, jo viņa vai viņas tiesības izrietēja tikai no pievienošanās ģimenes loceklim.

ES tiesību sistēma – kamēr laulība, kuras dēļ trešās valsts valstspiederīgajam piešķirta uzturēšanās atļauja, nav juridiski šķirta, attiecības joprojām kalpo par uzturēšanās pamatu trešās valsts valstspiederīgajam, kurš vairs nedzīvo kopā ar savu laulāto (**Brīvas pārvietošanās direktīva**) ⁽³⁴⁵⁾. Attiecību izjukšana nav pietiekams pamats uzturēšanās atļaujas zaudēšanai. Ar Brīvas pārvietošanās direktīvas 13. pantu paredz saglabāt trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļu uzturēšanās tiesības šķiršanās vai laulības atzīšanas par spēkā neesošu gadījumā, ja laulība ir ilgusi trīs gadus, tostarp vienu gadu uzņēmējā valstī, vai ja laulībā ir bērni, kuriem vajadzīga vecāku klātbūtne. Brīvas pārvietošanās direktīvā īpaši ir aizsargāts tādu trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās statuss, kuri ir EEZ valstu valstspiederīgo partneri un šajā ģimenē notikušas vardarbības upuri (13. panta 2. punkta c) apakšpunkts).

Arī **Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā** ir paredzēta iespēja piešķirt uzturēšanās atļauju ārvalstu izcelsmes partneriem, ja to attiecības ar apgādnieku ir izjukušas nāves, laulības šķiršanas vai nošķiršanās rezultātā.

⁽³⁴⁵⁾ EKT 1985. gada 13. februāra spriedums lietā C-267/83, *Aissatou Diatta pret Land Berlin*.

Pienākums piešķirt autonomu atļauju rodas tikai pēc piecus gadus ilgas uzturēšanās (15. pants). Atbilstoši direktīvas 15. panta 3. punktam ES dalībvalstīm ir jāparedz noteikumi, nodrošinot patstāvīgas uzturēšanās atļaujas piešķiršanu īpaši sarežģītu apstākļu gadījumā pēc šķiršanās vai nošķiršanās. Tāpat kā Brīvas pārvietošanās direktīvas 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu, arī šo noteikumu ir paredzēts attiecināt uz ģimenē notikušas vardarbības gadījumiem, lai gan ES dalībvalstīm ir rīcības brīvība noteikumu ieviešanas jomā.

ECTK – ECT izvērtē, vai ģimenes dzīve un vajadzība uzturēt attiecības ar bērniem ir tāda, lai trešās valsts valstspiederīgajam būtu jāļauj palikt uzņēmējā valstī. Šāda nostāja atšķiras no daudzu dalībvalstu tiesībās īstenotās pieejas, kas paredz, ka attiecību izjukšanas gadījumā trešās valsts pilsoņa laulātie vai vecāki var zaudēt uzturēšanās tiesības. Bieži Tiesa neredz iemeslu, kāpēc nevarētu uzturēt attiecības ar apmeklējumu palīdzību ⁽³⁴⁶⁾, taču tā ņem vērā, ka noteiktos gadījumos var nākties atļaut trešās valsts valstspiederīgajam palikt uzņēmējā valstī.

Piemērs. Lietā *Berrehab pret Nīderlandi* ⁽³⁴⁷⁾ ECT nolēma, ka ECTK 8. pants liedz Nīderlandei izraidīt tēvu, kurš, lai gan laulība bija šķirta, četras reizes nedēļā uzturēja kontaktu ar savu bērnu.

6.4.2. Kriminālās sodāmības

ES dalībvalsts var ierosināt piespiedu kārtā izraidīt trešās valsts valstspiederīgo, kurš uzturas uz likumīga pamata un ir izdarījis noziedzīgus nodarījumus.

ES tiesību sistēma – Brīvas pārvietošanās direktīvas 27.–33. pants attiecīgajiem ģimenes locekļiem piešķir tādu pašu – atvasinātu – pastiprinātu aizsardzību pret izraidīšanu kā EEZ valstu valstspiederīgajiem. Piemēram, jebkāds mēģinājums ierobežot ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu pārvietošanās brīvību un uzturēšanos sabiedriskās kārtības vai valsts drošības dēļ jāpamato ar faktu, ka attiecīgās personas rīcība rada patiesu, esošu un pietiekami nopietnu apdraudējumu. Šādus pasākumus nevar pamatot vienīgi ar iepriekšējām kriminālām sodāmībām.

⁽³⁴⁶⁾ ECT 2006. gada 31. janvāra spriedums lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi*, Nr. 50435/99.

⁽³⁴⁷⁾ ECT 1988. gada 21. jūnija spriedums lietā *Berrehab pret Nīderlandi*, Nr. 10730/84.

Atbilstoši direktīvas 28. panta 3. punkta b) apakšpunktam nepilngadīgus bērnus var izraidīt tikai **nopietnu** valsts drošības apsvērumu dēļ, ja vien izraidīšana nav bērna labākajās interesēs. Līdzīga aizsardzība neatkarīgi no viņu pilsonības attiecas arī uz tādu Turcijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kuriem ir stabils uzturēšanās statuss ⁽³⁴⁸⁾.

Atbilstoši **Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas** 6. panta 2. punktam dalībvalstis var atsaukt vai atteikties pagarināt uzturēšanās atļauju ģimenes loceklim, pamatojoties uz apsvērumiem, kas saistīti ar sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību vai sabiedrības veselību. Pieņemot lēmumu, kura pamatā ir šādi apsvērumi, dalībvalstij jāņem vērā ģimenes locekļa izdarītā sabiedriskās kārtības vai valsts drošības pārkāpuma veids vai smagums vai šīs personas radītais apdraudējums.

ECTK – ECT vispirms lems, vai ir pamatoti sagaidīt, ka ģimene pievienosies pārkāpējam ārvalstī, un vai noliedzošas atbildes gadījumā noziedzīga rīcība ir uzskatāma par pietiekamu izraidīšanas pamatojumu, ja ir skaidrs, ka tās dēļ ģimene tiks pilnībā nošķirta. Šādos gadījumos ECT secinājumi ir cieši saistīti ar katras lietas apstākļiem. ECT ir izstrādājusi dažādus kritērijus, ar ko izvērtēt izraidīšanas rīkojuma samērīgumu. Tostarp:

- kādus un cik nopietnus pārkāpumus iesniedzējs izdarījis izraidošajā valstī;
- cik ilgi iesniedzējs uzturējies valstī, no kuras viņu grasās izraidīt;
- cik ilgs laiks pagājis no pārkāpuma izdarīšanas un kāda bijusi iesniedzēja uzvedība šajā periodā;
- iesniedzēja un visu attiecīgo ģimenes locekļu pilsonība;
- ģimenes situācija, piemēram, laulības ilgums un citi faktori, kas norāda uz pāra ģimenes dzīves efektivitāti;
- vai laulātais zināja par pārkāpumu laikā, kad viņš vai viņa izveidoja ģimenes attiecības;
- vai laulībā ir dzimuši bērni, un kāds ir viņu vecums attiecīgā gadījumā;

⁽³⁴⁸⁾ EST 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-451/11, *Natthaya Dülger pret Wetteraukreis*.

- grūtību smagums, ar kurām laulātajam var nākties saskarties valstī, uz kuru ir paredzēts izraidīt iesniedzēju;
- cik spēcīgas ir viņa, viņas vai viņu sociālās, kultūras un ģimenes saites ar uzņemošo valsti un galamērķa valsti;
- visu iesaistīto bērnu intereses un labklājība, jo īpaši jebkādi sarežģījumi, kas šiem bērniem rastos, ja viņiem būtu jāseko iesniedzējam uz valsti, uz kuru viņu grasās izraidīt ⁽³⁴⁹⁾.

Piemērs. Lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti* ⁽³⁵⁰⁾ Nigērijas valstspiederīgajam, kurš, kad vēl bija bērns, ieradās Apvienotajā Karalistē, lai pievienotos savai mātei un māsām un brāļiem, tika piešķirta pastāvīga uzturēšanās atļauja. Kad iesniedzējs vēl bija skolēns, viņš izdarīja smagu pārkāpumu un izcietā piespriedu sodu. Viņš priekšzīmīgi piedalījās pāraudzināšanas programmā, neizdarīja citus pārkāpumus, ieguva universitātes diplomu un atrada stabilu darbu. Iesniedzējs to visu paveica, pirms tika pieņemts rīkojums par viņa piespiedu izraidīšanu pusaudža gados izdarīto pārkāpumu dēļ. ECT ņēma vērā iesniedzējam iepriekš izvirzīto apsūdzību un viņa priekšzīmīgo labošanos un uzsvēra nozīmi, kāda bija laikposmam kopš pārkāpuma izdarīšanas un iesniedzēja rīcībai šajā periodā. ECT secināja, ka šajā konkrētajā gadījumā, izraidot iesniedzēju, tiktu pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Lietā *Antwi un citi pret Norvēģiju* ⁽³⁵¹⁾ iesniedzēji bija Ganas valstspiederīgie un viņa sieva un meita, kuras bija Norvēģijas valstspiederīgās. ECT nolēma, ka Norvēģijas iestādes, kuras, atklājot, ka *Antwi* kunga pase bija viltota, nolēma viņu izraidīt no valsts un uz pieciem gadiem aizliegt tajā atkārtoti ieceļot, nepārkāpa ECTK 8. pantu. Tiesa nolēma, ka, tā

⁽³⁴⁹⁾ ECT 2001. gada 2. augusta spriedums lietā *Boultif pret Šveici*, Nr. 54273/00; ECT virspalātas 2006. gada 18. oktobra spriedums lietā *Üner pret Nederlandi*, Nr. 46410/99, 57.–58. punkts; ECT 2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Balogun pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 60286/09, 43. punkts; ECT 2013. gada 16. aprīļa spriedums lietā *Udeh pret Šveici*, Nr. 12020/09, 52. punkts; ECT virspalātas 2014. gada 3. oktobra spriedums lietā *Jeunesse pret Nederlandi*, Nr. 12738/10, 117.–118. punkts, ECT 2016. gada 1. decembra spriedums lietā *Salem pret Dāniju*, Nr. 77036/11, 75. un 78. punkts; ECT 2018. gada 23. oktobra spriedums lietā *Assem Hassan Ali pret Dāniju*, Nr. 25593/14, 54.–55. un 61. punkts.

⁽³⁵⁰⁾ ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08.

⁽³⁵¹⁾ ECT 2012. gada 14. februāra spriedums lietā *Antwi un citi pret Norvēģiju*, Nr. 26940/10.

kā abi vecāki bija dzimuši un auguši Ganā (sieva pameta valsti 17 gadu vecumā) un trīs reizes apmeklējuši to kopā ar meitu, viņiem nebija nepārvaramu šķēršļu kopā apmesties Ganā vai vismaz regulāri sazināties.

Piemērs. Lietā *Amrollahi pret Dāniju* ⁽³⁵²⁾ iesniedzējs bija Irānas valstspiederīgais, kurš pastāvīgi uzturējās Dānijā. Viņam bija divi ar viņa Dānijas izcelsmes partneri kopīgi bērni un vēl viens Dānijā dzīvojošs bērns no iepriekšējām attiecībām. Kad iesniedzēju atbrīvoja no cietuma, kurā viņš bija ieslodzīts par narkotiku tirdzniecību, Dānijas iestādes gribēja viņu piespiedu kārtā izraidīt uz Irānu. ECT nolēma, ka šādi tiktu pārkāpts ETK 8. pants, jo, ja iesniedzēju atbilstoši ierosinājumam bez termiņa izraidītu no Dānijas, tiktu izjaukta ģimene. Turpināt iesniedzēja ģimenes dzīvi ārpus Dānijas būtu pilnīgi neiespējami, jo viņa sieva nekad nebija bijusi Irānā, nesaprata persiešu valodu un nebija musulmaniete. Viņas vienīgā saikne ar šo valsti bija laulība ar irāni ⁽³⁵³⁾.

Piemērs. Lietā *Hasanbasic pret Šveici* ⁽³⁵⁴⁾ iesniedzējs vairākas reizes bija notiesāts par sīkiem pārkāpumiem. Tomēr šķita, ka lēmums par viņa izraidīšanu tika pieņemts nevis šo pārkāpumu dēļ, bet gan tāpēc, ka viņam bija lieli parādi un viņš un viņa ģimene saņēma ievērojamus sociālos pabalstus. Piemērojot iepriekš minētos kritērijus, ECT uzskatīja, ka valsts ekonomiskā labklājība Konvencijā ir skaidri atzīta par likumīgu mērķi, ar ko pamatot iejaukšanos tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tāpēc Šveices iestādes pamatoti ņēma vērā iesniedzēja parādus un viņa ģimenes atkarību no sociālās labklājības sistēmas, ciktāl šāda atkarība ietekmēja valsts ekonomisko labklājību. Tomēr tas bija tikai viens no faktoriem, ko ECT ņēma vērā, šajā lietā secinot, ka izraidīšana būtu uzskatāma par ETK 8. panta pārkāpumu, jo iesniedzēji bija nodzīvojuši Šveicē ļoti ilgi un integrejušies Šveices sabiedrībā.

Piemērs. Lieta *Assem Hassan Ali pret Dāniju* ⁽³⁵⁵⁾ attiecās uz Jordānijas valstspiederīgā ar sešiem bērniem, kuri ir Dānijas valstspiederīgie, izraidīšanu no Dānijas. Viņš tika piespiedu kārtā izraidīts pēc tam, kad bija

⁽³⁵²⁾ ECT 2002. gada 11. jūlija spriedums lietā *Amrollahi pret Dāniju*, Nr. 56811/00.

⁽³⁵³⁾ Citus līdzīgus spriedumus skatīt ECT 1992. gada 26. marta spriedumā lietā *Beldjoudi pret Franciju*, Nr. 12083/86; ECT 2001. gada 2. augusta spriedumā lietā *Boultif pret Šveici*, Nr. 54273/00; ECT 2013. gada 16. aprīļa spriedumā lietā *Udeh pret Šveici*, Nr. 12020/09.

⁽³⁵⁴⁾ ECT 2013. gada 11. jūnija spriedums lietā *Hasanbasic pret Šveici*, Nr. 52166/09.

⁽³⁵⁵⁾ ECT 2018. gada 23. oktobra spriedums lietā *Assem Hassan Ali pret Dāniju*, Nr. 25593/14.

pastrādājis vairākus ar narkotikām saistītus noziegumus. ECT nebija pārliecināta, ka iesniedzēja sešu bērnu intereses tiktu tik negatīvi ietekmētas viņa piespiedu izraidīšanas gadījumā, ka tās būtu svarīgākas par citiem kritērijiem, konkrētāk, nekārtību vai noziegumu novēršanu.

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību akti neattiecas uz tādu ES valstspiederīgo ģimenes atkalapvienošanos, kuri principā nav izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos. Dažās ES dalībvalstīs tādiem ES valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir daudz lielākas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos nekā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem (skatīt šīs nodaļas [ievadu](#)).
- Brīvas pārvietošanās direktīvu piemēro attiecīgajiem EEZ un Šveices pilsoņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no viņu pašu valstspiederības, ciktāl šie pilsoņi ir izmantojuši brīvas pārvietošanās tiesības. Šajā direktīvā attiecīgajiem ģimenes locekļiem ir piešķirta tāda pati – atvasināta – pastiprināta aizsardzība pret izraidīšanu kā ES valstu pilsoņiem (skatīt [6.2. sadaļu](#)).
- Ģimenes atkalapvienošanās trešās valsts valstspiederīgajiem, kuri ir apgādnieki, ir reglamentēta ģimenes atkalapvienošanās direktīvā. Būtībā tajā noteikts, ka ģimenes loceklim jāatrodas ārpus ES dalībvalsts, taču dalībvalstis var šādu prasību nepiemērot (skatīt [6.3. sadaļu](#)).
- Attiecībā uz ģimenes atkalapvienošanos ES tiesību aktos nav ņemts vērā tas, vai ģimenes attiecības izveidotas pirms vai pēc tam, kad apgādnieks sācis uzturēties uzņēmējas valsts teritorijā (skatīt [6.3. sadaļu](#)).
- ECT ir izstrādājusi kritērijus, ar ko novērtēt izraidīšanas lēmuma samērīgumu, ņemot vērā ECTK 8. pantā garantētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. ECT nostāja ģimenes locekļu izraidīšanas vai ģimenes atkalapvienošanas lietās ir atkarīga no katras lietas konkrētajiem faktiem un apstākļiem (skatīt [6.2.](#) un [6.4.1. sadaļu](#)).
- ESH ir paredzētas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos, un ESTK judikatūrā ir paredzēti atļautie atkalapvienošanās nosacījumi un ierobežojumi (skatīt [6.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK vispārīgs aizliegums stāties laulībā personas imigrācijas statusa dēļ var nebūt pieņemams (skatīt [6.1. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

7

Aizturēšana un pārvietošanās brīvības ierobežojumi

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 2. panta h) apakšpunkts	Definīcijas: aizturēšana vai brīvas pārvietošanās ierobežošana	ECTK 5. pants (tiesības uz brīvību un drošību) ECTK, Protokols Nr. 4, 2. pants (pārvietošanās brīvība)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 2. punkts	Alternatīvas aizturēšanai	ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Mikolenko pret Igauniju</i> , Nr. 10664/05 (nepieciešamība izvērtēt alternatīvas aizturēšanai)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. pants	Tiesībām uz brīvību izņēmumu izmēlošs uzskaitījums	ECTK 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunkts (tiesības uz brīvību un drošību)
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 3. punkta c) apakšpunkts	<i>Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī</i>	ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta (tiesības uz brīvību un drošību) pirmā daļa ECT virspalātas 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 13229/03, un 2013. gada spriedums lietā <i>Suso Musa pret Maltu</i> , Nr. 42337/12 (personas, kuras vēl nav saņēmušas valsts atļauju ieceļošanai)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants EST C-61/11 <i>PPU, El Dridi</i> , 2011. gads; C-329/11, <i>Achughbabian</i> [virspalāta], 2011. gads; un C-47/15, <i>Affum</i> [virspalāta], 2016. gads (attiecas no laikposma pirms izraidīšanas līdz aizturēšanai par noziegumu)	<i>Aizturēšana sakarā ar piespiedu izraidīšanu vai izdošanu</i>	ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta (tiesības uz brīvību un drošību) otrā daļa
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 20. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 3. punkts	Paredzēts ar likumu	ECTK 5. panta 1. punkts (tiesības uz brīvību un drošību)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants un 3. panta 7. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 2. punkts EST virspalātas 2016. gada spriedums lietā C-601/15 <i>PPU, J.N.</i> (patvēruma aizturēšanas samērīgums; ar sabiedrības un valsts drošību saistīto aizturēšanas iemeslu pamatotība)	Nepieciešamība un samērīgums	
	Patvaļība	ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Rusu pret Austriju</i> , Nr. 34082/02 (nepietiekama argumentācija un patvaļīga aizturēšana)
	<i>Labticība</i>	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Longa Yonkeu pret Latviju</i> , Nr. 57229/09 (apsardze, kas neatzīst, ka ir informēta par patvēruma pieteikumu) ECT 2019. gada spriedums lietā <i>Ozdil un citi pret Moldovas Republiku</i> , Nr. 42305/18 (arests par ļaunu nolūku)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 1. punkts	<i>Pienācīga rūpība</i>	ECT 2005. gada spriedums lietā <i>Singh pret Čehijas Republiku</i>, Nr. 60538/00 (divarpus gadus ilga aizturēšana piespiedu izraidīšanas procedūras laikā) ECT 2016. gada spriedums lietā <i>H.A. pret Grieķiju</i>, Nr. 58424/11 (pienācīgas rūpības trūkums – bezdarbība piespiedu izraidīšanā 5 mēnešus)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants EKT virspalātas 2009. gada spriedums lietā <i>C-357/09 PPU, Kadzoev</i> (saprātīgas piespiedu izraidīšanas izredzes)	<i>Reālas izredzes uz piespiedu izraidīšanu</i>	ECT 2019. gada spriedums lietā <i>Al Husin pret Bosniju un Hercegovinu</i> (Nr. 2), Nr. 10112/16 (aizturēšana par spīti piespiedu izraidīšanas izredžu neesamībai)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 5. un 6. punkts EKT virspalātas 2009. gada spriedums lietā <i>C-357/09 PPU, Kadzoev</i> (bez aizturēšanas turpinājuma pēc maksimālā aizturēšanas laikposma)	<i>Maksimālais aizturēšanas ilgums</i>	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Auad pret Bulgāriju</i> , Nr. 46390/10 (saprātīga aizturēšanas ilguma novērtējums, ņemot vērā katras lietas konkrētos apstākļus)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 3. panta 9. punkts un 16. panta 3. punkts un 17. pants	Personu ar īpašām vajadzībām aizturēšana	ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i>, Nr. 13178/03 (bērns bez pavadonā). ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju</i>, Nr. 41442/07 un 2017. gada spriedums lietā <i>S.F. un citi pret Bulgāriju</i>, Nr. 8138/16 (nepiemērotās telpās aizturēti bērni)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 11. pants Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES), 11. pants		ECT 2018. gada spriedums lietā <i>Bistieva un citi pret Poliju</i>, Nr. 75157/14 (bērna intereses ierobežo ģimeņu ar bērniem aizturēšanu) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i>, Nr. 25965/04 (cilvēku tirdzniecības upuris)
	Procesuālās garantijas	
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 2. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 2. punkts	<i>Tiesības tikt informētiem par aizturēšanas iemesliem</i>	ECTK 5. panta 2. punkts (tiesības uz brīvību un drošību) ECT virspalātas 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 13229/03 (divas dienas ilga aizkavēšanās atzīta par pārāk ilgu)
ES Pamattiesību harta, 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 13. panta 4. punkts un 15. panta 3. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 3. punkts	<i>Tiesības uz aizturēšanas pārskatīšanu</i>	ECTK 5. panta 4. punkts (tiesības uz brīvību un drošību) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i>, Nr. 30471/08 un 2009. gada spriedums lietā <i>S.D. pret Grieķiju</i>, Nr. 53541/07 (bez pārskatīšanas procedūras)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 16. un 17. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 10. pants	Aizturēšanas apstākļi vai režīmi	ECT virspalātas 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i>, Nr. 30696/09 (aizturēšanas nosacījumi)
	Kompensācija par prettiesisku aizturēšanu	ECTK 5. panta 5. punkts (tiesības uz brīvību un drošību)

Ievads

Aizturēšana ir pamattiesību uz brīvību izņēmums. Tāpēc brīvības atņemšanai jānotiek, ievērojot būtiskas garantijas. Tai jābūt paredzētai ar likumu, un to nedrīkst veikt patvaļīgi ⁽³⁵⁶⁾. Patvēruma meklētāju patvēruma procedūrās un migrantu aizturēšanai atgriešanas procedūrās jābūt tikai galējam līdzeklim. To drīkst izmantot vienīgi tad, kad pārējās alternatīvas ir izsmeltas. Tomēr, neskatoties uz šiem principiem, Eiropā daudzi cilvēki tiek aizturēti vai nu ieceļošanas brīdī, vai arī tāpēc, lai nepieļautu viņu aizbēgšanu piespiedu izraidīšanas procedūru laikā. Pret personām, kurām atņemta brīvība, ir jāizturas humāni un cieņpilni.

Starptautiskās tiesības ierobežo iespējas aizturēt patvēruma meklētājus un bēgļus. Atbilstoši [1951. gada Ženēvas Konvencijas](#) 31. pantam dalībvalsts “nesoda bēgļus sakarā ar viņu neregulāro ierašanos vai atrašanos tajā, ja viņi ieradušies tieši no teritorijas, kurā bēgļu dzīvība vai brīvība bija apdraudēta (..) un bez kavēšanās pieteikušies valsts varas iestādēs, uzrādot pamatotus iemeslus tam, kādēļ viņi ieradušies vai atrodas šajā valstī nelegāli” ⁽³⁵⁷⁾.

[ICCPR](#) 12. pantā ir paredzētas tiesības uz pārvietošanās brīvību, nediskriminējot pilsoņus un ārzemniekus. Tiesību ierobežojumi ir atļauti, ja tie ir noteikti tiesību aktos un ja tie ir nepieciešami, lai aizsargātu valsts drošību, sabiedrisko kārtību, sabiedrības veselību vai morālās vērtības vai citu personu tiesības un brīvības.

ECTK ir izsmeļoši uzskaitīti aizturēšanas pamati, un viens no tiem ir novērst neatļautu ieceļošanu valstī vai atvieglot attiecīgās personas piespiedu izraidīšanu. ES tiesību aktos ir nostiprināts pamatprincips, ka personas, kuras pieteikušās starptautiskajai aizsardzībai vai kurām paredzēts piemērot atgriešanas procedūru, var aizturēt tikai tad, ja tas ir nepieciešams. Lai aizturēšana nebūtu patvaļīga, ir jāievēro konkrētas papildu prasības, piemēram, jānorāda jebkādas aizturēšanas iemesli un jānodrošina aizturētajai personai ātra lietas izskatīšana tiesā.

⁽³⁵⁶⁾ Plašākai informācijai par ES dalībvalstu praksi attiecībā uz brīvības atņemšanu personām atgriešanas procedūrās skatīt *FRA* (2010. gads), *Trešo valstu valstspiederīgo aizturēšana atgriešanas procedūrās*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁽³⁵⁷⁾ Skatīt *UNHCR* (2012. gads), *Vadlinijas par piemērojamajiem kritērijiem un standartiem saistībā ar patvēruma meklētāju aizturēšanu un alternatīvas aizturēšanai*, *UNHCR*, Ženēva; Eiropas Padome, *CPT* (2009. gads), *20 gadi spīdzināšanas apkarošanā: 19. vispārējais ziņojums, no 2008. gada 1. augusta līdz 2009. gada 31. jūlijam*, Eiropas Padome, Strasbūra.

7.1. Brīvības atņemšana vai pārvietošanās brīvības ierobežošana?

ES tiesību sistēma – Uzņemšanas nosacījumu direktīvā (2013/33/ES) “aizturēšana” definēta kā “[ES] dalībvalsts veikta pieteikuma iesniedzēja ieslodzīšana noteiktā vietā, kur pieteikuma iesniedzējam vai iesniedzējai tiek atņemta pārvietošanās brīvība” (2. panta h) apakšpunkts). EST ir apstiprinājusi, ka termina “aizturēšana” nozīme *Atgriešanas direktīvā* (2008/115/EK) ir tāda pati ⁽³⁵⁸⁾.

ECTK – 5. pantā ir reglamentēti ar brīvības atņemšanu saistīti jautājumi, savukārt ECTK Protokola Nr. 4 2. pants attiecas uz pārvietošanās brīvības ierobežojumiem. Lai gan ir norādīti acīmredzami aizturēšanas piemēri, piemēram, ieslodzīšana kamerā, citas situācijas ir grūtāk definējamas un var būt uzskatāmas par pārvietošanās ierobežojumu, nevis brīvības atņemšanu.

Nosakot to, vai uz personas situāciju attiecas ECTK 5. pants vai Protokola Nr. 4 2. pants, ECT ir lēmusi, ka ir jāizvērtē personas situācija, ņemot vērā dažādus kritērijus, piemēram, attiecīgā pasākuma veidu, ilgumu, ietekmi un īstenošanas veidu ⁽³⁵⁹⁾. Atšķirība starp brīvības atņemšanu un pārvietošanās brīvības ierobežojumu ir atkarīga no pasākuma pakāpes jeb intensitātes, nevis no tā veida jeb būtības ⁽³⁶⁰⁾. Secinājums būs atkarīgs no lietas faktiem.

Brīvības atņemšanu nevar konstatēt, pamatojoties uz kādu atsevišķu faktoru, tas jādara, kumulatīvi izvērtējot visus aspektus. Pat ja ierobežojums ir bijis īslaicīgs, piemēram, pāris stundu ilgs, tas uzreiz nenozīmē, ka to atzīs par pārvietošanās ierobežojumu, nevis brīvības atņemšanu ⁽³⁶¹⁾. Tas ir īpaši attiecināms uz tādiem gadījumiem, kuros pastāv arī citi faktori, piemēram, tas, vai

⁽³⁵⁸⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 *PPU* un C-925/19 *PPU, FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 224.–225. punkts.

⁽³⁵⁹⁾ ECT virspalātas 2017. gada 23. februāra spriedums lietā *De Tommaso pret Itāliju*, Nr. 43395/09, 80. punkts.

⁽³⁶⁰⁾ Turpat.

⁽³⁶¹⁾ Skatīt ECT 2009. gada 12. februāra spriedumu lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04 (5. pants bija piemērojams, jo iesniedzējs tika aizturēts uz dažām stundām) un ECT 2005. gada 8. decembra spriedums lietā *Mahdid un Haddar pret Austriju* (dec.), Nr. 74762/01 (5. pants nebija piemērojams, jo iesniedzēja uzturēšanās tranzīta zonā nebija līdzvērtīga aizturēšanai).

attiecīgās telpas ir slēgtas ⁽³⁶²⁾, vai ir bijis piespiedu elements ⁽³⁶³⁾ un vai situācija ir īpaši ietekmējusi attiecīgo personu, tostarp radījusi fizisku neērtību vai garīgas ciešanas ⁽³⁶⁴⁾.

Atbildi uz jautājumu par to, vai personai tika atņemta brīvība, neietekmē aizturēšanas saistība ar sabiedrības interesēm, piemēram, kopienas aizsargāšanu pret attiecīgās personas radīto risku vai apdraudējumu vai nodoms to aizsargāt, reaģēt vai paust bažas par šādu risku. Šādu nodomu var ņemt vērā, izskatot aizturēšanas pamatojuma atbildību ECTK 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunktam ⁽³⁶⁵⁾. Taču 5. panta 1. punkts ikvienā gadījumā ir jāinterpretē atbilstoši attiecīgajam pasākumu īstenošanas kontekstam. Ir jāņem vērā arī policijas atbildība un pienākums uzturēt kārtību un aizsargāt sabiedrību, kas izriet gan no valsts tiesību aktiem, gan no ECTK ⁽³⁶⁶⁾.

Piemērs. Lietās *Amuur pret Franciju* un *Riad un Idiab pret Beļģiju*, kurās abās bija iesaistīti patvēruma meklētāji ⁽³⁶⁷⁾, un lietā *Nolan un K. pret Krieviju* ⁽³⁶⁸⁾, kurā bija iesaistīts trešās valsts valstspiederīgais, aizturēšana lidostas tranzīta zonā tika atzīta par nelikumīgu, jo neatbilda ECTK 5. panta 1. punktam. Tiesa nepieņēma iestāžu apgalvojumu par to, ka brīvība netika atņemta, jo attiecīgā persona varēja izvairīties no aizturēšanas lidostā, izlidojot no valsts. Pretēji tam lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju* ⁽³⁶⁹⁾ ECT konstatēja, ka divu Bangladešas patvēruma meklētāju uzturēšanās 23 dienas tranzīta zonā Ungārijā, pie robežas ar Serbiju, nebija uzskatāma par brīvības atņemšanu ECTK 5. panta izpratnē (tiesības uz brīvību). ECT uzskatīja, ka iesniedzēji neieradās tranzīta zonā tādēļ, ka viņu dzīvība būtu bijusi tieši

⁽³⁶²⁾ ECT 2018. gada 25. janvāra spriedums lietā *J.R. un citi pret Grieķiju*, Nr. 22696/16, 86. punkts.

⁽³⁶³⁾ ECT 2008. gada 24. jūnija spriedums lietā *Foka pret Turciju*, Nr. 28940/95; ECT 2009. gada 12. februāra spriedums lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04.

⁽³⁶⁴⁾ ECT 1980. gada 6. novembra spriedums lietā *Guzzardi pret Itāliju*, Nr. 7367/76; ECT 2004. gada 5. oktobra spriedums lietā *H.L. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 45508/99.

⁽³⁶⁵⁾ ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 163.–164. punkts.

⁽³⁶⁶⁾ ECT virspalātas 2012. gada 15. marta spriedums lietā *Austin un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 39692/09, Nr. 40713/09 un Nr. 41008/09, 60. punkts.

⁽³⁶⁷⁾ ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 38.–49. punkts; ECT 2008. gada 24. janvāra spriedums lietā *Riad un Idiab pret Beļģiju*, Nr. 29787/03 un Nr. 29810/03.

⁽³⁶⁸⁾ ECT 2009. gada 12. februāra spriedums lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04, 93.–96. punkts.

⁽³⁶⁹⁾ ECT virspalātas 2019. gada 21. novembra spriedums lietā *Ilias un Ahmed pret Ungāriju*, Nr. 47287/15.

apdraudēta Serbijā, bet gan pēc savas iniciatīvas, lai pieteiktos patvērumam. Turklāt ECT lēma, ka Ungārijai bija tiesības veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai izskatītu iesniedzēju prasības pirms viņu uzņemšanas. Gaidot, kad tiks veikti patvēruma pieteikumam nepieciešamie procesuālie pasākumi, iesniedzēji dzīvoja apstākļos, kas bez vajadzības vai ar patvēruma pieprasījumu izskatīšanu nesaistītā mērā vai veidā neierobežoja viņu brīvību, kā arī viņu uzturēšanās tranzīta zonā būtiski nepārsniedza patvēruma pieprasījuma izskatīšanai nepieciešamo laiku.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju* ⁽³⁷⁰⁾ iesniedzēja meita bija Krievijas valstspiederīgā, kura dzīvoja Kiprā un strādāja par kabarē mākslinieci atbilstoši darba atļaujai, ko izsniedza pēc kabarē īpašnieku pieprasījuma. Pēc vairākiem mēnešiem meita nolēma pamest darbu un atgriezties Krievijā. Viens no kabarē īpašniekiem paziņoja imigrācijas dienestam, ka šī sieviete ir pametusi darbu un dzīvesvietu. Sieviete vēlāk atrada un aizveda uz policijas iecirkni, kur viņu aizturēja uz aptuveni stundu. Policija nolēma, ka sieviete nav jāaiztur un ka kabarē īpašniekam, kas bija par viņu atbildīgā persona, bija jāierodas viņai pakāļ. Tāpēc kabarē īpašnieks aizveda iesniedzēja meitu uz cita kabarē darbinieka dzīvokli, ko viņa nevarēja brīvprātīgi pamest. Nākamajā rītā viņu atrada mirušu uz ielas zem attiecīgā dzīvokļa. Lai gan kopējais sievietes aizturēšanas ilgums bija aptuveni divas stundas, Tiesa nosprieda, ka šī rīcība ir atzīstama par brīvības atņemšanu ECTK 5. panta izpratnē. Kipras iestādes bija atbildīgas par aizturēšanu policijas iecirknī un arī par aizturēšanu dzīvoklī, jo, ja Kipras policija šajā lietā nebūtu aktīvi sadarbojusies ar kabarē īpašniekiem, brīvības atņemšana nebūtu notikusi.

7.2. Alternatīvas aizturēšanai

ES tiesību sistēma – aizturēšanai jābūt pēdējam līdzeklim, kad visas citas iespējas ir izsmeltas, ja vien šādas iespējas nevar efektīvi piemērot individuālā gadījumā (*Atgriešanas direktīvas* (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts, “[j]a vien nevar efektīvi piemērot citus pietiekami iedarbīgus, bet mazāk ierobežojušus pasākumus”; skatīt arī pārstrādātās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (2013/33/ES) 8. panta 2. punktu, *Dublinas regulas* (Regula (ES) Nr. 604/2013) 18. panta 2. punktu). Tāpēc aizturēšana var notikt tikai pēc tam, kad ir pilnīgi

⁽³⁷⁰⁾ ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 314.–325. punkts.

izskatītas visas iespējamās alternatīvas, vai ja ar uzraudzības mehānismiem nav izdevies sasniegt likumīgo un tiesisko mērķi. Atbilstoši pārskatītās Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 8. panta 4. punktam dalībvalstīm savos tiesību aktos jāparedz noteikumi par alternatīvām aizturēšanai.

Alternatīvas aizturēšanai ietver ziņošanas pienākumus, piemēram, regulāru ziņošanu policijai vai imigrācijas iestādēm; pienākumu iesniegt pasi vai ceļošanas dokumentu; dzīvesvietas prasības, piemēram, dzīvošanu un nakšņošanu noteiktā adresē; atbrīvošanu pret galvojumu ar vai bez galvotāja; galvotāja prasības; atbrīvošanu, saņemot aprūpes darbinieka atbalstu, vai saskaņā ar kopienas aprūpes vai garīgās veselības darba grupu aprūpes plānu; elektro-nisko monitorēšanu, piemēram, marķēšanu ⁽³⁷¹⁾.

ES Pamattiesību hartā ir prasīts dalībvalstīm izskatīt alternatīvas aizturēšanai, lai izvairītos no patvaļīgas brīvības atņemšanas (6. pants, kuru lasa kopā ar 52. un 53. pantu) ⁽³⁷²⁾.

ECTK – ECT vērtē, vai pirms aizturēšanas nebija iespējams īstenot mazāk ierobežojošus pasākumus.

Piemērs. Lietā *Mikolenko pret Igauniju* ⁽³⁷³⁾ Tiesa secināja, ka iestādēm bija pieejamas alternatīvas prasītāja ilgstošai aizturēšanai centrā piespiedu kārtā izraidāmajām personām apstākļos, kad nepastāvēja iesniedzēja tūlītējas izraidīšanas iespējamība.

Alternatīvas aizturēšanai bieži ir pārvietošanās brīvības ierobežojumi. Tiesības uz pārvietošanās brīvību ir garantētas ECTK Protokola Nr. 4 2. pantā, ja valsts šo protokolu ir ratificējusi (skatīt [2. pielikumu](#)). Šīs brīvības ierobežojumam jābūt nepieciešamam un samērīgam, un tam jāatbilst Protokola Nr. 4 2. panta otrajā daļā uzskaitītajiem mērķiem. Šī norma ir piemērojama tikai tādām personām, kas "tiesiski atrodas kādas valsts teritorijā", tādējādi to nepiemēro nelikumīgā situācijā nonākušām personām.

⁽³⁷¹⁾ Plašāku informāciju skatīt FRA (2015. gads) *Alternatīvas aizturēšanai patvēruma meklētājiem un personām atgriešanas procedūrās*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁽³⁷²⁾ ES Pamattiesību hartas 6. pants, kuru lasa kopā ar 52. un 53. pantu. Skatīt arī EST 2011. gada 28. aprīļa spriedumu lietā C-61/11 PPU, *Hassen El Dridi, alias Soufi Karimi*, 39.–41. punkts; EST 2014. gada 5. jūnija spriedumu lietā C-146/14 PPU, *Bashir Mohamed Ali Mahdi*, 64. punkts.

⁽³⁷³⁾ ECT 2009. gada 8. oktobra spriedums lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05.

Piemērs. Lieta *Omwenyeke pret Vāciju* ⁽³⁷⁴⁾ patvēruma pieprasījuma izskatīšanas laikā iesniedzējam atbilstoši vienam no pagaidu uzturēšanās nosacījumiem bija jādzīvo konkrētā vietā. ECT nolēma, ka, tā kā iesniedzējs bija pārkāpis pagaidu uzturēšanās nosacījumus, viņa atrašanās Vācijas teritorijā nebija “tiesiska”, un tāpēc viņš nevarēja atsaukties uz Protokola Nr. 4 2. pantā paredzētajām tiesībām uz pārvietošanās brīvību.

7.3. Tiesībām uz brīvību izņēmumu izsmelošs uzskaitījums

ES tiesību sistēma – ar patvērumu un atgriešanu saistīta aizturēšana ir reglamentēta divos dažādos tiesiskajos režimos ⁽³⁷⁵⁾. Brīvības atņemšana attiecībā uz patvēruma meklētājiem ir reglamentēta pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 8. pantā un *Dublinas regulas* 28. pantā, savukārt attiecībā uz personām, kurām piemēro atgriešanas procedūru, – *Atgriešanas direktīvas* 15. pantā.

Atbilstoši *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 8. pantam un *Patvēruma procedūru direktīvas* (2013/32/ES) 26. pantam personu nedrīkst aizturēt tikai tādēļ, ka šī persona ir iesniegusi patvēruma pieteikumu ⁽³⁷⁶⁾. Nav arī pieļaujams aizturēt personu vienīgi tāpēc, ka uz viņu attiecas Dublinas regula (28. panta 1. punkts). *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 8. panta 3. punktā ir sniegts izsmelošs patvēruma meklētāju aizturēšanas pamatu uzskaitījums. Patvēruma meklētājus var aizturēt sešos dažādos gadījumos:

- lai noteiktu vai pārbaudītu pieteikuma iesniedzēja identitāti vai valstspiederību ⁽³⁷⁷⁾;
- lai noteiktu tos patvēruma pieteikuma elementus, kurus nevarētu noteikt neaizturot, jo īpaši tad, ja pastāv bēgšanas iespēja ⁽³⁷⁸⁾;

⁽³⁷⁴⁾ ECT 2007. gada 20. novembra lēmums lietā *Omwenyeke pret Vāciju* (dec.), Nr. 44294/04.

⁽³⁷⁵⁾ EKT virspalātas 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09, *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)*, 45. punkts; un EST 2013. gada 30. maija spriedums lietā C-534/11, *Mehmet Arslan pret Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, 52. punkts.

⁽³⁷⁶⁾ Plašāku informāciju skatīt Eiropas Komisija, Iekšlietu ģenerāldirektorāts (2012. gads), “*Uzņemšanas nosacījumi*”.

⁽³⁷⁷⁾ Skatīt arī EST 2017. gada 14. septembra spriedumu lietā C-18/16, *K. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

⁽³⁷⁸⁾ Turpat.

- lai izlemtu par pieteikuma iesniedzēja tiesībām iecelt valsts teritorijā;
- ja viņi ir aizturēti atbilstoši Atgriešanas direktīvai un iesniedz patvēruma pieteikumu, lai aizkavētu vai traucētu piespiedu izraidīšanu ⁽³⁷⁹⁾;
- ja tas nepieciešams valsts drošības vai sabiedriskās kārtības interesēs ⁽³⁸⁰⁾; un
- saskaņā ar Dublinas regulas 28. pantu, kurā konkrētos apstākļos atļauta aizturēšana, lai nodrošinātu regulā paredzētās pārsūtīšanas procedūras.

Piemērs. Lietā *Al Chodor* ⁽³⁸¹⁾ Čehijas policija aizturēja iesniedzēju un viņa divus nepilngadīgos bērnus, kad viņi gaidīja nosūtīšanu uz Ungāriju saskaņā ar Dublinas regulu. EST konstatēja, ka starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju drīkst aizturēt saskaņā ar Dublinas regulu tikai tad, ja valsts tiesību aktos ir paredzēti objektīvi kritēriji aizbēgšanas riska noteikšanai. Tā norādīja, ka jebkuram brīvības atņemšanas pasākumam jābūt pieejamam, precīzam un paredzamam, kā noteikts ES Pamattiesību hartas 6. pantā. EST secināja, ka, ja valsts tiesību aktos saistoši nav paredzēta vispārēja šo objektīvo kritēriju piemērošana, aizturēšana ir nelikumīga.

Piemērs. EST paskaidroja lietā *FMS un citi* ⁽³⁸²⁾, ka attiecīgi saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu (8. pants) un Atgriešanas direktīvu (15. pants) ne starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju, ne atgriešanas lēmumam pakļautu personu nedrīkst aizturēt, pamatojoties tikai uz iemeslu, ka viņi paši nevar nodrošināt savas vajadzības. Tāpat EST nolēma lietā *VL* ⁽³⁸³⁾, ka vietu trūkums uzņemšanas telpās nevar attaisnot starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēja aizturēšanu.

⁽³⁷⁹⁾ Skatīt arī EST 2013. gada 30. maija spriedumu lietā C-534/11, *Mehmet Arslan pret Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*.

⁽³⁸⁰⁾ Skatīt arī EST 2016. gada 15. februāra spriedumu lietā C-601/15 *PPU, J.N. pret Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*.

⁽³⁸¹⁾ EST 2017. gada 15. marta spriedums lietā C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie pret Salah Al Chodor un citiem*.

⁽³⁸²⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 *PPU* un C-925/19 *PPU, FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 256., 266., 272. un 281. punkts.

⁽³⁸³⁾ EST 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā C-36/20 *PPU, Ministerio Fiscal pret VL*, 104.–113. punkts.

Atgriešanas direktīvas 15. panta 1. punktā ir atļauts aizturēt tikai tādas trešo valstu valstspiederīgos, kuriem “paredzēts piemērot atgriešanas procedūras”. Brīvības atņemšana ir atļauta jo īpaši tad, ja pastāv aizbēgšanas risks vai ja persona izvairās vai traucē atgriešanas sagatavošanu vai piespiedu izraidīšanas procesu:

- lai sagatavotu atgriešanu;
- lai veiktu izraidīšanas procesu.

Piemērs. Lieta *J.N.* ⁽³⁸⁴⁾ attiecās uz personu ar īstenojamu atgriešanas lēmumu, kurš bija iesniedzis ceturto patvēruma pieteikumu. Viņš tika aizturēts ar sabiedrisko kārtību un valsts drošību saistītu iemeslu dēļ saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 8. panta 3. punktu, ņemot vērā iepriekšējos noziedzīgos nodarījumus. EST konstatēja, ka atgriešanas lēmumam neiestājās noilgums patvēruma pieteikuma izskatīšanas laikā. Tajā pašā laikā Tiesa nolēma, ka jāatļauj iesniedzējam uzturēties teritorijā, kamēr tiek izskatīts patvēruma pieteikums.

ECTK – tiesības uz brīvību un drošību ir aizsargātas 5. panta 1. punktā. Tā a)–f) apakšpunktā ir sniegts izsmeljošs pieļaujamo izņēmumu uzskaitījums: “nevienam nedrīkst atņemt brīvību”, izņemot šādos gadījumos un saskaņā ar likumā noteikto kārtību:

- uz kompetentas tiesas notiesājoša sprieduma pamata;
- par nepakļaušanos tiesas rīkojumam vai konkrētu likumā paredzētu saistību neizpildi;
- tiesvedības laikā;
- īpašās ar bērniem saistītās situācijās;
- sabiedrības veselības aizsardzības nolūkā vai klaidonības dēļ;
- lai novērstu neatļautu ieceļošanu vai atvieglotu ārzemnieka piespiedu izraidīšanu.

⁽³⁸⁴⁾ EST 2016. gada 15. februāra spriedums lietā C-601/15 *PPU, J.N. pret Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*.

Valsts pienākums ir pamatot aizturēšanu, atsaucoties uz kādu no šiem sešiem iemesliem ⁽³⁸⁵⁾. Ja aizturēšanas pamatā nav kāds no minētajiem iemesliem, tā ir nelikumīga ⁽³⁸⁶⁾. Šos iemeslus interpretē ierobežojoši ⁽³⁸⁷⁾. Vispārīgs noteikums par, piemēram, aizturēšanu, lai novērstu neprecizētu noziegumu vai nekārtības, nepastāv. Ja nav skaidri noteikts konkrēts aizturēšanas mērķis un pamatojums, aizturēšana var tikt uzskatīta par nelikumīgu.

ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā ir atļauts aizturēt patvēruma meklētājus un nelikumīgus migrantus divos gadījumos:

- lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī;
- ja pret personu tiek veiktas darbības ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij.

Tāpat kā pārējie tiesībām uz brīvību piemērotie izņēmumi, arī brīvības atņemšana atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam jāpamato ar vienu no šiem diviem iemesliem, kuri jāinterpretē ierobežojoši.

7.3.1. Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī

ES tiesību sistēma – Šengenas Robežu kodeksā (Regula (ES) 2016/399) ir noteikta prasība liegt ieceļošanu ES tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri neatbilst ieceļošanas nosacījumiem. Robežsargiem ir pienākums nepieļaut nelikumīgu ieceļošanu (14. pants). Vairāku ES dalībvalstu tiesību aktos ir paredzēta īstermiņa brīvības atņemšana pie robežas, kas bieži notiek lidostas tranzīta zonā. **Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** 8. panta 3. punkta c) apakšpunktā ir atļauts aizturēt tādus patvēruma meklētājus, kuri ierodas pie valsts robežas, ja tas nepieciešams, lai pieņemtu lēmumu par viņu tiesībām ieceļot teritorijā.

⁽³⁸⁵⁾ Apvienotā Karaliste, Augstākā Tiesa, *WL (Kongo) 1 & 2 pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru; KM (Jamaika) pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* [2011], UKSC 12, 2011. gada 23. marts.

⁽³⁸⁶⁾ ECT virspalātas 2011. gada 7. jūlija spriedums lietā *Al-Jedda pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27021/08, 99. punkts.

⁽³⁸⁷⁾ ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05.

ECTK – lai aizturēšana būtu tiesiska atbilstoši ECTK 5. pantam, tai jāatbilst vairākiem nosacījumiem.

Piemērs. Lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti* ⁽³⁸⁸⁾ ECT nolēma, ka jebkāda ieceļošana valstī ir “neatļauta”, kamēr dalībvalsts to nav “atļāvusi”. Tādas personas aizturēšanas mērķis – nemainot attiecīgo formulējumu –, kura vēlas ieceļot, taču vēl nav saņēmusi attiecīgu atļauju, varētu būt novērst šīs personas neatļautu ieceļošanu ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta izpratnē. Tiesa nepieņēma argumentu, ka, tiklīdz patvēruma meklētājs padodas imigrācijas iestādēm, viņš vai viņa cenšas īstenot “atļautu” ieceļošanu un rezultātā aizturēšanu nedrīkst attaisnot saskaņā ar 5. panta 1. punkta f) apakšpunktu. Ja šo noteikumu interpretētu kā tādu, kurā atļauts aizturēt tikai tādu personu, par kuru ir pierādīts, ka viņš vai viņa centās apiet ieceļošanas ierobežojumus, tiktu sašaurināti noteikuma nosacījumi un dalībvalstu iespēja izmantot to neapstrīdamās tiesības kontrolēt ārvalstnieku brīvību imigrācijas jomā. Šāda interpretācija arī neatbilstu Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos programmas izpildkomitejas 44. secinājumam, *UNHCR* pamatnostādnēm un attiecīgajai Ministru komitejas rekomendācijai. Visos minētajos dokumentos ir atļauts aizturēt patvēruma meklētāju pie noteiktiem apstākļiem, piemēram, identitātes pārbaužu laikā vai nosakot patvēruma pieprasījuma pamatelementus. Tiesa nolēma, ka septiņas dienas ilgā iesniedzēja aizturēšana atbilstoši paātrinātajai patvēruma procedūrai, ko veica masveida pieplūduma kontekstā, nebija 5. panta 1. punkta pārkāpums.

Piemērs. Taču lietā *Suso Musa pret Maltu* ⁽³⁸⁹⁾ Tiesa nolēma, ka, ja valsts ir pārsniegusi savas tiesiskās saistības un vai nu pēc savas iniciatīvas, vai arī saskaņā ar ES tiesību aktiem pieņēmusi tiesību aktu, kurā tādiem imigrantiem, kuru patvēruma pieteikums tiek izskatīts, ir skaidri atļauts ieceļot vai uzturēties, jebkāda turpmāka aizturēšana ar nolūku novērst neatļautu ieceļošanu var radīt šaubas par aizturēšanas atbilstību ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam. Šādos apstākļos tiešām būtu grūti atzīt, ka pasākums ir cieši saistīts ar aizturēšanas mērķi, vai uzskatīt situāciju par atbilstošu attiecīgajiem valsts tiesību aktiem. Patiesībā šāda rīcība būtu patvaļīga un tādējādi pretrunā ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam,

⁽³⁸⁸⁾ ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 65. punkts.

⁽³⁸⁹⁾ ECT 2013. gada 23. gada jūlija spriedums lietā *Suso Musa pret Maltu*, Nr. 42337/12.

kas nosaka skaidru un precīzu valsts tiesību aktu normu interpretāciju. *Saadi* gadījumā valsts tiesību akti iesniedzējam oficiāli neļāva palikt vai ieceļot teritorijā (lai gan tie pieļāva pagaidu uzņemšanu), un tādējādi šāds jautājums neradās. Tāpēc atbilde uz to, kad 5. panta pirmā sastāvdaļa pārstāja būt piemērojama, jo personai ir piešķirta oficiāla ieceļošanas vai palikšanas atļauja, lielā mērā bija atkarīga no valsts tiesību aktiem.

7.3.2. Aizturēšana izraidīšanas vai izdošanas nolūkā

ES tiesību sistēma – daži no [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 8. panta 3. punktā noteiktajiem aizturēšanas pamatojumiem ir paredzēti bēgšanas riska samazināšanai.

[Atgriešanas direktīvas](#) 15. panta 1. punktā ir atļauts veikt aizturēšanu, lai sagatavotos atgriešanai vai veiktu izraidīšanas procesu, ja vien to nav iespējams panākt ar citiem pietiekamiem, bet vajākiem piespiedu līdzekļiem (skatīt [7.2. sadaļu](#)). Aizturēšana jo īpaši ir atļauta tādos gadījumos, kad pastāv bēgšanas vai citu nopietnu atgriešanas vai izraidīšanas procesa šķēršļu iespējamība, un ja ir reālas izredzes īstenot izraidīšanu saprātīgā laikposmā. Direktīvas 15. panta 5. un 6. punktā ir noteikti maksimālie termiņi.

EST ir iesniegtas vairākas lietas par tādu trešo valstu valstspiederīgo apcietināšanu, kuriem paredzēts piemērot atgriešanas procedūru par tādiem nodarījumiem kā neatļauta ieceļošana vai palikšana ⁽³⁹⁰⁾.

⁽³⁹⁰⁾ EST 2011. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-61/11 *PPU, El Dridi, alias Soufi Karim*, un EST virspalātas 2011. gada 6. decembra spriedums lietā C-329/11, *Achughbabian pret Prefet du Val-de-Marne* (ar sabiedrisko kārtību veikta aizturēšana neatbilst Atgriešanas direktīvas mērķim); EST 2012. gada 6. decembra spriedums lietā C-430/11, *Kriminālprocess pret Md Sagor* un EST 2013. gada 21. marta, C-522/11, Tiesas rīkojums *Kriminālprocess pret Abdoul Khadre Mbaye* (par soda naudas noteikšanu); EST 2013. gada 19. septembra spriedums lietā C-297/12, *Kriminālprocess pret Gjoko Filev un Adnan Osmani*; EST 2015. gada 1. oktobra spriedums lietā C-290/14, *Kriminālprocess pret Skerdjan Celaj* (par aizturēšanu, pamatojoties uz iepriekš noteikta ieceļošanas aizlieguma pārkāpšanu).

Piemērs. Lietā *El Dridi* ⁽³⁹¹⁾ EST tika lūgta apstiprināt, vai Atgriešanas direktīvas 15. un 16. pantā ir atļauts atgriešanas procedūras laikā piemērot krimināltiesiskas apcietināšanas sankcijas tikai tādēļ vien, ka trešās valsts valstspiederīgais nav ievērojis administratīvo rīkojumu atstāt valsts teritoriju noteiktajā termiņā. Tiesai bija jāizvērtē, vai krimināltiesisku apcietināšanu varēja uzskatīt par pasākumu, kas nepieciešams, lai īstenotu atgriešanas lēmumu direktīvas 8. panta 1. punkta izpratnē, vai arī, gluži pretēji, par pasākumu, kas apdraudēja šā lēmuma īstenošanu. Ņemot vērā lietas apstākļus, Tiesa nolēma, ka krimināltiesiskas apcietināšanas sankcijas neatbilda direktīvas mērķim, t. i., personas atgriešanai viņa/viņas izcelsmes valstī atbilstoši pamattiesībām, un neveicināja trešās valsts valstspiederīgā izraidīšanu no attiecīgās ES dalībvalsts teritorijas. Ja atgriešanās pienākums nav izpildīts noteiktajā brīvprātīgas izceļošanas laika posmā, ES dalībvalstij ir jāpanāk atgriešanas lēmuma izpilde pakāpeniski un samērīgi, izmantojot visvājākos iespējamus piespiedu līdzekļus un pienācīgi ievērojot pamattiesības.

Piemērs. Spriedumā lietā *Achughbabian* ⁽³⁹²⁾ Tiesa izvērtēja, vai spriedumā lietā *El Dridi* noteiktie principi attiecas arī uz trešās valsts valstspiederīgā brīvības atņemšanas sodu par nelikumīgu ieceļošanu vai uzturēšanos ES dalībvalsts teritorijā. Tiesa precizēja, ka Atgriešanas direktīvā dalībvalstīm nav liegts kvalificēt nelikumīgu uzturēšanos kā likumpārkāpumu un paredzēt kriminālsodus, lai novērstu un atturētu no valsts uzturēšanās režīma normu pārkāpumu izdarīšanas, kā arī piemērot turēšanu apsardzībā, kamēr tiek noskaidrots, vai uzturēšanās ir likumīga. Ja turēšanu apsardzībā piemēro pirms atgriešanas procedūras vai tās laikā, uz attiecīgo situāciju attiecas direktīva un tādējādi aizturēšanai ir jāveicina izraidīšana. EST secināja, ka Atgriešanas direktīva nav tikusi ievērota, jo krimināltiesiska apcietināšana neveicinātu izraidīšanu. Tā radītu šķēršļus kopīgo standartu un procedūru piemērošanai un aizkavētu atgriešanu, tādējādi apdraudot direktīvas efektivitāti. Taču EST neizslēdza, ka dalībvalstis var piemērot krimināltiesisku apcietināšanu pēc atgriešanas procedūras pabeigšanas, t. i., kad 8. pantā paredzētie piespiedu līdzekļi ir izmantoti, taču izraidīšana nav izdevusies.

⁽³⁹¹⁾ EST 2011. gada 28. aprīļa sprieduma lietā C-61/11, *El Dridi, alias Soufi Karim*, 59. punkts.

⁽³⁹²⁾ EST virspalātas 2011. gada 6. decembra spriedums lietā C-329/11, *Achughbabian pret Prefet du Val-de-Marne*, 37.-39. un 45. punkts.

Piemērs. Lietā *Affum* ⁽³⁹³⁾ EST izskatīja Ganas valstspiederīgās lietu, kuru Francijas policija pārtvēra pie Lamanša tuneļa ieejas, kamēr viņa no Beļģijas caur Franciju centās nokļūt Apvienotajā Karalistē. Viņa tika aizturēta par nelikumīgu ieceļošanu, un tika izdots rīkojums par viņas pārsūtīšanu uz Beļģiju saskaņā ar atkārtotas uzņemšanas nolīgumu starp Franciju un Beļģiju. EST nolēma, ka Atgriešanas direktīvu piemēro trešās valsts valstspiederīgajiem, kuri ir uzturējušies dalībvalsts teritorijā tikai īsu brīdi. Tā konstatēja, ka direktīva izslēdz valsts tiesību aktos noteikto, kas paredz brīvības atņemšanas sodu par nelikumīgu ieceļošanu, jo tas traucētu atgriešanas procedūras piemērošanu un kavētu atgriešanu. Tomēr EST paskaidroja, ka direktīva neizslēdz valsts tiesību aktos noteikto, ar ko paredz brīvības atņemšanas sodu atgriešanas procedūrai pakļautam trešās valsts valstspiederīgajam, kurš uzturas teritorijā bez pamatota neatgriešanās iemesla.

ECTK – atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta otrajai daļai Eiropas Padomes dalībvalstīm ir tiesības aizturēt personu ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij, ja ir pieņemts attiecīgs rīkojums un ir pamatots iemesls piespiedu izraidīšanai. Aizturēšana ir patvaļīga, ja netiek gatavotas vai aktīvi veiktas nepieciešamas un pienācīgi rūpīgas “darbības ar nolūku (..) izraidīt no valsts”.

Piemērs. Lietā *Mikolenko pret Igauniju* ⁽³⁹⁴⁾ iesniedzējs bija Krievijas valstspiederīgais, kas dzīvoja Igaunijā. Igaunijas iestādes atteicās pagarināt viņa uzturēšanās atļauju un aizturēja viņu laikā no 2003. gada līdz 2007. gadam. ECT atzina, ka iesniedzējs acīmredzami nevēlējās sadarboties ar iestādēm izraidīšanas procesa laikā, taču secināja, ka viņa aizturēšana bijusi nelikumīga, jo nebija reāla izraidīšanas pamatojuma un iestādes neveica procedūru ar pienācīgu rūpību.

Piemērs. Lietā *M. un citi pret Bulgāriju* ⁽³⁹⁵⁾ rīkojums par iesniedzēja piespiedu izraidīšanu uz Afganistānu tika pieņemts 2005. gada decembrī, taču iestādes tikai 2007. gada februārī pirmoreiz mēģināja nodrošināt

⁽³⁹³⁾ EST virspalātas 2016. gada 7. jūnija spriedumu lietā C-47/15, *Sélina Affum pret Préfet du Pas-de-Calais*.

⁽³⁹⁴⁾ ECT 2009. gada 8. oktobra spriedums lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05. Skatīt arī ECT 2019. gada 25. jūnija spriedumu lietā *Al Husin pret Bosniju un Hercegovinu (Nr. 2)*, Nr. 10112/16.

⁽³⁹⁵⁾ ECT 2011. gada 26. jūlija spriedums lietā *M. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 41416/08, 75.–76. punkts.

viņam identitāti apliecinošu dokumentu, lai atvieglotu piespiedu izraidīšanu. Pēc 19 mēnešiem šis pieprasījums tika atkārtots. Šajā laikposmā iesniedzējs bija aizturēts. Bulgārijas iestādes arī centās viņu nosūtīt uz citu valsti, taču nevarēja iesniegt pierādījumus šiem mēģinājumiem. Aizturēšana bija nelikumīga, un pienācīgas rūpības neesamības dēļ to atzina par ECTK 5. panta pārkāpumu.

Piemērs. Lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti* ⁽³⁹⁶⁾ Tiesa nolēma, ka prakse, saskaņā ar kuru iesniedzēja iespējamā piespiedu izraidīšana tika "aktīvi uzraudzīta" nebija pietiekami konkrēta vai noteicoša, lai būtu uzskatāma par ECTK 5. panta 1. punktā paredzēto "darbību ar nolūku (..) izraidīt no valsts". Aizturēšanas mērķis acīmredzami nebija novērst neatļautu ieceļošanu valstī, tāpēc aizturēšana bija nelikumīga.

Piemērs. Lietā *Popov pret Franciju* ⁽³⁹⁷⁾ iesniedzēji bija Kazahstānas valstspiederīgie, kuri ieradās Francijā 2000. gadā. Viņu pieteikumi bēgļa statusam un uzturēšanās atļaujām tika noraidīti. Viņus 2007. gada augustā arestēja un nosūtīja uz lidostu izraidīšanai. Lidojums tika atcelts, un izraidīšana nenotika. Pēc tam iesniedzējus kopā ar abiem viņu bērniem – vienam bija pieci mēneši, bet otram trīs gadi – nosūtīja uz aizturēšanas centru, kur viņi uzturējās 15 dienas. Arī otrais lidojums tika atcelts, un tiesnesis viņus atbrīvoja. Pēc jauna pieteikuma iesniegšanas viņiem piešķīra bēgļa statusu. Tiesa secināja, ka, lai gan bērnus kopā ar vecākiem ievietoja ģimenēm paredzētajā spārnā, nebija ņemta vērā viņu īpašā situācija un iestādes nebija centušās noskaidrot, vai administratīvas aizturēšanas vietā būtu iespējams paredzēt alternatīvu risinājumu. Tādējādi Francijas sistēma bērniem nenodrošināja pietiekamu ECTK 5. pantā paredzēto tiesību uz brīvību aizsardzību.

⁽³⁹⁶⁾ ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 167. punkts.

⁽³⁹⁷⁾ ECT 2012. gada 19. janvāra spriedums lietā *Popov pret Franciju*, Nr. 39472/07 un 39474/07.

7.4. Paredzēts ar likumu

Aizturēšanai jābūt likumīgai atbilstoši valsts, ES tiesību aktiem un ECTK.

ES tiesību sistēma – ES dalībvalstīm ir pienākums ieviest normatīvos un administratīvos aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu [Atgriešanas direktīvas](#) prasības (20. pants). Arī pārskatītajā [Uzņemšanas nosacījumu direktīvā](#) (8. panta 3. punktā) ir noteikts, ka aizturēšanas pamati ir jāparedz valstu tiesību aktos.

ECTK – atbilstoši Konvencijas 5. panta 1. punktam “nevienam nedrīkst atņemt brīvību”, ja vien tas nav “saskaņā ar likumā noteikto kārtību”. Tas nozīmē, ka valsts tiesību aktos jāparedz materiālās un procesuālās normas, nosakot, kad un kādos apstākļos personu var aizturēt.

Konvencijas 5. pantā ir “norāde ne tikai uz valsts tiesību aktu ievērošanu”, bet arī uz “tiesību aktu kvalitāti”, t. i., tajā pieprasīta tiesību aktu atbilstība tiesiskuma principiem, kas ir visu ECTK pantu pamatā. Lai tiesību akts būtu kvalitatīvs, tam jābūt pietiekami pieejamam un ar skaidru un prognozējamu darbības jomu, lai izslēgtu patvaļas iespēju. Lai pasargātu personu no patvaļas, jebkādai brīvības atņemšanai jāatbilst ECTK 5. panta mērķim ⁽³⁹⁸⁾.

Piemērs. Lietā *S.P. pret Beļģiju* ⁽³⁹⁹⁾ iesniedzēju ievietoja aizturēšanas centrā, gaidot viņa nenovēršamo izraidīšanu uz Šrilanku. Pēc tam ECT noteica pagaidu pasākumu, atliekot viņa izraidīšanu un 11 dienas vēlāk atbrīvojot aizturēto iesniedzēju. ECT paziņoja, ka pagaidu pasākums, ar ko īslaicīgi atlika prasītāja piespiedu izraidīšanas procedūru, nepadarīja viņa aizturēšanu par nelikumīgu, jo Beļģijas iestādes tomēr bija paredzējušas viņu piespiedu kārtā izraidīt un, lai gan procedūra bija apturēta, joprojām “tika veiktas” darbības nolūkā viņu izraidīt no valsts.

Piemērs. Lietā *Azimov pret Krieviju* ⁽⁴⁰⁰⁾ iesniedzējs bija aizturēts vairāk nekā 18 mēnešus, nenosakot maksimālo termiņu arī pēc tam, kad ECTK noteica pagaidu pasākumu, ar ko apturēja viņa izraidīšanu. ECT nolēma, ka,

⁽³⁹⁸⁾ ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 50. punkts; ECT 2001. gada 6. marta spriedums lietā *Dougoz pret Grieķiju* Nr. 40907/98, 55. punkts.

⁽³⁹⁹⁾ ECT 2011. gada 14. jūnija lēmums lietā *S.P. pret Beļģiju* (dec.), Nr. 12572/08.

⁽⁴⁰⁰⁾ ECT 2013. gada 18. aprīļa spriedums lietā *Azimov pret Krieviju*, Nr. 67474/11.

apturot valstī notiekošo tiesvedību atbilstoši ECT noteiktam pagaidu pasākumam, nedrīkst rasties situācija, kurā iesniedzējam nepamatoti ilgi jāuzturas cietumā.

7.5. Nepieciešamība un samērīgums

ES tiesību sistēma – atbilstoši **Atgriešanas direktīvas** 15. panta 5. punktam “turēšana apsardzībā ir spēkā tik ilgi, kamēr saglabājas 1. punktā noteiktie apstākļi un kamēr tā ir nepieciešama, lai nodrošinātu sekmīgu izraidīšanu”. Ikvienā gadījumā ir jāsniedz skaidri un neapstrīdami pierādījumi par vajadzību un nepietiek ar vienkāršu apgalvojumu. Direktīvas 15. panta 1. punkts attiecas uz aizturēšanu piespiedu izraidīšanas nolūkā, ja pastāv aizbēgšanas risks, bet šim riskam jābalstās uz “objektīviem kritērijiem” (3. panta 7. punkts). Lēmumi saskaņā ar šo direktīvu “jāpieņem, individuāli izvērtējot katru lietu un pamatojoties uz objektīviem kritērijiem”. Nevar aizturēt personu, balstoties tikai uz nelikumīgas uzturēšanās iemesliem (6. apsvērums).

ES tiesību aktos ir noteikta prasība izvērtēt, vai brīvības atņemšana ir samērīga ar sasniedzamo mērķi un vai piespiedu izraidīšanu varētu sekmīgi īstenot, izmantojot mazāk ierobežojošus pasākumus, piemēram, alternatīvas aizturēšanai (Atgriešanas direktīvas 15. panta 1. punkts) ⁽⁴⁰¹⁾.

Pārskatītajā **Uzņemšanas nosacījumu direktīvā** ir atļauta patvēruma meklētāju aizturēšana, “ja var pierādīt tās nepieciešamību un pamatojoties uz katras lietas individuālu izvērtējumu”, ja nevar efektīvi piemērot vājakus alternatīvos pasākumus (**Dublinas regulas** 8. panta 2. punkts, skatīt arī 28. panta 2. punktu un 20. apsvērumu) ⁽⁴⁰²⁾.

Papildus jautājumiem par likumību un procesuālajām garantijām aizturēšanai ir būtiski jāatbilst pamattiesībām, kas ir ietvertas ECTK un **ES Pamattiesību hartā** ⁽⁴⁰³⁾.

⁽⁴⁰¹⁾ EST 2011. gada 28. aprīļa spriedums lietā C-61/11 *PPU, El Dridi, alias Soufi Karim*, 29.–62. punkts.

⁽⁴⁰²⁾ Skatīt arī EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedumu apvienotajās lietās C-924/19 *PPU* un C-925/19 *PPU, FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 257.–261. punkts.

⁽⁴⁰³⁾ EST 2011. gada 6. decembra sprieduma lietā C-329/11, *Achughbabian pret Préfet du Val-de-Marne*, 49. punkts.

ECTK – 5. pantā ir noteiktas tiesības uz brīvību un drošību. Konvencijas 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā nav noteikta prasība veikt nepieciešamības pārbaudi, lai aizturētu tādu personu, kura cenšas neatļauti ieceļot valstī vai pret kuru tiek veiktas darbības ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij⁽⁴⁰⁴⁾. Tas ir pretrunā citiem aizturēšanas veidiem, uz ko attiecas 5. panta 1. punkts, jo īpaši novēršot personu no pārkāpuma izdarīšanas vai bēgšanas (5. panta 1. punkta c) apakšpunkts)⁽⁴⁰⁵⁾.

ICCPR 9. pantā ir noteikta prasība, lai imigrācijas kontekstā veikta brīvības atņemšana būtu likumīga, nepieciešama un samērīga⁽⁴⁰⁶⁾. Lietā par Kambo-džas izcelsmes patvēruma meklētāju Austrālijā ANO Cilvēktiesību komiteja skaidri noteica, ka, lai aizturēšana atbilstu **ICCPR** 9. pantam, tai jābūt nepieciešamai un samērīgai⁽⁴⁰⁷⁾.

7.6. Patvaļība

ECTK – atbilstība valsts tiesību aktiem ir nepietiekama. ECTK 5. pantā ir noteikta prasība, lai brīvības atņemšana atbilstu mērķim aizsargāt personu no patvaļības⁽⁴⁰⁸⁾. Pamatprincips paredz, ka patvaļīga aizturēšana neatbilst 5. panta 1. punktam. Jēdziens “patvaļība” pārsniedz neatbilstības valsts tiesību aktiem robežas; brīvības atņemšana var būt likumīga saskaņā ar valsts tiesību aktiem, bet joprojām patvaļīga un tādējādi pretrunā ECTK⁽⁴⁰⁹⁾.

⁽⁴⁰⁴⁾ Valsts tiesību aktos joprojām var tikt pieprasīta aizturēšanas nepieciešamības pārbaude. Skatīt ECT 2017. gada 28. marta spriedumu lietā *Patrick Muzamba Oyaw pret Beļģiju* (dec.), Nr. 23707/15, 36. punkts; un ECT 2018. gada 25. janvāra spriedumu lietā *J.R. un citi pret Grieķiju*, Nr. 22696/16, 111. punkts.

⁽⁴⁰⁵⁾ ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 72. punkts.

⁽⁴⁰⁶⁾ Plašākai informācijai skatīt ANO Cilvēktiesību komitejas 2014. gada 16. decembra *Vispārīgo komentāru Nr. 35 – 9. pantu (Personas brīvība un drošība)*.

⁽⁴⁰⁷⁾ ANO Cilvēktiesību komiteja, *A pret Austrāliju*, Paziņojums Nr. 560/1993, 1997. gada 30. aprīļa nostāja.

⁽⁴⁰⁸⁾ ECT 2018. gada 22. oktobra spriedums lietā *S., V. un A. pret Dāniju*, Nr. 35553/12, Nr. 36678/12 un Nr. 36711/12, 74. punkts.

⁽⁴⁰⁹⁾ ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 67. punkts; ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 164. punkts.

Lai aizturēšana atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam nebūtu uzskatāma par patvaļīgu, tai jābūt labticīgai – cieši saistītai ar valdības noteikto aizturēšanas iemeslu un valdības atļautai, aizturēšanas vietai un apstākļiem jābūt pienācīgiem, aizturēšanas ilgums nedrīkst pārsniegt termiņu, kas ir saprātīgi nepieciešams attiecīgā mērķa īstenošanai ⁽⁴¹⁰⁾. Ātrums, ar kādu valsts tiesas aizstāj aizturēšanas rīkojumu, kuram ir vai nu beidzies termiņš, vai arī tas ir atzīts par nepilnīgu, ir vēl viens elements, novērtējot, vai aizturēšanu var uzskatīt par patvaļīgu ⁽⁴¹¹⁾. Procedūras jāveic pietiekami rūpīgi, un ir jābūt pamatotam piespiedu izraidīšanas iemeslam. Tas, ko atzīst par patvaļību, ir atkarīgs no katras lietas faktiem.

Piemērs. Lietā *Rusu pret Austriju* ⁽⁴¹²⁾ iesniedzēju arestēja, kad viņa centās pamest Austriju, jo viņa bija ieceļojusi valstī nelikumīgi, bez derīgas pases un vīzas un viņai nebija vajadzīgo iztikas līdzekļu palikšanai Austrijā. Minēto iemeslu dēļ iestādes pieņēma, ka, ja iesniedzēju atbrīvos, viņa aizbēgs un izvairīsies no procedūras. ECT atkārtoja, ka personas aizturēšana ir nopietns pasākums un ka apstākļos, kuros aizturēšana vajadzīga noteikta mērķa īstenošanai, tā būtu patvaļīga, ja nevarētu pierādīt, ka tā ir galējais līdzeklis pēc citu, mazāk bargu pasākumu izskatīšanas, un ja būtu atzīts, ka ar šiem līdzekļiem nevar pietiekami aizsargāt personas vai sabiedrības intereses. Iestāžu argumentācija par iesniedzējas aizturēšanu bija nepietiekama, un viņas aizturēšana saturēja patvaļības pazīmes. Tādēļ ar viņas aizturēšanu tika pārkāpts ECTK 5. pants.

Piemērs. Lietā *H.A. un citi pret Grieķiju* ⁽⁴¹³⁾ iesniedzēji – deviņi bērni bez pavadņa – tika aizturēti Grieķijā bez dokumentiem un tika ievietoti aizsargājošā uzraudzībā policijas iecirkņos. ECT konstatēja ECTK 5. panta 1. punkta pārkāpumu, jo Grieķijas tiesību aktos par aizsargājošo uzraudzību nebija noteikts maksimālais termiņš, kas varēja novest pie patvaļīgām situācijām, kurās brīvības atņemšana bērniem varētu ilgt ilgu laiku.

⁽⁴¹⁰⁾ ECT 2011. gada 20. decembra spriedums lietā *Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju*, Nr. 10486/10, 117.–119. punkts.

⁽⁴¹¹⁾ ECT 2003. gada 28. oktobra spriedums lietā *Minjat pret Šveici*, Nr. 38223/97, 46.–48. punkts; ECT 2005. gada 8. novembra spriedums lietā *Khudoyorov pret Krieviju*, Nr. 6847/02, 136.–137. punkts.

⁽⁴¹²⁾ ECT 2008. gada 2. oktobra spriedums lietā *Rusu pret Austriju*, Nr. 34082/02, 58. punkts.

⁽⁴¹³⁾ ECT 2019. gada 28. februāra spriedums lietā *H.A. un citi pret Grieķiju*, Nr. 19951/16.

7.6.1. Labticība

ECTK – aizturēšanu drīkst uzskatīt par patvaļīgu, ja aizturošās iestādes nerīkojas labticīgi. Ja valsts iestādes pieņem apzinātu lēmumu par trešo valstu valstspiederīgo maldināšanu, lai veicinātu to piespiedu izraidīšanu, tās pārkāpj ECTK 5. pantu ⁽⁴¹⁴⁾.

Piemērs. Lietā *Longa Yonkeu pret Latviju* ⁽⁴¹⁵⁾ ECT noraidīja valdības argumentu par to, ka Valsts Robežsardze uzzināja par iesniedzēja piespiedu izraidīšanas apturēšanu tikai divas dienas pēc viņa izraidīšanas. Četras dienas iestādes zināja, ka iesniedzējs bija iesniedzis patvēruma pieteikumu humanitāru iemeslu dēļ, jo bija saņēmušas viņa pieteikuma eksemplāru. Turklāt saskaņā ar valsts tiesību aktiem viņam tika piešķirts patvēruma meklētāja statuss, sākot ar viņa pieteikuma iesniegšanas datumu, un tādējādi viņu nedrīkstēja izraidīt. Rezultātā Valsts Robežsardze nerīkojās labticīgi, piespiedu kārtā izraidot iesniedzēju, pirms kompetentās valsts iestādes bija izskatījušas viņa patvēruma pieteikumu humanitāru iemeslu dēļ. Tādēļ viņa aizturēšana šajā nolūkā bija patvaļīga.

7.6.2. Pienācīga rūpība

Gan ES, gan ECTK tiesību akti ietver principu, ka dalībvalstij jāievēro pienācīga rūpība piespiedu pārvietošanai pakļauto personu aizturēšanā.

ES tiesību sistēma – *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 1. punktā ir paredzēts, ka aizturēšana jāiesteno tik ilgi, kamēr notiek sagatavošanās piespiedu izraidīšanai, un tā jāizpilda ar pienācīgu rūpību. Tāpat pienācīgas rūpības noteikums ir atrodams pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 1. punktā un 16. apsvērumā un *Dublinas regulas* 28. panta 3. punktā patvēruma meklētājiem.

⁽⁴¹⁴⁾ ECT 2002. gada 5. februāra spriedums lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99; ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03; ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05.

⁽⁴¹⁵⁾ ECT 2011. gada 15. novembra spriedums lietā *Longa Yonkeu pret Latviju*, Nr. 57229/09, 143. punkts.

ECTK – aizturēšana saskaņā ar ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta otro daļu ir attaisnojama tik ilgi, kamēr notiek piespiedu izraidīšanas vai izdošanas tiesvedība. Ja šāda tiesvedība netiek veikta ar pienācīgu rūpību, aizturēšana vairs nebūs atļauta saskaņā ar ECTK ⁽⁴¹⁶⁾. Tādēļ valstīm aktīvi jācenšas organizēt piespiedu izraidīšanu vai nu uz izcelsmes valsti, vai trešo valsti. Praksē valstīm jāveic konkrēti pasākumi un jāsniedz pierādījumi – ne tikai vienkārši jāpaļaujas uz saviem apgalvojumiem – par centieniem nodrošināt uzņemšanu, piemēram, ja uzņemošās valsts iestādes pārāk lēni veic savu valstspiederīgo identifikāciju.

Piemērs. Lietā *Singh pret Čehijas Republiku* ⁽⁴¹⁷⁾ ECT norādīja, ka iesniedzēji pavadīja apcietinājumā 2,5 gadus, gaidot piespiedu izraidīšanu. Tiesvedībai bija raksturīgi bezdarbības laikposmi, un Tiesa uzskatīja, ka Čehijas iestādēm vajadzēja izrādīt pienācīgāku rūpību, jo īpaši tad, kad Indijas vēstniecība bija izteikusi savu nevēlēšanos izdot iesniedzējiem pasēs. Turklāt Tiesa norādīja, ka iesniedzēji bija izdarījuši sīku pārkāpumu un ka viņu apcietināšanas ilgums, gaidot piespiedu izraidīšanu, pārsniedza ar pārkāpumu saistītā cietumsoda laiku. Rezultātā Tiesa nosprieda, ka Čehijas iestādes nav izrādījušas pienācīgu rūpību iesniedzēju lietas apstrādē un ka viņu aizturēšanas ilgums bijis nesamērīgs.

Piemērs. Lietā *H.A. pret Grieķiju* ⁽⁴¹⁸⁾ iesniedzējs bija Irānas valstspiederīgais, kurš ieradās Grieķijā. Pēc policijas veiktās arestēšanas viņš tika norīkots atgriezties Turcijā, bet Turcija atteicās viņu uzņemt. Gaidot izraidīšanu, iesniedzējs bija aizturēts ilgu laiku. ECT konstatēja, ka Grieķijas iestādes neievēroja pienācīgu rūpību, jo tās piecus mēnešus neveica nekādus pasākumus izraidīšanas īstenošanai pēc Turcijas atteikuma uzņemt iesniedzēju. Tas noveda pie ECTK 5. panta 1. punkta pārkāpuma.

⁽⁴¹⁶⁾ ECT 1996. gada 15. novembra spriedums lietā *Chahal pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 22414/93, 113. punkts; ECT virspalātas 2009. gada 19. februāra spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 164. punkts; ECT 2013. gada 12. februāra spriedums lietā *Amie un citi pret Bulgāriju*, Nr. 58149/08, 72. punkts.

⁽⁴¹⁷⁾ ECT 2005. gada 25. janvāra spriedums lietā *Singh pret Čehijas Republiku*, Nr. 60538/00.

⁽⁴¹⁸⁾ ECT 2016. gada 21. janvāra spriedums lietā *H.A. pret Grieķiju*, Nr. 58424/11.

7.6.3. Reālas izredzes uz piespiedu izraidīšanu

Saskaņā ar ES un ECTK tiesību aktiem aizturēšana ir attaisnojama tikai tad, ja pastāv reālas izredzes uz piespiedu izraidīšanu samērīgā termiņā.

ES tiesību sistēma – ja izraidīšanai vairs nav pamatota iemesla, turēšanu apsardzībā vairs neuzskata par pamatotu un attiecīgā persona ir nekavējoties jāatbrīvo (*Atgriešanas direktīvas* 15. panta 4. punkts). Ja pastāv izraidīšanas šķēršļi, piemēram, neizraidīšanas princips (*Atgriešanas direktīvas* 5. pants), izraidīšanai parasti nav pamatota iemesla.

Piemērs. Lietā *Kadzoev* ⁽⁴¹⁹⁾, EKT nolēma, ka tad, kad valsts tiesa pārbauda aizturēšanas tiesiskumu, lai varētu uzskatīt, ka ir “pamatots iemesls izraidīšanai”, ir jābūt faktiski pamatotam iemeslam, ka var notikt sekmīga izraidīšana. Ja ir maz ticams, ka attiecīgā persona tiks uzņemta kādā trešā valstī, izraidīšanai nav pamatota iemesla ⁽⁴²⁰⁾.

Iekšējā kontekstā Apvienotās Karalistes Robežu aģentūra ir izstrādājusi prakses kritērijus. Tā norāda, ka piespiedu izraidīšanas gadījumos: “izraidīšanu varētu uzskatīt par nenovēršanu, ja ir ceļošanas dokuments, ir pieņemtas piespiedu izraidīšanas norādes, ir novērsti visi juridiskie šķēršļi un piespiedu izraidīšana varētu notikt tuvāko četru nedēļu laikā. [Tomēr], ja [attiecīgā persona] kavē piespiedu izraidīšanu, nesadarbojoties dokumentācijas sagatavošanas procesā, un ja tas rada nopietnu šķērslī piespiedu izraidīšanai, šie faktori var būt nopietns pretarguments atbrīvošanai” ⁽⁴²¹⁾.

⁽⁴¹⁹⁾ EKT virspalātas 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09, *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)*, 65.–66. punkts.

⁽⁴²⁰⁾ EST 2014. gada 5. jūnija spriedums lietā C-146/14 *PPU, Bashir Mohamed Ali Mahdi*, 59.–60. punkts.

⁽⁴²¹⁾ Apvienotās Karalistes Robežu aģentūra (2012. gads), *Izpildes norādes un vadība: 55. nodaļa. Aizturēšana un pagaidu atbrīvošana*.

ECTK – izraidīšanai ir nepieciešami reāli iemesli.

Piemērs. Lieta *Al Husin pret Bosniju un Hercegovinu (Nr. 2)* ⁽⁴²²⁾ attiecās uz Sīrijas valstspiederīgo, kurš tika aizturēts ar valsts drošību saistītu iemeslu dēļ. Iesniedzējam tika izdots piespiedu izraidīšanas rīkojums, kurā bija norādīts, ka, ja viņš nedosies projām brīvprātīgi, tiks izdots papildu piespiedu izraidīšanas rīkojums, kurā būs norādīta viņa piespiedu izraidīšanas galamērķa valsts. Iesniedzējs palika apcietinājumā četrus gadus, pamatojoties uz valsts drošības iemesliem. Vairāk nekā 40 valstis veltīgi tika lūgtas pieņemt iesniedzēju. Iesniedzēju atbrīvoja pēc astoņiem nepārtraukta apcietinājuma gadiem. ECT konstatēja, ka ticis pārkāpts 5. panta 1. punkts, jo aizturēšanas iemesli nebija spēkā visā apcietinājuma laikposmā sakarā ar reālu iespēju trūkumu izraidīšanas īstenošanai.

7.6.4. Maksimālais aizturēšanas ilgums

ES tiesību sistēma – pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 1. punktā un *Dublinas regulas* 28. panta 3. punktā ir noteikts, ka patvēruma meklētājus drīkst aizturēt uz visīsāko iespējamo termiņu. Kad patvēruma meklētāji tiek aizturēti saskaņā ar Dublinas regulu, tiek piemēroti saīsināti termiņi pārsūtīšanas pieprasījumu iesniegšanai un atbildes sniegšanai uz tiem.

Saskaņā ar *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 1. punktu personu aizturēšanai atgriešanas procedūrās jābūt pēc iespējas īsākai. Taču Atgriešanas direktīvā ir arī paredzēts līdz sešiem mēnešiem ilgs turēšanas apsardzībā laikposms, ko izņēmuma apstākļos, t. i., nesadarbošanās gadījumā vai, ja pastāv šķēršļi ceļošanas dokumentu saņemšanai, var pagarināt par 12 mēnešiem (15. panta 5. un 6. punkts). Sešu mēnešu termiņu var pagarināt tikai tad, ja iestādes ir veikušas visus nepieciešamos pasākumus, lai īstenotu attiecīgās personas izraidīšanu. Ja ir beidzies sešu mēnešu un izņēmuma gadījumos papildu 12 mēnešu termiņš, ilgāka aizturēšana nav atļauta.

⁽⁴²²⁾ Skatīt arī ECT 2019. gada 25. jūnija spriedumu lietā *Al Husin pret Bosniju un Hercegovinu (Nr. 2)*, Nr. 10112/16. Skatīt arī ECT 2009. gada 8. oktobra spriedumu lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05.

Piemērs. Lietā *Kadzoev* ⁽⁴²³⁾ EKT nolēma, ka tad, kad Atgriešanas direktīvas 15. panta 6. punktā paredzētais maksimālais aizturēšanas laiks ir sasniegts, nerodas jautājums par to, vai pastāv pamatots iemesls izraidīšanai šā paša panta 4. punkta izpratnē. Tādā gadījumā konkrētā persona ir nekavējoties jāatbrīvo.

Piemērs. Lietā *FMS un citi* ⁽⁴²⁴⁾ EST sniedza paskaidrojumu par aizturēšanas ilgumu saskaņā gan ar ES patvēruma, gan atgriešanas *acquis*. Lai gan Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 9. pantā dalībvalstīm netiek prasīts noteikt maksimālo termiņu, aizturot starptautiskās aizsardzības pieteikumu iesniedzējus, valsts tiesību aktiem jānodrošina, ka aizturēšana ilgst tikai tik ilgi, kamēr aizturēšanas iemesls ir spēkā. Turpretī gadījumos, kad tiek veikta aizturēšana pirms piespiedu izraidīšanas saskaņā ar Atgriešanas direktīvas 15. pantu, paildzināta aizturēšana nedrīkst pārsniegt 18 mēnešus, un to var uzturēt tik ilgi, kamēr notiek sagatavošanās piespiedu izraidīšanai ar pienācīgu rūpību.

ECTK – 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā nav norādīts maksimālais termiņš ar imigrāciju saistītai aizturēšanai. Atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam veiktās aizturēšanas pieļaujamais ilgums ir atkarīgs no attiecīgajiem valsts tiesību aktiem un konkrētās lietas faktu novērtējuma ⁽⁴²⁵⁾. Termiņi ir būtisks elements, lai tiesību aktu, ar ko paredz brīvības atņemšanu, uzskatītu par skaidru un prognozējamu.

Piemērs. Lietā *Mathloom pret Grieķiju* ⁽⁴²⁶⁾ Irākas valstspiederīgo, kurš gaidīja piespiedu izraidīšanu, aizturēja uz vairāk nekā diviem gadiem un trīs mēnešiem, lai gan bija pieņemts rīkojums par viņa nosacītu atbrīvošanu. Grieķijas tiesību akti attiecībā uz tādu personu aizturēšanu, par kurām tiesas pieņēmušas izraidīšanas rīkojumu, neparedzēja maksimālo aizturēšanas periodu, tāpēc tie neatbilda ECTK 5. panta prasībām par "tiesiskumu", jo nenodrošināja prognozējamību.

⁽⁴²³⁾ EKT virspalātas 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *PPU, Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)*, 60. punkts.

⁽⁴²⁴⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 *PPU* un C-925/19 *PPU, FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 262.–265. un 278.–280. punkts.

⁽⁴²⁵⁾ ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Auad pret Bulgāriju*, Nr. 46390/10, 128. punkts.

⁽⁴²⁶⁾ ECT 2012. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Mathloom pret Grieķiju*, Nr. 48883/07.

Piemērs. Lietā *Louled Massoud pret Maltu* ⁽⁴²⁷⁾ Alžīrijas valstspiederīgais piespiedu izraidīšanas nolūkā nedaudz ilgāk par 18 mēnešiem tika turēts aizturēšanas centrā. Šajā laikposmā iesniedzējs atteicās sadarboties, un Alžīrijas iestādes nebija gatavas viņam izsniegt ceļošanas dokumentus. Konstatējot ECTK 5. panta 1. punkta pārkāpumu, ECT nopietni apšaubīja to, vai iesniedzēja aizturēšanas iemesls, t. i., paredzētā piespiedu izraidīšana, bija spēkā visā aizturēšanas laikposmā. ECT arī izteica šaubas par vairāk nekā 18 mēnešus ilgu aizturēšanas periodu pēc iesniedzēja patvēruma pieprasījuma noraidīšanas un apšaubīja pamatotu izraidīšanas izredžu esamību, kā arī to, vai valsts iestādes veica procedūras ar pienācīgu rūpību. Turklāt ECT secināja, ka iesniedzējam nebija pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis, lai apstrīdētu viņa aizturēšanas tiesiskumu un ilgumu.

Piemērs. Lietā *Auad pret Bulgāriju* ⁽⁴²⁸⁾ ECT nolēma, ka aizturēšanas ilgums nedrīkst pārsniegt attiecīgā mērķa īstenošanai saprātīgi vajadzīgo termiņu. ECT norādīja, ka līdzīgu secinājumu saistībā ar Atgriešanas direktīvas 15. pantu EKT izteica lietā *Kadzoev*. ECT uzsvēra, ka ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā atšķirībā no Atgriešanas direktīvas 15. panta nebija noteikti maksimālie termiņi. Tāpēc tas, vai piespiedu izraidīšanas procedūras ilgums varēja ietekmēt atbilstoši šim noteikumam veiktās aizturēšanas tiesiskumu, bija atkarīgs vienīgi no katras lietas konkrētajiem apstākļiem.

7.7. Personu ar īpašām vajadzībām aizturēšana

ES tiesību sistēma – pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 21. pantā un *Atgriešanas direktīvas* 3. panta 9. punktā ir uzskaitītas personas, kas atzīstamas par mazāk aizsargātām (skatīt *10. nodaļu*). Nevienā no abiem tiesību aktiem nav aizliegts turēt apsardzībā mazāk aizsargātas personas, taču atbilstoši *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 11. pantam un *Atgriešanas direktīvas* 16. panta 3. punktam un 17. pantam aizturēšanas gadījumā jāpievērš īpaša uzmanība šo personu stāvoklim.

⁽⁴²⁷⁾ ECT 2010. gada 27. jūlija spriedums lietā *Louled Massoud pret Maltu*, Nr. 24340/08.

⁽⁴²⁸⁾ ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Auad pret Bulgāriju*, Nr. 46390/10.

Abās direktīvās ir uzsvērts, ka bērnus drīkst aizturēt tikai galējas nepieciešamības gadījumā un ja nevar efektīvi piemērot vājākus piespiedu pasākumus. Aizturēšanas ilgumam jābūt pēc iespējas īsam. Ir jādara viss iespējams, lai aizturētos atbrīvotu un ievietotu bērniem piemērotā mitnē. Saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu patvērumu meklējošus bērnus bez pavadona drīkst aizturēt tikai izņēmuma apstākļos, un viņus nekad nedrīkst ievietot cietumā. Bērni bez pavadona, kas ir aizturēti, gaidot piespiedu izraidīšanu, ir jāievieto institūcijās ar personālu un telpām, kas ir atbilstošas šā vecuma personu vajadzībām (Atgriešanas direktīvas 17. pants) ⁽⁴²⁹⁾.

Atbilstoši *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvai* (2011/36/ES) valstīm ir pienākums sniegt atbalstu un palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem, piemēram, garantēt pienācīgu un drošu izmitināšanu (11. pants), taču direktīvā nav pilnīgi aizliegta šo personu aizturēšana.

ECTK – ECT ir izskatījusi imigrācijas lietas, kas saistītas ar bērnu un personu, kurām ir veselības traucējumi, aizturēšanu. ECT secināja, ka šo personu turēšana telpās, kas nav pielāgotas to vajadzībām, ir patvaļīga un neatbilst ECTK 5. pantam, kā arī atsevišķos gadījumos var būt pretrunā ECTK 3. pantam ⁽⁴³⁰⁾. Tiesa arī uzskatīja, ka patvēruma meklētāji bija īpaši neaizsargātas personas attiecībā uz aizturēšanu un apstākļiem, kādos viņus turēja ⁽⁴³¹⁾.

Piemērs. Lietā *Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju* ⁽⁴³²⁾ tika aizturēta Kamerūnas valstspiederīgā, kurai bija progresējošs HIV. Iestādēm bija zināma iesniedzējas identitāte un pastāvīgā adrese, un viņa vienmēr ieradās uz noteiktajām tikšanās reizēm un bija veikusi vairākas darbības, lai legalizētu savu statusu Beļģijā. Lai gan aizturēšanas laikā pasliktinājās iesniedzējas veselība, iestādes neizskatīja mazāk ierobežojošu alternatīvu, piemēram,

⁽⁴²⁹⁾ Plašākai informācijai skatīt *FRA* (2017. gads) *Eiropas juridiskais un politikas satvars attiecībā uz bērnu aizturēšanu imigrācijas gadījumā*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2017. gada jūnijs.

⁽⁴³⁰⁾ ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03; ECT 2010. gada 19. janvāra spriedums lietā *Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju*, Nr. 41442/07; ECT 2011. gada 13. decembra spriedums lietā *Kanagaratnam un citi pret Beļģiju*, Nr. 15297/09; ECT 2012. gada 19. janvāra spriedums lietā *Popov pret Franciju*, Nr. 39472/07 un Nr. 39474/07; ECT 2012. gada 3. maija spriedums lietā *M.S. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24527/08; ECT 2001. gada 10. jūlija spriedums lietā *Price pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 33394/96.

⁽⁴³¹⁾ ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07; ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

⁽⁴³²⁾ ECT 2011. gada 20. decembra spriedums lietā *Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju*, Nr. 10486/10.

sabiedrības interešu nodrošināšanas nolūkā izsniegt viņai pagaidu uzturēšanās atļauju. Tā vietā viņa tika aizturēta gandrīz četrus mēnešus. ECT nesaskatīja iesniedzējas aizturēšanas saistību ar valdības mērķi viņu piespiedu kārtā izraidīt un tāpēc secināja, ka tika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts.

Piemērs. Lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju* ⁽⁴³³⁾ ECT nolēma, ka, turot pieaugušo aizturēšanas centrā nepavadītu bērnu, kas lūdza patvērumu, tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lietā *Muskhadzhiyeva pret Beļģiju* ⁽⁴³⁴⁾ ECT nolēma, ka, turot četrus čečenu izcelsmes bērnus, kuri gaidīja pārsūtīšanu atbilstoši Dublīnas regulai, iestādē, kas nebija pietiekami aprīkota bērnu īpašo vajadzību nodrošināšanai, tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lietā *A.M. un citi pret Franciju* ⁽⁴³⁵⁾ ECT konstatēja, ka, lai gan materiālie nosacījumi aizturēšanas centros pirms piespiedu izraidīšanas bija piemēroti, apstākļi šajos centros radīja bažas bērnos. Tādēļ bērnu ievietošana aizturēšanas centros radīja necilvēcīgu un pazemojošu apiešanos, pārkāpjot ECTK 3. pantu.

Piemērs. Lietā *S.F. un citi pret Bulgāriju* ⁽⁴³⁶⁾ ECT izskatīja ģimenes ar trim bērniem aizturēšanu robežsardzes aizturēšanas telpās un viņu uzturēšanās ilgumu. Tiesa norādīja, ka bērnu gan ar pavadoni, gan bez tā aizturēšana imigrācijā rada noteiktas problēmas, jo bērni ir ārkārtīgi neaizsargāti un viņiem ir īpašas vajadzības. Neatkarīgi no aizturēšanā pavadītā laika apstākļi policijas aizturēšanas telpās nebija piemēroti bērniem. Tādējādi ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lietā *Bilalova un citi pret Poliju* ⁽⁴³⁷⁾ iesniedzēji, kas ir čečenu izcelsmes Krievijas valstspiederīgie (sieviete ar pieciem bērniem), sūdzējās par to, ka bērnu ievietošana aizturēšanas centrā pirms piespiedu izraidīšanas bija nelikumīga. ECT norādīja, ka principā ir jāizvairās no bērnu

⁽⁴³³⁾ ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03.

⁽⁴³⁴⁾ ECT 2010. gada 19. janvāra spriedums lietā *Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju*, Nr. 41442/07.

⁽⁴³⁵⁾ ECT 2016. gada 12. jūlija spriedums lietā *A.M. un citi pret Franciju*, Nr. 24587/12.

⁽⁴³⁶⁾ ECT 2017. gada 7. decembra spriedums lietā *S.F. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 8138/16.

⁽⁴³⁷⁾ ECT 2020. gada 26. marta spriedums lietā *Bilalova un citi pret Poliju*, Nr. 23685/14.

turēšanas šādās struktūrās un ka tikai īstermiņa ievietošana piemērotos apstākļos būtu atbilstoša ECTK, tomēr ar noteikumu, ka iestādes izmanto šo līdzekli galējas nepieciešamības gadījumā pēc tam, kad ir izskatīti visi vājākie piespiedu pasākumi un ir konstatēts, ka neviens no tiem nav pieejams. Tiesa secināja, ka nebija pietiekami daudz pierādījumu, kas liecinātu par to, ka valsts iestādes bija veikušas šādu novērtējumu un ka bija veikti pasākumi aizturēšanas ilguma ierobežošanai. Tādēļ ar bērnu aizturēšanu tika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts.

Piemērs. Lietā *Bistieva un citi pret Poliju* ⁽⁴³⁸⁾ iesniedzēja kopā ar vīru un bērniem ieradās Polijā un iesniedza patvēruma pieteikumu. Patvēruma pieteikums tika noraidīts, un ģimene aizbēga uz Vāciju, bet Vācijas iestādes nosūtīja viņus atpakaļ uz Poliju, kur viņi tika aizturēti. Iesniedzēja sūdzējās, ka ar viņas aizturēšanu tika pārkāptas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar ECTK 8. pantu. ECT konstatēja, ka iesniedzējas aizturēšana traucēja efektīvai ģimenes dzīves īstenošanai, jo Polijas iestādes nebija izvērtējušas aizturēšanas ietekmi uz ģimeni un bērniem un nebija izskatījušas ģimenes aizturēšanu kā galējas nepieciešamības līdzekli. Tiesa uzskatīja, ka bērnu interešu ievērošanu nevar saistīt tikai ar ģimenes noturēšanu kopā un tā ietver visu nepieciešamo pasākumu veikšanu, lai ierobežotu ģimeņu ar bērniem aizturēšanu. Tādējādi ar iesniedzējas un viņas ģimenes aizturēšanu uz gandrīz sešiem mēnešiem tika pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju* ⁽⁴³⁹⁾ ECT secināja, ka Kipras iestādes nebija paskaidrojušas juridisko pamatu un iemeslus, kuru dēļ neļāva iesniedzēja nelaiķei meitai, kas bija cilvēku tirdzniecības upuris, pašai pamest policijas iecirkni un nodeva viņu privātpersonas uzraudzībā. Ņemot vērā šos apstākļus, ECT secināja, ka brīvības atņemšana bija gan patvaļīga, gan arī neatbilstoša ECTK 5. pantam.

⁽⁴³⁸⁾ ECT 2018. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Bistieva un citi pret Poliju*, Nr. 75157/14.

⁽⁴³⁹⁾ ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04.

7.8. Procesuālās garantijas

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir paredzētas procesuālās garantijas attiecībā uz patvēruma meklētāju un migrantu aizturēšanu.

ES tiesību sistēma – *Atgriešanas direktīvā* ir paredzētas īpašas garantijas nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem, kuriem paredzēts piemērot atgriešanas procedūru. *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. pantā un *Patvēruma procedūru direktīvas* (2013/32/ES) 26. panta 2. punktā ir noteiktas garantijas patvēruma meklētājiem.

ECTK – 5. pantā ir paredzēts procesuālo garantiju kopums. Abi turpmāk citētie panti attiecas arī uz brīvības atņemšanu, ko veic atbilstoši 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam:

- 5. panta 2. punkts, tiesības tikt nekavējoties informētam attiecīgajai personai saprotamā valodā par aizturēšanas iemesliem un par jebkuru personai izvirzīto apsūdzību;
- 5. panta 4. punkts, tiesības griezties tiesā, kas nekavējoties lemj par aizturēšanas tiesiskumu un nolemj attiecīgo personu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi likumīga ⁽⁴⁴⁰⁾.

Rīkojumam par aizturēšanu vienmēr jābūt noformētam rakstveidā, un tas jāizsniedz individuāli. Vienkārši pieminot bērnu vārdus aizturēšanas rīkojumā, kas ir izdots pret vecākiem vai saistītiem pieaugušajiem, tiek pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts ⁽⁴⁴¹⁾.

7.8.1. Tiesības tikt informētiem par aizturēšanas iemesliem

ES tiesību sistēma – *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 2. punktā ir prasīts iestādēm izdot aizturēšanas rīkojumu rakstveidā un informēt par faktiskajiem un juridiskajiem iemesliem. Attiecībā uz patvēruma meklētājiem tā pati prasība ir ietverta pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 2. punktā. EST ir atkārtoti apstiprinājusi šīs prasības ⁽⁴⁴²⁾.

⁽⁴⁴⁰⁾ ECT 2019. gada 21. marta spriedums lietā *O.S.A. un citi pret Grieķiju*, Nr. 39065/16.

⁽⁴⁴¹⁾ ECT 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 102.–104. punkts.

⁽⁴⁴²⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 PPU un C-925/19 PPU, *FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, 257. un 259. punkts.

ECTK – ikviena aizturētā persona ir “nekavējoties” un “viņai [vai viņam] saprotamā valodā” jāinformē par aizturēšanas iemesliem (5. panta 2. punkts). Tas nozīmē, ka aizturētā persona ir jāinformē par aresta vai aizturēšanas tiesiskajiem un faktiskajiem iemesliem vienkāršā, netehniskā un aizturētajai personai saprotamā valodā, lai viņš vai viņa, ja uzskatīs to par vajadzīgu, varētu atbilstoši Konvencijas 5. panta 4. punktam apstrīdēt aizturēšanas tiesiskumu tiesā ⁽⁴⁴³⁾.

Piemērs. Lietā *Nowak pret Ukrainu* ⁽⁴⁴⁴⁾, kad Polijas valstspiederīgais jautāja, kādi ir viņa aresta iemesli, viņam atbildēja, ka viņš ir “starptautisks zaglis”. ECT uzskatīja, ka šis paziņojums ne tuvu neatbilda skaidrojumam par piespiedu izraidīšanas rīkojumu, kas bija sagatavots ukraiņu valodā un kurā bija sniegta atsauce uz valsts tiesību aktu normām. Iesniedzēja valodas zināšanas nebija pietiekamas, lai saprastu dokumentu, ko viņš saņēma ceturtajā aizturēšanas dienā. Pirms tam nekas neliecināja, ka viņš būtu informēts par to, ka bija aizturēts piespiedu izraidīšanas nolūkā. Turklāt iesniedzējam nebija reālu iespēju iesniegt sūdzību, kamēr viņš bija aizturēts, vai pieprasīt kompensāciju pēc tam. Tādējādi tika pārkāpts ECTK 5. panta 2. punkts.

Piemērs. Lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti* ⁽⁴⁴⁵⁾ aizturēšanas iemeslu paziņošana ar 76 stundu aizkavēšanos tika atzīta par pārāk ilgu un par ECTK 5. panta 2. punkta pārkāpumu.

Piemērs. Lietā *Dbouba pret Turciju* ⁽⁴⁴⁶⁾ iesniedzējs bija patvēruma meklētājs. Divi policisti pieņēma viņa paskaidrojumu par UNHCR iesniegto pieteikumu. Iesniedzēju informēja, ka viņš tiek atbrīvots, kamēr pret viņu notiek tiesvedība par apsūdzību dalībā *Al-Qaeda*, un ka ir sāкта viņa piespiedu izraidīšanas procedūra. Iesniedzējam netika izsniegti nekādi dokumenti ar informāciju par iemesliem, kāpēc viņš tika aizturēts policijas galvenajā mītnē. ECTK secināja, ka valsts iestādes nav informējušas iesniedzēju par viņa aizturēšanas iemesliem, un atzina to par ECTK 5. panta 2. punkta pārkāpumu.

⁽⁴⁴³⁾ Skatīt arī ECTK virspalātas 2016. gada 15. decembra spriedumu lietā *Khlaifia un citi pret Itāliju*, Nr. 16483/12, 115. punkts; ECT 2002. gada 5. maija spriedumu lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99.

⁽⁴⁴⁴⁾ ECT 2011. gada 31. marta spriedums lietā *Nowak pret Ukrainu*, Nr. 60846/10, 64. punkts.

⁽⁴⁴⁵⁾ ECT virspalātas 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03.

⁽⁴⁴⁶⁾ ECT 2010. gada 13. jūlija spriedums lietā *Dbouba pret Turciju*, Nr. 15916/09, 52.–54. punkts.

Piemērs. Lietā *J.R. un citi pret Grieķiju* ⁽⁴⁴⁷⁾ trīs afgāņu valstspiederīgie tika aizturēti Grieķijas "karstajā punktā" Hijas salā. Tiesa konstatēja ECTK 5. panta 2. punkta pārkāpumu. Lai gan iesniedzēji saņēma brošūru ar informāciju par viņu aizturēšanas iemesliem, brošūras saturs nebija pietiekami skaidrs un precīzs, lai informētu iesniedzējus par aizturēšanas iemesliem.

7.8.2. Tiesības uz aizturēšanas pārskatīšanu

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā ir atzītas par patvaļīgas aizturēšanas novēršanas priekšnosacījumu.

ES tiesību sistēma – ES Pamattiesību hartas 47. pantā noteikts, ka ikvienai personai, kura nonākusi ES tiesību aktos reglamentētā situācijā, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli un taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu. Atbilstoši **Atgriešanas direktīvas** 15. panta 2. punktam un **Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** 9. panta 3. punktam, ja aizturēšanas rīkojumu izdod administratīvās iestādes, ir jānodrošina ātra pārskatīšana tiesu varai piederīgā iestādē. Turklāt Atgriešanas direktīvas 15. panta 3. punktā un Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 9. panta 5. punktā ir noteikts, ka turēšana apsardzībā jāpārskata ar pamatotu regularitāti vai nu pēc attiecīgā trešās valsts valstspiederīgā pieteikuma saņemšanas, vai *ex officio*. Patvēruma meklētāju gadījumā pārskatīšana jāveic tiesu iestādei, savukārt attiecībā uz personām, kurām piemēro atgriešanas procedūru, tas jā dara tikai ieilgušas turēšanas apsardzībā gadījumā.

Piemērs. Lietā *FMS un citi* ⁽⁴⁴⁸⁾ EST atkārtoti apstiprināja, ka gan saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu, gan Atgriešanas direktīvu aizturēšanas likumība ir jāpārskata tiesu iestādē bez izņēmumiem. Tā pieprasa, lai gadījumā, ja nepastāv valsts noteikumi, kas paredz pārskatīšanu tiesā, valsts tiesai būtu tiesības lemt par lietu, un, ja aizturēšana ir atzīta par nelikumīgu, izdot rīkojumu par personas atbrīvošanu.

⁽⁴⁴⁷⁾ ECT 2018. gada 25. janvāra spriedums lietā *J.R. un citi pret Grieķiju*, Nr. 22696/16.

⁽⁴⁴⁸⁾ EST virspalātas 2020. gada 14. maija spriedums apvienotajās lietās C-924/19 PPU un C-925/19 PPU, *FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatósággal Dél-alföldi Regionális Igazgatósággal és Országos Idegenrendészeti Főigazgatósággal*, 273.–277. punkts.

Ja, lemjot par aizturēšanas pasākuma pagarināšanu, nav ievērotas tiesības tikt uzklausi, valsts tiesai, kura veic šā lēmuma tiesiskuma izvērtēšanu, ir jānosaka aizturēšanas līdzekļa atcelšana tikai tad, ja tā uzskata, ka šis pārkāpums ir tiešām liedzis tam, kurš uz to atsaucas, iespēju labāk aizstāvēties, kādēļ šim administratīvajam procesam varētu būt bijis cits iznākums ⁽⁴⁴⁹⁾.

Juridiskās palīdzības sniegšana ir reglamentēta tiesību aktos. ES Pamattiesību hartas 47. pantā un Atgriešanas direktīvas 13. panta 4. punktā arī ir noteikts, ka visām personām jādod iespēja saņemt konsultācijas, pārstāvību un aizstāvību juridiskos jautājumos un ka, lai nodrošinātu tiesiskuma īstenošanu, ir jānodrošina pieeja juridiskajai palīdzībai. Attiecībā uz patvēruma meklētājiem īpaši noteikumi par bezmaksas juridisko palīdzību un pārstāvību ir iekļauti Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 9. pantā (vairāk informācijas skatīt [5. nodaļā](#)).

ECTK – Konvencijas 5. panta 4. punktā ir skaidri noteikts, ka “jebkurai” personai, kurai atņemta brīvība, ir tiesības griezties tiesā, kas “nekavējoties lemj par viņa vai viņas aizturēšanas tiesiskumu un nolemj viņu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi tiesiska”. Šis pienākums ir atspoguļots arī *ICCPR* 9. panta 4. punktā.

Vajadzība nodrošināt tūlītēju pārskatīšanu un tiesību aizsardzības pieejamību ir divas pamatgarantijas. Garantēt aizturētās personas tiesības uz viņam vai viņai piemērotā pasākuma “tiesisku uzraudzību” ir 5. panta 4. punkta mērķis. Ņemot to vērā, 5. panta 4. punktā ir nevis vienkārši prasīts nodrošināt iespēju, ka tiesnesis nekavējoties pieņem lēmumu par aizturēšanas tiesiskumu, bet arī, lai tiesa periodiski pārskatītu aizturēšanas pagarinājuma pamatotību. Aizturēšanas laikā jābūt pieejamam tiesību aizsardzības līdzeklim, kas aizturētajai personai ļautu nodrošināt ātru lietas pārskatīšanu tiesā, un pārskatīšanas procedūrai jābūt kompetentai pieņemt lēmumu par atbrīvošanu, ja aizturēšana tiek atzīta par nelikumīgu ⁽⁴⁵⁰⁾. Lai tiesību aizsardzības līdzeklis būtu pieejams un efektīvs, tam ir jābūt pietiekami skaidri noteiktam gan teorijā, gan praksē. Imigrācijas aizturēšanas lietas automātiska pārskatīšana tiesā nav būtiska prasība saskaņā ar ECTK 5. panta 1. punktu ⁽⁴⁵¹⁾.

⁽⁴⁴⁹⁾ EST 2013. gada 10. septembra spriedums lietā C-383/13, *M. G. un N. R. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

⁽⁴⁵⁰⁾ ECT virspalātas 2016. gada 15. decembra spriedums lietā *Khlaifia un citi pret Itāliju*, Nr. 16483/12, 131. punkts; ECT virspalātas 2018. gada 4. decembra spriedums lietā *Ilseher pret Vāciju*, Nr. 10211/12 un Nr. 27505/14, 251. punkts.

⁽⁴⁵¹⁾ ECT 2016. gada 19. augusta spriedums lietā *J.N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 37289/12, 96. punkts.

Ir sevišķi svarīgi, lai efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis būtu pieejams patvēruma meklētājiem, jo šo personu stāvoklis ir nedrošs un tām var draudēt izraidīšana.

Piemērs. Lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju* ⁽⁴⁵²⁾ divi patvēruma meklētāji no Irānas tika aizturēti policijas galvenajā mītnē. ECT konstatēja, ka viņiem nav bijusi pieejama procedūra, kurā viņu aizturēšanas tiesiskumu varētu pārbaudīt tiesa ⁽⁴⁵³⁾.

Piemērs. Lietā *S.D. pret Grieķiju* ⁽⁴⁵⁴⁾ patvēruma meklētāju aizturēja, lai gan viņu nevarēja izraidīt, kamēr nebija pieņemts lēmums par viņa iesniegto patvēruma pieteikumu. ECT nolēma, ka viņš atradās "juridiskā vakuumā", jo nebija noteikumu par to, ka būtu tieši jāpārskata viņa aizturēšana, kas veikta pirms lēmuma par izraidīšanu pieņemšanas.

Piemērs. Lietā *Oravec pret Horvātiju* ⁽⁴⁵⁵⁾ iesniedzējs, kuru turēja aizdomās par narkotiku tirdzniecību, tika aizturēts un pēc tam atbrīvots. Pēc tam, kad prokurors pārsūdzēja viņa atbrīvošanu, iesniedzējs atkal tika apcietināts. ECT uzskatīja, ka ar pārsūdzību tika turpināta tiesvedība saistībā ar iesniedzēja aizturēšanas likumību un ka pārsūdzības iznākums bija izšķirošais faktors lēmuma par likumību pieņemšanā neatkarīgi no tā, vai iesniedzējs tajā brīdī atradās apcietinājumā. Tādējādi lietas apstākļiem tika piemērots ECTK 5. panta 4. punkts.

⁽⁴⁵²⁾ ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*, Nr. 30471/08.

⁽⁴⁵³⁾ Skatīt arī ECT 2010. gada 19. janvāra spriedumu lietā *Z.N.S. pret Turciju*, Nr. 21896/08, un ECT 2010. gada 13. jūlija spriedumu lietā *Dbouba pret Turciju*, Nr. 15916/09.

⁽⁴⁵⁴⁾ ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07.

⁽⁴⁵⁵⁾ ECT 2017. gada 11. jūlija spriedums lietā *Oravec pret Horvātiju*, Nr. 51249/11, 65. punkts.

7.9. Aizturēšanas apstākļi vai režīmi

Arī ar aizturēšanas apstākļiem var pārkāpt ES tiesību aktu vai ECTK prasības. Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka aizturēšanai jāatbilst pārējām pamattiesībām, tostarp, ka brīvības atņemšanas apstākļiem jābūt humāniem, ka nedrīkst izšķirt ģimenes un ka parasti nevajadzētu aizturēt bērnus un mazāk aizsargātas personas (skatīt 7.7. sadaļu par bērnu un personu ar īpašām vajadzībām aizturēšanu) ⁽⁴⁵⁶⁾.

ES tiesību sistēma – tādu personu turēšanas apsardzībā apstākļi, kurām paredzēts piemērot atgriešanas procedūras, ir reglamentēti *Atgriešanas direktīvas* 16. pantā, bet noteikumi par bērnu un ģimeņu turēšanu apsardzībā – tās 17. pantā. Aizturēšanai pirms piespiedu izraidīšanas parasti jānotiek speciāli-zētās telpās, un aizturētie jātur atsevišķi no parastajiem ieslodzītajiem ⁽⁴⁵⁷⁾. Patvēruma meklētāju aizturēšanas apstākļi ir reglamentēti pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 10. pantā, savukārt direktīvas 11. pantā ir iekļauti īpaši noteikumi par mazāk aizsargātām personām.

ECTK – aizturēšanas vietai, režīmam un apstākļiem jābūt pienācīgiem, pretējā gadījumā var rasties šaubas par to atbilstību ECTK 3., 5. vai 8. pantam. Tiesa izvērtēs apstākļu individuālās iezīmes un to kumulatīvo ietekmi. Papildus citiem elementiem tās ietver vietu, kur persona ir aizturēta (lidostā, policijas kamerā, cietumā) ⁽⁴⁵⁸⁾; vai varēja izmantot citas telpas; ierobežojuma zonas lielumu; vai tā tiek koplietota un ar cik daudziem citiem cilvēkiem; mazgāšanās un higiēnas vajadzībām nepieciešamo telpu pieejamību; ventilāciju un piekļuvi ārtelpām; piekļuvi ārpusaulei; vai aizturētie slimo un vai viņiem ir piekļuve medicīniskajai palīdzībai. Īpaša nozīme ir attiecīgās personas konkrētajiem apstākļiem, piemēram, vai aizturētā persona ir bērns, spīdzināšanas upuris, grūtniece, cilvēku tirdzniecības upuris, vecāka gadagājuma cilvēks vai arī persona ar invaliditāti.

⁽⁴⁵⁶⁾ Plašākai informācijai skatīt ECT 2006. gada 12. oktobra spriedumu lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03 (bērns bez pavadona); ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04 (cilvēku tirdzniecības upuris).

⁽⁴⁵⁷⁾ Skatīt arī EST virspalātas 2014. gada 17. jūlija spriedumu lietās C-473/13 un C-514/13, *Adala Bero pret Regierungspräsidium Kassel un Ettayebi Bouzalmate pret Kriesverwaltung Kleve*, 32. punkts, un EST virspalātas 2014. gada 17. jūlija spriedumu lietā C-474/13, *Thi Ly Pham pret Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik*, 16.–17. punkts.

⁽⁴⁵⁸⁾ ECT 2018. gada 4. decembra spriedums lietā *Khanh pret Kipru*, Nr. 43639/12, 46. punkts.

Izvērtējot aizturēšanas apstākļus konkrētajā lietā, ECT ņem vērā Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (*CPT*) ziņojumus. Šajos ziņojumos ir sniegtas arī noderīgas norādes dalībvalstīm par to, kādi apstākļi nav pieņemami ⁽⁴⁵⁹⁾.

Piemērs. Lietās *Dougoz, Peers un S.D. pret Grieķiju* ⁽⁴⁶⁰⁾ ECT noteica svarīgus principus par aizturēšanas apstākļiem, kā arī skaidri norādīja, ka aizturētie patvēruma meklētāji ir īpaši neaizsargāti, ņemot vērā to, ka viņiem ir nācies bēgt no vajāšanas un ka tas varētu palielināt viņu ciešanas aizturēšanas laikā.

Piemērs. Lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽⁴⁶¹⁾ Tiesa konstatēja, ka ECTK 3. pants ir pārkāpts ne tikai saistībā ar iesniedzēja aizturēšanas apstākļiem, bet arī saistībā ar viņa vispārīgajiem uzturēšanās (uzņemšanas) apstākļiem Grieķijā. Iesniedzējs bija patvēruma meklētājs no Afganistānas, un kopš viņa ierašanās Atēnās Grieķijas iestādes bija informētas par viņa identitāti un to, ka viņš bija iespējams patvēruma meklētājs. Viņu nekaņējoties un bez jebkādiem paskaidrojumiem aizturēja. Starptautiskās iestādes un NVO ir daudz ziņojušas par to, ka Grieķijas iestādes sistemātiski aiztur patvēruma meklētājus. Iesniedzēja apgalvojumi par to, ka policija pret viņu nežēlīgi izturējās, atbilda informācijai starptautisko organizāciju, jo īpaši *CPT*, apkopotajos liecinieku ziņojumos. *CPT* un *UNHCR* secinājumi apstiprināja arī iesniedzēja apgalvojumus par antisanitārijiem apstākļiem un pārapdzīvotību aizturēšanas centrā, kas atrodas pie Atēnu starptautiskās lidostas. Lai gan iesniedzēju aizturēja uz salīdzinoši neilgu laiku, apstākļi aizturēšanas centrā bija nepieņemami. ECT nolēma, ka iesniedzējs, visticamāk, saskārās ar patvaļību un izjuta mazvērtīgumu un ciešanas, ka aizturēšanas apstākļi nenoliedzami būtiski ietekmēja viņa cieņu un tāpēc tie uzskatāmi par pazemojošu apiešanos. Turklāt, ņemot vērā iesniedzēja migrāciju un iespējamus traumatiskos pārdzīvojumus, viņš bija īpaši neaizsargāts patvēruma meklētājs. ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 3. pants.

⁽⁴⁵⁹⁾ Skatīt, piemēram, Eiropas Padomes, *CPT* (2019. gads), Ziņojumu Grieķijas valdībai par Grieķijas apmeklējumu laikā no 2018. gada 10.–19. aprīlim.

⁽⁴⁶⁰⁾ ECT 2001. gada 6. marta spriedums lietā *Dougoz pret Grieķiju*, Nr. 40907/98; ECT 2001. gada 19. aprīļa spriedums lietā *Peers pret Grieķiju*, Nr. 28524/95; ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07.

⁽⁴⁶¹⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

ECTK 3. pantā valstīm tiek prasīts veikt īpašus pasākumus gadījumos, kad aizturētie piesaka badastreiku. ECT ir konstatējusi, ka aizturētā, kurš jau ilgu laiku ievēro badastreiku un kuram pastāv paaugstināts risks zaudēt samaņu, atstāšana vienatnē ieslodzījumā ir problemātiska, ja vien netiek veikti piemēroti pasākumi personas veselības stāvokļa uzraudzīšanai ⁽⁴⁶²⁾.

Piemērs. Lieta *Ceesay pret Austriju* ⁽⁴⁶³⁾ attiecas uz Gambijas valstspiederīgo, kurš nomira no dehidratācijas ieslodzījumā pirms piespiedu izraidīšanas. Nāves dienas rītā viņu aizveda uz slimnīcu. Viņš izskatījās fiziski vesels vīrietis, kurš bija agresīvs, jo nevēlējās, lai viņu izmeklē. Viņa veselības stāvoklis tika atzīts kā atbilstošs apcietinājumam, un pēc tam viņu ievietoja izolatorā agresīvās uzvedības dēļ. Veselības stāvoklis strauji pasliktinājās, un viņš nomira. Autopsijā atklājās, ka viņam bija nediagnosticēta sirpjveida šūnu anēmija. ECT konstatēja, ka Austrijas leikēmijas ministrija bija sniegusi skaidras norādes par procedūrām, kas ir veicamas badastreika gadījumos. Ārsti regulāri apmeklēja aizturēto, tostarp viņa pēdējā dzīves dienā, un, viņam atrodoties izolatorā, policija pārbaudīja vīrieti ik pēc 15–30 minūtēm. Lai gan agresīvā uzvedība varēja būt pārmērīgas dehidratācijas pazīme, kam sekoja sirpjveida šūnu anēmijas izraisīta asins šūnu sabrukšana, to nevarēja paredzēt laikā, kad risinājās notikumi. ECT secināja, ka nevarēja vainot iestādes par to, ka tās nebija veikušas aizturētajam sirpjveida šūnu anēmijas testu, un nekonstatēja ECTK 3. panta pārkāpumu.

Attiecīgie nesaistošo tiesību normu avoti šajā jautājumā ietver Eiropas Padomes Divdesmit vadlīnijas piespiedu atgriešanai ⁽⁴⁶⁴⁾ un Eiropas cietumu noteikumus ⁽⁴⁶⁵⁾.

⁽⁴⁶²⁾ ECT 2009. gada 22. decembra spriedums lietā *Palushi pret Austriju*, Nr. 27900/04, 72. punkts.

⁽⁴⁶³⁾ ECT 2017. gada 16. novembra spriedums lietā *Ceesay pret Austriju*, Nr. 72126/14.

⁽⁴⁶⁴⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, *Divdesmit vadlīnijas piespiedu atgriešanai*, pieņemtas 2005. gada 4. maijā.

⁽⁴⁶⁵⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, *Ieteikums Rec(2006)2-rev par Eiropas cietumu noteikumiem*, kas tika pieņemts 2006. gada 11. janvārī un pārskatīts un labots 2020. gada 1. jūlijā.

7.10. Kompensācija par prettiesisku aizturēšanu

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka nelikumīgi aizturētām personām ir jāizmaksā kompensācija.

ES tiesību sistēma – EKT spriedumā lietā *Francovich* ⁽⁴⁶⁶⁾ noteica, ka valsts tiesām ir jāparedz kompensācija par kaitējumu, ko ES dalībvalsts radījusi, pārkāpjot ES normas. Šis princips vēl nav ticis piemērots pārkāpumiem, ko dalībvalsts izdarījusi, neievērojot direktīvu attiecībā uz imigrantu aizturēšanu.

ECTK – atbilstoši ECTK 5. panta 5. punktam “ikvienai personai, kas aizturēta vai apcietināta pretēji šī panta nosacījumiem, ir tiesības uz zaudējumu atlīdzību”. Tādējādi tiesības uz kompensāciju rodas, ja ir pārkāpts viens vai vairāki ECTK 5. panta punkti ⁽⁴⁶⁷⁾.

⁽⁴⁶⁶⁾ EKT 1991. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90, *Francovich un Bonifaci, un citi pret Itālijas Republiku*.

⁽⁴⁶⁷⁾ ECT 2008. gada 16. oktobra spriedums lietā *Lobanov pret Krieviju*, Nr. 16159/03, 54. punkts

Svarīgākie aspekti

- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK brīvības atņemšana jāpiemēro kā galējais līdzeklis, kad nav iespējams izmantot mazāk aizskarošus alternatīvus pasākumus (skatīt 7.2. sadaļu).
- Atbilstoši ECTK konkrēts personas stāvoklis var būt uzskatāms par brīvības atņemšanu atbilstoši ECTK 5. pantam vai arī par viņa vai viņas pārvietošanās brīvības ierobežojumu atbilstoši ECTK Protokola Nr. 4 2. pantam (skatīt 7.1. sadaļu).
- Atbilstoši ECTK brīvības atņemšana jāpamato ar konkrētu, Konvencijas 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunktā noteiktu mērķi, jāparedz saskaņā ar likumā noteikto kārtību un tā nedrīkst būt patvaļīga (skatīt 7.3. sadaļu).
- Atbilstoši ES tiesību sistēmai brīvības atņemšanai jābūt saskaņā ar likumu (skatīt 7.3. sadaļu) un jābūt nepieciešamai un samērīgai (skatīt 7.5. sadaļu).
- Atbilstoši ES tiesību sistēmai maksimālais pirmsizraidīšanas aizturēšanas periods ir seši mēneši, un izņēmuma apstākļos to var pagarināt, taču kopējais termiņš nedrīkst pārsniegt 18 mēnešus. ECTK nav noteikti maksimālie termiņi aizturēšanai imigrācijā, bet saskaņā ar ECT judikatūru valsts tiesību aktos jānosaka maksimālais laikposms, un aizturēšanas ilguma likumība ir atkarīga no konkrētajiem lietās apstākļiem (skatīt 7.6.4. sadaļu).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka, lai aizturētu personu piespiedu izraidīšanas nolūkā, jābūt pamatotam iemeslam šo personu izraidīt (skatīt 7.6.3. sadaļu) un ka piespiedu izraidīšanas procedūrās ir jāievēro pienācīga rūpība (skatīt 7.6.2. sadaļu).
- Brīvības atņemšanā jāievēro atbilstība ECTK 5. panta 2. punktā noteiktajām procesuālajām garantijām par tiesībām tikt informētam par aresta iemesliem. Saskaņā ar ES tiesību aktiem Atgriešanas direktīvā un Uzņemšanas nosacījumu direktīvā ir prasīts izdot aizturēšanas rīkojumu rakstveidā un informēt par faktiskajiem un juridiskajiem iemesliem.
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka personai, kurai ir atņemta brīvība, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un ātru aizturēšanas lēmuma izskatīšanu (7.8. sadaļu).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka brīvības atņemšanā vai brīvas pārvietošanās ierobežošanā ir jāievēro atbilstība citām cilvēktiesību garantijām, piemēram, cilvēka cieņu respektējošiem aizturēšanas apstākļiem, personu veselības nepakļaušanai riskam un nepieciešamībai pēc īpašiem apsvērumiem attiecībā uz mazāk aizsargātu grupu personām (skatīt 7.7. un 7.9. sadaļu).

- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK patvaļīgi vai nelikumīgi aizturēta persona var pieprasīt kaitējuma kompensāciju (skatīt [7.10. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

8

Piespiedu atgriešana un pārvietošanas veids

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) Eiropas Robežu un krasta apsardzes regula, Regula (ES) 2019/1896 Padomes lēmums par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi (2004/573/EK)	Piespiedu izraidīšanas veikšana: droša, cieņpilna un humāna	Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gads, Nr. 19
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES) 48. pants	Konfidencialitāte	Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gads, Nr. 12
ES Pamattiesību harta, 2. pants (tiesības uz dzīvību) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 8. panta 4. punkts	Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums	ECTK, 2. pants (tiesības uz dzīvību) ECTK, 3. pants (spīdzināšanas vai cita veida sliktas izturēšanās aizliegums) Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gads, Nr. 19

ES	Aptvertie jautājumi	EP
	Izmeklēšana	ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tarariyeva pret Krieviju</i>, Nr. 4353/03 (medicīniskā aprūpe cietumos) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tais pret Franciju</i>, Nr. 39922/03 (medicīniskā stāvokļa pārbaude ieslodzījuma laikā) ECT virspalātas 2007. gada spriedums lietā <i>Ramsahai pret Nīderlandi</i>, Nr. 52391/99 (efektīva sistēma) ECT virspalātas 2016. gada spriedums lietā <i>Armani Da Silva pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 5878/08 (efektīva izmeklēšana)

Ievads

Šajā nodaļā aplūkots veids, kādā notiek personas, kura nav valsts pilsonis, izraidīšana no valsts. Izraidīšanas juridiskie šķēršļi, piemēram, patvēruma meklētāju piespiedu izraidīšanas šķēršļi, ir apskatīti 1., 4. un 5. nodaļā.

Neatkarīgi no tā, vai personu izraidīšana notiek ar gaisa, sauszemes vai jūras transportu, atgriešanas procedūrai jābūt drošai, cieņpilnai un humānai. Ir bijuši gadījumi, kad izraidīšanas procedūras laikā atgriežamās personas nomirst no smakšanas vai smaga savainojuma dēļ. Vairāki cilvēki ir nomiruši arī aizturēšanas centros pirms izraidīšanas. Piespiedu izraidīšanas process var palielināt arī paškaitējuma vai pašnāvības risku gan pirmsizraidīšanas aizturēšanas, gan arī piespiedu izraidīšanas laikā.

ES tiesību sistēmā atgriešana ir reglamentēta [Atgriešanas direktīvā](#) (2008/115/EK). Darbības, ko veic *Frontex* atgriešanas jomā, regulē ar [Eiropas Robežu un krasta apsardzes regulu](#) (Regulu (ES) 2019/1896). Koordinētu kopējo atgriešanu ar gaisa transportu reglamentē ar [Padomes Lēmumu 2004/573/EK](#).

ES tiesību sistēmā lielapjoma ES informācijas sistēmās ir informācija par nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem, ko izmanto ar migrāciju saistītos procesos, tostarp atgriešanas veicināšanā (skatīt 2.1. sadaļu).

ECT tiek aicināta izvērtēt izraidīšanas faktisko veidu ļoti retos gadījumos. Tomēr pastāv bagātīga judikatūra galvenokārt saskaņā ar ECTK 2., 3. un 8. pantu, kas attiecas uz vispārīgu iestāžu varas izmantošanu, vajadzību pasargāt personas no kaitējuma un iestāžu procesuālo pienākumu izmeklēt rīcību situācijās, par kurām tiek apgalvots, ka persona ir bijusi pakļauta nopietnam kaitējumam. Šie vispārīgie principi var būt piemērojami arī konkrētās situācijās, piemēram, piespiedu atgriešanas apstākļos. Šis aspekts tiks aplūkots sīkāk.

Papildus tiesību normām pastāv svarīgi ieteikuma rakstura tiesību instrumenti par šo jomu. Noderīgas norādes ir sniegtas Eiropas Padomes Divdesmit pamatnostādņēs piespiedu atgriešanai, uz kurām sniegtas atsauces vairākās šīs nodaļas daļās ⁽⁴⁶⁸⁾. Savukārt *CPT* standartos ir iekļauta atsevišķa sadaļa par atgriešanu, izmantojot gaisa transportu ⁽⁴⁶⁹⁾.

Atgriešanas procedūras bieži īsteno atbilstoši politiskā vai operatīvā ceļā noslēgtiem atpakaļuzņemšanas nolīgumiem. ES atpakaļuzņemšanas nolīgumus var noslēgt Savienība vai atsevišķas ES dalībvalstis. Laikā no 2004. gada līdz 2020. gadam tika noslēgti 18 ES atpakaļuzņemšanas nolīgumi ⁽⁴⁷⁰⁾. Sarunas notiek ar piecām valstīm ⁽⁴⁷¹⁾.

⁽⁴⁶⁸⁾ Eiropas Padome, Ministru komiteja, *Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai*, pieņemtas 2005. gada 4. maijā.

⁽⁴⁶⁹⁾ Eiropas Padome, *CPT* (2003. gads), *CPT standarti. Ārvalstnieku izraidīšana ar gaisa transportu*.

⁽⁴⁷⁰⁾ Hronoloģiskā secībā ar Honkongu, Makao, Šrilanku, Albāniju, Krieviju, Ukrainu, Ziemeļmaķedoniju, Bosniju un Hercegovinu, Melnkalni, Serbiju, Moldovu, Pakistānu, Gruziju, Armēniju, Azerbaidžānu, Turciju, Kaboverdi un Baltkrieviju. Skatīt arī Eiropas Komisijas tīmekļa vietni sadaļā [Atgriešana un atpakaļuzņemšana](#). ES parakstīja juridiski nesaistošas atpakaļuzņemšanas vienošanās ar Afganistānu, Etiopiju, Ganu, Nigēru un Nigēriju.

⁽⁴⁷¹⁾ Alžīrija, Ķīna, Jordānija, Nigērija un Tunisija. Skatīt arī Eiropas Komisija (2018. gads) "Stāvoklis Savienībā 2018. gadā: spēcīgāka un efektīvāka Eiropas atgriešanas politika".

8.1. Piespiedu izraidīšanas veikšana: droša, cieņpilna un humāna

ES tiesību sistēma – atbilstoši **Atgriešanas direktīvai** piespiedu atgriešanai jānotiek, pienācīgi ievērojot attiecīgās personas cieņas neaizskaramību un veselības stāvokli (8. panta 4. punkts). Turklāt par prioritāti jānosaka brīvprātīga izceļošana (7. pants) un ir jāizveido efektīva piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēma (8. panta 6. punkts) ⁽⁴⁷²⁾. **Padomes 2004. gada lēmuma** pielikumā par kopīgām pamatnostādnēm par drošības noteikumiem kopīgai izraidīšanai pa gaisa ceļu cita starpā ir paredzētas arī norādes par medicīniskiem aspektiem, eskorta darbinieku apmācību un rīcību, kā arī par piespiedu līdzekļu izmantošanu ⁽⁴⁷³⁾.

Atbilstoši Atgriešanas direktīvai izraidīšanas procesa laikā ir jāņem vērā attiecīgās personas veselības stāvoklis (5. pants). Ja atgriešanu īsteno pa gaisa ceļu, medicīnas darbiniekiem parasti ir jāapliecina, ka attiecīgā persona var ceļot. Izraidīšanu var atlikt arī attiecīgās personas fiziskās un garīgās veselības stāvokļa dēļ (9. pants). Īstenojot izraidīšanu, ir pienācīgi jāņem vērā tiesības uz ģimenes dzīvi (5. pants). Valsts tiesību aktos un praksē var būt arī noteikumi par īpašiem veselības aspektiem, piemēram, sievietēm pēdējā grūtniecības posmā.

Atbilstoši Atgriešanas direktīvai bērnus bez pavadoņa nogādā tikai pie viņu ģimenes locekļiem, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām (10. pants) ⁽⁴⁷⁴⁾.

ECTK – valstīm ir pozitīvs pienākums atturēties no sliktas izturēšanās pret ikvienu to jurisdikcijā vai kontrolē esošu personu neatkarīgi no personas migrācijas statusa. Ir jānovērtē, vai savainojumi vai kaitējums, ko aizturēšanas un kontroles laikā attiecīgajām personām, iespējams, nodarījuši iestāžu darbinieki, ir pietiekami smags, lai būtu uzskatāms par ECTK 3. panta pārkāpumu. Ir jāņem

⁽⁴⁷²⁾ Plašākai informācijai par ES dalībvalstu praksi skatīt *FRA* (2020. gads) “Piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēmas – 2020. gada precizējums”.

⁽⁴⁷³⁾ *Padomes Lēmums 2004/573/EK*, Padomes 2004. gada 29. aprīļa Lēmums par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi (OV L 261, 2004., 28. lpp.). Skatīt arī Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (2018. gads), *Rīcības kodekss: atgriešanas operācijām un atgriešanas intervencēm, ko koordinē vai organizē Frontex, Frontex, Varšava*.

⁽⁴⁷⁴⁾ Skatīt arī *FRA* (2019. gads), *Nepavādītu bērnu atgriešana: pamattiesību apsvērumi*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019. gada septembris.

vērā īpašas iezīmes, kas padara personu par mazāk aizsargātu, piemēram, saistībā ar vecumu, grūtniecību vai garīgās veselības traucējumiem ⁽⁴⁷⁵⁾. Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti, uz kuriem attiecas piespiedu izraidīšana, jāatzīst par “pietiekami veseliem ceļošanai” ⁽⁴⁷⁶⁾.

Atbilstoši Eiropas Padomes **Divdesmit pamatnostādņēm piespiedu atgriešanai** iestādēm ir jāsadarbojas ar atgriežamajām personām, lai ierobežotu nepieciešamību izmantot spēku, un ir jāļauj tām sagatavoties izceļošanai (15. pamatnostādne). Atgriežamajām personām arī ir jāvar ceļot (16. pamatnostādne).

8.2. Konfidencialitāte

Lai saglabātu patvēruma procedūrā iegūtās informācijas konfidencialitāti, ir būtiski nodrošināt, ka galamērķa valstij nodod vienīgi piespiedu izraidīšanas atvieglošanai vajadzīgo informāciju. Konfidencialitāte ir jāievēro arī eskorta darbiniekiem, kuri pavada attiecīgo personu no aizturēšanas centra līdz atgriešanās vietai.

ES tiesību sistēma – uz patvēruma procedūrās iegūto informāciju attiecas **Patvēruma procedūru direktīvas** (2013/32/ES) 48. pants, un tajā ES dalībvalstīm ir noteikta prasība ievērot jebkādas saņemtās informācijas konfidencialitāti. Direktīvas 30. pantā ir garantēts, ka, vācot informāciju par konkrētiem patvēruma pieteikumu iesniedzējiem, informācija netiks izpausta iespējamiem vajātājiem.

ECTK – konfidencialitātes neievērošana var tikt atzīta par ECTK 8. panta pārkāpumu, savukārt, ja pārkāpuma dēļ personai pēc atgriešanās draudētu nežēlīgas izturēšanās risks, uz to var attiekties ECTK 3. panta darbības joma. ECT konstatēja konfidencialitātes pārkāpumu piespiedu izraidīšanas procesā

⁽⁴⁷⁵⁾ ECT 2016. gada 20. decembra spriedums lietā *Shioshvili un citi pret Krieviju*, Nr. 19356/07, 85.–86. punkts; ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09; ECT 2010. gada 4. novembra spriedums lietā *Darraj pret Franciju*, Nr. 34588/07; ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03; ECT 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 68.–70. punkts.

⁽⁴⁷⁶⁾ ECT 2010. gada 22. jūnija spriedums lietā *Al-Zawati pret Zviedriju* (dec.), Nr. 50068/08, 58. punkts.

saistībā ar ECTK 3. pantu, jo informācijas izpaušana par to, ka atgriežamā persona ir aizdomās turams terorists, varēja novest pie nežēlīgas izturēšanās riska ⁽⁴⁷⁷⁾.

Eiropas Padomes [Divdesmit pamatnostādnēs piespiedu atgriešanai](#) ir minēti arī personas datu apstrādes ierobežojumi un to ievērošana, kā arī aizliegums dalīties ar informāciju par patvēruma pieteikumiem (12. pamatnostādne).

8.3. Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums

Atbilstoši valsts tiesību aktiem valsts iestāžu darbiniekiem, piemēram, ieslodzījuma vietu vai eskorta darbiniekiem var būt atļauts izmantot spēku, pildot savas funkcijas. Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka šāda spēka lietojumam jābūt saprātīgam, nepieciešamam un samērīgam.

ES tiesību aktos un ECTK ir noteikti kopēji standarti attiecībā uz nāves gadījumiem ieslodzījumā. Tiesības uz dzīvību ir garantētas gan [ES Pamattiesību hartas](#), gan ECTK 2. pantā. Šajā pantā ir garantētas vienas no vissvarīgākajām tiesībām, uz kurām neattiecas ECTK 15. pantā paredzētās atkāpes. Tomēr ECTK ir arī noteikts, ka spēka, konkrētāk, letāla spēka, lietošana nav uzskatāma par Konvencijas 2. panta pārkāpumu, ja tā ir "galēji nepieciešama" un "stingri samērīga" ⁽⁴⁷⁸⁾.

ES tiesību sistēma – Atgriešanas direktīvā ir paredzēti noteikumi par piespiedu līdzekļiem. Šādi pasākumi ir izmantojami kā galējais līdzeklis, tiem jābūt samērīgiem, un tie nedrīkst pārsniegt saprātīgi nepieciešamo spēku. Tie jāpiemēro, ievērojot attiecīgās personas cieņas neaizskaramību un veselības stāvokli (8. panta 4. punkts).

⁽⁴⁷⁷⁾ ECT 2018. gada 9. janvāra spriedums lietā *X. pret Zviedriju*, Nr. 36417/16, 55.–61. punkts.

⁽⁴⁷⁸⁾ ECT 1995. gada 27. septembra spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 148.–149. punkts; ECT 2007. gada 15. maija spriedums lietā *Yüksel Erdoğan un citi pret Turciju*, Nr. 57049/00, 86. punkts; ECT virspalātas 2007. gada 15. maija spriedums lietā *Ramsahai un citi pret Nīderlandi*, Nr. 52391/99, 286. punkts; ECT virspalātas 2011. gada 24. marta spriedums lietā *Giuliani un Gaggio pret Itāliju*, Nr. 23458/02, 175.–176. punkts.

ECTK – valstu primārais uzdevums, kas ir noteikts ECTK 2. pantā valsts iestāžu darbinieku spēka lietošanas kontekstā, ietver piemērota tiesiskā regulējuma ieviešanu, kurā ir noteikti ierobežotie apstākļi, kuros tiesībaizsardzības iestāžu darbinieki drīkst lietot spēku. Ar ECTK 2. pantu saistītā judikatūra pieprasa tiesisku, regulatīvu un administratīvu regulējumu, kurā ir noteikts valsts iestāžu darbinieku spēka lietojums, lai novērstu patvaļu, vardarbību un dzīvības zaudēšanu, tostarp nelaimes gadījumus, no kuriem var izvairīties. Šādā regulējumā skaidri un adekvāti jānorāda personāla struktūra, saziņas kanāli un pamatnostādnes par spēka lietošanu⁽⁴⁷⁹⁾. Ja valsts iestāžu darbinieki pārsniedz saprātīgi atļauto spēka lietojumu, un tas noved pie kaitējuma nodarīšanas vai pat nāves, dalībvalstij par to jābūt atbildīgai. Jāveic efektīva izmeklēšana par notikušo, kas var novest pie apsūdzības izvirzīšanas⁽⁴⁸⁰⁾, un attiecīgajām iestādēm izmeklēšana jāveic stingri un rūpīgi⁽⁴⁸¹⁾.

ECT uzskatīja, ka dalībvalstīm ir ne tikai negatīvs pienākums nenodarīt personām kaitējumu, bet arī pozitīvs pienākums aizsargāt personas pret dzīvības zaudēšanu vai nopietnu traumu gūšanu, tostarp no trešām personām vai pašiem, kā arī nodrošināt medicīniskās palīdzības pieejamību. Dalībvalsts pienākums aizsargāt arī ietver pienākumu īstenot tiesību normas un piemērotas procedūras, tostarp krimināltiesības, lai novērstu pārkāpumus pret personu, kopā ar sankcijām šādu pārkāpumu izdarīšanas atturēšanai⁽⁴⁸²⁾. Jāpauž, vai iestādes ir izdarījušas visu, ko no tām varēja pamatoti gaidīt, lai novērstu reālu un tūlītēju dzīvības apdraudējumu, par ko tās zināja vai par ko tām bija jāzina⁽⁴⁸³⁾.

⁽⁴⁷⁹⁾ ECT virspalātas 2004. gada 20. decembra spriedums lietā *Makaratzis pret Grieķiju*, Nr. 50385/99, 58. punkts; ECT virspalātas 2005. gada 6. jūlija spriedums lietā *Nachova un citi pret Bulgāriju*, Nr. 43577/98 un Nr. 43579/98, 96. punkts; ECT virspalātas 2011. gada 24. marta spriedums lietā *Giuliani un Gaggio pret Itāliju*, Nr. 23458/02, 209. punkts.

⁽⁴⁸⁰⁾ ECT 1995. gada 27. septembra spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 161. punkts; ECT 2000. gada 18. maija spriedums lietā *Velikova pret Bulgāriju*, Nr. 41488/98, 80. punkts.

⁽⁴⁸¹⁾ ECT 2011. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Enukidze un Girgvliani pret Gruziju*, Nr. 25091/07, 277. punkts; ECT virspalātas 2016. gada 30. marta spriedums lietā *Armani Da Silva pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5878/08, 229. punkts.

⁽⁴⁸²⁾ ECT 1998. gada 28. oktobra spriedums lietā *Osman pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 23452/94; ECT virspalātas 2002. gada 24. oktobra spriedums lietā *Mastromatteo pret Itāliju*, Nr. 37703/97, 72.–73. punkts; ECT 2011. gada 20. decembra spriedums lietā *Finogenov un citi pret Krieviju*, Nr. 18299/03 un Nr. 27311/03, 209. punkts.

⁽⁴⁸³⁾ ECT 2009. gada 15. janvāra spriedums lietā *Branko Tomašić un citi pret Horvātiju*, Nr. 46598/06, 51. punkts.

Izvērtējot spēka lietošanas tiesiskumu, ECT ir ņēmusi vērā vairākus faktorus, tostarp attiecīgā pasākuma būtību, kā arī miesas un dzīvības apdraudējumu attiecīgajā situācijā. Tiesa izskata konkrētā spēka lietošanas gadījuma apstākļus, tostarp to, vai spēks lietots tīši vai netīši un vai attiecīgais pasākums bija pienācīgi plānots un kontrolēts.

Piemērs. Lietā *Kaya pret Turciju* ⁽⁴⁸⁴⁾ ECT atkārtoja, ka dalībvalstij jāizvērtē lietotais spēks un tas, cik lielā mērā spēka lietošana apdraud dzīvību.

Aizturēšana var neatbilst ne tikai ECTK 2. pantam, kas attiecas uz dzīvības zaudēšanu vai situāciju, kurā persona ir tuvu nāvei, piemēram, pašnāvības mēģinājumu, kas rada ilgstošu kaitējumu, bet arī tās ECTK 3. un 8. pantam situācijās, kad personai nodara kaitējumu vai to savaino, piemērojot ierobežojumus, kuri gandrīz izraisa personas nelikumīgu nonāvēšanu.

Tiesa uzskatīja, ka ir noticis ECTK 3. panta pārkāpums, ja persona gūst smadzeņu bojājumus, kas tiek nodarīti, piemērojot pārmērīgu spēku aresta laikā ⁽⁴⁸⁵⁾, ja valsts iestāžu darbinieki sit aizturētajiem pa seju, kad viņi tiek aizturēti policijas iecirknī ⁽⁴⁸⁶⁾, vai ja iestādes nevar efektīvi izmeklēt iesniedzēju sūdzības par nežēlīgu izturēšanos piespiedu izraidīšanas laikā ⁽⁴⁸⁷⁾.

ECT ir paudusi bažas par incidentiem, kuros iesaistīti policisti vai citu iestāžu darbinieki, kas piedalās pret personām vērstos pasākumos saistībā ar ECTK 8. pantu. Personas jāpasargā no nevajadzīgiem policijas traucējumiem mājās ⁽⁴⁸⁸⁾. Ir jāievēro garantijas, lai izvairītos no iespējamās vardarbības un lai aizsargātu cilvēka cieņu. Tās var ietvert prasību valstīm veikt efektīvu izmeklēšanu, ja tā ir vienīgais tiesiskais līdzeklis, kā izskatīt apgalvojumus par nelikumīgu īpašuma pārmeklēšanu ⁽⁴⁸⁹⁾.

⁽⁴⁸⁴⁾ ECT 1998. gada 19. februāra spriedums lietā *Kaya pret Turciju*, Nr. 22729/93.

⁽⁴⁸⁵⁾ ECT virspalātas 2000. gada 27. jūnija spriedums lietā *Ilhan pret Turciju*, Nr. 22277/93, 77.–87. punkts.

⁽⁴⁸⁶⁾ ECT virspalātas 2015. gada 28. septembra spriedums lietā *Bouyid pret Beļģiju*, Nr. 23380/09.

⁽⁴⁸⁷⁾ ECT 2017. gada 4. aprīļa spriedums lietā *Thuo pret Kipru*, Nr. 3869/07.

⁽⁴⁸⁸⁾ ECT 2007. gada 17. jūlija spriedums lietā *Kučera pret Slovākiju*, Nr. 48666/99, 119. un 122.–124. punkts; ECT 2009. gada 28. jūlija spriedums lietā *Rachwalski un Ferenc pret Poliju*, Nr. 47709/99, 58.–63. punkts.

⁽⁴⁸⁹⁾ ECT 2013. gada 13. jūnija spriedums lietā *Vasylchuk pret Ukrainu*, Nr. 24402/07, 84. punkts.

Nāves vai savainojumu cēlonis var būt arī piespiedu līdzekļu izmantošana vai dalībvalsts nespēja novērst dzīvības zaudēšanu, tostarp paškaitējuma vai medicīnisku iemeslu dēļ⁽⁴⁹⁰⁾. Saistībā ar to Eiropas Padomes **Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai** ir aizliegti tādi piespiedu līdzekļi, kas var daļēji vai pilnīgi aizsprostot elpceļus, vai novietot atgriežamo personu tādās pozās, kurās viņš vai viņa var nosmakt (19. pamatnostādne).

8.4. Izmeklēšana

ECTK – vispārīgie principi, kas izstrādāti galvenokārt saistībā ar ECTK 2., 3. un 8. pantu, konkrētos apstākļos var attiekties uz piespiedu atgriešanas apstākļiem. Ja persona ir zaudējusi dzīvību vai guvusi nopietnu savainojumu, atrodies dalībvalsts iestāžu kontrolē, vai ja tas noticis apstākļos, par kuriem var būt atbildīga dalībvalsts, piemēram, ieslodzījumā, ir jāveic efektīva un oficiāla izmeklēšana. Attiecīgajām iestādēm ir jāveic izmeklēšana stingri un rūpīgi⁽⁴⁹¹⁾. Dalībvalsti var atzīt par atbildīgu arī tad, ja tā kādu piespiedu izraidīšanas procedūrās veicamo darbu ir uzticējusi privātām sabiedrībām. Ir jāgarantē minimālais efektivitātes līmenis, kas ir atkarīgs no konkrētās lietas apstākļiem⁽⁴⁹²⁾. Lai nodrošinātu tiesiskuma ievērošanu un saglabātu sabiedrības uzticību, ir jābūt reālai pārskatatbildībai un pārredzamībai⁽⁴⁹³⁾.

Ja persona atrasta mirusi vai savainota un šī persona ir bijusi dalībvalsts kontrolē vai tās kontrolētā ieslodzījumā, dalībvalstij ir pienākums sniegt pietiekamu un pārliecinošu pārskatu par attiecīgajiem notikumiem. Piemēram, kad dalībvalsts apgalvoja, ka persona mirusi dabisku cēloņu dēļ un nesniedza citu apmierinošu nāves skaidrojumu vai veica nepilnīgu autopsiju, tika atzīts, ka tā pārkāpusi ECTK 2. pantu⁽⁴⁹⁴⁾. Arī saistībā ar nepilnīgu medicīnisko aprūpi cietuma slimnīcā⁽⁴⁹⁵⁾ un nepilnīgu iesniedzēja veselības stāvokļa pārbaudi ieslodzījumā tika konstatēti 2. panta pārkāpumi⁽⁴⁹⁶⁾.

⁽⁴⁹⁰⁾ Skatīt, piemēram, Apvienotās Karalistes lietu *FGP pret Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (admin.), 2012. gada 5. jūlijs.

⁽⁴⁹¹⁾ ECT virspalātas 2016. gada 30. marta spriedums lietā *Armani Da Silva pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5878/08.

⁽⁴⁹²⁾ ECT 1995. gada 27. septembra spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 161. punkts; ECT 2000. gada 18. maija spriedums lietā *Velikova pret Bulgāriju*, Nr. 41488/98, 80. punkts.

⁽⁴⁹³⁾ ECT virspalātas 2007. gada 15. maija spriedums lietā *Ramsahai un citi pret Nīderlandi*, Nr. 52391/99, 325. punkts.

⁽⁴⁹⁴⁾ ECT 2001. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Tanli pret Turciju*, Nr. 26129/95, 143.–147. punkts.

⁽⁴⁹⁵⁾ ECT 2006. gada 14. decembra spriedums lietā *Tarariyeva pret Krieviju*, Nr. 4353/03, 88. punkts.

⁽⁴⁹⁶⁾ ECT 2006. gada 1. jūnija spriedums lietā *Tais pret Franciju*, Nr. 39922/03.

Lai izmeklēšana nebūtu pretrunā ECTK 2. pantam, tai jāatbilst šādiem pamatkritērijiem – izmeklēšanai jābūt neatkarīgai; adekvātai un efektīvai; tā jāveic nekavējoties un ar saprātīgu ātrumu; tajā jāiekļauj upura ģimene; tai jābūt atvērtai publiskai pārbaudei ⁽⁴⁹⁷⁾. Izmeklēšanas rezultātiem arī jābūt publiski pieejamiem. Iestāžu pienākums ir sākt izmeklēšanu pēc savas iniciatīvas, negaidot sūdzības iesniegšanu. Izmeklēšana jāveic inspektoram vai institūcijai, kas ir neatkarīga no notikumos iesaistītajām personām. Tas nozīmē ne tikai hierarhijas vai institūciju saistības neesamību, bet arī praktisku neatkarību ⁽⁴⁹⁸⁾.

Svarīgākie aspekti

- Piespiedu izraidīšana jāveic droši, humāni un ievērojot personas cieņu (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- Attiecīgo personu fiziskās un garīgās veselības stāvoklim jābūt tādām, lai tās būtu spējīgas ceļot (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- Īpaša aprūpe ir jānodrošina mazāk aizsargātām personām, tostarp bērniem, kā arī personām, kuras var izdarīt pašnāvību vai nodarīt sev pāri (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem ES dalībvalstīm ir jāizveido efektīvas piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēmas (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši Atgriešanas direktīvai bērnus bez pavadona nogādā tikai pie viņu ģimenes locekļiem, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- Ir jānodrošina patvēruma procedūrā iegūtās informācijas konfidencialitāte (skatīt [8.2. sadaļu](#)).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka piespiedu līdzekļu piemērošanai jābūt saprātīgai, nepieciešamai un samērīgai (skatīt [8.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK iestādēm ir jāizmeklē ticami apgalvojumi par pārmērīga spēka lietošanu piespiedu izraidīšanas laikā (skatīt [8.4. sadaļu](#)).

⁽⁴⁹⁷⁾ ECT virspalātas 2016. gada 30. marta spriedums lietā *Armani Da Silva pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5878/08, 232.-237. punkts.

⁽⁴⁹⁸⁾ ECT 2003. gada 1. jūlija spriedums lietā *Finucane pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 29178/95, 68. punkts.

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu turpmākai papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

9

Ekonomiskās un sociālās tiesības

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību hartas 12. pants (pulcēšanās un biedrošanās brīvība), 15. panta 1. punkts (brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt), 16. pants (darījumdarbības brīvība), 28. pants (tiesības uz kolektīvām sarunām un rīcību), 29. pants (tiesības izmantot darbā iekārtošanas pakalpojumus), 30. pants (aizstāvība nepamatotas atļaušanas gadījumā), 31. pants (godīgi un taisnīgi darba apstākļi) un 32. pants (bērnu darba aizliegšana un strādājošu jauniešu aizsardzība) Piekluve darba tirgum ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par katru attiecīgo personu kategoriju.	Ekonomiskās tiesības	ECTK 4. pants (verdzības un piespiedu darba aizliegums) ECTK 11. pants (biedrošanās brīvība) ESH 1. panta 2. punkts (diskriminācijas un piespiedu vai obligātā darba aizliegums) ESH 5. pants (biedrošanās brīvība) ESH 6. pants (kolektīvas sarunas un rīcība) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Bigaeva pret Grieķiju</i>, Nr. 26713/05 (ārvalstniecei atļauj pabeigt profesionālo apmācību, taču neļauj kārtot attiecīgo eksāmenu) ESTK <i>LO/TCO pret Zviedriju</i>, sūdzība Nr. 85/2012, 2013. gads (ierobežojumi līdzvērtīgā atbilstībā pret norīkotiem darba ņēmējiem attiecībā uz nodarbinātības un arodbiedrību tiesībām)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 14. pants (tiesības uz izglītību ikvienam) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 14. panta 1. punkts (nelikumīgā situācijā nonākuši migranti) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 14. pants (patvēruma meklētāji)	Izglītība	ECTK, Protokols Nr. 1, 2. pants (tiesības uz izglītību) ESH 17. pants (bērna tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību), 18. pants (tiesības uz apmaksātu nodarbošanos) un 19. pants (migrējošo strādājošo un viņu ģimeņu tiesības uz aizsardzību un palīdzību) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i>, Nr. 5335/05 (nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem jāmaksā lielāka maksa par vidējo izglītību) Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1998. gada lēmums lietā <i>Karus pret Itāliju</i> (dec.), Nr. 29043/95 (lielāka maksa par terciāro izglītību ārvalstniekiem)
ES Pamattiesību hartas 34. panta 3. punkts (sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība) EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, pastāvīgajiem iedzīvotājiem, patvēruma pieteikumu iesniedzējiem, bēgļiem, alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem un cilvēku tirdzniecības upuriem piemērojamie noteikumi par mājokli ir paredzēti sekundārajos ES tiesību aktos	Mājokļi	ECT 1986. gada spriedums lietā <i>Gillow pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 9063/80 (tiesības uz mājokļa neaizskaramību) ECT virspalātas 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju</i>, Nr. 30696/09 (mājokļa nenodrošināšanu var atzīt par ECTK 3. panta pārkāpumu) ESH 31. pants (tiesības uz mājokli) ESTK <i>FEANTSA pret Nīderlandi</i>, sūdzība Nr. 86/2012, 2014. gads (tiesības uz pajumti ārkārtas gadījumos) ESTK 2009. gada lēmums lietā <i>DCI pret Nīderlandi</i>, sūdzība Nr. 47/2008 (nelikumīgā situācijā nonākušu bērnu mājoklis)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību harta, 35. pants (veselības aprūpe) Veselības aprūpe ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par katru attiecīgo personu kategoriju	Veselības aprūpe	ESH 11. pants (tiesības uz veselību) ESH 13. pants (tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību) ESTK <i>FIDH pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 14/2003, 2004. gads ESTK <i>EUROCEF pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 114/2015, 2018. gads (mājvieta un aprūpe bērniem bez pavadoņa)
EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 24. un 14. pants Regula par sociālā nodrošinājuma koordināciju (EK) Nr. 883/2004, veikti grozījumi ar Regulu (ES) Nr. 465/2012 Trešo valstu valstspiederīgajiem, kas pārvietojas ES teritorijā: Regula (EK) Nr. 859/2003 un (ES) Nr. 1231/2010 Citas kategorijas: Sekundārajos ES tiesību aktos ir paredzētas īpašas tiesības patvēruma pieteikuma iesniedzējiem, bēgļiem, alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem, cilvēku tirdzniecības upuriem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem	Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība	ECT 1996. gada spriedums lietā <i>Gaygusuz pret Austriju</i>, Nr. 17371/90 (diskriminācija pret ārvalstniekiem attiecībā uz bezdarbnieka pabalstiem) ECT 2003. gada spriedums lietā <i>Koua Poirrez pret Franciju</i>, Nr. 40892/98 (diskriminācija pret ārvalstniekiem attiecībā uz invaliditātes pabalstiem) ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Dhahbi pret Itāliju</i>, Nr. 17120/09 (diskriminācija pret ārvalstniekiem attiecībā uz ģimenes pabalstiem) ECT virspalātas 2009. gada spriedums lietā <i>Andrejeva pret Latviju</i>, Nr. 55707/00 (diskriminācija pret ārvalstniekiem attiecībā uz pensijām)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
EST virspalātas 2016. gada spriedums apvienotajās lietās C-443/14 un C-444/14, <i>Alo un Osso</i> (dzīvesvietas nosacījumi, kas noteikti alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējam) EST 2018. gada spriedums lietā C-713/17, <i>Ayubi</i> (bēglis ar pagaidu uzturēšanās atļauju)		ESH 12. pants (tiesības uz sociālo nodrošinājumu), 13. pants (tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību), 14. pants (tiesības uz sociālās palīdzības pakalpojumiem), 15. pants (personu ar invaliditāti tiesības), 17. pants (bērnu tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību), 23. pants (vecāka gadagājuma personu tiesības uz sociālo aizsardzību) un 30. pants (aizsardzība pret nabadzību un sociālo atstumtību) ESTK <i>EUROCEF pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 114/2015, 2018. gads (mājsviete un aprūpe bērniem bez pavadonā)

Ievads

Lielai daļai migrantu piekļuve nodarbinātībai, izglītībai, mājoklim, veselības aprūpei, sociālajam nodrošinājumam, sociālajai palīdzībai un citiem sociālajiem pabalstiem var sagādāt izaicinājumus. Lai būtu pieejams pilnīgs sociālo tiesību diapazons, parasti ir nepieciešamas atzītas palikšanas tiesības.

Kopumā valstīm ir atļauts nodalīt valstspiederību, kad tās izmanto savas suverēnās tiesības atļaut vai liegt piekļuvi savai teritorijai. Principā nav neliikumīgi slēgt nolīgumus vai pieņemt valsts tiesību aktus, kas sniedz noteiktu valstu valstspiederīgajiem privileģētas tiesības ieceļot vai uzturēties valsts teritorijā. Parasti valstīm ir atļauts arī attiecināt uz ieceļošanu un uzturēšanos to teritorijā atšķirīgus nosacījumus, piemēram, noteikt piekļuvi darba tirgum un valsts līdzekļiem. Tomēr valstīm jāņem vērā, ka starptautiskajos un Eiropas cilvēktiesību instrumentos ir aizliegta diskriminācija, tostarp tautības dēļ, šo tiesību aktu reglamentētajās jomās ⁽⁴⁹⁹⁾.

⁽⁴⁹⁹⁾ ES Pamattiesību harta, 21. pants; ECTK, 14. pants un Protokols Nr. 12, 1. pants; ESH, V daļa E pants.

Jo vairāk uz konkrētu situāciju attiecas valsts suverēnās tiesības uzņemt vai liegt ieceļot ārvalstniekiem, jo lielāka ir valsts brīvība paredzēt atšķirīgus nosacījumus⁽⁵⁰⁰⁾. Atšķirīga attieksme ir mazāk pieņemama, ja ārvalstnieka imigrācijas stāvoklis līdzinās attiecīgās valsts pilsoņu situācijai⁽⁵⁰¹⁾. Attiecībā uz galvenajām pamattiesībām, piemēram, pazemojošas izturēšanās aizliegumu vai tiesībām uz dzīvību, atšķirīga attieksme ir uzskatāma par aizliegtu diskrimināciju⁽⁵⁰²⁾. Šie principi ir sevišķi svarīgi, izvērtējot sociālo tiesību pieejamību.

Šajā nodaļā ir sniegts īss pārskats par ES un Eiropas Padomes standartiem attiecībā uz ekonomisko un sociālo tiesību, proti, tiesību uz darbu, izglītību, mājokli, veselības aprūpi un sociālo aizsardzību, pieejamību.

9.1. Galvenie tiesību avoti

ES tiesību sistēma – ES normas par brīvu pārvietošanos būtiski ietekmē tādu trešo valstu valstspiederīgo situāciju, kuru ģimenes locekļi ir ES pilsoņi, kas izmantojuši savas tiesības uz brīvu pārvietošanos Eiropas teritorijā. **Brīvas pārvietošanās direktīvā** (2004/38/EK) ir paredzēti noteikumi par šo ES pilsoņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības. Direktīvas 2. panta 2. punktā ir noteikts, uz kuriem ģimenes locekļiem direktīva attiecas (skatīt arī **6.2. sadaļu**). To piemēro arī tādiem Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie⁽⁵⁰³⁾. Līdzīgs statuss ir arī Šveices pilsoņu ģimenes locekļiem⁽⁵⁰⁴⁾. Ģimenes locekļiem, uz kuriem attiecas šie dažādie noteikumi, ir tiesības ne tikai uz piekļuvi darba tirgum, bet arī uz pieeju sociālajiem pabalstiem.

Atbilstoši ES tiesību aktiem Turcijas valstspiederīgajiem, lai gan viņi nav EEZ valstu valstspiederīgie, un viņu ģimenes locekļiem ir privilēģēts stāvoklis ES dalībvalstīs. Tas izriet no 1963. gada **Ankaras nolīguma** un tā 1970. gada **Papildu protokola**, kurā tika prognozēts, ka Turcija līdz 1985. gadam kļūs par ES dalībvalsti.

⁽⁵⁰⁰⁾ ECT 2011. gada 27. septembra spriedums lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 56328/07.

⁽⁵⁰¹⁾ ECT 1996. gada 16. septembra spriedums lietā *Gaygusuz pret Austriju*, Nr. 17371/90.

⁽⁵⁰²⁾ ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, pēc būtības, 2009. gada 20. oktobris.

⁽⁵⁰³⁾ *Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu*, 1992. gada 2. maijs, III daļa, Personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte (OV L 1, 1994. 3. lpp.).

⁽⁵⁰⁴⁾ *Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos*, 1999. gada 21. jūnijs, 7. pants (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

Citu trešo valstu valstspiederīgo kategoriju, piemēram, patvēruma pieteikuma iesniedzēju, bēgļu vai pastāvīgo iedzīvotāju piekļuve darba tirgum ir reglamentēta konkrētās direktīvās. ES 2011. gada decembrī pieņēma [Direktīvu par vienotajām atļaujām](#) (2011/98/ES), ar ko ir ieviesta vienota pieteikšanās procedūra, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu uzturēšanās un darba atļauju ES dalībvalsts teritorijā, kā arī piešķirtu vienotu tiesību kopumu tādiem trešo valstu darba ņēmējiem, kuri ES dalībvalstī uzturas likumīgi.

Piemērs. Lietā *Martinez Silva* ⁽⁵⁰⁵⁾ trešās valsts valstspiederīgajam tika atteikts ģimenes pabalsts, pamatojoties uz Itālijas tiesību aktiem, kuros nav paredzēta pabalsta piešķiršana personām, kuras nav ES valstspiederīgie un kurām ir vienotā darba atļauja. EST uzskatīja, ka vienotās atļaujas turētājam nedrīkst liegt ģimenes pabalsta saņemšanu saskaņā ar valsts tiesību aktiem, jo Direktīvā par vienotajām atļaujām ir ietverta līdzvērtīgas attieksmes klauzula.

Turklāt [Rasu vienlīdzības direktīvā](#) (2000/43/EK) ir aizliegta diskriminācija rases vai etniskās piederības dēļ saistībā ar darbu un piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kā arī labklājības un sociālās nodrošināšanas sistēmai ⁽⁵⁰⁶⁾. Atbilstoši direktīvas 3. panta 2. punktam to piemēro arī trešo valstu valstspiederīgajiem, “taču tā neattiecas uz atšķirīgu attieksmi, kas balstās uz tautību, un neskar (..) jebkuru attieksmi, kas izriet attiecīgās trešās valsts pilsoņu un bezvalstnieku juridiskā statusa rezultātā”.

Ar visu dalībvalstu deklarāciju 1989. gada 9. decembrī tika pieņemta [Kopienas Harta par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām](#). Tajā tika noteikti Eiropas darba tiesību modeļa pamatprincipi un ieskicēta nākamās desmitgades [Eiropas sociālā modeļa](#) attīstība. Kopienas Hartā atzītās sociālās pamattiesības ir pilnveidotas un izvērstas ES Pamattiesību hartā. Hartu piemēro tiem aspektiem, uz kuriem attiecas ES tiesību akti, un tās noteikumi nevar paplašināt ES tiesību aktu piemērošanas jomu. Ir ļoti maz tādu sociālo tiesību, kas ES Pamattiesību hartā ir garantētas ikvienai personai (piemēram, 14. panta 1. un 2. punktā paredzētās tiesības uz izglītību), jo vairums tiesību attiecas uz pilsoņiem un/vai likumīgajiem iedzīvotājiem.

⁽⁵⁰⁵⁾ EST 2017. gada 21. jūnija spriedums lietā C-449/16, *Kerly del Rosario Martinez Silva pret Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) un Comune di Genova*.

⁽⁵⁰⁶⁾ [Direktīva 2000/43/EK](#) (OV L 180 2000. 22. lpp.).

EP sistēma – ECTK galvenokārt ir garantētas civilās un politiskās tiesības, tāpēc tajā ir tikai ierobežotas norādes par ekonomiskajām un sociālajām tiesībām.

Taču ESH (pieņemta 1961. gadā un pārskatīta 1996. gadā) papildina ECTK un ir galvenais Eiropas tiesību akts par cilvēktiesībām ekonomisko un sociālo tiesību jomā. Tajā ir noteiktas pamattiesības un brīvības un izveidots uzraudzības mehānisms, kura pamatā ir ziņošanas procedūra un kolektīvo sūdzību procedūra, ar ko garantē ESH noteikto tiesību ievērošanu hartas līgumslēdzējās valstīs. ESH ir paredzēts tādu tiesību kopums, kas attiecas uz mājokli, veselību, izglītību, nodarbinātību, sociālo aizsardzību, personu brīvu pārvietošanos un diskriminācijas aizliegumu.

Lai gan ESH paredzētās migrantu aizsardzības pamatā nav savstarpības princips, tās noteikumus principā piemēro tikai tādiem ESH ratificējušo valstu pilsoņiem, kuri ir migranti citās valstīs, kas arī ir ratificējušas ESH. Atbilstoši ESH pielikumam tās 1.–17. pantu un 20.–31. pantu piemēro ārvalstniekiem – lai gan tie uz viņiem konkrēti neattiecas – tad, ja ārvalstnieki ir ESH līgumslēdzējas valsts valstspiederīgie, kuri likumīgi uzturas vai regulāri strādā ESH dalībvalsts teritorijā. Šie panti jāinterpretē, ņemot vērā 18. un 19. pantu par migrējošiem strādājošajiem un viņu ģimenēm. Tiesības uz apmaksātu nodarbošanos dalībvalstu teritorijā ir nodrošinātas 18. pantā, savukārt tās 19. pantā – migrējošo strādājošo un viņu ģimeņu tiesības uz aizsardzību un palīdzību.

Tādējādi ESH piemērošanas joma ir nedaudz ierobežota, taču ESTK ir izstrādājusi ievērojamu judikatūras kopumu. Attiecībā uz situācijām, kas skar konkrētas pamattiesības, ESTK ir paplašinājusi ESH personiskās darbības jomu, attiecinot to uz ikvienu personu, kura atrodas teritorijā, tostarp nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem ⁽⁵⁰⁷⁾.

⁽⁵⁰⁷⁾ ESTK 2004. gada 8. septembra spriedums lietā *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 14/2003, pēc būtības; ESTK 2014. gada 1. jūlija spriedums lietā *Eiropas Baznīcu konference (CEC) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 90/2013, pēc būtības; un ESTK 2014. gada 2. jūlija spriedums lietā *Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem (FEANTSA) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 86/2012, pēc būtības. Turklāt ESTK 2015. gadā izdeva paziņojumu par ESH noteikto bēgļu tiesību interpretāciju.

Tā kā ESH ir būtiski un papildinoši saistīta ar ECTK, tad ESTK judikatūrai tā ir ļoti nozīmīga. Lai gan ne visas ES un Eiropas Padomes dalībvalstis ir ratificējušas ESH vai pieņēmušas visus tās noteikumus, ECT ir lēmusi, ka ratifikācijas stautuss neietekmē Tiesas sniegto interpretāciju par konkrētiem jautājumiem, kas uzdoti saistībā ar ECTK un ir reglamentēti arī ESH ⁽⁵⁰⁸⁾.

9.2. Ekonomiskās tiesības

Šajā nodaļā ir apskatītas ekonomiskās tiesības, tostarp tiesības uz piekļuvi darba tirgum un uz vienlīdzīgu attieksmi darbā. Darba tirgus pieejamība parasti ir atkarīga no personas tiesiskā statusa. Taču no brīža, kad persona sākusī strādāt – likumīgi vai nelikumīgi –, ir jāievēro galvenās darba tiesības. Darba ņēmējiem neatkarīgi no to juridiskā statusa ir arī tiesības saņemt visus maksājumus, kas tiem pienākas par padarīto darbu.

ECTK – Konvencijā nav skaidri garantētas ekonomiskās un sociālās tiesības, izņemot tajā noteikto verdzības un piespiedu darba aizliegumu (4. pants) un tiesības veidot arodbiedrības (11. pants).

Spriedumos lietās par attiecīgajiem aspektiem ECT ir izvērtējusi arī tādas ārvalstnieces situāciju, kurai atļāva sākt apmācību konkrētā profesijā un pēc tam nelāva to praktizēt.

Piemērs. Lietā *Bigaeva pret Grieķiju* ⁽⁵⁰⁹⁾ Krievijas pilsonēi tika ļauts sākt 18 mēnešus ilgu stažēšanos, lai viņu uzņemtu Grieķijas Advokātu kolēģijā. Pēc stažēšanās beigām kolēģijas padome nepiešķīra viņai atļāvu kārtot Advokātu kolēģijas eksāmenus, jo viņa nebija Grieķijas valstspiederīgā. ECT norādīja, ka kolēģijas padome bija ļāvusi prasītājai sākt stažēšanos, lai gan bija skaidrs, ka tās beigās viņai nebūs tiesību kārtot attiecīgos eksāmenus. ECT nolēma, ka iestāžu rīcība bijusi nekonsekventa un necienīga pret iesniedzēju gan personīgi, gan profesionāli un ka tā bija uzskatāma

⁽⁵⁰⁸⁾ ECT virspalātas 2008. gada 12. novembra spriedums lietā *Demir un Baykara pret Turciju*, Nr. 34503/97, 85.–86. punkts. Citi šajā darbības jomā piemērojamie, attiecīgie starptautiskie instrumenti ietver Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, ANO Konvenciju par migrējošiem darba ņēmējiem un Starptautiskās darba organizācijas konvenciju Nr. 143.

⁽⁵⁰⁹⁾ ECT 2009. gada 28. maija spriedums lietā *Bigaeva pret Grieķiju*, Nr. 26713/05.

par nelikumīgu iejaukšanos iesniedzējas privātajā dzīvē ECTK 8. panta izpratnē. Taču ECT nelēma, ka ārvalstnieku izslēgšana no jurista profesijas praktizēšanas pati par sevi ir diskriminējoša.

ESH – 1. pantā ir garantētas tiesības uz darbu un tiek aizliegta diskriminācija darbā, kā arī tiek aizliegts piespiedu darbs. Tas nozīmē, ka vienīgie amati, kuros ārvalstniekiem var liegt strādāt, ir tie, kuri ir saistīti ar sabiedrības interešu vai valsts drošības aizsardzību un kuros ir nepieciešama (augsta līmeņa) valsts varas īstenošana ⁽⁵¹⁰⁾.

ESH 18. pantā ir paredzētas tiesības uz apmaksātu nodarbošanos citu ESH dalībvalstu teritorijā. Šajā normā nav reglamentēta iecelšana teritorijā darba nolūkā, un tās ievērošana zināmā mērā ir brīvprātīga, nevis obligāta. Tomēr tajā ir prasīts, lai darba atļauju atteikuma proporcija nav pārāk liela ⁽⁵¹¹⁾; lai varētu iegūt darba un uzturēšanās atļaujas, izmantojot vienotā pieteikuma procedūru un nenosakot pārmērīgas nodevas un maksas ⁽⁵¹²⁾; lai piešķirtās darba atļaujas nebūtu pārāk ierobežojošas ģeogrāfiskā un/vai amata ziņā ⁽⁵¹³⁾; lai darba zaudēšana automātiski un tūlītēji nenovestu pie uzturēšanās atļaujas zaudēšanas, bet gan dotu personai laiku sameklēt citu darbu ⁽⁵¹⁴⁾.

ESH 19. pantā ir plašs normu saraksts citu ESH dalībvalstu teritorijā strādājošo migrantu aizsardzībai un atbalstam, tomēr tie piemērojami tikai tad, ja šie migranti uzturas valstī likumīgi (taču skatīt informāciju par 19. panta 8. punktu arī [4. nodaļā](#)).

ESH attiecas arī uz darba apstākļiem, piemēram, tiesībām uz saprātīgu darba laiku, tiesībām uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, tiesībām uz veselību un drošību darba vietā un tiesībām uz taisnīgu atalgojumu, kā arī kolektīvajām tiesībām ⁽⁵¹⁵⁾.

⁽⁵¹⁰⁾ ESTK, 2012. gada secinājumi, Albānija, 1. panta 2. punkts.

⁽⁵¹¹⁾ ESTK, Secinājumi XVII-2, Spānija, 18. panta 1. punkts.

⁽⁵¹²⁾ ESTK, Secinājumi XVII-2, Vācija, 18. panta 2. punkts.

⁽⁵¹³⁾ ESTK, Secinājumi V, Vācija, 18. panta 3. punkts.

⁽⁵¹⁴⁾ ESTK, Secinājumi XVII-2, Somija, 18. panta 3. punkts.

⁽⁵¹⁵⁾ ESTK, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 30/2005, pēc būtības, 2006. gada 6. decembris, par raktuvju darba ņēmējiem.

ES tiesību sistēma – viena no **ES Pamattiesību hartā** paredzētajām brīvībām ir “tiesības strādāt un iesaistīties brīvi izraudzītā vai akceptētā profesijā” (Hartas 15. panta 1. punkts). Taču valstu tiesību akti ierobežo šīs tiesības, tostarp tiesību akti par ārvalstnieku tiesībām strādāt. Hartā ir atzītas tiesības uz kolektīvām sarunām (28. pants) un brīvība veidot arodbiedrības (12. pants). Tajā arī ikvienam tiek piešķirtas tiesības uz bezmaksas darbā iekārtošanas pakalpojumiem (29. pants). Uz ikvienu darba ņēmēju, tostarp personām, kuras nav ES dalībvalstu valstspiederīgie, attiecas aizsardzība pret nepamatotu atlaišanu (30. pants), tiesības uz godīgiem un taisnīgiem darba apstākļiem, kā arī tiesības uz atpūtu un apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu (31. pants). Hartas 16. pantā ir garantēta darījumdarbības brīvība. Hartā ir paredzēta arī veselības un drošības aizsardzība darbā (31. pants). Tajā arī ir aizliegts bērnu darbs (32. pants).

Piekluve darba tirgum parasti ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par konkrētām personu kategorijām. Trešo valstu valstspiederīgajiem atkarībā no viņu kategorijas ir atšķirīgas tiesības piekļūt darba tirgum. Noteikumi par galvenajām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ir īsi izklāstīti 9.2.1.–9.2.9. sadaļā.

9.2.1. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi

ES tiesību sistēma – attiecīgajiem tādu ES pilsoņu, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, kā arī citu EEZ valstu un Šveices pilsoņu ģimenes locekļiem – neatkarīgi no viņu valstspiederības – ir tiesības brīvi pārvietoties Eiropas teritorijā nodarbinātības un pašnodarbinātības nolūkā un ir tiesības uz attieksmi, kas ir līdzvērtīga attieksmei pret attiecīgās ES dalībvalsts valstspiederīgajiem (**Brīvas pārvietošanās direktīvas** 24. pants attiecībā uz ES valstspiederīgajiem).

Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem nav tiesību uz pilnīgi līdzvērtīgu attieksmi šajā jomā ⁽⁵¹⁶⁾.

Saistībā ar ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu – neatkarīgi no viņu valstspiederības – brīvu pārvietošanos **LESD** 45. panta 4. punktā ir noteikts, ka ES dalībvalstīm nodarbinātība civildienestā jānodrošina saviem pilsoņiem. EST šo noteikumu ir interpretējusi

⁽⁵¹⁶⁾ EST 2010. gada 15. jūlija spriedums lietā C-70/09, *Alexander Hengartner un Rudolf Gasser pret Landesregierung Vorarlberg*, 39.–43. punkts.

stingri un nav ļāvusi ES dalībvalstīm nodrošināt noteiktu amatu, piemēram, topošā skolotāja vai asistenta amatu ⁽⁵¹⁷⁾ svešvalodu universitātē, pieejamību tikai saviem valstspiederīgajiem ⁽⁵¹⁸⁾.

Lai veicinātu darba ņēmēju reālu pārvietošanās brīvību, ES arī ir pieņēmusi komplicētus tiesību aktus par kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu gan vispārīgā, gan nozaru līmenī, kas attiecas gan uz tādiem ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, gan uz EEZ valstu valstspiederīgajiem. [Direktīva 2005/36/EK](#) par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu pēdējoreiz tika konsolidēta 2013. gada maijā (skatīt arī grozījumus). Pastāv komplicēti noteikumi attiecībā uz tādām personām, kuras savu kvalifikāciju pilnīgi vai daļēji ieguvušas ārpus ES, pat ja šī kvalifikācija jau ir atzīta vienā ES dalībvalstī. EST ir pieņēmusi ievērojamu skaitu spriedumu šajā jomā ⁽⁵¹⁹⁾.

9.2.2. Norīkotie darba ņēmēji

ES tiesību sistēma – uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri neizmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, bet likumīgi strādā pie darba devēja vienā dalībvalstī, un kurus šis darba devējs īslaicīgi nosūtījis viņa labā veikt darbu citā dalībvalstī, attiecas [Darba ņēmēju norīkošanas direktīva \(96/71/EK\)](#), kurā ir veikti grozījumi ar [Direktīvu \(ES\) 2018/957](#). Tās mērķis ir garantēt norīkoto darba ņēmēju tiesību un darba apstākļu aizsardzību visā Eiropas Savienībā, lai novērstu “sociālo dumpingu”. Precīzāk, direktīvas mērķis ir attiecināt uz [LESD 56. pantā](#) paredzēto pārrobežu pakalpojumu sniegšanas brīvību arī tādu darba ņēmēju tiesību aizsardzību, kuri īslaicīgi šajā nolūkā norīkoti darbā ārvalstīs ⁽⁵²⁰⁾. Taču EKT ir uzsvērusi, ka šo noteikumu dēļ nevar rasties situācija, kurā darba devējam atbilstoši direktīvai jāievēro gan nosūtītājas, gan uzņēmējas valsts darba tiesības, jo abās ES dalībvalstīs piešķirtās aizsardzības standarts ir uzskatāms par līdzvērtīgu ⁽⁵²¹⁾.

⁽⁵¹⁷⁾ EKT 1986. gada 3. jūlija spriedums lietā C-66/85, *Deborah Lawrie-Blum pret Land Baden-Württemberg*, 26.-27. punkts.

⁽⁵¹⁸⁾ EKT 1993. gada 2. augusta spriedums apvienotajās lietās C-259/91, C-331/91 un C-332/91, *Pilar Allué un Carmel Mary Coonan, un citi pret Università degli studi di Venezia un Università degli studi di Parma*, 15.-21. punkts.

⁽⁵¹⁹⁾ Ieskatam judikatūrā saistībā ar Direktīvu 2005/36/EK skatīt direktīvas *EUR-Lex* ierakstu “dokumenta informācija”.

⁽⁵²⁰⁾ EKT 2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā C-346/06, *Dirk Rüffert pret Land Niedersachsen*.

⁽⁵²¹⁾ EKT virspalātas 2007. gada 18. decembra spriedums lietā C-341/05, *Laval un Partneri Ltd pret Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundet avdelning 1 Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*.

Tādējādi direktīvā ir noteikti obligātie standarti, kas jāpiemēro tādiem darba ņēmējiem, kuri no vienas ES dalībvalsts norīkoti strādāt citā dalībvalstī. Konkrētāk, saskaņā ar direktīvas 3. pantu uz norīkotajiem darba ņēmējiem attiecas uzņēmējas valsts tiesību aktu vai vispārīgi piemērojamu kolektīvu līgumu noteikumi un nosacījumi, jo īpaši par maksimālo darba laiku un minimālo atpūtas laiku, pārtraukumiem, ikgadējo atvaļinājumu un algu likmēm.

ESH – ESTK uzskatīja, ka Zviedrijas tiesību aktos ir ietverti ierobežojumi kolektīvām sarunām un rīcībai attiecībā uz norīkotiem darba ņēmējiem, ar ko tiek pārkāpts 6. panta 2. un 4. punkts ⁽⁵²²⁾.

9.2.3. Zilās kartes turētāji, pētnieki un studenti

ES tiesību sistēma – trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir ES zilo karšu turētāji, pēc diviem likumīgi nostrādātiem gadiem ir tiesības uz tādu pašu attieksmi, kādu attiecībā uz jebkādas augsti kvalificētas nodarbinātības pieejamību piemēro ES uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem. Pēc 18 mēnešus ilgas likumīgas uzturēšanās vienā ES dalībvalstī ES zilās kartes turētājs var pārcelties uz citu ES dalībvalsti augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā, ievērojot attiecīgās ES dalībvalsts noteiktos ierobežojumus par uzņemamo ārvalstnieku skaitu un ar noteikumu, ka viņš vai viņa izpildīs tos pašus pirmās uzņemšanas ES dalībvalstī nosacījumus.

Atbilstoši [Zilās kartes direktīvas](#) (2009/50/EK) 15. panta 6. punktam ES zilo karšu turētāju ģimenes locekļi, neatkarīgi no valstspiederības, automātiski iegūst vispārējas tiesības piekļūt darba tirgum. [Zilās kartes direktīvā](#) atšķirībā no [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) (2003/86/EK) nav noteikts šo tiesību iegūšanas termiņš.

Ar [Studentu un pētnieku direktīvu](#) (Direktīvu (ES) 2016/801) reglamentē trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanu ES pētniecības, studiju, apmācības, brīvprātīgā darba, skolēnu apmaiņas programmu vai izglītības projektu un viesaukļu darba nolūkos. Pēc pētnieciskā darba vai studiju pabeigšanas pētniekiem un studentiem jānodrošina iespēja uzturēties ES dalībvalsts teritorijā uz vismaz deviņus mēnešus ilgu laika posmu, lai atrastu darbu vai izveidotu uzņēmumu.

⁽⁵²²⁾ ESTK 2013. gada 3. jūlija spriedums lietā *Zviedrijas Arodbiedrību konfederācija (LO) un Zviedrijas Profesionālo darba ņēmēju konfederācija (TCO) pret Zviedriju*, sūdzība Nr. 85/2012, pēc būtības. Skatīt arī ESTK, 2018. gada secinājumi, Zviedrija, 6. panta 4. punkts.

Piemērs. Lietā *Ali Ben Alaya* ⁽⁵²³⁾ EST lēma, ka ES dalībvalstīm ir pienākums uzņemt savā teritorijā trešās valsts valstspiederīgo, kurš atbilst uzņemšanas nosacījumiem, ar noteikumu, ka ES dalībvalsts neizmanto pret attiecīgo iesniedzēju vienu no direktīvā uzskaitītajiem iemesliem kā attaisnojumu uzturēšanās atļaujas atteikumam. Uzņemšanas nosacījumi ir izsmeljoši uzskaitīti Studentu un pētnieku direktīvas 6. un 7. pantā.

9.2.4. Turcijas valstspiederīgie

ES tiesību sistēma – Turcijas valstspiederīgajiem atbilstoši 1963. gada *Ankaras nolīgumam*, tā 1970. gada *Papildu protokolam* un ar šiem instrumentiem izveidotās EEK un Turcijas Asociācijas padomes pieņemtajiem lēmumiem ir sevišķi privileģēts stāvoklis. Tomēr Turcijas valstspiederīgajiem nav tiešu tiesību ieceļot ES dalībvalstīs nodarbinātības nolūkā. Taču, ja ES dalībvalsts tiesību akti atļauj Turcijas pilsoņiem uzsākt darbu, viņiem pēc viena gada ir tiesības turpināt strādāt tajā pašā darbavietā ⁽⁵²⁴⁾. Saskaņā ar *EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmuma 1/80* 6. panta 1. punktu pēc trim gadiem atbilstoši konkrētiem nosacījumiem viņi drīkst meklēt arī citu darbu. Turcijas izcelsmes darba ņēmēji, tāpat kā darba ņēmēji no EEZ valstīm, ir definēti ļoti plaši.

Piemērs. Lietā *Tetik* ⁽⁵²⁵⁾, kad *Tetik* kungs bija nostrādājis trīs gadus un meklēja citu darbu, Vācijas iestādes negribēja piešķirt viņam uzturēšanās atļauju. EKT atzina, ka bija jāļauj viņam likumīgi uzturēties valstī saprātīgu laika periodu, kurā meklēt tādu darbu, ko viņam bija tiesības uzņemties, ja viņš to atrastu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Genc* ⁽⁵²⁶⁾ EST secināja, ka Turcijas valstspiederīgā, kura darba devēja labā strādā tikai ļoti ierobežotu stundu skaitu, t. i., 5,5 stundas nedēļā, un saņem atalgojumu, ar ko tikai daļēji var segt minimālos nepieciešamos iztikas izdevumus, ir darba ņēmēja Asociācijas padomes Lēmuma 1/80 6. panta 1. punkta izpratnē, ja viņas darbs ir faktiski un īsts.

⁽⁵²³⁾ EST 2014. gada 10. septembra spriedums lietā C-491/13, *Mohamed Ali Ben Alaya pret Bundesrepublik Deutschland*.

⁽⁵²⁴⁾ EKT 1997. gada 29. maija spriedums lietā C-386/95, *Süleyman Eker pret Land Baden-Württemberg*, 20.–22. punkts.

⁽⁵²⁵⁾ EKT 1997. gada 23. janvāra spriedums lietā C-171/95, *Recep Tetik pret Land Berlin*, 30. punkts.

⁽⁵²⁶⁾ EST 2010. gada 4. februāra spriedums lietā C-14/09, *Hava Genc pret Land Berlin*, 27.–28. punkts.

Atbilstoši Lēmuma 1/80 7. pantam Turcijas izcelsmes darba ņēmēja ģimenes loceklis arī tad, ja viņi nav Turcijas valstspiederīgie, var piekļūt darba tirgum, ja ir likumīgi nodzīvojuši attiecīgajā ES dalībvalstī trīs gadus. Pamatotu iemeslu dēļ attiecīgais ģimenes loceklis var nedzīvot kopā ar Turcijas izcelsmes migrējošo darba ņēmēju. Valsts tiesību akti, kas apgrūtina vai padara neiespējamu ģimenes atkalapvienošanos, novestu pie ierobežojumiem pašnodarbinātas personas saimnieciskās darbības veikšanai, kas ir aizliegts saskaņā ar 1970. gada Papildu protokolu ⁽⁵²⁷⁾

Turcijas valstspiederīgā bērns, kas ir pabeidzis arodapmācības uzņēmējā valstī, var pieņemt darba piedāvājumus, ja viens no viņa vecākiem ir likumīgi strādājis uzņēmējā valstī vismaz trīs gadus.

Piemērs. Spriedumā lietā *Derin* ⁽⁵²⁸⁾ EKT nolēma, ka Turcijas valstspiederīgais, kurš, kad bija bērns, pievienojās saviem Turcijas izcelsmes vecākiem, kuri likumīgi strādāja Vācijā, varēja zaudēt savas tiesības uzturēties Vācijā, kas izrietēja no tiesībām uz brīvu pieeju nodarbinātībai, vienīgi sabiedriskās kārtības, sabiedrības drošības un sabiedrības veselības apsvērumu dēļ vai arī tad, ja viņš bez pamatota iemesla un uz ilgu laiku atstājis ES dalībvalsts teritoriju.

Attiecībā uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību vai sniegt pakalpojumus uz Turcijas valstspiederīgajiem attiecas Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā paredzētā klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības (*standstill clause*). Ja tad, kad konkrētajā ES dalībvalstī stājas spēkā Papildu protokola 41. pants, Turcijas valstspiederīgajiem nepiemēroja prasību par vīzu vai darba atļauju, šai ES dalībvalstij ir aizliegts šādu prasību noteikt tagad (skatīt arī 4.4.3. sadaļu).

⁽⁵²⁷⁾ EST 2014. gada 10. jūlija spriedums lietā C-138/13, *Naime Dogan pret Bundesrepublik Deutschland*.

⁽⁵²⁸⁾ EKT 2007. gada 18. jūlija spriedums lietā C-325/05, *Ismail Derin pret Landkreis Darmstadt-Dieburg*, 74.–75. punkts.

9.2.5. Pastāvīgie iedzīvotāji un Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas labuma guvēji

ES tiesību sistēma – personām, kuras ir ieguvušas pastāvīgā iedzīvotāja statusu saskaņā ar **Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas (2003/109/EK)** 11. panta 1. punktu, ir tiesības uz attieksmi, kas ir līdzvērtīga attieksmei pret valstspiederīgajiem, attiecībā uz piekļuvi apmaksātai un neapmaksātai nodarbinātībai; nodarbinātības nosacījumiem un darba apstākļiem (tostarp darbalaiku, veselības un drošības standartiem, tiesībām uz atvaļinājumu, atlīdzību un atbrīvošanu no darba); bēdrosānās un dalības arodbiedrībās brīvību un brīvību pārstāvēt biedrību vai asociāciju.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas labuma guvēji (skatīt arī rokasgrāmatas **6. nodaļu**), tāda trešās valsts izcelsmes apgādnieka ģimenes locekļi, kurš likumīgi dzīvo attiecīgajā valstī, ir tiesīgi piekļūt nodarbinātības un pašnodarbinātības iespējām (14. pants). Piekļūt darba tirgum ir atļauts pēc uzņēmējas valsts noteiktā perioda, kas pagājis no ierašanās un kas nedrīkst pārsniegt 12 mēnešus. Šajā periodā uzņēmēja valsts var izvērtēt, vai tās darba tirgum attiecīgā persona ir pieņemama.

9.2.6. Tādu citu valstu valstspiederīgie, ar kurām noslēgti asociācijas vai sadarbības nolīgumi

ES tiesību sistēma – **LESD** 216. pants atļauj slēgt nolīgumus starp trešām valstīm un ES, un tā 217. pants īpaši atļauj asociācijas nolīgumu slēgšanu. Tādu valstu pilsoņi, ar kurām ES noslēgusi asociācijas, stabilizācijas, sadarbības, partnerības un/vai citus nolīgumus ⁽⁵²⁹⁾, ir tiesīgi saņemt vienlīdzīgu attieksmi daudzās jomās, taču viņiem nav tiesību uz tieši tādu pašu attieksmi, kādu saņem ES pilsoņi. ES 2020. gada jūlijā bija noslēgusi nolīgumus ar vairāk nekā 100 valstīm ⁽⁵³⁰⁾.

⁽⁵²⁹⁾ Stabilizācijas un asociācijas nolīgumi ir noslēgti ar Albāniju, Bosniju un Hercegovinu, Kosovu (šis nosaukums neattiecas uz nostājām par statusu un ir atbilstošs ANO Drošības padomes rezolūcijai **UNSCR 1244(1999)** un Starptautiskās Tiesas Atzinumam par Kosovas neatkarības deklarāciju), Melnkalni, Ziemeļmaķedoniju un Serbiju. Partnerības un sadarbības līgumi ir noslēgti ar 13 Austrumeiropas un Centrālās Āzijas valstīm; sākotnējie līgumi ar Alžīriju, Maroku un Tunisiju tagad ir aizstāti ar Eiropas un Vidusjūras līgumiem (attiecas uz septiņām valstīm). Līdz šim ir parakstīti nolīgumi ar 79 Āfrikas, Karību jūras un Klusā okeāna (ĀKK) valstīm (Kotonu nolīgums) un ar Čīli. Kotonu nolīguma termiņš beidzās 2020. gada februārī, un pašlaik ir noslēgts otrs sarunu raunds par turpmākajām ES un ĀKK attiecībām. Plašāku informāciju skatīt Eiropas Savienības Padome (2020. gads), **“Kotonu nolīgums”**.

⁽⁵³⁰⁾ Eiropas Ārējās darbības dienests, **ES Līgumu biroja datubāze**.

Šajos asociācijas un sadarbības nolīgumos attiecīgo valstu valstspiederīgajiem nav piešķirtas tiešas tiesības ieceļot un strādāt ES. Taču tādiem šo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi strādā kādā ES dalībvalstī, ir tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi un tādiem pašiem darba apstākļiem, ko piemēro attiecīgās ES dalībvalsts valstspiederīgajiem. Tas, piemēram, ir paredzēts Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumu ar Maroku un Tunisiju 64. panta 1. punktā, kurā noteikts, ka "attieksmē, kādu katra dalībvalsts izrāda Marokas [vai Tunisijas] valstspiederīgajiem strādājošajiem, kuri strādā viņu teritorijā, nav diskriminācijas pēc valsts piederības attiecībā uz darba apstākļiem, atlīdzību un atlaišanu salīdzinājumā ar pašu valstspiederīgajiem" ⁽⁵³¹⁾. Pagaidu darba gadījumā diskriminācijas aizlieguma noteikumi attiecas uz darba apstākļiem un atlīdzību (64. panta 2. punkts). Abu nolīgumu 65. panta 1. punktā ir paredzēts arī diskriminācijas aizliegums sociālā nodrošinājuma jomā ⁽⁵³²⁾.

EST ir izskatījusi vairākas lietas par šiem nolīgumiem ⁽⁵³³⁾. Dažas no tām attiecas uz iespēju darba nolūkā atjaunot trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanās atļauju pēc tam, kad attiecīgā persona attiecību izjukšanas dēļ zaudēja uzturēšanās tiesības apgādājamā statusā.

⁽⁵³¹⁾ Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgums par asociācijas izveidi starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Marokas Karalisti, no otras puses (stājās spēkā 2000. gada 1. martā; OV L 70, 2000., 2. lpp.), un Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgums par asociācijas izveidi starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Tunisijas Republiku, no otras puses (stājās spēkā 1998. gada 1. martā, OV L 97, 1998., 2. lpp.).

⁽⁵³²⁾ EKT 1991. gada 31. janvāra spriedums lietā C-18/90, *Office National de l'emploi pret Bahia Kziber*.

⁽⁵³³⁾ Dažas lietas saistībā ar nolīgumiem ir EKT 1991. gada 31. janvāra spriedums lietā C-18/90, *Office National de l'emploi pret Bahia Kziber* (Sadarbības nolīgums starp Eiropas Ekonomikas kopienu un Marokas Karalisti, 41. panta 1. punkts, *allocation d'atteinte* (OV L 264, 1978., 2. lpp.), kas ir aizstāts ar ES un Marokas Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumu par asociācijas izveidi); EKT 1999. gada 2. marta spriedums lietā C-416/96, *El Yassini pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* (Sadarbības nolīgums starp Eiropas Ekonomikas kopienu un Marokas Karalisti); un EKT 2003. gada 8. maija spriedums lietā C-438/00, *Deutscher Handballbund pret Kolpak* (Slovākijas Republika).

Piemērs. Lietā *El Yassini* ⁽⁵³⁴⁾ Marokas valstspiederīgais zaudēja sākotnējo uzturēšanās pamatu, tāpēc nesaņēma uzturēšanās atļaujas pagarinājumu, lai gan viņam bija algots darbs. Šajā gadījumā EKT bija jānoskaidro, vai pieeja, ko tā ievērojusi judikatūrā par Turcijas valstspiederīgajiem ⁽⁵³⁵⁾, analogiski attiecas arī uz Marokas valstspiederīgajiem, un tādējādi, vai EEK un Marokas nolīguma (vēlāk aizstāts ar Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumu ar Maroku) 40. pants paredzēja, ka tiesības uz darbu ir nodrošināmas visā nodarbinātības periodā, par ko līgumā vienojušies darba devējs un darba ņēmējs. EKT atzina, ka EEK un Marokas nolīgums ir tieši piemērojams, jo tajā paredzēti skaidri, beznosacījumu un pietiekami praktiski principi attiecībā uz darba nosacījumiem un atalgojumu. Tomēr Tiesa noteica, ka šajā lietā nevar piemērot judikatūru par Ankaras nolīgumu ar Turciju. Ankaras nolīgums un EEK un Marokas nolīgums būtiski atšķīrās, turklāt atšķirībā no nolīguma ar Turciju EEK un Marokas nolīgumā nebija paredzēts, ka Maroka varētu pievienoties Kopienai, un tā mērķis nebija nodrošināt darba ņēmēju pārvietošanās brīvību. Tāpēc Tiesa nolēma, ka Apvienotā Karaliste drīkstēja nepagarināt prasītāja uzturēšanās atļauju, lai gan viņa darba attiecības tāpēc tiktu pārtrauktas pirms darba līguma termiņa beigām. Tiesa turpināja un norādīja, ka situācija atšķirtos, ja ES dalībvalsts būtu piešķīrusi Marokas valstspiederīgajam "konkrētas tiesības attiecībā uz nodarbinātību, kas ir plašākas nekā [šīs dalībvalsts piešķirtās] uzturēšanās tiesības".

Piemērs. Lietā *Gattoussi* ⁽⁵³⁶⁾ EKT bija jāpieņem lēmums līdzīgā lietā, bet par ES un Tunisijas noslēgtajā Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu Asociācijas nolīguma 64. panta 1. punktā paredzēto diskriminācijas aizliegumu. Taču šajā gadījumā prasītājam bija nepārprotami piešķirta beztermiņa darba atļauja. Ņemot vērā šos apstākļus, Tiesa secināja, ka ES un Tunisijas Asociācijas nolīguma 64. panta 1. punkts "var ietekmēt Tunisijas pilsoņa tiesības uzturēties ES dalībvalsts teritorijā, ja šī dalībvalsts pienācīgi atļāvuši šim pilsonim tās teritorijā veikt profesionālu darbību uz laiku, kas pārsniedz viņa uzturēšanās atļaujas termiņu". Būtībā Tiesa norādīja, ka ES un Tunisijas Asociācijas nolīgumā ES dalībvalstij principā nav liegts ierobežot

⁽⁵³⁴⁾ EKT 1999. gada 2. marta spriedums lietā C-416/96, *El Yassini pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, 64., 65. un 67. punkts.

⁽⁵³⁵⁾ EKT 1992. gada 16. decembra spriedums lietā C-237/91, *Kazim Kus pret Landeshauptstadt Wiesbaden*, 21.–23. un 29. punkts.

⁽⁵³⁶⁾ EKT 2006. gada 14. decembra spriedums lietā C-97/05, *Mohamed Gattoussi pret Stadt Rüsselsheim*, 39. punkts.

Tunisijas pilsoņa tiesības arī tad, ja pirms tam viņam atļauts ieceļot un strādāt. Tomēr, ja Tunisijas pilsonim tika piešķirtas konkrētas tiesības attiecībā uz nodarbinātību, kas bija plašākas par uzturēšanās tiesībām, atteikšanās pagarināt viņa uzturēšanās tiesības bija jāpamato ar likumīgu valsts interešu, piemēram, sabiedriskās kārtības, sabiedriskās drošības un sabiedrības veselības, aizsardzību.

Šaurāks regulējums ir paredzēts ar Krieviju noslēgtā partnerības un sadarbības nolīguma 23. pantā ⁽⁵³⁷⁾ par darba apstākļiem – “ievērojot katrā dalībvalstī spēkā esošos tiesību aktus, apstākļus un procedūras, Kopiena un tās dalībvalstis nodrošina, ka attiecībā uz Krievijas pilsoņiem, kas ir likumīgi nodarbināti kādās dalībvalsts teritorijā, netiek pieļauta diskriminācija pilsonības dēļ saistībā ar darba apstākļiem, atlīdzību vai atlaišanu, salīdzinot ar attiecīgās valsts pilsoņiem”.

Piemērs. Lietā *Simutenkov* ⁽⁵³⁸⁾ Spānijas noteikumi par pilsonību ierobežoja tāda Krievijas pilsoņa dalību sacensībās, ko Spānijas futbola klubs Spānijā nodarbināja kā profesionālu futbolistu. Izvērtējot dalībvalsts sporta federācijas pieņemtu noteikumu, atbilstoši kuram klubi valsts līmenī organizētās sacensībās var izmantot tikai ierobežotu spēlētāju skaitu no trešām valstīm, kas nav Līguma par EEZ dalībvalstis, EKT interpretēja Partnerības un sadarbības nolīguma 23. pantā paredzēto diskriminācijas aizlieguma noteikumu. Tiesa nolēma, ka noteikums neatbilst Partnerības un sadarbības nolīguma 23. panta 1. punkta mērķim.

9.2.7. Patvēruma meklētāji un bēgļi

ES tiesību sistēma – Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 15. pantā ir noteikts, ka ES dalībvalstīm jāļauj **patvēruma meklētājiem** iesaistīties darba tirgū, ja deviņu mēnešu laikā – vai viena gada laikā Īrijā – no patvēruma pieteikuma iesniegšanas nav pieņemts pirmās instances lēmums, un tādām personām, kurām joprojām piemēro direktīvas 2003. gada versijas (2003/9/EK) 11. pantu tad, ja šī novēlošanās nav notikusi pieteikuma

⁽⁵³⁷⁾ Partnerības un sadarbības nolīgums, ar ko izveido partnerību starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Krievijas Federāciju, no otras puses (stājās spēkā 1997. gada 1. decembrī; 2016. gada 1. aprīļa pēdējā konsolidētā versija; OV L 327, 1997., 3. lpp.).

⁽⁵³⁸⁾ EKT virspalātas 2005. gada 12. aprīļa spriedums lietā C-265/03, *Igor Simutenkov pret Ministerio de Educación y Cultura un Real Federación Española de Fútbol*, 41. punkts.

iesniedzēja vainas dēļ. Par nosacījumiem, ar kādiem pieteikuma iesniedzējam dod atļauju iesaistīties darba tirgū, dalībvalstis drīkst lemt saskaņā ar saviem valsts tiesību aktiem, taču ar tiem jānodrošina patvēruma meklētāju efektīva piekļuve darba tirgum. Tomēr dalībvalstis var dot priekšroku EEZ valstu valstspiederīgajiem un citiem attiecīgajā valstī likumīgi dzīvojošiem trešo valstu valstspiederīgajiem.

Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/ES) 26. panta 1. un 3. punktā ir atzītas **bēgļu un alternatīvās aizsardzības saņēmēju** tiesības iesaistīties nodarbinātības vai pašnodarbinātības darbībās. Viņiem jānodrošina tāda pati piekļuve kvalifikācijas atzišanas procedūrām kā valstspiederīgajiem. Turklāt atbilstoši Kvalificēšanas direktīvas 28. pantam dalībvalstis nodrošina iespēju izmantot iepriekš iegūto zināšanu novērtēšanas pasākumus, ja attiecīgā persona nevar uzrādīt iepriekš iegūtas kvalifikācijas dokumentāru apstiprinājumu. Šajos noteikumos ir atspoguļots **Ženēvas Konvencijas par bēgļa statusu** 17.–19. pants un 22. panta 2. punkts. Direktīvā ES dalībvalstīm arī ir noteikts pienākums garantēt arodapmācības pieejamību saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā to valstspiederīgajiem.

9.2.8. Nelikumīgā situācijā nonākuši migranti

ES tiesību sistēma – daudzu sociālo tiesību pieejamība ir atkarīga no tā, vai persona uzturas vai dzīvo uzņēmējā dalībvalstī likumīgi. ES ir apņēmusies novērst neatļautu ekonomisko migrantu ierašanos un uzturēšanos. Galvenais līdzeklis ir **Direktīva par sankcijām pret darba devējiem** (2009/52/EK): tajā ir aizliegts nodarbināt nelikumīgus migrantus no valstīm, kas nav ES dalībvalstis, un paredzēts darba devējiem piemērot sodus vai nopietnākajos gadījumos krimināltiesiskas sankcijas. Direktīva ir saistoša visām ES dalībvalstīm, izņemot Dāniju un Īriju. Tās mērķis ir arī nodrošināt nelikumīgā situācijā nonākušiem migrējošiem darba ņēmējiem zināmu aizsardzību pret ļaunprātīgiem darba devējiem.

Atbilstoši direktīvai pirms trešās valsts valstspiederīgā pieņemšanas darbā darba devējiem jāpārbauda, vai šai personai ir uzturēšanās atļauja, un jāpaziņo attiecīgajai valsts iestādei, ja šādas atļaujas nav (4. pants). Darba devējiem, kuri var pierādīt, ka ir ievērojuši šos noteikumus un rīkojušies labticīgi, nepiemēro sankcijas. Tā kā daudzi nelikumīgā situācijā nonākuši migranti strādā privātās māsaimniecībās, direktīva attiecas arī uz darba devējiem, kuri ir privātpersonas.

Darba devējiem, kuri šādas pārbaudes nav veikuši un kurus pieķer nelikumīgu migrantu nodarbināšanā, būs jāmaksā naudas sodi, tostarp jāsedz izmaksas par trešo valstu valstspiederīgo, kuri uzturas nelikumīgi, atgriešanu viņu izcelsmes valstīs (5. pants). Šādiem darba devējiem ir jāsamaksā arī nesamaksātais atalgojums, nodokļu maksājumi un sociālā nodrošinājuma iemaksas. Nopietnākajos gadījumos, piemēram, atkārtotu pārkāpumu, bērnu nelikumīgas nodarbināšanas vai ievērojama skaita nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu nodarbināšanas gadījumā, darba devējiem piemēro kriminālsodu.

Ar Direktīvu ir aizsargāti migranti, nodrošinot, lai viņi saņemtu visu darba devēja nesamaksāto atalgojumu, kā arī nodrošinot trešo personu, piemēram, arodbiedrību un NVO, atbalsta pieejamību (13. pants). Direktīvā ir īpaši uzsvērtā noteikumu īstenošana (piemēram, 9., 10. un 14. pants) (skatīt [3.3. sadaļu](#) par uzturēšanās atļauju izsniegšanu upuriem, kas ir cietuši no īpaši ekspluatējošiem darba apstākļiem un sadarbojas ar tieslietu sistēmu).

9.3. Izglītība

Bērnu tiesības uz izglītību ir noteiktas vairākos starptautiskos cilvēktiesību instrumentos, un komitejas, kas pārrauga [Konvencijas par bērna tiesībām](#), [Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām](#) un [Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu](#) izpildi, tās arī aizsargā. Šīs komitejas ir konsekventi lēmušas, ka šajos instrumentos paredzētās prasības par diskriminācijas aizliegumu attiecas arī uz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un gan likumīgiem, gan arī nelikumīgiem migrantiem.

ECTK – Konvencijas Protokola Nr. 1 2. pantā ir paredzētas tiesības uz izglītību, savukārt 14. pants un Protokols Nr. 12 aizliedz diskrimināciju “valstiskās izcelsmes” dēļ. Tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību būtībā ir garantētas ECTK Protokola Nr. 1 2. pantā, savukārt atšķirīga attieksme terciārās izglītības jomā varētu būt daudz vieglāk pamatojama.

Piemērs. Lietā *Timishev pret Krieviju* ⁽⁵³⁹⁾ Čečenijas izcelsmes migranti, lai gan teorētiski nebija ārvalstnieki, nebija reģistrējušies vietējā migrācijas iestādē, un tāpēc viņu bērni nevarēja apmeklēt skolu. Tiesa secināja, ka bērnu tiesības uz izglītību ir vienas no "būtiskākajām vērtībām demokrātiskajās sabiedrībās, kuras veido Eiropas Padomi" un nolēma, ka Krievija ir pārkāpusi ECT Protokola Nr. 1 2. pantu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju* ⁽⁵⁴⁰⁾ ECT secināja, ka prasība, ar ko paredz maksas par vidējo izglītību atkarību no iesniedzēju imigrācijas statusa un valstspiederības, nav pamatota. ECT norādīja, ka iesniedzēji nebija nelikumīgi ieradušies valstī un pēc tam pieprasījuši iespēju izmantot tās sabiedriskos pakalpojumus, tostarp bezmaksas izglītību. Arī tad, ja iesniedzēji netieši bija uzskatāmi par ārvalstniekiem, kuriem nebija pastāvīgās uzturēšanās atļauju, iestādēm nebija būtisku iebildumu pret viņu uzturēšanos Bulgārijā, un tās acīmredzami nebija nopietni plānojušas viņus izraidīt. Apsvērumi saistībā ar vajadzību ierobežot vai apturēt nelegālās migrācijas plūsmu acīmredzami neattiecas uz iesniedzējiem.

Piemērs. Lietā *Karus pret Itāliju* ⁽⁵⁴¹⁾ Eiropas Cilvēktiesību komisija secināja, ka, nosakot ārvalstu studentiem lielāku mācību maksu, netika pārkāptas viņu tiesības uz izglītību, jo atšķirīgā attieksme bija pamatota ar Itālijas valdības vēlmi nodrošināt, lai terciārās izglītības labvēlīgā ietekme būtu jūtama Itālijas ekonomikā.

ESH – 17. pantā ir noteiktas tiesības uz izglītību, ievērojot 18. un 19. panta noteikumus par migrantiem. Par 17. panta 2. punktu ESTK ir pieņēmusi šādu interpretāciju:

Attiecībā uz jautājumu, vai bērni, kuri nelikumīgi uzturas dalībvalstī, ir iekļauti Hartas darbības jomā tās Pielikuma izpratnē, Komiteja atsauca uz argumentāciju, ko tā piemēroja 2009. gada 20. oktobra Lēmumam pēc būtības par sūdzību Nr. 47/2008 lietā *Defence for Children International (DCI)*

⁽⁵³⁹⁾ ECT 2005. gada 13. decembra spriedums lietā *Timishev pret Krieviju*, Nr. 55762/00 un Nr. 55974/00, 64. punkts.

⁽⁵⁴⁰⁾ ECT 2011. gada 21. jūnija spriedums lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju*, Nr. 5335/05, 59.–63. punkts.

⁽⁵⁴¹⁾ Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1998. gada 20. maija lēmums lietā *Karus pret Itāliju* (dec.), Nr. 29043/95.

pret Nīderlandi (skatīt *inter alia* 47. un 48. punktu), un uzskata, ka izglītības pieejamība ir izšķirošs faktors katra bērna dzīvē un attīstībā. Izglītības pieejamības liegšana saasinās bērna, kas uzturas nelikumīgi, neaizsargātību. Tādējādi bērni neatkarīgi no uzturēšanās statusa ietilpst 17. panta 2. punkta darbības jomā. Turklāt komiteja uzskata, ka izglītības pieejamības aizliegums negatīvi ietekmētu bērna dzīvi. Tādēļ komiteja uzskata, ka saskaņā ar Hartas 17. panta 2. punktu dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, ka bērniem, kuri nelikumīgi uzturas to teritorijā, ir efektīvi pieejama izglītība kā jebkuram citam bērnam.⁽⁵⁴²⁾

ES tiesību sistēma – atbilstoši **ES Pamattiesību hartas** 14. pantam ikvienam ir tiesības uz izglītību un “iespēja” saņemt bezmaksas obligāto izglītību. Saskaņā ar sekundārajiem ES tiesību aktiem visiem trešo valstu valstspiederīgo bērniem, kuri uzturas ES, izņemot tādus bērnus, kuri tās teritorijā atrodas īslaicīgi, ir tiesības uz pamatzglītības pieejamību. Šī norma attiecas arī uz migrantiem bērniem, kuri atrodas nelikumīgā situācijā un kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta⁽⁵⁴³⁾. Plašākas citu personu kategoriju, piemēram, EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļu, bēgļu vai pastāvīgo iedzīvotāju, tiesības ir kodificētas.

EEZ valstu valstspiederīgo bērniem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, konkrētos apstākļos, tostarp attiecīgā EEZ valsts valstspiederīgā nāves vai pārcelšanās gadījumā, ir tiesības palikt teritorijā, lai turpinātu vai pabeigtu izglītību (**Brīvas pārvietošanās direktīvas** 12. panta 3. punkts). Atbilstoši šo bērnu tiesībām viņus pavada tas vecāks, kurš viņus uzrauga (12. panta 3. punkts)⁽⁵⁴⁴⁾. Turklāt uz tādu EEZ valsts izcelsmes darba ņēmēju bērniem, kuriem ir vai bijis darbs citā dalībvalstī, attiecas **Regulas (ES) Nr. 492/2011** (bijusī Regula (EEK) Nr. 1612/68) 10. pants, ko piemēro neatkarīgi no Brīvas pārvietošanās direktīvas noteikumiem⁽⁵⁴⁵⁾.

⁽⁵⁴²⁾ ESTK, Secinājumi, 2011. gads, paziņojums par 17. panta 2. punkta interpretāciju.

⁽⁵⁴³⁾ Direktīvas 2008/115/EK 14. panta 1. punkts (OV L 348, 2008., 98. lpp.).

⁽⁵⁴⁴⁾ Brīvas pārvietošanās direktīvas 12. panta 3. punkts papildina EKT judikatūru par **Regulas (EEK) Nr. 1612/68** 12. pantu, (OV L 257, 1968., 2. lpp.) (tagad **Regulas (ES) Nr. 492/2011** 10. pantu (OV L 141, 2011., 1. lpp.)) un jo īpaši par EKT 1989. gada 15. marta spriedumu apvienotajās lietās C-389/87 un C-390/87, **G. B. C. Echternach un A. Moritz pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen** un par EKT 2002. gada 17. septembra spriedumu lietā C-413/99, **Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru**.

⁽⁵⁴⁵⁾ EKT virspalātas 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-480/08, **Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru**.

Bēgļu konvencijas 22. panta 1. punktā un ES patvēruma *acquis* ir paredzētas patvērumu meklējošu bērnu un tādu bērnu, kuriem piešķirts bēgļa statuss vai alternatīvā aizsardzība, tiesības uz izglītību ⁽⁵⁴⁶⁾.

Saskaņā ar *Kvalificēšanas direktīvas* 26. pantu ES dalībvalstīm jānodrošina, ka starptautiskās aizsardzības saņēmējiem tiek piedāvātas ar nodarbinātību saistītas izglītības iespējas pieaugušajiem, piemēram, arodapmācība, ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem. Pieaugušajiem, kuriem ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss, jāļauj piekļūt vispārējās izglītības sistēmai vai apmācībām saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādi ir trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi uzturas šajā valstī (27. pants).

Trešo valstu valstspiederīgie, kuri atbilstoši *Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvai* atzīti par pastāvīgajiem iedzīvotājiem (skatīt 3.7. sadaļu), ir tiesīgi saņemt vienlīdzīgu attieksmi ar ES dalībvalstu pilsoņiem attiecībā uz izglītības un arodapmācības, ieskaitot mācību stipendijas, pieejamību, kā arī kvalifikāciju atzīšanu (11. pants). Viņiem arī ir tiesības pārcelties uz citām ES dalībvalstīm izglītības vai arodapmācību nolūkā (14. pants).

9.4. Mājokļi

Tiesības uz pienācīgu mājokli ietilpst katra cilvēka tiesībās uz atbilstošu dzīves līmeni, kas noteiktas *Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām* 11. pantā.

ECTK – neparedz tiesības iegūt mājokli, tajā ir noteiktas vienīgi tiesības uz esošā mājokļa neaizskaramību ⁽⁵⁴⁷⁾. ECT ir vairākkārt lūgts izvērtēt imigrācijas kontroles pasākumus, ar ko ierobežo personas iespējas piekļūt savam mājoklim.

⁽⁵⁴⁶⁾ Plašākai informācijai par patvēruma pieteikuma iesniedzējiem skatīt *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (OV L 180, 2013., 96. lpp.) 14. pantu. Plašākai informācijai par bēgļiem un alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem skatīt *Kvalificēšanas direktīvas* (OV L 337, 2011., 9. lpp.) 26.–27. pantu.

⁽⁵⁴⁷⁾ ECT virspalātas 2001. gada 18. janvāra spriedums lietā *Chapman pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27238/95.

Piemērs. Spriedumā lietā *Gillow pret Apvienoto Karalisti* ⁽⁵⁴⁸⁾ ECT konstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu attiecībā uz Lielbritānijas izcelsmes laulātajiem, kuri vairākus gadus bija strādājuši ārvalstīs un kuriem atteica uzturēšanās atļauju, saskaņā ar kuru viņi varētu atgriezties dzīvot mājā, kas viņiem piederēja Ģernsijā un ko viņi bija uzcēluši pirms 20 gadiem.

Lai gan nepastāv tiesības uz mājokli kā tādu, ECT izskatīja dalībvalsts neveikto nodrošināšanu ar pajumti, kad tas tai bija jādara saskaņā ar tiesību aktiem. Galējās situācijās Tiesa konstatēja, ko noraidījums ir bijis tik smags, ka tas ir uzskatāms par ECTK 3. panta par necilvēcīgas un pazemojošas rīcības aizliegumu pārkāpumu. No otras puses, ECT nekonstatēja ECTK 3. panta pārkāpumu, ja iesniedzēji nebija nonākuši materiālās nenodrošinātības situācijā, kas bija tik smaga, ka uz to attiektos 3. pants, un iestādes netika izrādījušas vienaldzību pret iesniedzējiem, piedāvājot viņiem veidu, kā uzlabot situāciju ⁽⁵⁴⁹⁾.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* ⁽⁵⁵⁰⁾ ECT secināja, ka Grieķijas rīcība, pienācīgi nepildot ES tiesību aktos paredzētos pienākumus parūpēties par patvēruma meklētājiem un tādējādi atstājot iesniedzējus bez līdzekļiem, bija pietiekami nopietna, lai tiktu konstatēts ECTK 3. panta pārkāpums.

Tiesa ir centusies neiejaukties dalībvalstu tiesībās noteikt uzņemšanas nosacījumus, tostarp tad, ja migrantiem, kuri nesen ieradušies, nav nodrošināts valsts mājoklis.

Piemērs. Lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti* ⁽⁵⁵¹⁾ māti un viņas 14 gadus veco dēlu neatzina par tādiem, kuriem ir "prioritāra vajadzība" pēc mājokļa, jo dēlu tikai nesen uzņēma no ārvalstīm ģimenes atkalapvienošanās nolūkā un uz viņu attiecās imigrācijas nosacījums, kas liedza valsts līdzekļu izmantošanu. Iesniedzēja apgalvoja, ka no šā nosacījuma

⁽⁵⁴⁸⁾ ECT 1986. gada 24. novembra spriedums lietā *Gillow pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9063/80, 55.–58. punkts.

⁽⁵⁴⁹⁾ ECT 2018. gada 24. augusta spriedums lietā *N.T.P. un citi pret Franciju*, Nr. 68862/13, 46.–49. punkts.

⁽⁵⁵⁰⁾ ECT virspalātas 2011. gada 21. janvāra spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09. Skatīt arī ECT 2020. gada 2. jūlija spriedumu lietā *N.H. un citi pret Franciju*, Nr. 28820/13, Nr. 75547/13 un Nr. 13114/15.

⁽⁵⁵¹⁾ ECT 2011. gada 27. septembra spriedums lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 56328/07.

izrietošais liegums izpildīt prioritāru vajadzību pēc mājokļa bija diskriminējošs. Tiesa noraidīja pieteikumu. Tā uzskatīja, ka Apvienotā Karaliste nerīkojās patvaļīgi, noraidot prasību par prioritāru vajadzību, kas pamatota vienīgi ar to, ka valstī ir ieradies iesniedzējas dēls, kuram atļāva iecelt Apvienotajā Karalistē ar skaidru nosacījumu par valsts līdzekļu nepieejamību. Atvedot savu dēlu uz Apvienoto Karalisti, iesniedzēja, kura bija pilnībā informēta par viņa iecelšanas nosacījumiem, šo nosacījumu pieņēma un reāli piekrita neizmantojot valsts līdzekļus viņa uzturēšanai. Attiecīgajam tiesību aktam bija likumīgs mērķis, proti, taisnīgi sadalīt ierobežotos resursus dažādām prasītāju kategorijām. Jānorāda, ka iesniedzēji *Bah* lietā nepalika bez līdzekļiem un viņiem bija pieejams alternatīvs mājoklis.

Jāpiebilst, ka atsevišķos izņēmuma gadījumos ECT ir pieņēmusi lēmumu par **Tiesas nolēmuma** 39. noteikumā paredzēto pagaidu pasākumu piemērošanu, lai nodrošinātu, ka patvēruma meklētāju ģimenēm tiek sniegta pajumte, kamēr ECT izskata viņu sūdzības (skatīt arī 3.4. sadaļu) ⁽⁵⁵²⁾.

ESH – atbilstoši 19. panta 4. punkta c) apakšpunktam valstīm jānodrošina migrējošajiem strādājošajiem pienācīga dzīvesvieta, taču šīs tiesības attiecas uz tādām personām, kuras pārvietojas ESH dalībvalstīs.

Tiesības uz mājokli (ESH 31. pants) ir cieši saistītas ar virkni papildu ESH (pārskatīto) tiesību: 11. pants par tiesībām uz veselību; 13. pants par tiesībām uz sociālo un medicīnisko palīdzību; 16. pants par tiesībām uz piemērotu ģimenes sociālo, tiesisko un ekonomisko aizsardzību; 17. pants par bērnu un jauniešu tiesībām uz sociālo, tiesisko un ekonomisko aizsardzību; 30. pants par tiesībām uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību, kuru var izskatīt vienu pašu vai lasīt kopā ar E pantu par diskriminācijas aizliegumu.

Piemērs. Lietā *FEANTSA pret Nīderlandi* ⁽⁵⁵³⁾ ESTK uzskatīja, ka tiesības uz pajumti un sociālo palīdzību ārkārtas situācijā neattiecas tikai uz personām, kuras pieder konkrētām mazāk aizsargātām grupām, bet tās piemēro visām personām nedrošā situācijā saskaņā ar principu par viņu

⁽⁵⁵²⁾ ECT 2011. gada 24. maija spriedums lietā *Afif pret Nīderlandi* (dec.), Nr. 60915/09; ECT 2013. gada 12. novembra spriedums lietā *Abdīlahi Abdulwahīdi pret Nīderlandi* (dec.), Nr. 21741/07.

⁽⁵⁵³⁾ ESTK 2014. gada 2. jūlija spriedums lietā *Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem (FEANTSA) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 86/2012, pēc būtības.

cilvēka cieņas respektēšanu un pamattiesību aizsardzību. ESTK uzskatīja, ka noteiktas sociālās tiesības, kas ir tieši saistītas ar tiesībām uz dzīvību un cilvēka cieņu, ir daļa no tiesību "būtības bez izņēmumiem", kas aizsargā visu cilvēku cieņu. Tādēļ šīs tiesības jāgarantē bēgļiem un jānodrošina visām pārvietotajām personām.

Piemērs. Lēmumā lietā *COHRE pret Franciju* ESTK secināja, ka, padzenot romus no viņu dzīvesvietām un viņus izraidot no Francijas, tika pārkāpts E pants saistībā ar ESH 19. panta 8. punktu ⁽⁵⁵⁴⁾. Arī lēmumā lietā *COHRE pret Itāliju* ESTK konstatēja, ka Itālijas attieksme pret romiem bija pretrunā E pantam saistībā ar pārējiem ESH pantiem ⁽⁵⁵⁵⁾.

Lai gan ESH pielikumā ir noteikts, ka tā attiecas uz tādiem dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi dzīvo attiecīgās valsts teritorijā, ESTK arī ir piemērojusi konkrētus pārskatītās ESH noteikumus nelikumīgā situācijā nonākušiem bērniem, uzsverot, ka ESH jāinterpretē atbilstoši starptautiskajām cilvēktiesībām.

Piemērs. Lietā *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlandi* ⁽⁵⁵⁶⁾ tika apgalvots, ka Nīderlandes tiesību aktos tādiem bērniem, kuri šajā valstī dzīvo nelikumīgi, tika liegtas tiesības uz mājokli un tādējādi arī citas ESH noteiktās tiesības. ESTK nolēma, ka ESH nedrīkst interpretēt abstrakti. Tā, cik vien iespējams, ir jāinterpretē saskaņā ar citām starptautiskajām tiesībām – kuru daļa ir arī ESH –, tostarp šajā gadījumā ar tādām, kas attiecas uz atbilstošas pajumtes nodrošināšanu ikvienai personai, kurai tā vajadzīga, neatkarīgi no tā, vai šī persona dalībvalsts teritorijā uzturas likumīgi. Atbilstoši 31. panta 2. punktam dalībvalstīm jāveic pasākumi, lai novērstu bezpajumtniecību. Tāpēc dalībvalstij jānodrošina pajumte tik ilgi, kamēr bērni – neatkarīgi no viņu uzturēšanās statusa – ir tās jurisdikcijā. Turklāt ir jāaizliedz nelikumīgu migrantu padzīšana no pajumtes, jo pretējā gadījumā

⁽⁵⁵⁴⁾ ESTK 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) pret Franciju*, sūdzība Nr. 63/2010, pēc būtības.

⁽⁵⁵⁵⁾ ESTK 2010. gada 25. jūnija spriedums lietā *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) pret Itāliju*, sūdzība Nr. 58/2009, pēc būtības.

⁽⁵⁵⁶⁾ ESTK 2009. gada 20. oktobra spriedums lietā *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, pēc būtības.

attiecīgās personas, jo īpaši bērni, kļūtu bezpalīdzīgi, bet tas ir cilvēka cieņas aizskārums. ESTK arī secināja, ka tika pārkāpts 17. panta 1. punkta c) apakšpunkts, kurā aizsargātas nošķirtu bērnu tiesības.

ES tiesību sistēma – ES Pamattiesību hartas 1. pantā ir paredzētas tiesības uz cieņu, bet tās 34. pantā – tiesības uz sociālo palīdzību mājokļu jomā. Attiecīgi noteikumi par mājokli ir paredzēti arī sekundārajos ES tiesību aktos par tādiem EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, par pastāvīgajiem iedzīvotājiem, personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība, un par cilvēku tirdzniecības upuriem. Attiecībā uz citām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ES tiesību aktos ir mēģināts nodrošināt, lai šīs personas neradītu slogu ES dalībvalstu sociālās palīdzības sistēmām. Tādēļ, pirms pētnieki, studenti, stažieri, brīvprātīgie, skolēni un viesaukles (**Studentu un pētnieku direktīvas** 7. panta 1. punkta e) apakšpunkts) drīkst ieceļot ES, viņiem jāpierāda, ka viņi ir pietiekami materiāli nodrošināti, lai neklūtu par nesamērīgu slogu uzņēmumam ES dalībvalstij. ES dalībvalstis var piemērot līdzīgas prasības ģimenes locekļiem, kuru apgādnieks ir trešās valsts valstspiederīgais (**Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas** 7. panta 1. punkta a) apakšpunkts).

Piemērs. Spriedumā lietā *Kamberaj* ⁽⁵⁵⁷⁾ EST secināja, ka valsts tiesību akts, ar ko pret trešo valstu valstspiederīgajiem paredz citādu attieksmi mājokļa pabalstu jomā nekā pret ES pilsoņiem, ir pretrunā Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas 11. panta 1. punkta d) apakšpunktam. Konkrētāk, Tiesa uzskatīja, ka atbilstoši 11. panta 4. punktam ES dalībvalstis var ierobežot sociālo palīdzību un aizsardzību, taču norādīja, ka 13. apsvērumā sniegtais obligāto pamata pabalstu uzskaitījums nav izsmeļošs. Tiesa paplašināja pamata pabalstu uzskaitījumu, iekļaujot tajā arī mājokļa pabalstus. Saistībā ar to Tiesa atsaucās uz ES Pamattiesību hartas 34. pantu, kurā, lai apkarotu sociālo atstumtību un nabadzību, “[Savienība] atzīst un ievēro tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā, lai nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu”.

Atbilstoši **Brīvas pārvietošanās direktīvas** 24. pantam EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, ir jāsaņem tādas pašas sociālās un nodokļu priekšrocības, kā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem.

⁽⁵⁵⁷⁾ EST virspalātas 2012. gada 24. aprīļa spriedums lietā C-571/10, *Servet Kamberaj pret Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES)* u. c.

Nedrīkst ierobežot EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļu tiesības uz mājokļa, tostarp sociālā mājokļa, pieejamību⁽⁵⁵⁸⁾. Šis noteikums neattiecas uz tādu ES pilsoņu trešo valstu izcelsmes ģimenes locekļiem, kuri nav izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos, jo viņu situācija nav atrunāta ES tiesību aktos. Viņiem piemēro valsts tiesību aktos ietvertos noteikumus. Ekonomiski neaktīviem EEZ valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuriem jāpierāda, ka ir ekonomiski pašnodrošināti, var nebūt tiesību uz finansiālu palīdzību, lai segtu izdevumus par mājokli (Brīvas pārvietošanās direktīvas 7. panta 1. punkta b) apakšpunkts).

Pastāvīgie iedzīvotāji ir tiesīgi saņemt ar pilsoņiem vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz mājokļa ieguves kārtību ([Ilgtērmiņa uzturēšanās direktīvas](#) 11. panta 1. punkta f) apakšpunkts).

Cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības uz īpašiem palīdzības un atbalsta pasākumiem, kuros ietver "vismaz tādu dzīves līmeni, kas var nodrošināt upuriem iztikas līdzekļus, garantējot viņiem pienācīgu un drošu izmitināšanu" ([Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) 11. panta 5. punkts).

Atbilstoši [Uzņemšanas nosacījumu direktīvai](#) patvēruma pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības uz atbalstu, tiklīdz viņi piesakās starptautiskajai aizsardzībai. Saskaņā ar direktīvas 17. pantu ES dalībvalstīm jānodrošina personām, kuras lūdz starptautisko aizsardzību, materiālie uzņemšanas nosacījumi, kas sniedz pieteikuma iesniedzējiem atbilstošu dzīves līmeni, kāds nodrošina viņu uzturēšanos un aizsargā viņu fizisko un garīgo veselību. Atbilstoši direktīvas 18. pantam dalībvalstīm jāveic attiecīgi pasākumi, lai novērstu vardarbību un uz dzimuma pamata veiktu vardarbību piedāvātajā izmitināšanas vietā. Dalībvalstu pienākums sniegt atbalstu attiecas arī uz personām, kurām piemēro [Dublīnas regulu](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013).

⁽⁵⁵⁸⁾ Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

Piemērs. Spriedumā lietā *CIMADE* ⁽⁵⁵⁹⁾ EST precizēja, kā piemērot Uzņemšanas nosacījumu direktīvu attiecībā uz pārsūtīšanas pieprasījumiem atbilstoši Dublīnas regulai. EST nolēma, ka tādai ES dalībvalstij, kas vēlas pārsūtīt patvēruma meklētāju, piemērojot Dublīnas regulu, ir pienākums nodrošināt, tostarp finansiāli, lai līdz pieteikuma iesniedzēja faktiskai pārsūtīšanai viņam piemērotu visus Uzņemšanas nosacījumu direktīvas nosacījumus. Direktīvas mērķis ir nodrošināt pilnīgu cilvēka cieņas respektēšanu un veicināt ES Pamattiesību hartas 1. un 18. panta piemērošanu. Tāpēc minimālie uzņemšanas nosacījumi ir jāpiešķir arī patvēruma meklētājiem, par kuriem vēl nav pieņemts lēmums atbilstoši Dublīnas regulai.

Atbilstoši *Kvalificēšanas direktīvas* 32. pantam (uz Īriju attiecas šīs direktīvas 2004/83/EK versijas 31. pants) ES dalībvalstīm jānodrošina, lai bēgļa vai starptautiskās palīdzības saņēmēja statusa turētājiem ir pieejamas izmitināšanas vietas ar tādiem pašiem nosacījumiem kā citiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi uzturas dalībvalstu teritorijā.

9.5. Veselības aprūpe

ECTK – nav skaidri paredzētas tiesības uz veselības aprūpi, taču ir iespējams pierādīt, ka tās ir “fiziskās un garīgās integritātes” aspekts, uz ko var attiekties 8. pants, kurā garantētas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ⁽⁵⁶⁰⁾. Tomēr noteiktos apstākļos dalībvalsts var būt atbildīga saskaņā ar ECTK, ja ir pierādīts, ka dalībvalsts iestādes apdraudējušas personas dzīvību ar tādu rīcību vai nerīkošanos, ar ko personai tika liegta veselības aprūpe, kas citos apstākļos tikusi nodrošināta pārējiem iedzīvotājiem ⁽⁵⁶¹⁾. Tomēr “vienīgi” medicīniskās nolaidības gadījumos valsts pienākumi ir ierobežoti, paredzot adekvāta tiesiskā regulējuma ieviešanu, saskaņā ar kuru gan privātām, gan valsts sektora medicīnas iestādēm jāveic attiecīgi pasākumi pacientu dzīvības

⁽⁵⁵⁹⁾ EST 2012. gada 27. septembra spriedums lietā C-179/11, *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) pret Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*. Skatīt arī EST virspalātas 2011. gada 21. decembra spriedumu apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10, *N.S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M.E. un citi pret bēgļu patvēruma pieteikumu komisāru un tieslietu, līdztiesības un likumu reformu ministru*.

⁽⁵⁶⁰⁾ ECT 2001. gada 6. februāra spriedums lietā *Bensaid pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 44599/98.

⁽⁵⁶¹⁾ ECT 2000. gada 4. maija lēmums lietā *Powell pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 45305/99.

aizsargāšanai ⁽⁵⁶²⁾. Migrācijas jomā jautājumi par veselības aprūpi un atbilstību ECTK galvenokārt ir radušies tad, kad uz vajadzību pēc veselības aprūpes atsaucas, lai novērstu izraidīšanu. Ārkārtējos gadījumos var tikt vērtēta atbilstība ECTK 3. pantam (skatīt 4. nodaļu).

ESH – 11. pantā ir noteiktas tiesības uz veselību un 13. pantā ir paredzētas tiesības uz medicīnisko palīdzību ⁽⁵⁶³⁾. ESTK uzskata, ka šīs tiesības ir piemērojamas nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem.

Piemērs. Lietā *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju* ⁽⁵⁶⁴⁾ FIDH apgalvoja, ka Francija pārkāpa tiesības uz medicīnisko palīdzību (pārskatītās ESH 13. pants), atceļot nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu un migrantu ar ļoti maziem ienākumiem atbrīvojumu no maksas par medicīnisko aprūpi un ārstēšanu slimnīcā. Turklāt prasītājs arī apgalvoja, ka ar 2002. gadā īstenoto tiesību aktu reformu, ar ko ierobežoja medicīnisko pakalpojumu pieejamību nelikumīgā situācijā nonākušiem bērniem migrantiem, tika pārkāptas bērnu tiesības uz aizsardzību (17. pants). ESH paredzētās tiesības principā var attiekties vienīgi uz tādiem ārvalstniekiem, kuri ir citas dalībvalsts valstspiederīgie un likumīgi dzīvo vai strādā attiecīgajā valstī. Taču ESTK uzsvēra, ka ESH jāinterpretē mērķtiecīgi un atbilstoši personas cieņas neaizskaramības principam, tāpēc visi ierobežojumi ir jāinterpretē šauri. Tā nolēma, ka jebkāds tiesību akts vai prakse, ar ko ārvalstniekiem liedz tiesības uz medicīnisko palīdzību, kad viņi – arī ja nelikumīgi – atrodas līgumslēdzējas valsts teritorijā, ir pretrunā ESH, lai gan ne visas ESH paredzētās tiesības var attiecināt uz nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem. ESTK ar balsu vairākumu (deviņi pret četri) konstatēja, ka 13. pants par tiesībām uz medicīnisko palīdzību netika pārkāpts, jo nelikumīgā situācijā nonākušiem pieaugušajiem migrantiem bija pieejami noteikti medicīniskās palīdzības veidi pēc trīs mēnešus ilgas uzturēšanās,

⁽⁵⁶²⁾ ECT virspalātas 2017. gada 19. decembra spriedums lietā *Lopes de Sousa Fernandes pret Portugāli*, Nr. 56080/13, 186. punkts.

⁽⁵⁶³⁾ Skatīt arī *Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvenciju* (CETS Nr. 14), kurā arī paredzēta savstarpēja sociālās un medicīniskās palīdzības sniegšana tādiem konvencijas dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri atrodas citu tās dalībvalstu teritorijā. Šai Eiropas Padomes Konvencijai ir tikai 18 dalībvalstis, no kurām visas, izņemot Turciju un Apvienoto Karalisti, ir arī ES dalībvalstis. Tās parakstīšana sākās 1953. gada 11. decembrī, un tā stājās spēkā 1954. gada 1. jūlijā.

⁽⁵⁶⁴⁾ ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 14/2003, pēc būtības. Skatīt arī ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmumu lietā *Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājās vidē (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 114/2015, pēc būtības.

savukārt visi ārvalstnieki varēja jebkurā laikā saņemt ārstniecību "ārkārtas un dzīvību apdraudošus apstākļus" gadījumā. Lai gan attiecīgajiem bērniem bija pieejama līdzīga veselības aprūpe kā pieaugušajiem, ESTK secināja, ka tika pārkāpts 17. pants par bērnu tiesībām uz aizsardzību, jo šis pants bija plašāks par 13. pantu, kurā noteiktas tiesības uz medicīnisko palīdzību. Šis lēmums atbilst pieejai, ko vēlāk attiecībā uz bērniem piemēroja lietā *Defence for Children International* (skatīt 9.4. sadaļu).

ES tiesību sistēma – ES Pamattiesību hartā nav paredzētas tiesības uz veselību, taču ir atzītas ar to saistītas tiesības, piemēram, tiesības uz cilvēka cieņas aizsardzību (1. pants) un uz fizisko neaizskaramību (3. pants). Hartas 35. pantā ir paredzētas arī tiesības uz veselības aprūpi "[i]kvienai personai ir tiesības uz profilaktisko veselības aprūpi un ārstniecību saskaņā ar nosacījumiem, kuri paredzēti valstu tiesību aktos un praksē." Hartu piemēro tikai tādiem aspektiem, uz ko attiecas ES tiesību aktu darbības joma. Hartā nav paredzēta atšķirīga attieksme, pamatojoties uz valstspiederību. Tomēr tā liek izmantot tiesības uz veselības aprūpi atbilstoši valstu tiesību aktiem un praksei.

Sekundārajos ES tiesību aktos ir reglamentēta veselības aprūpes pieejamība dažādām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām un noteikts, ka, lai dažiem ārvalstniekiem piešķirtu konkrētu statusu vai viņus uzņemtu dalībvalsts teritorijā, viņiem ir vajadzīga apdrošināšana slimības gadījumiem. Turpmāk ir īsi izklāstītas izplatītākās trešo valstu valstspiederīgo kategorijas.

To EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo, kuri ir izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos, ģimenes locekļiem, kuri strādā vai ir pašnodarbināti, neatkarīgi no valstspiederības ir tiesības uz attieksmi, kas ir līdzvērtīga tai, kāda ir pret attiecīgās valsts valstspiederīgajiem (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 24. pants attiecībā uz ES valstspiederīgajiem) ⁽⁵⁶⁵⁾. Personām, kuras vēlas dzīvot citā dalībvalstī, jo ir ekonomiski pašnodrošinātas, ir jāpierāda, ka viņām ir tāda veselības apdrošināšana, kas sedz visus riskus gan attiecībā uz pašiem, gan viņu ģimenes locekļiem (7. panta 1. punkta b) apakšpunkts).

⁽⁵⁶⁵⁾ 1992. gada 2. maija *Līguma par Eiropas Ekonomikas zonu* III daļa "Personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte" un *Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, kas parakstīts Luksemburgā 1999. gada 21. jūnijā un stājies spēkā 2002. gada 1. jūnijā*, OV L 114, 2002., 6. lpp.

Ikvienai personai – gan EEZ valstu valstspiederīgajiem, gan trešo valstu valstspiederīgajiem –, kura ir saistīta ar savas dzīvesvietas EEZ valsts veselības aprūpes sistēmu, ir tiesības saņemt vajadzīgo ārstniecību⁽⁵⁶⁶⁾ citu EEZ dalībvalstu un Šveices apmeklējuma laikā⁽⁵⁶⁷⁾. Ceļošana uz citu dalībvalsti nolūkā saņemt valsts nodrošinātu medicīnisko aprūpi ir reglamentēta kompleksās normās⁽⁵⁶⁸⁾.

Atbilstoši [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvai](#) apgādniekam var būt jāpierāda, ka viņai vai viņam ir jo īpaši “apdrošināšana slimības gadījumiem attiecībā uz visiem riskiem, ko parasti sedz attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem pašiem vai viņa/viņas ģimenes locekļiem”, kā arī “stabili un pastāvīgi ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu” (7. panta 1. punkta b) un c) apakšpunkts).

Trešo valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem jāiesniedz pierādījumi par apdrošināšanu slimības gadījumiem attiecībā uz visiem riskiem, ko uzņēmēja dalībvalsts parasti sedz saviem pilsoņiem, arī lai saņemtu pastāvīgā iedzīvotāja statusu ([Ilgtermiņa uzturēšanās direktīvas](#) 5. panta 1. punkta b) apakšpunkts). Šīm personām arī jāpierāda, ka viņam vai viņai ir stabili un regulāri ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu (5. panta 1. punkta a) apakšpunkts). Personām, kurām piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss, ir tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi ar uzņēmējas ES dalībvalsts pilsoņiem attiecībā uz “sociālo nodrošināšanu, sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību, kā noteikts valsts tiesību aktos” (11. panta 1. punkta d) apakšpunkts). Direktīvas 13. apsvērumā noteikts, ka attiecībā uz sociālo palīdzību “iespēja samazināt pabalstus pastāvīgajiem iedzīvotājiem līdz pamata pabalstiem

⁽⁵⁶⁶⁾ Regula (EK) Nr. 883/2004, 2004. gada 29. aprīlis, OV L 166, 2004., 1. lpp., 19. panta 1. punkts; EST 2010. gada 15. jūnija spriedums lietā C-211/08, *Eiropas Komisija pret Spānijas Karalisti*, 58. un 61. punkts.

⁽⁵⁶⁷⁾ Lēmums Nr. 2012/195/ES, ko pieņēmusi Apvienotās komiteja, kas izveidota saskaņā ar Nolikumu starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos (2012. gada 31. marts), ar ko aizstāj minētā nolikuma II pielikumu par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordināciju (OV L 103, 2012., 51. lpp.).

⁽⁵⁶⁸⁾ Skatīt Regulas (EEK) Nr. 1408/71 22. panta 1. punkta c) apakšpunktu gan EKT 2001. gada 12. jūlija spriedumā lietā C-368/98 *Abdon Vanbraekel un citi pret Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, gan EKT virspalātas 2006. gada 16. maija spriedumā lietā C-372/04, *The Queen, on the application of Yvonne Watts pret Bedford Primary Care Trust and Secretary of State for Health*.

jāsaprot tā, ka šis jēdziens ietver vismaz ienākumu pabalstu, palīdzību slimības un grūtniecības gadījumā, palīdzību vecākiem un ilgtermiņa aprūpi. Šādu pabalstu piešķiršanas kārtību nosaka valsts tiesību akti”.

Atbilstoši [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 19. pantam patvēruma meklētājiem ir tiesības saņemt nepieciešamo veselības aprūpi, kas ietver vismaz neatliekamo medicīnisko palīdzību un slimību primāro ārstēšanu, kā arī nepieciešamo medicīnisko vai citu palīdzību personām ar īpašām vajadzībām. Ar [Atgriešanas direktīvu \(2008/115/EK\)](#) nosaka līdzīgi, ka personām, kuru izraidīšana ir atlikta vai kurām piešķirts laiks brīvprātīgai izceļošanai, nodrošina “neatliekamo veselības aprūpi un slimību primāro ārstēšanu” (14. pants). Tas pats attiecas uz aizturēšanas laiku, gaidot piespiedu izraidīšanu (16. pants).

Atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 30. pantam oficiāli atzītiem bēgļiem un personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība, ir tiesības uz tādu pašu veselības aprūpi kā attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem. Speciāli noteikumi ir paredzēti arī personām ar īpašām vajadzībām. Palīdzības un atbalsta pasākumi, kas jānodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem, ietver nepieciešamo medicīnisko aprūpi, tostarp psiholoģisko palīdzību, konsultācijas un informāciju ([Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/EU\)](#) 11. panta 5. punkts).

9.6. Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība

Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība ir tādi pabalsti, ko piešķir, pamatojoties uz iepriekšveiktām iemaksām valsts sociālā nodrošinājuma sistēmā, piemēram, vecuma pensijas un pabalsti, ko valsts piešķir personām, kurām ir konkrētas vajadzības, piemēram, pabalsti personām ar invaliditāti. Ir daudz šādu pabalstu veidu, un parasti tie ir finansiāli.

ECTK – Konvencijā nav paredzētas konkrētas tiesības uz sociālo nodrošinājumu vai sociālo palīdzību. Konkrētos apstākļos var rasties jautājums par diskrimināciju sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības jomā neatkarīgi no tā, vai

konkrētā persona ir veikusi finansiālas iemaksas attiecīgajā sistēmā. ECT ir kritizējusi valstis, kuras diskriminējot atteikušas pabalstus tādiem likumīgiem iedzīvotājiem, kuri neatbilst pilsonības prasībai ⁽⁵⁶⁹⁾.

Piemērs. Lietā *Koua Poirrez pret Franciju* ⁽⁵⁷⁰⁾ migrantam, kurš bija likumīgs valsts iedzīvotājs, netika piešķirts invaliditātes pabalsts, jo viņš nebija ne Francijas pilsonis, ne arī tādas valsts pilsonis, ar ko Francija noslēgusi savstarpēju nolīgumu. ECT atzina, ka būtu jānorāda ļoti svarīgi iemesli, lai atšķirīgu attieksmi, pamatojoties tikai uz valstspiederības iemesliem, ECT varētu uzskatīt kā atbilstošu ECTK. ECT nolēma, ka iesniedzējs tika diskriminēts un tādējādi tika pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar Protokola Nr. 1 1. pantu, ar ko garantē tiesības uz sava īpašuma izmantošanu (skatīt 10.3. sadaļu).

Piemērs. Lietā *Dhahbi pret Itāliju* ⁽⁵⁷¹⁾ Tunisijas valstspiederīgajam, kurš likumīgi uzturējās un strādāja Itālijā, tika liegts ģimenes pabalsts, jo šī persona nebija ES dalībvalsts valstspiederīgais. ECT konstatēja, ka iesniedzējs ir ticis diskriminēts un ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar tās 8. pantu ⁽⁵⁷²⁾.

Piemērs. Lietā *Andrejeva pret Latviju* ⁽⁵⁷³⁾ attiecās uz pabalstiem, kuru pamatā ir iemaksas. Iesniedzēja dzīves lielāko daļu bija strādājusi Latvijas teritorijā, kad tā bija Padomju Savienības sastāvā. Viņai nepiešķīra daļu pensijas, jo viņa bija strādājusi ārpus Latvijas un nebija Latvijas pilsonē. ECT nepiekrita valdības argumentam par to, ka, ja iesniedzēja kļūtu par Latvijas pilsoni naturalizācijas ceļā, viņa saņemtu pilnu prasītās pensijas apmēru. ECTK 14. pantā paredzētais diskriminācijas aizliegums ir jēgpilns vienīgi tad, ja, izvērtējot atbilstību pantā ietvertajiem kritērijiem, katrā konkrētajā gadījumā iesniedzēja personīgo situāciju ņem vērā tādu, kāda tā ir,

⁽⁵⁶⁹⁾ ECT 2007. gada 27. novembra spriedums lietā *Luczak pret Poliju*, Nr. 77782/01; ECT 2010. gada 28. oktobra spriedums lietā *Fawsie pret Grieķiju*, Nr. 40080/07.

⁽⁵⁷⁰⁾ ECT 2003. gada 30. septembra spriedums lietā *Koua Poirrez pret Franciju*, Nr. 40892/98, 41. punkts.

⁽⁵⁷¹⁾ ECT 2014. gada 8. aprīļa spriedums lietā *Dhahbi pret Itāliju*, Nr. 17120/09.

⁽⁵⁷²⁾ Skatīt arī ECT 1996. gada 16. septembra spriedumu lietā *Gaygusuz pret Austriju*, Nr. 17371/90, 46.–50. punkts; ECT 2003. gada 30. septembra spriedums lietā *Koua Poirrez pret Franciju*, Nr. 40892/98, 41. punkts.

⁽⁵⁷³⁾ ECT virspalātas 2009. gada 18. februāra spriedums lietā *Andrejeva pret Latviju*, Nr. 55707/00, 91. punkts.

bez izmaiņām. Lemjot citādi, t. i., noraidot cietušā prasības, jo viņš vai viņa varēja novērst diskrimināciju, mainot kādu no attiecīgajiem faktoriem, piemēram, iegūstot pilsonību, zustu 14. panta jēga. ECT secināja, ka ticis pārkāpts Konvencijas 14. pants saistībā ar Protokola Nr. 1 1. pantu.

Šajos piemēros minētie iesniedzēji visos pārējos aspektos bija līdzīgi attiecīgās valsts pilsoņiem, nevienam no viņiem nebija ar imigrāciju saistītu sarežģījumu un uz viņiem neattiecās valsts līdzekļu izmantošanas ierobežojumi.

Piemērs. Lieta *Weller pret Ungāriju* ⁽⁵⁷⁴⁾ attiecās uz Ungārijas izcelsmes tēvu un Rumānijas izcelsmes māti. Pieteikuma iesniegšanas brīdī – pirms Rumānijas pievienošanās ES – mātei bija atļauja uzturēties Ungārijā, taču nebija apmešanās atļaujas. Atbilstoši Ungārijas tiesību aktiem maternitātes pabalstam varēja pieteikties tikai tādas mātes, kurām bija Ungārijas pilsonība vai apmešanās atļauja. Iesniedzēja sūdzējās, ka pabalstu jomā pret vīriešiem, kuru sievas ir ārvalstnieces, bija nelābvēlīgāka attieksme salīdzinājumā ar vīriešiem, kuru sievas ir Ungārijas pilsones. ECT nolēma, ka ticis pārkāpts ECTK 8. pants saistībā ar tās 14. pantu.

ESH – ir paredzētas tiesības uz sociālo drošību (12. pants), tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību (13. pants), kā arī tiesības izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus (14. pants). Tajā ir arī īpaši noteikumi par personām ar invaliditāti (15. pants), bērniem un jauniešiem (17. pants) un vecāka gadagājuma cilvēkiem (23. pants). 30. pantā ir paredzētas tiesības uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību. Sociālās palīdzības jomā uz nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem attiecas ESH 13. pants, kā to atkārtoti apstiprina ESTK lēmumi ⁽⁵⁷⁵⁾.

ES tiesību sistēma – atbilstoši tai ir jānodala divas ar trešo valstu valstspiederīgajiem saistītas situācijas. Pirmkārt, pastāv sistēma, ar ko starp ES dalībvalstīm koordinē pabalstus tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas ES. Otrkārt, atbilstoši sekundārajiem ES tiesību aktiem konkrētām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ir tiesības uz noteiktiem pabalstiem neatkarīgi no tā, vai viņi ir pārvietojušies ES teritorijā.

⁽⁵⁷⁴⁾ ECT 2009. gada 31. marta spriedums lietā *Weller pret Ungāriju*, Nr. 44399/05. 36.–39. punkts.

⁽⁵⁷⁵⁾ ESTK 2014. gada 10. novembra spriedums lietā *Eiropas Baznīcu konference (CEC) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 90/2013, pēc būtības.

a) Pabalstu koordinācija ES

Tādu EEZ valstu valstspiederīgo, kuri ir pārcēlušies uz ES dalībvalsti, **ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie**, atbilstoši **Brīvas pārvietošanās direktīvas** 24. pantam (un atbilstoši ES un EEZ nolīgumam trešo valstu valstspiederīgajiem) ir tiesības uz tādām pašām priekšrocībām sociālajā un nodokļu jomā kā uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem. Taču saskaņā ar šīs direktīvas 14. panta 1. punktu tās personas, kuras izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, taču nestrādā, nedrīkst kļūt par pārmērīgu slogu uzņēmējas ES dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmai. Lai koordinētu sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību personām, kuras izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, gadu gaitā ir izstrādāts komplekss normu kopums. Tas ir kodificēts **Regulā 883/2004/EK** (grozītajā versijā) ⁽⁵⁷⁶⁾, par pamatprincipu nosakot, ka ES mēroga sistēma ir izstrādāta koordinācijas, nevis saskaņošanas nolūkā ⁽⁵⁷⁷⁾. Tās mērķis ir līdz minimumam samazināt nelabvēlīgās sekas, ko rada migrēšana starp ES dalībvalstīm, vienkāršojot administratīvās procedūras un nodrošinot vienlīdzīgu attieksmi pret personām, kuras pārvietojas no vienas ES dalībvalsts uz citu, un uzņēmējas ES dalībvalsts valstspiederīgajiem. Atsevišķas tiesības ir eksportējamas, savukārt citas nav. **Regulā (EK) Nr. 987/2009** (ar grozījumiem) ⁽⁵⁷⁸⁾ ir izklāstītas procedūras, kas ir nepieciešamas, lai īstenotu **Regulu (EK) Nr. 883/2004**.

Strādājošiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas no vienas ES dalībvalsts uz citu, viņu ģimenes locekļiem un apgādību zaudējušām personām ir tiesības uz pabalstu, ko nosaka pārrobežu tiesību akti par sociālā nodrošinājuma pabalstu akumulāciju un koordinēšanu (**Regula (EK) Nr. 859/2003** un **(ES) Nr. 1231/2010**). Uz to attiecas nosacījums, ka nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie likumīgi uzturas ES dalībvalsts teritorijā, un tiem ir saikne, kas

⁽⁵⁷⁶⁾ Regulā ir veikti grozījumi ar **Regulu (EK) Nr. 988/2009**, OV L 284, 2009., 43. lpp., **Regulu (ES) Nr. 1231/2010**, OV L 344, 2010., 1. lpp., **Regulu (ES) Nr. 1244/2010**, OV L 338, 2010., 35. lpp., **Regulu (ES) Nr. 465/2012**, OV L 149, 2012., 4. lpp., **Regulu (ES) Nr. 1224/2012**, OV L 349, 2012., 45. lpp., **Regulu (ES) Nr. 517/2013**, OV L 158, 2013, 1. lpp., **Regulu (ES) Nr. 1372/2013**, OV L 346, 2013., 27. lpp., **Regulu (ES) 2017/492**, OV L 76, 2017., 13. lpp., un pavisam nesen ar **Regulu (ES) 2019/1149**, OV L 186, 2019., 21. lpp.

⁽⁵⁷⁷⁾ EKT 1988. gada 5. jūlija spriedums lietā C-21/87, *Borowitz pret Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, 23. punkts; EKT 2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā C-331/06, *Chuck pret Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, 27. punkts.

⁽⁵⁷⁸⁾ Regulā ir veikti grozījumi ar **Regulu (ES) Nr. 465/2012**, OV L 149, 2012., 4. lpp., **Regulu (ES) Nr. 1224/2012**, OV L 349, 2012., 45. lpp. un **Regulu (ES) Nr. 1372/2013**, OV L 346, 2013., 27. lpp.

neattiecas tikai uz trešo valsti un vienu ES dalībvalsti. Šie noteikumi neattiecas uz nodarbinātiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir saistīti tikai ar trešo valsti un vienu ES dalībvalsti.

b) Atsevišķu trešo valstu valstspiederīgo kategoriju tiesības

Uzņemšanas nosacījumu direktīvā nav paredzētas konkrētas patvēruma pieteikuma iesniedzēju tiesības uz sociālo palīdzību. Taču tās 17. pantā ir vispārīgi noteikumi par uzņemšanas materiālo nosacījumu pieejamību un šā panta 5. punktā – kas neattiecas uz Īriju – ir norādīts, kā jānosaka finansiālo pabalstu vai talonu apmērs.

Piemērs. Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa (*Bundesverfassungsgericht*) 2012. gada 18. jūlijā nosprieda, ka Vācijai jāpalielina patvēruma meklētājiem piešķirtais pabalsts, kuru tā nebija palielinājusi 19 gadus un ar kuru nebija iespējams segt minimālos izdevumus, lai nodrošinātu cilvēka cieņai atbilstošu eksistenci Vācijas Konstitūcijas 1. panta izpratnē ⁽⁵⁷⁹⁾.

Atbilstoši pārskatītās **Kvalificēšanas direktīvas** 29. pantam ES dalībvalstij jānodrošina, lai bēgļiem un alternatīvās aizsardzības saņēmējiem piešķirtu “nepieciešamo sociālo palīdzību”, kas ir līdzvērtīga uzņēmējas ES dalībvalsts valstspiederīgajam nodrošinātajai palīdzībai. Taču alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem var piešķirt tikai “pamata pabalstus”. Tiesības uz pabalstiem 23. panta 2. punktā ir piešķirtas arī alternatīvās aizsardzības saņēmēju ģimenes locekļiem.

Piemērs. Lietā *Ayubi pret Bezirkshauptmannschaft Linz-Land* ⁽⁵⁸⁰⁾ EST konstatēja, ka valsts tiesību akti ir pretrunā ES tiesību aktiem, ja ar tiem paredz bēgļiem ar pagaidu uzturēšanās atļauju ES dalībvalstī mazākus sociālā nodrošinājuma pabalstus nekā tos, ko saņem attiecīgās ES dalībvalsts pilsoņi vai bēgļi, kuriem ir pastāvīgās uzturēšanās tiesības tajā.

⁽⁵⁷⁹⁾ Vācija, *Bundesverfassungsgericht*, 1 BvL 10/10 un 1 BvL 2/11, 2012. gada 18. jūlijs.

⁽⁵⁸⁰⁾ EST 2018. gada 21. novembra spriedums lietā C-713/17, *Ahmad Shah Ayubi pret Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*.

Piemērs. Lietā *Alo un Osso* ⁽⁵⁸¹⁾ EST lēma, ka uzturēšanās nosacījums, kas ir noteikts personai, kurai piešķirta alternatīvā aizsardzība, ierobežo viņa vai viņas piekļuvi sociālās labklājības pakalpojumiem, ko aizsargā Kvalificēšanas direktīvas 29. pants, ja šāds pasākums nav noteikts bēgļiem, trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi uzturas attiecīgajā ES dalībvalstī, vai saviem pilsoņiem. Tomēr EST akceptēja, ka uzturēšanās ierobežojumi, kas ir noteikti, lai veicinātu alternatīvā aizsardzības statusa saņēmēju integrāciju, ir atļauti saskaņā ar Kvalificēšanas direktīvas 33. pantu (pārvietošanās brīvība). Valsts tiesai ir jāizlemj, vai alternatīvās aizsardzības statusa saņēmēji un citi trešo valstu valstspiederīgie, kuri uzturas likumīgi un uz kuriem neattiecas uzturēšanās nosacījums, atrodas objektīvi salīdzināmā situācijā.

Saskaņā ar [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) 11. panta 7. punktu ES dalībvalstīm ir jā rūpējas par tādiem cilvēku tirdzniecības upuriem, kuriem ir īpašas vajadzības. Īpašas prasības ir noteiktas attiecībā uz bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri (13. pants).

Atbilstoši [Ilgtērmiņa uzturēšanās direktīvas](#) 11. panta 1. punkta d) apakšpunktam tām personām, kurām piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss, ir tiesības saņemt vienlīdzīgu attieksmi ar uzņēmējas valsts pilsoņiem attiecībā uz sociālo nodrošinājumu, sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību. Taču tikai uz pamata pabalstiem var ierobežot un attiecināt tiesības uz sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību.

Ar [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvu](#) neparedz tāda apgādnieka ģimenes locekļu, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais, piekļuvi sociālajai palīdzībai. Apgādniekiem ir jāpierāda, ka viņiem ir stabili un regulāri ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās ES dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu (direktīvas 7. panta 1. punkta c) apakšpunkts).

Saskaņā ar [Direktīvas par vienotajām atļaujām](#) 12. panta 1. punkta e) apakšpunktu un [Zilās kartes direktīvas](#) 14. panta 1. punkta e) apakšpunktu darbiniekiem no trešām valstīm, kuriem ir vienotā atļauja vai ES Zilā karte, ir tiesības uz tādu pašu attieksmi kā pilsoņiem attiecībā uz sociālo nodrošinājumu.

⁽⁵⁸¹⁾ EST virspalātas 2016. gada 1. marta spriedums apvienotajās lietās C-443/14 un C-444/14, *Kreis Warendorf pret Ibrahim Alo un Amira Osso pret Region Hannover*.

Svarīgākie aspekti

Vispārīgie ES tiesību aktu un ESH aspekti

- Lai iegūtu ekonomiskās un sociālās tiesības, parasti ir jāsaņem apstiprinātas ieceļošanas vai uzturēšanās tiesības (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- Būtiskākās sociālās tiesības ir jānodrošina ikvienai personai, kura atrodas valsts teritorijā (skatīt [9.2.–9.6. sadaļās](#) sniegto informāciju par nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem).
- Jo migranta stāvoklis ir līdzīgāks attiecīgās valsts pilsoņu stāvoklim, jo vairāk būs jāpamato diskriminēšana valstspiederības dēļ (skatīt [šīs nodaļas ievadu](#)).
- Daudzas ES Pamattiesību hartā paredzētās tiesības ir pieejamas vienīgi pilsoņiem un likumīgiem ES dalībvalstu iedzīvotājiem (skatīt [9.1. sadaļu](#)).
- ESH ietver ekonomisko un sociālo tiesību kopumu. Principā ESH līgumslēdzējas valsts valstspiederīgie, kad tie atrodas citas ESH dalībvalsts teritorijā, var izmantot šīs tiesības. Taču ESTK ir pieļāvusi dažus izņēmumus attiecībā uz mājokli bērniem (skatīt [9.4. sadaļu](#)) un veselības aprūpi (skatīt [9.5. sadaļu](#)).
- Būtu jānorāda ļoti svarīgi iemesli, lai ECT varētu uzskatīt atšķirīgu attieksmi, pamatojoties tikai uz valstspiederības iemesliem, kā atbilstošu ECTK (skatīt [9.6. sadaļu](#)).

ES tiesību aktos paredzētās ekonomiskās tiesības

- Piekļuve darba tirgum var būt ierobežota: pakāpe, līdz kurai trešo valstu valstspiederīgajiem ir pieejams darba tirgus, atšķiras atkarībā no kategorijas, kurai viņi pieder (skatīt [9.1. sadaļu](#)).
- No brīža, kad persona sākusi strādāt – likumīgi vai nelikumīgi – ir jāievēro galvenās darba tiesības (skatīt [9.2. sadaļu](#)).
- Kvalificējamiem EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības piekļūt darba tirgum kā attiecīgās ES dalībvalsts pilsoņiem (skatīt [9.2.1. sadaļu](#)).
- Uz Turcijas valstspiederīgajiem attiecas Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā paredzētā klauzula par atturēšanos no jebkādas darbības, kas valstīm aizliedz piemērot šīm personām jaunas prasības (skatīt [9.2.4. sadaļu](#)).

- Ir jāļauj patvēruma meklētājiem, par kuru pieprasījumiem vēl nav pieņemts pirmās instances lēmums, piekļūt darba tirgum vismaz tad, kad pagājuši deviņi mēneši (Īrijā – viens gads) no starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniegšanas (skatīt [9.2.7. sadaļu](#)).
- Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem ir noteikts sods tiem, kas nodarbina nelikumīgā situācijā nonākušus migrantus, un nosaka tiesības migrantiem, kuri tiek ļaunprātīgi izmantoti, pieprasīt aizturētās darba samaksas izmaksu un cita veida aizsardzību (skatīt [9.2.8. sadaļu](#)).

Izglītība (skatīt [9.3. sadaļu](#))

- Atbilstoši ECTK Protokola Nr. 1 2. pantam nevienam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību. Tomēr dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība noteikt konkrētus ierobežojumus attiecībā uz augstākiem izglītības līmeņiem.
- Visiem bērniem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie un uzturas ES, tostarp tādiem nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem, kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta, atbilstoši ES sekundārajiem tiesību aktiem ir tiesības uz pamatzglītības pieejamību.

Mājoklis (skatīt [9.4. sadaļu](#))

- ES Pamattiesību hartā ir atzītas un respektētas tiesības uz sociālo un ar mājokli saistīto palīdzību, lai nodrošinātu pienācīgus dzīves apstākļus tiem, kuriem pietrūkst līdzekļu. Sekundārajos ES tiesību aktos ir paredzēti arī īpaši noteikumi par tādiem EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, pastāvīgajiem iedzīvotājiem, personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība, kā arī cilvēku tirdzniecības upuriem.
- ES dalībvalstīm jānodrošina patvēruma pieteikuma iesniedzējiem tāds dzīves līmenis, kas atbilst pieteikuma iesniedzēju veselības stāvoklim un var nodrošināt to iztiku.
- Ja amatpersonas neievēro personas mājokļa neaizskaramību, var rasties jautājums par rīcības atbilstību ECTK 8. pantam. Ārkārtējos gadījumos, nenodrošinot pajumti, var tikt pārkāpts ECTK 3. pants.
- ESH ir paredzētas tiesības uz mājokli, no kurām izriet vairākas papildu tiesības.

Veselības aprūpe (skatīt [9.5. sadaļu](#))

- Personas, kuras savā EEZ dzīvesvietas valstī ir saistītas ar valsts veselības aprūpes sistēmu, apmeklējot citas dalībvalstis un Šveici, var izmantot vietējos veselības aprūpes pakalpojumus.

- Atbilstoši ES tiesību aktiem bēgļiem ir tiesības uz tādu pašu veselības aprūpes pieejamību kā valstspiederīgajiem, savukārt patvēruma meklētājiem un tādiem nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem, kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta, ir tiesības saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību un primāro ārstēšanu.
- ECTK nav konkrētu noteikumu par veselības aprūpi, taču ECT var izvērtēt attiecīgas sūdzības atbilstoši ECTK 2., 3. vai 8. pantam.
- ESH ir garantēta medicīniskā palīdzība nelikumīgā situācijā nonākušiem migrantiem.

Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība (skatīt 9.6. sadaļu)

- Attiecībā uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas starp dalībvalstīm atbilstoši noteikumiem par brīvu pārvietošanos, ES tiesību aktos gadu gaitā ir izstrādāts komplekss normu kopums par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību.
- Atbilstoši ECTK sociālās palīdzības vai citu pabalstu liegšana ārvalstniekam – neatkarīgi no tā, vai attiecīgā persona ir veikusi iemaksas sistēmā, no kuras izmaksājams pabalsts, – var tikt atzīta par diskrimināciju.
- ESH ir prasīts garantēt sociālo palīdzību cilvēkiem, kuriem tā vajadzīga, tostarp nelikumīgā situācijā nonākušām personām.

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotojām jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

10

Personas ar īpašām vajadzībām

ES	Aptvertie jautājumi	EP
ES Pamattiesību hartas 24. pants (bērnu tiesības)	Bērni bez pavadņa	ESH 17. pants (bērnu tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Rahimi pret Grieķiju</i> , Nr. 8687/08, (patvēruma meklētājs bērns bez pavadības tika aizturēts pieaugušo aizturēšanas centrā)
Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) 8. pants EST 2013. gada spriedums lietā C-648/11, <i>MA, BT un DA</i> (pārsūtīšana atbilstoši Dublinas regulai) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 24. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 25. pants Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/ES) 31. pants Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 10. pants	<i>Uzņemšana un attieksme</i>	

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 25. pants	<i>Vecuma noteikšana</i>	Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 2005. gads, 10. panta 3. punkts ESTK 2018. gada spriedums lietā <i>EUROCEF pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 114/2015.
Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) Direktīva par cilvēku tirdzniecības upuriem (uzturēšanās atļaujas) (2004/81/EK) Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES)	Cilvēku tirdzniecības upuri	ECTK 4. pants (verdžības un piespiedu darba aizliegums) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> , Nr. 25965/04 (iestādēm ir pienākums veikt izmeklēšanu pēc savas iniciatīvas) EP Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 2005. gads
Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (ES ir ratificējusi) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 19., 21. un 22. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 14. pants	Personas ar invaliditāti	ESH, 15. pants (personu ar invaliditāti tiesības uz patstāvību, sociālo integrāciju un dalību kopienas dzīvē)
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 25. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 24. pants	Spīdzināšanas upuri	

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK), 13. panta 2. punkta c) apakšpunkts Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas (2003/86/EK) 15. panta 3. punkts	Uz dzimumu balstītas vardarbības upuri	ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Opuz pret Turciju</i> , Nr. 33401/02, (vardarbība ģimenē) ECT 2016. gada spriedums lietā <i>R.D. pret Franciju</i> , Nr. 34648/14 (nežēlīgas izturēšanās risks izraidīšanas gadījumā) Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) 2011. gads

Ievads

Šajā nodaļā tiks aplūkotas noteiktas personu grupas, ko var klasificēt kā sevišķi neaizsargātas personas un personas, kurām jāvelta īpaša uzmanība. Papildus iepriekšējās nodaļās aprakstītajiem vispārīgajiem noteikumiem gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK var būt paredzēta papildu aizsardzība personām ar īpašām vajadzībām.

Atbilstoši ES tiesību aktiem mazāk aizsargātu personu īpašā situācija ir jāņem vērā, piemēram, īstenojot uzņemšanas pasākumus vai atņemot šīm personām brīvību. Mazāk aizsargātās personas ir uzskaitītas [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 21. pantā un [Atgriešanas direktīvas](#) (2008/115/EK) 3. panta 9. punktā. Abi panti attiecas uz "nepilngadīgajiem, nepavadītiem nepilngadīgajiem, personām ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēkiem, grūtniecēm, vientuļiem vecākiem ar nepilngadīgiem bērniem un personām, kas ir spīdzinātas, izvarotas vai cietušas no citas nopietnas psiholoģiskas, fiziskas vai seksuālas vardarbības", taču Uzņemšanas nosacījumu direktīvā sniegtais uzskaitījums ir garāks un nav izsmēlošs. Atbilstoši Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 22. pantam ES dalībvalstīm ir jāizvērtē, vai mazāk aizsargātām personām ir īpašas uzņemšanas vajadzības. [Patvēruma procedūru direktīvā](#) (2013/32/ES) ES dalībvalstīm ir prasīts izvērtēt, vai patvēruma meklētājam ir vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas un, ja tā, nodrošināt viņam vai viņai pienācīgu atbalstu patvēruma procedūras laikā (24. pants).

10.1. Bērni bez pavadība

Ar terminu “nepilngadīgie bez pavadības” apzīmē par 18 gadiem jaunākas personas, kuras ieceļo Eiropas teritorijā bez tāda pieaugušā pavadības, kas ir par viņiem atbildīgs uzņēmējā valstī (skatīt [Kvalificēšanas direktīvas](#) (2011/95/ES) 2. panta 1. punktu). Šajā sadaļā tiks izskatīti ES tiesību aktu galvenie patvēruma un imigrācijas noteikumi par šādu personu situāciju.

ECTK nav paredzēti konkrēti noteikumi par nepilngadīgajiem bez pavadības, taču izturēšanos pret šādām personām var izvērtēt atbilstoši dažādiem pantiem, piemēram, Konvencijas 5. pantam par tiesībām uz brīvību un drošību, 8. pantam par tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību vai Protokola Nr. 1 2. pantam par tiesībām uz izglītību. ECTK ir lēmusi, ka valstīm ir pienākums uzraudzīt nepavadītus bērnus un neatstāt viņus novārtā pēc atbrīvošanas no aizturēšanas ⁽⁵⁸²⁾.

Visi lēmumi par bērniem ir jāpamato ar viņu interesēm, kā noteikts [ANO Konvencijā par bērnu tiesībām \(CRC\)](#), kuru ir ratificējušas visas valstis, izņemot Amerikas Savienotās Valstis. CRC ir noteiktas bērnu cilvēktiesības, kas jāievēro neatkarīgi no imigrācijas statusa ⁽⁵⁸³⁾. Princips “bērna intereses” ir ļoti būtisks, un valsts iestādēm visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses. Atšķirībā no [ES Pamattiesību hartas](#) (24. panta 2. punkts) šis princips nav konkrēti noteikts ECTK, taču to regulāri piemēro ECT judikatūrā. Šis jēdziens ir pamatā arī konkrētiem ES tiesību aktiem par bērniem bez pavadības.

ESH 17. panta 1. punkta c) apakšpunkts attiecas uz nošķirtiem bērniem. ESTK – tāpat kā ECT – ir uzsvērusi, ka valstis, kuras vēlas nepieļaut imigrācijas noteikumu apiešanas mēģinājumus, nedrīkst liegt ārvalstu bērniem, jo īpaši nepavadītiem, viņu statusam garantēto aizsardzību. Tāpēc valsts imigrācijas politikā paredzētie ierobežojumi ir jāsaskaņo ar pamattiesību aizsardzību ⁽⁵⁸⁴⁾.

⁽⁵⁸²⁾ ECT 2011. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Rahimi pret Grieķiju*, Nr. 8687/08; ECT 2019. gada 13. jūnija spriedums lietā *Sh.D. un citi pret Grieķiju, Austriju, Horvātiju, Ungāriju, Ziemeļmaķedoniju, Serbiju un Slovēniju*, Nr. 14165/16.

⁽⁵⁸³⁾ ANO Bērnu tiesību komiteja *Vispārīgajā komentārā Nr. 6 (2005. gads)* ir sniegusi papildu norādes par nepavadītu bērnu aizsardzību un aprūpi, kā arī pienācīgu attieksmi pret šādiem bērniem.

⁽⁵⁸⁴⁾ ESTK 2009. gada 20. oktobra spriedums lietā *Defence for Children International pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, pēc būtības. Komiteja *inter alia* nolēma, ka atbilstoši ESH 31. panta 2. punktam bērniem bez pavadības ir tiesības uz pajumti.

Piemērs. Lietā *EUROCEF pret Franciju* ⁽⁵⁸⁵⁾ ESTK konstatēja ESH 31. panta 2. punkta pārkāpumus, pamatojoties uz nepilnībām Francijas pajumtes nodrošināšanas un novērtējumu sistēmā bērniem bez pavadona. ESTK arī uzskatīja, ka kavēšanās ar *ad hoc* aizbildņa nozīmēšanu bērniem bez pavadona, bērnu aizturēšana uzgaidāmajās telpās un viesnīcās, kaulu testēšanas izmantošana vecuma noteikšanai un šķēršļi efektīvu tiesību aizsardzības līdzekļu pieejamībai veidoja ESH 17. panta 1. punkta pārkāpumus.

10.1.1. Uzņemšana un attieksme

ES tiesību sistēma – īpaši noteikumi par bērniem bez pavadības ir paredzēti instrumentos par patvērumu un [Atgriešanas direktīvā](#).

Pirms izvērtēt attieksmi, kas pieteikšanās procesā jānodrošina bērniem bez pavadības, ir svarīgi noskaidrot, kura valsts atbild par šo personu patvēruma pieteikuma izskatīšanu. Atbilstoši [Dublinas regulai](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013) nepavadītu bērnu pieteikumi jāizskata tai ES dalībvalstij, kurā likumīgi atrodas viņu ģimenes locekļi, brāļi vai māsas vai radnieki (8. pants). Viņiem ir jānodrošina pārstāvis (6. pants). Norādes par to, kā izvērtēt bērna intereses, ir sniegtas 6. panta 3. punktā. Noteikumi par to, kā novērst izšķiršanu Dublinas regulas piemērošanas laikā, ja ģimenes locekļi vienā dalībvalstī ir iesnieguši atsevišķus pieteikumus, ir sniegti 11. pantā. Visbeidzot, 16. pants attiecas uz apgādājāmām personām (skatīt [5.2. sadaļu](#)).

Jā attiecīgajai personai nav ģimenes locekļa, brāļa vai māsas vai radnieka, atbildīgā dalībvalsts ir tā dalībvalsts, kurā bērns iesniedzis savu patvēruma pieteikumu, ar noteikumu, ka tas ir šā bērna interesēs (8. pants).

⁽⁵⁸⁵⁾ ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmums lietā *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 114/2015, pēc būtības.

Piemērs. Spriedumā lietā *MA, BT un DA pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* ⁽⁵⁸⁶⁾ EST bija jānosaka, kuras valsts atbildībā bija bērns bez pavadības, kurš bija iesniedzis patvēruma pieteikumu dažādās ES dalībvalstīs. EST ir precizējusi, ka apstākļos, kad nav ģimenes locekļu, kuri likumīgi atrastos kādā dalībvalstī, par pieteikuma izskatīšanu atbild valsts, kurā bērns fiziski atrodas. Šo secinājumu tiesa ir izdarījusi, pamatojoties uz ES Pamattiesību hartas 24. panta 2. punktu, saskaņā ar kuru visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.

Bērniem bez pavadības, kuri piesakās patvērumam, ir jānodrošina pārstāvis, tiklīdz viņi ir pieteikušies patvērumam ([Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 24. pants un [Patvēruma procedūru direktīvas](#) 25. pants). Taču tiesību aktos nav noteikts, ka pārstāvis jāieceļ no tā brīža, kad iestādes ir atklājušas nepavadīto bērnu. Valstis var nolemt iecelt tikai aizbildni vai abus – gan aizbildni, gan juridisko pārstāvi –, kas palīdzēs patvēruma meklētājam īstenot patvēruma procedūru, kā arī nodrošinās bērna labklājību patvēruma pieteikuma izskatīšanas laikā. Atbilstoši Patvēruma procedūru direktīvai ir jāsniedz pārstāvim iespēja apspriesties ar bērnu pirms intervijas par patvēruma pieteikumu un pavadīt viņu uz interviju.

Ikviena intervija ar nepavadītu bērnu jāveic tādai personai, kurai ir zināšanas par šīs personu grupas īpašajām vajadzībām (Patvēruma procedūru direktīvas 25. pants). Uz nepavadītu bērnu patvēruma pieteikumu apstrādi pie robežas, tranzīta zonās vai paātrinātajās procedūrās attiecas ierobežojumi, un tā ir atļauta tikai 25. panta 6. punktā uzskaitītajos gadījumos. Šādos gadījumos direktīvā ir ļauts valstīm nepiešķirt bērnam bez pavadības automātiskas palikšanas tiesības negatīva lēmuma pārskatīšanas laikā, bet tikai tad, ja tiek izpildīti direktīvas 46. panta 7. punktā uzskaitītie nosacījumi. Tie ietver, piemēram, nepieciešamo valodas un tiesisko palīdzību un vismaz vienu nedēļu, lai lūgtu tiesai tiesības palikt teritorijā, gaidot pārsūdzības iznākumu.

Uzņemšanas nosacījumu direktīvā (24. pantā) ir sniegtas norādes par to, kādi izmitināšanas veidi jānodrošina bērniem bez pavadības, t. i., kopā ar pieaugušiem radniekiem, kopā ar audžuģimeni, uzņemšanas centros, kur ir īpaši apstākļi bērniem, vai citās piemērotās izmitināšanas vietās. Aizturēt bērnus bez pavadības nav pilnīgi aizliegts, taču tas pieļaujams tikai ārkārtas apstākļos,

⁽⁵⁸⁶⁾ EST 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā C-648/11, *The Queen, pēc MA un citu pieprasījuma pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

un viņus nekad nedrīkst izmitināt cietumos (pārstrādātās direktīvas 11. panta 3. punkts). Direktīvā arī norādīts, ka tādus pieteikumu iesniedzējus, kas sasnieguši 16 vai vairāk gadu, taču nav 18 gadu veci un tāpēc joprojām ir bērni, var ievietot pieaugušo patvēruma meklētāju izmitināšanas centros, taču vienīgi tad, ja tas ir bērnu interesēs (šis nosacījums neattiecas uz Īriju, jo tika ieviests ar pārstrādātās direktīvas 2013. gada versiju).

Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 24. pantā arī norādīts, ka vienu vecāku bērni pēc iespējas jāatstāj kopā, ņemot vērā attiecīgā bērna intereses un sevišķi viņa vai viņas vecumu un brieduma pakāpi. Nepavadītu bērnu dzīvesvietas maiņas jāierobežo līdz minimumam. Direktīvā arī noteikts, ka ES dalībvalstīm jācenšas atrast bērnu bez pavadības ģimenes locekļus un tas jādara pēc iespējas ātri un ņemot vērā viņu drošību. Visbeidzot tajā noteikts, ka personām, kuras strādā ar bērniem bez pavadības, jāsaņem attiecīga apmācība.

Pārskatītajā **Kvalificēšanas direktīvā** ir iekļauti īpaši noteikumi par tādiem bērniem bez pavadības, kuriem piešķirts bēgļa vai alternatīvās aizsardzības saņēmēja statuss. Direktīvā ES dalībvalstīm prasīts nodrošināt bērnu bez pavadības pārstāvību un gādāt, lai attiecīgās varas iestādes veiktu regulārus novērtējumus. Ieceltais aizbildnis var būt likumīgais aizbildnis vai, ja nepieciešams, tādas organizācijas pārstāvis, kas atbildīga par bērnu aprūpi un labklājību, vai jebkāds cits atbilstošs pārstāvis (31. pants).

Kvalificēšanas direktīvas 31. pantā ES dalībvalstīm prasīts arī nodrošināt, ka bērnus bez pavadības, kuriem piešķirts patvērums, izvieto kopā ar pieaugušiem radniekiem, audžuģimeni, uzņemšanas centros, kur ir īpaši apstākļi bērniem, vai citās piemērotās izmitināšanas vietās. Ir jāņem vērā bērna viedoklis par izmitināšanas veidu atbilstoši bērna vecumam un briedumam. Direktīvas noteikumi sasaucas ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvas noteikumiem par izvietošanu kopā ar māsām un brāļiem, ģimenes atrašanu un apmācību pieaugušajiem, kuri strādā ar bērniem bez pavadības.

Atbilstoši Atgriešanas direktīvas 10. pantam, izraidot no ES dalībvalsts teritorijas nepavadītu bērnu, šīs ES dalībvalsts iestādēm jāpārliedz, ka bērnu nogādās pie viņa vai viņas ģimenes locekļa, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām valstī, uz kuru veic atgriešanu. Direktīvā nav pilnīgi

aizliegts atgriezt nepavadītus bērnus, taču atgriešanas lēmumā ir pienācīgi jāņem vērā bērna intereses. Ja atgriešana ir atlikta vai ir noteikts brīvprātīgas izceļošanas periods, ir jāņem vērā bērnu īpašās vajadzības (14. pants) ⁽⁵⁸⁷⁾.

ECTK – ECT ir lēmusi, ka gadījumos ar ārvalstu bērniem – ar pavadoni vai bez tā – bērna galējās neaizsargātības situācija ir izšķirošais faktors. Šis faktors ir svarīgāks par apsvērumiem saistībā ar viņa vai viņas nelikumīgā migranta statusu. Sevišķi smagi apstākļi, kādos bērns var nokļūt, un valsts iestāžu nespēja ievērot atbilstību rīkojumam par iesniedzēja, kurš ir īpaši neaizsargāts sava vecuma dēļ, aizsardzību var tikt uzskatīti par pazemojošu rīcību un Konvencijas 3. panta pārkāpumu ⁽⁵⁸⁸⁾.

Piemērs. Lietā *Rahimi pret Grieķiju* ⁽⁵⁸⁹⁾ iesniedzējs bija nepavadīts Afganistānas izcelsmes bērns, kuru aizturēja pieaugušo aizturēšanas centrā un vēlāk atbrīvoja, taču iestādes viņam nepiedāvāja palīdzību saistībā ar apmešanos. ECT secināja, ka iesniedzēja aizturēšanas apstākļi un tas, ka iestādes neparūpējās par viņu pēc atbrīvošanas, bija pazemojoša izturēšanās, kas ir aizliegta ar ECTK 3. pantu. Tiesa ir lēmusi, ka, ņemot vērā bērna intereses, ir jāizvērtē citas bērnu bez pavadības izvietošanas iespējas, kas nav aizturēšana.

10.1.2. Vecuma noteikšana

ES tiesību sistēma – Patvēruma procedūru direktīvā ES dalībvalstīm atļauts izmantot medicīnisko pārbaudi, lai noteiktu bērnu bez pavadības vecumu saistībā ar viņu patvēruma pieteikuma izskatīšanu, ja ir šaubas par pieteikuma iesniedzēja vecumu (25. pants). Ja tiek izmantota medicīniskā pārbaude, ES dalībvalstīm ir jānodrošina, ka bērni bez pavadības tiek informēti pirms šāda novērtējuma, un jālūdz viņu piekrišana. Eiropā jautājums par vecuma novērtēšanu ir kļuvis arvien diskutablāks. Tā kā bērniem ir piešķirta lielāka aizsardzība

⁽⁵⁸⁷⁾ Plašāki informāciju skatīt: FRA (2019. gads), *Nepavadītu bērnu atgriešana: pamattiesību apsvērumi*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019. gada septembris

⁽⁵⁸⁸⁾ ECT 2019. gada 28. februāra spriedums lietā *Khan pret Franciju*, Nr. 12267/16; ECT 2019. gada 13. jūnija spriedums lietā *Sh.D. un citi pret Grieķiju, Austriju, Horvātiju, Ungāriju, Ziemeļmaķedoniju, Serbiju un Slovēniju*, Nr. 14165/16.

⁽⁵⁸⁹⁾ ECT 2011. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Rahimi pret Grieķiju*, Nr. 8687/08. Skatīt arī ECT 2016. gada 22. novembra spriedumu lietā *Abdullahi Elmi un Aweys Abubakar pret Maltu*, Nr. 25794/13 un Nr. 28151/13, un ECT 2020. gada 25. jūnija spriedumu lietā *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 65.–67. punkts.

patvēruma procesā un uzņēmējām valstīm ir papildu pienākums nodrošināt viņiem aprūpi citās jomās, tostarp, izmitināšanu un izglītību, atsevišķas personas ierodas ES teritorijā, bieži vien bez dokumentiem, un apgalvo, ka ir jaunākas par 18 gadiem. Šādas personas var tikt pārbaudītas, lai noteiktu, vai tiešām nav 18 gadu vecas. Pārbaūžu rezultāti bieži ievērojami ietekmēs attiecīgo personu patvēruma pieteikumu un sociālās labklājības pieejamību. Ir jāizmanto vismazāk invazīvā medicīniskā pārbaude. Pārbaudes jāveic kvalificētiem medicīnas speciālistiem, un tajās jārespektē pieteikuma iesniedzēja cieņa. Direktīvā nav plašāk noteikts, kādi medicīnisko pārbaūžu veidi ir piemēroti vai atbilstoši, un Eiropā izmanto visdažādākās metodes ⁽⁵⁹⁰⁾.

ECTK – ECT uzskatīja, ka nesamērīgi ilgu gandrīz pieaugušu personu vecuma novērtēšanas pārbaudi nevar attaisnot un tā rada nopietnas šaubas par iestāžu labticību, jo īpaši ja dalībvalsts ziņo par nelielu skaitu par bērniem uzskatītu migrantu gadā ⁽⁵⁹¹⁾.

Citi EP instrumenti – **Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību** (Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijas) 10. panta 3. punktā ⁽⁵⁹²⁾ arī ir paredzēta vecuma novērtēšana, ja upura vecums ir grūti nosakāms. Kā uzsver Eiropas Padomes Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (**GRETA**), kontrolējot Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijas īstenošanu, vecuma novērtēšanai jābūt iekļautai vispārīgajā novērtējumā, kurā ņem vērā gan personas fizisko izskatu, gan psiholoģisko briedumu. Šāds novērtējums jāveic drošā, bērnam un dzimumam piemērotā veidā, ievērojot pienācīgu cilvēka cieņu. Šaubas jāvērtē tādā veidā, ka neskaidrību gadījumā persona tiks uzskatīta par bērnu ⁽⁵⁹³⁾.

ESH 17. pantā ir noteiktas bērnu un jauniešu tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību.

⁽⁵⁹⁰⁾ Skatīt arī Eiropas Padome (2017. gads), *Vecuma novērtēšana: Eiropas Padomes dalībvalstu nostādnēs, procedūras un prakse, respektējot bērnu tiesības migrācijas kontekstā*, Eiropas Padome, Strasbūra; un EASO (2018. gads), *Praktiskā rokasgrāmata par vecuma novērtēšanu*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁽⁵⁹¹⁾ ECT 2016. gada 22. novembra spriedums lietā *Abdullahi Elmi un Aweys Abubakar pret Maltu*, Nr. 25794/13 un Nr. 28151/13.

⁽⁵⁹²⁾ Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, 2005. gads CETS Nr. 197.

⁽⁵⁹³⁾ Eiropas Padome (2016. gads) 5. vispārīgais ziņojums par GRETA aktivitātēm: attiecībā uz laikposmu no 2014. gada 1. oktobra līdz 2015. gada 31. decembrim, Eiropas Padome, Strasbūra; UNHCR (1997. gads), "Vadlinijas par nostādnēm un procedūrām darbā ar nepavadiem bērniem, kas meklē patvērumu".

Piemērs. Lietā *EUROCEF pret Franciju* ⁽⁵⁹⁴⁾ ESTK analizēja kaulu testēšanas izmantošanu, lai noteiktu nepavadītu bērnu vecumu Francijā, un konstatēja ESH 17. panta 1. punkta pārkāpumu. Jo īpaši ESTK uzskatīja kaulu testēšanas izmantošanu kā nepiemērotu un neuzticamu, ņemot vērā pārmērīgo Francijas iestāžu paļaušanos uz kaulu testēšanu, kā dokumentēts valsts un starptautiskajos avotos.

10.2. Cilvēku tirdzniecības upuri

Ir jānošķir kontrabanda un tirdzniecība. Migrantu kontrabanda ir darbība, ko finansiāla vai cita materiāla labuma nolūkā veic, nodrošinot personai iespēju nelikumīgi ieceļot tādā valstī, kurā tā nav valstspiederīgais vai pastāvīgais iedzīvotājs ⁽⁵⁹⁵⁾.

ES tiesību sistēma un ECTK – cilvēku tirdzniecība ir “personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana vai saņemšana, lietojot draudus vai spēku, vai arī citus piespiešanas, aizvēšanas, krāpšanas, maldināšanas, ļaunprātīgas izmantošanas veidus vai izmantojot personas neaizsargātības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiālā vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas, kura kontrolē citu personu, piekrišanu ekspluatēšanas nolūkā” ⁽⁵⁹⁶⁾. Cilvēku tirdzniecība atšķirībā no kontrabandas ietver piespiešanu un iebiedēšanu.

ECTK – ECT nolēma, ka uz cilvēku tirdzniecību attiecas ECTK 4. pants, kurā aizliegta verdzība un piespiedu darbs ⁽⁵⁹⁷⁾. Dalībvalstīm ir pienākums papildus krimināltiesību normām par cilvēku tirgotāju sodīšanu ieviest efektīvus noteikumus cilvēku tirdzniecības upuru un potenciālo upuru aizsardzībai ⁽⁵⁹⁸⁾. Plašākam ieskatam skatīt arī 3.3. sadaļu.

⁽⁵⁹⁴⁾ ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmums lietā *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 114/2015, pēc būtības.

⁽⁵⁹⁵⁾ ANO Protokola pret migrantu nelikumīgu ieviešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem, kas papildina Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību, 2000. gads, 3. pants

⁽⁵⁹⁶⁾ Eiropas Padome, Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (CETS Nr. 197), 4. pants; Direktīva 2011/36/ES, OV L 101, 2011., 1. lpp., 2. panta 1. punkts.

⁽⁵⁹⁷⁾ ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 282.–286. punkts.

⁽⁵⁹⁸⁾ ECT 2016. gada 21. janvāra spriedums lietā *L.E. pret Grieķiju*, Nr. 71545/12; ECT 2017. gada 30. marta spriedums lietā *Chowdury un citi pret Grieķiju*, Nr. 21884/15; 2015. gada 26. maija spriedums lietā *L.O. pret Franciju* (dec.), Nr. 4455/14; ECT 2011. gada 29. novembra spriedums lietā *V.F. pret Franciju* (dec.), Nr. 7196/10.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju* ⁽⁵⁹⁹⁾ ECT uzskatīja, ka bija svarīgi, ka cilvēku tirdzniecības upurim nevajadzētu lūgt, lai viņu identificē kā cilvēku tirdzniecības upuri vai viņa tirdzniecība tiktu izmeklēta. Ja pastāv aizdomas par šādu noziedzīgu darbību, iestādēm ir pienākums pašām uzņemties iniciatīvu.

Cilvēku tirdzniecības apkaršanas konvencija ir pirmais Eiropas līgums, kurā papildus dalībvalstu pienākumiem veikt rezultatīvu kriminālizmeklēšanu un īstenot pasākumus cilvēku tirdzniecības apkaršanai paredzēti arī sīki izstrādāti noteikumi par tirdzniecības upuriem sniedzamo palīdzību, aizsardzību un atbalstu. Konvencijā tās dalībvalstīm prasīts veikt likumdošanas vai citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai identificētu cilvēku tirdzniecības upurus un nodrošinātu kompetentajām iestādēm apmācītus darbiniekus, kuri ir kvalificēti novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, kā arī identificēt tirdzniecības upurus un viņiem palīdzēt (10. pants). Puses veic vajadzīgos pasākumus, lai sniegtu upuriem palīdzību atlabšanā (12. pants).

ES tiesību sistēma – Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) cilvēku tirdzniecība ir definēta, izmantojot Eiropas Padomes Cilvēku tirdzniecības apkaršanas konvencijā lietotos terminus. Atbilstoši direktīvai ES dalībvalstīm nekavējoties jānodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem juridisku konsultāciju pieejamība. Ja cietušajam nav pietiekamu finanšu līdzekļu, juridiskajām konsultācijām un pārstāvībai jābūt bez maksas (12. pants). Direktīvā arī ir ieviesta gan juridisku, gan fizisku personu kriminālā un civilā atbildība. Sevišķa uzmanība direktīvā ir pievērsta cietušiem bērniem, jo īpaši attiecībā uz palīdzību un atbalstu (13.–16. pants). Šādi palīdzības un atbalsta pasākumi ietver aizbildņa vai pārstāvja iecelšanu cietušajam bērnam, tiklīdz iestādes ir identificējušas bērnu (14. pants); intervijas ar bērnu, kuras veic bez kavēšanās un, ja iespējams, tā pati persona (15. pants); ilgstošu risinājumu, ņemot vērā bērna intereses no cilvēku tirdzniecības cietušu, nepavadītu bērnu gadījumos (16. pants).

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā cilvēku tirdzniecības upuri ir aizsargāti no saukšanas pie kriminālatbildības par tādām noziedzīgām darbībām, ko viņus piespieda veikt, tostarp, ar pasēm un prostitūciju saistītiem pārkāpumiem vai darbu, kas attiecīgās valsts tiesību aktos atzīts par nelikumīgu. Cilvēku tirdzniecības upuriem nodrošinātās palīdzības un atbalsta

⁽⁵⁹⁹⁾ ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 288. punkts.

nosacījumam nevajadzētu būt sadarbībai ar iestādēm kriminālizmeklēšanā (11. pants). Direktīvā ir paredzētas arī procesuālās garantijas kriminālprocesā iesaistītiem cietušajiem (12. pants), tostarp bezmaksas juridiskā pārstāvība, ja upurim nav pietiekamu finanšu līdzekļu. Lai novērstu traumas un atkārtotu traumu gūšanu, ir jānodrošina īpaša attieksme pret upuriem procedūras laikā (12. un 15. pants). Īpašas garantijas attiecas uz cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem (13.–16. pants). Ja cilvēku tirdzniecības upuri piesakās patvērumam, ir jānovērtē viņu īpašās uzņemšanas vajadzības un jānodrošina pienācīgs atbalsts (*Uzņemšanas nosacījumu direktīvas*, 21. un 22. pants).

Direktīvas par cietušo tiesībām (2012/29/ES) 9. pantā ES dalībvalstīm tiek prasīts nodrošināt atbalsta pakalpojumus noziedzībā cietušajiem, tostarp cilvēku tirdzniecības upuriem. Tie ietver attiecīgu informāciju un ieteikumus, kā arī emocionālo un, ja iespējams, psiholoģisko atbalstu ⁽⁶⁰⁰⁾.

Gan ES, gan EP tiesībās ir regulēts cilvēku tirdzniecības upuru neaizsargātības un juridiskais statuss pēc cilvēku tirdzniecības atklāšanas. *Direktīvā par cilvēku tirdzniecības upuriem (uzturēšanās atļaujas)* (2004/81/EK) ES dalībvalstīm tiek prasīts izsniegt cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri sadarbojas ar iestādēm, pagaidu uzturēšanās atļaujas. Cilvēku tirdzniecības novēršanas konvencijas 14. pantā ir noteikts, ka cilvēku tirdzniecības upuriem drīkst izdot atjaunojamu uzturēšanās atļauju, ja tas ir nepieciešams viņu personīgās situācijas dēļ vai ja viņiem jāpaliek valstī, lai sadarbotos ar iestādēm tirdzniecības pārkāpuma izmeklēšanā. Šis aspekts ir aplūkots rokasgrāmatas 3.3. sadaļā.

10.3. Personas ar invaliditāti

Personas, kurām ir fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, piesakoties patvērumam, var saskarties ar konkrētiem aizsardzības un palīdzības pieejamības šķēršļiem, un viņiem var būt vajadzīga papildu palīdzība, ko kompetentās iestādes, iespējams, ne vienmēr sniedz.

ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām (*UNCRPD*) ⁽⁶⁰¹⁾ ir noteikti starptautiskie standarti attiecībā uz personām ar invaliditāti. *UNCRPD* 5. pantā ir paredzēti vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi, savukārt tās

⁽⁶⁰⁰⁾ Skatīt arī *FRA* (2016. gads), *Rokasgrāmatu par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu pieejamību*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁽⁶⁰¹⁾ ANO (2006. gads), Līgumu krājums, 2515. sējums, 3.–192. lpp.

18. pantā ir noteikts, ka “dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības uz pārvietošanās brīvību, brīvu dzīvesvietas un pilsonības izvēli vienlīdzīgi ar citiem”.

ECTK – Konvencijā nav definēta invaliditāte, taču ECT ir lēmusi, ka tās 14. pantā ir paredzēta aizsardzība pret diskrimināciju invaliditātes dēļ⁽⁶⁰²⁾. ESTK ievēro to pašu pieeju, interpretējot ESH 15. pantu (personu ar invaliditāti tiesības), piebilstot, ka vienlīdzīga attieksme pret personas ar invaliditāti, neatkarīgi no to valstspiederības, jāievēro ne tikai tiesību aktos, bet arī praksē⁽⁶⁰³⁾.

ES tiesību sistēma – Eiropas Savienība ir ratificējusi *UNCRPD*, un tāpēc šī konvencija tai ir saistoša kā daļa no ES tiesiskās kārtības. *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 21. pantā ir noteikts, ka ES dalībvalstīm, īstenojot noteikumus par uzņemšanas nosacījumiem, ir jāņem vērā mazāk aizsargātu personu, tostarp invalīdu, īpašā situācija. Dalībvalstīm ir jānovērtē šo personu īpašās uzņemšanas vajadzības un jānodrošina pienācīgs atbalsts (21. un 22. pants), tostarp vajadzības gadījumā garīgās veselības aprūpe (19. pants). Personas ar invaliditāti ir pieminētas arī mazāk aizsargātu personu definīcijā, kas sniegta *Atgriešanas direktīvā* (3. panta 9. punkts), taču direktīvā nav konkrētu noteikumu par šīm personām. Direktīvā nav pilnīgi aizliegts aizturēt tādus invalīdus, kuri iesnieguši patvēruma pieteikumus vai kuriem piemēro atgriešanas procedūru, taču aizturēšanas gadījumā šīm personām ir jāpievērš īpaša uzmanība (16. panta 3. punkts). Attiecībā uz patvēruma meklētājiem *Uzņemšanas nosacījumu direktīvā* (11. pants) ir prasīts, lai valsts iestādes vērstu primāras rūpes uz šo personu veselību, tostarp garīgo veselību.

Atbilstoši *Patvēruma procedūru direktīvas* 14. panta 2. punkta b) apakšpunktam personisko interviju var neveikt, ja pieteikuma iesniedzēju stāvoklis nav piemērots tam, lai viņus intervētu, vai viņus nav iespējams intervēt tādu pastāvīgu apstākļu dēļ, ko viņi nekontrolē. Šis noteikums īpaši attiecas uz personām, kurām ir garīgās veselības traucējumi un kuras var nespēt efektīvi piedalīties intervijā.

⁽⁶⁰²⁾ ECT 2009. gada 30. aprīļa spriedums lietā *Glor pret Šveici*, Nr. 13444/04; ECT 2002. gada 29. aprīļa spriedums lietā *Pretty pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 2346/02; ECT 2003. gada 30. septembra spriedums lietā *Koua Poirrez pret Franciju*, Nr. 40892/98.

⁽⁶⁰³⁾ ESTK, Secinājumi, XIV-2 1998. gads, paziņojums par 15. panta interpretāciju.

10.4. Spīdzināšanas upuri

Kā norādīts šīs nodaļas ievadā, personas, kuras ir spīdzinātas, ir tādu mazāk aizsargātu personu grupa, par ko ir paredzētas īpašas garantijas attiecībā uz attieksmi.

ES tiesību sistēma – **Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** 25. pantā dalībvalstīm prasīts nodrošināt, “lai personām, kas pārcietušas spīdzināšanu, izvarošanu vai citu nopietnu vardarbību, sniedz nepieciešamo veselības traucējumu ārstēšanu, kas radušies šādu darbību dēļ, jo īpaši piekļuvi piemērotai medicīniskai un psiholoģiskai ārstēšanai vai aprūpei”. Darbiniekiem, kuri strādā ar šīm personām, jāsaņem attiecīga apmācība.

Grūtības atcerēties piedzīvoto traumu var izraisīt sarežģījumus personiskajā intervijā par patvērumu. Tāpēc personām, kuras veic interviju, jāpārzina problēmas, kas varētu negatīvi ietekmēt pieteikuma iesniedzēju spēju sniegt interviju, jo īpaši pazīmes par to, ka pieteikuma iesniedzējs agrāk varētu būt bijis pakļauts spīdzināšanai (**Patvēruma procedūru direktīvas** 4. panta 3. punkts un 14. pants). Šajā direktīvā ES dalībvalstīm arī prasīts patvēruma procedūru laikā sniegt piemērotu atbalstu tādiem pieteikumu iesniedzējiem, kuri piedziwojuši spīdzināšanu, izvarošanu un citu nopietnu vardarbību, ja tas vajadzīgs, lai nodrošinātu taisnīgu un efektīvu patvēruma piešķiršanas procedūru. Šie pieteikumu iesniedzēji arī jāatbrīvo no paātrinātām un robežu procedūrām, ja viņiem nevar sniegt pienācīgu atbalstu (24. pants). Papildu garantijas tiek piemērotas gadījumos, kad negatīva pirmās instances lēmuma pārsūdzībai nav automātiskas apturošas iedarbības. Tās ietver, piemēram, nepieciešamās valodas un tiesiskās palīdzības nodrošināšanu. Papildus tam pieteikuma iesniedzējam, par kuru pieņemts negatīvs pirmās instances lēmums, ir jābūt vismaz nedēļai laika, lai pieprasītu tiesai pieņemt lēmumu par tiesībām palikt teritorijā līdz pārsūdzības iznākumam (24. pants saistībā ar 46. panta 7. punktu). Noteikumi par pieteikumu iesniedzējiem, kuriem vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas, tika ieviesti direktīvas 2013. gada pārstrādātajā versijā un tāpēc neattiecas uz Īriju.

Ja tiek atlikta tādu personu, kurām piemēro atgriešanas procedūru, izraidīšana vai šīm personām nosaka brīvprātīgas izceļošanas laika posmu, ir jāņem vērā spīdzināšanas un citas nopietnas vardarbības upuru īpašās vajadzības (**Atgriešanas direktīvas** 14. panta 1. punkta d) apakšpunkts).

Direktīvā par cietušo tiesībām (2012/29/ES) termins ir plaši definēts. Saskaņā ar 2. panta 1. punkta a) apakšpunktu cietušais ir “fiziska persona, kurai nodarīts kaitējums, tostarp fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums, vai ekonomiski zaudējumi, ko tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums”. Tādējādi direktīva attiecas arī uz spīdzināšanas upuriem. Cietušie arī ietver tās personas ģimenes locekļus, kuras nāvi tiešā veidā izraisīja noziedzīgs nodarījums, tādējādi liekot tiem ciest no kaitējuma šīs personas nāves rezultātā. Cietušā statuss nav atkarīgs no cietušā uzturēšanās statusa, pilsonības vai valstspiederības (10. apsvērums).

Starptautiskie tiesību akti – ANO Komiteja pret spīdzināšanu publicēja aktualizētus standartus par spīdzināšanas upuru atbalstīšanu un aizsardzību migrācijas kontekstā 2018. gadā ⁽⁶⁰⁴⁾. Tajos ir noteikti galvenie elementi, lai nodrošinātu spīdzināšanas upurus ar nepieciešamo aizsardzību un atbalstu.

10.5. Uz dzimumu balstītas vardarbības upuri

Īpaša smagu noziedzīgu nodarījumu upuru kategorija ir personas, kas piedzīvojušas ģimenē notikušu vardarbību. Šāda vardarbība var notikt arī vietējā darba vidē ⁽⁶⁰⁵⁾.

ECTK – ECT ir lēmusi, ka ģimenē notikušas vardarbības upuri var būt “mazāk aizsargātas personas”, tāpat kā bērni, tādējādi šīm personām ir tiesības saņemt tādu dalībvalsts aizsardzību, ar ko rezultatīvi attur no šāda smaga personas integritātes aizskārums ⁽⁶⁰⁶⁾. Tiesa ir arī izskatījusi vairākas lietas, kurās ir izteikti apgalvojumi par dažāda veida uz dzimumu balstītu vajāšanu, lai pasargātu pret izraidīšanu ⁽⁶⁰⁷⁾.

⁽⁶⁰⁴⁾ ANO Komiteja pret spīdzināšanu, *Vispārīgais komentārs Nr. 4* (2017. gads) par Konvencijas 3. panta īstenošanu 22. panta kontekstā.

⁽⁶⁰⁵⁾ *FRA* ir dokumentējusi riskus, ar ko nelikumīgā situācijā nonākuši migranti parasti saskaras, strādājot vietējā darba sektorā; skatīt *FRA* (2011. gads), *Nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu nodarbināšana vietējā darbā: pamattiesību izaicinājumi Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm*, Publikāciju birojs, Luksemburga, un *FRA* (2018. gads), *Ārpus redzesloka: vietējā darbā ekspluatētās migrantu sievietes*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

⁽⁶⁰⁶⁾ ECT 2009. gada 9. jūnija spriedums lietā *Opuz pret Turciju*, Nr. 33401/02, 160. punkts.

⁽⁶⁰⁷⁾ ECT 2016. gada 24. maija spriedums lietā *M.M.R. pret Nīderlandi* (dec.), Nr. 64047/10; ECT 2016. gada 16. jūnija spriedums lietā *R.D. pret Franciju*, Nr. 34648/14; ECT 2012. gada 28. jūnija spriedums lietā *A.A. un citi pret Zviedriju*, Nr. 14499/09; ECT 2016. gada 19. janvāra spriedums lietā *Sow pret Beļģiju*, Nr. 27081/13.

Eiropas Padome 2011. gadā pieņēma [Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu \(Stambulas Konvencija\)](#) ⁽⁶⁰⁸⁾. Tas ir pirmais juridiski saistošais un spēkā esošais instruments pasaulē, kurā izveidots vispusīgs tiesiskais regulējums vardarbības novēršanai, upuru aizsardzībai un vainīgo nesodāmības izbeigšanai. Stambulas Konvencijā ir paredzēta iespēja piešķirt migrantu sievietēm autonomu uzturēšanās atļauju, ja viņu uzturēšanās statuss ir atkarīgs no vardarbīgā dzīvesbiedra vai partnera (59. pants), un tajā ir prasīts valstīm nodrošināt, ka uz dzimumu balstītu vardarbību pret sievietēm var uzskatīt par vajāšanas veidu [1951. gada Ženēvas Konvencijas](#) (60. pants) izpratnē. Tajā ir atkārtoti norādīts pienākums ievērot neizraidīšanas principu, tostarp attiecībā uz vardarbības pret sievietēm upuriem (61. pants) ⁽⁶⁰⁹⁾.

Piemērs. Savā lēmumā *U-III-557/2019* ⁽⁶¹⁰⁾ Horvātijas Konstitucionālā tiesa pieņēma sūdzību no noraidītas patvērumu meklējošas Irākas izcelsmes sievietes. Pamatojot savu pieprasījumu, iesniedzēja sākotnēji tikai izteica apgalvojumus par karadarbību mītnes valstī, bet vēlāk viņa paskaidroja, ka viņa ir vardarbības ģimenē upuris un, atgriežoties Irākā, viņa riskē ar turpmāku nežēlīgu izturēšanos vai nonāvēšanu, nonākot atpakaļ pie bijušā vīra vai sava brāļa, no kuriem viens noteikti būtu viņas aizbildnis. Ņemot vērā lietas apstākļus kopumā, tostarp viņas augsto traumatisma un neaizsargātības pakāpi, Konstitucionālā tiesa pieņēma, ka iesniedzēja kaunējās un baidījās uzreiz atklāt vardarbības ģimenē problēmu sākotnējā patvēruma intervijā, jo to vadīja divi vīrieši. Jaunajā tiesvedībā Konstitucionālā tiesa pieprasīja iestādēm ļaut iesniedzējai sniegt pierādījumus par savu personisko situāciju un individuālo risku saskaņā ar jaunākajiem faktiem par sievietēm, kuras ir vardarbības ģimenē upuri Irākā, un par viņu iespējām apmesties uz dzīvi citur valstī.

ES tiesību sistēma – tādiem ģimenē notikušas vardarbības upuriem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie un EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, atbilstoši [Brīvas pārvietošanās direktīvai](#) ir tiesības saņemt patstāvīgu

⁽⁶⁰⁸⁾ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, 2011. gads, *CETS* Nr. 210.

⁽⁶⁰⁹⁾ Eiropas Padome (2019. gads), *Uz dzimumu balstīti patvēruma pieprasījumi un neizraidīšana: Stambulas Konvencijas 60. un 61. pants*, Eiropas Padome, Strasbūra.

⁽⁶¹⁰⁾ Horvātija, Konstitucionālā tiesa (*Ustavni sud Republike Hrvatske*), 2019. gada 11. septembra *Lēmums Nr. U-III-557/2019*.

uzturēšanās atļauju šķiršanās vai reģistrētas partnerības izbeigšanas gadījumā (13. panta 2. punkta c) apakšpunkts). Attiecībā uz trešo valstu izcelsmes apgādnieku ģimenes locekļiem atbilstoši [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) (2003/86/EK) 15. panta 3. punktam “dalībvalstis paredz noteikumus, kas nodrošina patstāvīgas uzturēšanās atļaujas piešķiršanu īpaši sarežģītu apstākļu gadījumā” pēc šķiršanās vai nošķiršanās.

Svarīgākie aspekti

- Visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt, jāņem vērā bērna intereses (skatīt [10.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem tādiem bērniem bez pavadības, kuri piesakās patvērumam, ir tiesības uz pārstāvja palīdzību (skatīt [10.1.1. sadaļu](#)).
- ES tiesību sistēma – Patvēruma procedūru direktīvā ES dalībvalstīm ir atļauts izmantot medicīnisko pārbaudi, lai noteiktu nepavadītu bērnu – patvēruma meklētāju vecumu, ja pastāv šaubas par to, vai viņi ir bērni, taču dalībvalstīm ir jāievēro konkrētas garantijas (skatīt [10.1.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK pastāv pienākums papildus krimināltiesību normām par cilvēku tirgotāju sodīšanu ieviest efektīvus noteikumus cilvēku tirdzniecības upuru un potenciālo upuru aizsardzībai (skatīt [10.2. sadaļu](#)).
- Gan ECTK, gan ES tiesību aktos ir noteikta aizsardzība pret diskrimināciju invaliditātes dēļ. Personas ar invaliditāti arī tiek uzskatītas par neaizsargātām personām saskaņā ar ES migrācijas tiesību aktiem, un viņu īpašās vajadzības, tostarp saistībā ar garīgo veselību, ir jāņem vērā patvēruma un atgriešanas procedūrās (skatīt [10.3. sadaļu](#)).
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem spīdzināšanas, izvarošanas un citu smagu noziedzīgu nodarījumu upuriem ir tiesības uz īpašām procesuālajām garantijām, ja tās vajadzīgas, lai nodrošinātu taisnīgu un efektīvu patvēruma piešķiršanas procedūru (skatīt [10.4.](#) un [10.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK bērni un ģimenē notikušas vardarbības upuri var būt mazāk aizsargātas personas un tādējādi tiesīgi saņemt efektīvu valsts aizsardzību (skatīt [10.1.1.](#) un [10.5. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Lai piekļūtu papildu judikatūrai, lūdzu, skatiet šīs rokasgrāmatas [vadlīnijas](#). Papildu materiālus, kas attiecas uz šajā nodaļā aplūkotajiem jautājumiem, var atrast sadaļā [Papildliteratūra](#).

Papildliteratūra

Turpmāk sniegtajā atsauces materiālu uzskaitījumā ir iekļautas starptautisko organizāciju, akadēmiķu un NVO, kā arī ECT un FRA publikācijas. Papildliteratūras saraksts ir sagrupēts deviņās plašās kategorijās (vispārīga literatūra, patvēruma un bēgļu tiesības, nelikumīgi ieceļojušie migranti un atgriešana, aizturēšana, brīva pārvietošanās ES, bērni, personas ar invaliditāti, robežu pārvaldība un lielapjoma ES IT sistēmas un bezvalstnieki). Dažos gadījumos virsraksts var norādīt uz to, ka publikācija attiecas uz vairākām jomām. Šajā rokasgrāmatā aprakstītajiem tematiem veltīti raksti ir atrodami arī dažādos žurnālos, piemēram, *European Journal of Migration and Law*, *International Journal of Refugee Law*, un *Refugee Survey Quarterly*.

Vispārīga literatūra

Chetail, V. (2019), *International Migration Law*, Oxford University Press, Oksforda.

Eiropas Padome, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (2020), *Uzņemšanas kritēriju praktiskā rokasgrāmata*, Eiropas Padome, Strasbūra.

FRA (2018), *2018. gada ziņojums par pamattiesībām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2019), *2019. gada ziņojums par pamattiesībām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2020), *2020. gada ziņojums par pamattiesībām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA un Eiropas Padome (2016), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu pieejamību*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA un Eiropas Padome (2018), *Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata*, 2018. gada izdevums, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA, Eiropas Padome un Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājs (2018), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā*, 2018. gada izdevums, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Frigo, M., et al. (2014), *Migration and International Human Rights Law: A practitioners' guide*, atjaunināts izdevums, Starptautiskā Juristu komisija, Ženēva.

Hailbronner, K. and Thym, D. (eds.) (2016), *EU Immigration and Asylum Law: A commentary*, 2. izdevums, C. H. Beck/Hart/Nomos, Minhene/Oksforda/Bādene-Bādene.

Ktistakis, Y. (2016), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, 2. izdevums, Council of Europe Publishing, Strasbūra.

Opeskin, B., Perruchoud, R. and Redpath-Cross, J. (eds.) (2012), *Foundations of International Migration Law*, Cambridge University Press, Kembridža.

Peers, S. (2016), *EU Justice and Home Affairs Law*, 4. izdevums, Oxford University Press, Oksforda.

UNHCR (2012), *Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection*, UNHCR Pārstāvniecība Eiropas iestādēs, Strasbūra.

Patvēruma un bēgļu tiesības

Eiropas Padome (2019), *Uz dzimumu balstīti patvēruma pieprasījumi un neizraidīšana*: Stambulas Konvencijas 60. un 61. pants, Eiropas Padome, Strasbūra.

Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs (2017), *Apzinoties tiesības uz bēgļu ģimenes atkalapvienošanos Eiropā: svarīgāko jautājumu dokuments*, Eiropas Padome, Strasbūra.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2009), *Pamatnostādnes par cilvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās*, pieņemts 2009. gada 1. jūlijā.

EASO (2016), *Izslēgšana: Kvalificēšan direktīvas (Direktīvas 2011/95/ES) 12. un 17. pants – juridiskā analīze*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Eiropas Bēgļu un izsūtījuma padome (ECRE) un Eiropas Juridiskais tīkls patvēruma lietās (ELENA) (2010), *Aptauja par juridisko palīdzību patvēruma meklētājiem Eiropā*, 2010. gada oktobris.

FRA (2010), *Pienākums informēt iesniedzējus par patvēruma procedūrām: patvēruma meklētāju perspektīva*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2010), *Efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība: patvēruma meklētāju perspektīva*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2015), *Pienākuma nodot Eurodac pirkstu nospiedumus ietekme uz pamattiesībām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), *Access to Asylum: International refugee law and the globalisation of migration control*, Cambridge University Press, Kembridža.

Goodwin-Gill, G. S. and McAdam, J. (2007), *The Refugee in International Law*, Oxford University Press, Oksforda.

Hathaway, J. C. (2005), *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge University Press, Kembridža.

Hathaway, J. C. and Foster, M. (2014), *The Law of Refugee Status*, 2. izdevums, Cambridge University Press, Kembridža.

Mole, N. and Meredith, C. (2010), *Human Rights Files, Nr. 9: Asylum and the European Convention on Human Rights*, 5. izdevums, Eiropas Padome, Strasbūra.

UNHCR (2010), *Patvēruma procedūru pilnveidošana: salīdzinošā analīze un ieteikumi tiesību aktos un praksē – galvenie konstatējumi un ieteikumi*, Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisārs bēgļu jautājumos, Brisele.

UNHCR (2019), *Bēgļa statusa noteikšanas procedūru un kritēriju rokasgrāmata un starptautiskās aizsardzības vadlīnijas*, HCR/1P/4/ENG/REV.4, UNHCR, Ženēva.

UNHCR un Eiropas Padome (2013), *Bēgļu aizsargāšana*.

Wagner, M. and Bonjour, S. (2009), *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchen und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (salīdzinošs pētījums par patvēruma procedūrām lidostā), Starptautiskais Migrācijas politikas attīstības centrs (ICMPD), Vīne.

Nelikumīgi ieceļojušie migranti un atgriešana

Cholewinski, R. (2005), *Irregular Migrants: Access to minimum social rights*, Eiropas Padome, Strasbūra.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005), *Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai*, pieņemtas 2005. gada 4. maijā.

Eiropas Parlaments, Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments (2018), *Derīgs mērķim? Veicināšanas direktīva un humanitārās palīdzības nelikumīgajiem migrantiem kriminalizēšana: 2018. gada atjauninājums*.

FRA (2011), *Mājsaimniecībās nodarbināti nelikumīgi ieceļojušie migranti: pamattiesību uzdevumi Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2011), *Nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu pamattiesības Eiropas Savienībā*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2015), *Izslēgšanas no veselības aprūpes izmaksas – nelikumīgā situācijā nonākuši migranti*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2018), *Ārpus redzesloka: vietējā darbā ekspluatētās migrantu sievietes*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Lutz, F. (2010), *The Negotiations on the Return Directive*, Wolf Legal Publishers, Neimegena.

Lutz, F. and Mananashvili, S. (2016), 'Return Directive 2008/115/EC' in Hailbronner, K. and Thym, D. (eds.), *EU Immigration and Asylum Law: A commentary*, 2. izdevums, C. H. Beck/Hart/Nomos, Minhene/Oksforda/Bādene-Bādene, 658.–763. lpp.

Moraru, M., Cornelisse, G. and De Bruycker, P. (eds.) (2020), *Law and judicial dialogue on the return of irregular migrants from the European Union*, Hart Publishing, Oksforda.

Aizturēšana

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2006, 2020), *Ieteikums Rec(2006)2-rev par Eiropas cietumu noteikumiem*, kas tika pieņemts 2006. gada 11. janvārī un pārskatīts un labots 2020. gada 1. jūlijā.

Eiropas Padome, Ministru Komiteja (2019), *Praktiskas norādes par aizturēšanas alternatīvām imigrācijā: efektīvu rezultātu veicināšana*, Doc. CM(2019.) 147. punkts.

Eiropas Padome, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (2020), *Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 5. panta rokasgrāmata: tiesības uz brīvību un drošību*, Eiropas Padome, Strasbūra.

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2010), *Ziņojums Doc. 12105, Rezolūcija 1707 (2010) un Ieteikums 1900 (2010) par patvēruma meklētāju un nelikumīgo migrantu aizturēšanu Eiropā*.

EASO (2019) *Starptautiskās aizsardzības pieteikumu iesniedzēju aizturēšana kopējās Eiropas patvēruma sistēmas kontekstā – tiesiskā analīze*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Edwards, A. (2011), *Back to Basics: The right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*, dokuments, kas ir izstrādāts Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstajam komisāram bēgļu jautājumos, Legal and Protection Policy Research Series, aprīlis.

Eiropas Tiesību institūts (2017), *Patvēruma meklētāju un nelikumīgo migrantu aizturēšana un tiesiskuma ievērošana*, Vīne.

FRA (2010), *Trešo valstu valstspiederīgo aizturēšana atgriešanas procedūrās*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2015), *"Alternatīvas patvēruma meklētāju un personu atgriešanas procedūrās aizturēšanai"*.

FRA (2017), *Eiropas juridiskais un politikas satvars attiecībā uz bērnu aizturēšanu imigrācijas gadījumā*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2019), *Atjauninājums 2016. gada Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras atzinumam par aktīvajiem punktiem Grieķijā un Itālijā*, Atzinums – 3/2019 [aktīvo punktu atjauninājums], Vīne.

Starptautiskā aizturēšanas koalīcija (2015), *Alternatīvas pastāv: nevajadzīgas aizturēšanas imigrācijā novēršanas rokasgrāmata*, pārskatīts izdevums, Starptautiskā aizturēšanas koalīcija, Melburna.

Brīva pārvietošanās ES

FRA (2018), *Īstenojot ES pilsoņu tiesības: valstu tiesu veiktā brīvas pārvietošanās un saistīto tiesību realizēšana*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Guild, E., Peers, S. and Tomkin, J. (eds.) (2019), *The EU Citizenship Directive: A commentary*, 2. izdevums, Oxford University Press, Oksforda.

Rogers, N., Scannell, R. and Walsh, J. (2012), *Free movement of persons in the enlarged European Union*, 2. izdevums, Sweet & Maxwell, Londona.

Personas ar invaliditāti

FRA (2011), *Personu ar garīgās veselības traucējumiem tiesiskā aizsardzība saskaņā ar diskriminācijas aizlieguma tiesībām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

ANO ONHCR (2010), *Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas uzraudzība, norādes cilvēktiesību pārraugiem*, HR/P/PT/17.

Bērni

Eiropas Padome (2018), *Kā bērniem daudzgādā veidā nodot informāciju bērniem migrācijā: rokasgrāmata priekšējo līniju profesionāļiem*, Eiropas Padome, Strاسبūra.

Eiropas Padome (2019), *Bērniem daudzgadu pieeju veicināšana migrācijas jomā: standarti, norādes un pašreizējā prakse*, Eiropas Padome, Strاسبūra.

Eiropas Padome (2020), *Bēgļu un migrantu bērnu tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos: standarti un daudzsološa prakse*, Eiropas Padome, Strاسبūra.

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2011), *Rekomendācija 1969 (2011) par problēmām, kas saistītas ar nepavadītu bērnu ierašanos, uzturēšanos un atgriešanu Eiropā*, pieņemta 2011. gada 15. aprīlī.

EASO (2018), *Vecuma noteikšanas praktiskā rokasgrāmata*, 2. izdevums, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2018), *Bērnu vecuma novērtēšana un pirkstu nospiedumi patvēruma procedūrās: Minimālā vecuma prasības attiecībā uz bērnu tiesībām ES*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2019), *Nepavadītu bērnu atgriešana: pamattiesību apsvērumi*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos (UNHCR) (2018), *Bērna interešu novērtēšanas un noteikšanas vadlīnijas*, UNHCR.

Robežu pārvaldība un lielapjoma ES IT sistēmas

Eiropas Padome (2017), *Vadlīnijas personu aizsardzībai attiecībā uz personas datu apstrādi lielo datu pasaulē*, Eiropas Padome, Strasbūra.

FRA (2014), *Pamattiesības un sauszemes robežas: konstatējumi no atlasītām Eiropas Savienības robežu šķērsošanas vietām*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2017), *Pamattiesības un ES informācijas sistēmu sadarbība: robežas un drošība*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2018), *Vērīgs skatiens: biometrija, ES IT sistēmas un pamattiesības*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

FRA (2018), *Kā EUROSUR regula ietekmē pamattiesības*, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Molnár, T. (2014), 'Regulating local border traffic in the European Union' in Szabó, M., Láncoš, P. L. and Varga, R. (eds.), *Hungarian yearbook of international law and European law 2013*, Eleven International, Hāga, 451.–474. lpp.

Bezvalstnieki

Eiropas Bezvalstnieku tīkls (n.d.), "Bezvalstniecības rādītājs".

UNHCR (2012), *Bezvalstniecības vadlīnijas Nr. 4: katra bērna tiesību iegūt valstspiederību nodrošināšana atbilstoši 1961. gada Konvencijas par apatridisma samazināšanu 1.–4. pantam*, UNHCR.

UNHCR (2014), *Bezvalstnieku aizsardzības rokasgrāmata*, UNHCR, Ženēva.

UNHCR (2020), *Bezvalstniecības vadlīnijas Nr. 5: valstspiederības zaudēšana un atņemšana atbilstoši 1961. gada Konvencijas par apatridisma samazināšanu 5.–9. pantam*, UNHCR.

Tiešsaistes informācijas avoti

Avoti	Adrese tīmeklī
ANO līmenī	
ANO īpašais ziņotājs jautājumā par migrantu cilvēktiesībām	https://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/SRMigrants/Pages/SRMigrantsIndex.aspx
ANO īpašais ziņotājs jautājumā par spīdzināšanu un cita veida nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu attieksmi vai sodīšanu	http://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
ANO spīdzināšanas un citas nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības, vai sodīšanas novēršanas apakškomiteja	www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
ANO konvenciju izpildes uzraudzības mehānismu jurisprudence	https://juris.ohchr.org
Refworld (UNHCR bēgļu tiesību datubāze)	https://www.refworld.org/type,CASELAW,,,,,0.html
ANO Migrācijas tīkls	http://migrationnetwork.un.org/
Ar ANO Ģenerālsekretāru noslēgtie starptautiskie nolīgumi	http://treaties.un.org
EP līmenī	
ECT	www.echr.coe.int
ECT judikatūras datubāze HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
ECT bibliotēka	https://www.echr.coe.int/Library
ECT faktu lapu apkopojums	https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=
ECT informatīvās norādes par judikatūru	http://www.echr.coe.int/NotelInformation/en

Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (<i>CPT</i>)	http://www.cpt.coe.int/
Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Eiropas Sociālā harta	https://www.coe.int/en/web/european-social-charter
Eiropas Sociālo tiesību komitejas lēmumi un secinājumi	https://hudoc.esc.coe.int
Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (<i>GRETA</i>)	https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking
Eiropas Padome, ģenerālsēkretāra īpašais pārstāvis migrācijas un bēgļu jautājumos	https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/special-representative
Eiropas Padomes Ekspertu grupa vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai (<i>GREVIO</i>)	https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio
Eiropas Padomes Ekspertu padome par NVO tiesībām	https://www.coe.int/en/web/ingo/expert-council
Eiropas Bezvalstnieku tīkls	https://www.statelessness.eu/
ES līmenis	
Eiropas Savienības Tiesa (EST)	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
Ceturkšņa pārskati par EST spriedumiem un neizskatītajām lietām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā	https://www.ru.nl/law/cmr/documentation/cmr-newsletters/cjeu-overview
Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (<i>EASO</i>)	https://euaa.europa.eu/
<i>EASO</i> apmācības programma	https://easo.europa.eu/training
Eiropas Komisijas Migrācijas un iekšlietu ģenerāldirektorāts	https://ec.europa.eu/home-affairs/index_en
Eiropas migrācijas tīkls	https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn_en
ES Imigrācijas portāls	http://ec.europa.eu/immigration
Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (<i>FRA</i>)	http://fra.europa.eu
Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (<i>Frontex</i>)	http://frontex.europa.eu
Eiropas Savienības Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (<i>eu-LISA</i>)	https://www.eulisa.europa.eu/
Eiropas Nolīgumu birojs	http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do

Autentisku personu apliecinošu un ceļošanas dokumentu publiskais reģistrs tiešsaistē (<i>PRADO</i>)	https://www.consilium.europa.eu/prado/en/prado-start-page.html
---	---

Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (<i>ECRE</i>)	http://www.ecre.org/
---	---

Lietu saraksts

Eiropas Savienības Tiesas judikatūra

<i>A. pret Zviedrijas Migrācijas aģentūru</i> , C-404/17, 2018. gada 25. jūlijs	131
<i>A, B un C pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [virspalāta], C-148/13 līdz C-150/13, 2014. gada 2. decembris.....	153
<i>A.S. pret Slovēniju</i> [virspalāta], C-490/16, 2017. gada 26. jūlijs.....	150, 167
<i>A un S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-550/16, 2018. gada 25. jūlijs...	196
<i>Abdon Vanbraekel un citi pret Alliance nationale des mutualités chrétiennes</i> (ANMC), C-368/98, 2001. gada 12. jūlijs.....	292
<i>Aboubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> , C-285/12, 2014. gada 30. janvāris	116, 117
<i>Abubacarr Jawo pret Bundesrepublik Deutschland</i> [virspalāta], C-163/17, 2019. gada 19. marts.....	150, 166
<i>Achughbabian pret Préfet du Val-de-Marne</i> [virspalāta], C-329/11, 2011. gada 6. decembris	208, 221, 222, 226
<i>Adala Bero pret Regierungspräsidium Kassel un Ettayebi Bouzalmate pret Kriesverwaltung Kleve</i> , apvienotās lietas C-473/13 un C-514/13, 2014. gada 17. jūlijs.....	243
<i>Ahmad Shah Ayubi pret Bezirkshauptmannschaft Linz-Land</i> , C-713/17, 2018. gada 21. novembris	264, 297
<i>Aissatou Diatta pret Land Berlin</i> , C-267/83, 1985. gada 13. februāris.....	200
<i>Alexander Hengartner un Rudolf Gasser pret Landesregierung Vorarlberg</i> , C-70/09, 2010. gada 15. jūlijs.....	270
<i>Altun pret Stadt Böblingen</i> , C-337/07, 2008. gada 18. decembris.....	98, 99
<i>Andrea Francovich pret Itālijas Republiku</i> , C-479/93, 1995. gada 9. novembris	24

<i>Atiqullah Adil pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, C-278/12 PPU,</i> 2012. gada 19. jūlijs.....	40
<i>Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, 2010. gada 2. marts	111, 127, 135
<i>Aziz Melki un Selim Abdeli</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-188/10 un C-189/10, 2010. gada 22. jūnijs.....	40
<i>Bahtiyar Fathi pret Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17,</i> 2018. gada 4. oktobris	114
<i>Bashar Ibrahim (C-297/17), Mahmud Ibrahim un citi (C-318/17), Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayrji, Hosam Fattayrji (C-319/17) pret Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland pret Taus Magamadov (C-438/17)</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-297/17, C-318/17, C-319/17 un C-438/17, 2019. gada 19. marts.....	166
<i>Bashir Mohamed Ali Mahdi, C-146/14 PPU, 2014. gada 5. jūnijs</i>	215, 231
<i>Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, C-413/99, 2002. gada 17. septembris.....</i>	282
<i>Borowitz pret Bundesversicherungsanstalt für Angestellte, C-21/87, 1988. gada 5. jūlijs.....</i>	296
<i>Brahim Samba Diouf pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration,</i> C-69/10, 2011. gada 28. jūlijs	157
<i>Bundesrepublik Deutschland pret Touring tours un Travel GmbH un Sociedad de Transportes SA, apvienotās lietas C-412/17 un C-474/17, 2018. gada 13. decembris.....</i>	41
<i>Bundesrepublik Deutschland pret B un D</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-57/09 un C-101/09, 2010. gada 9. novembris.....	107, 134
<i>Bundesrepublik Deutschland pret Kaveh Puid</i> [virspalāta], C-4/11, 2013. gada 14. novembris	165
<i>Bundesrepublik Deutschland pret Y un Z</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-71/11 un C-99/11, 2012. gada 5. septembris	114
<i>C.K. un citi pret Slovēniju, C-578/16, 2017. gada 16. februāris.....</i>	150, 165
<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve pret Moussa Abdida</i> [virspalāta], C-562/13, 2014. gada 18. decembris	76, 140, 150
<i>Chuck pret Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank, C-331/06,</i> 2008. gada 3. aprīlis.....	296

<i>CIMADE, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) pret Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration, C-179/11, 2012. gada 27. septembris</i>	289
<i>Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides pret Mostafa Lounani [virspalāta], C-573/14, 2017. gada 31. janvāris</i>	107, 134
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) pret Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze, C-309/14, 2015. gada 2. septembris</i>	94
<i>Deborah Lawrie-Blum pret Land Baden-Württemberg, C-66/85, 1986. gada 3. jūlijs</i>	271
<i>Deutscher Handballbund pret Kolpak, C-438/00, 2003. gada 8. maijs</i>	276
<i>Digital Rights Ireland Ltd pret Sakaru, jūras un dabas resursu ministru un citiem un Kärntner Landesregierung un citiem [virspalāta], apvienotās lietas C-293/12 un C-594/12, 2014. gada 8. aprīlis</i>	50, 67, 73
<i>Dirk Rüffert pret Land Niedersachsen, C-346/06, 2008. gada 3. aprīlis</i>	271
<i>Eiropas Komisija pret Nīderlandes Karalisti, C-508/10, 2012. gada 26. aprīlis</i>	94
<i>Eiropas Komisija pret Spānijas Karalisti, C-211/08, 2010. gada 15. jūnijs</i>	292
<i>Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti [virspalāta], C-503/03, 2006. gada 31. janvāris</i>	191
<i>Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi [virspalāta], C-540/03, 2006. gada 27. jūnijs</i>	194
<i>El Yassini pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, C-416/96, 1999. gada 2. marts</i>	277
<i>Eran Abatay un citi un Nadi Sahin pret Bundesanstalt für Arbeit, apvienotās lietas C-317/01 un C-369/01, 2003. gada 21. oktobris</i>	97
<i>Essent Energie Productie BV pret Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, C-91/13, 2014. gada 11. septembris</i>	97
<i>ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov pret Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond 'Zemedelie'-Razplashtatelna agentsia, C-93/12, 2013. gada 27. jūnijs</i>	76
<i>FMS un citi pret Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság un Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, apvienotās lietas C-924/19 PPU un C-925/19 PPU, 2020. gada 14. maijs</i>	131, 169, 212, 217, 226, 233, 239, 241
<i>Foto-Frost pret Hauptzollamt Lübeck-Ost, lieta 314/85, 1987. gada 22. oktobris</i>	24
<i>Francovich un Bonifaci un citi pret Itālijas Republiku, apvienotās lietas C-6/90 un C-9/90, 1991. gada 19. novembris</i>	24, 246

<i>G. B. C. Echternach un A. Moritz pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen,</i> apvienotās lietas C-389/87 un C-390/87, 1989. gada 15. marts	282
<i>George Karim pret Migrationsverket</i> [virspalāta], C-155/15, 2016. gada jūnijs	163
<i>Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden-Württemberg,</i> apvienotās lietas C-482/01 un C-493/01, 2004. gada 29. aprīlis	143, 145
<i>Gerardo Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEm)</i> [virspalāta], C-34/09, 2011. gada 8. marts	144, 178, 188
<i>H. T. pret Land Baden-Württemberg</i> , C-373/13, 2015. gada 24. jūnijs	134
<i>Hassen El Dridj, citā vārdā Soufi Karim</i> , C-61/11 PPU, 2011. gada 28. aprīlis	150, 208, 215, 221, 222, 226
<i>Hava Genc pret Land Berlin</i> , C-14/09, 2010. gada 4. februāris	273
<i>Hristo Gaydarov pret Director na Glavna direksia 'Ohranitelna politسيا' pri</i> <i>Ministerstvo na vatrehnite raboti</i> , C-430/10, 2011. gada 17. novembrī	143
<i>Iekšlietu ministrijas valsts sekretārs pret Rahman un citiem</i> [virspalāta], C-83/11, 2012. gada 5. septembris	186, 194
<i>Igor Simutenkov pret Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación</i> <i>Española de Fútbol</i> [virspalāta], C-265/03, 2005. gada 12. aprīlis	278
<i>Ismail Derin pret Landkreis Darmstadt-Dieburg</i> , C-325/05, 2007. gada 18. jūlijs	274
<i>Janko Rottmann pret Freistaat Bayern</i> [virspalāta], C-135/08, 2010. gada 2. marts	82, 101
<i>J.N. pret Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie</i> [virspalāta], C-601/15 PPU, 2016. gada 15. februāris	208, 217, 218
<i>K. pret Bundesasylamt</i> [virspalāta], C-245/11, 2012. gada 6. novembris	164
<i>K. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie un H. F. pret Belgische Staat,</i> apvienotās lietas C-331/16 un C-366/16, 2018. gada 2. maijs	143
<i>K. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-18/16, 2017. gada 14. septembris	143, 216
<i>K.A. un citi pret Belgische Staat</i> [virspalāta], C-82/16, 2018. gada 8. maijs	189
<i>Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Eiropas Savienības Padomi un</i> <i>Eiropas Komisiju</i> , apvienotās lietas C-402/05 P un C-415/05 P, 2008. gada 3. septembris	24
<i>Karaliene pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, ex parte Abdulnāsir Savas,</i> C-37/98, 2000. gada 11. maijs	96
<i>Karaliene pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru, ex parte: Manjit Kaur,</i> <i>iestājpersona: Justice</i> , C-192/99, 2001. gada 20. februāris	101
<i>Karaliene, Veli Tum un Mehmet Dari pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru,</i> C-16/05, 2007. gada 20. septembris	292

<i>Kazim Kus pret Landeshauptstadt Wiesbaden</i> , C-237/91, 1992. gada 16. decembris...	277
<i>Kerly del Rosario Martinez Silva pret Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) un Comune di Genoa</i> , C-449/16, 2017. gada 21. jūnijs	266
<i>Khadija Jafari un Zainab Jafari pret Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl</i> [virspalāta], C-646/16, 2017. gada 26. jūlijs	167
<i>Kreis Warendorf pret Ibrahim Alo un Amira Osso pret Region Hannover</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-443/14 un C-444/14, 2016. gada 1. marts	298
<i>Kreshnik Ymeraga un citi pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-87/12, 2013. gada 8. maijs	144
<i>Kriminālprocess pret Abdoul Khadre Mbaye</i> , C-522/11, 2013. gada 21. marts	221
<i>Kriminālprocess pret Artur Leymann un Aleksei Pustovarov</i> , C-388/08 PPU, 2008. gada 1. decembris	152
<i>Kriminālprocess pret Gjoko Filev un Adnan Osmani</i> , C-297/12, 2013. gada 19. septembris	37, 221
<i>Kriminālprocess pret Md Sagor</i> , C-430/11, 2012. gada 6. decembris	221
<i>Kriminālprocess pret Mossa Ouhrami</i> , C-225/16, 2017. gada 26. jūlijs	37
<i>Kriminālprocess pret Skerdjan Celaj</i> , C-290/14, 2015. gada 1. oktobris	221
<i>Land Baden-Württemberg pret Panagiotis Tsakouridis</i> [virspalāta], C-145/09, 2010. gada 23. novembris	143
<i>Laval un Partneri Ltd pret Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan un Svenska Elektrikerförbundet</i> [virspalāta], C-341/05, 2007. gada 18. decembris	271
<i>Leyla Ecem Demirkan pret Bundesrepublik Deutschland</i> [virspalāta], C-221/11, 2013. gada 24. septembris	96
<i>LH pret Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal</i> , C-564/18, 2020. gada 19. marts	131
<i>Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste pret Eiropas Savienības Padomi</i> [virspalāta], C-482/08, 2010. gada 26. oktobris	65
<i>Liselotte Hauer pret Land Rheinland-Pfalz</i> , lieta 44/79, 1979. gada 13. decembris	25
<i>M v. Ministerstvo vnitra; X un X pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-391/16, C-77/17 un C-78/17, 2019. gada 14. maijs	111
<i>M. G. un N. R. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-383/13, 2013. gada 10. septembris	241
<i>M. M. pret Tieslietu, lidztiesības un jurisprudences reformu ministru un citiem</i> , C-277/11, 2012. gada 22. novembris	152
<i>M.A. un citi</i> , C-661/17, 2019. gada 23. janvāris	45

<i>Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [virspalāta], C-480/08, 2010. gada 23. februāris.....	282
<i>Mario Vicente Micheletti un citi pret Delegación del Gobierno en Cantabria</i> , C-369/90, 1992. gada 7. jūlijs	101
<i>Marjan Noorzia pret Bundesministerin für Inneres</i> , C-338/13, 2014. gada 17. jūlijs	195
<i>Mary Carpenter pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-60/00, 2002. gada 11. jūlijs.....	187
<i>Maximilian Schrems pret Datu aizsardzības komisāru</i> [virspalāta], C-362/14, 2015. gada 6. oktobris	76
<i>Mehmet Arslan pret Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie</i> , C-534/11, 2013. gada 30. maijs	216, 217
<i>Mehmet Soysal un Ibrahim Savatli pret Bundesrepublik Deutschland</i> , C-228/06, 2009. gada 19. februāris.....	97
<i>Mehrdad Ghezeldash pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [virspalāta], C-63/15, 2016. gada 7. jūnijs.....	163
<i>Meki Elgafaji un Noor Elgafaji pret Staatssecretaris van Justitie</i> [virspalāta], C-465/07, 2009. gada 17. februāris.....	116
<i>Metock un citi pret Tieslietu, līdztiesības un jurisprudences reformu ministru</i> [virspalāta], C-127/08, 2008. gada 25. jūlijs.....	187, 195
<i>Migrationsverket pret Nurije Kastrati un citiem</i> , C-620/10, 2012. gada 3. maijs.....	163
<i>Mimoun Khachab pret Subdelegación del Gobierno en Álava</i> , C-558/14, 2016. gada 21. aprīlis.....	191
<i>Minister van Buitenlandse Zaken pret K. un A.</i> , C-153/14, 2015. gada 9. jūlijs.....	191
<i>Minister voor Immigratie en Asiel pret X, Y un Z pret Minister voor Immigratie en Asiel</i> , apvienotās lietas C-199/12, C-200/12 un C-201/12, 2013. gada 7. novembris	115
<i>Ministerio Fiscal pret VL</i> , C-36/20 PPU, 2020. gada 25. jūnijs.....	44, 217
<i>Mohamad Zakaria</i> , C-23/12, 2013. gada 17. janvāris	39
<i>Mohamed Ali Ben Alaya pret Bundesrepublik Deutschland</i> , C-491/13, 2014. gada 10. septembris	273
<i>Mohamed Gattoussi pret Stadt Rüsselsheim</i> , C-97/05, 2006. gada 14. decembris.....	277
<i>Mohamed M'Bodj pret État Belge</i> [virspalāta], C-542/13, 2014. gada 18. decembris ...	115
<i>Mohammed Bilali pret Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl</i> , C-720/17, 2019. gada 23. maijs.....	111
<i>Mostafa Abed El Karem El Kott un citi pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> [virspalāta], C-364/11, 2012. gada 19. decembris.....	128

<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX)</i> <i>pret Beļģijas valsti</i> , C-459/99, 2002. gada 25. jūlijs	187, 191
<i>MP pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [virspalāta], C-353/16, 2018. gada 24. aprīlis.....	116
<i>Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres</i> [virspalāta], C-256/11, 2011. gada 15. novembris	144, 188
<i>Murat Polat pret Stadt Rüsselsheim</i> , C-349/06, 2007. gada 4. oktobris	145
<i>N. S. pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru un M. E. un citi pret Bēgļu lietu komisāru un Tieslietu, līdztiesības un jurisprudences reformu ministru</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-411/10 un 493/10, 2011. gada 21. decembris.....	25, 106, 132, 150, 165, 168, 289
<i>Naime Dogan pret Bundesrepublik Deutschland</i> , C-138/13, 2014. gada 10. jūlijs.....	274
<i>Natthaya Dülger pret Wetteraukreis</i> , C-451/11, 2012. gada 19. jūlijs.....	98, 202
<i>Nawras Bolbol pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> [virspalāta], C-31/09, 2010. gada 17. jūnijs	111, 127
<i>Nīderlandes valsts pret Ann Florence Reed</i> , C-59/85, 1986. gada 17. aprīlis	178, 190
<i>O. un S. pret Maahanmuuttovirasto un Maahanmuuttovirasto pret L.</i> , apvienotās lietas C-356/11 un C-357/11, 2012. gada 6. decembris.....	188
<i>Office National de l'emploi pret Bahia Kziber</i> , C-18/90, 1991. gada 31. janvāris.....	276
<i>Oguz pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-186/10, 2011. gada 21. jūlijs.....	96, 97
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli un Melike Nazli pret Stadt Nürnberg</i> , C-340/97, 2000. gada 10. februāris	145
<i>P. un S. pret Commissie Sociale Zekerheid Breda un College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen</i> , C-579/13, 2015. gada 3. jūlijs.....	95
<i>P.I. pret Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid</i> [virspalāta], C-348/09, 2012. gada 22. maijs	143
<i>Petar Aladzov pret Zamestnik director na Stolichna direksia na vateshnite raboti kam Ministerstvo na vateshnite raboti</i> , C-434/10, 2011. gada 17. novembris.....	143
<i>Pilar Allué un Carmel Mary Coonan un citi pret Università degli studi di Venezia un Università degli studi di Parma</i> , apvienotās lietas C-259/91, C-331/91 un C-332/91, 1993. gada 2. augusts	271
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie pret Salah Al Chodor un citiem</i> , C-528/15, 2017. gada 15. marts.....	217
<i>Prefet des Pyrenees-Orientales pret Abdelaziz Arib</i> [virspalāta], C-444/17, 2019. gada 19. marts.....	41

<i>Productores de Música de España (Promusicae) pret Telefónica de España SAU,</i> lieta C-275/06, 2008. gada 29. janvāris	65
<i>Rahmanian Koushkaki pret Bundesrepublik Deutschland</i> [virspalāta], C-84/12, 2013. gada 19. decembris.....	34
<i>Recep Tetik pret Land Berlin</i> , C-171/95, 1997. gada 23. janvāris.....	98, 273
<i>Relu Adrian Coman un citi pret Inspectoratul General pentru Imigrări un</i> <i>Ministerul Afacerilor Interne</i> [virspalāta], C-673/16, 2018. gada 5. jūnijs	177, 185
<i>Rhimou Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken</i> , C-578/08, 2010. gada 4. marts	94, 178, 195
<i>Roland Rutili pret Ministre de l'intérieur</i> , C-36/75, 1985. gada 28. oktobris	145
<i>Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)</i> [virspalāta], C-357/09 PPU, 2009. gada 30. novembris	82, 92, 209, 216, 231, 233
<i>Seda Küçükdeveci pret Swedex GmbH & Co. KG</i> [virspalāta], C-555/07, 2010. gada 19. janvāris	76
<i>Sélina Affum pret Préfet du Pas-de-Calais</i> [virspalāta], C-47/15, 2016. gada 7. jūnijs	150, 208, 223
<i>Servet Kamberaj pret Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di</i> <i>Bolzano (IPES) un citi</i> [virspalāta], C-571/10, 2012. gada 24. aprīlis	287
<i>Shajin Ahmed pret Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal</i> , C-369/17, 2018. gada 13. septembris	107, 134
<i>Shamim Tahir pret Ministero dell'Interno, Questura di Verona</i> , C-469/13, 2014. gada 17. jūlijs	95
<i>Shirley McCarthy pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-434/09, 2011. gada 5. maijs.....	188
<i>Soufiane El Hassani pret Minister Spraw Zagranicznych</i> , C-403/16, 2017. gada 13. decembris.....	35
<i>Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid pret A un citiem</i> , C-70/18, 2019. gada 3. oktobris.....	98
<i>Staatssecretaris van Justitie pret Mangat Singh</i> , C-502/10, 2012. gada 18. oktobris	93
<i>Staatssecretaris van Justitie pret Tayfun Kahveci un Osman Inan</i> , apvienotās lietas C-7/10 un C-9/10, 2012. gada 29. marts.....	99
<i>Süleyman Eker pret Land Baden-Württemberg</i> , C-386/95, 1997. gada 29. maijs.....	273
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti</i> <i>Kirendeltsége pret Oskar Shomodi</i> , C-254/11, 2013. gada 21. marts	42
<i>Tele2 Sverige AB pret Post-och telestyrelsen un Iekšlietu ministrijas valsts</i> <i>sekretārs pret Tom Watson un citiem</i> [virspalāta], apvienotās lietas C-203/15 un C-698/15, 2016. gada 21. decembris.....	51, 76

<i>Telefonica SA pret Eiropas Komisiju</i> [virspalāta], C-274/12 P, 2013. gada 19. decembris.....	24
<i>The Queen pret IAT un Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department</i> , C-370/90, 1992. gada 7. jūlijs.....	187
<i>The Queen, pēc MA un citu pieprasījuma pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-648/11, 2013. gada 6. jūnijs.....	303, 308
<i>The Queen, on the application of Yvonne Watts pret Bedford Primary Care Trust and Secretary of State for Health</i> , C-372/04, 2006. gada 16. maijs.....	292
<i>Thi Ly Pham pret Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik</i> [virspalāta], C-474/13, 2014. gada 17. jūlijs.....	243
<i>Tjebbes un citi pret Minister van Buitenlandse Zaken</i> [virspalāta], C-221/17, 2019. gada 12. marts.....	82, 102
<i>Toufik Lounes pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [virspalāta], C-165/16, 2017. gada 14. novembris	188
<i>Unibet (London) Ltd un Unibet (International) Ltd pret Justītiēkanslern</i> [virspalāta], C-432/05, 2007. gada 13. marts.....	76
<i>Wilber López Pastuzano pret Delegación del Gobierno en Navarra</i> , C-636/16, 2017. gada 7. decembris.....	142
<i>X pret Belgische Staat</i> , C-302/18, 2019. gada 3. oktobris.....	82, 93
<i>X. un X. pret État belge</i> [GC], C-638/16 PPU, 2017. gada 7. marts	34
<i>Yoshikazu Iida pret Stadt Ulm</i> , C-40/11, 2012. gada 8. novembris.....	144, 189
<i>Zhu un Chen pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-200/02, 2004. gada 19. oktobris.....	188
<i>Zuheyr Frayeh Halaf pret Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , C-528/11, 2013. gada 30. maijs	164
<i>ZZ pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [virspalāta], C-300/11, 2013. gada 4. jūnijs.....	108, 144

Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) tiesas judikatūra

<i>Arnulf Clauder</i> , Lieta E-4/11, 2011. gada 26. jūlijs	196
---	-----

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra

<i>A. un citi pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 3455/05, 2009. gada 19. februāris	213, 219, 224, 227, 229, 230
<i>A.A. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8000/08, 2011. gada 20. septembris	125, 180, 203
<i>A.A. pret Šveici</i> , Nr. 58802/12, 2014. gada 7. janvāris.....	122
<i>A.A. un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 14499/09, 2012. gada 28. jūnijs.....	317

<i>A.A.M. pret Zviedriju</i> , Nr. 68519/10, 2014. gada 3. aprīlis	124, 129
<i>A.M. un citi pret Franciju</i> , Nr. 24587/12, 2016. gada 12. jūlijs	236
<i>Abdilahi Abdulwahidi pret Nīderlandi</i> (dec.), Nr. 21741/07, 2013. gada 12. novembris	285
<i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i> , Nr. 30471/08, 2009. gada 22. septembris	149, 154, 156, 210, 242
<i>Abdulaziz, Cables un Balkandali pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 9214/80, 9473/81 un 9474/81, 1985. gada 28. maijs	32
<i>Abdullahi Elmi un Aweys Abubakar pret Maltu</i> , Nr. 25794/13 un 28151/13, 2016. gada 22. novembris	310, 311
<i>Afif pret Nīderlandi</i> (dec.), Nr. 60915/09, 2011. gada 24. maijs	285
<i>Ahmed pret Austriju</i> , Nr. 25964/94, 1996. gada 17. decembris	86, 111
<i>Airey pret Īriju</i> , Nr. 6289/73, 1979. gada 9. oktobris	172, 173
<i>Al Husin pret Bosniju un Hercegovinu</i> (Nr. 2), Nr. 10112/16, 2019. gada 25. jūnijs	209, 223, 232
<i>Al-Jedda pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 27021/08, 2011. gada 7. jūlijs	219
<i>Al-Saadoon un Mufdhi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 61498/08, 2010. gada 2. marts	117
<i>Al-Zawatia pret Zviedriju</i> (dec.), Nr. 50068/08, 2010. gada 22. jūnijs	253
<i>Amie un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 58149/08, 2013. gada 12. februāris	230
<i>Amrollahi pret Dāniju</i> , Nr. 56811/00, 2002. gada 11. jūlijs	204
<i>Amuur pret Franciju</i> , Nr. 19776/92, 1996. gada 25. jūnijs	30, 43, 213, 225
<i>Anakomba Yula pret Beļģiju</i> , Nr. 45413/07, 2009. gada 10. marts	193
<i>Anayo pret Vāciju</i> , Nr. 20578/07, 2010. gada 21. decembris	171
<i>Andrejeva pret Latviju</i> [virspalāta], Nr. 55707/00, 2009. gada 18. februāris	263, 294
<i>Antwi un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 26940/10, 2012. gada 14. februāris	203
<i>Aristimuño Mendizabal pret Franciju</i> , Nr. 51431/99, 2006. gada 17. janvāris	100
<i>Armani Da Silva pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 5878/08, 2016. gada 30. marts	250, 255, 258
<i>Asady un citi pret Slovākiju</i> , Nr. 24917/15, 2020. gada 24. marts	138
<i>Assem Hassan Ali pret Dāniju</i> , Nr. 25593/14, 2018. gada 23. oktobris	179, 203, 204
<i>Aswat pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 17299/12, 2013. gada 16. aprīlis	121
<i>Auad pret Bulgāriju</i> , Nr. 46390/10, 2011. gada 11. oktobris	209, 233, 234
<i>Austin un citi pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 39692/09, 40713/09 un 41008/09, 2012. gada 15. marts	213
<i>Avotiņš pret Latviju</i> [virspalāta], Nr. 17502/07, 2016. gada 23. maijs	26
<i>Azimov pret Krieviju</i> , Nr. 67474/11, 2013. gada 18. aprīlis	89, 225

<i>B.A.C. pret Grieķiju</i> , Nr. 11981/15, 2016. gada 13. oktobris.....	154
<i>Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 24027/07 un 3 citi, 2012. gada 10. aprīlis.....	121
<i>Bader un Kanbor pret Zviedriju</i> , Nr. 13284/04, 2005. gada 8. novembris	117
<i>Bah pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 56328/07, 2011. gada 27. septembris.....	265, 284
<i>Bajsultanov pret Austriju</i> , Nr. 54131/10, 2012. gada 12. jūnijs.....	192
<i>Balogun pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 60286/09, 2012. gada 10. aprīlis.....	203
<i>Beldjoudi pret Franciju</i> , Nr. 12083/86, 1992. gada 26. marts.....	204
<i>Bensaid pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 44599/98, 2001. gada 6. februāris	289
<i>Berrehab pret Nīderlandi</i> , Nr. 10730/84, 1988. gada 21. jūnijs.....	179, 201
<i>Biao pret Dāniju</i> [virspalāta], Nr. 38590/10 2016. gada 24. maijs.....	179, 197
<i>Bigaeva pret Grieķiju</i> , Nr. 26713/05, 2009. gada 28. maijs	261, 268
<i>Bilalova un citi pret Poliju</i> , Nr. 23685/14, 2020. gada 26. marts.....	236
<i>Bistieva un citi pret Poliju</i> , Nr. 75157/14, 2018. gada 10. aprīlis	210, 237
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi pret Īriju</i> [virspalāta], Nr. 45036/98, 2005. gada 30. jūnijs.....	20, 27
<i>Boultif pret Šveici</i> , Nr. 54273/00, 2001. gada 2. augusts	180, 203, 204
<i>Bouyid pret Beļģiju</i> [virspalāta], Nr. 23380/09, 2015. gada 28. septembris.....	256
<i>Branko Tomašić un citi pret Horvātiju</i> , Nr. 46598/06, 2009. gada 15. janvāris.....	255
<i>C.G. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 1365/07, 2008. gada 24. aprīlis	150, 156, 171
<i>Ceesay pret Austriju</i> , Nr. 72126/14, 2017. gada 16. novembris.....	245
<i>Chahal pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 22414/93, 1996. gada 15. novembris.....	230
<i>Chapman pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 27238/95, 2001. gada 18. janvāris.....	283
<i>Chowdury un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 21884/15, 2017. gada 20. marts	81, 87, 312
<i>Collins un Akaziebie pret Zviedriju</i> (dec.), Nr. 23944/05, 2007. gada 8. marts	124
<i>Čonka pret Beļģiju</i> , Nr. 51564/99, 2002. gada 5. februāris.....	107, 138, 157, 229, 239
<i>D. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 30240/96, 1997. gada 2. maijs.....	106, 120
<i>Dalea pret Franciju</i> (dec.), Nr. 964/07, 2010. gada 2. februāris.....	38
<i>Darraj pret Franciju</i> , Nr. 34588/07, 2010. gada 4. novembris	253
<i>Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 265/07, 2008. gada 31. jūlijs	177, 192, 196
<i>Dbouba pret Turciju</i> , Nr. 15916/09, 2010. gada 13. jūlijs.....	239, 242
<i>De Souza Ribeiro pret Franciju</i> [virspalāta], Nr. 22689/07, 2012. gada 13. decembris.....	149, 160
<i>De Tommaso pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 43395/09, 2017. gada 23. februāris.....	212
<i>Demir un Baykara pret Turciju</i> [virspalāta], Nr. 34503/97, 2008. gada 12. novembris...	268

<i>Dhahbi pret Itāliju</i> , Nr. 17120/09, 2014. gada 8. aprīlis.....	263, 294
<i>Dougoz pret Grieķiju</i> , Nr. 40907/98, 2001. gada 6. marts	225, 244
<i>El Ghatet pret Šveici</i> , Nr. 56971/10, 2016. gada 8. novembris.....	198
<i>El Morsli pret Franciju</i> (dec.), Nr. 15585/06, 2008. gada 4. marts	40
<i>Enukidze and Girgvliani pret Gruziju</i> , Nr. 25091/07, 2011. gada 26. jūlijs	255
<i>F.G. pret Zviedriju</i> [virspalāta], No. 43611/11, 2016. gada 23. marts.....	89, 106, 117, 122, 123, 124
<i>Faruk Rooma Alam pret Dāniju</i> (dec.), Nr. 33809/15, 2017. gada 6. jūnijs	20
<i>Fawsie pret Grieķiju</i> , Nr. 40080/07, 2010. gada 28. oktobris.....	294
<i>Finogenov un citi pret Krieviju</i> , Nr. 18299/03 un 27311/03, 2011. gada 20. decembris.....	255
<i>Finucane pret Lielbritāniju</i> , Nr. 29178/95, 2003. gada 1. jūlijs	258
<i>Foka pret Turciju</i> , Nr. 28940/95, 2008. gada 24. jūnijs	213
<i>G.R. pret Nīderlandi</i> , Nr. 22251/07, 2012. gada 10. janvāris	172, 193
<i>Gaygusuz pret Austriju</i> , Nr. 17371/90, 1996. gada 16. septembris.....	263, 265, 294
<i>Gayratbek Saliev pret Krieviju</i> , Nr. 39093/13, 2014. gada 17. aprīlis.....	129
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju</i> , Nr. 25389/05, 2007. gada 26. aprīlis.....	149, 158
<i>Genovese pret Maltu</i> , Nr. 53124/09, 2011. gada 11. oktobris	102
<i>Gillow pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 9063/80, 1986. gada 24. novembris	262, 284
<i>Giuliani un Gaggio pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 23458/02, 2011. gada 24. marts ...	254, 255
<i>Glor pret Šveici</i> , Nr. 13444/04, 2009. gada 30. aprīlis	315
<i>Gruzija pret Krieviju (I)</i> [virspalāta], Nr. 13255/07, 2014. gada 3. jūlijs.....	137
<i>Guzzardi pret Itāliju</i> , Nr. 7367/76, 1980. gada 6. novembris	213
<i>H. un B. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 70073/10 un 44539/11, 2013. gada 9. aprīlis.....	118
<i>H.A. pret Grieķiju</i> , Nr. 58424/11, 2016. gada 21. janvāris	209, 230
<i>H.A. un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 19951/16, 2019. gada 28. februāris.....	228
<i>H.L. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 45508/99, 2004. gada 5. oktobris	213
<i>Hasanbasic pret Šveici</i> , Nr. 52166/09, 2013. gada 11. jūnijs.....	204
<i>Hida pret Dāniju</i> (dec.), Nr. 38025/02, 2004. gada 19. februāris	128, 136
<i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 27765/09, 2012. gada 23. februāris.....	30, 47, 107, 137, 150, 160
<i>Hode un Abdi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 22341/09, 2012. gada 6. novembris.....	197
<i>Hoti pret Horvātiju</i> , Nr. 63311/14, 2018. gada 26. aprīlis.....	82, 83, 103
<i>I. pret Zviedriju</i> , Nr. 61204/09, 2012. gada 5. septembris	124
<i>I.M. pret Franciju</i> , Nr. 9152/09, 2012. gada 2. februāris.....	150, 161

<i>Ibrogimov pret Krieviju</i> [Komiteja], Nr. 32248/12, 2018. gada 15. maijs	82
<i>Ilhan pret Turciju</i> [virspalāta], Nr. 22277/93, 2000. gada 27. jūnijs	256
<i>Ilias un Ahmed pret Ungāriju</i> [virspalāta], Nr. 47287/15, 2019. gada 21. novembris	30, 43, 133, 213
<i>Ilseher pret Vāciju</i> [virspalāta], Nr. 10211/12 un 27505/14, 2018. gada 4. decembris	242
<i>Ismoilov un citi pret Krieviju</i> , Nr. 2947/06, 2008. gada 24. aprīlī	129, 135
<i>J.K. un citi pret Zviedriju</i> [virspalāta], Nr. 59166/12, 2016. gada 23. augusts	106, 120, 123, 124, 125, 129
<i>J.N. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 37289/12, 2016. gada 19. augusts	242
<i>J.R. un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 22696/16, 2018. gada 25. janvāris	213, 227, 240
<i>Jeunesse pret Nīderlandi</i> [virspalāta], Nr. 12738/10, 2014. gada 3. oktobris	198, 203
<i>K.A.B. pret Zviedriju</i> , Nr. 886/11, 2013. gada 5. septembris	119
<i>K2 pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 42387/13, 2017. gada 7. februāris	102
<i>Kanagaratnam un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 15297/09, 2011. gada 13. decembris	235
<i>Karashev pret Somiju</i> (dec.), Nr. 31414/96, 1999. gada 12. janvāris	102
<i>Kaya pret Turciju</i> , Nr. 22729/93, 1998. gada 19. februāris	256
<i>Kebe un citi pret Ukrainu</i> , Nr. 12552/12, 2017. gada 12. janvāris	45
<i>Khan pret Franciju</i> , Nr. 12267/16, 2019. gada 28. februāris	310
<i>Khanh pret Kipru</i> , Nr. 43639/12, 2018. gada 4. decembris	243
<i>Khlaifia un citi pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 16483/12, 2016. gada 15. decembris	138, 161, 239, 241
<i>Khudoyorov pret Krieviju</i> , Nr. 6847/02, 2005. gada 8. novembris	228
<i>Kiyutin pret Krieviju</i> , Nr. 2700/10, 2011. gada 10. marts	92
<i>Koua Poirrez pret Franciju</i> , Nr. 40892/98, 2003. gada 30. septembris	263, 294, 315
<i>Kučera pret Slovākiju</i> , Nr. 48666/99, 2007. gada 17. jūlijs	256
<i>Kudla pret Poliju</i> [virspalāta], Nr. 30210/96, 2000. gada 26. oktobris	156, 158
<i>Kudzovič pret Slovēniju</i> (dec.), Nr. 60723/00, 2005. gada 17. marts	102
<i>Kurič un citi pret Slovēniju</i> [virspalāta], Nr. 26828/06, 2012. gada 26. jūnijs	82, 95
<i>L.E. pret Grieķiju</i> , Nr. 71545/12, 2016. gada 21. janvāris	312
<i>L.M. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 40081/14, 40088/14 un 40127/14, 2015. gada 15. oktobris	119
<i>L.O. pret Franciju</i> (dec.), Nr. 4455/14, 2015. gada 26. maijs	312
<i>Leander pret Zviedriju</i> , Nr. 9248/81, 1987. gada 26. marts	68
<i>Liu pret Krieviju</i> , Nr. 42086/05, 2007. gada 6. decembris	83
<i>Lobanov pret Krieviju</i> , Nr. 16159/03, 2008. gada 16. oktobris	246

<i>Longa Yonkeu pret Latviju</i> , Nr. 57229/09, otrdiena, 2011. gada 15. novembris....	208, 229
<i>Lopes de Sousa Fernandes pret Portugāli</i> [virspalāta], Nr. 56080/13, 2017. gada 19. decembris.....	290
<i>Louled Massoud pret Maltu</i> , Nr. 24340/08, 2010. gada 27. jūlijs.....	234
<i>Luczak pret Poliju</i> , Nr. 77782/01, 2007. gada 27. novembris.....	294
<i>M. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 41416/08, 2011. gada 26. jūlijs.....	223
<i>M.A. pret Franciju</i> , Nr. 9373/15, 2018. gada 1. februāris.....	112
<i>M.A. pret Kipru</i> , Nr. 41872/10, 2013. gada 23. jūlijs.....	138
<i>M.A. pret Šveici</i> , Nr. 52589/13, 2014. gada 18. novembris.....	124
<i>M.A. un citi pret Lietuvu</i> , Nr. 59793/17, 2018. gada 11. decembris.....	45
<i>M.E. pret Dāniju</i> , Nr. 58363/10, 2014. gada 8. jūlijs.....	141
<i>M.K. un citi pret Poliju</i> , Nr. 40503/17, 42902/17 un 43643/17, 2020. gada 23. jūlijs.....	45, 137
<i>M.M.R. pret Nīderlandi</i> (dec.), Nr. 64047/10, 2016. gada 24. maijs.....	318
<i>M.N. un citi pret Beļģiju</i> [virspalāta], Nr. 3599/18, 2020. gada 5. maijs.....	34
<i>M.S. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 24527/08, 2012. gada 3. maijs.....	235
<i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> [virspalāta], Nr. 30696/09, 2011. gada 21. janvāris 132, 150, 151, 154, 155, 156, 159, 165, 167, 168, 173, 210, 235, 244, 253, 284	
<i>M.Y.H. pret Zviedriju</i> , Nr. 50859/10, 2013. gada 27. jūnijs.....	130
<i>Maaouia pret Franciju</i> [virspalāta], Nr. 39652/98, 2000. gada 5. oktobris.....	155, 172
<i>Mahdid un Haddar pret Austriju</i> (dec.), Nr. 74762/01, 2005. gada 8. decembris.....	212
<i>Makaratzis pret Grieķiju</i> [virspalāta], Nr. 50385/99, 2004. gada 20. decembris.....	255
<i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> [virspalāta], Nr. 46827/99 un 46951/99, 2005. gada 4. februāris.....	82, 89, 108, 141
<i>Mannai pret Itāliju</i> , Nr. 9961/10, 2012. gada 27. marts.....	112
<i>Maslov pret Austriju</i> [virspalāta], Nr.1638/03, 2008. gada 23. jūnijs.....	180
<i>Mastromatteo pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 37703/97, 2002. gada 24. oktobris.....	255
<i>Mathloom pret Grieķiju</i> , Nr. 48883/07, 2012. gada 24. aprīlis.....	233
<i>Matsiukhina un Matsiukhin pret Zviedriju</i> (dec.), Nr. 31260/04, 2005. gada 21. jūnijs...	124
<i>Matthews pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 24833/94, 1999. gada 18. februāris.....	20
<i>McCann un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 18984/91, 1995. gada 27. septembris.....	254, 255, 257
<i>Medvedyev un citi pret Franciju</i> [virspalāta], Nr. 3394/03, 2010. gada 29. marts.....	47
<i>Mikolenko pret Igauniju</i> , Nr. 10664/05, 2009. gada 8. oktobris.....	207, 215, 223, 232
<i>Minjat pret Šveici</i> , Nr. 38223/97, 2003. gada 28. oktobris.....	228

<i>Mohammed Hussein un citi pret Niderlandi un Itāliju</i> (dec.), Nr. 27725/10,	
2013. gada 2. aprīlis.....	167
<i>Mohammed pret Austriju</i> , Nr. 2283/12, 2013. gada 6. jūnijs.....	167
<i>Moustahi pret Franciju</i> , Nr. 9347/14, 2020. gada 25. jūnijs.....	138, 171, 238, 253, 310
<i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i> , Nr. 13178/03, 2006. gada	
12. oktobris.....	209, 235, 236, 243, 253
<i>Muminov pret Krieviju</i> , Nr. 42502/06, 2008. gada 11. decembris.....	122, 126
<i>Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 41442/07, 2010. gada	
19. janvāris.....	209, 235, 236
<i>N. pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 26565/05, 2008. gada 27. maijs.....	120
<i>N. pret Zviedriju</i> , Nr. 23505/09, 2010. gada 20. jūlijs.....	125
<i>N.A. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 25904/07, 2008. gada 17. jūlijs.....	86, 118, 125, 137
<i>N.A. pret Somiju</i> , Nr. 25244/18, 2019. gada 14. novembris.....	46
<i>N.D. un N.T. pret Spāniju</i> [virspalāta], Nr. 8675/15 un 8697/15, 2020. gada	
13. februāris.....	137, 138, 139
<i>N.H. un citi pret Franciju</i> [virspalāta], Nr. 28820/13, 75547/13 un 13114/15,	
2020. gada 2. jūlijs.....	168, 284
<i>N.T.P. un citi pret Franciju</i> , Nr. 68862/13, 2018. gada 24. augusts.....	284
<i>Nachova un citi pret Bulgāriju</i> [virspalāta], Nr. 43577/98 un 43579/98,	
2005. gada 6. jūlijs.....	255
<i>Nada pret Šveici</i> [virspalāta], Nr. 10593/08, 2012. gada 12. septembris.....	38
<i>Nolan un K. pret Krieviju</i> , Nr. 2512/04, 2009. gada 12. februāris.....	43, 212, 213
<i>Novruk un citi pret Krieviju</i> , Nr. 31039/11 un 4 citi, 2016. gada 15. marts.....	92
<i>Nowak pret Ukrainu</i> , Nr. 60846/10, 2011. gada 31. marts.....	239
<i>Nunez pret Norvēģiju</i> , Nr. 55597/09, 2011. gada 28. jūnijs.....	178, 192
<i>O.S.A. un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 39065/16, 2019. gada 21. marts.....	238
<i>O'Donoghue un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 34848/07, 2010. gada	
14. decembris.....	177, 184
<i>Omojudi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 1820/08, 2009. gada 24. novembris.....	180
<i>Onur pret Lielbritāniju</i> , Nr. 27319/07, 2009. gada 17. februāris.....	192
<i>Omwenyeki pret Vāciju</i> (dec.), Nr. 44294/04, 2007. gada 20. novembris.....	85, 216
<i>Opuz pret Turciju</i> , Nr. 33401/02, 2009. gada 9. jūnijs.....	305, 318
<i>Oravec pret Horvātiju</i> , Nr. 51249/11, 2017. gada 11. jūlijs.....	242
<i>Osman pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 23452/94, 1998. gada 28. oktobris.....	255
<i>Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8139/09, 2012. gada	
17. janvāris.....	106, 129, 141

<i>Ozdil un citi pret Moldovas Republiku</i> , Nr. 42305/18, 2019. gada 11. jūnijs	208
<i>Palushi pret Austriju</i> , Nr. 27900/04, 2009. gada 22. decembris	245
<i>Paposhvili pret Beļģiju</i> [virspalāta], Nr. 41738/10, 2016. gada 13. decembris	106, 120
<i>Patrick Muzamba Oyaw pret Beļģiju</i> (dec.), Nr. 23707/15, 2017. gada 4. aprīlis	227
<i>Peers pret Grieķiju</i> , Nr. 28524/95, 2001. gada 19. aprīlis	244
<i>Phull pret Franciju</i> (dec.), Nr. 35753/03, 2005. gada 11. janvāris	40
<i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i> , Nr. 5335/05, 2011. gada 21. jūnijs	262, 281
<i>Popov pret Franciju</i> , Nr. 39472/07 un 39474/07, 2012. gada 19. janvāris	224, 235
<i>Powell pret Apvienoto Karalisti</i> (dec.), Nr. 45305/99, 2000. gada 4. maijs	289
<i>Pretty pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 2346/02, 2002. gada 29. aprīlis	180, 315
<i>Price pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 33394/96, 2001. gada 10. jūlijs	235
<i>R.C. pret Zviedriju</i> , Nr. 41827/07, 2010. gada 9. marts	124
<i>R.D. pret Franciju</i> , Nr. 34648/14, 2016. gada 16. jūnijs	305, 318
<i>Rachwalski un Ferenc pret Poliju</i> , Nr. 47709/99, 2009. gada 28. jūlijs	256
<i>Rahimi pret Grieķiju</i> , Nr. 8687/08, 2011. gada 5. aprīlis	303, 306, 310
<i>Ramadan pret Maltu</i> , Nr. 76136/12, 2016. gada 21. jūnijs	102
<i>Ramsahai un citi pret Nīderlandi</i> [virspalāta], Nr. 52391/99, 2007. gada 15. maijs	250, 254, 257
<i>Ramzy pret Nīderlandi</i> , Nr. 25424/05, 2010. gada 20. jūlijs	106
<i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> , Nr. 25965/04, 2010. gada 7. janvāris	81, 88, 210, 214, 237, 243, 304, 312, 313
<i>Riad un Idiab pret Beļģiju</i> , Nr. 29787/03 un 29810/03, 2008. gada 24. janvāris	43, 213
<i>Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi</i> , Nr. 50435/99, 2006. gada 31. janvāris	178, 193, 196, 201
<i>Rusu pret Austriju</i> , Nr. 34082/02, 2008. gada 2. oktobris	208, 228
<i>Ryabikin pret Krieviju</i> , Nr. 8320/04, 2008. gada 19. jūnijs	135
<i>S. un Marper pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 2008. gada 4. decembris	68
<i>S., V. un A. pret Dāniju</i> [virspalāta], Nr. 35553/12, 36678/12 un 36711/12, 2018. gada 22. oktobris	227
<i>S.D. pret Grieķiju</i> , Nr. 53541/07, 2009. gada 11. jūnijs	210, 235, 242, 244
<i>S.F. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 8138/16, 2017. gada 7. decembris	209, 236
<i>S.F. un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 52077/10, 2012. gada 15. maijs	122, 125
<i>S.P. Pret Beļģiju</i> (dec.), Nr. 12572/08, 2011. gada 14. jūnijs	225
<i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> [virspalāta], Nr. 13229/03, 2008. gada 29. janvāris	81, 85, 207, 210, 220, 227, 229, 239

<i>Saadi pret Itāliju</i> [virspalāta], Nr. 37201/06, 2008. gada 28. februāris.....	105, 112, 123, 125, 129, 135
<i>Salah Sheekh pret Nīderlandi</i> , Nr. 1948/04, 2007. gada 11. janvāris	105, 112, 118, 124
<i>Saleck Bardi pret Spāniju</i> , Nr. 66167/09, 24 May 2011. gada 24. maijs.....	171
<i>Salem pret Dāniju</i> , Nr. 77036/11, 2016. gada 1. decembris	203
<i>Savridin Dzhurayev pret Krieviju</i> , Nr. 71386/10, 2013. gada 25. aprīlis.....	82, 90
<i>Schembri pret Maltu</i> (dec.), Nr. 66297/13, 2017. gada 19. septembris.....	177, 184
<i>Segerstedt-Wiberg un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 62332/00, 2006. gada 6. jūnijs.....	51, 78
<i>Sh.D. un citi pret Grieķiju, Austriju, Horvātiju, Ungāriju, Ziemeļmaķedoniju, Serbiju un Slovēniju</i> , Nr. 14165/16, 2019. gada 13. jūnijs	306, 310
<i>Shioshvili un citi pret Krieviju</i> , Nr. 19356/07, 2016. gada 20. decembris.....	253
<i>Siałkowska pret Poliju</i> , Nr. 8932/05, 2007. gada 22. marts.....	172
<i>Singh pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 60538/00, 2005. gada 25. janvāris.....	209, 230
<i>Singh un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 33210/11, 2012. gada 2. oktobris	124
<i>Slivenko pret Latviju</i> [virspalāta], Nr. 48321/99, 2003. gada 9. oktobris	102
<i>Soering pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 14038/88, 1989. gada 7. jūlijs.....	105, 111, 112
<i>Sow pret Beļģiju</i> , Nr. 27081/13, 2016. gada 19. janvāris.....	318
<i>Stamose pret Bulgāriju</i> , Nr. 29713/05, 2012. gada 27. novembris	39
<i>Sudita Keita pret Ungāriju</i> , Nr. 42321/15, 2020. gada 12. maijs.....	103
<i>Sufi and Elmi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 2011. gada 28. jūnijs	86, 105, 107, 119, 121, 125, 130
<i>Sultani pret Franciju</i> , Nr. 45223/05, ceturtdiena, 2007. gada 20. septembris	137
<i>Suso Musa pret Maltu</i> , Nr. 42337/12, 2013. gada 23. jūlijs.....	81, 85, 207, 220
<i>T.M. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 31189/15 un 5 citi, 2017. gada 7. novembris.....	129
<i>Tadzhibayev pret Krieviju</i> , Nr. 17724/14, 2015. gada 1. decembris	118
<i>Tais pret Franciju</i> , Nr. 39922/03, 2006. gada 1. jūnijs	257
<i>Tanli pret Turciju</i> , Nr. 26129/95, 2001. gada 10. aprīlis	258
<i>Tarakhel pret Šveici</i> [virspalāta], Nr. 29217/12, 2014. gada 4. novembris	106, 129, 167
<i>Tarariyeva pret Krieviju</i> , Nr. 4353/03, 2006. gada 14. decembris.....	250, 258
<i>Thuo pret Kipru</i> , Nr. 3869/07, 2017. gada 4. aprīlis	125, 256
<i>Timishev pret Krieviju</i> , Nr. 55762/00 un 55974/00, 2005. gada 13. decembris.....	281
<i>Tomic pret Apvienoto Karalisti</i> (dec.), Nr. 17837/03, 2003. gada 14. oktobris.....	136
<i>Tuquabo-Tekle un citi pret Nīderlandi</i> , Nr. 60665/00, 2006. gada 1. marts.....	179, 198
<i>Udeh pret Šveici</i> , Nr. 12020/09, 2013. gada 16. aprīlis	203, 204
<i>Üner pret Nīderlandi</i> [virspalāta], Nr. 46410/99, 2006. gada 18. oktobris.....	180, 203
<i>V.F. pret Franciju</i> (dec.), Nr. 7196/10, 2011. gada 29. novembris.....	312

<i>Vasylchuk pret Ukrainu</i> , Nr. 24402/07, 2013. gada 13. jūnijs.....	256
<i>Velikova pret Bulgāriju</i> , Nr. 41488/98, 2000. gada 18. maijs.....	255, 257
<i>Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 13163/87 un 4 citi, 1991. gada 30. oktobris	112, 137
<i>Weber and Saravia pret Vāciju</i> , Nr. 54934/00, 2006. gada 29. jūnijs.....	68
<i>Weller pret Ungāriju</i> , Nr. 44399/05, 2009. gada 31. marts.....	295
<i>X. pret Šveici</i> , Nr. 16744/14, 2017. gada 26. janvāris.....	119
<i>X. pret Zviedriju</i> , Nr. 36417/16, 2018. gada 9. janvāris.....	254
<i>Xhavera un citi pret Itāliju un Albāniju</i> (dec.), Nr. 39473/98, 2001. gada 11. janvāris	47
<i>Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju</i> , Nr. 10486/10, 2011. gada 20. decembris	228, 235
<i>Yonchev pret Bulgāriju</i> , Nr. 12504/09, 2017. gada 7. decembris	78
<i>Yüksel Erdoğan un citi pret Turciju</i> , Nr. 57049/00, 2007. gada 15. maijs.....	254
<i>Z.A. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 61411/15 un 3 citi pieteikumi, 2017. gada 28. marts.....	30, 43
<i>Z.N.S. pret Turciju</i> , Nr. 21896/08, 2010. gada 19. janvāris.....	242

Eiropas Cilvēktiesību komisijas judikatūra

<i>Family K. un W. pret Nīderlandi</i> (dec.), Nr. 11278/84, 1985. gada 1. jūlijs	102
<i>Karus pret Itāliju</i> (dec.), Nr. 29043/95, 1998. gada 20. maijs	262, 281
<i>Sorabjee pret Apvienoto Karalisti</i> (dec.), Nr. 23938/94, 1995. gada 23. oktobris	193

Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūra

<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 63/2010, pēc būtības, 2011. gada 28. jūnijs.....	286
<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) pret Itāliju</i> , sūdzība Nr. 58/2009, pēc būtības, 2010. gada 25. jūnijs.....	286
<i>Conference of European Churches (CEC) pret Nīderlandi</i> , sūdzība Nr. 90/2013, pēc būtības, 2014. gada 1. jūlijs	267, 295
<i>Defence for Children International (DCI) pret Beļģiju</i> , sūdzība Nr. 69/2011, pēc būtības, 2012. gada 23. oktobris.....	92
<i>Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē (EUROCEF)</i> <i>pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 114/2015, 2018. gada 24. janvāris.....	263, 264, 290, 304, 307, 312
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless</i> <i>(FEANTSA) pret Nīderlandi</i> , sūdzība Nr. 86/2012, pēc būtības, 2014. gada 2. jūlijs	262, 267, 285

<i>European Roma and Travellers Forum pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 64/2011, pēc būtības, 2012. gada 24. janvāris.....	139
<i>Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) pret Grieķiju</i> , sūdzība Nr. 30/2005, pēc būtības, 2006. gada 6. decembris.....	269
<i>Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi</i> , sūdzība Nr. 47/2008, pēc būtības, 2009. gada 20. oktobris.....	93, 262, 265, 286, 306
<i>Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 14/2003, pēc būtības, 2004. gada 8. septembris.....	92, 263, 267, 290
<i>Swedish Trade Union Confederation (LO) un Swedish Confederation of Professional Employees (TCO) pret Zviedriju</i> , sūdzība Nr. 85/2012, pēc būtības, 2013. gada 3. jūlijs	261, 272

ANO Cilvēktiesību komitejas judikatūra

<i>A pret Austrāliju</i> , paziņojums Nr. 560/1993, skatīts 1997. gada 30. aprīlī.....	227
<i>Mann Singh pret Franciju</i> , paziņojums Nr. 1928/2010, skatīts 2013. gada 19. jūlijā.....	40
<i>Ranjit Singh pret Franciju</i> , paziņojums Nr. 1876/2009, skatīts 2011. gada 22. jūlijā.....	40
<i>Toussaint pret Kanādu</i> , paziņojums Nr. 2348/2014, skatīts 2018. gada 24. jūlijā	93

Nacionālo tiesu judikatūra

Austrija, Austrijas Konstitucionālā tiesa (<i>Österreichische Verfassungsgerichtshof</i>), 1998. gada 24. jūnija Lēmumi Nr. G31/98, Nr. G79/98, Nr. G82/98, Nr. G108/98....	157
Apvienotā Karaliste, Augstākā Tiesa, <i>WL (Kongo) 1 & 2 pret lekšlietu ministrijas valsts sekretāru; KM (Jamaika) pret lekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [2011] UKSC 12, 2011. gada 23. marts	219
Apvienotā Karaliste, <i>EM (Libāna) pret lekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> [2008] UKHL 64, 2008. gada 22. oktobris.....	141
Apvienotā Karaliste, <i>FGP v. Serco Plc & Anor</i> [2012] EWHC 1804 (Admin), 2012. gada 5. jūlijs.....	351
Čehijas Republika, Čehijas Konstitucionālā tiesa (<i>Ústavní soud České republiky</i>), 2010. gada janvāra lēmums Nr. 9/2010	157
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. et Mme Forabosco</i> , Nr. 190384, 1999. gada 9. jūnijs.....	36
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Ghevondyan</i> , Nr. 356505, 2012. gada 4. jūnijs	91, 351

Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Hicham B.</i> , Nr. 344411, 2010. gada 24. novembris.....	37
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M.A.</i> , Nr. 334040, 2001. gada 1. jūlijs	122
Horvātija, Konstitucionālā tiesa (<i>Ustavni sud Republike Hrvatske</i>), 2019. gada 11. septembra lēmums Nr. U-III-557/2019	318
Malta, Konstitucionālā jurisdikcija (Jurisdizzjoni Kostituzzjonali), <i>Abdul Hakim Hassan Abdulle Et pret Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Jurisdizzjoni Kostituzzjonali)</i> , Nr. 56/2007, 2011. gada 29. novembris.	113
Šveice, Federālā Augstākā tiesa, lēmums <i>BGE 136 II 5</i> , 2009. gada 29. septembris.....	187
Vācija, <i>Bundesverfassungsgericht</i> , <i>1 BvL 10/10 un 1 BvL 2/11</i> , 2012. gada 18. jūlijs	297

Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru

Eiropas Cilvēktiesību tiesa HUDOC tiesu prakses datubāze

Datubāzē HUDOC var bez maksas piekļūt ECT judikatūrai (<http://HUDOC.echr.coe.int>).

Datubāze ir pieejama angļu un franču valodā, un tajā ir lietotājdraudzīga meklētājprogramma, kas atvieglo judikatūras meklēšanu.

HUDOC lapā **Help** (Palīdzība) ir pieejama videoapmācība un lietotāja rokasgrāmatas. Lai skatītu informāciju un piemērus par to, kā izmantot filtrus un meklēšanas laukus, lietotājs var novietot peles rādītāju uz , kas atrodas katra HUDOC saskarnes meklēšanas rīka labajā pusē.

Šajā rokasgrāmatā sniegtajās atsaucēs uz judikatūru, lasītājam ir norādīta vispusīga informācija, kas palīdzēs viegli atrast citēto spriedumu vai lēmumu pilno tekstu.

Pirms sākt meklēšanu, jāņem vērā, ka atbilstoši noklusējuma iestādījumiem Lielās palātas un Palātas spriedumi ir sakārtoti, sākot ar jaunāko publicēto spriedumu. Lai meklētu citos krājumos, piemēram, lēmumus, lietotājam jāatzīmē attiecīgais lodziņš laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi), kas redzams kreisajā pusē ekrāna augšā.

Lietas visvieglāk ir atrast, ievadot iesnieguma numuru laukā **Application Number** (Iesnieguma numurs), kas atrodas sadaļā **Advanced Search** (Detalizētā meklēšana) labajā pusē ekrāna augšā, un pēc tam noklikšķinot uz zilās pogas **Search** (Meklēt).

Lai piekļūtu papildu judikatūrai par citām tēmām, piemēram, patvēruma aspektiem, lietotājs var izmantot lauku **Search field** (Meklēšanas lauks), uz ko labajā pusē ekrāna augšā norāda lupa. Meklēšanas laukā lietotājs var meklēt tekstā, norādot:

- vienu vārdu (piemēram, patvērums, bēgļi);
- frāzi (piemēram, “patvēruma meklētāji”);
- lietas nosaukumu;
- valsti;
- Būla frāzi (piemēram, *aliens NEAR residence*)

Lai palīdzētu lietotājam meklēt tekstu, ir pieejama funkcija **Simple Boolean search** (Vienkāršā Būla meklēšana), kurai var piekļūt, noklikšķinot uz bultiņas, kas redzama laukā **Search field** (Meklēšanas lauks). Vienkāršajai Būla meklēšanai ir sešas meklēšanas iespējas: “tieši šis vārds vai frāze”, “visi vārdi”, “jebkurš no šiem vārdiem”, “neviens no šiem vārdiem”, “tuvu šiem vārdiem”, “Būla meklēšana”.

Kad parādās meklēšanas rezultāti, lietotājs var bez grūtībām sašaurināt rezultātus, izmantojot filtrus, kas redzami laukā **Filters** (Filtri) ekrāna kreisajā pusē, piemēram, filtru “Language” (Valoda) vai “State” (Valsts). Filtrus var izmantot individuāli vai kombinācijā, lai vēl vairāk sašaurinātu rezultātus. Ļoti noderīgs var būt filtrs **Keywords** (Atslēgvārdi), jo tajā bieži ir iekļauti terminu izvilkumi no ECTK teksta un tas ir tieši saistīts ar ECT pamatojumu un secinājumiem.

Piemērs: kā atrast ECT judikatūru par patvēruma meklētāju izraidīšanu, ar ko viņiem tiek radīts ECTK 3. pantā aizliegtas spīdzināšanas vai necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās, vai sodīšanas risks.

1. Vispirms lietotājam laukā **Search field** (Meklēšanas lauks) jāievada frāze "patvēruma meklētāji", pēc tam jānoklikšķina uz zilās pogas **Search button** (Meklēšanas poga).
2. Kad ir attēloti rezultāti, lietotājam lauka **Filters field** (Filtru lauks) filtrā **Violation filter** (Pārkāpuma filtrs) jāatlasa "3", lai sašaurinātu rezultātus un attēlotu ar 3. panta pārkāpumiem saistītus dokumentus.
3. Pēc tam lietotājs var atlasīt attiecīgos atslēgvārdus filtrā **Keywords filter** (Atslēgvārdu filtrs), lai sašaurinātu rezultātus un iegūtu tādus, kas attiecas uz 3. pantu, piemēram, atslēgvārdu "(Art. 3) Prohibition of torture" ((3. pants) spīdzināšanas aizliegums).

Svarīgākām lietām *HUDOC* ir pieejams juridiskais kopsavilkums. Kopsavilkumā ietverta aprakstoša galvenā piezīme, precīzs fakts un likumu uzskaitījums ar uzsvāru uz tiesiskās intereses jautājumiem. Ja ir pieejams kopsavilkums, pie rezultātiem tiks attēlota saite **Legal Summaries** (Juridiskie kopsavilkumi) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. Alternatīvi lietotājs var meklēt tikai juridiskos kopsavilkumus, atzīmējot lodziņu "**Legal Summaries**" (Juridiskie kopsavilkumi) laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi).

Ja ir publicēti attiecīgā sprieduma neoficiāli tulkojumi, pie rezultātiem tiks attēlota saite **Language versions** (Valodu versijas) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. *HUDOC* arī sniedz saites uz trešo personu interneta vietnēm, kurās ir citi ECT tiesu prakses tulkojumi. Plašākai informācijai skatīt "**Language versions**" (Valodas versijas) *HUDOC* sadaļā "**Help**" (Palīdzība).

Eiropas Savienības Tiesa: judikatūras datubāze **CURIA**

Judikatūras datubāzē **CURIA** var bez maksas piekļūt EKT/EST judikatūrai (<http://curia.europa.eu>).

Meklētājprogramma ir pieejama visās oficiālajās ES valodās ⁽⁶¹¹⁾. **Valodu** var atlasīt labajā pusē ekrāna augšā. Ar meklētājprogrammu var meklēt informāciju visos dokumentos, kas saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lietām, kurās ir pabeigta tiesvedība, un iztiesāšanās esošajām lietām.

Ir pieejams dokuments *Help* (Palīdzība): (<http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>). Arī katrā meklēšanas lodziņā ir palīdzības lapa, kurai var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas, un tajā sniegta noderīga informācija, kas palīdzēs lietotājam optimāli izmantot rīku.

Konkrētu lietu visvienkāršāk var atrast, ievadot pilnu lietas numuru meklēšanas lodziņā **Case number** (Lietas Nr.) un pēc tam noklikšķinot uz zaļās pogas *Search* (Meklēšana). Lietu ir iespējams meklēt, arī izmantojot tās numura daļu. Piemēram, ievadot laukā **Case number** (Lietas Nr.) "122", tiks atrasta Lieta Nr. 122, kas iesniegta katrā gadā un katrā no trim tiesām: Tiesā, Vispārējā tiesā un Civildienesta tiesā

Lietu var meklēt arī pēc tās vispārīgā nosaukuma, izmantojot lauku **Name of the parties** (Lietas dalībnieku vārds/nosaukums). Parasti tā ir lietas dalībnieku vārda/nosaukuma vienkāršotā forma.

Lai palīdzētu sašaurināt meklēšanas rezultātus, ir pieejami pavisam 16 daudz-funkcionāli meklēšanas lauki. Dažādie meklēšanas lauki ir lietotājdraudzīgi, un tos var izmantot dažādās kombinācijās. Laukos bieži ir meklēšanas saraksti, kuriem var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas un atlasot pieejamos meklējamus vārdus.

Vispārīgāka meklēšana – izmantojot lauku **Text** (Vārdi tekstā), tiek apkopoti rezultāti, pamatojoties uz atslēgvārdu meklēšanu visos dokumentos, kas publicēti Tiesas judikatūras krājumā (kopš 1954. gada) un Judikatūras krājumā – Civildienesta lietas (ECR-SC; kopš 1994. gada).

⁽⁶¹¹⁾ Valodas: līdz 2004. gada 30. aprīlim, dāņu, holandiešu, angļu, somu, franču, vācu, grieķu, itāļu, portugāļu, spāņu un zviedru valoda; kopš 2004. gada 1. maija, čehu, igauņu, ungāru, latviešu, lietuviešu, poļu, slovāku un sloveniešu valoda; kopš 2007. gada 1. janvāra bulgāru un rumāņu valoda; kopš 2007. gada 30. aprīļa maltiešu valoda; kopš 2011. gada 31. decembra īru valoda. Pagaidu atkāpes ir paredzētas *Regulā (EK) Nr. 920/2005* un *Regulā (ES) Nr. 1257/2010*. Sekundārie tiesību akti, kas bija spēkā Horvātijas pievienošanās dienā, tiek tulkti horvātu valodā un pakāpeniski tiks publicēti *Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša* īpašajā izdevumā.

Specifiskāku tematu meklēšanai var izmantot lauku **Subject-matter** (Temats). Tajā jānoklikšķina uz ikonas pa labi no lauka un jāatlasa attiecīgais(-ie) temats(-i) no saraksta. Meklēšanas rezultātos tiks attēlots alfabētisks saraksts ar atlasītajiem dokumentiem, kuri saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lēmumos un Ģenerālvokāta atzinumos izskatītajiem juridiskajiem jautājumiem.

Vietnē *CURIA* ir pieejami arī tālāk norādītie papildu judikatūras rīki.

Numerical access (Skaitliska piekļuve) (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/): šī sadaļa ir lietas informācijas apkopojums par jebkuru lietu, kas ir ierosināta vienā no trijām tiesām. Lietas ir sakārtotas pēc to numuriem un pēc to iesniegšanas attiecīgajā kancelejā. Lietu var apskatīt, noklikšķinot uz tās numura.

Digest of the case-law (Judikatūras likumkrājums) (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/): šajā sadaļā ir sistemātiski klasificēti judikatūras kopsavilkumi par galvenajiem attiecīgā nolēmuma juridiskajiem jautājumiem. Kopsavilkumi ir formulēti atbilstoši paša nolēmuma tekstam.

Annotation of judgments (Spriedumu anotācija) (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/): šajā sadaļā ir iekļautas atsauces uz doktrīnā sniegtajiem komentāriem par visu trīs tiesu spriedumiem, kas pieņemti kopš to izveides. Katrā daļā katras tiesas spriedumi ir sakārtoti hronoloģiski pēc lietas numuriem, savukārt atsauces uz komentāriem ir sakārtotas hronoloģiski pēc to sniegšanas. Atsauces ir sniegtas oriģinālvalodā.

National case-law database (Valsts judikatūras datubāze) (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/): šai ārējai datubāzei var piekļūt ar tīmekļa vietnes *CURIA* starpniecību. Valsts tiesu prakses datubāze vietnē ir pieejama angļu un franču valodā. Datubāzes pamatā ir ES dalībvalstu valsts tiesu un/vai tribunālu judikatūras krājums. Informācija ir apkopota, selektīvi caurskatot juridiskos izdevumus un tieši sazinoties ar daudzām valstu tiesām. Valsts tiesu prakses datubāze ir pieejama angļu un franču valodā.

ES instrumenti un atlasītie nolīgumi

ES instrumenti

Īsais nosaukums	Nosaukums
Patvēruma tiesības	
Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 180, 29.06.2013., 31.–59. lpp., labota ar koriģējumu OV L 49, 25.2.2017.
Dublinas regula (EK) Nr. 343/2003	Padomes 2003. gada 18. februāra Regula (EK) Nr. 343/2003, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts pilsoņa patvēruma pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 50/1, 25.2.2003., 1.–10. lpp.
Dublinas regulas īstenošana (EK) Nr. 1560/2003	Komisijas 2003. gada 2. septembra Regula (EK) Nr. 1560/2003, ar kuru paredz sīki izstrādātus noteikumus, lai piemērotu Padomes Regulu (EK) Nr. 343/2003, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts pilsoņa patvēruma pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 222, 5.9.2003., 3.–23. lpp.

Eurodac regula (ES) Nr. 603/2013	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 603/2013 par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas <i>Eurodac</i> izveidi, lai efektīvi piemērotu Regulu (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, un par dalībvalstu tiesībaizsardzības iestāžu un Eiropola pieprasījumiem veikt salīdzināšanu ar <i>Eurodac</i> datiem tiesībaizsardzības nolūkos, un ar kuru groza Regulu (ES) Nr. 1077/2011, ar ko izveido Eiropas Aģentūru lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā, OV L 180, 29.6.2013., 1.–30. lpp.
Eurodac regula (EK) Nr. 2725/2000	Padomes 2000. gada 11. decembra Regula (EK) Nr. 2725/2000 par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas <i>Eurodac</i> izveidi, lai efektīvi piemērotu Dublinas konvenciju, OV L 316, 15.12.2000., 1.–10. lpp.
Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai, OV L 180, 29.6.2013., 96.–116. lpp.
Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2003/9/EK)	Padomes 2003. gada 27. janvāra Direktīva 2003/9/EK, ar ko nosaka minimālos standartus patvēruma lūdzēju uzņemšanai, OV L 31, 06.2.2003., 18.–25. lpp.
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (pārstrādāta versija), OV L 180, 29.6.2013., 60.–95. lpp.
Patvēruma procedūru direktīva (2005/85/EK)	Padomes 2005. gada 1. decembra Direktīva 2005/85/EK par minimāliem standartiem attiecībā uz dalībvalstu procedūrām, ar kurām piešķir un atņem bēgļa statusu, OV L 326, 13.12.2005., 13.–34. lpp.
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu (pārstrādātā versija), OV L 337, 20.12.2011., 9.–26. lpp.
Kvalificēšanas direktīva 2004/83/EK	2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/83/EK par minimālajiem standartiem un statusu, lai trešo valstu pilsoņus vai bezvalstniekus atzītu par bēgļiem vai personām, kurām kādā citā veidā vajadzīga starptautiska aizsardzība, un par sniegtās aizsardzības apjomu, OV L 304, 30.9.2004. 12.–23. lpp.

Pagaidu aizsardzības direktīva (2001/55/EK)	Padomes 2001. gada 20. jūlija Direktīva 2001/55/EK par obligātajiem standartiem, lai pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumā sniegtu tām pagaidu aizsardzību, un par pasākumiem, lai līdzsvarotu dalībvalstu pūļus, uzņemot šādas personas un uzņemoties ar to saistītās sekas, OV L 212, 07.8.2001., 12.–23. lpp.
Nelikumīga tirdzniecība	
Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV L 101, 15.4.2011., 1.–11. lpp.
Direktīva par cilvēku tirdzniecības upuriem (uzturēšanās atļaujas) 2004/81/EK	Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/81/EK par uzturēšanās atļauju, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt, un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, OV L 261, 6.8.2004., 19.–23. lpp.
Robežas un Šengenas zona	
Eiropas Robežu un krasta apsardzes regula (Regula (ES) 2019/1896	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 13. novembra Regula (ES) 2019/1896 par Eiropas Robežu un krasta apsardzi un ar ko atceļ Regulas (ES) Nr. 1052/2013 un (ES) 2016/1624, OV L 295, 14.11.2019., 1.–131. lpp.
Šengenas Robežu kodekss (Regula (ES) 2016/399)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Regula (ES) 2016/399 par Savienības Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), OV L 77, 23.3.2016., 1.–52. lpp.
Regula (ES) Nr. 610/2013	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 610/2013, ar kuru veikti grozījumi Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), Konvencija, ar kuru isteno Šengenas nolīgumu, Padomes Regula (EK) Nr. 1683/95 un (EK) Nr. 539/2001 un Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 767/2008 un (EK) Nr. 810/2009, OV L 182, 29.6.2013., 1.–18. lpp.
Jūras robežu regula (ES) Nr. 656/2014	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Regula (ES) Nr. 656/2014, ar kuru paredz noteikumus ārējo jūras robežu uzraudzībai saistībā ar operatīvo sadarbību, ko koordinē Eiropas Aģentūra operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām, OV L 189, 27.6.2014., 93.–107. lpp.

Šengenas izvērtēšanas mehānisma regula (ES) Nr. 1053/2013	Padomes 2013. gada 7. oktobra Regula (ES) Nr. 1053/2013, ar ko izveido izvērtēšanas un uzraudzības mehānismu, lai pārbaudītu Šengenas <i>acquis</i> piemērošanu, un ar ko atceļ Izpildu komitejas lēmumu (1998. gada 16. septembris), ar ko izveido Šengenas izvērtēšanas un īstenošanas pastāvīgo komiteju, OV L 295, 6.11.2013., 27.–37. lpp.
Lēmums (ES) Nr. 1105/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobra Lēmums (ES) Nr. 1105/2011 par to ceļošanas dokumentu sarakstu, kuri to turētājam dod tiesības šķērsot ārējās robežas un kuros drīkst ielīmēt vīzu, un par mehānisma izveidi šāda saraksta sagatavošanai, OV L 287, 4.11.2011., 9.–12. lpp.
Regula par vietējo pierobežas satiksmi (EK) Nr. 1931/2006	Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 20. decembra Regula (EK) Nr. 1931/2006, ar ko nosaka vietējās pierobežas satiksmes noteikumus pie dalībvalstu ārējām sauszemes robežām un ar ko groza Šengenas Konvencijas noteikumus, OV L 405, 30.12.2006. 1.–22. lpp.
Iepriekšējās pasažieru informācijas direktīva 2004/82/EK	Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/82/EK par pārvadātāju pienākumu darīt zināmus datus par pasažieriem, OV L 261, 6.8.2004., 24.–27. lpp.
Direktīva par sankcijām pret pārvadātājiem 2001/51/EK	Padomes 2001. gada 28. jūnija Direktīva 2001/51/EK, ar kuru papildina 26. pantu Konvencijā, ar ko īsteno 1985. gada 14. jūnija Šengenas Līgumu, OV L 187, 10.7.2001., 45.–46. lpp.
Lielapjoma ES IT sistēmas	
Regula sadarbībai policijas un tiesu iestāžu sadarbības, patvēruma un migrācijas jomā (ES) 2019/818	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Regula (ES) 2019/818, ar ko izveido satvaru ES informācijas sistēmu sadarbībai policijas un tiesu iestāžu sadarbības, patvēruma un migrācijas jomā un groza Regulu (ES) 2018/1726, (ES) 2018/1862 un (ES) 2019/816, OV L 135, 22.5.2019., 85.–135. lpp.
Regula sadarbībai robežu un vīzu jomā (ES) 2019/817	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Regula (ES) 2019/817, ar ko izveido satvaru ES informācijas sistēmu sadarbībai robežu un vīzu jomā un groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 767/2008, (ES) 2016/399, (ES) 2017/2226, (ES) 2018/1240, (ES) 2018/1726 un (ES) 2018/1861 un Padomes Lēmumu 2004/512/EK un 2008/633/TI, OV L 135, 22.5.2019., 27.–84. lpp.
ECRIS-TCN regula (ES) 2019/816	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa Regula (ES) 2019/816, ar ko izveido Eiropas Sodamības reģistru informācijas sistēmas papildināšanai izveido centralizētu sistēmu (ECRIS-TCN) tādu dalībvalstu identifikēšanai, kurām ir informācija par notiesājošiem spriedumiem par trešo valstu valstspiederīgajiem un bezvalstniekiem, un ar ko groza Regulu (ES) 2018/1726, OV L 135, 22.5.2019., 1.–26. lpp.

<i>SIS regula (ES) 2018/1862</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 28. novembra Regula (ES) 2018/1862 par Šengenas informācijas sistēmas (SIS) izveidi, darbību un izmantošanu policijas sadarbībā un tiesu iestāžu sadarbībā krimināllietās un ar ko groza un atceļ Padomes Lēmumu 2007/533/TI un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1986/2006 un Komisijas Lēmumu 2010/261/ES, OV L 312, 7.12.2018., 56.–106. lpp.
<i>SIS robežpārbaužu regula (ES) 2018/1861</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 28. novembra Regula (ES) 2018/1861 par Šengenas Informācijas sistēmas (SIS) izveidi, darbību un izmantošanu robežpārbaužu jomā un ar kuru groza Konvenciju, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, un groza un atceļ Regulu (EK) Nr. 1987/2006, OV L 312, 7.12. 2018., 14.–55. lpp.
<i>SIS atgriešanas regula (ES) 2018/1860</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 28. novembra Regula (ES) 2018/1860 par Šengenas informācijas sistēmas izmantošanu to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanai, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi, OV L 312, 7.12.2018., 1.–3. lpp.
<i>SIS regula (EK) Nr. 1987/2006</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 20. decembra Regula (EK) Nr. 1987/2006 par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (SIS II) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 381, 28.12.2006., 4.–23. lpp.
<i>SIS Lēmums 2007/533/TI</i>	Padomes 2007. gada 12. jūnija Lēmums 2007/533/TI par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (SIS II) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 205, 7.8.2007., 63.–84. lpp.
<i>Padomes Lēmums 2013/158/ES</i>	Padomes 2013. gada 7. marta Lēmums, ar ko nosaka piemērošanas dienu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (EK) Nr. 1987/2006 par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (SIS II) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 87, 27.3.2013., 10.–11. lpp.
<i>Padomes Lēmums 2013/157/ES</i>	Padomes 2013. gada 7. marta Lēmums, ar ko nosaka Lēmuma 2007/533/TI par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (SIS II) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 87, 27.3.2013., 8.–9. lpp.
<i>eu-LISA regula (ES) 2018/1726</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 14. novembra Regula (ES) 2018/1726 par Eiropas Savienības Aģentūru lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (<i>eu-LISA</i>) un ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1987/2006 un Padomes Lēmumu 2007/533/TI un atceļ Regulu (ES) Nr. 1077/2011, OV L 295, 21.11.2018., 99.–137. lpp.

<i>ETIAS regula (ES) 2018/1240</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 12. septembra Regula (ES) 2018/1240, ar ko izveido Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēmu (ETIAS) un groza Regulas (ES) Nr. 1077/2011, (ES) Nr. 515/2014, (ES) 2016/399, (ES) 2016/1624 un (ES) 2017/2226, OV L 236, 19.9.2018., 1.–71. lpp.
<i>Regula par ieceļošanas/izceļošanas sistēmu (ES) 2017/2226</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 30. novembra Regula (ES) 2017/2226, ar ko izveido ieceļošanas/izceļošanas sistēmu (IIS), lai reģistrētu to trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un izceļošanas datus un ieceļošanas atteikumu datus, kuri šķērso dalībvalstu ārējās robežas, un ar ko paredz nosacījumus piekļuvei IIS tiesībsardzības nolūkos, un ar ko groza Konvenciju, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, un Regulas (EK) Nr. 767/2008 un (ES) Nr. 1077/11, OV L 327, 9.12.2017., 20.–82. lpp.
<i>Eiropola regula (ES) 2016/794</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 11. maija Regula (ES) 2016/794 par Eiropas Savienības Aģentūru tiesībsardzības sadarbībai (Eiropolu) un ar kuru aizstāj un atceļ Padomes Lēmumus 2009/371/TI, 2009/934/TI, 2009/936/TI un 2009/968/TI, OV L 135, 24.5.2016., 53.–114. lpp.
<i>Vispārīgā datu aizsardzības regula (ES) 2016/679</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), OV L 119, 4.5.2016., 1.–88. lpp.
<i>Datu aizsardzības direktīva policijai un kriminālās tiesvedības iestādēm (ES) 2016/680</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Direktīva (ES) 2016/680 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes Pamatlēmumu 2008/977/TI, OV L 119, 4.5.2016., 89.–131. lpp.
<i>VIS regula (EK) Nr. 767/2008</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regula (EK) Nr. 767/2008 par Vizu informācijas sistēmu (VIS) un datu apmaiņu starp dalībvalstīm saistībā ar īstermiņa vizām (VIS regula), OV L 218, 13.8.2008., 60.–81. lpp.
<i>VIS Lēmums 2008/633/TI</i>	Padomes 2008. gada 23. jūnija Lēmums 2008/633/TI par izraudzīto dalībvalstu iestāžu un Eiropola piekļuvi Vizu informācijas sistēmai (VIS) konsultāciju nolūkos, lai novērstu, atklātu un izmeklētu teroristu nodarījumus un citus smagus noziedzīgus nodarījumus, OV L 218, 13.8.2008., 129.–136. lpp.

Vīza

Regula par vīzu sarakstu (ES) 2018/1806	Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 14. novembra Regula (ES) 2018/1806, ar ko izveido to trešo valstu sarakstu, kuru valstspiederīgajiem, šķērsojot dalībvalstu ārējās robežas, ir jābūt vīzām, kā arī to trešo valstu sarakstu, uz kuru valstspiederīgajiem minētā prasība neattiecas, OV L 303, 28.11.2018., 39.–58. lpp.
Regula par ilgtermiņa vīzām (ES) Nr. 265/2010	Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 25. marta Regula (ES) Nr. 265/2010, ar kuru Šengenas nolīguma īstenošanas konvenciju un Regulu (EK) Nr. 562/2006 groza attiecībā uz tādu personu pārvietošanos, kurām ir ilgtermiņa vīzas, OV L 85, 31.3.2010., 1.–4. lpp.
Vīzu kodekss (Regula (EK) Nr. 810/2009)	Regula (EK) Nr. 810/2009, ar ko izveidots Kopienas vīzu kodekss (Vīzu kodekss), OV L 243, 15.9.2009., 1.–58. lpp.
Regula (ES) 2019/1155, ar ko tiek grozīts Vīzu kodekss	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula (ES) 2019/1155, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 810/2009, ar ko izveido Kopienas Vīzu kodeksu (Vīzu kodekss), OV L 188, 12.7.2019., 25.–54. lpp.
Vīzu formāta regula (EK) Nr. 1683/95	Padomes 1995. gada 29. maija Regula (EK) Nr. 1683/95, ar kuru nosaka vienotu formātu vīzām, OV L 164, 14.7.1995., 1.–4. lpp.

Nelikumīga migrācija un atgriešana

Regula par imigrācijas sadarbības koordinatoriem (pārstrādātā versija) (ES) 2019/1240	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula (ES) 2019/1240 par Eiropas imigrācijas sadarbības koordinatoru tīkla izveidi, OV L 198, 25.7.2019., 88.–104. lpp.
Regula par ES ceļošanas dokumentiem (ES) 2016/1953	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 26. oktobra Regula (ES) 2016/1953 par Eiropas ceļošanas dokumentu izveidi tādu trešo valstu valstspiederīgo atgriešanai, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi, un ar ko atceļ Padomes 1994. gada 30. novembra ieteikumu, OV L 311, 17.11.2016., 13.–19. lpp.
Direktīva par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 18. jūnija Direktīva 2009/52/EK ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi, OV L 168, 30.6.2009., 24.–32. lpp.
Atgriešanas direktīva 2008/115/EK	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra Direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, OV L 348, 24.12.2008., 98.–107. lpp.

Padomes Lēmums 2004/573/EK	Padomes 2004. gada 29. aprīļa Lēmums 2004/573/EK par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi, OV L 261 6.8.2004., 28.–35. lpp.
Padomes Direktīva 2003/110/EK	Padomes 2003. gada 25. novembra Direktīva 2003/110/EK par palīdzību tranzīta gadījumos, lai veiktu izraidīšanu pa gaisa ceļu, OV L 321, 6.12.2003., 26.–31. lpp.
Atbalstīšanas direktīva (2002/90/EK)	Padomes 2002. gada 28. novembra Direktīva 2002/90/EK, ar ko definē neatļautas ieceļošanas, tranzīta un uzturēšanās atbalstīšanu, OV L 328, 5.12.2002., 17.–18. lpp.
Direktīva par izraidīšanas rikojumu savstarpēju atzišanu 2001/40/EK	Padomes 2001. gada 28. maija Direktīva 2001/40/EK par tādu lēmumu savstarpēju atzišanu, kas attiecas uz trešo valstu valstspiederīgo personu izraidīšanu, OV L 149, 2.6.2001., 34.–36. lpp.
Padomes Lēmums 2004/191/EK	Padomes 2004. gada 23. februāra Lēmums 2004/191/EK, ar ko nosaka kritērijus un praktiskus pasākumus finanšu traucējumu kompensācijai, kas rodas, piemērojot Direktīvu 2001/40/EK par tādu lēmumu savstarpēju atzišanu, kas attiecas uz trešo valstu pilsoņu izraidīšanu, OV L 60, 27.2.2004., 55.–57. lpp.
Padomes 1997. gada rezolūcija par fiktīvām laulībām	Padomes 1997. gada 4. decembra Rezolūcija par pasākumiem, kas jāpieņem fiktīvu laulību apkarošanai, OV L 382, 16.12.1997., 1.–3. lpp.
Likumīga migrācija	
Studentu un pētnieku direktīva (ES) 2016/801	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/801 par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos pētniecības, studiju, stažēšanās, brīvprātīga darba, skolēnu apmaiņas programmu vai izglītības projektu un viesaukles darba nolūkā, OV L 132, 21.5.2016., 21.–57. lpp.
Direktīva par uzņēmuma ietvaros pārceltiem darbiniekiem 2014/66/ES	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva 2014/66/ES par ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem trešo valstu valstspiederīgajiem saistībā ar pārcelšanu uzņēmuma ietvaros, OV L 157, 27.5.2014., 1.–22. lpp.
Direktīva par sezonas strādniekiem 2014/36/ES	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/36/ES par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos nodarbinātības sezonas darbos nolūkā, OV L 94, 28.3.2014., 375.–390. lpp.

Direktīva par vienotajām atļaujām 2011/98/EK	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/98/EK par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, OV L 343, 23.12.2011., 1.–9. lpp.
Zilās kartes direktīva 2009/50/EK	Padomes 2009. gada 25. maija Direktīva 2009/50/EK par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā, OV L 155, 18.6.2009., 17.–29. lpp.
Ilgtermiņa uzturēšanās direktīva 2003/109/EK	Padomes 2003. gada 25. novembra Direktīva 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, OV L 16, 23.1.2004., 44.–53. lpp.
Direktīva 2011/51/ES	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 11. maija Direktīva 2011/51/ES, ar ko groza Padomes Direktīvu 2003/109/EK, iekļaujot tās darbības jomā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, OV L 132, 19.5.2011., 1.–4. lpp.
Ģimenes atkalapvienošanas direktīva 2003/86/EK	Padomes 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu OV L 251, 3.10.2003., 12.–18. lpp.
Uzturēšanās atļauju formāta regula (EK) Nr. 1030/2002	Padomes 2002. gada 13. jūnija Regula (EK) Nr. 1030/2002, ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem, OV L 157, 15.6.2002., 1.–7. lpp.
Regula (ES) Nr. 380/2008	Padomes 2008. gada 18. aprīļa Regula (EK) Nr. 380/2008, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 1030/2002, ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem, OV L 115, 29.4.2008., 1.–7. lpp.
Regula (ES) 2017/1954	Eiropas Parlamenta un Padomes 2017. gada 25. oktobra Regula (ES) 2017/1954, ar kuru groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1030/2002, ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem, OV L 286, 1.11.2017., 9.–14. lpp.
Brīva pārvietošanās, sociālais nodrošinājums un līdztiesība	
Regula par personas apliecību un uzturēšanās dokumentu drošību (ES) 2019/1157	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Regula (ES) 2019/1157 par Savienības pilsoņu personas apliecību un Savienības pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības, izsniegto uzturēšanās dokumentu drošības uzlabošanu, OV L 188, 12.7.2019., 67.–78. lpp.
Regula (ES) Nr. 492/2011/ES	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Regula (ES) Nr. 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā, OV L 141, 27.5.2011., 1.–12. lpp.
Profesionālās kvalificēšanas direktīva 2005/36/EK	Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 7. septembra Direktīva 2005/36/EK par profesionālās kvalifikācijas atzīšanu, OV L 255, 30.9.2005., 22.–142. lpp.

Komisijas regula (ES) Nr. 623/2012	Komisijas 2012. gada 11. jūlija Regula (ES) Nr. 623/2012, ar ko groza II pielikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu, OV L 180, 12.7.2012., 9.–11. lpp.
Regula par sociālā nodrošinājuma koordinēšanu (EK) Nr. 883/2004	Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Regula (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu, OV L166, 30.4.2004., 1.–123. lpp.
Regula (ES) Nr. 1231/2010	Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Regula (EK) Nr. 1231/2010, ar ko Regulu (EK) Nr. 883/2004 un Regulu (EK) Nr. 987/2009 attiecina arī uz tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, uz kuriem minētās regulas neattiecas tikai viņu valstspiederības dēļ, OV L 344, 29.12.2010., 1.–3. lpp.
Regula (ES) Nr. 465/2012	Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija Regula (ES) Nr. 465/2012, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu un Regulu (EK) Nr. 987/2009, ar ko nosaka īstenošanas kārtību Regulai (EK) Nr. 883/2004, OV L 149, 8.6.2012., 4.–10. lpp.
Brīvas pārvietošanās direktīva 2004/38/EK	Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, OV L 158, 30.4.2004., 77.–123. lpp.
Rasu vienlīdzības direktīva 2000/43/EK	Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, OV L 180, 19.7.2000., 22.–26. lpp.
Darba ņēmēju norīkošanas direktīva (96/71/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes 1996. gada 16. decembra Direktīva 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā, OV L 018, 21.1.1997., 1.–6. lpp.

Atlasītie nolīgumi

Īsais nosaukums	Nosaukums
AK Izstāšanās līgums	Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, 2020. gada 24. janvāris, OV L 29, 31.1.2020. 7.-187. lpp.
Eiropas Kopienas un Šveices nolīgums	Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, 1999. gada 21. jūnijs, OV L 114, 30.4.2002., 6.-72. lpp.
Eiropas Ekonomikas zonas nolīgums	Nolīgums par Eiropas Ekonomikas zonu, 1992. gada 2. maijs, OV L 1, 03.1.1994. 3.-522. lpp.
Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada Šengenas nolīgumu	Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada 14. jūnija Šengenas nolīgumu starp Beniluksa Ekonomikas savienības valstu valdībām, Vācijas Federatīvās Republikas valdību un Francijas Republikas valdību par pakāpenisku kontroles atcelšanu pie kopīgām robežām, 1990. gada 19. jūnijs, OV L 239, 22.9.2000. 19.-62. lpp.
Ankaras protokols	1970. gada 23. novembrī parakstītais Papildu protokols un Finanšu protokols, kas ir pievienots Nolīguma pielikumā, izveidojot Asociāciju starp Eiropas Ekonomikas kopienu un Turciju un nosakot pasākumus, kas ir veicami, lai tie stātos spēkā – Nobeiguma akts – Paziņojumi, OV L 293, 29.12.1972., 3.-56. lpp.

1. pielikums. Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība

	Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK
Patvērumš	Dublinas regula (EŠ) Nr. 604/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Eurodac regula (EŠ) Nr. 603/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Uzņemšanas nosacījumu direktīva 2013/33/EŠ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	
	Patvēruma procedūru direktīva 2013/32/EŠ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	
	Kvalificēšanas direktīva 2011/95/EŠ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	
	Pagaidu aizsardzības direktīva 2001/55/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Nelegatīgā tirdzniecība																																
	Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu 2011/36/EŠ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Direktīva 2004/81/EK par cilvēku tirdzniecības upuriem (uzturēšanās atļaujām)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Robežas un Šengenas zona																																
Regula (EŠ) 2019/1896 par Eiropas robežu un krasta apsargi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šengenas Robežu kodekss (Regula (EŠ) 2016/399), kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (EŠ) 2019/817	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (EŠ) Nr. 656/2014 par jūras robežām	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (EŠ) Nr. 1053/2013 par Šengenas izvērtēšanas un uzraudzības mehānisma izveidošanu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = pieņemts o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi x = nav pieņemts

1. pielikums. Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*
Regula (EK) Nr. 1931/2006, ar ko nosaka vietējās priebežas satiksmes noteikumus un kurā grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 1342/2011	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva Nr. 2004/82/EK par parvadātāju pienākumu darīt zināmus datus par pasāžieriem	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Direktīva Nr.2007/57/EKpārsankcijām pret parvadātājiem	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Lielā mēroga ES IT sistēmas																																
Regula (ES) 2019/818 par policijas un tiesu iestāžu sadarbību patvēruma un migrācijas jomā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (ES) 2019/817 par sadarbāpēju robežu un vīzu jomā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) 2019/816 par ECRIS-TCN	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula par Šengenas informācijas sistēmu (SIS) (ES) 2018/1862	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (ES) 2018/1861 par SIS robežpārbaudžu jomā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) 2018/1860 par SIS izmantošanu atpazīšanai	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) 2018/1240 par Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēmu (ETIAS)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) 2017/2226, ar ko izveido iecelošanas/ izceļošanas sistēmu	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (EK) Nr. 767/2008 par Vizu informācijas sistēmu (VIS)	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗

✓ = pieņemts o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi ✗ = nav pieņemts

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*
Regula (EK) Nr. 1987/2006	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Vīza																																
Regula (ES) 2018/806 par vīzu sarakstu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) Nr. 265/2010 par ilgtermiņa vīzām	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Vīzu kodekss (Regula (EK) Nr. 810/2009), kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) 2019/1155	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Nelegālā migrācija un atgriešana																																
Regula (ES) 2019/1240 par imigrācijas sadarbības koordināciju tikla izveidi (pārstrādāta versija)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Regula (ES) 2016/1953 par ES ceļošanas dokumentiem	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Direktīva 2009/52/EK par sankcijām pret darba devējiem	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2008/115/EK par atgriešanu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2002/90/EK par atbalstīšanu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Likumīgā migrācija																																
Direktīva 2016/801/ES par studentiem un pētniekiem	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2014/66/ES par uzņēmuma ietvaros pārceltiem darbiniekiem	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2014/36/ES par sezonas strādniekiem	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2011/98/ES par vienotajām atļaujām	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktīva 2009/50/EK par zilo karti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗

✓ = pieņemts o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi ✗ = nav pieņemts

1. pielikums. Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*
Direktīva 2003/109/EK par pastāvīgajiem dzīvotājiem, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 2011/51/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Direktīva 2003/86/EK par ģimenes atkalapvienošanos	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Regula (EK) Nr. 1030/2002 par uzturēšanās atļauju formu, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) 2017/1954	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Brīva pārvietošanās, sociālais nodrošinājums un līdztiesība																																
Regula (ES) 2019/1157 par personas apliecību un uzturēšanās dokumentu drošību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Direktīva 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 623/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (EK) Nr. 883/2004 par sociālā nodrošinājuma koordināciju, kurā grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 465/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regula (ES) Nr. 1231/2010 (attiecinot Regulu (EK) Nr. 883/2004 par sociālā nodrošinājuma koordināciju uz trešo valstu valstspiederīgajiem)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	o
Direktīva 2004/58/EK par brīvu pārvietošanos	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Direktīva 2000/43/EK par rasu vienlīdzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗

✓ = pieņemts o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi ✗ = nav pieņemts

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*
Direktīva 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 2018/957	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = pieņemts o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi x = nav pieņemts

Piezīmes.

* Piemērojams AK līdz pārejas perioda beigām saskaņā ar Iztīšanās līgumu

Šengenas acquis (tostarp instrumenti, kas uzskaitīti sadaļās “Robežas un Šengenas zona”, “Vīza”, “Nelikumīga migrācija un atgriešana” un “Liela mēroga ES IT sistēmas”)

Attiecībā uz Dāniju skatīt Protokolu (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā 3. pantu un Protokolu (Nr. 22) par Dānijas nostāju.

Attiecībā uz Apvienoto Karalisti skatīt Protokolu (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Līrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu. Protokola (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā 4. pantu; Padomes Lēmumu 2004/926/EK, ar ko apstiprina Apvienotās Karalistes pierprasību, kas pieņemts 2000. gada 29. maijā (OV 2000 L 131, 43–47. lpp.), un Padomes 2004. gada 22. decembra Lēmumu 2004/926/EK par to, kā Liebrības Apvienotās Karalistē piemēro daļu no Šengenas acquis noteikumiem (OV 2004 L 395, 70–80. lpp.). Skatīt arī Līgumu par Liebrības Apvienotās Karalistes izstrādes no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, kas tika parakstīts 2020. gada 24. janvārī (OV 2020 L 29, 7–187. lpp.).

Attiecībā uz Līriju skatīt Protokolu (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Līrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu; Protokola (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā 4. pantu; un Padomes 2002. gada 28. februāra Lēmumu 2002/192/EK par Līrijas lūgumu piedalīties dažādu Šengenas acquis noteikumu īstenošanā (OV 2002 L 64, 20–23. lpp.).

Attiecībā uz Norvēģiju un Islandi skatīt Protokola (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā 6. pantu; Nolīgumu starp Eiropas Savienības Padomi un Islandes Republiku un Norvēģijas Karalisti par šo valstu asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā, kas tika parakstīts 1999. gada 18. maijā un stājās spēkā 2000. gada 26. jūnijā (OV 1999 L 176, 36–62. lpp.); un Padomes 1999. gada 17. maija Lēmumu 1999/437/EK par dažiem pasākumiem, lai piemērotu Nolīgumu starp Eiropas Savienības Padomi un Islandes Republiku un Norvēģijas Karalisti par minēto valstu asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā (OV 1999 L 176, 31–33. lpp.).

Attiecībā uz Šveici skatīt Nolīgumu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā, kas tika parakstīts 2004. gada 26. oktobrī un stājās spēkā 2008. gada 1. martā (OV 2008 L 53, 52–79. lpp.), un Padomes 2008. gada 28. janvāra Lēmumu 2008/146/EK par to, lai Eiropas Kopienas vārdā noslēgtu Nolīgumu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā (OV 2008 L 53, 1–2. lpp.).

Attiecībā uz Līhtenšteinu skatīt Protokolu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni, Šveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firslīstes pievienošanas Nolīgumam starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā, kas tika parakstīts 2008. gada 28. februārī un stājās spēkā 2011. gada 19. decembrī (OV 2011 L 160, 21–36. lpp.).

Ipašu Šengenas acquis instrumentu piemērošana

Dubļinas un Eurodac regula

Attiecībā uz Dāniju skatīt Nolīgumu starp Eiropas Kopieni un Dānijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti Dānijā vai kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, un par Eurodac sistēmu pirkstu nospiedumu salīdzināšanai, lai efektīvi piemērotu Dubļinas konvenciju, kas tika parakstīta 2005. gada 10. martā un stājās spēkā 2006. gada 1. aprīlī (OV 2006 L 36, 38–43. lpp.), un Padomes 2006. gada 21. februāra Lēmumu 2006/188/EK (OV 2006 L 66, 37. lpp.); pamatojoties uz iepriekš minēto nolīguma 3. panta otro daļu, 2013. gada 4. jūlijā Dānija paziņoja Eiropas Komisijai, ka tā piemēros abas regulas, izņemot Eurodac daļu par tiesībsaizsardzību, par kuru ir nepieciešams veikt atsevišķas sarunas. Attiecībā uz piekļuvi tiesībsaizsardzībai skatīt Protokolu Nolīgumam starp Eiropas Kopieni

un Dānijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti Dānijā vai kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, un par Eiropas sistēmu pirkstu nospiedumu salīdzināšanai, lai efektīvi piemērotu Dublīnas Konvenciju par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos, kas tika parakstīts 2019. gada 27. martā un stājās spēkā 2019. gada 25. maijā (OV 2019 L 138, 5.–8. lpp.); un Padomes (ES) 2019/836 par to, lai noslēgtu Protokolu Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Dānijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti Dānijā vai kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, un par Eiropas sistēmu pirkstu nospiedumu salīdzināšanai, lai efektīvi piemērotu Dublīnas Konvenciju par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos (OV 2019 L 138, 3.–4. lpp.).

Attiecībā uz **Islandiju** skatīt Nolīgumu starp Eiropas Kopienas un Islandes Republikas, un Norvēģijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Islandē, vai Norvēģijā – deklarācijas, kas tika parakstīts 2001. gada 19. janvārī un stājās spēkā 2001. gada 1. aprīlī (OV 2001 L 93, 40.–47. lpp.); un Padomes 2006. gada 21. februāra Lēmumu 2006/167/EK (OV 2006 L 57, 15.–18. lpp.); kā arī Protokolu starp Eiropas Savienību, Islandi un Norvēģijas Karalisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Islandes Republikas, un Norvēģijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Islandē, vai Norvēģijā, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos, kas tika parakstīts 2019. gada 24. oktobrī un stājās spēkā 2020. gada 4. martā (OV 2020 L 64, 3.–7. lpp.); un Padomes 2020. gada 17. februāra Lēmumu (ES) 2020/276 par to, lai noslēgtu Protokolu starp Eiropas Savienību, Islandi un Norvēģijas Karalisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Islandes Republikas, un Norvēģijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos (OV 2020 L 64, 1.–2. lpp.).

Attiecībā uz **Sveici** skatīt Nolīgumu starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, kas tika parakstīts 2004. gada 26. oktobrī un stājās spēkā 2008. gada 1. martā (OV 2008 L 53, 5.–17. lpp.); un Padomes 2008. gada 28. janvāra Lēmumu 2008/147/EK (OV 2008 L 53, 3.–4. lpp.); kā arī Protokolu starp Eiropas Savienību, Sveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firstisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos, kas tika parakstīts 2019. gada 27. jūnijā un stājās spēkā 2020. gada 5. februārī (OV 2020 L 32, 3.–7. lpp.); un Padomes 2020. gada 21. janvāra Lēmumu (ES) 2020/142 par to, lai noslēgtu Protokolu starp Eiropas Savienību, Sveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firstisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos (OV 2020 L 32, 1.–2. lpp.).

Attiecībā uz **Līhtenšteinu** skatīt Protokolu starp Eiropas Kopienas, Sveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firstisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, kas tika parakstīts 2008. gada 28. februārī un stājās spēkā 2011. gada 19. decembrī (OV 2011 L 160, 39.–49. lpp.); kā arī Protokolu starp Eiropas Savienību, Sveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firstisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos, kas tika parakstīts 2019. gada 27. jūnijā un stājās spēkā 2020. gada 5. februārī (OV 2020 L 32, 3.–7. lpp.); un Padomes 2020. gada 21. janvāra Lēmumu (ES) 2020/142 par to, lai noslēgtu Protokolu starp Eiropas Savienību, Sveices Konfederāciju un Līhtenšteinas Firstisti Nolīgumam starp Eiropas Kopienas un Sveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Sveicē, par piekļuvi Eiropas tiesībsaistības nolūkos (OV 2020 L 32, 1.–2. lpp.).

Šengenas Robežu kodekss

Šengenas Robežu kodekss attiecas uz **Bulgāriju, Horvātiju, Kipru un Rumāniju**, izņemot III sadaļu par iekšējām robežām.

SIS regulas

Regulu (EK) Nr. 1987/2006 sāka piemērot 2013. gada 9. aprīlī, kā to nosaka ar Padomes 2013. gada 7. marta Lēmumu 2013/158/ES (OV 2013 L 87, 10.–11. lpp.).

Dānijai nav saistoša ne Regula (EK) Nr. 1987/2006, ne Padomes Lēmums 2013/158/ES, bet tā piedalās SIS un ir izstrādājusi aktīvu piedalīties attiecībā uz SIS atgriešanas regulu (ES) 2018/1860. Regulu par SIS robežpārbaužu jomā (ES) 2018/1861 un SIS regulu (ES) 2017/1862, kā tika paziņots Eiropas Komisijai 2019. gada 26. aprīlī.

Irija un Apvienotā Karaliste nepiedalās, un tām nav saistošs Padomes 2013. gada 7. marta Lēmums 2013/158/ES, šādā uz tām attiecas tikai 2007. gada 12. jūnija Lēmums par SIS 2007/533/11. Irija 2020. gada jūlijā nav vēl pievienota SIS, tomēr tā veic sagatavošanas pasākumus, lai pievienotos SIS, bet tā nevarēs izdot vai piekļūt brīdinājumiem Šengenas zonā iecelšanās vai palikšanas attiecinām. Saskaņā ar izstrādātajiem līgumu **Apvienotā Karaliste** turpina piedalīties SIS pabeigšanas periodā, bet tā nevar izmantot brīdinājumus par attiecinām iecelšanu vai palikšanu Šengenas zonā vai piekļūt tiem.

Kipra 2020. gada jūlijā nav vēl pievienota SIS, un tai ir pagaidu atbrīvojums no pievienošanās Šengenas zonai.

Bulgārijai un Rumānijai ir piekļuve SIS policijas un tiesiskās sadarbības nolūkos saskaņā ar Lēmumu par SIS (2007/533/11) un Padomes 2010. gada 29. jūnija Lēmumu 2010/365/ES par Šengenas acquis nolikumu īstenošanu saistībā ar Šengenas Informācijas sistēmu Bulgārijas Republikā un Rumānijā. Kopš 2018. gada augusta **Bulgārijai un Rumānijai** sāka lietot SIS, lai atteiktu iecelšanu vai palikšanu Šengenas zonā saskaņā ar Padomes 2018. gada 25. jūnija Lēmumu (ES) 2018/934 (OV 2018 L 165, 37.–39. lpp.).

Horvātijā iropojām pastāv ierobežojumi attiecībā uz SIS izmantošanu, lai atteiktu iecelšanu vai palikšanu Šengenas zonā. Šie ierobežojumi tiks atcelti, tiklīdz Horvātijā kļūs par Šengenas zonas pilntiesīgu dalībnieci. **Bulgārijā, Horvātijā un Rumānijā** nevar izdot Šengenas mēroga brīdinājumus, lai atteiktu iecelšanu vai uzturēšanos Šengenas zonā, jo tās vēl nav daļa no Šengenas zonas.

Vizu informācijas sistēmas (VIS) regula

Dānijai Vizu informācijas sistēmas regula nav saistoša, bet tā ir izvēlējusies piedalīties VIS.

Irijā un Apvienotā Karalistē nepiedalās Vizu informācijas sistēmas regulā.

VIS neņemērō **Horvātijai un Kiprai**, un to piemēro tikai daļēji **Bulgārijai un Rumānijai** saskaņā ar Padomes 2017. gada 12. oktobra Lēmumu (ES) 2017/1908 par dažu Šengenas acquis noteikumu īstenošanu saistībā ar Vizu informācijas sistēmu Bulgārijas Republikā un Rumānijā (OV 2017 L 269, 39–43. lpp.).

Iecelšanas/izceļošanas sistēmas (IIS) regula

Dānijai IIS regula nav saistoša, bet tā ir izvēlējusies piedalīties IIS no 2019. gada 24. oktobra.

Irijā un Apvienotā Karalistē nepiedalās IIS regulā.

Horvātijai un Kiprai neņemērō IIS, un to piemēro tikai daļēji **Bulgārijai un Rumānijai**.

Eiropas ceļošanas informācijas un atļauju sistēmas (ETIAS) regula

Dānijai ETIAS regula nav saistoša, bet tā ir izvēlējusies piedalīties ETIAS no 2019. gada 24. oktobra.

Irijā un Apvienotā Karalistē nepiedalās ETIAS regulā.

ECRIS-TCN regula

ECRIS-TCN regulu neņemērō **Dānijai**, turpretī **Irijā un Apvienotā Karalistē** var izlemt piedalīties.

ECRIS-TCN regulu neņemērō **Islandei, Līhtenšteinai, Norvēģijai un Šveicei**.

Brīva pārvietošanās un sociālais nodrošinājums

Attiecībā uz **Līhtenšteinu, Islandi un Norvēģiju** skatīt VI pielikumu *Līgumam par Eiropas Ekonomikas zonu*, kurā ir veikti grozījumi ar EEZ Apvienotās komitejas 2011. gada 1. jūlija Lēmumu Nr. 76/2011 (OV 2011 L 262, 33–43. lpp.) un 2012. gada 10. februāra Lēmumu Nr. 48/2012 (OV 2012 L 161, 24. lpp.).

Attiecībā uz **Šveici** skatīt II pielikumu *Nolīgumam par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordināciju*, kurš ir precizēts ar Apvienotās komitejas Lēmumu Nr. 1/2012, kura izveidota saskaņā ar Līgumu starp Eiropas Kopieni un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos 2012. gada 31. martā, kas aizstāj II pielikumu *Nolīgumam par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordināciju* (2012/195/ES) (OV 2012 L 103, 51–59. lpp.).

Īpašu instrumentu piemērošana attiecībā uz brīvu pārvietošanos un sociālo nodrošinājumu

Regulu (ES) Nr. 1231/2010 neņemērō **Apvienotajai Karalistei**, kurai tomēr paliek saistoša Padomes 2003. gada 14. maija Regula (EK) Nr. 859/2003, ar ko Regulas (EEK) Nr. 1408/71 un Regulas (EEK) Nr. 574/72 noteikumus attiecina arī uz tiem trešo valstu pilsoņiem, uz kuriem minētie noteikumi neattiecas tikai viņu valstspiederības dēļ (OV 2003 L 124, 1–3. lpp.).

Direktīvu par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu (2005/36/EK), izņemot II sadaļu, provizorisks piemēro **Šveicei** saskaņā ar ES un Šveices Apvienotās komitejas 2011. gada 30. septembra Lēmumu Nr. 2/2011, kura izveidota ar 14. pantu 1999. gada *Nolīguma starp Eiropas Kopieni un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, ar ko aizstāj nolīguma III pielikumu (Profesionālo kvalifikāciju savstarpēja atzīšana)* (2011/702/ES) (OV 2011 L 277, 20–35. lpp.).

Darba ņēmēju norīkošanas direktīvu (96/71/EK) neņemērō **Šveicei**, kurai tomēr jānodrošina līdzīgi noteikumi saskaņā ar I pielikuma 22. pantu 1999. gada *Nolīgumam starp Eiropas Kopieni un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos*, kas tika parakstīts 1999. gada 21. jūnijā un stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV 2002 L 114, 6–72. lpp.).

2. pielikums. Attiecīgo Eiropas Padomes instrumentu piemērojamība

ES dalībvalsts atlasīto Eiropas Padomes tiesību aktu piemērojamība

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Kopā no 27 dalībvalstīm
Kopējais ratifikācijas/pievienošanās gadījumu skaits	10	11	10	10	9	11	12	10	10	11	11	10	11	9	11	11	9	13	8	11	12	10	12	11	12	10	9	
ECTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ECTK Protokols Nr. 1 (Ipašums, izglītība u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ECTK Protokols Nr. 4 (pārvietošanās brīvība, ārzemnieku kolektīvās piespiedu izraidīšanas aizliegums u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
ECTK Protokols Nr. 6 (nāvesoda atcelšana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ECTK Protokols Nr. 7 (procesuālās garantijas ārzemnieku izraidīšanas gadījumā u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
ECTK Protokols Nr. 12 (diskriminācija)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
ECTK Protokols Nr. 13 (nāvesoda atcelšana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvencija (1953. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14
Eiropas Konvencija par personu dzīves vietu (1955. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
Eiropas Konvencija par pilsionību (1957. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13
Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisku apstrādi (1981. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro

✓ = parakstīts(-a)

✓ = nav parakstīts(-a)

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Kopā no 27 dalībvalstīm
Kopējais ratifikācijas/ pievienošanās gadījumu skaits	10	11	10	10	9	11	12	10	10	11	11	10	11	9	11	11	9	13	8	11	12	10	12	11	12	10	9	4
Protokols, ar ko groza Eiropas Padomes Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatisko apstrādi (2018. gads)	S	S	✓	S	S	S	S	S	S	S	S	S	✓	S	S	S	✓	S	S	×	✓	S	S	×	S	S	S	4
Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (2005. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) (2011. gads)	✓	✓	S	✓	S	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	S	✓	✓	S	✓	S	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	S	21

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro S = parakstīts(-a) × = nav parakstīts(-a)

Citu Eiropas Padomes valstu atlasīto Eiropas Padomes tiesību aktu piemērojamība

Valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK
Kopējais ratifikācijas/ pievienošanās gadījumu skaits	10	11	8	7	11	7	10	11	8	8	9	11	11	12	11	5	10	10	10	8
ECTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 1 (īpašums, izglītība u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 4 (pārvietošanās brīvība, ārzemnieku kolektīvās piespiedu izraidīšanas aizliegums u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 6 (nāvesoda atcelšana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 7 (procesuālās garantijas ārzemnieku izraidīšanas gadījumā u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 12 (diskriminācija)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ECTK Protokols Nr. 13 (nāvesoda atcelšana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvencija (1953. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Eiropas Konvencija par personu dzīves vietu (1955. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Eiropas Konvencija par pilsonību (1957. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatisko apstrādi (1981. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Protokols, ar ko groza Eiropas Padomes Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automatisko apstrādi (2018. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (2005. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības gimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) (2011. gads)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro s = parakstīts(-a) x = nav parakstīts(-a)

3. pielikums. Pieņemtie ESH noteikumi

Eiropas Sociālās hartas (ESH) noteikumu pieņemšana ES dalībvalstīs

ESH (1996. g.)													ESH (1961. g.) un 1988. gada Papildprotokols															
ES valsts	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL	
Pieņemti kopā	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10	
1. pants. Tiesības uz darbu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2. pants. Tiesības uz taisnīgiem darba apstākļiem	0	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	
3. pants. Tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem	✓	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4. pants. Tiesības uz taisnīgu atlīdzību	0	✓	0	0	0	0	✓	×	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	×	0	0	
5. pants. Tiesības uz organizēšanu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	
6. pants. Tiesības uz kopīguma sarunām	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	0	0	
7. pants. Tiesības uz bērnu un jauniešu aizsardzību	0	✓	✓	0	0	0	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	
8. pants. Tiesības uz maternitātes aizsardzību strādājošām sievietēm	0	✓	✓	0	✓	0	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	0	0	✓	✓	0	0	0	0	
9. pants. Tiesības uz karjeras konsultēšanu	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
10. pants. Tiesības uz profesionālo apmācību	✓	✓	×	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	×	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	×	✓	0	
11. pants. Tiesības uz veselības aizsardzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
12. pants. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	
13. pants. Tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	

✓ = pieņemts

0 = daļēji pieņemts

× = nav pieņemts

ESH (1996. g.)										ESH (1961. g.) un 1988. gada Papildprotokols																	
ES valsts	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL
Pienēmti kopā	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10
14. pants. Tiesības uz sociālajiem pabalstiem	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o
15. pants. Tiesības personām ar invaliditāti	o	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	o	o	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓
16. pants. Tiesības uz ģimenes aizsardzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17. pants. Tiesības uz bērnu un jauniešu aizsardzību	✓	✓	o	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18. pants. Tiesības uz darbu citu personu teritorijā	o	✓	o	o	✗	✓	✓	✗	✓	✓	o	✓	o	✓	✓	o	✓	o	o	o	✓	✓	✓	✓	✗	✓	o
19. pants. Tiesības uz aizsardzību un palīdzību migrājošiem darba ņēmējiem	o	o	✗	✓	✓	o	✓	✗	✓	✓	o	o	✗	o	✓	o	✓	✓	o	o	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓
20. pants. Tiesības uz nediskriminēšanu dzimuma dēļ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗
21. pants. Tiesības uz informāciju un konsultācijām	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗
22. pants. Tiesības uz dalību darba apstākļu uzlabošanā	✗	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗
23. pants. Tiesības uz vecāka gadagājuma personu sociālo aizsardzību	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗
24. pants. Tiesības uz aizsardzību darba attiecību izbeigšanas gadījumos	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
25. pants. Tiesības uz aizsardzību darba devēja maksātnespējas gadījumā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26. pants. Tiesības uz cieņu darbavietā	o	o	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27. pants. Tiesības darbiniekiem ar ģimenes pienākumiem	o	✗	o	o	✓	✓	✓	✗	o	✓	✓	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	o	o	✓	✓	✓	✓	✗	o	o
										✓ = pienēmts										o = daļēji pienēmts				✗ = nav pienēmts			

✓ = pieņemts o = daļēji pieņemts × = nav pieņemts

Piezīmes. Dzeltenā krāsā iekrāsotie lodziņi norāda uz dalībvalstīm, kuras ir ratificējušas tikai 1996. gada ESH

ESH (1961. g.)
un 1988. gada
Papildprotokols

ESH (1996. g.)																	1996. gada Papildprātraktāls			
Trešā valsts		AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK			
Pieņemti kopā		19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14			
1. pants. Tiesības uz darbu		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
2. pants. Tiesības uz taisnīgiem darba apstākļiem		✓	✓	0	×	✓	0	✓	0	✓	0	0	0	0	0	0	0			
3. pants. Tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem		✓	✓	0	×	×	×	0	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
4. pants. Tiesības uz taisnīgu atalgojumu		✓	✓	0	✓	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	0			
5. pants. Tiesības uz organizēšanu		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓			
6. pants. Tiesības uz kopīguma sarunām		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓			
																	×	= nav pieņemts		
																	0	= daļēji pieņemts		
																	✓	= pieņemts		

ESH (1961. g.)
un 1988. gada
Papildprotokols

ESH (1996. g.)

Trešā valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK
Pieņemti kopā	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14
7. pants. Tiesības uz bērnu un jauniešu aizsardzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	o	o	o	✓	✓	✓	✓	×	o
8. pants. Tiesības uz matēriātes aizsardzību strādājošām sievietēm	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	×	o
9. pants. Tiesības uz karjeras konsultēšanu	✓	×	×	✓	✓	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓
10. pants. Tiesības uz profesionālo apmācību	✓	×	×	×	×	o	×	o	×	✓	o	✓	✓	✓	×	✓
11. pants. Tiesības uz veselības aizsardzību	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. pants. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu	✓	×	o	×	o	o	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	×	✓	o
13. pants. Tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību	✓	×	o	×	o	×	o	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	✓
14. pants. Tiesības uz sociālajiem pabalstiem	✓	×	o	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15. pants. Tiesības personām ar invaliditāti	✓	×	o	×	×	o	o	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓
16. pants. Tiesības uz ģimenes aizsardzību	×	×	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17. pants. Tiesības uz bērnu un jauniešu aizsardzību	✓	×	✓	×	✓	o	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓
18. pants. Tiesības uz darbu citu personu teritorijā	o	×	✓	×	×	✓	o	×	×	×	✓	o	✓	✓	✓	✓
19. pants. Tiesības uz aizsardzību un palīdzību migrējošiem darba ņēmējiem	o	✓	✓	×	×	✓	o	o	o	o	o	o	✓	×	×	✓
20. pants. Tiesības uz nediskriminēšanu dzimuma dēļ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	×

✓ = pieņemts o = daļēji pieņemts × = nav pieņemts

ESH (1961. g.)
un 1988. gada
Papildprotokols

ESH (1996. g.)

Trešā valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK
Pienēmti kopā	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14
21. pants. Tiesības uz informāciju un konsultācijām	x	✓	x	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
22. pants. Tiesības uz dalību darba apstākļu uzlabošanā	x	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
23. pants. Tiesības uz vecāka gadagājuma personu sociālo aizsardzību	✓	x	x	x	✓	x	x	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x
24. pants. Tiesības uz aizsardzību darba attiecību izbeigšanas gadījumos	x	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
25. pants. Tiesības uz aizsardzību darba devēja maksātnespejas gadījumā	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	x	x	x
26. pants. Tiesības uz cieņu darbavietā	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	o	✓	x	✓	x	✓	✓	x	x
27. pants. Tiesības darbiniekiem ar ģimenes pienākumiem	x	x	✓	✓	x	✓	o	o	o	o	x	✓	✓	✓	x	x
28. pants. Tiesības uz darbinieku pārstāvju aizsardzību	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
29. pants. Tiesības uz konsultāciju kolektīvās atļaušanas procedūrās	x	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x
30. pants. Tiesības uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību	✓	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x
31. pants. Tiesības uz mājokli	o	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	x	x	✓	o	x	x

✓ = pieņemts o = daļēji pieņemts x = nav pieņemts

Piezīmes. Dzeltenā krāsā iekrāsoti lodziņi norāda uz valstīm, kuras ir ratificējušas tikai 1996. gada ESH

4. pielikums. Pieņemtās attiecīgās ANO konvencijas

Atlasīto ANO Konvenciju pieņemšana ES dalībvalstīs

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Kopā no 27 dalībvalstīm
Kopējais ratifikācijas/ pievienošanās gadījumu skaits	16	15	15	13	16	16	15	13	15	16	15	15	15	13	16	16	15	14	15	16	13	16	15	15	14	15	
Bēgļu konvencija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Konvencija par bezvalstnieka statusu	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	24
Konvencija par apatridisma samazināšanu	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	21
ICED	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ICCPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CAT-OP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	23
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRC-OP1 (brunots konflikts)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC-OP1 (migrantu nelikumīga ieviešana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
UNTOC-OP2 (cilvēku tirdzniecība)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNCPRD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro

✗ = parakstīts(-a)

✗ = nav parakstīts(-a)

Atlasīto ANO Konvenciju pieņemšana citās Eiropas Padomes valstīs

	Valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK	Kopā no 20 dalībvalstīm
	Kopējais ratifikācijas/pievienošanās gadījumu skaits	8	16	16	15	16	15	15	12	14	12	15	16	14	16	16	12	11	14	16	15	
Bēgļu konvencija		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	18
Konvencija par bezvalstnieka statusu		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	×	×	✓	✓	✓	15
Konvencija par apatridisma samazināšanu		×	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	×	✓	✓	×	✓	✓	×	×	×	✓	✓	12
ICED		×	✓	✓	✓	✓	✓	×	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	×	×	×	×	8
ICERD		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
ICCPR		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
ICESCR		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
CEDAW		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
CAT		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
CAT-OP		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	×	×	✓	✓	✓	16
CRC		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
CRC-OP1 (brūnots konflikts)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
UNTOC		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
UNTOC-OP1 (migrantu nelikumīga ieviešana)		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
UNTOC-OP2 (cilvēku tirdzniecība)		×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
UNCPRD		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro ✓ = parakstīts (-a) ✗ = nav parakstīts(-a)

Bēgļu konvencija – 1951. gada 28. jūlija Ženēvas Konvencija par bēgļu statusu
Konvencija par bezvalstnieka statusu – 1954. gada ANO Konvencija par bēgļu statusu
Konvencija par apatridisma samazināšanu – 1961. gada ANO Konvencija par apatridisma samazināšanu
ICED – Starptautiskā konvencija par visu personu aizsardzību pret spiedspiedi pazušanu (2006. gads)
ICCPR – Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu (1965. gads)
ICESCR – Starptautiskais pakts par cilvētajām un politiskajām tiesībām (1966. gads)
CEDAW – Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1966. gads)
CAT – ANO konvencija par jebkuras sievietes diskriminācijas izskaušanu (1979. gads)
CAT – ANO konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgās, necieņīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem (1984. gads)
CAT-OP – CAT fakultatīvais protokols (2002. gads)
CRC – ANO konvencija par bērna tiesībām (1989. gads)
CRC-OP 1 – CRC fakultatīvais protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos (2000. gads)
UNTOC – ANO konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību (2000. gads)
UNTOC-OP 1 – Protokols par migrantu nelikumīgas ieviešanas pa zemes, jūras un gaisa ceļiem apkarošanu (2000. gads)
UNTOC-OP 2 – Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to (2000. gads)
UNCPRD – ANO konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (2006. gads)

5. pielikums. Pielikumos izmantotie valstu kodi

Kods	Valsts
AD	Andora
AL	Albānija
AM	Armēnija
AT	Austrija
AZ	Azerbaidžāna
BA	Bosnija un Hercegovina
BE	Beļģija
BG	Bulgārija
CH	Šveice
CY	Kipra
CZ	Čehijas Republika
DE	Vācija
DK	Dānija
EE	Igaunija
EL	Grieķija
ES	Spānija
FI	Somija
FR	Francija
GE	Gruzija
HR	Horvātija
HU	Ungārija
IE	Īrija
IS	Islande
IT	Itālija

Kods	Valsts
LI	Lihtenšteina
LT	Lietuva
LU	Luksemburga
LV	Latvija
MC	Monako
MD	Moldova
ME	Melnkalne
MT	Malta
NL	Nīderlande
MK	Ziemeļmaķedonija
NO	Norvēģija
PL	Polija
PT	Portugāle
RO	Rumānija
RS	Serbija
RU	Krievija
SE	Zviedrija
SI	Slovēnija
SK	Slovākija
SM	Sanmarīno
TR	Turcija
UA	Ukraina
UK	Apvienotā Karaliste

Liela daļa informācijas par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru ir pieejama internetā. Tai var piekļūt *FRA* tīmekļa vietnē: fra.europa.eu. Plašāka informācija par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru ir pieejama tiesas tīmekļa vietnē: echr.coe.int. *HUDOC* meklēšanas portāls nodrošina piekļuvi spriedumiem un lēmumiem angļu un/vai franču valodā, tulkojumiem citās valodās, judikatūras kopsavilkumiem, paziņojumiem presei un citai informācijai par tiesas darbu.

Kā pasūtīt Eiropas Padomes izdevumus

Eiropas Padomes izdevniecība publicē darbus visās organizācijas kompetences jomās, tostarp cilvēktiesību, tiesību zinātnes, veselības, ētikas, sociālo lietu, vides, izglītības, kultūras, sporta, jaunatnes un arhitektūras mantojuma jomā. Grāmatas un elektroniskās publikācijas no plaša kataloga var tikt pasūtītas internetā (<http://book.coe.int>). Virtuālajā lasītavā lietotāji bez maksas var iepazīties ar tikko publicēto svarīgāko darbu fragmentiem un dažu oficiālu dokumentu pilniem tekstiem. Informācija par Eiropas Padomes konvencijām, kā arī to pilni teksti ir pieejami Līgumu biroja tīmekļa vietnē: <http://conventions.coe.int/>.

Kā sazināties ar ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* informācijas centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tīmekļa lapā https://europa.eu/european-union/contact_en

Pa tālruni vai e-pastu

Europe Direct ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

- pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu);
- pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696;
- pa e-pastu, izmantojot šo tīmekļa lapu: https://europa.eu/european-union/contact_en

Kā atrast informāciju par ES

Internetā

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa*: https://europa.eu/european-union/index_lv

ES publikācijas

ES bezmaksas un maksas publikācijas varat lejupielādēt vai pasūtīt šeit:

<https://op.europa.eu/en/publications>. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko informācijas centru (sk. https://europa.eu/european-union/contact_en).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1952. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē *EUR-Lex*: <http://eur-lex.europa.eu>

ES atvērtie dati

ES Atvērto datu portāls (<http://data.europa.eu/euodp/en>) dod piekļuvi ES datu kopām. Datus var lejupielādēt un bez maksas izmantot kā komerciāliem, tā nekomerciāliem mērķiem.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un Eiropas Savienības tiesību aktos ir paredzēts aizvien lielāku nozīmi iegūstošs tiesiskais regulējums ārvalstnieku tiesībām. Eiropas Savienības likumdošana saistībā ar patvērumu, robežām un imigrāciju strauji attīstās. Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir iespaidīga apjoma judikatūra, jo īpaši saistībā ar ECTK 3., 5., 8. un 13. pantu. Eiropas Savienības Tiesai tiek aizvien biežāk lūgts interpretēt Eiropas Savienības tiesību aktus šajā jomā. Šis rokasgrāmatas 3. izdevums, kas ir aktualizēts līdz 2020. gada jūlijam, iepazīstina ar Eiropas Savienības likumdošanu un divu Eiropas tiesu judikatūras kopumu saprotamā veidā. Tas ir paredzēts praktizējošiem juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, imigrācijas darbiniekiem un nevalstiskajām organizācijām ES un Eiropas Padomes dalībvalstīs.

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Vine, Austrija

Tālr. +43 (1)58030-0 – Fakss +43 (1)58030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA**EIROPAS PADOME**

67075 Strasbūra Cedex, Francija

Tālr. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fakss +33 (0) 3 88 41 27 30

echr.coe.int

publishing@echr.coe.int

twitter.com/ECHR_CEDH

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs

ISBN 978-92-871-9790-0 (EP)
ISBN 978-92-9461-940-2 (FRA)